

HRVATSKI SABOR

Klasa: 021-12/17-09/21

Urbroj: 65-17-02

Zagreb, 4. travnja 2017.

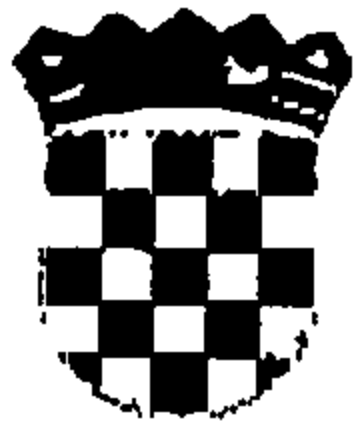
**ZASTUPNICAMA I ZASTUPNICIMA
HRVATSKOGA SABORA**

**PREDSJEDNICAMA I PREDSJEDNICIMA
RADNIH TIJELA**

Na temelju članka 33. stavka 1. podstavka 3. Poslovnika Hrvatskoga sabora u prilogu upućujem ***Izvješće o radu pravobranitelja za osobe s invaliditetom za 2016. godinu***, koje je predsjedniku Hrvatskoga sabora, sukladno odredbi članka 17. stavka 1. Zakona o pravobranitelju za osobe s invaliditetom ("Narodne novine", broj 107/07), dostavila pravobraniteljica za osobe s invaliditetom, aktom od 31. ožujka 2017. godine.

PREDSJEDNIK

Božo Petrov

REPUBLIKA HRVATSKA
Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom
Broj: POSI.R – 018-10-42/17-01/01
Zagreb, 31. ožujak 2017.

REPUBLIKA HRVATSKA
65 - HRVATSKI SABOR
ZAGREB, Trg Sv. Marka 6

Primljeno:	03-04-2017				
Klasifikacijska oznaka:	021-12/17-09/21	Org. jed.	65		
Urudžbeni broj:	41102-17-01	Pril.	3	Vrij.	-

Hrvatski Sabor
Trg sv. Marka 6-7
10 000 Zagreb
n/p predsjednik Božo Petrov

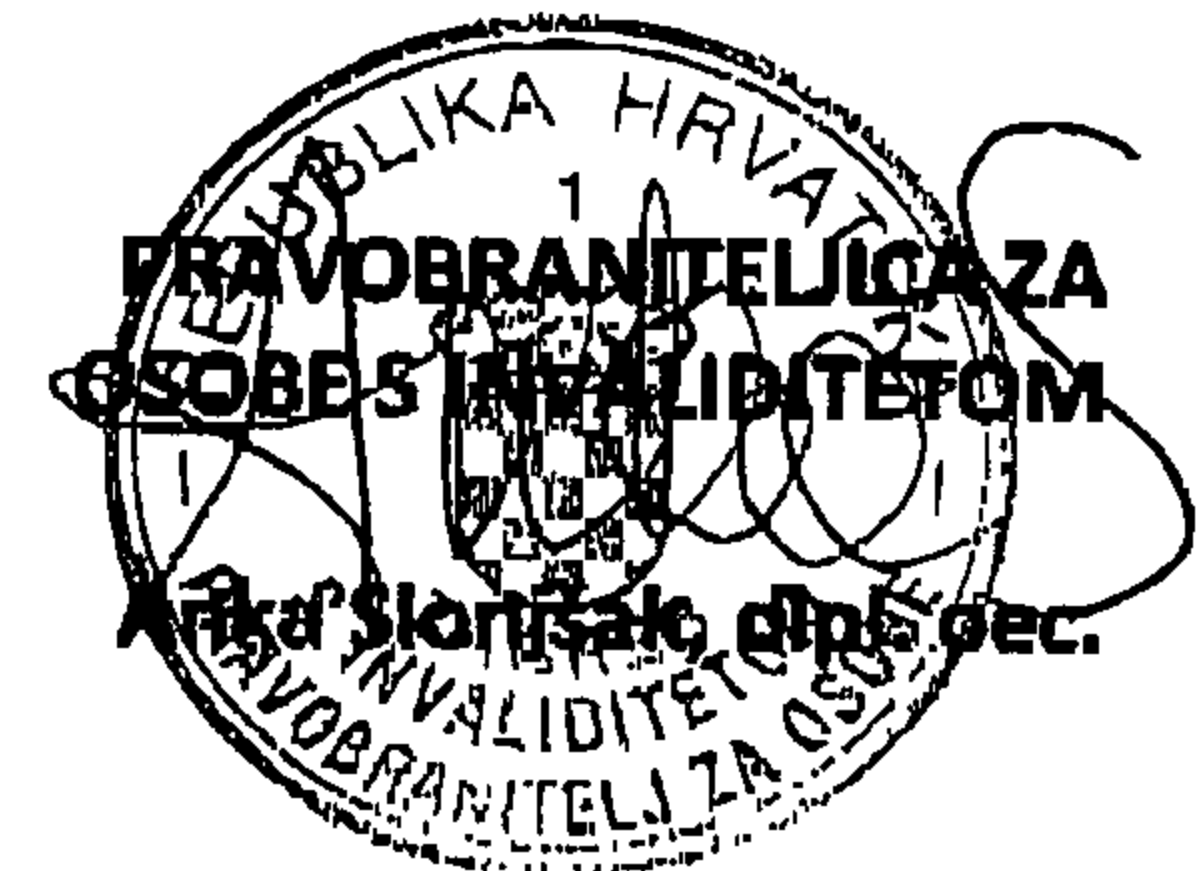
Predmet: Izvješće o radu Pravobranitelja za osobe s invaliditetom za 2016. godinu
- *dostavlja se*

Poštovani,

sukladno čl. 17 st. 1 Zakona o pravobranitelju za osobe s invaliditetom (NN, br. 107/07) pravobraniteljica za osobe s invaliditetom dostavlja Vam tekst Izvješća o radu Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2016. godinu u pisanom - papirnatom i digitalnom obliku - na CD-disku.

Sukladno čl. 12 st. 5 Uredbe o sastavljanju i predaji Izjave o fiskalnoj odgovornosti i Izvještaja o primjeni fiskalnih pravila (NN, br. 78/11) dostavljamo Vam Izjavu o fiskalnoj odgovornosti za proračunsku 2016. godinu te ispunjene upitnike.

S poštovanjem,

Privitak :

- Izvješće o radu Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2016. u pisanom obliku i digitalnom na CD-u
- Izvješće o radu Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2016., sažetak u pisanom obliku i digitalnom na CD-u
- Izjave o fiskalnoj odgovornosti za proračunsku godinu 2016. u pisanom obliku i digitalnom na CD-u, s datumima 30.05., 17.10. i 31.10.2016.
- Upitnici o fiskalnoj odgovornosti 2016. u pisanom obliku i digitalnom na CD-u, s datumima 17.10. i 31.10.2016.

PRAVOBRANITELJ
ZA
OSOBE S INVALIDITETOM
IZVJEŠĆE O RADU

2016

10 GODINA
KONVENCIJE

O PRAVIMA

OSOBA S INVALIDITETOM

SADRŽAJ

1. UVOD	1
1.1. IMENOVANJE PRAVOBRANITELJICE I ZAMJENIKA	3
2. STATISTIČKI PODACI	6
2.1. PODACI O POVREDAMA PRAVA	6
2.2. PODACI O OBRAĆANJIMA GRAĐANA U 2016.	7
2.3. POSTUPANJA PRAVOBRANITELJICE PO OVLASTIMA IZ DRUGIH PROPISA	10
2.4. INICIJATIVE POSI I OBILASCI	10
2.5. PROMOTIVNE AKTIVNOSTI	11
3. AKTIVNOSTI POSI	13
3.1. PROVEDBA KONVENCIJE O PRAVIMA OSOBA S INVALIDITETOM U RH	13
3.2. JEDNAKOST I NEDISKRIMINACIJA	14
3.3. PRISTUP PRAVOSUĐU	30
3.3.1. OVRHE	31
3.4. OSOBNA SLOBODA I SIGURNOST	32
3.4.1. ČLANAK 26. ZAKONA O ZAŠTITI OSOBA S DUŠEVNIM SMETNJAMA	34
3.4.2. PRIMJENA ZAKONA O ZAŠTITI OSOBA S DUŠEVNIM SMETNJAMA, OBITELJSKOG ZAKONA I ZAKONA O ZAŠTITI PRAVA PACIJENATA	40
3.5. SLOBODA OD MUČENJA ILI OKRUTNOG, NEČOVJEČNOG ILI PONIŽAVAJUĆEG POSTUPANJA ILI KAŽNJAVANJA	46
3.5.1. USTANOVE SOCIJALNE SKRBI I PSIHIJATRIJSKE USTANOVE	46
3.5.2. ZATVORSKI SUSTAV	56
3.6. JEDNAKOST PRED ZAKONOM	60
3.6.1. Izmjene Obiteljskog zakona	60
3.6.2. SKRBNIŠTVO I POSTUPCI RADI LIŠENJA I VRAĆANJA POSLOVNE SPOSOBNOSTI	61
3.6.3. IMOVINA OSOBA S INVALIDITETOM LIŠENIH POSLOVNE SPOSOBNOSTI	69
3.7. POŠTIVANJE DOMA I OBITELJI	73
3.8. ŽENE S INVALIDITETOM	80
3.9. SLOBODA OD IZRABLJIVANJA, NASILJA I ZLOSTAVLJANJA	87
3.9.1. KAZNENA DJELA POČINJENA ZBOG PREDRASUDA PREMA OSOBAMA S INVALIDITETOM (ZLOČIN IZ MRŽNJE)	94
3.10. ZDRAVSTVO	100
3.10.1. BOLNIČKA MEDICINSKA REHABILITACIJA I FIZIKALNA TERAPIJA U KUĆI	105
3.10.2. ORTOPEDSKA I DRUGA POMAGALA	111
3.10.3. STOMATOLOŠKA ZAŠTITA	112
3.10.4. EDUCIRANOST MEDICINSKIH DJELATNIKA	113
3.11. RANE INTERVENCIJE I DJECA S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU	117
3.11.1. AUTIZAM	124
3.12. ODGOJ I OBRAZOVANJE	125
3.12.1. Predškolski odgoj	125
3.12.2. OSNOVNOŠKOLSKO OBRAZOVANJE	129

3.12.3.	SREDNJOŠKOLSKO OBRAZOVANJE	135
3.12.4.	VISOKOŠKOLSKO OBRAZOVANJE	141
3.13.	OSPOSOBLJAVANJE I REHABILITACIJA	148
3.14.	ZAPOŠLJAVANJE I RAD	155
3.14.1.	STATISTIČKI PODACI	155
3.14.2.	OTVORENO TRŽIŠTE RADA	159
3.14.3.	DISKRIMINACIJA U POSTUPKU ZAPOŠLJAVANJA I NA RADNOM MJESTU	163
3.14.4.	NAČELO RAZUMNE PRILAGODBE	165
3.14.5.	ZAŠTITNE RADIONICE	166
3.14.6.	POTICAJI ISPLAĆENI POSLODAVCIMA U 2016. GODINI	168
3.14.7.	KVOTNO ZAPOŠLJAVANJE OSOBA S INVALIDITETOM	170
3.15.	PRISTUPAČNOST I MOBILNOST	181
3.15.1.	PRISTUPAČNOST	182
3.15.2.	MOBILNOST	198
3.15.3.	STANOVANJE	216
3.16.	NEOVISNO ŽIVLJENJE I ŽIVOT U ZAJEDNICI	222
3.16.1.	USLUGE OSOBNOG ASISTENTA	227
3.16.2.	OBILASCI OBITELJSKIH DOMOVA	230
3.16.3.	USTANOVE SOCIJALNE SKRBI	237
3.16.4.	UDOMITELJSTVO	241
3.17.	PRIMJERENI ŽIVOTNI STANDARD I SOCIJALNA ZAŠTITA	243
3.17.1.	SOCIJALNA SKRB	243
3.17.2.	JEDINSTVENO TIJELO VJEŠTAČENJA	249
3.17.3.	MIROVINSKO OSIGURANJE	256
3.18.	SUDJELOVANJE U POLITIČKOM I JAVNOM ŽIVOTU	274
3.19.	SURADNJA S ORGANIZACIJAMA CIVILNOG DRUŠTVA	277
3.20.	SUDJELOVANJE U KULTURNOM ŽIVOTU, REKREACIJI, RAZONODI I SPORTU	284
3.20.1.	KULTURA	285
3.20.2.	SPORT	287
3.21.	MEĐUNARODNA SURADNJA	288
3.22.	PODIZANJE RAZINE SVIJESTI	294
3.22.1.	PREDAVANJA STUDENTIMA I OSOBLJU U OBRAZOVNIM I ZDRAVSTVENIM USTANOVAMA	295
3.22.2.	SUDJELOVANJE NA DOGAĐANJIMA	296
3.22.3.	SUDJELOVANJE UREDA U MEDIJIMA	298
3.23.	PRIJEDLOZI I PREPORUKE ZA IZMJENE I DOPUNE ZAKONA I DRUGIH PROPISA TE UNAPRJEĐENJE SUSTAVA	302
4.	OPĆE I FINACIJSKO POSLOVANJE	307
4.1.	FINACIJSKO POSLOVANJE	308
5.	ZAKLJUČCI I PREPORUKE	309
6.	LITERATURA	315

7. PRILOZI	318
PRILOG 1: PRITUŽBE U KOJIMA JE POSTUPANO PO ŽAKONU O SUZBIJANJU DISKRIMINACIJE.....	318
PRILOG 2. ZAPOŠLJAVANJE I RAD.....	320
PRILOG 3: PRISTUPAČNOST HRVATSKOG ZAVODA ZA MIROVINSKO OSIGURANJE.....	326
PRILOG 4. PRISTUPAČNOST HRVATSKOG ZAVODA ZA ZDRAVSTVENO OSIGURANJE.....	332
PRILOG 5: PRISTUPAČNOST CENTARA ZA SOCIJALNU SKRB.....	340
PRILOG 6. SUDJELOVANJE U MEDIJIMA.....	344

PREGLED KRATICA

Kratika	Naziv
OSI	Osoba/e s invaliditetom
POSI	Pravobranitelj/ica za osobe s invaliditetom
RH	Republika Hrvatska
NN	Narodne novine
CZSS	Centar za socijalnu skrb
HZZO	Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje
HZZ	Hrvatski zavod za zapošljavanje
HZMO	Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje
HZJZ	Hrvatski zavod za javno zdravstvo
MSPM	Ministarstvo socijalne politike i mladih
MUP	Ministarstvo unutarnjih poslova
MVPEI	Ministarstvo vanjskih poslova i europskih integracija
MRMS	Ministarstvo rada i mirovinskog sustava
MRRFEU	Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije
PU	Policajska uprava
MZOS	Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta
MZ	Ministarstvo zdravlja
MP	Ministarstvo pravosuđa
MPPI	Ministarstvo pomorstva, prometa i infrastrukture
MUP	Ministarstvo unutarnjih poslova
ODO	Općinsko državno odvjetništvo
DV	Dječji vrtić
OŠ	Osnovna škola
SŠ	Srednja škola
ASOO	Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih
AZOO	Agencija za odgoj i obrazovanje
COO	Centar za odgoj i obrazovanje
DPS	Državni pedagoški standard
ZMN	Zajamčena minimalna naknada
ZSD	Zakon o suzbijanju diskriminacije
KZ	Kazneni zakon
UNDP	Program Ujedinjenih naroda za razvoj
UDU	Ured državne uprave
HPO	Hrvatski paraolimpijski odbor
UNICEF	Fond Ujedinjenih naroda za djecu
UN	Ujedinjeni narodi
VE	Vijeće Europe
EU	Europska unija

1. UVOD

Sukladno djelokrugu rada propisanom Zakonom o pravobranitelju za osobe s invaliditetom („Narodne novine“, br. 107/07), u ovom Izvješću prikazan je rad Pravobranitelja za osobe s invaliditetom na zaštiti, praćenju i promicanju prava i interesa osoba s invaliditetom u RH.

Svjesni važnosti rodne ravnopravnosti, zbog potrebe za sažetošću, imenice muškog roda u ovom Izvješću odnose se podjednako i na muški i na ženski spol.

15. lipnja 2016. godine zastupnici u Hrvatskom saboru raspravljali su o Izvješću o radu koje je podnijela pravobraniteljica za osobe s invaliditetom. Izvješće je izlagala Mira Pekeč Knežević, zamjenica pravobraniteljice jer je Anki Slonjšak, pravobraniteljici za osobe s invaliditetom 30. svibnja 2016. godine istekao mandat. Prethodno su o Izvješću raspravljali Vlada Republike Hrvatske, saborski odbor za zdravstvo i socijalnu politiku te saborski odbor za ravnopravnost spolova. Rasprava je zaključena 15. lipnja 2016. godine. Izvješće je prihvaćeno na 3. sjednici, 20. lipnja 2016. (89 glasova "za", 3 "suzdržana").

Od 30. svibnja do 17. listopada 2016. godine Republika Hrvatska nije imala pravobraniteljicu za osobe s invaliditetom budući da je toga dana istekao osmogodišnji mandat Anki Slonjšak, a procedura imenovanja pravobranitelja za naredno osmogodišnje razdoblje nije dovršena prije izglasavanja nepovjerenja Vladi RH i odluke o raspuštanju Sabora.

Zamjenici i djelatnici Pravobranitelja za osobe s invaliditetom ulagali su krajnji napor kako okolnost neimenovanja pravobranitelja za osobe s invaliditetom ne bi imala utjecaja na rad institucije. Ured su do isteka njihovih mandata, odnosno do polovice listopada 2016. godine zastupali zamjenici pravobranitelja. Neimenovanje pravobranitelja naišlo je na nezadovoljstvo i razočaranje osoba s invaliditetom i odrazilo se na smanjenje obraćanja osoba s invaliditetom Pravobranitelju pa je stoga u 2016. godini vidljiv značajnije manji broj obraćanja građana - 1394 što je za 20 % manje u odnosu na 2015. godinu – 1745. Navedeni pokazatelj je ujedno posljedica višemjesečnog razdoblja u kojem su državna tijela otežano funkcionirala, zakonodavna aktivnost je zamrla, a institucije su obavljale samo tekuće poslove, te parlamentarnih izbora održanih u 2016. godini.

Zbog ovakve situacije kao što će pokazati podaci prikupljeni na temelju pritužbi, drugih obraćanja i aktivnosti Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom kao i oni drugih institucija u odnosu na 2015. godinu, nije bilo promjena u stanju prava osoba s invaliditetom prikazanom u izvještaju o radu za 2015. godinu.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je u 2016. godini zabilježila i reagirala na razna događanja nepovoljna za osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju: najavljeno smanjivanje proračunskih sredstava na pozicijama za osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju, teškoće u financiranju usluga koje osobama s invaliditetom i djeci s teškoćama u razvoju osiguravaju udruge, a koje i dalje nisu osigurane na sustavniji i održiviji način te teškoće u funkcioniranju sustava vještačenja koje su izazvale pritužbe na dugotrajnost i kvalitetu postupka vještačenja.

Kao i prethodnih godina najveći broj pritužbi pravobraniteljici za osobe s invaliditetom bio je u područjima socijalne zaštite, rada i zapošljavanja, mirovinskog osiguranja, pristupačnosti dobrima i uslugama, zdravstva i obrazovanja.

Osobito je teško kršenje prava djece s teškoćama u razvoju uslijed nepostojanja sustavnog osiguravanja rane intervencije u djetinjstvu. Izgradova i općinakojsima je pravobraniteljica ranijih godina uputila preporuku da učine sve kako bi se stvorile mogućnosti da svako dijete s teškoćama u razvoju ostvari pravo na zdravlje, inkluzivno obrazovanje i rehabilitaciju na području na kojem živi i dalje zaprimamo pritužbe zbog nedostatne dijagnostike, nedostatka tretmana za dijete, nedostatka potrebnih stručnjakarehabilitatora, logopeda, fizioterapeuta i dr. Prema podacima centara za socijalnu skrb u sjedištu županija, vidimo da je svega 40% djece s najtežim invaliditetom obuhvaćeno nekim uslugama u dobi od 0-7 godina života i to pretežno uslugama koje osiguravaju udruge. U 2016. godini nije bilo vidljivih pomaka u osiguranju potrebne podrške za osobe s autizmom.

Pritužbe osoba s invaliditetom i roditelja djece s teškoćama u razvoju i dalje upućuju na njihovo isključivanje iz redovnog obrazovanja počevši od predškolskog odgoja i obrazovanja i zapošljavanja čime se započinje njihova cjeloživotna segregacija od ostatka društva. Često se upis djeteta s teškoća u razvoju u ustanovu predškolskog odgoja uvjetuje prethodnim osiguravanjem asistenta ili se navodi druga nespremnost ustanova za rad s djecom s teškoćama što sve predstavlja povredu prava djeteta na odgoj i obrazovanje u redovnoj sredini i njihovu diskriminaciju. Najveći broj pritužbi roditelja učenika s teškoćama u razvoju u području osnovnoškolskog obrazovanja odnosio se na podršku pomoćnika u nastavi. To odvrća pozornost s drugih nedostataka sustava osnovnoškolskog obrazovanja koji znatno otežavaju uključivanje djece s teškoćama: nedostatak edukacije nastavnog osoblja, nedostatak stručnih suradnika i stručnjaka drugih profila kao što su radnici za njegu, medicinsko osoblje, suradnici u nastavi i sl. Od 2 119 osnovnoškolskih objekata, samo 7% objekata je u potpunosti prilagođeno, a 26% objekata je djelomično prilagođeno.

U nastavku izvješća bit će prikazani i rezultati anketnog ispitivanja stotinu srednjih škola koje je provela pravobraniteljica za osobe s invaliditetom. Između ostalog, rezultati su pokazali da u 78 škola koje su dostavile odgovore nedostaje 55 stručnjaka rehabilitatora, a sve škole su uz to izrazile potrebu za edukacijom nastavnika.

Tijekom prethodne godine pravobraniteljica opaža izvjesnu stagnaciju u procesu deinstitutionalizacije osoba s invaliditetom koje žive segregirane u ustanovama socijalne skrbi. Nema značajnijeg povećanja broja korisnika organiziranog stanovanja, a zbog nedostatka alternativnih oblika podrške neovisnom življenju prvenstveno centara za pružanje usluga u zajednici, osobe se i dalje smještava u ustanove. Tome pridonosi i nedovoljna pokrivenost uslugom osobne asistencije koja se i dalje osigurava samo projektno i samo 80 sati mjesečno. Osobni asistent je na taj način osiguran za 1153 osobe, gluhe i gluhoslijepe osobe imaju 64 prevoditelja, a slijepe 23 videća pratitelja na područje cijele Hrvatske. Udomiteljstvo i smještaj u obiteljskim domovima za odrasle osobe s mentalnim oštećenjima ocjenjujemo najlošijim izborom, što je i zaključak provedenog istraživanja o poštivanju ljudskih prava u ovom obliku skrbi i obilazaka takvih ustanova čiji su rezultati prikazani u ovom izvješću. Pravobraniteljica nije primijetila napore na području promjene zastarjelog i neučinkovitog liječenja osoba s psihosocijalnim teškoćama i razvoj izvanbolničkih liječenja i rehabilitacije čak niti na razini strateškog opredjeljenja. Posebno zabrinjava neprijateljstvo i netrpeljivost na koje osobe s invaliditetom nailaze pri povratku u društvo iz kojeg su bili izdvojeni, a pogotovo kad se takvi stavovi utemeljeni na predrasudama i stereotipima prenose u medijskom prostoru što je pravobraniteljica zabilježila u ovom izvještajnom razdoblju.

Pritužbe osoba s invaliditetom u području socijalne zaštite odnosile su se na upite o mogućnostima ostvarivanja materijalnih prava na temelju invaliditeta i pitanje stambenog zbrinjavanja i podmirivanje troškova stanovanja. Tako brojčano najveći broj obraćanja pravobraniteljici odnosno jedna petina ukazuje na tešku životnu situaciju i ugroženost osnovnih egzistencijalnih potreba osoba s invaliditetom i njihovih obitelji koja proizlazi iz siromaštva jer su često radno nesposobni ili se ne mogu zaposliti, bez prihoda su ili su oni tako niski da su nedovoljni za dostojanstven život. Osobna invalidnina iznosi samo 1 250 kuna i njezin iznos kao ni iznos ostalih socijalnih naknada nije se mijenjao u posljednjih devet godina. U području socijalne skrbi zabilježeno je i najviše povreda prava osoba s invaliditetom zajamčenih Ustavom, Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom ili zakonom. Preporuke pravobraniteljice da se ukine imovinski i prihodovni cenzus za ostvarivanje osobne invalidnine i da se to pravo prizna i osobama s teškim osjetilnim oštećenjima - slijepim, gluhim i gluho-slijepim osobama čije su naknade među najnižima u Europi nisu prihvaćene. Na ionako loše imovno stanje osoba s invaliditetom posebno se teško odražavaju ovršni postupci te je nužno poduzimati mjere radi ublažavanja njihovih negativnih učinaka.

Iako je svrha osobne invalidnine kao osnovne materijalne naknade s osnove invaliditeta kompenzacija povećanih troškova koji proizlaze iz invaliditeta, ona je i dalje vezana uz prihode osobe. Dok s jedne strane sustav zapošljavanja razvija mjere aktivne politike zapošljavanja osoba s invaliditetom, sustav socijalne skrbi tako uređenim odredbama ne podržava stjecanje niti najmanjeg prihoda od rada i izaziva pasivizaciju osoba s invaliditetom. To je uz višegodišnje zanemarivanje sustava profesionalne rehabilitacije bio jedan od razloga zbog kojeg je manje od 5 % osoba s invaliditetom u radno aktivnoj dobi zaposleno. Međutim, 2016. je prva godina u kojoj je RH kroz osnovane centre za profesionalnu rehabilitaciju dobila važan segment profesionalne rehabilitacije temeljene na europskim standardima. Pozitivni trendovi zabilježeni su zapošljavanju osoba s invaliditetom gdje je u 2016. godini došlo do porasta za 9,18 % u odnosu na isto razdoblje u 2015. godini, te do porasta za 34,21 % u odnosu na isto razdoblje 2014. godine. Zaposleno je 2.853 što je unatoč postotnom povećanju još uvijek malo s obzirom na više od 250 000 osoba s invaliditetom u radno aktivnoj dobi od kojih posao aktivno traži samo njih 7.204 koliko ih je evidentirano na Hrvatskom zavodu za zapošljavanje. Smatramo da su to rezultati donošenja Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom i provedbenih propisa odnosno proširenja sustava kvota i osiguravanje poticaja za poslodavce. Znatan broj pritužbi odnosio se na uskratu prava prednosti pri čemu mnoge osobe nisu željele nikakvo postupanje i kad inspekcija utvrdi povredu prava u strahu od viktimizacije. Premalo se koristi sustav zamjenskih kvota, ali primjećujemo da su poslodavci sve više upoznati s načelom razumne prilagodbe i uvažavaju preporuku pravobraniteljice.

Pritužbe u području zdravlja u bitnome se odnose na dostupnost i kvalitetu pružanja zdravstvene njege u kući, fizikalne terapije i medicinske rehabilitacije te ukazuju na potrebu preispitivanja kriterija kako bi se povećao broj pružatelja usluga te njihova dostupnost, posebno u otočnim i ruralnim područjima, a sve s ciljem preveniranja višeg stupnja ugroze zdravlja osoba s invaliditetom. Značajan broj pritužbi odnosio se i na propise koje uređuju ostvarivanje prava na sanitetski prijevoz i prava na novčanu naknadu pratnje osobe s invaliditetom što ukazuje na potrebu revidiranja propisa rukovodeći se izborom najpovoljnijeg prava za pacijenta. Posebnu pozornost potrebno je posvetiti Popisu ortopedskih pomagala kako bi na popisu bila ona svrhovita i kvalitetna pomagala koja bi odgovarala potrebama osoba s invaliditetom.

Pravobraniteljica je provela anketno ispitivanje pristupačnosti područnih ureda javnih tijela na koje su u najvećoj mjeri upućene osobe s invaliditetom. Poražavajuć je podatak da je iz zaprimljenih odgovora od 132 područna ureda Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje, 114 područnih ureda Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje i 110 Centara za socijalnu skrb u potpunosti pristupačno njih samo 17 (mislimo na ulaz, sanitarni čvor i taktilne staze vodilje za osobe s oštećenjem vida). Još više zabrinjava činjenica da većina službi nema izrađene planove prilagođavanja prostora opravdavajući se ne imanjem ovlasti i nedostatkom financijskih sredstava, unatoč zakonskoj obvezi.

U nastavku ovog izvješća prikazati ćemo statističke podatke o radu institucije, podatke koji se odnose na pritužbe, postupanja i aktivnosti pravobraniteljice, stavove, mišljenja, prijedloge propisa i preporuke koje su upućene raznim državnim tijelima, prijedloge za poboljšanje položaja osoba s invaliditetom u pojedinim područjima teprikaz životnih situacija osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju zbog koji su se obraćali pravobraniteljici. Uz prikaz rada Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, ovo izvješće daje prikaz položaja osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju i donosi podatke drugih institucija prikupljene praćenjem provedbe Konvencije o pravima osoba s invaliditetom kroz područja koja utječu na život osoba s invaliditetom, djece s teškoćama u razvoju i njihovih obitelji.

1.1. IMENOVANJE PRAVOBRANITELJICE I ZAMJENIKA

Od 30. svibnja do 17. listopada 2016. godine Republika Hrvatska nije imala pravobranitelja za osobe s invaliditetom budući da je toga dana istekao osmogodišnji mandat Anki Slonjšak, a procedura imenovanja pravobranitelja za naredno osmogodišnje razdoblje nije dovršena prije izglasavanja

nepovjerenja Vladi RH i odluke o raspuštanju Sabora. Zbog navedenih okolnosti Anka Slonjšak po prvi puta u proteklih 8 godina nije osobno predstavila redovito godišnje Izvješće o radu Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2015. godinu na sjednici Sabora od 15. lipnja 2016. godine. Usprkos tome što je Vlada RH do isteka mandata pravobranitelja bila dužna provesti javni poziv i u Sabor uputiti prijedlog za imenovanje novog pravobranitelja, došlo je do nedopustivog kašnjenja uslijed čega je institucija Pravobranitelja za osobe s invaliditetom djelovala bez čelnika, a osobe s invaliditetom ostale su bez djelotvorne zaštite svojih prava i interesa. Kad je 17. listopada 2016. istekao mandat dosadašnjih zamjenika doveden je u pitanje i nastavak rada institucije što je pravovremenom reakcijom novog saziva Sabora ipak izbjegnuto.

Zamjenici i djelatnici Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom ulagali su krajnji napor kako okolnost neimenovanja pravobranitelja za osobe s invaliditetom ne bi imala utjecaja na rad Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom. Javnost smo obavijestili da ćemo i nadalje djelovati na zaštiti njihovih prava i interesa. Neimenovanje pravobranitelja naišlo je na nezadovoljstvo i razočaranje osoba s invaliditetom i odrazilo se na smanjenje obraćanja osoba s invaliditetom Uredu.

17. listopada 2016. Anka Slonjšak imenovana je na dužnost pravobraniteljice za osobe s invaliditetom.

Povodom stupanja na dužnost pravobraniteljica je u obraćanju javnosti istaknula ciljeve i postignuća u svom prethodnom mandatu i navela one za koje će se zalagati u novom osmogodišnjem mandatu. U dosadašnjem radu zalagala se za unaprjeđenje položaja djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom u hrvatskom društvu, slijedila njihove interese i postupala savjesno i po svom najboljem znanju u skladu s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom i drugim nacionalnim i međunarodnim dokumentima. To je bilo razdoblje koje je obilježeno značajnim i intenzivnim zakonodavnim promjenama, ali i promjenama u shvaćanju invaliditeta. Pravobraniteljica je istaknula kako se osvjedočila da upornim i odlučnim zalaganjem institucija pravobranitelja za osobe s invaliditetom u suradnji s osobama s invaliditetom, njihovim udrugama, stručnjacima i drugim institucijama može ostvariti pozitivne promjene na zakonodavnoj razini. Trudila se da svaka osoba dobije njezinu pozornost i vrijeme i da dopre do osoba s invaliditetom na cijelom području Hrvatske posebno u manjim sredinama gdje su njihova prava posebno ugrožena. Upravo zbog toga je i jedan od glavnih ciljeva u njezinom novom mandatu otvaranje područnih ureda koji bi instituciju pravobranitelja približili upravo tim osobama s invaliditetom. Anka Slonjšak navodi da joj je davanjem povjerenja za naredni mandat od 8 godina pružena prilika da nastavi započete aktivnosti na pozitivnim društvenim promjenama i poduzima korake kako bi hrvatsko društvo osiguralo stvarnu ravnopravnost osoba s invaliditetom, a ne samo onu deklarativnu. Sa znanjem koje je stekla, iskustvom pravobraniteljice, ali i svojim 24-godišnjim iskustvom života osobe s tetraplegijom, smatra da i dalje može odlučno zastupati interese osoba s invaliditetom i inzistirati da se pri donošenju zakona uvaži njihovo pravo na osiguranje podrške koju im je društvo dužno osigurati kako bi mogli biti ravnopravni građani. U skladu s vizijom Ureda koju smo formulirali u prvom mandatu želi i dalje biti glas svih osoba s invaliditetom, djece s teškoćama u razvoju i njihovih obitelji i njihov most prema institucijama koje mogu sustavno riješiti njihove teškoće. Kao što ističe u svojim susretima s osobama s invaliditetom, želi da budu vidljivi, aktivni i uključeni.

Imenovanje zamjenika pravobraniteljice za osobe s invaliditetom - Na raspravi u Hrvatskom saboru koja je zaključena 14. prosinca 2016. pravobraniteljica Anka Slonjšak predložila je odluke o imenovanju zamjenika i zamjenice pravobraniteljice za osobe s invaliditetom. Odluka o imenovanju Darija Jurišića za zamjenika pravobraniteljice za osobe s invaliditetom je donesena na 2. sjednici 15. prosinca 2016. - 112 glasova "za", 1 "suzdržan", dok je Odluka o imenovanju Mire Pekeč Knežević za zamjenicu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom donesena također istog dana jednoglasno, 116 glasova "za".

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom Anka Slonjšak objavila je Javni poziv za prijavu kandidata/kinja za imenovanje 2 zamjenika/ice pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u „Narodnim novinama“ br. 101. od 04. studenog 2016., web stranici Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, te novinskom listu Večernji list.

Ukupno trideset i sedam (37) prijava pristiglo je na javni poziv. Jedna prijava koja je odbačena pristigla je nakon roka objave dok jedna (1) osoba ne ispunjava formalni uvjet vezano uz stručnu spremu. Intervjui su održani 25., 26., 28., 29. i 30. studenog 2016. 30. studenog 2016. nakon uvida u zaprimljene dokumentacije - prijave i razgovora (intervjua) utvrđena je rang lista kandidata/kinja za predmetno radno mjesto.

Postupak je obavljen na način da je pravobraniteljica uz pregled dokumentacije neposredno obavila razgovor sa svim kandidatima. Nakon prvog kruga razgovora, u užu izbor odabrano je 4 kandidata/kinje s kojima je održan razgovor, a Hrvatskom saboru predloženi su kandidati *Darijo Jurišić, mag. iur., univ. spec. admin. publ. i Mira Pekeč Knežević, dipl. soc. rad.*

Zakon o pravobranitelju za osobe s invaliditetom na temelju kojeg se biraju pravobranitelj i njegov/njegove zamjenice/zamjenici pravobranitelju daje ovlasti u biranju najbližih suradnika, a kriteriji kojima se pravobraniteljica vodila u izboru kandidata bili su:

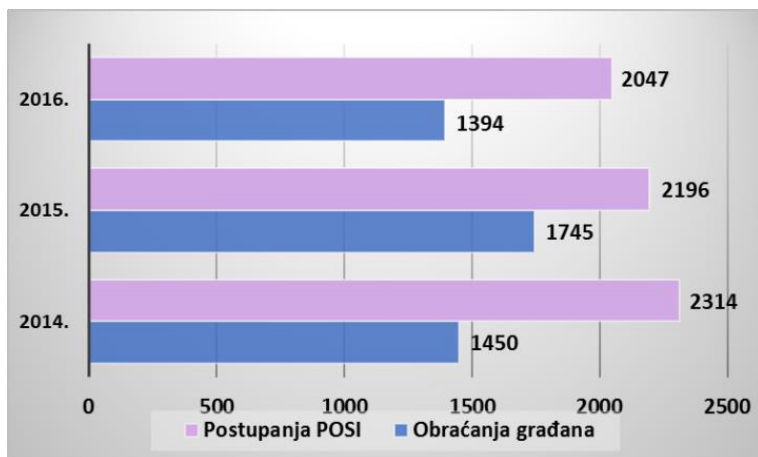
Zakon o pravobranitelju za osobe s invaliditetom navodi da prednost pri imenovanju pravobranitelja za osobe s invaliditetom ili jednog od njegovih zamjenika ima osoba s invaliditetom, ukoliko ispunjava sve tražene uvjete propisane natječajem. Budući da je u ovom slučaju kao osoba s invaliditetom imenovana pravobraniteljica, zahtjev da se prednost da osobi s invaliditetom je zadovoljena. Iznimno veliki broj kandidata, među kojima su bile i osobe s invaliditetom i hrvatski ratni vojni invalid iz domovinskog rata, pokazali su zavidne kvalitete. Međutim, u izboru jednoga od kandidata pravne struke uz uvjet pravne struke i iskustva u radu na zaštiti i promicanju ljudskih prava općenito, a specifično u postupcima diskriminacije, tražila je i osobu s iskustvom rukovođenja i prezentacijskim vještinama te izvrsnog poznavanja engleskog jezika. Jedna od važnih uloga Pravobranitelja za osobe s invaliditetom je područje međunarodne suradnje i predstavljanje Ureda te sudjelovanje na stručnim raspravama na području zaštite prava osoba s invaliditetom na raznim međunarodnim forumima u Europi i svijetu. Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom član je i međunarodnih tijela, sudjeluje u radu brojnih međunarodnih konferencija na kojima prezentira rad Ureda i hrvatska iskustva i izvještava UN-ov Odbor za prava osoba s invaliditetom. Ujedno posreduje u razmjeni međunarodnih iskustava i predstavljanju dobrih inozemnih praksi u Hrvatskoj. Zbog toga jer je pravobraniteljica i sama osoba s invaliditetom koja zbog nedostatne pristupačnosti i prilagođenosti avionskog prijevoza vrlo često ne može osobno predstavljati Ured u takvim situacijama, od izuzetno je velike važnosti bilo da jedan od zamjenika može predstavljati Ured u tim prigodama. Dvoje kandidata je kvalitetnije i sadržajnije u odnosu na sve ostale kandidate definiralo strateške ciljeve i konkretne aktivnosti ovog Ureda, s pozicije potencijalnog zamjenika. Više o novoizabranim zamjenicima može se naći na:

http://www.posi.hr/index.php?option=com_content&view=article&id=892:imenovani-zamjenik-i-zamjenica-pravobraniteljice-za-osobe-s-invaliditetom&catid=72:novosti

2. STATISTIČKI PODACI

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je sukladno djelokrugu rada, a u cilju praćenja, promicanja i zaštite prava i interesa osoba s invaliditetom, tijekom 2016. godine kao i u prethodnim razdobljima nastavila postupati po pritužbama građana.

Građani su se obraćali pisanim i telefonskim putem te osobnim dolascima. Na temelju zaprimljenih pritužbi, zamolbi, prijedloga i dr., postupali smo sukladno Ustavu, međunarodnim ugovorima i zakonima. Najčešće su nam se obraćale stranke osobno, zatim roditelji osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju, institucije koje su nam prosljeđivale podneske građana, drugi članovi obitelji, udruge osoba s invaliditetom, a bilo je i pritužbi od strane odvjetnika te drugih pravnih i fizičkih osoba.

Prema navedenim podacima, u 2016. godini je, u odnosu na 2015. godinu, došlo do pada broja obraćanja građana pa sukladno tome i do manjeg broja postupanja.

Ovo je posljedica višemjesečnog razdoblja u kojem su državna tijela otežano funkcionirala te dugotrajnosti postupka imenovanja pravobraniteljice, zbog čega je institucija četiri mjeseca bila bez čelnika, a sljedeća dva bez

zamjenika. Unatoč informiranju javnosti da usprkos takvoj situaciji Ured nastavlja s obavljanjem svih redovitih aktivnosti, dio građana je mislio da je Ured čak i prestao s radom što je dovelo do smanjenja obraćanja građana.

2.1. PODACI O POVREDAMA PRAVA

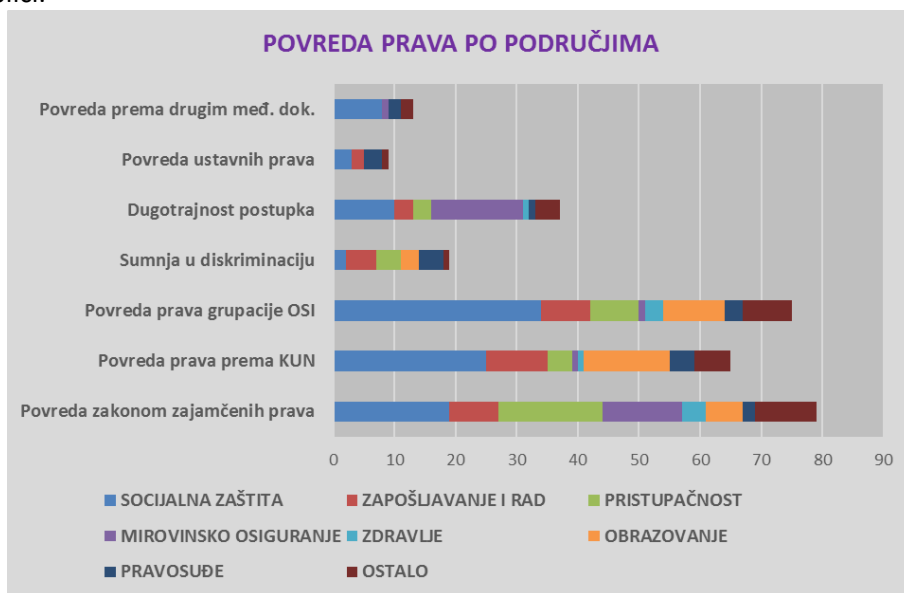
U tablici je prikazan **postotak utvrđenih povreda prava** među zaključenim predmetima u kojima se postupalo na osnovu zaprimljenih pritužbi fizičkih i pravnih osoba – ukupno 591 predmet (120 predmeta iz prethodnih razdoblja i 471 predmet iz 2016. godine). U 240 predmeta ili njih 41 % zaključenih nije bilo povrede prava.

U predmetima te vrste stranke se pritužuju pravobraniteljici da su odbijene u ostvarivanju nekog

prava iz primjerice područja socijalne skrbi.

U 151 predmetu ili njih 25 % nije se utvrđivala povreda prava. U takvim predmetima stranke se obraćaju tražeći različite informacije ili savjetovanje kako i gdje mogu ostvariti neko pravo. Pravobraniteljica tijekom postupka stranku savjetuje, ali se ne utvrđuje povreda prava.

U ukupno 200 predmeta ili njih 34 % utvrđene su po područjima povrede prava kako je prikazano u sljedećoj tablici:

Prema navedenim podacima vidljivo je da je najveći broj kršenja prava zajamčenih zakonom ili Ustavom, odnosno Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom kao i drugim međunarodnim dokumentima bilo u području **socijalne zaštite**. Najviše kršenja prava zbog dugotrajnosti postupka bilo je u području **mirovinskog osiguranja**. Sumnja na diskriminaciju najčešće je utvrđena u području zapošłjavanja i rada zbog uskraćivanja **razumne prilagodbe**.

2.2. PODACI O OBRAĆANJIMA GRAĐANA U 2016.

Vrste kontakta

Broj obraćanja
Broj upućenih preporuka, savjetovanja te drugih intervencija POSI

Pritužbe upućene pisanim putem	725	1311
Obračanja građana koja nemaju karakter pritužbe	157	168
Pisanim putem – nije bilo postupanja	28	-
Osobni dolazak i telefonskim putem	484	567
UKUPNO:	1394	2046

U 2016. godini građani su se Pravobraniteljici obratili ukupno 1394 puta.

Pravobraniteljica je povodom pritužbi građana upućenih pisanim putem – njih 725, imala 1311 postupanja, a koja su se odnosila na 137 preporuka i upozorenja upućenih različitim institucijama te traženja očitovanja, izvješća, dopune dokumentacije te savjetovanja građana.

U ukupno 157 obraćanja koja nisu imala karakter pritužbi, pravobraniteljica je postupala 168 puta, od čega se njih 24 odnosilo na pisma potpore upućena fizičkim i pravnim osobama radi provođenja istraživanja i projekata. U 484 slučajeve koji su se obratili telefonskim putem i osobnim dolaskom, pravobraniteljica je imala 567 postupanja, dok povodom 28 obraćanja građana nije bilo postupanja.

Podaci o pritužbama građana iz prethodnih razdoblja

Pravobraniteljica je tijekom 2016. godine postupala u **264 pritužbe** koje su zaprimljene u prethodnim razdobljima.

PODACI PO PODRUČJIMA

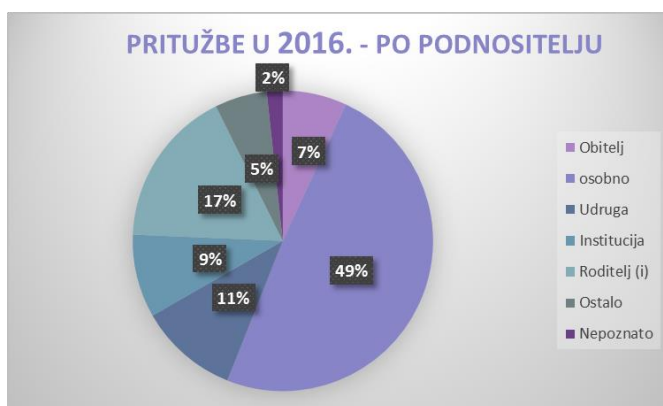
Od ukupno 1394 podneska, u sljedećoj tablici prikazano je 1366 podnesaka po područjima zaprimljenih od pravnih i fizičkih osoba, a po kojima je pravobraniteljica postupala u 2016. godini.

Usporedba najčešćih područja prituživanja građana pisanim putem u kojima je Pravobraniteljica postupala od 2014.-2016. godine

2014.	%	2015.	%	2016.	%
Socijalna zaštita	19	Socijalna zaštita	19	Socijalna zaštita	18
Rad i zapošljavanje	14	Rad i zapošljavanje	15	Rad i zapošljavanje	16
Pristupačnost	13	Mirovinsko osiguranje	11	Mirovinsko osiguranje	11
Mirovinsko osiguranje	10	Obrazovanje	10	Pristupačnost	9
Obrazovanje	9	Pristupačnost	9	Zdravstvo	7

PODACI PO PODNOSITELJU

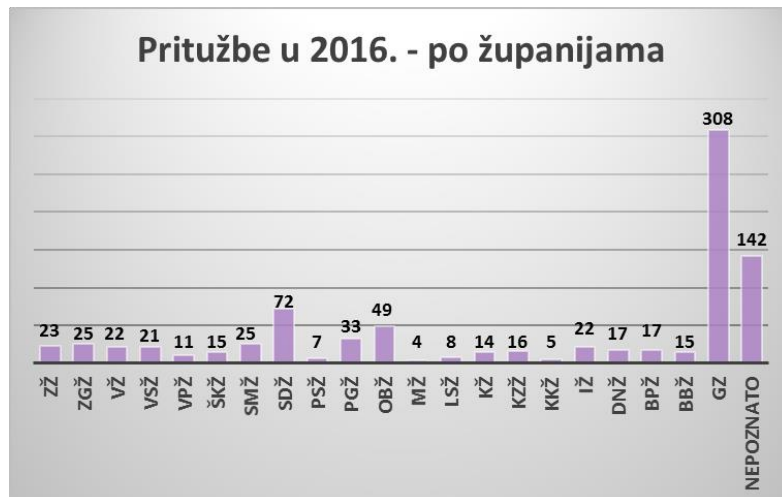
Najviše pritužbi pisanim putem podnijele su osobe s invaliditetom osobno – 49% odnosno njih 428. Od saveza i udruga osoba s invaliditetom zaprimljeno je 11% podnesaka odnosno njih 93, koji su se odnosili na zaštitu prava njihovih članova, ali i međusobne odnose ili odnose sa savezima udruga. U 17% odnosno 148 podnesaka postupalo se na zahtjev roditelja djece s teškoćama u razvoju ili odraslih osoba s invaliditetom. Zabilježeno je 9 % pritužbi odnosno njih 78 prosljeđenih od

institucija i ustanova, s time da se većina odnosila na stranke koje su se pritužile drugim tijelima te su te pritužbe sukladno ovlastima prosljeđeno pravobraniteljici za osobe s invaliditetom.*

U 60 slučajeva pritužbe su podnijeli članovi obitelji osobe/a s invaliditetom. Ostalo se odnosi na pritužbe zaprimljene od odvjetnika, skrbnika, prijatelja te ostalih fizičkih osoba, njih 49. Nepoznato ih je 15. Uspoređujući podatke iz prethodnih godina, uočili smo da nam se i nadalje obraćaju same osobe s invaliditetom radi zaštite svojih prava* Obračanja građana su prosljeđena pravobraniteljici za osobe s

invaliditetom od strane pučke i drugih pravobraniteljica temeljem članka 32. stavka 1. Zakona o pučkom pravobranitelju („Narodne novine“, br. 76/12.) kojim je propisana dužnost međusobne suradnje pučkog pravobranitelja i posebnih pravobranitelja u području zaštite i promicanja ljudskih prava. Načini i oblici suradnje uređeni su Sporazumom o međuinstitucionalnoj suradnji.

PODACI PO ŽUPANIJAMA

Legenda:

BBŽ - Bjelovarsko-bilogorska, BPŽ - Brodsko-posavska, DNŽ - Dubrovačko-neretvanska, IŽ - Istarska, KŽ - Karlovačka, KKŽ - Koprivničko-križevačka, KZŽ - Krapinsko-zagorska, LSŽ - Ličko-senjska, MŽ - Međimurska, OBŽ - Osječko-baranjska, PSŽ - Požeško-slavonska, PGŽ - Primorsko-goranska, SMŽ - Sisačko-moslavačka, SDŽ - Splitsko-dalmatinska, VŽ - Varaždinska, VPŽ - Virovitičko-podravska, VSŽ -

Vukovarsko-srijemska, DŽ – Zadarska, ZGŽ - Zagrebačka, ŠKŽ - Šibensko-kninska, GZ – Grad Zagreb

U gornjoj tablici prikazana su pisana obraćanja građana po županijama tijekom 2016. godine. Kao i prethodnih godina najviše se postupalo po pritužbama pristiglih s područja Grada Zagreba – **308**, zatim Splitsko - dalmatinske županije – **72** te Osječko – baranjske županije – **49**.

Najmanji broj pritužbi zaprimljen je iz Međimurske županije – **4** pritužbi. Malo je pritužbi zaprimljeno i s područja Koprivničko – križevačke županije – njih **5** te iz Požeško – slavonske županije – **7**.

U „ostalo“ se nalaze pritužbe zaprimljene od nepoznatih pravnih i fizičkih osoba, osoba nepoznatog prebivališta ili osoba koje žive u inozemstvu. Takvih je pritužbi bilo **142**.

Ured je zaprimio nekoliko molbi i preporuka koje govore o potrebi otvaranja područnih pravobraniteljskih ureda odnosno pojačanom terenskom radu i nužnosti prisustva pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u njihovim sredinama. (npr. Osječko - baranjska i Splitsko – dalmatinska županija)

PODACI O RADU NA OSTALIM PODNESCIMA

Podnesci građana koji nemaju karakter pritužbe

U 2016. godini bilo je **168** postupanja po zaprimljenim podnescima građana koji nemaju karakter pritužbe. Odnosili su se na traženje različitih savjeta, obavještanje o poduzetim radnjama, traženje mišljenja i dr. Ukupno je zaprimljen **157** takav podnesak. U **28** podnesaka koji su se odnosili na obavijesti, krivo upućene upite ili su neke od stranaka tražile zastupanje pravobraniteljice u sudskim sporovima, pravobraniteljica nije postupala jer nije bilo osnove. Pravobraniteljica je dala **28** pisama potpore pojedincima i udrugama koja su se odnosila na unaprjeđenje kvalitete življenja osoba s invaliditetom i njihovih obitelji.

Savjetovanje osoba s invaliditetom putem telefona i osobnim dolaskom

Tijekom 2016. godine telefonskim putem se obratilo **438** osoba. Predstavnici Ureda pravobraniteljice obavili su **511** savjetodavnih telefonskih razgovora. Održano je **88** sastanaka s pojedincima i institucijama.

Rad Ureda pravobraniteljice putem telefonskih savjetovanja od iznimne je važnosti za osobe s invaliditetom jer mnogi od njih zbog ovisnosti o pomoći druge osobe kao i nedostatku potrebnih usluga npr. prijevoza, asistencije i dr. nisu u mogućnosti podnijeti pisanu pritužbu, ali jednako tako mnogi od njih vrlo teško svoje životne situacije i probleme mogu opisati u pisanom obliku. Osim navedenog dodatan razlog je i činjenica da pravobraniteljica za osobe s invaliditetom još uvijek nema urede u drugim područjima.

IZMJENE, DOPUNE, DONOŠENJE I PRAĆENJE PROVEDBE PROPISA

Propisi	Broj propisa		Postupanja POSI	
	2015.	2016.	2015.	2016.
<i>Propisi dostavljeni na mišljenje od nadležnih tijela</i>	21	5	32	8
<i>Inicijative POSI</i>	13	19	17	24
<i>Prijedlozi pojedinaca i udruga</i>	10	17	6	13
<i>Ostali dokumenti, planovi i dr.</i>	5	4	10	7
UKUPNO	49	45	65	52

Pravobraniteljica je dala ukupno 52 mišljenja ili prijedloga izmjena i dopuna 32 propisa (zakoni, podzakonski akti, nacionalni planovi, strategije i izvješća o provedbi međunarodnih dokumenata).

Pravobraniteljica je na vlastitu inicijativu dala 24 prijedloga izmjena i dopuna za 19 propisa. Ostala mišljenja i prijedloge dala je na temelju prijedloga pojedinaca i udruga dok se značajnije manji broj odnosio na traženje državnih tijela nadležnih za izradu prijedloga propisa Naime, od 2015. godine državna tijela propise za koje su nadležni objavljuju putem javnog savjetovanja na web stranici eSavjetovanje. Više se nalazi u području *Prijedlozi i preporuke za izmjene i dopune zakona i drugih propisa te unaprjeđenje sustava.*

2.3. POSTUPANJA PRAVOBRANITELJICE PO OVLASTIMA IZ DRUGIH PROPISA

Zakon o suzbijanju diskriminacije

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je u razdoblju za koje se podnosi ovo Izvješće postupala u ukupno 147 pritužbi na diskriminaciju na osnovi invaliditeta. Od ukupnog broja zaprimljenih pritužbi nakon provedenog ispitnog postupka pravobraniteljica za osobe s invaliditetom sumnja na diskriminaciju u trideset i tri (33) pritužbe.

Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama

Sukladno čl. 26 Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama koji je stupio na snagu 01.01.2015. godine, psihijatrijska ustanova obvezna je o smještaju bez pristanka, bez odgode, a najkasnije u roku od 48 sati od dobivanja pisanog pristanka osobe od povjerenja ili zakonskog zastupnika, obavijestiti pravobraniteljicu za osobe s invaliditetom.

Temeljem navedenog zaprimili smo obavijesti za **117** osoba i to od: Klinike za psihijatriju Vrapče, Zagreb, Neuropsihijatrijske bolnice dr. Ivan Barbot, Popovača, Psihijatrijska bolnica Rab, KBC Rijeka, Psihijatrijske bolnice Ugljan, OB Pula, OB Koprivnica, KBC Osijek, Opća bolnica Slavonski Brod, Opća bolnica Našice i Specijalna bolnica Sv. Rafael, Strmac. Na kraju 2016. godine obrađeno je **149** obavijesti o smještaju osoba.

2.4. INICIJATIVE POSI I OBILASCI

Inicijative	Aktivnosti
<i>Propisi (zakonski i podzakonski akti, planovi, strategije)</i>	U 19 propisa - 24 mišljenja i prijedloga
<i>Sastanci</i>	64
<i>Preporuke – opće</i>	385
<i>Preporuke – pojedinačne</i>	142
<i>Obilasci</i>	42
<i>Razna događanja</i>	13
<i>Mediji</i>	29 priopćenja
<i>Anketna ispitivanja</i>	9 u sljedećim područjima: Pristupačnost, (mobilnost UDU), zapošljavanje i rad, skrbištvo, obrazovanje
<i>Razni upiti</i>	15 traženja različitih izvješća i stat. podataka

Tablica se odnosi na razne aktivnosti koje je pravobraniteljica poduzimala sukladno djelokrugu rada, a koje su se odnosile na izmjene i dopune propisa, preporuke i upozorenja (posebno ističemo od ukupnog broja preporuke koje su se odnosile na područje zapošljavanja, a bile su upućene ministarstvima i jedinicama lokalne i regionalne samouprave), obilaski, razna događanja u kojima smo bili organizatori ili suorganizatori, priopćenja za medije radi ukazivanja na težak položaj pojedinih grupacija osoba s invaliditetom ili radi osvještavanja javnosti u svrhu uklanjanja predrasuda. Anketna ispitivanja su provedena u raznim područjima, posebno

vezano uz pristupačnost ljekarni, HZZO, HZMO, i CZSS, poštivanje obveze kvotnog zapošljavanja u

ministarstvima, gradovima, općinama i županijama, ali i stanja u području srednjoškolskog obrazovanja. Više o inicijativama se nalazi u nastavku i po područjima ovog Izvješća.

OBILASCI - U skladu s čl. 12. st. 1. Zakona o pravobranitelju za osobe s invaliditetom, prema kojem pravobraniteljica ima pravo pristupa u prostorije i uvida u način ostvarivanja brige o osobama s invaliditetom koje borave, rade ili su privremeno, odnosno trajno smještene kod fizičkih i pravnih osoba i drugih pravnih subjekata na temelju posebnih propisa, izvršeno je **42** obilaska u 12 županija. Posjetili smo i obišli ustanove socijalne skrbi, udomiteljske obitelji i obiteljske domove, obrazovne ustanove, centre za medicinsku rehabilitaciju, zdravstvene ustanove, privatne osobe, stambene zajednice i prostorije udruga osoba s invaliditetom. Tijekom obilazaka održani su razgovori s korisnicima, štićenicima i učenicima, obiđeni su prostori te su održani sastanci s predstavnicima institucija i ustanova. Održan je i značajan broj sastanaka s predstavnicima županija, gradova i centara za socijalnu skrb. Obiđeni su i posjećeni sljedeći prostori: Psihijatrijska bolnica Lopača, Dom za starije i nemoćne Zlatne godine, Obiteljski dom Darko Progovečki, Dom za psihički bolesne odrasle osobe Mihek, Dom za psihički bolesne odrasle osobe Villa Nena, Zatvor u Puli, Obiteljski dom Kordić, Centar za rehabilitaciju Ozalj, KBC Rijeka-Odjel psihijatrije, Dom za psihički bolesne odrasle osobe Bidružica, KBC Osijek-Odjel psihijatrije, Opća bolnica Šibensko-kninske županije-Odjel psihijatrije, Psihijatrijska bolnica Ugljan, Opća bolnica Karlovac-Odjel psihijatrije, KBC Split-Klinika za psihijatriju, Dom za psihički bolesne odrasle osobe Trogir, OB Bjelovar-Odjel psihijatrije, OB Varaždin-Odjel psihijatrije, Centar za odgoj i obrazovanje "Vinko Bek", Psihijatrijska bolnica Rab, Psihijatrijska bolnica "Dr. Ivan Barbot", Obiteljski dom za psihički bolesne odrasle osobe Jakopović Štrbenac, Obiteljski dom Koren, Zatvor u Zagrebu, Zatvor u Rijeci, Kaznionica u Glini, Zatvor u Varaždinu, Studentski dom Cvjetno naselje, Zagreb, Tifološki muzej, Zagreb, Hrvatska odvjetnička komora, Udruga Plemeniti, Zagreb, Centar za odgoj i obrazovanje Slava Raškaj, Zagreb, Centar za profesionalnu rehabilitaciju Zagreb, Centar za profesionalnu rehabilitaciju Rijeka, Centar za profesionalnu rehabilitaciju Osijek, Hrvatski zavod za zapošljavanje Osijek, Ustanova DES Split, Tvrtka Maestro projekt d.o.o., Split.

2.5. PROMOTIVNE AKTIVNOSTI

Podizanje razine svijesti i uklanjanje predrasuda u društvu predstavlja značajnu aktivnost Ureda pravobraniteljice. Kroz promotivne aktivnosti osnažujemo same osobe s invaliditetom i njihove obitelji da se aktivno uključe u sve potpore društva u skladu sa svojim sposobnostima i mogućnostima.

Organiziranje događanja

Pravobraniteljica je organizirala sljedeće aktivnosti:

- stručni skup pod nazivom **Suzbijanje diskriminacije osoba s invaliditetom na radnom mjestu primjenom načela razumne prilagodbe i promicanje pozitivne prakse;**
- stručni skup na temu: **Zapošljavanje i rad osoba s invaliditetom – prilika, a ne namet**, u suradnji s Hrvatskom gospodarskom komorom u gradovima: Čakovcu, Virovitici, Puli, Splitu, Šibeniku i Osijeku;
- dvodnevni **seminar o kaznenim djelima počinjenim zbog predrasuda prema osobama s invaliditetom** u suradnji s organizacijama ENIL i OESS;
- tematsku sjednicu Saborskog odbora za zdravstvo i socijalnu politiku povodom obilježavanja **10 godina Konvencije o pravima osoba s invaliditetom** u suradnji sa Saborskim odborom za zdravstvo i socijalnu politiku;
- povodom obilježavanja 10 godina Konvencije organizirali smo **izložbu radova** učenika s teškoćama, polaznicima Centara za odgoj i obrazovanje Slava Raškaj, Dubrava, Vinko Bek i Zagreb;
- kako bi obilježili **8 godina rada** Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom organizirali smo skup s predstavnicima saveza osoba s invaliditetom;
- organiziran je i sastanak s **organizacijama civilnog društva Splitsko-dalmatinske županije;**
- pravobraniteljica je inicirala **sastanak predstavnika osoba s invaliditetom i Vlade RH** u suradnji sa saborskom zastupnicom gđom. Lukačić povodom obilježavanja Međunarodnog dana osoba s invaliditetom;
- povodom obilježavanja Međunarodnog dana suzbijanja nasilja nad ženama u suradnji sa SOIH-om pravobraniteljica se uključila u organizaciju završne konferencije pod nazivom „**16 dana aktivizma**“;

- u suradnji sa SOIH-om organiziran je i skup povodom obilježavanja Međunarodnog dana žena;
- u suradnji s Udrugom za promicanje kvalitetnog obrazovanja mladih s invaliditetom „Zamisli“ pravobraniteljica je organizirala sastanke i konferencije na temu **podrške studentima s invaliditetom**.

Sudjelovanje u medijima

Prisutnost Pravobraniteljice i suradnika zabilježena je u najmanje **81** emisiji, tj. mediju, a odnosila se na minimalno **163** gostovanja u medijima ili odgovore na upite novinara. Također smo na vlastitu inicijativu uputili **29** priopćenja. Više se nalazi u području ovog izvješća - *Sudjelovanje Ureda u medijima te u Prilogu 6.*

Na mrežnoj stranici Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom bilo je **56 688** posjetitelja, **83 455** posjeta, a sadržaji na stranici otvarani su ukupno **2 068 701** puta.

Sudjelovanje na događanjima

Odazvali smose na **131** događanje upriličeno od institucija, udruga i drugih pravnih osoba. Aktivno smo sudjelovali na **72** događanja – uvodnim izlaganjem ili sudjelovanjem u raspravi.

Osim navedenog, pravobraniteljica i njezini suradnici su održali **15** predavanja i/ili interaktivnih radionica kako bi podizali svijest o pravima, sposobnostima i mogućnostima kao i samom položaju osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju. Više se nalazi u području ovog izvješća - *Podizanje razine svijesti.*

Održan je **141** sastanak vezano uz izmjene propisa, promotivne aktivnosti i dr. s predstavnicima raznih udruga, institucija i međunarodnih organizacija.

Publikacije

- u suradnji sa Studijskim centrom za socijalni rad, Pravnog fakulteta u Zagrebu, objavljena je publikacija „Poštivanje prava osoba s invaliditetom smještenih u udomiteljskim obiteljima i obiteljskim domovima“, autori, M. Buljevac, M. M. Babić, Z. Leutar, izdavač, POSI

- u suradnji s Udrugom Roda – Roditelji u akciji, SOIH i Hrvatskim savezom slijepih, „Majčinstvo i žene s invaliditetom“, izdavač, POSI

Međunarodna suradnja

Tijekom 2016. godine provedene su slijedeće aktivnosti u zemlji i inozemstvu:

- Posjet delegacije Turkmenistana u Zagrebu
- Sastanak s pružateljima usluga iz Španjolske, Njemačke, Portugala i Slovenije u Zagrebu
- Sudjelovanje na dvodnevnom seminaru u Beču u sklopu EQUINET-a
- Sudjelovanje na godišnjoj skupštini mreže EQUINET-a u Bruxellesu
- Sastanak s Povjerenicom za zaštitu ravnopravnosti Republike Srbije u Zagrebu
- 12. Međunarodni stručni skup na temu „Profesionalnom rehabilitacijom do zapošljavanja – snaga za promjenu“ u Zadru
- Domaćin i suorganizator dvodavnog seminara „Zločin iz mržnje“ - o kaznenim djelima počinjenim zbog predrasuda prema osobama s invaliditetom koji je održan 2. i 3. lipnja 2016. u Zagrebu
- Edukacija viših policijskih službenika iz Europske unije i regije o zločinima iz mržnje, Policijska akademija u Zagrebu
- Radni forum o provođenju UN-ove Konvencije o pravima osoba s invaliditetom u EU i zemljama članicama u Bruxellesu
- Sastanak radne grupe za Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom u sklopu Godišnje skupštine Europske mreže nezavisnih tijela za ljudska prava u Zagrebu
- Sudjelovanje na Regionalnoj konferenciji tijela za jednakost jugoistočne Europe u Beogradu
- Sudjelovanje na 16. neformalnom seminaru o ljudskim pravima osoba s invaliditetom Azijsko-europske zaklade u Pekingu
- Sastanak sa Specijalnim izvjestiteljem UN-a za područje zdravlja u Zagrebu

Više o navedenim aktivnostima nalazi se u području ovog izvješća – Međunarodna suradnja.

3. AKTIVNOSTI POSI

3. 1. PROVEDBA KONVENCIJE O PRAVIMA OSOBA S INVALIDITETOM U RH

13. prosinca 2006. godine Opća skupština Ujedinjenih naroda usvojila je Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom koju je Republika Hrvatska potpisala među prvim zemljama u svijetu. Hrvatski sabor Konvenciju je ratificirao u lipnju 2007. godine. 2016. godine obilježeno je 10 godina od donošenja UN-ove Konvencije o pravima osoba s invaliditetom. Njezinim ratificiranjem država je prihvatila stajalište da sudjelovanje osoba s invaliditetom u društvu – bilo da je riječ o zapošljavanju, školovanju, odlasku liječniku ili kandidaturi na izborima – nije ograničeno ili onemogućeno zbog oštećenja koje osoba ima, nego zbog različitih društvenih, pravnih, okolišnih, političkih i ekonomskih prepreka. Time se Vlada ujedno obvezala da će ulagati sredstva u uklanjanje tih prepreka i osiguravanje potrebne podrške.

U Vladi RH na inicijativu Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom i osoba s invaliditetom održan je sastanak s predsjednikom Vlade g. Plenkovićem te ministrima/cama i državnim tajnicima/cama na temu položaja osoba s invaliditetom u Republici Hrvatskoj. Na sastanku su nazočili saborska zastupnica Ljubica Lukačić te predstavnici saveza osoba s invaliditetom, koji su Vladi jasno istaknuli goruće probleme koje je potrebno prioritetno rješavati: osiguranje usluga rane intervencije u djetinjstvu, unaprjeđenje rada tijela za vještačenje, sustavno osiguravanje osobne asistencije, sustavno osiguranje financiranja udruga i saveza osoba s invaliditetom te podrške za neovisni život u zajednici i izvanbolničko liječenje osoba s mentalnim teškoćama.

Tematska sjednica Saborskog odbora za zdravstvo i socijalnu politiku

Povodom 10 godina od donošenja Konvencije o pravima osoba s invaliditetom Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom u suradnji sa Saborskim odborom za zdravstvo i socijalnu politiku 13. prosinca 2016. organizirala je okrugli stol kako bi obilježili ovu godišnjicu od velike važnosti za osobe s invaliditetom u Hrvatskoj. Na okruglom stolu su uz predstavnike ministarstava i članove Saborskog odbora sudjelovali i predstavnici udruga i saveza osoba s invaliditetom, predstavnici akademske zajednice, pučka pravobraniteljica Lora Vidović i pravobraniteljica za djecu Ivana Milas.

Vlada RH je u ožujku 2015. godine vodila konstruktivni dijalog s UN-ovim Odborom za prava osoba s invaliditetom koji joj je nakon razmatranja izvješća o provedbi Konvencije u Hrvatskoj uputio određene preporuke. S obzirom da je u tijeku donošenje najznačajnijeg nacionalnog dokumenta za ostvarivanje prava osoba s invaliditetom: Nacionalne strategije izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2016. do 2020. godine na raspravi se govorilo o tome kako su preporuke Odbora implementirane u Strategiju.

Kako pitanja osoba s invaliditetom kao i svih ostalih građana RH nisu pitanja samo jednog vladinog resora, na okruglom stolu su predstavnici različitih ministarstava prezentirali mjere kojima u nacrtu Nacionalne strategije planiraju provesti preporuke UN-ovog Odbora. Jedan od zaključaka bila je preporuka da se za potrebe provođenja mjera predviđenih u Nacionalnoj strategiji osiguraju dostatna financijska sredstva i da se kadrovski osnaže ministarstva u onom dijelu u kojem su nadležna za unaprjeđenje položaja osoba s invaliditetom.

Od stupanja na snagu Konvencije 3. svibnja 2008. godine Republika Hrvatske ulaže velike napore da se tijekom donošenja zakona i propisa koji utječu na živote osoba s invaliditetom vodi računa o odredbama Konvencije kao i o potrebi da svi zakoni i propisi budu usklađeni s ovim međunarodnim dokumentom koji je po pravnoj snazi iznad zakona Republike Hrvatske.

Važnost donošenja Konvencije ogleda se u činjenici da se do njezinog donošenja smatralo da je invaliditet prirodno ograničenje ljudskih prava. Shvaćanje invaliditeta koje Konvencija promiče je revolucionarno, jer naglašava da je društvo to koje oštećenje osobe pretvara u invaliditet i da je zapravo invaliditet rezultat neuspjeha društava da uključe sve osobe i da prihvate razlike među pojedincima. RH je ratifikacijom Konvencije preuzela obavezu uklanjanja prepreka koje oštećenje pretvaraju u invaliditet i osiguranja podrške osobama s invaliditetom kako bi mogle u najvećoj mogućoj mjeri realizirati svoje potencijale.

Jedan od glavnih ciljeva tematske sjednice bio je podsjetiti na značenje Konvencije o pravima osoba s invaliditetom kroz osvrt predstavnika ministarstava te potvrditi da su se prilikom izrade Nacionalne strategije vodili činjenicom da ona mora biti usklađena s Konvencijom i realna.

Kao obećavajuća područja u Nacionalnoj strategiji kroz čije mjere je uvaženo višegodišnje zagovaranje pravobraniteljice za osobe s invaliditetom i pokreta osoba s invaliditetom istaknuta su sljedeća područja: mjere za sustavno uređenje rane intervencija u djetinjstvu, mjere kojima se predviđa nastavak procesa transformacije ustanova socijalne skrbi i uvođenje novih socijalnih usluga, osnivanje centara za potporu inkluzivnom obrazovanju, 5 regionalnih centara za osobe s poremećajem iz autističnog spektra, uvođenje donošenja odluka uz podršku umjesto skrbništva kao zamjenskog odlučivanja, osiguravanje stručne podrške na radnom mjestu, osiguranje pristupačnosti, posebno pristupačnosti svih oblika prijevoza i proširenje usluga osobne asistencije.

Zabrinjava to što su sredstva kojima se planiraju ostvariti ove mjere tek postojeća sredstva osigurana unutar dodatne djelatnosti ili iz fondova EU-a odnosno što se ne planiraju proračunska povećanja.

Među područjima koja je potrebno dodatno definirati i unaprijediti u postojećem Nacrtu Nacionalne strategije je poboljšanje definicije razumne prilagodbe koja bi trebala uključivati i prilagodbu radnog vremena i načina rada sukladno ne samo Konvenciji nego i EU Direktivi 2000/78, edukacija nastavnika posebno njihovo primarno obrazovanje, uvođenje novih zanimanja i 1. razine osposobljenosti za one koji se ne mogu osposobiti niti za pomoćna zanimanja. Posebno smo upozorili na izostanak mjera za unaprjeđenje liječenja, rehabilitacije i pružanja podrške za osobe s psihosocijalnim teškoćama (duševnim smetnjama) gdje su izostali pomoci u razvoju izvanbolničkih metoda liječenja i psihijatrije u zajednici. Razgovaralo se i o položaju saveza i udruga osoba s invaliditetom koji su na sebe preuzeli posao države u pružanju socijalnih usluga.

Povodom Međunarodnog dana ljudskih prava te obilježavanja 10 godina Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom u suradnji s Centrima za odgoj i obrazovanje – Dubrava, Slava Raškaj, Vinko Bek i Zagreb organizirala je **izložbu radova učenika s teškoćama, polaznika Centara za odgoj i obrazovanje.**

Ovom izložbom radova učenika s invaliditetom pravobraniteljica je željela potaknuti učenike s invaliditetom da promišljaju što za njih predstavlja Konvencija, kako oni vide svoja prava te da svojim vještinama i kompetencijama kroz radove i kulturno umjetnički program izraze svoje stavove i razmišljanja. Radovi su izloženi u prostorima Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, Savska cesta 41/3, Zagreb.

3.2. JEDNAKOST I NEDISKRIMINACIJA

Osobe s invaliditetom općenito smatraju da prava ne slijede potrebe pojedinca, niti u smislu visine naknada i potpora, niti u ostvarivanju usluga, pomagala, servisa pa niti u ostvarivanju jednakih prava i time smatraju da su dovedene u nepovoljniji položaj.

Prema čl. 2. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, ***Diskriminacija na osnovi invaliditeta*** označava svako razlikovanje, isključivanje ili ograničavanje na osnovi invaliditeta koje ima svrhu ili učinak sprječavanja ili poništavanja priznavanja, uživanja ili korištenja svih ljudskih prava i temeljnih sloboda na političkom, ekonomskom, socijalnom, kulturnom, društvenom i svakom drugom području, na ravnopravnoj osnovi s drugima. Ona uključuje sve oblike diskriminacije, uključujući i uskraćivanje razumne prilagodbe. ***Razumna prilagodba*** znači potrebnu i prikladnu preinaku i podešavanje, koja ne predstavljaju nesrazmjerno ili neprimjereno opterećenje, da bi se takvo što u pojedinačnom slučaju, tamo gdje je to potrebno, osobama s invaliditetom osiguralo ravnopravno uživanje ili korištenje svih ljudskih prava i temeljnih sloboda na izjednačenoj osnovi s drugima. ***Univerzalni dizajn*** označava oblikovanje proizvoda, okruženja, programa i usluga na način da ih mogu koristiti svi ljudi u najvećoj mogućoj mjeri, bez potrebe prilagođavanja ili posebnog oblikovanja. ***Univerzalni dizajn*** neće isključivati pomoćne naprave za određene skupine osoba s invaliditetom u onim slučajevima kada je to potrebno.

UN Odbor o pravima osoba s invaliditetom u zaključnim zapažanjima i preporukama iz travnja 2015. o primjeni Konvencije u RH, u čl. 1. – 4. Opća načela i obveze naveo je kako:

5. Odbor ... primjećuje da po svemu sudeći postoji nedostatak razumijevanja značenja razumne prilagodbe i univerzalnog dizajna u području obrazovanja, zdravlja, zapošljavanja, građenja ...

6. Odbor preporuča ... da koncept razumne prilagodbe i univerzalnog dizajna bude reguliran izvan konteksta legislative o suzbijanju diskriminacije u područjima obrazovanja, zdravlja, prometa i graditeljstva.

7. Odbor je zabrinut jer u smislu realizacije prava na socijalne usluge i povlastice postoji razlika ovisno o uzroku invaliditeta, odnosno rata ili nezgoda. Nadalje je zabrinut što se isključivanje i segregacija u obrazovanju, zapošljavanju ili život u instituciji ne smatra oblikom diskriminacije.

8. Preporuka je Odbora da prava na osnovi invaliditeta budu dostupna svim osobama s invaliditetom neovisno o uzroku oštećenja. Nadalje je preporuka da država potpisnica poduzme zakonodavne i političke mjere kojima će pojasniti da isključivanje i segregacija u obrazovanju, zapošljavanju i ostalim područjima društvenog života predstavlja oblik diskriminacije.

S obzirom na zabrinutost i preporuku Odbora, tijekom 2016. godine nije došlo do značajnih promjena. Prema Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom, invaliditet je međudnos oštećenja i prepreka iz okoline, zato isto oštećenje nema istu težinu u području rada, obrazovanja, zdravlja ili rehabilitacije. Stoga prava i nisu jednaka niti u različitim sustavima, a niti u odnosu na isto oštećenje (dijagnozu). Izjednačavanje dijagnoze i iznosa naknade ili pojedinog prava i ne bi bilo u duhu odredbi Konvencije.

Mišljenje pravobraniteljice za osobe s invaliditetom je da naknade s osnova invaliditeta moraju biti osiguravane za sve osobe u iznosu koji će pokrivati potrebe koje proizlaze iz invaliditeta i ne smiju se tretirati kao socijalne naknade koje služe za zadovoljavanje egzistencijalnih potreba.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je u razdoblju za koje se podnosi ovo Izvješće (od 1. siječnja do 31. prosinca 2016.) postupala u ukupno 147 pritužbi koje se tiču suzbijanja diskriminacije. Od tog broja postupalo se u četrdeset i četiri (44) nedovršenih predmeta iz 2014. i 2015., a u stotinu i tri (103) iz 2016. godine. Od ukupnog broja (147) pravobraniteljica za osobe s invaliditetom sumnja na diskriminaciju u trideset i tri (33) pritužbe (ili 22% od ukupnog broja pritužbi) u kojima se postupalo sukladno Zakonu o suzbijanju diskriminacije („Narodne novine“, broj 85/08 i 112/12) – (vidi tablice u Prilogu 1 ovog Izvješća), s obzirom da je u ostalim pritužbama riječ o (mogućim) povredama prava iz nekog drugog razloga, a ne zbog diskriminacije.

Usporedba statističkih podataka iz 2014., 2015. i 2016. godine o pritužbama na diskriminaciju na temelju invaliditeta, razvrstani prema područjima nalaze se u sljedećoj tabeli:

Područje	Broj pritužbi	Sumnja na diskriminaciju	Broj pritužbi	Sumnja na diskriminaciju	Broj pritužbi	Sumnja na diskriminaciju
	2014.	Predmeti iz 2013. i 2014.	2015.	Predmeti iz 2014. i 2015.	2016.	Predmeti iz 2014., 2015. i 2016.
Zapošljavanje i rad	32	6	25	2	17	4
Obrazovanje, znanost i sport	12	3	15	7	16	6
Pristup dobrima i uslugama	34	8	30	4	20	13
Zdravstvena zaštita	10	1	/	/	5	
Socijalna zaštita	31	3	13	1	24	4
Pravosuđe i uprava	1	/	3	3	4	
Stanovanje	3	3	2	/	6	4
Javno informiranje i mediji	1	1	1	1	3	2
Diskriminacija općenito	1	1	4	/	4	
Mirovinsko osiguranje	/	/	2	/	1	
Nasilje	/	/	2	/	2	
Ukupno	125	26	97	18	103	33

U gornjoj tabeli nalazi se prikaz pritužbi s obzirom na područje, iz kojeg je vidljivo da se i dalje najveći broj sumnje na diskriminaciju odnosi na pristup dobrima i uslugama.

Odredbama Zakona o suzbijanju diskriminacije propuštanje razumne prilagodbe definirano je kao jedan od oblika diskriminacije. Čl. 4. st. 2. navedenog Zakona određuje da će se diskriminacijom smatrati i propust da se osobama s invaliditetom, sukladno njihovim specifičnim potrebama, omogući korištenje javno dostupnih resursa, sudjelovanje u javnom i privatnom životu, pristup radnom mjestu i odgovarajući uvjeti rada, prilagodbom infrastrukture i prostora, korištenjem opreme i na drugi način koji nije nerazmjeran teret za onoga tko je to dužan omogućiti.

Prema podacima u 2016. godini najčešći oblik diskriminacije bio je **propuštanje razumne prilagodbe** i tou područjima pristup dobrima i uslugama, obrazovanje i sport, zapošljavanje i rad, socijalna zaštita te javno informiranje i mediji. Međutim, u 2016. godini je za 83% više slučajeva u kojima sumnjamo na diskriminaciju (2015. godine – 18 slučajeva; 2016. godine – 33 slučaja).

U nastavku opisujemo neke od primjera iz rada Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u 2016. godini, dok više i detaljnije o postupanjima Ureda po pritužbama građana na diskriminaciju možete pronaći i u drugim područjima ovog Izvješća – Zapošljavanje i rad, Obrazovanje, Pristupačnost, Stanovanje i mobilnost te Pristup pravosuđu.

Iskustvo osobe s invaliditetom: Odvjetnik koji se kreće uz pomoć elektromotornih kolica tužio je 2015. godine Republiku Hrvatsku pred Općinskim sudom u Rijeci radi naknade štete zbog nepristupačnosti prostora Upravnog suda u Rijeci. U podnesenoj tužbi tužitelj je naveo kako je pred navedenim upravnim sudom pokrenuo nekoliko upravnih sporova za koje je u inicirajućim upravnim tužbama predložio održavanje rasprava kojima je želio pristupiti radi davanja stranačkog iskaza, kao i radi argumentiranja tužbenih zahtjeva podnesenih u svojstvu stranke, a u nekim predmetima podnesenih u svojstvu opunomoćenika drugih stranaka. Stranka je od pravobraniteljice zatražila poduzimanje mjera sukladno ovlastima. S obzirom da je stranka odvjetnik inicirao predmetnu parnicu, nakon uvida u dokumentaciju pravobraniteljica je dala mišljenje. Naime, pravobraniteljica smatra da je stranka diskriminirana propuštanjem razumne prilagodbe temeljem čl. 4. st. 2. Zakona o suzbijanju diskriminacije („Narodne novine“, br. 85/08., 112/12.).¹

Nadležni sud opće nadležnosti je 30. svibnja 2016. godine donio presudu, Poslovni broj: P-102/2015 od 30. svibnja 2016. godine, kojom je presudio da je; „...tuženica, Republika Hrvatska, putem mjerodavnih tijela državne uprave, poduzela i propustila poduzeti radnje i mjere koje su neposredno donijele do povrede prava tužitelja na jednako postupanje, na način da je protupropisno Upravni sud u Rijeci uselila u zgradu neprilagođenu kretanju osoba s invaliditetom, poglavito onih koji se kreću uz pomoć električnih invalidskih kolica, potom na način da je vlasnika zgrade, u svojstvu zakupodavca, propustila ugovorno obvezati da prije predaje zgrade u posjed izvrši razumnu prilagodbu te zgrade kretanju osoba s invaliditetom, te konačno, na način da od 1. siječnja 2012. godine (dana početka rada navedenog suda), pa do dana podnošenja tužbe u predmetnoj parnici nije provela mjere i radnje propisane mjerodavnim propisima kojima bi eliminirala arhitektonske barijere koje se nalaze u zgradi i ispred nje da bi osobama s invaliditetom poglavito onima koje se kreću uz pomoć električnih invalidskih kolica, osigurala nesmetan pristup Upravnom sudu u Rijeci, a posljedica poduzimanja i nepoduzimanja tih radnji je izravna višestruka produljena ponovljena teška diskriminacija tužitelja po osnovi invaliditeta. Predmetna navedena presuda je nepravomoćna, jer je žalbu na nju u ime Republike Hrvatske podnijelo Državno odvjetništvo Republike Hrvatske.“

Izrijekom navedene još nepravomoćne presude je Republici Hrvatskoj naloženo da u najkraćem mogućem roku, ne duljem od šest mjeseci, računajući od pravomoćnosti presude, na primjeren način, reguliran mjerodavnim propisima i u skladu s pravilima struke, u zgradi Upravnog suda u Rijeci na adresi Korzo 13 u Rijeci te ispred zgrade ukloni arhitektonske barijere u formi više stubišta i drugih arhitektonskih barijera koje osobama s invaliditetom, posebice onima koje se kreću uz pomoć

¹Više o navedenom slučaju možete pročitati u Izvješću o radu za 2015. godinu u području Pristup pravosuđu, www.posi.hr

elektromotornih kolica, onemogućuju ulazak u zgradu i uskraćuju im pravo na pristup sudu. Također, izriekom je naloženo da se tužitelju isplatom pravične novčane naknade nadoknadi šteta zbog učinjene povrede prava na osobnost.

Ovom je presudom, iako nepravomoćnom, nedvojbeno i jasno utvrđeno i potvrđeno kako su i sada na snazi mjerodavni propisi kojima sudska, kao i sva druga državna tijela, moraju biti smještena u prostorima koji su dostupni za pristup osobama s invaliditetom. Dostupna na način da se pri tome otklone sve arhitektonske prepreke koje postoje čak i u okolini tih objekata. Nadalje, sud je u predmetnoj presudi ocijenio kako nije dovoljno poduzimati mjere za ublažavanje nepristupačnosti, nego se mora osigurati potpuna pristupačnost osobama s invaliditetom. Sud je u navedenoj presudi nekoliko puta jasno argumentirao kako pristup mora biti osiguran i osobama koje se kreću uz pomoć elektromotornih invalidskih kolica, vjerojatno primjenjujući na taj način važeći pravni okvir kojim se uređuje i propisuje pristupačnost te istovremeno ocjenjujući da će na taj način navedeni prostori biti pristupačni svim osobama s invaliditetom s različitim vrstama tjelesnog oštećenja.

Preporuka: *Preporučujemo Vladi Republike Hrvatske poduzimanje aktivnih mjera kojima će se nepristupačni prostori u žurnom roku učiniti pristupačnim ili službe i tijela izmjestiti u pristupačne prostore. Također, napominjemo kako je izgledno da će ovakvih presuda biti svake godine sve više. One će kao i navedena predmetna presuda svojom pravomoćnošću (ovisno o daljnjem tijeku žalbenog postupka), za Republiku Hrvatsku iziskivati i dodatne troškove naknade štete tužiteljima i troškove sudskih postupaka, a u konačnici će biti naloženo postupanje po mjerodavnom važećim i postojećim propisima.*

Ispitivanje pristupa usluga osobama s invaliditetom u tijelima javne vlasti

Tijekom proteklih godina najčešće pritužbe osoba s invaliditetom u području pristupačnosti bile su upravo na nepristupačnost tijela javne vlasti. Kontinuirano svake godine pravobraniteljica za osobe s invaliditetom upućuje po nekoliko upozorenja i preporuka Hrvatskom zavodu za zdravstveno osiguranje, Hrvatskom zavodu za mirovinsko osiguranje, centrima za socijalnu skrb, upozoravajući na prepreke s kojima se suočavaju osobe s tjelesnim i senzoričkim oštećenjem. Dok je osobama s tjelesnim invaliditetom važan pristupačan ulaz, sanitarni čvor, pristup šalteru, slijepim osobama su bitne taktilne staze vodilje, gluhim osobama induktivne petlje, a svima je potrebno radi savladavanja visinskih razlika dizalo sa adekvatnom prilagodbom – Brailleovim pismom, zvučnom najavom i dr. Nakon provedenih anketnih ispitivanja pokazatelji su poražavajući o čemu govore podaci u tablici:

TIJELO JAVNE VLASTI	ZAPRIMLJENI ODGOVORI	PRISTUPAČNO	NEPRISTUPAČNO	DJELOMIČNO PRISTUPAČNO
HZMO – središnji ured, područni uredi i ispostave	114	0	60	54
HZZO – službe i ispostave	132	9	42	81
CZSS – centri i podružnice	110	8	31	71

Prema anketi pod pojmom **pristupačno** smatramo da su prostori u potpunosti pristupačni odnosno da imaju pristupačan ulaz, sanitarni čvor i taktilne staze vodilje.

Iz tablice je vidljivo kako je **samo osam prostora CZSS** pristupačno u potpunosti i **devet HZZO-a** dok **niti jedan HZMO** nije u potpunosti pristupačan.

Pod pojmom **nepristupačno** smatramo prostore koji ne zadovoljavaju niti jedan element pristupačnosti. Iz tablice je vidljivo kako je **60 prostora HZMO-a nepristupačno**, **42 prostora HZZO-a** i **31 prostor CZSS-a**.

Pod **djelomično pristupačno** razumijevamo različite situacije u kojima je strankama osiguran pristup samo dijelu prostorija na način da je pristupačan samo ulaz u prizemlje, dok pristup prostorijama na katu nije omogućen strankama koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica ili drugih ortopedskih pomagala. Također, pod djelomičnom pristupačnošću se smatraju situacije kad ne postoji sanitarni

čvor prilagođen potrebama osoba s invaliditetom, a postoje neke druge prilagodbe ili ne postoje taktilne staze vodilje, a sve druge prilagodbe postoje.

Iz tablice je vidljivo kako je **djelomično pristupačno 81 prostora HZZO-a, 71 prostora CZSS te 54 prostora HZMO-a.**

Kada govorimo o djelomičnoj pristupačnosti, tijela javne vlasti u odgovorima navode da najčešće imaju pristupačan ulaz i to HZZO – od 132 prostora 81 imaju pristupačan ulaz, HZMO navodi da od 114 prostora ima 47 prostora s pristupačnim ulazom, dok od 110 CZSS koji su nam odgovorili njih 73 imaju pristupačan ulaz.

Više o navedenom nalazi se u području Pristupačnost, Pristup dobrima i uslugama te prilogima izvješća 3., 4. i 5.

Tijela navedena u gornjoj tablici nisu jedina koja su smještena u objektima i građevinama javne namjene ili u drugim javnim prostorima koji bi trebali biti pristupačni za kretanje i korištenje osoba s invaliditetom, a u stvarnosti su nepristupačni, jer ne sadrže one elemente pristupačnosti koji predstavljaju minimalni standard propisan Pravilnikom o osiguravanju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti („Narodne novine“, br. 78/13) te Zakonom o gradnji („Narodne novine“, br. 153/13) kojim su uostalom propisane i sankcije. Zakonska obaveza osiguravanja pristupačnosti osobama s invaliditetom propisana je i Zakonom o suzbijanju diskriminacije („Narodne novine“, br. 85/08 i 112/12). Naime, ovim se Zakonom zabranjuje nejednako postupanje odnosno stavljanje u nepovoljniji položaj na temelju neke od zakonom propisanih osnova, među kojima su invaliditet i zdravstveno stanje. Postojanje diskriminacije utvrđuje se postojanjem diskriminatornog postupanja na osnovu invaliditeta te ono po svom obliku može biti izravno, neizravno ili se može očitovati uskraćivanjem razumne prilagodbe, što je najčešće prisutan oblik diskriminacije u odnosu na osobe s invaliditetom.

Zakon izrijekom navodi da se diskriminacijom smatra propust da se osobama s invaliditetom, sukladno njihovim specifičnim potrebama, omogući korištenje javno dostupnih resursa prilagodbom infrastrukture, prostora i korištenjem opreme te na drugi način koji nije nerazmjern teret za onoga tko je to dužan omogućiti. Ukratko, neosiguravanje pristupačnosti od strane onih koji su je dužni osigurati predstavlja povredu Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, Zakona o gradnji, ali i Zakona o suzbijanju diskriminacije te podliježe sankcijama. Međutim, u stvarnosti, prema našim saznanjima prekršitelji konvencijskih i zakonskih odredbi se nedovoljno sankcioniraju. Sve nepravilnosti pri primjeni navedenih propisa nužno je prijaviti građevinskim i drugim inspekcijama kako bi izvršile nadzor, odnosno komunalnim redarima i policiji u slučajevima kada se od strane građana ne poštuje prostor namijenjen za parkiranje osoba s invaliditetom, a ako vlasnici građevina odnosno pružatelji usluga ne pristupe otklanjanju nadzorom utvrđenih nepravilnosti koje za posljedicu imaju nepristupačnost, moguće se obratiti i pravobraniteljici za osobe s invaliditetom, što mnoge osobe s invaliditetom, udruge pa i drugi građani redovito čine.

Ukratko, sve pravne i fizičke osobe dužne su oblikovati životno okruženje na principima univerzalnog dizajna i osiguravanjem razumne prilagodbe, a u cilju ravnopravnog sudjelovanja i osiguravanja prava na slobodno i nesmetano kretanje.

Kada govorimo o pristupačnosti, osim kažnjavanja prekršitelja odredbi koje jamče jednak pristup dobrima i uslugama, moramo djelovati kroz upozorenja, preporuke, edukacije, što pravobraniteljica za osobe s invaliditetom čini kontinuirano već godinama s ciljem podizanja razine svijesti arhitekata i inženjera građevine, predstavnika upravnih odjela za prostorno planiranje i graditeljstvo pri gradovima i općinama, predstavnika konzervatorskih odjela, ali i samih osoba s invaliditetom.

Faza projektiranja u procesu gradnje i dizajniranja dobara i usluga trebali bi uključivati, uz stručnjake, i osobe s invaliditetom, kako bi se vodilo računa o različitosti populacije i potrebi da svi budemo što samostalniji i neovisniji o pomoći drugih.

Tijela javne vlasti su obveznici poštivanja propisa koji su u nadležnosti državnih tijela i Republike Hrvatske. Međunarodni dokument Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom Republika Hrvatska je potpisala i ratificirala te je dužna suzbiti i suzbijati diskriminaciju te uskladiti nacionalne propise s navedenom Konvencijom.

Godine 2015. Odbor za prava osoba s invaliditetom Ujedinjenih naroda prateći primjenu Konvencije u Republici Hrvatskoj dao je preporuke upravo na temelju nepravilnosti koje smo tada i sada opet anketnim ispitivanjima utvrdili. Stoga je naše pitanje svim državnim tijelima, tijelima javne vlasti te općenito društvu – do kada će osobe s invaliditetom biti diskriminirane nedostupnošću javnih usluga?

Iskustva iz prakse: *Uredu se obratila pritužbom stranka sa smanjenom pokretljivošću navodeći da je diskriminirana od strane pravne osobe Gradsko dramskog kazališta „Gavella“.*

Podnositelj je uputio **GDK-u Gavella** upit da li, s obzirom da ista ima razne programe i pogodnosti za različite kategorije kupaca karata, daju popuste osobama s invaliditetom. GDK Gavella odgovorila je podnositelju da nema popust za osobe s invaliditetom nego taj popust mogu ostvariti samo članovi Udruge invalida rada (u daljnjem tekstu: UIR). Podnositelj je nadalje, na temelju Zakona o pravu na pristup informacijama zatražio informaciju da li UIR ima s GDK Gavella o tome poseban ugovor te je dobio povratnu informaciju da UIR nema poseban ugovor već sezonsku Gavellinu karticu. Na internetskim stranicama GDK Gavella javno je dostupan cjenik usluga. Navedene su posebne kategorije građana koje mogu ostvariti različite pogodnosti putem Gavelline kartice plus koja je namijenjena đacima, studentima ili umirovljenicima. Tamo nije navedeno da je ista dostupna individualno i osobama s invaliditetom, već iz odgovora GDK Gavella proizlazi da UIR ostvaruje izvanrednu pogodnost tj. da samo osobe koje su članovi UIR, a UIR ima navedenu sezonsku karticu, imaju pravo na popust.

Podnositelj smatra da je diskriminiran u odnosu na određene populacije i to u prvom redu đake, studente i umirovljenike, a potom i u odnosu na određene skupine osoba s invaliditetom. Naime, pogodnosti koje se daju đacima, studentima ili umirovljenicima imaju za svrhu povećanje participacije tih kategorija u kulturnom i umjetničkom stvaralaštvu zato jer su one izloženije socijalnoj isključenosti zbog nedostatka prihoda. Međutim, GDK Gavella ignorira činjenicu da su i osobe s invaliditetom ne samo zbog izloženosti siromaštvu, već i nedostatka pristupačnosti, osjetljive na opasnost od socijalnog isključivanja. GDK Gavella je javna ustanova, osnovana na temelju Zakona o ustanovama te Zakona o kazalištima, i u smislu čl. 5. st. 4. UN Konvencije o pravima osoba s invaliditetom (u daljnjem tekstu: KPOSI) pozitivne mjere za ostvarivanje prava osoba s invaliditetom ne bi se uzele kao diskriminacija.

Štoviše, država, lokalna samouprava i javne ustanove imaju i pozitivnu obavezu povećati socijalnu uključenost osoba s invaliditetom u životu zajednice prema čl. 19. KPOSI kao i pozitivnu obavezu u smislu čl. 30. KPOSI koja se tiče sudjelovanja u kulturnom životu i stvaralaštvu. Nadalje, čl. 30. KPOSI izričito spominje kazališta u odredbi iz st. 1.c. prema kojoj su i ona, jer su javne ustanove utemeljene na posebnim propisima, dužna poduzimati pozitivne mjere na temelju Konvencije. Podnositelj je u općem dijelu prijave pod toč. 3. naveo okolnost nemogućnosti članstva u UIR. Pri tome navodi da je kod njega na temelju Uvjerenja o invaliditetu u odnosu na rad, nadležno državno tijelo odredilo blagi stupanj invaliditeta, zbog nemogućnosti obavljanja određenih fizičkih poslova te kroničnih oštećenja zdravlja koji se očituju u jakim bolovima kralježnice, zdjelice i nogu, zbog čega mora uzimati jaku analgetsku terapiju. Te sve okolnosti, međutim, nisu podnositelja mogle dovesti u situaciju da postane članom UIR jer on ipak ne ispunjava zakonske pretpostavke za priznavanje prava na naknadu za tjelesno oštećenje, a naročito ne za invalidsku mirovinu. Njegovo oštećenje nije nastalo kao posljedica ozljede na radu ili profesionalne bolesti, već prirodnim putem. Međutim, jedino ostvarivanje tih prava dovelo bi ga u situaciju da se može učlaniti u UIR, a time i ostvariti pravo na popust u GDK Gavella.

Podnositelj smatra da država, tijela lokalne vlasti i javne ustanove, ne smiju dopustiti da ostvarivanje individualnih prava osoba s invaliditetom ovisi o postojanju, upravljanju i dogovorima pojedinačnih udruga osoba s invaliditetom o korištenju određenih tržišnih usluga, a naročito u području kulturno-umjetničkog stvaralaštva. Stranka također navodi kako je u Izvješću o radu Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2014. godinu navedeno: „Prema provedenoj anketi, većina zagrebačkih kazališta nudi pogodnosti za osobe s invaliditetom (npr. besplatan ulaz, jeftinije ulaznice i sl.) pa tako GDK Gavella u suradnji s udrugama s invaliditetom redovito daje gratis ulaznice, a imaju i popust za osobe s invaliditetom.“ (str. 199). S obzirom na to da je pod toč. 5. nesporno utvrđeno iz korespondencije

podnositelja s GDK Gavella da isto kazalište nema nikakav popust za osobe s invaliditetom te da je on omogućen samo za članove UIR...“.

Slijedom svega navedenog, podnositelj smatra da je GDK Gavella na njegovu štetu počinilo diskriminaciju s osnova invaliditeta i članstva u organizacijama civilnog društva u području pristupa tržišnim uslugama i participacije u kulturno-umjetničkom stvaralaštvu, na temelju pravnih normi kako je prethodno navedeno.

Postupanje ureda: Nakon zaprimljenih prijava pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je obavijestila stranku kako osobe s invaliditetom imaju razne i različito uređene popuste prilikom kupovine ulaznica za koncerte, kazališne predstave, sportska događanja, izložbe te druge kulturno umjetničke i sportske aktivnosti. Ti popusti nisu zakonski definirani već se isključivo tretiraju kao povlastice uređene unutarnjim odlukama samih ustanova i drugih pravnih osoba. Također je stranku obavijestila da će uputiti preporuku/upozorenje navedenoj pravnoj osobi u prijavi. U preporuci/upozorenju pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je navela kako učestalo zaprima upite kao i pritužbe osoba s invaliditetom glede nejednakog postupanja prema osobama s invaliditetom organizatora kulturnih i sportskih sadržaja prilikom davanja popusta pri kupnji ulaznica. U upozorenju pravobraniteljica je od GDK Gavella zatražila i očitovanje o informaciji da se daje popust pri kupnji ulaznica osobama s invaliditetom ovisno o tome jesu li ili nisu članovi Udruge invalida rada Zagreba te da se nejednako postupaju prema različitim socijalno ugroženim skupinama općenito. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom se također pozvala na Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom te Zakon o suzbijanju diskriminacije. Nadalje, navodi se kako popis kategorija osoba koje imaju pravo na „gavellinu karticu plus“ na web stranici GDK Gavella nije jasan, što smatramo veoma konfuznim osobama koje posjete web stranicu kako bi se informirale o cijenama i mogućnosti ostvarenja pojedinih pogodnosti.

Sukladno svemu rečenom, a pozivajući se na očitovanje GDK Gavella našem Uredu iz 2014. godine kada je provedena anketa pristupačnosti kazališta te na temelju provedenog telefonskog razgovora u kojem su naveli da daju određene popuste i pogodnosti osobama s invaliditetom, preporučili smo da na web stranici jasno napišu imaju li osobe s invaliditetom pravo na određene pogodnosti pri kupnji ulaznica te ako imaju, koje su to pogodnosti. Ujedno, smo zatražili da se navede i adekvatan dokaz koji osobama s invaliditetom treba predložiti pri kupnji ulaznice kako bi se te pogodnosti ostvarile, poput dokaza o članstvu u pojedinoj udruzi ili odgovarajućeg akta sukladno posebnim propisima (npr. rješenje o tjelesnom oštećenju, rješenje o pravu na znak pristupačnosti, pravo na osobnu invalidninu i dr.).

U očitovanju GDK "Gavella" navodi: „kao gradsko kazalište koje je, od svoje renovacije 1995., u potpunosti prilagođeno osobama koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica, koje je u suradnji s udrugama "Zamisli" i "Dlan" izvelo predstave u potpunosti prilagođeno osobama s invaliditetom, već nekoliko sezona, omogućuje i popuste pri kupnji ulaznica. Popust se ostvaruje korištenjem Gavelline kartice plus, kupnjom ulaznice na blagajni kazališta, uvidom u dokument kojim se dokazuje status. U skladu s preporukom Ureda pravobraniteljice, izvještavamo vas da smo na web stranici kazališta "Gavella", pod modulom "cjenik", dodali i te podatke.“

Ishod: U navedenom predmetu nije utvrđena diskriminacija. Stranka je zaprimila odgovore te zahvalila na postupanju.

Osobna invalidnina i prihod

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom sada već niz godina upozorava ministarstvo u čijoj je nadležnosti Zakon o socijalnoj skrbi kako odredbe Zakona kojima je regulirano pravo na osobnu invalidninu stavljaju u nejednaki položaj osobe s invaliditetom ovisno o tome ostvaruju li prihod od rada ili mirovinu, na način da diskriminira osobe s invaliditetom koje ostvaruju prihod od rada. Uz diskriminaciju osoba s invaliditetom temeljem radno - pravnog statusa, zabrinjavajuća je posljedica ovakve odredbe destimuliranje zapošljavanja osoba s invaliditetom.

Stoga je Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom na temelju čl. 38. st. 1. Ustavnog zakona o Ustavnom sudu Republike Hrvatske („Narodne novine“, br. 49/02.) 2014. godine podnio prijedlog za pokretanje postupka za ocjenu suglasnosti Zakona o socijalnoj skrbi („Narodne novine“, br. 157/13.) i

to: → čl. 54. st. 2. alineje 2. i 3., koje glase: „- osobi koja ima u vlasništvu drugi stan ili kuću, osim stana ili kuće koju koristi za stanovanje, a koji može otuđiti ili iznajmiti i time osigurati sredstva za uključivanje u zajednicu; - osobi koja ima u vlasništvu poslovni prostor koji ne koristi za obavljanje registrirane djelatnosti“; → dijela čl. 55. st. 1. koji glasi: „za osobu koja nema vlastiti prihod“; → čl. 55. st. 2. koji glasi: „Ako osoba iz čl. 54. st. 1. ovoga Zakona ostvaruje prihod po bilo kojoj osnovi, osobna invalidnina utvrđuje se kao razlika između iznosa iz stavka 1. ovoga članka i prosječnog prihoda ostvarenog u prethodna tri mjeseca prije mjeseca u kojem je podnesen zahtjev, odnosno u kojem je pokrenut postupak po službenoj dužnosti.“; → čl. 55. st. 3. koji glasi: „U prihod iz stavka 2. ovoga članka ne uračunava se zajamčena minimalna naknada, naknada za troškove stanovanja koja je ostvarena na temelju ovoga Zakona, mirovina do iznosa najniže, odnosno minimalne mirovine ostvarene za 40 godina mirovinskog staža, ortopedski dodatak, sredstva za uzdržavanje koje dijete ostvaruje na temelju propisa o obiteljskim odnosima i doplatka za djecu.“, s odredbama čl. 14. i čl. 57. st. 2. Ustava Republike Hrvatske („Narodne novine“, br. 56/90., 135/97., 113/00., 28/01., 76/10., 5/14. - pročišćeni tekst, Ustavni sud Republike Hrvatske, 15. siječnja 2014.) i s odredbama čl. 14. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda Vijeća Europe ("Narodne novine – Međ. ugo." br. 18/97., 6/99., 8/99., 14/02. i 1/06.) i čl. 1. Protokola br. 12 uz Konvenciju, te s čl. 3. i 5. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom („Narodne novine – Međ. ugo." br. 6/07., 3/08., 5/08.).

Naime, svrha osobne invalidnina kao prava iz sustava socijalne skrbi određena je samim Zakonom o socijalnoj skrbi koji u čl. 54. st. 1. navodi da se: „Pravo na osobnu invalidninu priznaje osobi s teškim invaliditetom ili drugim teškim trajnim promjenama u zdravstvenom stanju, u svrhu zadovoljavanja njezinih životnih potreba za uključivanje u svakodnevni život zajednice.“ Ovako definirana svrha priznavanja prava na osobnu invalidninu u skladu je sa tzv. socijalnim modelom invaliditeta te jednim od osnovnih načela Konvencije o pravima osoba s invaliditetom – puno i učinkovito sudjelovanje i uključivanje u društvo osoba s invaliditetom. I Ustav Republike Hrvatske navodi da država posebnu skrb posvećuje uključivanju osoba s invaliditetom u društveni život. Osobna invalidnina bi trebala predstavljati naknadu kojoj je svrha izjednačavanje položaja osoba s najtežim invaliditetom u odnosu na osobe bez invaliditeta. Međutim, daljnje odredbe Zakona o socijalnoj skrbi kojima su regulirani uvjeti za ostvarivanje prava na osobnu invalidninu nisu u skladu s ovim načelima, odnosno samom svrhom invalidnine propisane Zakonom. Osobna invalidnina je naknada koja bi trebala ovisiti isključivo o stupnju težine invaliditeta. Ona nije zamišljena kao naknada koja služi za podmirenje osnovnih životnih potreba. Ovo jasno proizlazi i iz činjenice da se, sukladno odredbama Zakona, može ostvarivati istodobno uz zajamčenu minimalnu naknadu kojoj je svrha zadovoljavanje osnovnih životnih potreba osobe koja nema dovoljno sredstava za njihovo podmirenje. Unatoč svemu navedenom, Zakonom o socijalnoj skrbi propisano je da ostvarivanje prava na osobnu invalidninu ovisi o prihodu koji pojedinac ostvaruje odnosno imovini koju ima u vlasništvu. Ali i tu zakonodavac radi razliku, ovisno o izvoru prihoda, pa tako u čl. 55. st. 2. Zakona navodi da se propisani iznos osobne invalidnine iz stavka 1. umanjuje za ostvareni prihod. No potom u stavku 3. taksativno navodi što se ne uračunava u taj prihod: zajamčena minimalna naknada, naknada za troškove stanovanja koja je ostvarena na temelju ovog Zakona, mirovina do iznosa najniže, odnosno minimalne mirovine ostvarene za 40 godina mirovinskog staža, ortopedski dodatak, sredstva za uzdržavanje koje dijete ostvaruje na temelju propisa o obiteljskim odnosima i doplatka za djecu.

Vezano uz imovinski cenzus, Zakon propisuje da osobnu invalidninu unatoč utvrđenom teškom invaliditetu ne može ostvariti osoba koja ima u vlasništvu drugi stan ili kuću, osim stana ili kuće koju koristi za stanovanje, ili poslovni prostor kojeg ne koristi za obavljanje registrirane djelatnosti, a koji može otuđiti ili iznajmiti i time osigurati sredstva za uključivanje u zajednicu. Smatramo da ovakvom zakonskom regulacijom, dakle vezanošću osobne invalidnine uz prihodovni i imovinski cenzus odredba o svrsi samog prava gubi svoje značenje. Ovakvo određenje nije suglasno niti s ustavnim odredbom o dužnosti države da skrbi o uključivanju osoba s invaliditetom u društveni život. Naime, da bi se osobe s invaliditetom uključile u društveni život na ravnopravnoj osnovi s drugima, njima su potrebne određene prilagodbe. Kako im takve sveobuhvatne prilagodbe nisu u sustavu osigurane na drugi način,

država ima kroz naknadu (osobnu invalidninu) osigurava da sami osiguraju potrebnu prilagodbu. Osim navedenog, Zakonom je ustanovljena nejednakost između osoba s istom težinom invaliditeta, ovisno o tome jesu li one zaposlene ili ostvaruju mirovinu.

Ukoliko osoba s teškim invaliditetom ostvaruje mjesečni prihod od npr. 1.500,00 kn. od rada, primjerice na temelju ugovora o djelu, neće ostvariti pravo na osobnu invalidninu, a osoba koja ostvaruje mirovinu u istom iznosu istodobno će ostvarivati i puni iznos osobne invalidnine. Ukoliko osoba ostvaruje prihod u vidu stipendije za školovanje, također će se osobna invalidnina ukinuti ili umanjiti za iznos stipendije. Nadalje, samac bez ikakvih prihoda ima sukladno Zakonu pravo na zajamčenu minimalnu naknadu u iznosu od 800,00 kn. mjesečno.

Ukoliko je to osoba s teškim invaliditetom (npr. potpuno nepokretna) imala bi pravo uz taj iznos ostvariti i puni iznos osobne invalidnine, odnosno još 1.250,00 kn. mjesečno.

Ovo iz razloga što, kao što je ranije rečeno, Zakonom propisana svrha osobne invalidnine nije podmirenje osnovnih životnih potreba. Za podmirenje ovih potreba ostvaruje se pravo na zajamčenu minimalnu naknadu.

Međutim, ovo načelo se ne poštuje kada se radi o osobi koja ostvari neki prihod od svog rada jer ukoliko ta osoba npr. ostvari honorar u iznosu od 800,00 kn. mjesečno osobna invalidnina joj se umanjuje za taj iznos te iznosi samo 450,00 kn. Iz navedenog proizlazi da je u boljem položaju osoba koja prima zajamčenu minimalnu naknadu nego ona koja vlastitim radom stječe sredstva za život.

Ovakvim uređenjem ovog prava, osobama s invaliditetom direktno se poručuje da se drže socijalne naknade i da ne prihvaćaju zaposlenje. Ukoliko ostvare neku zaradu od vlastitog rada ili stipendiju za troškove školovanja, sve izdatke koji proizlaze iz invaliditeta morat će podmirivati sami, iz svog prihoda; znači sve eventualne troškove koje imaju kako bi se uključili u život zajednice - došli na posao, nabavili pomagalo, platili pomoć u kući, studirali i sl.

Ako se osoba s invaliditetom samo i pokuša aktivirati, gubi pravo na naknadu po osnovi invaliditeta. Dok s jedne strane sustav zapošljavanja, a sve sukladno načelnom opredjeljenju države da uključi osobe s invaliditetom u društvo, razvija mjere aktivne politike zapošljavanja osoba s invaliditetom i sustave podrške zapošljavanju, s druge strane sustav socijalne skrbi ovako uređenim odredbama ne podržava stjecanje niti najmanjeg prihoda osobe s invaliditetom iz osnova rada. Na ovaj način osobe s invaliditetom još se više vezuje uz sustav socijalnih naknada, stavlja u položaj ovisnosti o pomoći države, umjesto da sustav potiče njihovo neovisno življenje.

To je ne samo protivno odredbama Konvencije o pravima osoba s invaliditetom nego i u opreci sa socijalnim modelom invaliditeta, prema kojem društvo treba omogućiti puno i učinkovito sudjelovanje i uključivanje u društvo osoba s invaliditetom. Prema važećim zakonskim odredbama, ostvarivanje prava na osobnu invalidninu nije omogućeno svima koji imaju isti stupanj invaliditeta već se među istim korisnicima pravi razlika ovisno o njihovom radno pravnom statusu, odnosno imovnom stanju, pa stoga takvu odredbu smatramo diskriminirajućom. Temeljem navedenog predlažemo Ustavnom sudu ukidanje osporenih odredbi odnosno njihovih dijelova.

Ishod: Ustavni sud nije još odlučio o prihvaćanju prijedloga i pokretanju postupka.

Napominjemo, kako Ured neustavnima smatra i dio odredbi Zakona o socijalnoj skrbi kojima je uređeno pravo na status roditelja njegovatelja, no s obzirom da smo taj Prijedlog Ustavnom sudu detaljno opisali u Izvješću za 2013., a institut statusa njegovatelja u starom i novom Zakonu o socijalnoj skrbi se nije mijenjao, prijedlog nećemo ponovno iznositi već zainteresirane upućujemo na Izvješće pravobraniteljice za osobe s invaliditetom iz 2013. godine.

Diskriminacija osoba s invaliditetom u području rada i zapošljavanja

Iskustvo osobe s invaliditetom: *Pritužila nam se osoba s invaliditetom, koja boluje od multiple skleroze i kreće se pomoću invalidskih kolica. Stranka se javila na oglas za radno mjesto administratora u jednoj srednjoj školi u Zagrebu. Škola je stranku pozvala na razgovor, ali su naglasili da nemaju niti pristup za osobe s invaliditetom niti dizalo, a da je ured u kojem bi stranka, ukoliko dobije posao, radila na drugom*

katu. Nakon što je čula o kojim se preprekama radi, stranka se premišlja oko odlaska na razgovor za posao.

Stranci je preporučeno otići na razgovor za posao, posebno zbog toga što je stranka nezaposlena. Savjetovano joj je obratiti se mogućem poslodavcu i predložiti mu razumnu prilagodbu koja joj je potrebna kako bi se ravnopravno u odnosu na ostale kandidate predstavila na razgovoru za posao npr. predložiti održavanje razgovora za posao u nekoj drugoj pristupačnoj prostoriji poslodavca. Također joj je ukazano da je prema Zakonu o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom (NN, br. 157/13 i 152) i Direktivi Vijeća 2000/78/EZ od 27.11.2000. o uspostavi općeg okvira za jednako postupanje pri zapošljavanju poslodavac dužan osigurati razumnu prilagodbu odnosno poduzeti odgovarajuće mjere kako bi se osobi s invaliditetom omogućio pristup zapošljavanju, dok je prema odredbama Zakona o suzbijanju diskriminacije (NN, br. 85/08 i 112/12) uskrata razumne prilagodbe jedan od oblika diskriminacije. Nastavno, poslodavac je dužan osobi s invaliditetom osigurati i prilagodbu radnog mjesta. Stranka je povratno obavijestila pravobraniteljicu za osobe s invaliditetom da je razgovarala sa školom te da će joj se omogućiti razumna prilagodba kako bi pristupila na razgovor za posao.

Diskriminacija uskraćivanjem razumne prilagodbe na radnom mjestu

Iskustvo osobe s invaliditetom:*Pritužila nam se stranka koja radi u jednoj državnoj instituciji u arhivu na radnom mjestu arhivist-specijalist. Stranka je rođena s deformacijom potkoljenice desne noge te je od najranije dobi bila podvrgnuta teškim i zahtjevnim operacijama, te je uvijek preporuka doktora bila poštediti od težih fizičkih poslova.*

Stranka navodi da njezin posao obuhvaća intelektualni rad, ali i poslove fizičke prirode (penjanje po ljestvama, spuštanje i nošenje veće količine papira, poslovi utovara i istovara arhivskog gradiva, izlučivanje i uništavanje arhivskog gradiva u tijesnom tavanskom prostoru do kojeg vode strme stube bez rukohvata i itd.). S obzirom na bolnost u nogama i kralježnici koju stranka osjeća sve češće prilikom obavljanja ovih fizičkih poslova, obratila se čelniku tijela sa molbom za poštedu od određenih težih fizičkih poslova. Stranka smatra da bi joj se posao znatno olakšao ako bi joj se prilikom obavljanja određenih poslova osigurala dodatna pomoć te ističe da su mnogi kolege samoinicijativno nudili pomoć prilikom obavljanja ovih poslova, ali je to odbila jer smatra da bi se kasnije morala opravdavati zašto te poslove nije obavljala sama.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom uputila je preporuku za osiguranje razumne prilagodbe čelniku tijela u kojem je zaposlena stranka s ciljem prilagođavanja obavljanja težih fizičkih zadataka iz opisa radnog mjesta stranke zdravstvenom stanju stranke, na način koji nije nerazmjerni teret za poslodavca. Osobe s invaliditetom suočavaju se s mnogim preprekama na tržištu rada.

Međutim, kako bi se nosili s takvim preprekama koje su često, ali ne i uvijek, fizičke barijere, razvijeno je načelo razumne prilagodbe. Prema čl. 2. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom razumna prilagodba znači potrebnu i odgovarajuću prilagodbu i podešavanja, koja ne predstavljaju neproporcionalno ili neprimjereno opterećenje, da bi se u pojedinačnom slučaju, tamo gdje je to potrebno, osobama s invaliditetom osiguralo ravnopravno uživanje ili korištenje svih ljudskih prava i temeljnih sloboda na izjednačenoj osnovi s drugima. U preambuli Direktive Vijeća 2000/78/EZ navodi se da je potrebno osigurati odgovarajuće, odnosno učinkovite i praktične mjere za prilagodbu radnog mjesta invaliditetu, na primjer, prilagodbom prostorije i opreme, rasporeda radnog vremena, raspodjelom zadataka ili osiguranjem sredstava za osposobljavanje ili uvođenje u rad. Stoga je odredbom čl. 7. st. 1. Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom propisana poslodavčeva obveza osiguranja razumne prilagodbe radnog mjesta.

Koliko je važno osiguranje razumne prilagodbe osobama s invaliditetom, ukazuje i činjenica da je i Zakonom o suzbijanju diskriminacije ("Narodne novine", br. 85/08 i 112/12) propuštanje razumne prilagodbe definirano kao jedan od oblika diskriminacije. Članak 4. st. 2. zakona određuje da će se diskriminacijom smatrati i propust da se osobama s invaliditetom, sukladno njihovim specifičnim potrebama, omogući korištenje javno dostupnih resursa, sudjelovanje u javnom i privatnom životu, pristup radnom mjestu i odgovarajući uvjeti rada, prilagodbom infrastrukture i prostora, korištenjem

opreme i na drugi način koji nije nerazmjerni teret za onoga tko je to dužan omogućiti. S obzirom na to da Direktiva Vijeća 2000/78/EZ ističe da je, kako bi se utvrdilo uzrokuju li određene mjere nerazmjerno opterećenje, između ostalog, potrebno voditi računa i o mogućnostima dobivanja pomoći iz javnih sredstava ili kakve druge pomoći, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom ukazala je i na odredbe Pravilnika o poticajima pri zapošljavanju osoba s invaliditetom ("Narodne novine", br. 44/14, 02/15, 13/15 i 113/2016). Kod fizičkih barijera poseban je naglasak na mogućnost sufinanciranja troškova za određene arhitektonske i tehničke prilagodbe.

Međutim, u prikazanom primjeru razumna prilagodba ne zahtijeva nikakve fizičke preinake, već bi se sastojala u prebacivanju nekih dužnosti osobe s invaliditetom na druge zaposlenike ili eventualno osiguravanje dodatne pomoći od strane drugih zaposlenika, budući da su drugi zaposlenici već iskazali spremnost pomoći stranci prilikom obavljanja određenih zadataka. Čelnik je u svom očitovanju naveo da će povesti računa o preporuci pravobraniteljice za osobe s invaliditetom istovremeno ukazujući na odredbu Zakona o radu ("Narodne novine", br. 93/14) koja uređuje pravo zaposlenja na drugim poslovima. Smatramo da je postupanje u ovom slučaju bilo uspješno te da razumna prilagodba u ovom konkretnom slučaju ne predstavlja nerazmjerni teret za poslodavca, a imajući u vidu činjenicu da postoji spremnost ostalih zaposlenika da pomognu pri obavljanju zadataka. Mišljenja smo da nema zapreke da se razumna prilagodba provede kao prioritetna mjera u odnosu na sve ostale eventualne zakonske mogućnosti koje bi mogle utjecati na radnopravni status ove stranke.

Više se nalazi u području ovog Izvješća pod nazivom Zapošljavanje i rad.

Uskraćivanje razumne prilagodbe u sustavu predškolskog odgoja i obrazovanja

Iskustvo djeteta s teškoćama u razvoju: *Pritužila nam se majka dječaka s teškoćama kojemu je onemogućen upis u vrtić zbog neosiguravanja potrebnih prilagodbi. Majka je tri godine bezuspješno pokušavala dijete upisati u vrtić pri čemu se vrtić opravdavao nepostojanjem uvjeta za rad s djetetom s teškoćama u razvoju.*

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom uputila je preporuku gradu kao osnivaču i dječjem vrtiću da poduzmu sve što je potrebno da se djetetu s teškoćama u razvoju omogući ravnopravno uživanje prava na inkluzivni odgoj. Stručni tim dječjeg vrtića je u svom očitovanju naveo da nije moguće osigurati boravak djeteta bez osobnog pomagača (asistenta). Naknadno smo zaprimili i odgovor osnivača da se odobrava financiranje osobnog asistenta u dječjem vrtiću 5 dana u tjednu po 2 sata dnevno, tijekom cijele pedagoške godine. Roditeljima je tada i ponuđen ugovor za boravak djeteta u vrtiću samo 2 sata dnevno, što nije dovoljno.

Pravobraniteljica je tom prilikom upozorila da eventualna pasivnost u iznalaženju mogućnosti za uključivanje djeteta može predstavljati diskriminaciju propuštanjem razumne prilagodbe u korištenju javno dostupnog resursa sukladno Zakonu o suzbijanju diskriminacije (NN 85/08, 112/12). Ujedno je upućena preporuka dječjem vrtiću da odmah, od sljedeće pedagoške godine poštujući zakonske odredbe uključi dijete u vrtić, te da paralelno nastavi raditi na osiguravanju uvjeta za kvalitetniji boravak djeteta s teškoćama u razvoju. Uvjetovanje odluke o upisu djeteta prethodnim osiguravanjem asistenta, predstavlja diskriminaciju odnosno povredu prava djeteta na odgoj i obrazovanje u redovnoj sredini, na ravnopravnoj osnovi s drugom djecom. Pravobraniteljica je navela oblike razumne prilagodbe kao mogućih oblika podrške uključivanju koji bi mogli omogućiti djetetu uključivanje u vrtić na ravnopravnoj osnovi s drugom djecom: osim pomoćnika, radi podrške djetetu s teškoćama u razvoju moguće je koristiti i niz drugih načina, a oni se odnose na edukaciju djelatnika, uspostavu timskog rada između stručnih djelatnika, djetetovih rehabilitatora i roditelja itd., otvorenost prema djetetu, planiranje veličine odgojne skupine u kojoj dijete boravi, planiranje dužine vremena boravka u vrtiću, smanjivanje broja djece u skupini, angažiranje dodatnog odgajatelja, komunikacija s djetetovim liječnicima i rehabilitatorima, suradnju s udrugama, edukaciju od strane mobilnog tima Agencije za odgoj i obrazovanje, kontinuiranu stručnu podršku kroz ostvarivanje prava na integraciju iz sustava socijalne skrbi, suradnja sa osnivačem vrtića i dr.).

Usprkos svemu navedenom dijete i dalje pohađa dječji vrtić samo 2 sata dnevno i čeka se postupanje Agencije za odgoj i obrazovanje.

Uskraćivanje razumne prilagodbe u osnovnoškolskom obrazovanju

Iskustvo učenika s teškoćama u razvoju: Pritužili su nam se roditelji učenika s ADHD teškoćama (poremećaja pažnje i koncentracije) koji polazi 6. razred osnovne škole. Roditelji navode da je zbog nemara škole i predrasuda nastavnog osoblja tijekom školovanja njihovo dijete izloženo vršnjačkom nasilju, a onda i sustavnom nasilju škole što je vidljivo i u nalazu Agencije za odgoj i obrazovanje (AZOO) čiji nadzor je zatražila pravobraniteljica: učenik funkcionira u okviru svojih razvojnih teškoća – glasno pričanje, ustajanje na nastavi, izazivanje, psovanje, vrijeđanje, a takva ometajuća ponašanja učitelji bi trebali pokušati umanjiti pravilnim postupcima sukladno utvrđenim teškoćama učenika; na nekim od promatranih satova ovakvo ponašanje učenika savjetnik ocjenjuje manje ometajućim nego od strane dijela drugih učenika; nakon posljednjeg posjeta Školi učeniku je promijenjen oblik školovanja i osiguran asistent u nastavi, ali su tek nakon sada provedenog nadzora i uputa viših savjetnica neke stvari promijenjene – npr. asistentica je promijenila pristup učeniku, nakon čega je nestao otpor učenika prema njoj, a ona se osjeća uspješnijom; započela je logopedska pomoć i sl.; tijekom posjeta nastavi i strukturiranog praćenja nastave od strane viših savjetnika, utvrđeno je da gotovo u pravilu pripreme učitelja ne sadržavaju posebnu prilagodbu za učenika s teškoćama, ne prepoznaje se primjena predviđenih postupaka i metoda rada iz individualnog odgojno obrazovnog plana (IOOP-a), zadaci su učeniku prezahtjevni i ne odgovaraju njegovim, a IOOP-i su pisani općenito i bez razrade sadržaja, metoda rada i individualnih postupaka primjerenih učeniku; postupanja gotovo svih učitelja na promatranim satovima ukazuju na neodgovarajući pristup učeniku – većina ne polazi od pozitivnih snaga učenika, usmjereni su na njegove razvojne teškoće i posebnost koja se bez zadržke pred svim učenicima naglašava, te se može zaključiti da u prvom planu nije dijete nego (djetetov) invaliditet; učenik u razredu nema niti jednog prijatelja, drugi učenici ga ne prihvataju, iz komunikacije s učenicima čini se da oni raspolazu i nekim iskrivljenim informacijama o učeniku u kontekstu koji ih se ne tiče, a posebno zabrinjava okolnost da su roditelji drugih učenika iz razreda duboko involvirani u taj problem, te se aktiviraju na izbacivanju učenika iz ovog razrednog odjela; konačno, savjetnice AZOO izrazile su dvojbu vezano uz opravdanost izrečene pedagoške mjere opomene, te je navedena potreba preispitivanja izrečene mjere zbog činjenice da je najveći dio neprihvatljivih ponašanja povezan s učenikovim teškoćama i nedovoljnim i nedosljednim poštivanjem učenikovih posebnih potreba.

Nakon dobivenog očitovanja škole i dobivenog nalaza stručno-pedagoškog nadzora AZOO, školi je upućeno upozorenje zbog diskriminacije učenika.

Prema čl. 4. st. 2. Zakona o suzbijanju diskriminacije propuštanje razumne prilagodbe određuje se kao propust da se osobama s invaliditetom, sukladno njihovim specifičnim potrebama omogući korištenja javno dostupnih resursa, prilagodbom infrastrukture i prostora, korištenjem opreme i na drugi način koji nije nerazmjeran teret za onoga tko je to dužan omogućiti.

Pravobraniteljica je školi uputila preporuku i upozorenje u kojoj se školu upozorava da se učenicima s teškoćama u razvoju trebaju pružiti učinkovite individualizirane mjere potpore, a nalaz stručno-pedagoškog nadzora AZOO-a utvrdio je da ovo nije učinjeno. Upozoreni su da ukoliko za učenika nije izrađen individualni odgojno-obrazovni program ili je on samo općenit, nisu definirane učenikove poteškoće i potencijali, niti su definirane strategije postupanja prema učeniku u različitim situacijama; ukoliko nije uspostavljena intenzivna suradnja s djetetovim rehabilitatorom ili mu nije osigurana pomoć rehabilitatora ili ukoliko nije educirano osoblje Škole i uspostavljena učinkovita suradnja s roditeljem koji je važan izvor informacija o djetetu i njegovim potrebama - to predstavlja propuštanje razumne prilagodbe individualnim potrebama učenika s teškoćama u razvoju.

Slično kao i gore opisanom slučaju uskrate razumne prilagodbe u dječjem vrtiću školu smo upozorili da osim formalnih oblika podrške i prilagodbe djetetu s teškoćama u razvoju, postoje i drugi, neformalni načini: kreativnost pristupa, senzibilitet, promjena osobnih stavova, timski rad između stručnih djelatnika škole, učenika i roditelja itd. Iz nalaza stručno-pedagoškog nadzora proizlazi da ovo nije učinjeno. Neki učitelji prema učeniku primjenjuju krive strategije, u nekom području njihovog rada čini se da nedostaje senzibilitet ili znanje, a i jedno i drugo može biti odraz osobnog stava. Nadzorom je utvrđeno da je najveći dio neprihvatljivih ponašanja učenika povezan i s nedovoljnim i nedosljednim poštivanjem učenikovih posebnih potreba, a umjesto poduzimanja ozbiljnih napora da se to otkloni,

učeniku je izrečena pedagoška mjera. S obzirom na kontinuirane sukobe i pritiske roditelja, čini se da je izostao pedagoški rad Škole na smirivanju sukoba i stvaranje pozitivne klime u razrednom odjeljenju. Školi je upućeno upozorenje i preporuka da *što hitnije postupe prema mjerama navedenim u Nalazu o provedenom stručno-pedagoškom nadzoru AZOO-a i da kontinuirano poduzimaju sve mjere i aktivnosti za osiguravanje što kvalitetnije podrške učeniku s teškoćama u razvoju, uključujući i zapošljavanje potrebnog stručnog djelatnika ili korištenja drugih oblika vanjske stručne pomoći, uključujući pravo učenika na integraciju temeljem Zakona o socijalnoj skrbi (čl.85 Zakona o socijalnoj skrbi²) kao kontinuirane stručne pomoći učiteljima.*

U odgovoru na preporuku i upozorenje pravobraniteljice iz škole su nas obavijestili da je zamjetna veća tolerancija učitelja kod učenikovih izlazaka, te primjena pravilnih postupaka sukladno ponašanju učenika; promijenjen je asistent u nastavi, te je bolja suradnja asistenta i stručno-pedagoške službe; svi učitelji su ponovo izradili prilagođene programe, te je razrednom vijeću 6.b razreda ukazano na pristup prema učeniku s obzirom na njegove razvojne teškoće; učiteljskom vijeću održano je predavanje s temom učenika s ADHD-om, te postupanje s njima u odgojno-obrazovnom procesu, a dogovorena je i daljnje suradnja i stručna predavanja; u dogovoru s Obiteljskim centrom Zagreb započeo je niz radionica u 6.b razredu, gdje su uključeni i roditelji i učenici tog razreda; od Ministarstva obrazovanja zatražit će se suglasnost za zapošljavanje potrebnog stručnog djelatnika.

Prema ocjeni Škole, zamijećena je daleko bolja suradnja s roditeljima učenika, te sveukupni napredak u odgojno-obrazovnom procesu učenika i cijelog 6.b razreda, a Škola će i dalje nastojati kontinuirano rješavati bilo koju poteškoću korištenjem svih mogućih resursa radi postizanja optimalnog razvoja svakog učenika u Školi.

Više se nalazi u području ovog Izvješća pod nazivom Odgoj i obrazovanje.

Podaci o pritužbama na diskriminaciju od organizacija civilnog društva

Organizacije civilnog društva čiji su članovi djeca i odrasli s invaliditetom također zaprimaju pritužbe na diskriminaciju. U nastavku navodimo neke od njih:

Udruga slijepih Zagreb zaprimila je 16 pritužbi članova na diskriminaciju na osnovi invaliditeta.

Pritužbe se odnose na područja zapošljavanja, socijalne zaštite, obrazovanja i pristupačnosti.

Udruga je u slučaju ovih pritužbi reagirala prema sljedećim tijelima i ustanovama: Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku, Ministarstvo rada i mirovinskoga sustava, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta, Grad Zagreb – Gradski ured za graditeljstvo, prostorno uređenje, komunalne poslove i promet, Gradski ured za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom, Centar za odgoj i obrazovanje „Vinko Bek“, Hrvatska radio televizija.

Hrvatski savez za rijetke bolesti zaprimio je desetak slučajeva pritužbi na diskriminaciju. Naime, Savez navodi kako su osobe oboljele od sklerodermije (koje ne smiju izlaziti na hladnoću) zakinute za prava jer ne mogla osobno doći u Centar za socijalnu skrb, ne mogu pribaviti dokumentaciju, djelatnici Centra ne izlaze na teren ili ne odgovaraju na telefonske pozive. Osoba koja uslijed intelektualnih teškoća ne razumije prava i zakonske regulative zakinuta je za prava, odnosno zapostavljena od sustava (do 37. godine nije vještačena, nitko je ne posjećuje na terenu, ne ostvaruje prava na novčane naknade koje bi joj podigle kvalitetu života); djeca koja boluju od rijetkih bolesti nisu uključena u ranu intervenciju na službeni izgovor potpunosti kapaciteta, ali u pozadini je odbijanje zbog teškoća s kojima se djelatnici institucija ne žele ili boje nositi; oboljele od različitih rijetkih dijagnoza liječnici opće prakse skidaju pacijente s bolovanja iako nisu ozdravili jer prema dijagnozi Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje predviđa određeni broj dana bolovanja ili odbijaju primiti 'teške' pacijente. Članovi najčešće doživljavaju diskriminaciju od odgojno-obrazovnih institucija, centara za socijalnu skrb, Zavoda za vještačenje - posebno izdvojene jedinice u manjim mjestima te domova zdravlja i Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje gdje navode da su diskriminirani oboljeli od rijetkih bolesti jer zahtijevaju veći angažman i predstavljaju veći trošak. Predmete uglavnom rješavaju s institucijama, zagovaranjem

² Zakon o socijalnoj skrbi, („Narodne novine“, br. [157/13](#), [152/14](#), [99/15](#), [52/16](#))

prava pacijenata te educiranjem i posredovanjem kako bi ostvarili ta prava, ali u određenom broju slučajeva također upućuju na instituciju pravobranitelja za osobe s invaliditetom.

Hrvatski savez udruga cerebralne i dječje paralize navodi kako je imao dvije pritužbe na diskriminaciju. Radilo se o osobama s cerebralnom paralizom bez prisutnih intelektualnih teškoća koje u sustavu dopunskog zdravstvenog osiguranja imaju administrativnu oznaku „*potpuno i trajno nesposobne osobe*“. Pritužbu su poslali Ministarstvu zdravstva, Predsjedniku Hrvatskog sabora, Odboru za zdravstvo/Hrvatskog sabora i pravobraniteljstvu za osobe s invaliditetom.

Hrvatski savez gluhoslijepih osoba „Dodir“ navodi kako su u 2016. godini njihovi članovi diskriminirani u sljedećim područjima:

- izolacija gluhoslijepih osoba treće životne dobi u obiteljskom i domskom okruženju i neuključenost u svakodnevna zbivanja u zajednici; odbijanje kandidature za natjecanje gluhoslijepoj osobi zbog nemogućnosti osiguranja prevoditelja za gluhoslijepu osobu; ograničavanje prevođenja i uskraćivanja prava na pristup informacijama na sudu; neosiguravanje prevoditelja za gluhoslijepu i gluhu djecu u vrtiću; neosiguravanje podrške u nastavi učenicima s umjetnom pužnicom i nagluhim učenicima
- nedovoljne kompetencije prevoditelja u nastavi; transportiranje gluhoslijepu osobu u bolnicu bez osiguranja pristupa informacijama; nedovoljna znanja liječnika i medicinskog osoblja u ulozi prevoditelja za gluhoslijepu osobu; nepriznavanje gluhoslijepoće kao jedinstvenog oštećenja; nejednak pristup vještaka gluhoslijepim osobama pri vještačenju; diskriminacija gluhoslijepu osobu kod javnog bilježnika; donošenje odluka o zakonodavstvu vezano za gluhoslijepu, gluhe i nagluhe osobe bez njihovih predstavnika; mali broj prevoditelja na sastancima; nekorištenje ispravne terminologije i nedemokratski način izbora prevoditelja u javnim institucijama.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je sukladno ovlastima postupala po nekim od navedenih pritužbi te će nastaviti postupati i u narednom razdoblju.

Nacionalni plan za borbu protiv diskriminacije za razdoblje od 2014. do 2018.

Za izradu Nacionalnog plana za borbu protiv diskriminacije za razdoblje od 2016. do 2021., bila je zadužena radna skupina koju je osnovao Vladin ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina. Tijekom 2016. godine predstavnici Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom i dalje su sudjelovali u radnoj skupini kako bi predlaganjem zaštitnih mehanizama spriječili diskriminaciju s osnova invaliditeta te učinili promjene u svrhu veće zaštite odnosno ostvarivanje prava osoba s invaliditetom od područja obrazovanja, zapošljavanja i rada, sudjelovanja u javnom i političkom životu, informiranja i dr. Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom kao tijelo koje štiti, prati i promiče prava osoba s invaliditetom bio je član radne skupine za izradu Nacionalnog plana za borbu protiv diskriminacije za razdoblje od 2016. do 2021. godine, ali i Akcijskog plana za provedbu Nacionalnog plana za borbu protiv diskriminacije za razdoblje od 2016. do 2018. godine. Na sastanku navedene Radne skupine održanom u svibnju 2016. godine obavješteni smo da je Državna škola za javnu upravu predložila brisanje Mjere 1.4. *Edukacije na temu razumne prilagodbe za državne i javne službenike u području Uprava i pravosuđe* kojom bi se pridonijelo ostvarenju *Cilja 1. Povećana senzibiliziranost pri postupanju državnih i javnih službenika u odnosu prema marginaliziranim skupinama*. Uskraćivanje razumne prilagodbe najčešći je oblik diskriminacije osoba s invaliditetom, a istovremeno je poznavanje ovog načela u općoj javnosti i među stručnjacima svih profila pa tako i državnih i javnih službenika izrazito niska. Zbog toga je Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom izrazito važno da se poduzimaju sve mjere koje bi pridonijele upoznavanju s tim načelom i time izravno suzbijaju oblici diskriminacije osoba s invaliditetom. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je ujedno predložila Državnoj školi za javnu upravu suradnju u izradi materijala za edukaciju na tu temu, trening trenera i uključivanje u samu edukaciju, a sve u cilju promicanja ovog načela. S obzirom na navedeno **preporučili smo Državnoj školi za javnu upravu** da razmotre mogućnost da ostanu nositelj mjere kojom se predviđa edukacija na ovu temu za javne i državne službenike. Preporuka je prihvaćena. Edukacija će biti provedena u 2017. godini. Također smo preporučili da se učine pristupaćim prostori Državne škole za javnu upravu s

obzirom da se tamo provode edukacije te da se radi o javnom prostoru, a što je i obveza sukladno Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom i nacionalnom zakonodavstvu.

U organizaciji Centra za mirovne studije održana je dvodnevna međunarodna konferencija „**Dobre prakse prikupljanje podataka o (ne)jednakosti**“. Centar za mirovne studije (CMS) u suradnji s Uredom za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske i Institutom za ljudska prava Ludwig Boltzmann iz Beča organizirao je konferenciju o dobrim praksama i izazovima u prikupljanju podataka o (ne)jednakosti. Konferencija je bila dio zajedničkih napora organizatora u podizanju kvalitete dizajna, provedbe, praćenja i evaluacije antidiskriminacijskih politika kroz uspostavljanje platforme za prikupljanje i analizu podataka o (ne)jednakosti u Hrvatskoj te razmjenu iskustva u prikupljanju podataka u Europi. Ovom konferencijom potaknuta je rasprava o perspektivama poboljšanja prikupljanja podataka u području suzbijanja diskriminacije i zaštite ljudskih prava, koje bi u budućnosti mogle rezultirati i kvalitetnijim javnim politikama u ovome području. Cilj konferencije bio je okupiti relevantne aktere koji sudjeluju u donošenju i provedbi javnih politika suzbijanja diskriminacije i koji u svom radu prikupljaju podatke o (ne)jednakosti: predstavnike institucija na nacionalnoj i lokalnoj razini, akademske zajednice, sindikata i organizacija civilnog društva.

U okviru Europske mreže za ljudska prava - Equinet, održan je u Beču 4 i 5. travnja 2016. godine **dvodnevni seminar na temu pristupačnosti i razumne prilagodbe osobama s invaliditetom u zapošljavanju i drugim područjima**. Izlagači su bili priznati stručnjaci s područja zaštite temeljnih ljudskih prava osoba s invaliditetom. Tijekom izlaganja istaknut je značaj presude Europskog suda u predmetu *Guberina v. Croatia* iz kojeg je vidljivo diskriminatorno postupanje nacionalnog suda u odnosu na situaciju obitelji sa djetetom sa teškoćama u razvoju. Obitelj sa djetetom s teškoćama u razvoju je živjela na trećem katu u zgradi bez lifta. Nakon prodaje stana i kupnje pristupačne kuće, otac je podnio zahtjev za oslobađanje od poreza na kupnju kuće. Međutim, otac nije bio oslobođen plaćanja poreza iz razloga što se kuća tretirala kao druga nekretnina, ne uvažavajući navod roditelja da stan u zgradi bez lifta nije pristupačan niti primjeren za život s djetetom sa teškoćama u razvoju. Ova je presuda važna jer naglašava važnost elementa *pristupačnosti* objekata za osobe s invaliditetom, uvodi pojam „*diskriminacije zbog povezanosti*“ kao i pojam „*indirektne diskriminacije*“ povezane sa invaliditetom. Europski sud za ljudska prava je utvrdio da je Hrvatska povrijedila članak 14. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom. Detaljnije možete pogledati na mrežnoj stranici: [http://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-161530"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{)

Osim na području zapošljavanja raspravljalo se i o diskriminaciji i na ostalim područjima, prvenstveno obrazovanju na svim razinama, o oduzimanju poslovne sposobnosti, ali i o sudjelovanju osoba s invaliditetom u političkom životu.

U svrhu prikupljanja informacija za Nacionalnu studiju o antidiskriminaciji, održan je 18. travnja 2016. godine na Pravnom fakultetu **Stručni skup o antidiskriminacijskom zakonodavstvu**. Skup su organizirali Njemačko društvo za međunarodnu suradnju (GIZ) i Otvoreni regionalni fond za jugoistočnu Europu (ORF LR). Nakon pozdravnog govora dekanice Pravnog fakulteta u Zagrebu, izlaganja su održali predstavnici pravnih fakulteta iz Zagreba, Rijeke i Osijeka, pravobraniteljice za ravnopravnost spolova, djecu te zamjenica pučke pravobraniteljice, predstavnice Pravosudne akademije, Pravne klinike u Zagrebu, te Centra za mirovne studije. Također su nazočili i predstavnici drugih institucija te organizacija civilnog društva koji u svom djelokrugu rada provode aktivnosti u svrhu suzbijanja diskriminacije. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je u svom izlaganju govorila o iskustvu pravobraniteljstva u suzbijanju diskriminacije posebno naglasivši kako je diskriminacija na osnovi invaliditeta u hrvatskom društvu sveprisutna i svakodnevna. Svaki put kada osoba s invaliditetom ili dijete s teškoćama u razvoju ne može sudjelovati u nekoj aktivnosti svakodnevnog života, možemo reći da je osoba stavljena u nepovoljniji položaj u odnosu na osobu bez invaliditeta u usporedivoj situaciji što je prema Zakonu o suzbijanju diskriminacije definicija diskriminacije: nemogućnost ulaska u javne prostore zbog njihove arhitektonske nepristupačnosti, nemogućnost samostalnog korištenja sadržaja koje pružaju jer nisu osigurani tumači za znakovni jezik, neprihvatanje djece s teškoćama u redovne

škole, neosiguravanje stomatološke zaštite kad su za njezino pružanje zbog invaliditeta potrebni posebni uvjeti – sve su to primjeri u kojima su osobe s invaliditetom gotovo na svakom koraku stavljene u nepovoljni položaj zbog svog invaliditeta. Kad se govori o diskriminaciji na osnovi invaliditeta gotovo uvijek će se raditi o propuštanju razumne prilagodbe kao obliku diskriminacije.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je naglasila da čak ako i neko stavljanje u nepovoljniji položaj započne kao izravna diskriminacija vrlo brzo se pokaže da se zapravo radi o uskraćivanju razumne prilagodbe. Onaj tko osobu na taj način stavlja u nepovoljniji položaj donošenjem zaključka da osoba zbog svog invaliditeta ne može obavljati radne zadatke, pohađati nastavu, biti dobar roditelj, itd. iz jednadžbe isključuje mogućnost da će funkcioniranje osobe biti znatno drugačije ukoliko joj se osigura podrška i prilagodba.

Sudske presude vezane uz diskriminaciju po svim osnovama su malobrojne, a onih na osnovi invaliditeta gotovo i nema dok s druge strane znamo da je diskriminacija na osnovi invaliditeta prisutna doslovno na svakom koraku. Traženje sudske zaštite uslijed nefunkcioniranja pravosudnog sustava postalo je luksuz koji si malo tko može priuštiti i to ne samo zbog financijskih troškova, nego zbog dugotrajnosti postupka. Zbog toga je još važnija uloga pravobraniteljstva i alata koje pravobraniteljica za osobe s invaliditetom ima na raspolaganju u otklanjanju diskriminatornog ponašanja kao alternative parničanju. Neupitno je da bi nam u mirenju odnosno uvjeravanju pravnih i fizičkih osoba i više nego dobro došla sudska presuda koja bi pokazala da za diskriminirajuće ponašanje postoje ozbiljne sankcije, da osobe s invaliditetom svoja prava shvaćaju ozbiljno i da institucije zakone shvaćaju ozbiljno, a ne da je primjena zakona njihova dobra volja. Zbog toga su edukacija, informiranje i podizanje razine svijesti o pravom značenju ravnopravnosti kad se govori o invaliditetu izuzetno važni i na prvom mjestu u suzbijanju diskriminacije na osnovi invaliditeta.

ORF LR od rujna 2015. do kolovoza 2016. godine provodi podprojekt „**Pravna zaštita od diskriminacije u jugoistočnoj Europi**“. Cilj projekta je unaprijediti kapacitete relevantnih aktera u odnosu na antidiskriminaciju u jugoistočnoj Europi. U navedenom podprojektu, ORF LR će organizirati regionalnu interdisciplinarnu i sveobuhvatnu analizu pravne zaštite od diskriminacije u jugoistočnoj Europi. Cilj istraživanja je utvrditi dobre prakse kao i izazove i systemske prepreke za učinkovitu pravnu zaštitu od diskriminacije u zemljama jugoistočne Europe. Studija gleda k provedbi antidiskriminacijskih odredbi od strane tijela za ravnopravnost, institucija pravobranitelja i pravosuđa koji pokrivaju aspekte kao što su pristup pravdi, socijalna svijesti o pravnoj zaštiti te drugi praktični aspekti. Nadalje, studija će dati prikaz nude li zakonski odjeli na sveučilištima u zemljama jugoistočne Europe tečajeve o zakonu o antidiskriminaciji ili integriraju antidiskriminacijske aspekte u svoje obrazovne programe. Ovu regionalnu istraživačku studiju provode regionalni stručnjaci koji provode istraživanje na nacionalnoj razini uz potporu međunarodnih stručnjaka iz Ludwig Boltzmann Instituta za ljudska prava (BIM) iz Beča koji će nacionalna izvješća sastaviti u regionalnu studiju.

Dana 5. svibnja 2016. godine pravobraniteljica za osobe s invaliditetom organizirala je **stručni skup o suzbijanju diskriminacije osoba s invaliditetom na radnom mjestu** za poslodavce, zakonodavce, saveze udruga osoba s invaliditetom i odvjetnike. Usprkos tome što se po prvi puta u 10 godina nakon proširenja obaveze kvotnog zapošljavanja osoba s invaliditetom povećalo njihovo zapošljavanje, poslodavci su plaćanje naknade za neispunjavanje kvote proglasili nametom. Više o skupu možete pogledati u ovom izvješću, u području zapošljavanja i rada.

Na Studijskom centru socijalnog rada pri Pravnom fakultetu u Zagrebu pravobraniteljica za osobe s invaliditetom održala je predavanje studentima 3. godine kolegija **Diskriminacija i antidiskriminacijske politike**. Ispred 30-ak studenata, budućih socijalnih radnika, predstavila je djelokrug rada, dosadašnja iskustva vezano uz prava osoba s invaliditetom u području socijalne zaštite, pritužbe na diskriminaciju, posebno s naglaskom na rješavanje pojedinačnih slučajeva te odgovarala na upite studenata.

Preporuke

Potrebno je nastaviti s postupkom razvijanja edukacija stručnjaka, kao i edukacija osoba s invaliditetom, o oblicima diskriminacije na osnovi invaliditeta, te ih osnažiti za prijavljivanje slučajeva diskriminacije i njihovo procesuiranje.

Potrebno je veću pozornost svih relevantnih dionika u društvu usmjeriti i koncentrirati na pokretanje postupaka strateške litigacije i nastaviti s osnaživanjem udruga osoba s invaliditetom za tu ulogu jer se samo na takav način mogu promijeniti postojeće predrasude o besmislenosti prituživanja na slučajeve diskriminacije koji ne dovode do potrebnih posljedica

Potrebno je nastaviti s naporima pripreme/osposobljavanja cjelokupnog pravnog sustava o tome kako postupati u sudskim postupcima diskriminacije na temelju invaliditeta, uključujući i prepoznavanje neuspjeha u osiguravanju razumne prilagodbe osobama s invaliditetom, procjenu pretjeranog tereta dokazivanja i prebacivanja tereta dokazivanja.

Preporučujemo da prava s osnove invaliditeta budu jednaka za sve osobe s invaliditetom neovisno o vrsti i uzroku invaliditeta. Dodatna materijalna prava koja imaju karakter odštete trebala bi se plaćati iz posebnih izvora jasno odvojenih od naknada s osnove invaliditeta.

Kako bi se postigla jednakost u ostvarivanju prava s osnova invaliditeta, treba definirati kriterije za njihovo ostvarivanje kojima se neće diskriminirati osobe različitih vrsta invaliditeta.

3.3. PRISTUP PRAVOSUĐU

Prema pritužbama iz 2016. godine vidljivo je da su učinjeni minimalni pomaci pristupačnosti sudova osobama s invaliditetom. Na osnovu zaprimljenih pritužbi pravobraniteljica je u 2015. godini provela anketno ispitivanje sudova – Općinskih i Prekršajnih te uputila preporuke kako bi se osigurala dostupnost usluga.

Na temelju **obrađenih odgovora** zaprimljenih od 36 općinskih, županijskih i prekršajnih sudova, vidljivo je da (u više slučajeva prekršajni i općinski sud nalaze se u zajedničkoj zgradi ili postoje organizirane stalne službe sudova na drugim lokacijama) samo njih **15 ima pristupačan ulaz** osobama s invaliditetom (41,6%), a pristupačnost prostorijama smještenim na katu osigurana je u samo **9 zgrada** (25%). **Sanitarni čvor** prilagođen je osobama s invaliditetom u **5 zgrada** (13,8%) dok je u jednoj u tijeku adaptacija. Od sudova koji su se očitovali, **jedino u Općinskom kaznenom sudu u Zagrebu postoje taktilne crte vođenja**. Samo za dvije zgrade postoji plan za osiguranjem pristupačnosti, ali za realizaciju istih nisu predviđena sredstva u proračunu. **Veći broj sudova u očitovanjima je naveo kao osnovni problem osiguranja pristupačnosti činjenicu da je za osiguranje sredstava za tu svrhu nadležno Ministarstvo pravosuđa**. Također, kao opravdanje se navodi kako se prostori nalaze u vlasništvu ili pod upravom višeg tijela te zato anketirani nemaju planove niti predviđena sredstva za osiguranje pristupačnosti. S druge pak strane, Općinski sud u Sisku navodi kako je zgrada suda u rekonstrukciji i svi nedostaci bi trebali biti uklonjeni, istovremeno navodeći kako ne postoji plan omogućavanja pristupačnosti niti su sredstava za tu svrhu predviđena.

Nakon što smo uputili preporuku i rezultate anketnog ispitivanja Ministarstvo pravosuđa nam je u svom odgovoru navelo kako uvažava upućene preporuke te da tijekom 2016. godine i u daljnjim razdobljima namjerava učiniti pozitivne pomake u više područja radi osiguranja pristupa pravosuđu. Ministarstvo navodi da su u tijeku ili pripremi adaptacijski radovi na zgradama više sudova (općinski sudovi u Metkoviću, Benkovcu i Valpovu te županijski sudovi u Sisku, Osijeku i Zagrebu) i zgradama u kojima se nalazi državno odvjetništvo (Pula, Zagreb i Osijek), a u skladu s postojećom građevinskom regulativom, proračunom osiguranim sredstvima te postupcima javne nabave. Adaptacije se sastoje, ovisno o pojedinim lokacijama, u izvedbama rampi, podiznih platformi, liftova ili rješavanju arhitektonskih barijera u svrhu osiguranja pristupačnosti pravosuđu osobama s invaliditetom i drugim osobama smanjene pokretljivosti.

U listopadu 2016. godine pravobraniteljica je uputila preporuku Ministarstvu da planira proračunska sredstva za 2017. godinu, a u svrhu osiguravanja pristupačnosti pravosudnih tijela. Također je zatražila od Ministarstva pravosuđa podatke o poduzetim mjerama za osiguranjem pristupačnosti sudskih

tijela pristupu osobama s invaliditetom, ali do zaključenja ovog izvješća nismo zaprimili odgovor na preporuku kao niti tražene podatke.

U nastavku navodimo iskustvo osobe s invaliditetom koje potvrđuje navedeno.

Pravobraniteljici se pritužio odvjetnik, osoba s invaliditetom koji se kreće uz pomoć elektromotornih kolica. S obzirom da su mu radna mjesta uglavnom sudovi, pred općinskim sudom u gradu R. pokrenuo je antidiskriminacijsku parnicu jer kao osoba s invaliditetom ne može ući u zgradu Upravnog suda.

Od pravobraniteljice je zatražio poduzimanje mjera sukladno ovlastima. Obzirom da je pritužitelj odvjetnik inicirao predmetnu parnicu, nakon uvida u dokumentaciju pravobraniteljica je dala mišljenje. Naime, pravobraniteljica smatra da je stranka diskriminirana propuštanjem razumne prilagodbe temeljem čl. 4. st. 2. Zakona o suzbijanju diskriminacije („Narodne novine“, br. 85/08., 112/12.). *Više o navedenom slučaju možete pročitati u Izvješću o radu za 2015. godinu u području Pristup pravosuđu te u ovom Izvješću u području Nejednakost i diskriminacija.*

Preporuka: *Iz razloga što je još uvijek veliki broj objekata u kojima su smještene pravosudna tijela nepristupačna osobama s invaliditetom, a radi osiguravanja prava na pristup, preporučujemo Ministarstvu pravosuđa poduzimanje mjera kojima će se takvi prostori u žurnom roku učiniti pristupačnim ili službe i tijela izmjestiti u pristupačne prostore.*

3.3.1. OVRHE

Odbor za prava osoba s invaliditetom je u zaključnim primjedbama o Inicijalnom izvješću Hrvatske istaknuo zabrinutost da mnoge osobe s invaliditetom žive u siromaštvu, posebno osobe u ruralnim područjima te stoga preporuča osnaživanje programa za borbu protiv siromaštva. Niže opisani primjeri ukazuju da je potrebno sustavno djelovanje na različitim, ali ipak povezanim strateškim područjima s posebnim naglaskom na obrazovanje osoba s invaliditetom (za tražena zanimanja na tržištu rada) i zapošljavanje, te paralelno suzbijanje daljnjih pojava siromaštva različitim državnim mjerama.

Sukladno rečenom, **Strategija borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti u Republici Hrvatskoj (2014 - 2020)** u poglavlju *Borba protiv zaduženosti i financijska neovisnost* prepoznaje, između ostalog, nužnost određenih zakonodavnih promjena kako bi se osnažio položaj ranjivih skupina pa i osoba s invaliditetom, te se kao jedna od strateških aktivnosti u ovom području navodi „**Ublažavanje posljedica prezaduženosti stanovništva zakonodavnim aktivnostima u financijskom sektoru; izmjenama Ovršnog zakona s ciljem jačanja zaštite ovršenika, odnosno čuvanje njegovog dostojanstva, kao i daljnjeg razvoja učinkovitog ovršnog postupka redefiniranjem i uklanjanjem pravila koja usporavaju ovršni postupak, uz uvođenje novih rješenja....**“.

Iz pritužbi i upita osoba s invaliditetom koje se odnose na blokadu njihovih računa, otvaranje zaštićenih računa, pokretanje ovršnih postupaka, izjavljivanje pravnih lijekova na rješenja o ovrsi donesena od strane javnog bilježnika, upućivanje u parnicu povodom izjavljenog pravnog lijeka, provođenja ovrhe na nekretnini i slično, razvidno je da se mnoge osobe s invaliditetom uopće ne snalaze u često složenim ovršnim postupcima, ne poznaju i ne razumiju teško razumljive odredbe Ovršnog zakona, ali i mnoge druge financijske pojmove, te ta nesigurnost zbog samog nerazumijevanja postupka i neznanja na koji način zaštititi svoja prava, dodatno otežava njihov položaj. Unatoč mnogim udrugama koje pružaju podršku i savjet u ovakvim slučajevima, pa i institutu besplatne pravne pomoći, pravna pomoć je često osobama s invaliditetom nedostupna, teško dostupna iz raznih razloga ili zakašnjela.

Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom obratila se mlađa osoba s mentalnim oštećenjem, protiv koje se vodi ovršni postupak zbog neplaćanja pričuve. Ovrha se trenutno provodi na nekretnini odnosno na stanu u kojem stranka živi s roditeljima. Stranka navodi da ima minimalna primanja, stoga nije bila u mogućnosti podmirivati račune. Naglasila je da je nezaposlena, te da većina njezinih novčanih primanja odlazi na troškove liječenja.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom upoznala je stranku s odredbama Ovršnog zakona i mogućnostima koje su joj na raspolaganju, međutim, kako je ovršni postupak u tijeku, pravobraniteljica

je naglasila da uvijek postoji i mogućnost dogovora s ovrhovoditeljem o obročnom plaćanju, naravno, ukoliko je on suglasan.

U gore navedenom primjeru, stranka je mlađa osoba starosne dobi oko 20 godina koja živi u kućanstvu sa svojim roditeljima. Roditelji su zaposleni, međutim, ta primanja su niska i većinom služe za podmirivanje skupih troškova liječenja njihovog sina, odnosno stranku. Stranka se trenutno zbog svog teškog zdravstvenog stanja nije u mogućnosti zaposliti, a naknade koje prima također odlaze na troškove liječenja. U ovom primjeru, neizvjesnost koju nosi vođenje ovršnog postupka i to na nekretnini u kojoj obitelj živi, kao predmetu ovrhe, ima za posljedicu destabilizaciju psihičkog stanja stranke, ali i samih roditelja.

Činjenica jest da ovršni postupci teško pogađaju ovršenike i njihove obitelji, neovisno o tome radi li se o osobama sa ili bez invaliditeta, te da upravo i često opravdan strah, kao u iznesenom primjeru, same osobe da se neće moći zaposliti i uredno početi vraćati svoje dugove, dodatno otežava cjelokupnu situaciju.

Preporuka: Nužno je osnaživati položaj osoba s invaliditetom pri donošenju velikih i dugoročnih financijskih odluka i kroz informiranje i edukaciju o financijama općenito. U tom smislu i navedenom Strategijom predviđeno je financijsko obrazovanje građana.

Tijekom 2016. godine Pravobraniteljici se pritužilo nekoliko osoba sa sličnim iskustvima, te smo prepoznali da, kao što i Konvencija o pravima osoba s invaliditetom naglašava, većina osoba s invaliditetom živi u uvjetima siromaštva te da je nužno poduzimati mjere radi ublažavanja negativnog učinka samih ovrha na ionako loše imovno stanje osoba s invaliditetom, ali i često tešku obiteljsku situaciju osoba s invaliditetom.

Pravobraniteljici se obratila samohrana majka troje djece od kojih je jedno osoba s invaliditetom smješteno u Domu za samostalno stanovanje u radi ovršnog postupka koji se vodi na novčanoj tražbini po računima ovršenika i oročenim novčanim sredstvima. Potraživanje Republike Hrvatske odnosi se na troškove smještaja sina stranke u Domu za samostalno stanovanje....., a koje je stranka kao majka prema pravomoćnim rješenjima Centra za socijalnu skrb dužna plaćati mjesečno u iznosu od 200,00 kn, a razlika do pune cijene troškova smještaja tereti sredstva tada Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi.

Ovršni postupak protiv stranke vodi se temeljem pravomoćne i ovršne presude općinskog suda, uvidom u koju je razvidno da je stranka kao tužena priznala potraživanje. Međutim, u obrazloženju presude sud je istaknuo da je stranka izjavila da zbog izuzetno loših imovinskih prilika ne može platiti dugovanje i predložila je da joj se omogući plaćanje u duljem roku i da joj dio duga tužitelj oprosti. Sud je istaknuo da o prijedlogu tužene može odlučiti tužiteljica u dogovoru s tuženom.

Zaključno: *Shvaćajući da pojedinac ima obveze prema drugim pojedincima i zajednici, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom daje preporuku, u ovakvim i sličnim slučajevima, za dijalog radi pokušaja mirnog rješenja spora i iznalaženja obostrano prihvatljivog modela vraćanja dugova, na način koji bi u što manjoj mjeri opterećivao osobu s invaliditetom i njezinu obitelj.*

3.4. OSOBNA SLOBODA I SIGURNOST

U zaključnim zapažanjima i preporukama UN Odbor za prava osoba s invaliditetom ističe:
Osobna sloboda i sigurnost (čl. 14.)

19. *Odbor je zabrinut jer su osobe s invaliditetom podvrgnute prisilnom zadržavanju i smještaju u ustanove na osnovi invaliditeta. Razlog za posebnu zabrinutost jest praksa prisilnog zadržavanja osoba s mentalnim oštećenjem i intelektualnim teškoćama bez njihova pristanka.*

20. **Preporuka je Odbora da se ukinu zakonske odredbe prema kojima je dopuštena institucionalizacija na osnovi invaliditeta bez pristanka osobe te usklađivanje Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama s Konvencijom.**

21. Odbor je zabrinut što ne postoji dovoljno informacija o osobama s invaliditetom koje su navodno uključene u kaznena djela te o primjeni zakonskih odredaba u tim slučajevima.
22. **Preporuka je Odbora da država potpisnica ispita postupke i praksu u vezi s istragama, progonom i postupanjem prema osobama s invaliditetom koji su počinili kaznena djela. Također je preporuka Odbora da se ispita jesu li primjenjive opće zaštitne mjere i pravni kazneni standardi odnosno pretpostavka nevinosti i pravo na pravično suđenje. Izjava Odbora o članku 14. Konvencije preporuča se kao smjernica u ovom smislu.**

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je putem medija saznala za slučaj anonimne muške osobe, neutvrđenog identiteta i nereguliranog pravnog statusa, smještene u Psihijatrijskoj bolnici. Osoba je kao mladić (po procjeni između 16-18 godina) 1980. godine zatečen kako luta drniškim područjem, a s obzirom da zbog poteškoća u razvoju i nemogućnosti uspostavljanja verbalnog kontakta s njim nije bilo moguće uspostaviti komunikaciju, smješten je u psihijatrijsku bolnicu te je tamo proveo 36 godina. Medicinsko osoblje je imenovalo mladića te ga oslovljavaju kao Perica Matas. Imenovani je u psihijatrijskoj ustanovi boravio samo iz razloga što ga bolnica nije htjela otpustiti na ulicu, budući da sukladno propisima iz socijalne skrbi nije mogao biti smješten u ustanovu socijalne skrbi, dok je obitelj bila nepoznata. Nadalje, Psihijatrijska bolnica je od nadležnog centra za socijalnu skrb prema području na kojem je mladić zatečen te policije zatražila poduzimanje radnji u cilju otkrivanja identiteta. Međutim, niti nakon 36 godina, identitet mladića, sada odrasle osobe koja je život provela u psihijatrijskoj bolnici bez medicinske indikacije, nije utvrđen.

Nakon objave slučaja Perice Matasa u medijima, identitet je ipak utvrđen putem DNK analize osobe koja se javila medijima u svojstvu sestre. Utvrđeno je da se radi o državljaninu Bosne i Hercegovine. Međutim, zabrinjavajuća je okolnost što identitet najvjerojatnije ne bi bio utvrđen da slučaj nije bio medijski eksponiran te bi najvjerojatnije Perica Matas i nadalje bio bez osobnih identifikacijskih podataka.

Nakon ispitnog postupka kojeg je provela pravobraniteljica i iz dobivenih izvješća nadležnih institucija proizlazi kako centar za socijalnu skrb u odnosu vrijeme nije regulirao status Perice Matasa zbog neispunjenih pretpostavki propisanih člankom 14. stavkom 1. Zakona o državnim maticama („Narodne novine“, br. 96/93) i točke 57.1 do 57.4. Naputka za provedbu Zakona o državnim maticama i upisu posvojenja u maticu rođenih („Narodne novine“, br. 26/08). Identifikacija papilarnim linijama putem Ministarstva unutarnjih poslova nije bila moguća jer iste nisu postojale u bazi podataka.

Stoga je pravobraniteljica uputila preporuku Ministarstvu uprave o potrebi jasnijeg definiranja propisa kako bi se predvidjelo postupanje pod uvjetima iz opisanog slučaja. Međutim iz dobivenog odgovora proizlazi kako je Ministarstvo uprave pružilo sve potrebne informacije nadležnim institucijama prethodnih godina o načinu upisa u državne matice u Republici Hrvatskoj navodeći da „se problem ne sastoji u nedostatnim zakonskim propisima jer propisi postoje i u praksi su primjenjivi i za maloljetne i punoljetne osobe već je odgovornost na institucijama koje su bile upoznate sa problemom i nisu ažurno pristupile njegovom rješavanju.“

Opisani primjer rezultat je tromosti sustava, nebrige institucija za konkretno rješavanje problema kao i formalistički pristup rješavanju problema bez međusobne suradnje nadležnih. Međutim, ne ulazeći u odgovornost institucija ili u zakonske propise, nedopustivo je da je osoba 36 godina provela u psihijatrijskoj ustanovi zahvaljujući humanosti i dobroj volji djelatnika, u kojoj joj nije bilo mjesto jer za to nije bilo zdravstvenih indikacija, dok je za institucije nadležne za odgovarajuće zbrinjavanje „problem“ bio riješen boravkom osobe u Bolnici.

Boravkom Perice Matasa u psihijatrijskoj zdravstvenoj ustanovi u kojoj je „živio“ i koja je bila njegov „dom“ propušteno je za Pericu optimalno vrijeme za razvoj socijalizacijskih vještina i stjecanje znanja sukladno njegovim mogućnostima kao i uživanje ostalih prava prema Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom, što će utjecati na prilagodbe novom okruženju i životu uz sestru.

3.4.1. ČLANAK 26. ZAKONA O ZAŠTITI OSOBA S DUŠEVNIM SMETNJAMA

Postupajući po ovlasti iz članka 26. Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama („Narodne novine“, br. 76/14 dalje: Zakon) u situaciji kada pristanak na smještaj daje zakonski zastupnik osobe, Pravobraniteljica je u 2016. godini primila 131 obavijest o smještaju bez pristanka. provedena su 34 postupanja po primljenim obavijestima. Postupanja pravobraniteljice sastojala su se od analize dostavljene dokumentacije, zatim u obilasku zdravstvene psihijatrijske ustanove, uvida u dostupnu medicinsku dokumentaciju u zdravstvenoj ustanovi kao i razgovora s pacijentom. U nastavku su prikazana 2 tablična prikaza primljenih obavijesti, ovisno radi li se o primljenim obavijestima od specijalnih psihijatrijskih bolnica ili od ostalih zdravstvenih psihijatrijskih ustanova, odnosno odjela općih bolnica.

Tablica 1. Prikazuje broj obavijesti o smještaju bez pristanka zaprimljenih u 2016. godini od specijalnih psihijatrijskih ustanova

Naziv psihijatrijske ustanove	Broj primljenih obavijesti označenih kao smještaj bez pristanka	Broj opravdanih smještaja	Sumnja u opravdanost smještaja	Nenadležnost u postupanju
Klinika za psihijatriju „Vrapče“ Zagreb	12	-	-	-
Neuropsihijatrijska bolnica „Dr. Ivan Barbot“ Popovača	39	2	1	8
Psihijatrijska bolnica Rab	1	-	-	-
Psihijatrijska bolnica Ugljan	5	1	-	-
Ukupno	57	3	1	8

Prilikom obilaska Psihijatrijskih bolnica u 2016. godini i uvidom u dokumentaciju, kod nekih je Bolnica i nadalje bilo vidljivo nepoštivanje uputa Pravobraniteljice kao i pogrešno tumačenje odredbe članka 26. Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama. Uočena su, primjerice, „po špranci“ popunjavanja dokumentacije - *Mišljenje psihijatrijske ustanove o utvrđenoj nesposobnosti za davanje pristanka smještene osobe sadrži..*, akoje sadrži tek naznaku nesposobnosti korisnice za davanje pristanka, a bez potpunijeg obrazloženja, koje bi trebalo dati preciznije podatke o načinu osobnog pregleda, utjecaju aktualne duševne smetnje na mogućnost razumijevanja informacija bitnih za davanje pristanka, pamćenja istih, mogućnosti njihovog procesiranja u postupku davanja pristanka.

Bilo je situacija kada nije bilo jasno naznačeno je li u trenutku prijema osoba bila lišena poslovne sposobnosti ili ne, a što je važno za određivanje nadležnosti temeljem članka 26. Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama („Narodne novine“, br. 76/14). Primljena dokumentacija je bila nepotpuna, a što je imalo za posljedicu nejasnu pravnu osnovu smještaja i moguću povredu prava osoba s invaliditetom.

U okviru svojih ovlasti Pravobraniteljica je Bolnici ponovno uputila obavijesti o postupanju i to za smještaje u 2015. godini (5 obavijesti) dok je za obavijesti o smještaju u 2016. godini istoj Bolnici uputila 3 upozorenja. Nadalje, u drugom slučaju, uvidom u medicinski spis uočena je kontradiktornost u samoj dokumentaciji; u „Mišljenju“ nije bilo detaljnije objašnjeno i obrazloženo zašto osoba nije sposobna dati pristanak, a u Prijemnom zapisniku liječnik koji ju je zaprimio osobu detaljno opisuje njezino stanje iz kojeg proizlazi zaključak da je sposobna dati pristanak, ali i navodi da izrijeком odbija dati pristanak. Pretpostavke za smještaj bez pristanka nisu bile ispunjene te je Pravobraniteljica o sumnji u opravdanost smještaja obavijestila nadležni županijski sud koji je odredio prisilni smještaj na rok od 30 dana, međutim, Bolnica je otpustila korisnicu i prije toga roka. Veći dio korisnika za koje smo obaviješteni više nije bio na smještaju u vrijeme obilazaka, neovisno o kojoj se ustanovi radi.

U 2015. godini kada se članak 26. Zakona počeo primjenjivati, Pravobraniteljica je od psihijatrijskih ustanova zaprimila ukupno 351 obavijest. Uspoređujući navedeni broj obavijesti s brojem obavijesti u 2016. godini (57 obavijesti), vidljivo je smanjenje primljenih obavijesti. Može se zaključiti da je razlog

smanjenom broju obavijesti ipak bolje razumijevanje zakonske odredbe, budući da se 2015. godine veliki broj primljenih obavijesti odnosio na dobrovoljni smještaj (članak 25. Zakona). Naime, bolnice su smatrale da je Pravobraniteljicu potrebno obavještavati i u situacijama kada je osoba s mentalnim oštećenjima, uz pisani pristanak skrbnika, osobno dala pisani pristanak na hospitalizaciju. Dio obavijesti odnosio se i na situacije kada je bilo potrebno obavijestiti sud.

Tablica 2. Prikazuje broj obavijesti o smještaju bez pristanka zaprimljenih u 2016. godini primljenih od ostalih zdravstvenih psihijatrijskih ustanova

<i>Naziv kliničkog bolničkog centra/opće psihijatrijski odjeli /specijalna bolnica</i>	<i>Broj primljenih obavijesti označenih kao smještaj bez pristanka</i>	<i>Dobrovoljni smještaj</i>
<i>Klinički bolnički centar Rijeka</i>	67	-
<i>Klinički bolnički centar Osijek</i>	1	-
<i>Specijalna bolnica Sv. Rafael Strmac</i>	1	1
<i>Opća bolnica Slavonski Brod</i>	1	-
<i>Opća bolnica Pula</i>	1	-
<i>Opća bolnica Koprivnica</i>	1	-
<i>Opća bolnica Našice</i>	1	-
Ukupno	74	1

Iz Tablice 2. proizlazi kako je u 2016. godini ukupno primljeno od ostalih zdravstvenih ustanova s psihijatrijskim odjelima 74 obavijesti o smještaju bez pristanka. Međutim, uvidom u dokumentaciju vidljivo je da je jedna obavijest pogrešno označena kao smještaj bez pristanka, budući da je korisnica dala svoju suglasnost za hospitalizaciju. Naime, iz medicinske dokumentacije proizlazi: "*Pacijentica N.N. nije u mogućnosti potpisati pristanak poradi tjelesne onemoćalosti (pareze). Verbalno je suglasna za liječenje i ne daje otpor istome.*" Bolnica je dostavila urednu dokumentaciju iz koje je vidljiv citirani navod kao i potpis skrbnice.

Pravobraniteljica smatra kako u konkretnom slučaju nije bilo potrebno tražiti potpis skrbnice budući da iz obrazloženja proizlazi kako korisnica suglasna s liječenjem i navedeno verbalno i izražava, ali se zbog tjelesnog oštećenja nije mogla potpisati.

U ovom se slučaju radi o članku 25. Zakona (dobrovoljni smještaj), a ne članku 26. Zakona (smještaj bez pristanka), jer je odlučujuća okolnost sposobnost davanja pristanka (N.N. je verbalno dala pristanak i ne protivi se istome), a ne fizička mogućnost potpisivanja. Dakle, liječnik treba procijeniti sposobnost davanja pristanka te tu okolnost ubilježiti u medicinsku dokumentaciju uz detaljan opis zdravstvenog stanja osobe. Liječnik je dužan detaljno upoznati osobu s njezinim pravima i utvrditi da li ih razumije, te način davanja suglasnosti za dobrovoljni pristanak sposobnostima osobe (križ, potpis ustima, otisak kažiprsta). Pristanak na smještaj u smislu čina uobičajenog potpisivanja može se primijeniti na isti način kao što je, primjerice potpis na osobnoj iskaznici. Važno je da pacijent može shvatiti i razumjeti razloge i posljedice davanja pristanka, svoja prava i da svojevoljno izražava svoju suglasnost na liječenje, dok samo fizičko potpisivanje obrasca treba prilagoditi mogućnostima osobe. Navedene smjernice ujedno vrijede i u slučaju da je osoba nepismena. Pravobraniteljica je obavijestila Bolnicu da po dostavljenoj obavijesti neće postupati jer pretpostavke za nadležnost temeljem članka 26. Zakona nisu ispunjene s obzirom da se radi o dobrovoljnom smještaju (članak 25. Zakona).

Postupajući po obavijestima primljenima od Kliničkog bolničkog centra Rijeka o smještaju osoba mlađih od 18 godina temeljem pisanog pristanka zakonskog zastupnika uočava se da su hospitalizacije kratkotrajne, ali učestalije. Kao dodatni razlog kratkotrajnih hospitalizacija mogu se navesti i loši

prostorni uvjeti koji su detaljnije opisani u djelu: *Obilasci Psihijatrijskih ustanova temeljem članka 11. i članka 12. Zakona o pravobraniteljstvu za osobe s invaliditetom.*

Postupanja pravobraniteljice po obavijestima primljenima od KBC Rijeka sastojala su se od uvida i analize pristigle dokumentacije. Pravobraniteljica je u okviru svojih obilazaka posjetila KBC Rijeka-Zavod za dječju i adolescentnu psihijatriju, međutim, u vrijeme obilaska nije bilo smještenih pacijenata. Uspoređujući broj primljenih obavijesti u 2015. i 2016. godini, odstupanja nisu značajna te iz dostavljene dokumentacije proizlazi kako su hospitalizacije istih pacijenata kontinuirane tijekom posljednje dvije godine, od kada Pravobraniteljica ima uvid u takve podatke.

Postupajući po primljenoj obavijesti Kliničkog bolničkog centra Osijek o hospitalizaciji osobe mlađe od 18 godina koja ima mentalno oštećenje na odjelu za odrasle, uočeni su određeni propusti koji su detaljnije opisani u djelu: *Obilasci Psihijatrijskih ustanova temeljem članka 11. i članka 12. Zakona o pravobraniteljstvu za osobe s invaliditetom.* U vrijeme obilaska pacijent je bio otpušten.

Psihijatrijski odjeli Općih bolnica Slavonski brod, Koprivnica i Našice dostavili su svaki po jednu obavijest o smještaju bez pristanka. Dokumentacija je uredna te su pacijenti zadržani nekoliko dana i otpušteni.

Dječja i adolescentna psihijatrija

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom obilazeći psihijatrijske ustanove i psihijatrijske odjele Kliničkih bolničkih centara sukladno odredbama Zakona, upoznala se sa specifičnostima psihičkih smetnji i promjena u dječjoj i adolescentnoj dobi i potrebi različitog pristupa u psihijatrijskom liječenju odraslih osoba od liječenja djece i adolescenata.

Tijekom obilazaka psihijatrijskih, ali i drugih ustanova, neposrednog uvida i razgovora sa stručnjacima istaknuto je da su upravo okolnosti nepravovremenog prepoznavanja određene bolesti ili stanja odgovorne za nepravodobno liječenje i uzrok komplikacijama koje se nerijetko javljaju u kasnijoj fazi bolesti ili odrasloj dobi. Naime, posebno naglašavaju kako se teža mentalna oštećenja, da su identificirana u najranijoj fazi i da se odmah pristupilo primjerenom liječenju, u kasnijoj dobi ne bi manifestirala ili bi se manifestirala na blaži način što bi dovelo do kraćeg boravka u psihijatrijskoj ustanovi ili omogućavalo da se odmah pristupi ambulantnom liječenju.

Spomenute okolnosti i problemi detaljno su navedeni i opisani u *Strateškom planu razvoja dječje i adolescentne psihijatrije u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 01. siječnja 2016. godine-31. prosinca 2019. godine* iz kojeg je vidljivo da postoji ozbiljan višedimenzionalni problem koji zahtjeva kompleksni pristup temeljen na jasnim razgraničenjima u djelokrug rada, definiranja dječje i adolescentne psihijatrije kao samostalne djelatnosti, uz potrebu osnivanja Povjerenstva za dječju i adolescentnu psihijatriju. Ponekad kod djece i adolescenata osim mentalnog oštećenja postoji i druge vrste oštećenja, primjerice intelektualno oštećenje, autizam i slično, koje je potrebno pravovremenoidentificirati kako bi se počelo s primjerenim terapijama i prilagodbama. Navedeno iziskuje multidisciplinarni pristup i suradnju s drugim institucijama i stručnjacima poput defektologa, psihologa, pedijatra, liječnika opće medicine, socijalnog radnika i drugih kao što je u Strateškom planu i prepoznato.

Dječja i adolescentna psihoterapija uključuje vrlo širok raspon poremećaja, koristi u većoj mjeri psihosocijalne intervencije nego medikamentoznu terapiju te uzima u obzir obiteljsko funkcioniranje temeljeći se više na razvojnom modelu za razliku od odrasle psihijatrije koja se bazira i na medikamentoznom pristupu. Stoga je rana dijagnostika, prevencija i liječenje mentalnih oštećenja već u dječjoj dobi i adolescenciji osnovno polazište u liječenju i prevenciji daljnjih mentalnih oštećenja kako u dječjoj dobi i adolescenciji tako i u odrasloj dobi. Konvencija o pravima osoba s invaliditetom posvećuje jedno cijelo područje uslugama rane intervencije i propisuje obveze države (Osposobljavanje i rehabilitacija, članak 26. Konvencije). Ujedno i Odbor UN-a u odnosu na poglavlje članka 26. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom - Osposobljavanje i rehabilitacija prepoznaje nužnu potrebu razvijanja i dostupnosti usluga rane intervencije kako bi u većoj mjeri bila zaštićena temeljna ljudska prava djece s teškoćama u razvoju sukladno odredbama Konvencije o pravima osoba s invaliditetom poštujući pritom njihovo urođeno dostojanstvo.

Pravobraniteljica je dala preporuku nadležnim institucijama da prepoznaju značaj *Strateškog plana razvoja dječje i adolescentne psihijatrije u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 01. siječnja 2016. godine – 31. prosinca 2019. godine* kao važnog koraka u prevenciji mentalnih oštećenja u kasnijoj dobi kako bi zdravstvena zaštita djece i adolescenata bila što obuhvatnija i kvalitetnija.

Obilasci Zavoda za dječju i adolescentnu psihijatriju Kliničkih bolničkih centara temeljem članka 11. i članka 12. Zakona o pravobranitelju za osobe s invaliditetom

U okviru svojih zakonskih ovlasti predstavnice Ureda izvršile su obilazak odjela za dječju i adolescentnu psihijatriju Kliničkog bolničkog centra Rijeka, Kliničkog bolničkog centra Osijeka i Kliničkog bolničkog centra Split.

Obilaskom **Zavoda za dječju i adolescentnu psihijatriju Klinike za psihijatriju Rijeka** vidljivo je da su uvjeti rada, tehnički uvjeti kao i opremljenost ustanove u tolikoj mjeri nepovoljni da je dovedeno u pitanje redovno odvijanje radnog procesa, ali su i krajnje ugrožavajući za zdravlje i sigurnost pacijenata i medicinskog osoblja. Obilaskom prostorija utvrđeno je da je jedno krilo Zavoda (lijevo od glavnog ulaza) neupotrebljivo te posebno zabrinjavaju uvjeti rada koji mogu biti i opasni. Krovnište u tom dijelu Zavoda potrebno je sanirati jer prokišnjava, tako da su prostorije pune vode nakon najmanje kiše, a instalacije sa stropa (pogotovo struja) predstavljaju ozbiljnu opasnost i ne bi se smjele uopće koristiti zbog rizika od strujnog udara. Da bi se mogli provoditi redoviti tretmani, terapije i liječenja što je osnovna djelatnost ove ustanove, dio malodobnih pacijenata Zavoda dječje i adolescentne psihijatrije morao je biti premješten u prostor namijenjen odraslima.

Imajući u vidu specifičnosti terapije i liječenja maloljetnih pacijenata koje se u bitnome razlikuju od liječenja odraslih osoba s psihičkim smetnjama te iziskuje i posebnost u pristupu, navedeno je protivno pravilima struke i potrebama. Posljedica ovakvog stanja je minimalno zadržavanje na liječenju i u slučajevima kod kojih je medicinski opravdano duže stacionarno liječenje. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je podržala nastojanja Klinike za psihijatriju KBC Rijeka da se problem sanacije krovništa riješi kako bi se djeci i maloljetnicima mogla pružiti primjerena skrb u za to pripadajućim prostorijama, uputivši preporuku Ministarstvu zdravlja i ravnateljstvu Kliničkog bolničkog centra Rijeka za provedbu hitne sanacije krovništa uz natkrivanje dijela terase kako bi se boravak pacijenata za vrijeme liječenja učinio humanijim.

Zavod za dječju i adolescentnu terapiju Kliničkog bolničkog centra Osijek je neadekvatan za liječenje osoba s mentalnim oštećenjima ispod 18 godine. Zbog neprimjerenih smještajnih uvjeta Bolnica je obavijestila Pravobraniteljicu o smještaju djeteta koji je zbog akutne psihotične dekompenzacije smješten na odjelu za odrasle, uz obrazloženje: „*Klinička je procjena da je trenutno stanje pacijenta takvo da bi inzistiranje na liječenju u Zavodu za dječju i adolescentnu psihijatriju bilo životno ugrožavajuće za samog pacijenta kao i za drugu djecu koja se liječe u Zavodu.*“. Navedeno izravno dovodi dopovrede članka 10. stavka 2. Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama koji glasi: „Kada je dijete s duševnim smetnjama potrebno liječiti u psihijatrijskoj ustanovi smjestit će se i liječiti odvojeno od punoljetnih osoba.“ Nakon obilaska zaključeno jeda jepotrebno odjel obnoviti, nedostaje prostora i privatnosti za rad, potrebno je obnoviti medicinsku opremu uložiti u radno okupacijske sadržaje, urediti dio dvorišta za dječje sadržaje, jasno odijeliti dječje prostore od prostora za odrasle te nedostaje i čekaona. Nedostaje medicinskog osoblja. Kao alternativa moguće je i preseljenje u prostore koji zadovoljavaju potrebe rada odjela.

Sukladno informacijama kojima Pravobraniteljica raspolaže do predaje ovog izvješća, u tijeku je renoviranje Zavoda za dječju i adolescentnu psihijatriju dok je Zavod za psihološku medicinu iseljen kako bi zakonske pretpostavke bile u cijelosti poštovane.

Nešto je drugačija situacija sa **Zavodom za dječju i adolescentnu psihijatriju Kliničkog bolničkog centra Split**. Unatoč tome što unutar Klinike postoji primjeren prostor za rad s djecom i adolescentima s mentalnim oštećenjima, prostori su novo obnovljeni, čisti prozračni i pristupačni za djecu u smislu

sadržaja i uređenja prostora, na raspolaganju je 10 kreveta, zbog nedostatka osoblja prostori nisu u funkciji što je zabrinjavajuće.

Kao razlog „nedostatka osoblja“ navodi se nepostojanje potrebnih stručnjaka, odnosno specijalista koji bi bili raspoloživi na tržištu rada i koji bi bili educirani za rad s djecom i adolescentima s mentalnim oštećenjem.

Preporuke: *Nakon obilazaka navedenih Zavoda preporučujemo poduzimanje konkretnih mjera u rješavanju svih značajnih pitanja na području dječje i adolescentne psihijatrije, koja je unutar same psihijatrije kao cjeline dugo bila zanemarena te joj se nije posvećivalo dovoljno pažnje. Potrebno je posebnu pažnju posvetiti edukacijama osoblja koje radi s djecom s mentalnim oštećenjima, ali im osigurati i primjerene radne i prostorne uvjete.*

Važnost mentalnog zdravlja djece i adolescenata prepoznata je i u Nacionalnoj strategiji razvoja zdravstva Republike Hrvatske od 2012.-2020. godine kao područje koje se smatra prioritarnim. U duhu Nacionalne strategije, na kojoj se temelji i prethodno opisani Strateški plan, potrebno je planirati korake u cilju dugoročnog i sustavnog rješavanja problema u pristupu i liječenju osoba s duševnim smetnjama svih dobnih skupina, počevši od najranije dobi.

Obilasci psihijatrijskih odjela Općih bolnica i Kliničkih bolničkih centara temeljem članka 11. i članka 12. Zakona o pravobranitelju za osobe s invaliditetom

Tijekom 2016. god. izvršen je obilazak psihijatrijskih odjela Općih bolnica Šibenik, Opće bolnice Karlovac, Opće bolnice Bjelovar, Opće bolnice Varaždin te Klinike za psihijatriju Kliničkog bolničkog centra Osijek i Klinike za psihijatriju Kliničkog bolničkog centra Split. Obilasci su izvršeni sa svrhom utvrđivanja razine poštivanja prava osoba s invaliditetom zajamčenih člankom 14. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom. Obilasci su uključivali sastanke sa rukovoditeljima ustanova, odnosno njihovim zamjenicima, odjelnim liječnicima i drugim medicinskim osobljem, obilazak prostorija, razgovor s pacijentima te uvid u medicinsku dokumentaciju gdje nam je to bilo dozvoljeno. Tako provedenim obilascima utvrđeno je sljedeće.

Vezano uz primjenu odredbi članaka 25. i 27. ZZODS-a, u svim ustanovama koje smo obišli rečeno nam je kako je velika većina hospitalizacija dobrovoljna. Prisilni smještaj je iznimka. U jednoj ustanovi liječnica nam je pojasnila kako se u propisanom roku od 48 sati utječe na pacijenta koji se u početku protivi hospitalizaciji da ipak naposljetku da pristanak. Liječnica se nije složila s našim problematiziranjem metoda utjecaja na volju pacijenta kojega se „uvjerava“ da pristane na liječenje, ukazujući da „uvjeravanje“ prema iskustvima pacijenata koji su o tome svjedočili obraćanjem ovom Uredu mogu predstavljati zapravo svojevrstu ucjenu i prijetnju, što se ne može smatrati dobrovoljnim pristankom. Stoga možemo zaključiti da se ovakve metode „uvjeravanja“ redovno primjenjuju, o čemu svjedoči i izrazito nizak postotak prisilnih u ukupnom broju hospitalizacija.

Neke od ovih ustanova imaju otvorene i zatvorene odjele, međutim utvrđeno je kako smještavanje na zatvoreni odnosno otvoreni odjel ne ovisi o tome je li osoba dala pristanak na liječenje, ili je smještena prisilno. Praksa je da u prvo vrijeme svaki pacijent bude na zatvorenom odjelu, a nakon toga se, ovisno o odluci liječnika premješta na otvoreni odjel. U nekim ustanovama ne postoje odvojeni odjeli već se radi o samo jednom, zatvorenom odjelu te su tu smješteni svi pacijenti. U jednoj od njih, pacijenti uz najavu mogu iz odjela izaći, u vremenskom periodu od 11-17 sati i to se posebno evidentira.

U drugoj ustanovi smo doznali da se pacijentima koji se nalaze na dobrovoljnom smještaju na zatvorenom odjelu može odobriti izlazak u krug bolnice, u pratnji posjetitelja. U razgovoru s pacijentima na jednom zatvorenom odjelu doznali smo kako nitko ne može izaći s odjela niti u pratnji posjetitelja, konkretno rodbine. Na poseban upit kako su smješteni u bolnicu, odnosno tko je potpisao pristanak na liječenje neki od pacijenata nisu znali dati odgovor, a jedan je izričito tvrdio da nije ništa potpisao. Uvidom u dokumentaciju utvrđeno je kako je konkretni pacijent, za kojeg osoblje tvrdi da je dobrovoljno smješten doista 10 dana u ustanovi na liječenju, bez potpisane suglasnosti za liječenje. U jednoj ustanovi nam je rečeno kako o izlasku izvan ustanove opasnog pacijenta koji je na dobrovoljnom smještaju odlučuje liječnik po procjeni i u skladu sa pravilima struke.

U nekim ustanovama utvrđeno je da pacijenti unatoč činjenici da se nalaze na otvorenom odjelu ipak nemaju slobodu kretanja. Ponajprije, i da hoće nekuda otići to im nije omogućeno jer su svi u pidžamama i ogrtačima, a njihova osobna garderoba je predana osoblju i nije im dostupna. U razgovoru s liječnicom na ovom odjelu doznajemo da je svim pacijentima dozvoljen izlazak, ukoliko za to postoji neki razlog, uz prethodni dogovor, te izdavanje svojevrsnog dokumenta kojim se taj izlazak odobrava. Izlazak je vremenski ograničen (primjerice jedan sat). Na upit kakav je protokol postupanja kada se pacijenti koji su dobrovoljno smješteni udalje bez opisanog dopuštenja, navodi se da se procjenjuje o daljnjim koracima - ili se izdaje otpusno pismo u odsustvu ili se u suradnji s policijom pacijent vraća u bolnicu. Ukoliko odbija ostati, pokreće se procedura za prisilno zadržavanje. Na izričit upit je li sloboda kretanja ovako ograničena svim pacijentima, navodi se da je procedura ista, bez obzira jesu li prisilno ili dobrovoljno smješteni te se još jednom ističe kako su na tom odjelu trenutno svi pacijenti dobrovoljni.

Iz navedenog opisa postupanja proizlazi povreda prava na slobodu kretanja dobrovoljnih pacijenata, jer je očigledno da je njihova sloboda bitno ograničena. Smještaj pacijenata koji su dali pristanak na zatvorene odjele gdje im je ograničena sloboda kretanja smatramo nezakonitim i takvu je praksu potrebno napustiti. U tom smislu upućena je preporuka odnosno upozorenje svim psihijatrijskim ustanovama. Liječnici s kojima smo razgovarali prilikom obilazaka mišljenja su da ova preporuka nije provediva jer su kod nekih pacijenata koji su dali pristanak na dobrovoljni smještaj zapravo ispunjeni uvjeti za prisilnu hospitalizaciju (svojim postupcima ugrožavaju vlastiti život odnosno zdravlje ili sigurnost) i moraju biti smješteni na zatvorenim odjelima pod režimom ograničene slobode kretanja. Kod dobrovoljnih pacijenata koji su smješteni na otvorene odjele uvjetovanje izlaska s odjela dozvolom liječnika, kao i činjenica da im osobna odjeća za izlazak u svakom trenutku nije dostupna također predstavljaju ograničavanje njihove slobode i kršenje Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama i Konvencije o pravima osoba s invaliditetom. Preporučili smo stoga svim ustanovama da se prema dobrovoljnim psihijatrijskim pacijentima vezano uz njihovo pravo na slobodu kretanja postupa jednako kao i sa svim drugim pacijentima zdravstvenih ustanova, bez diskriminacije s osnove invaliditeta.

Iz navedenih obilazaka nadalje je utvrđeno kako postupanje psihijatrijskih ustanova nije jedinstveno i usklađeno sa pozitivnom pravnom regulativom, već prava osoba s duševnim smetnjama kao pacijenata u psihijatrijskim ustanovama ovise o praksi postupanja i internim pravilima te ustanove ili čak pojedinog liječnika. Također smo utvrdili da je liječnike i drugo medicinsko osoblje potrebno educirati o pravima pacijenata, odnosno o relevantnim odredbama Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama.

Načini i metode utjecanja na volju pacijenta koji se prilikom dolaska u psihijatrijsku ustanovu protivu liječenja, pa u roku od 48 sati pristane potrebno je detaljnije istražiti i utvrditi jer postoji sumnja da te metode predstavljaju ili ih barem pacijenti doživljavaju kao ucjenu ili prijetnju, što smatramo da nije dopušten odnosno zakonit način utjecanja na volju pacijenta. Jedna osoba sa psiho-socijalnim teškoćama koja se obratila ovom Uredu navela je kako su joj prilikom prijema u bolnicu rekli da je „bolje da potpiše jer će prije izaći“. Ukoliko „ne potpiše“, morat će se pokretati sudski postupak, a onda „minimalno 30 dana neće izaći, a možda i dulje“. Prilikom obilazaka doista smo obaviješteni od liječnika da sudovi uvijek određuju prisilni smještaj u trajanju od 30 dana, iako je Zakonom propisano kako se prisilni smještaj određuje u trajanju do 30 dana. Iz razgovora s liječnicima psihijatrijskih ustanova o tome kakvo je njihovo iskustvo sa donošenjem sudskih odluka o prisilnom smještaju gotovo svi su naveli da sud uvijek, bez iznimke na prijedlog ustanove određuje prisilni smještaj. Jedan liječnik se sjetio SAMO jednog slučaja u svojoj dugogodišnjoj karijeri kada je sud odbio prijedlog ustanove za prisilnim smještajem. Ukoliko bi se prikupljanjem statističkih podataka doista utvrdila ovakva praksa mišljenja smo da imamo osnove posumnjati u kvalitetu sudske zaštite te utvrditi da je Zakonom o zaštiti osoba s duševnim smetnjama zajamčena zaštita ljudskih prava osoba s invaliditetom samo formalna.

3.4.2. PRIMJENA ZAKONA O ZAŠTITI OSOBA S DUŠEVNIM SMETNJAMA, OBITELJSKOG ZAKONA I ZAKONA O ZAŠTITI PRAVA PACIJENATA

U prošlom izvještajnom razdoblju, Pravobraniteljica je primila različite upite o načinu liječenja osoba s mentalnim oštećenjima. Upiti su dolazili od centara za socijalnu skrb, bolnica i članova obitelji te iako se radi o području mentalnog zdravlja, upiti se međusobno razlikuju. Pravobraniteljica smatra potrebnim navesti nekoliko upita kao primjere, s ciljem tumačenja problematike u konvencijskim okvirima. Napominjemo kako je navedeno tumačenje naišlo na neprihvatanje i negodovanja prvenstveno članova obitelji, koji se s konvencijskim tumačenjem nisu usuglasili. Niže u tekstu navodimo neke primjere upita upućenih pravobraniteljici.

Slučajevi **imenovanja posebnog skrbnika** za davanje pristanka na operativni zahvat na odjelu koji nije psihijatrijski, osobi koja nije lišena poslovne sposobnosti:

N.N je., korisnik ovog Centra za socijalnu skrb kao osoba s težim invaliditetom i psihički bolesna osoba, starije životne dobi, neoženjen je, bez djece i obveznika uzdržavanja, a brigu o njemu preuzeo je njegov nećak. Prošli tjedan N.N. je nezgodno pao i slomio zdjelicu, te je završio u bolnici, a njegov nećak obratio nam se sa zahtjevom za imenovanjem posebnog skrbnika u svrhu davanja suglasnosti na operativni zahvat, budući da bolnica odbija izvršiti operativni zahvat, bez pristanka odobrenja, jer nije životno ugrožen, a sam N.N. po mišljenju liječnika nije u mogućnosti dati suglasnost, odnosno ne može shvatiti značaj istoga. Člankom 241. stavkom 1. točkom 5. Obiteljskog zakona (Narodne novine br: 103/15) propisano je da će centar za socijalnu skrb imenovati posebnog skrbnika, iznimno osobi u slučaju privremene spriječenosti ili nesposobnosti za obavljanje jednokratnih neodgodivih radnji čije je poduzimanje potrebno radi zaštite prava i interesa te osobe. Ovdje se stavlja naglasak na jednokratnu i neodgodivu radnju, po mom tumačenju to ne bi bilo davanje pristanka na operativni zahvat, nego se citirana odredba zakona trebala odnositi na primjerice obavljanje nekog pravnog posla ili podizanje mirovine ili slično, a nikako ne i davanje pristanka na operativni zahvat ili odlučivanje o nekim osobnim stanjima. Treba napomenuti da N.N. nije osoba lišena poslovne sposobnosti niti se nalazi pod skrbništvom.

Stoga Vas ovim putem molim da nam date svoje mišljenje i tumačenje navedenog članka Obiteljskog zakona ili nam ukažete na mogućnost drugačijeg rješenja ovog slučaja.“

„Bolnica je telefonskim putem zatražila intervenciju centra za socijalnu skrb u djelu potrebe za potpisivanjem provođenja medicinskog zahvata za osobu koja se nalazi u toj bolnici. Dakle, osoba nije lišena poslovne sposobnosti, za nju nije pokrenut postupak lišenja poslovne sposobnosti. Korisnica je doplatka za pomoć i njegu pri ovom centru zbog tjelesnog oštećenja. Međutim, danas smo zaprimili relativno nečitak nalaz psihijatra koji je naveo dijagnozu F 70, te između ostalog navodi kako je potrebno imenovati posebnog skrbnika jer odbija zahvat koji je za nju od životne važnosti, odnosno bez kojeg bi nastupila smrt.“

Situacije opisane u primjerima ne mogu biti podvrgnute čisto pravnom pitanju imenovanja skrbnika koji će dati pristanak na liječenje.

Vezano za upit iz prvog primjera, Pravobraniteljica smatra da odredba članka 241. stavka 5. Obiteljskog zakona („Narodne novine“, br. 103/15), ne bi bila primjenjiva u konkretnom slučaju davanja suglasnosti za operativni zahvat. Odgovornost za donošenje odluke u ovakvim slučajevima ne bi trebalo prebacivati na posebnog skrbnika. Uzimajući u obzir i odredbe Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama („Narodne novine“, br. 76/14), Zakona o zaštiti prava pacijenata („Narodne novine“, br. 169/04, 37/08, dalje: Zakon) i Konvencije o pravima osoba s invaliditetom („Narodne novine – Međunarodni ugovori“, broj 6/07, 3/08, 5/08; u daljnjem tekstu: Konvencija), u obzir se uzima volja i pristanak pacijenta. Iz oba dostavljena upita proizlazi da pacijent/ica ne želi/e dati svoj pristanak na liječenje. Liječnici su takvu volju pacijenta dužni poštovati i zaobilaženje volje pacijenta na način da se imenuje poseban skrbnik nije u duhu prethodno navedenih zakona niti Konvencije.

Imajući u vidu prethodno opisanu problematiku, a koja se tijekom 2016. godine pojavila i prilikom telefonskih savjetovanja, pravobraniteljica smatra kako je prvo potrebno utvrditi na koji su način osobi/pacijentu bile dane sve potrebne informacije. Prvenstveno se to odnosi na pravo osobe s invaliditetom da na njemu razumljiv, odnosno pristupačan način dobije sve potrebne informacije o stanju svog zdravlja, daljnjem planu liječenja, mogućnostima i posljedicama donošenja odluke vezane uz daljnji tijek liječenja. Nakon ispunjenja ovih pretpostavki potrebno je utvrditi stvarnu ne/mogućnost davanja suglasnosti. Imajući u vidu da se pacijenti/ca ne nalazi na psihijatrijskom odjelu primjenjuje se Zakon o zaštiti prava pacijenata. Sukladno odredbi članka 16. navedenog Zakona, pacijentica koja je poslovno sposobna ima pravo prihvatiti ili odbiti pojedini dijagnostički postupak ili neki drugi medicinski zahvat, a ukoliko se ipak nedvojbeno utvrdi da imenovana nije u mogućnosti dati pristanak, smatramo da je potrebno postupiti sukladno odredbama Zakona o zaštiti prava pacijenata koji u članku 17. opisuje zaštitu pacijenta koji nije sposoban dati pristanak: *„Za pacijenta koji nije pri svijesti, za pacijenta s težom duševnom smetnjom te za poslovno nesposobnog ili maloljetnog pacijenta, osim u slučaju neodgodive medicinske intervencije, suglasnost iz članka 16. stavka 2. ovoga Zakona potpisuje zakonski zastupnik, odnosno skrbnik pacijenta.“* Člankom 18. istog Zakona propisano da ako se *„zbog hitne situacije ne može dobiti suglasnost zakonskog zastupnika, odnosno skrbnika ... pacijent će se podvrći dijagnostičkom, odnosno terapijskom postupku samo u slučaju kada bi zbog nepoduzimanja postupka bio neposredno ugrožen njegov život ili bi mu prijetila ozbiljna i neposredna opasnost od težeg oštećenja njegovoga zdravlja. Postupak se može provoditi bez pristanka zakonskog zastupnika, odnosno skrbnika pacijenta samo dok traje navedena opasnost.“*

Dakle, ukoliko su ispunjeni gore navedeni uvjeti ugroženosti života ili opasnosti od težeg oštećenja zdravlja liječnik je dužan poduzeti potrebnu hitnu intervenciju, bez da traži pristanak neke druge osobe. Ukoliko liječnici ne smatraju da je pacijent životno ugrožen, ali se procjeni potrebnim jer bi odgađanje moglo dovesti do komplikacija, odnosno težeg oštećenja zdravlja, potrebno je ponovno nakon nekog vremena pokušati utvrditi volju imenovanoga, odnosno dati mu mogućnost da se izjasni o svojoj suglasnosti. Moguća je situacija da pacijenti u vrijeme donošenja odluke nisu bili emocionalno i psihički pripremljeni za situaciju u kojoj su se našli. Sasvim je životno u ovakvim situacijama osjetiti strah koji može dovesti do otpora. Stoga, smatramo da je u takvim situacijama potrebno pacijentima pružiti podršku i ohrabrenje u smislu savjetodavnog razgovora kako bi se otpor prema liječenju smanjio i eventualno rezultirao pristankom. Međutim, u slučaju daljnjeg odbijanja liječenja, ako po mišljenju liječnika zakonske pretpostavke za njihovo izravno postupanje nisu ispunjene, pacijent ima pravo na izbor.

Pravobraniteljica je primila upit psihijatrijskog odjela opće bolnice vezano za **neslaganje skrbnika i pacijenta u pogledu liječenja**, gdje neslaganje sa daljnjim bolničkim liječenjem izražava skrbnik dok sam štićenik želi daljnji boravak u bolnici.

„Psihijatrijski odjel opće bolnice obavijestio je Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom o pacijentu N.N., osobi s invaliditetom, potpuno lišenoj poslovne sposobnosti, koja se trenutno liječi na odjelu uz dobrovoljni pristanak, i iskazuje pristanak na daljnje dugotrajno liječenje u psihijatrijskoj bolnici. Međutim, skrbnica imenovanog, ujedno i njegova majka, protivi se takvom liječenju i iskazuje da neće potpisati pristanak. Bolnica traži od Ureda mišljenje i prijedlog o daljnjem postupanju te je dostavila i anamnestičke podatke radi detaljnijeg uvida u situaciju.“

Kod odlučivanja o daljnjem liječenju potrebno je prvenstveno poštivati odluku, odnosno misli, želje i osjećaje same osobe s invaliditetom bez obzira na činjenicu što je isti lišen poslovne sposobnosti i stavljen pod skrbništvo. Međutim, Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama („Narodne novine“, br. 76/14) u članku 25. navodi da se osobu s duševnim smetnjama može uz njezin pristanak smjestiti u psihijatrijsku ustanovu samo ako se njezino liječenje ne može provesti izvan takve ustanove. U tom smislu potrebno je preispitati, odnosno utvrditi ispunjenje ovih pretpostavki. Naime, iz anamneze koju je Bolnica dostavila kao prilog upitu vidljivo je da liječnik planira po stabilizaciji pacijentovog stanja nastavak tretmana ambulantno, a naknadno, po izraženoj želji pacijenta za nastavkom liječenja u

određenoj psihijatrijskoj bolnici odobrava takav premještaj. Kako dugotrajne hospitalizacije predstavljaju rizik od razvoja institucionalizacije, stigmatizacije, izolacije i propadanja socijalnih vještina pojedinaca, potrebno je razmotriti, u suradnji s pacijentom je li najbolji mogući oblik liječenja za pacijenta dugotrajni smještaj. Ukoliko se dođe do ovakve spoznaje, a pacijent i dalje bude želio takav smještaj te se procijeni da je sposoban dati pristanak (kriteriji iz članka 3. stavka 1. točke 13. Zakona), nema zapreke da ga se smjesti u određenu psihijatrijsku ustanovu unatoč protivljenju skrbnice.

Posebnu pozornost treba posvetiti djelu koji je izrazito traumatičan i neshvatljiv za **članove obitelji** koji su se u 2016. godini pisanim putem ili usmeno obraćali za pomoć Pravobraniteljici.

U nastavku navodimo primjere najčešćih upita koji se u bitnome odnose na situacije kada promjena u ponašanju upućuje na postojanje mentalnog oštećenja koje se negativno odražava na sva životna područja te je moguće za očekivati negativan učinak takvog ponašanja na kvalitetu života. U takvim situacijama članovi obitelji smatraju da je liječenje potrebno jer takvim ponašanjem osoba ugrožava svoj život, a da toga sama nije niti svjesna te se od strane obitelji ili okoline zahtjeva prisilna hospitalizacija. Međutim, ponekad unatoč očitim ozbiljnim promjenama koje ukazuju na mentalne teškoće, nisu ispunjene pretpostavke za prisilnu hospitalizaciju, a osoba ne daje svoj pristanak na smještaj.

Prilikom savjetodavnih telefonskih razgovora, ali i pisanih odgovora ukazivali smo na stajalište Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, rukovodeći se načelom slobode izbora te stajališta Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama. Na to ukazuju niže navedeni primjeri:

„Pitanja koja imam i koja me jako muče su "Da li u našoj državi itko može pomoći psihički oboljeloj osobi koja nije svjesna da ima problema i ne traži pomoć?" Pojedinci koji je poznaju vide da ima određenih problema, a mnogi drugi se ni ne bave s njom. Kome da se obratim da se ne dogodi si ta osoba oduzme život ili nešto napravi nekome? Nažalost, za to ima indicija i nije to samo moja bujna mašta. Ispada da ništa ne mogu dok se ne dogodi najgore. Samo se može napraviti kad bude neposredno ugrožavala svoje ili tuđe zdravlje. Zar je to stvarno tako?! Kako ću ja znati kad je ona hipotetski na Savskom mostu i želi skočiti?....

Imam osjećaj da zakon štiti osobe s duševnim smetnjama od diskriminacije i bori se za njihova prava, ali pitanje je da li ih štiti i od njih samih.

Riječ je o punoljetnoj osobi koja ima psihičkih problema od prošle godine, prije nije imala medicinsku dokumentaciju, isprva sam mislila da je njezino "čudno" ponašanje vezano samo s vjerskim razlozima, izolirala se od društva, odsjekla je kontakte s obitelji i prijateljima, živi sama kao podstanarka, nezaposlena je ... Tu je, a kao da je nema. Često ne mogu doći do podatka da li je živa, a kamoli kako živi. Ne mogu nabaviti čvrste dokaze. Po najnovijem ne mogu znati gdje živi.

Otkada ovo traje prolila sam suza i suza od brige i bespomoćnosti. Nisam jedina. Ima još članova obitelji koji je vole, nisu je se odrekli i žele joj pomoći. Cijelo vrijeme šuti, ne javlja mi se na niti jednu poruku, poziv, uživo ... Ignorira me, ali ja joj sve opraštam jer znam da to ne radi namjerno nego joj nije dobro...“

„Pišem Vam ovaj mail s velikom nadom u pronalazak rješenja i pomoći za mog oca. Naime, moj otac hrvatski je branitelj i prošao je gotovo sva ratišta te mu je dijagnosticirana paranoidna schizophrenia i PTSP. Otac se protiv tih bolesti borio sam na svoj način. Nije htio piti lijekove nadajući se kako je to privremeno, a kao što je to uobičajeno kod psihičkih bolesnika, negirao je svoju bolest i potrebu za liječenjem dok ona nije uzela velikog maha.

Bio je nekoliko puta na liječenju u bolnicama Popovača i Bjelovar, često puta mu je izrečena kazna zatvora zbog obiteljskog nasilja i sitnih prekršaja. Oduzeta mu je djelomično poslovna sposobnost i trenutno živi sam, bez obitelji, prijatelja i društva. Socijalna radnica je nemoćna i ne zna kako bi s njim komunicirala.

Brat i ja ga se bojimo posjetiti jer ne znamo u kakvom ćemo ga stanju zateći nakon dvije godine.

Ne plaća režije, struju su mu iskopčali iako ima svoja primanja, po noći ne spava već šeće po njivama, kažu susjedi. Njegova doktorica opće prakse je jedina stručna osoba kod koje podiže lijekove, ali ih ne pije što se očituje na njegovom psihičkom i fizičkom stanju kao što čujemo od susjeda ili ga vidimo u

prolazu iz daljine jer nas izbjegava. Svi znaju da je jako bolestan i da svakim danom propada te se bojim najgoreg jer ne mogu s njim komunicirati, ne mogu mu pomoći...“

Temeljno ljudsko pravo svake osobe je pravo na izbor načina života. Ukoliko netko izabranim načinom života ne ugrožava svoju slobodu i slobodu druge osobe i ne radi protivno zakonu, treba mu se priznati pravo na vlastiti izbor. Sagledavajući problematiku opisanih situacija sa konvencijskog aspekta, Konvencija o pravima osoba s invaliditetom u članku 19. u poglavlju „Neovisno življenje i uključenost u zajednicu“ propisuje: *„Države stranke ove Konvencije priznaju jednako pravo svim osobama s invaliditetom na život u zajednici, s pravom izbora jednakim kao i za druge osobe, te će poduzeti djelotvorne i odgovarajuće mjere kako bi olakšale osobama s invaliditetom puno uživanje ovoga prava i punog uključenja i sudjelovanja u zajednici, uključujući i osiguranje „mogućnosti da osobe s invaliditetom odaberu svoje mjesto boravka, gdje i s kim će živjeti, na ravnopravnoj osnovi s drugima te da nisu obvezne živjeti bilo kojim nametnutim načinom života...“*

Zatim, Konvencija o pravima osoba s invaliditetom u članku 14. pod nazivom „Osobna sloboda i sigurnost“ propisuje: „1. Države stranke će osigurati da osobe s invaliditetom na jednaki način kao i drugi: (a) uživaju pravo na osobnu slobodu i sigurnost, (b) ne budu nezakonito ili arbitrarno lišene slobode, da svako lišavanje slobode bude u skladu sa zakonom te da postojanje invaliditeta ni u kojem slučaju ne bude opravdanje za lišavanje slobode.

S tim u vezi Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama uređuje osnove temeljem kojih osoba s duševnim smetnjama može biti smještena u psihijatrijskoj ustanovi. Jedna od osnova je prisilni smještaj temeljem članka 27. Zakona, a za čiju su primjenu važne pretpostavke postojanja *„izravnog i ozbiljnog ugrožavanja vlastitog života ili tuđeg života, zdravlja ili sigurnosti“*. U slučaju ispunjavanja navedenih pretpostavki osobu se može hospitalizirati bez njezina pristanka te o hospitalizaciji odlučuje sud. Ukoliko pretpostavke nisu ispunjene, osobu se može hospitalizirati samo ako osoba pristane na liječenje i tada se radi o dobrovoljnom smještaju (članak 25. Zakona). Ujedno je važno i napomenuti kako jedno od načela propisanih Zakonom o zaštiti osoba s duševnim smetnjama glasi: *„Neprilagođenost društvenim normama ne smije sama po sebi biti razlogom za postavljanje dijagnoze“* (članak 8. stavak 2.), što znači da svaka osoba, neovisno o poslovnoj sposobnosti ima pravo na izbor vlastitog života.

Prethodno opisana tumačenja o pravu izbora, članovi obitelji su nevoljko prihvaćali kao argument, smatrajući kako bi trebao postojati neki način podrške oblika liječenja kada osoba nije svjesna svog, prema njihovu mišljenju, štetnog ponašanja te su razgovori često završavali upitnim konstatacijama, na koja je vrlo često teško dati konkretan odgovor. Naime, u ovakvim se situacijama nameće pitanje granica i trenutka društvene intervencije u svrhu zaštite zdravlja i života odnosno ima li osoba s mentalnim oštećenjem pravo ugrožavati svoj život, jer je to njen izbor, neovisno što prije nastupa promjena u ponašanju, takvog ugrožavanja nije/ne bi bilo?

Ako osoba živi u hladnom, mračnom prostoru, ne održava higijenu, neredovito se hrani, izolirana je od društva, mogu se očekivati da će nastupiti negativne zdravstvene posljedice, međutim, je li stanje „pred smrt“, trenutak kada treba intervenirati struka, ili bi se štetne posljedice za osobu mogle spriječiti ranijom intervencijom kao nastojanjem da se i uspostavi kvalitetniji život? Odnosno, ima li svaka osoba pravo odabrati način na koji će voditi brigu o svom zdravlju i prepustiti takav način vlastitom slobodnom izboru, ne propitujući svjesnost njezinih postupaka, niti uspoređivati njeno „sadašnje“ ponašanje u odnosu na „prethodno“ koje je bilo prije nastupa promjena u ponašanju. Ova pitanja koja osim u područje ljudskih prava zadiru i u područje etike te zaslužuju širu stručnu raspravu.

Kao što je navedeno u izvješću za 2015. godine Odbor UN-a je upravo razmatrajući odredbe Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama dao preporuku hrvatskoj Vladi o nužnosti njegova usklađivanja s Konvencijom. Na navedene okolnosti je prilikom sastanka s predstavnicima Vlade za vrijeme posjeta Hrvatskoj u listopadu 2015. godine upozorila i potpredsjednica Odbora Diane Kingston koja je ponovila

da preporuka Odbora nije regulirati prisilna postupanja nego ih potpuno dokinuti i zamijeniti alternativama koje poštuju integritet osobe i njezina ljudska prava.

Za pretpostavljati je da bi mišljenje članova obitelji bilo drugačije ukoliko bi u području između slobodnog izbora načina vlastitog života i prisilne hospitalizacije postojala mogućnost različitih usluga kao alternativnih oblika tretmana koji bi se izvan institucionalno bavio zaštitom osoba s mentalnim oštećenjima.

3.4.2.1. PSIHIJARIJA U ZAJEDNICI

Pravobraniteljica smatra kako jenepostojanje sustava izvanbolničkog liječenja i psihijatrije u zajednici uzrok višestrukih i dugotrajnih hospitalizacija, što posljedično dovodi do gubitka radne sposobnosti, socijalnog isključivanja, izolacije i stigmatizacije.

Primjerice, prilikom obilazaka psihijatrijskih odjela Općih bolnica Varaždin i Bjelovar, utvrđeno je kako se na odjelima obavljaju i dijagnostičko - terapijski postupci zdravstvene zaštite **izvanbolničkih bolesnika uz dnevni boravak bolesnika u bolnici**.

Međutim, ovaj oblik zdravstvene zaštite nije jednako dostupan svim osobama sa psihosocijalnim teškoćama. Naime, mnogi od njih koji žive u okolici ovih gradova i ne mogu podmiriti trošak putovanja u dnevnu bolnicu budući da Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje ne snosi trošak putovanja pacijenta u zdravstvenu ustanovu udaljenu do 50 km udaljenosti. Stoga, jednom kada je pacijent otpušten iz bolnice, psihijatrijska skrb mu više nije dostupna, odnosno, dostupna je u slučaju eventualne buduće hospitalizacije. Smatramo kako je liječenje i rehabilitacija kroz sustav dnevne bolnice nužno kako bi se postigla stabilnost mentalnog zdravlja te prevenirala pogoršavanja koja dovode do ponovnih hospitalizacija. S obzirom na navedeno, a kako bi se doprinijelo poboljšanju kvalitete života i zdravlja osoba s duševnim smetnjama, odnosno sa psihosocijalnim teškoćama Pravobraniteljica je preporučila Bjelovarsko-bilogorskoj i Varaždinskoj županiji da financiranjem prijevoznih troškova ili organiziranjem prijevoza omoguće svojim sugrađanima kojima je to potrebno zaštitu i unaprjeđenje mentalnog zdravlja u dnevnoj bolnici.

U svom odgovoru Bjelovarsko-bilogorska županija navodi kako nema mehanizme za rješavanje predmetne problematike. Varaždinska županija obavijestila je ovaj Ured kako za tu namjenu za sada nema predviđena sredstva, ali da će ih u narednom razdoblju planirati kako bi se unaprijedila kvaliteta života i zdravlja osoba s duševnim smetnjama.

Navedeno prikazuje neosviještenost relevantnih aktera za razvoj ovakvog oblika skrbi i brige za osobe sa psihičkim poteškoćama, te jedino što takve osobe imaju na raspolaganju je bolnički oblik psihijatrijske skrbi, a pogotovo se to odnosi na stanovnike udaljenijih mjesta. Što se tiče izvanbolničkog oblika liječenja u okviru Zavoda za mentalno zdravlje Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo u Varaždinu organizirana je djelatnost zaštite mentalnog zdravlja, prevencija i izvanbolničko liječenje ovisnosti kroz Odjel za mentalno zdravlje, prevenciju i izvanbolničko liječenje ovisnosti gdje se pruža potpora za pacijente sa svim mentalnim poteškoćama. Međutim, najzastupljenija je potreba rada sa ovisnicima o alkoholu i drogama.

Ujedno smo došli do saznanja kako od udruženja na tom području još djeluje Udruga kluba liječenih alkoholičara (KLA). Ujedno je osnovana i Udruga D.I.A. (depresija i anksioznost), koja se bavi potporom, pomoći i ozdravljenjem oboljelih od depresije i anksioznosti, a koja su stanja zbog užurbanog života i prisutnog stresa, sve prisutniji.

Često napuštene od obitelji, bez potrebne podrške društva, mnoge osobe s duševnim smetnjama ostaju godinama zatvorene na psihijatrijskim odjelima ili u drugim institucijama. Danas u RH brojne osobe s duševnim smetnjama žive i u domovima za psihički bolesne odrasle osobe, jer nisu razvijene usluge podrške životu u zajednici, kako bi ove osobe mogle voditi smisleni i produktivan život u skladu sa svojim preostalim sposobnostima.

Unatoč zaključcima brojnih stručnih rasprava da je potrebno uspostaviti sustav izvaninstitucionalne mediko-psiho-socijalne podrške, u nas je još uvijek prevladavajući oblik brige o osobama s mentalnim oštećenjima - onaj institucionalni.

Preporuke

- *promjena paradigme liječenja i rehabilitacije osoba s duševnim smetnjama*
- *izmjena zakonodavstva koje će osigurati ostvarivanje njihovih ljudskih prava i dostojanstva dokidanjem nedobrovoljnih smještaja sukladno međunarodno preuzetim obvezama*
- *intenzivan razvoj usluga za podršku životu u zajednici*

Uvažavanjem navedenog i osobe s mentalnim oštećenjima bi ostvarile prava koja su im zagarantirana Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom – pravo na uključenost i život u zajednici, zaštitu osobnog integriteta, jednakost pred zakonom i druga prava.

Na tribini organiziranoj povodom obilježavanja **Svjetskog dana mentalnog zdravlja**, u organizaciji udruge *Svitanje Nema zdravlja bez mentalnog zdravlja* istaknuto je kako svaka 4. osoba u Hrvatskoj ima neku vrstu psihičkih teškoća. Svjetska zdravstvena organizacija predviđa da će do 2020. g. 50 % svih oboljenja biti ona od psihičkih teškoća. Psihičke teškoće jedan su od vodećih uzroka invaliditeta u Hrvatskoj (preko 128 000 osoba). Kao jedan od i dalje najvećih problema osoba s psihičkim teškoćama sudionici tribine istaknuli su stigma odnosno izrazito negativnu obilježenu psihičkom bolešću koja je u pozadini diskriminacije osoba s psihičkim teškoćama posebice na radnom mjestu i pri zapošljavanju. Osobe imaju i samo-stigma pri čemu izrazito negativno doživljavaju sebe i svoje stanje, a zdravstveni djelatnici su istaknuli da se ta stigma proteže i na njih. Tome u velikom dijelu pridonose i medijski prikazi osoba s psihičkim teškoćama u kojima prevladavaju izvješća o nasilnim djelima iako su istraživanja pokazala da osobe s psihičkim teškoćama ne sudjeluju u nasilnim djelima više od opće populacije.

Osobe sa psihičkim teškoćama nailaze na jednake probleme pri ostvarivanju ravnopravnog života u zajednici kao i osobe s drugim vrstama invaliditeta zbog čega ocjenjuju da je sustav zaštite osoba s invaliditetom neuređen.

Nedostaje podrška za neovisni život u zajednici, socijalne naknade je teško ostvariti, a njihovi iznosi ne osiguravaju osnovna sredstva za život zbog čega su česte hospitalizacije i institucionalizacija. Zbog toga osobe s psihičkim teškoćama čine najveći broj osoba koje su smještene u ustanovama socijalne skrbi. Članovi obitelji govorili su o svojim iskustvima prema kojima osobe s psihičkim teškoćama budu izravno diskriminirane kad se sazna za njihovu dijagnozu ili ih se proglašava radno nesposobnima iako se često radi o visokoobrazovanim osobama.

Unatoč nepostojanju sustava podrške za osobe s mentalnih oštećenjima izvan ustanova, vrijedno je pohvaliti pokušaje malobrojnih udruga i pojedinaca koji, polazeći od premise jednakih prava za sve, rade na uključivanju u zajednicu kroz stanovanje uz podršku te zapošljavanje, a time i na promjenu odnosa društvene zajednice prema osobama s mentalnim oštećenjima. Njihova iskustva mogu poslužiti kao podloga za razvoj sustava liječenja, rehabilitacije i sveobuhvatne podrške u zajednici osobama s duševnim smetnjama.

Nacionalnom strategijom za zaštitu mentalnog zdravlja za razdoblje 2011.-2016.g. poglavlju 5. *Mjere zaštite mentalnog zdravlja* navedene su mjere koje imaju za cilj razvoj izvanbolničkog liječenja na regionalnim razinama, promocije i prevencije mentalnih oštećenja na lokalnim razinama, rane intervencije, zaštita mentalnog zdravlja djece i adolescenata. Budući da je razdoblje na koje je Strategija donijeta završeno, Pravobraniteljica je zatražila od Ministarstva zdravlja, danas zdravstva, izvješće o provedbi strategije, međutim, do predaje ovog izvješća Saboru, izvješće Ministarstva zdravstva nije dostavljeno. Isto tako, prema saznanjima Pravobraniteljice, nije donijeta nova Nacionalna strategija za iduće razdoblje.

3.5. SLOBODA OD MUČENJA ILI OKRUTNOG, NEČOVJEČNOG ILI PONIŽAVAJUĆEG POSTUPANJA ILI KAŽNJAVANJA

3.5.1. USTANOVE SOCIJALNE SKRBI I PSIHIJATRIJSKE USTANOVE

Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda iz 1950. godine, a koju je RH ratificirala 1997. godine, govori u svom članku 3. o zabrani mučenja: „Nitko se ne smije podvrgnuti mučenju ni nečovječnom ili ponižavajućem postupanju ili kazni.“ Bogata praksa Europskog suda za ljudska prava govori u prilog tome da primjena mjera prisile prema osobama s duševnim smetnjama u psihijatrijskim bolnicama može pod određenim okolnostima predstavljati upravo mučenje, odnosno nečovječno i/ili ponižavajuće postupanje. U svojim presudama, Sud je postavio određene standarde, odnosno dao tumačenje odredbe Konvencije, pod kojim će se uvjetima mjera prisile ipak moći primijeniti, a da ne predstavlja povredu konvencijskog jamstva na zabranu mučenja, odnosno u kojim će slučajevima primjena ovih mjera dovesti do povreda prava pojedinca. Imajući u vidu ovu Konvenciju, ali i druge međunarodne dokumente, zakonodavac je u novom Zakonu o zaštiti osoba s duševnim smetnjama nastojao urediti primjenu mjera prisile, kako bi se postigla njihova svrha, a da njihovom primjenom ne dođe ujedno do povrede ljudskog prava pojedinca.

Međutim, Odbor za prava osoba s invaliditetom raspravljaajući o Inicijalnom izvješću Republike Hrvatske prema Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom, vezano uz članak 15. Konvencije istaknuo je sljedeće:

Odbor je zabrinut zbog teške situacije u kojoj se nalazi značajan broj ustanova socijalne skrbi i psihijatrijskih ustanova u kojima osobe s invaliditetom, uglavnom žene, moraju živjeti u ponižavajućim i prenapučenim uvjetima cijelog svojeg života. Zabrinut je zbog čestog korištenja nedobrovoljnih postupaka i mjera sputavanja te ostalih oblika ponižavajućeg postupanja. Odbor je zabrinut da se navedenim zakonima osobe s invaliditetom ne štiti dovoljno od nasilja u ustanovama i nedobrovoljnog ili ponižavajućeg postupanja.

Hitna je preporuka Odbora da se poduzmu direktni koraci za rješavanje teške situacije u ustanovama, zaustave nedobrovoljni tretmani i korištenje mjera sputavanja. Odbor nadalje sugerira da se zakonodavstvo uskladi s Konvencijom. Daljnja je preporuka Odbora provođenje istrage i progona svih kršenja ljudskih prava.

Dakle, preporuka Odbora nije regulirati prisilna postupanja nego ih potpuno dokinuti i zamijeniti alternativama koje poštuju integritet osobe i njezina ljudska prava.

U svom Izvješću o poduzetim mjerama za provedbu hitnih preporuka Ministarstvo socijalne politike i mladih navodi poduzete mjere:

1. *Donošenje novog Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama kojim je reguliran smještaj bez pristanka, liječenje na slobodi nebrojivih osoba koji su počinili kaznena djela, uređena je primjena mjera prisile, po prvi puta i u ustanovama socijalne skrbi, osnovano je Povjerenstvo za zaštitu osoba s duševnim smetnjama*
2. *Uvedeni su standardi kvalitete za pružatelje socijalnih usluga u mreži; naročito ovdje ističu standarde Sigurnost od izrabljivanja i Restriktivni postupci uz analizu njihove primjene*
3. *Proces transformacije i deinstitucionalizacije ustanova socijalne skrbi – navodeći ovo kao jedno od prioritetnih područja unutar sustava socijalne skrbi.*

Vezano uz primjenu mjera prisile navodi se kako je donesen Pravilnik o vrstama i načinu primjene mjera prisile prema osobi s težim duševnim smetnjama (2015.) te kako sve psihijatrijske bolnice i gotovo sve druge bolnice koje imaju ugovorenu psihijatriju imaju izrađeni protokol o vrstama i načinu primjene mjera prisile prema osobi s težim duševnim smetnjama ili su prihvaćene smjernice Hrvatskog društva za kliničku psihijatriju Hrvatskog liječničkog zbora. Navodi se nadalje kako većina bolničkih zdravstvenih ustanova u Republici Hrvatskoj donijela Strategiju prevencije nasilja na radnom mjestu i kontinuirano educira zdravstvene radnike u svrhu ranog prepoznavanja eskalacije ponašanja pacijenta i stjecanja vještina brzog postupanja u slučaju incidenta. Nadalje se u Izvješću navodi kako je primjena mjera prisile zaštitne naravi te se opisuju odredbe kojima je regulirana primjena. Ističe se i mogućnost sudske

kontrola nad primjenom mjera prisile te kontrole od strane Povjerenstva za zaštitu osoba s duševnim smetnjama.

U ožujku 2016. godine svim pružateljima socijalne usluge smještaja Ministarstvo je dostavilo upitnik o provedbi standarda kvalitete Sigurnost od izrabljivanja i Restriktivni postupci te je temeljem analize dostavljenih odgovora zaključeno sljedeće:

- Pružatelji usluga imaju protokole/odluke/smjernice o sputavanju korisnika te su usvojili etički kodeks ponašanja osoblja;

- O primjeni restriktivnih postupaka odlučuje liječnik psihijatar, a u žurnim slučajevima stručno zdravstveno osoblje koje i provodi iste postupke; odluka o primjeni restriktivnih postupaka uglavnom se donosi u pisanom obliku – pisana preporuka specijalista psihijatrije;

- U slučaju pojave nepravilnosti prema korisnicima Služba za upravni i inspekcijski nadzor na terenu utvrđuje činjenično stanje i poduzima zakonom propisane korake.

Iz navedenog proizlazi kako liječnik psihijatar izdaje općenitu preporuku za primjenu mjera prisile te da ne nadzire primjenu svake pojedinačne mjere. Ne navodi se da ukoliko je u slučaju žurnosti mjeru primijenilo drugo zdravstveno osoblje, liječnik osobno pristupa u ustanovu radi odobravanja daljnje primjene mjere i nadzora nad mjerom. Smatramo da ovakvo postupanje nije u skladu sa zakonom. Mišljenja smo nadalje kako prepuštanje detaljnijeg reguliranja primjena mjera prisile u ustanovi socijalne skrbi internim aktom (protokol/odluka/smjernica) predstavlja izrazit rizik od povrede ljudskih prava osoba s invaliditetom, naročito kada ove interne akte donose manje ustanove koje nemaju zaposlene stručnjake.

Pretraživanjem internetskih stranica pojedinih ustanova nismo uspjeli pronaći spomenute protokole, naročito ne one novijeg datuma. One koje smo pronašli nisu usklađeni sa zakonskom regulativom niti Standardima. Stoga njihovom primjenom dolazi do povrede ljudskih prava osoba smještenih u ove institucije.

Ured pravobraniteljice zatražio je stoga od Ministarstva demografije, obitelji, mladih i socijalne politike izvješće o tome koliko je ustanova socijalne skrbi doista donijelo interne akte o primjeni restriktivnih postupaka koji su usklađeni sa Zakonom o zaštiti osoba s duševnim smetnjama („Narodne novine“, br. 76/14) i nadzire li Ministarstvo ili neko drugo tijelo sadržaj navedenih internih akata, odnosno njihovu usklađenost sa Zakonom. Nadalje smo zatražili izvijestiti nas o tome koliko je Služba za upravni i inspekcijski nadzor napravila izvida na terenu radi utvrđivanja pravilne primjene mjera prisile prema korisnicima smještaja, a u koliko je ustanova socijalne skrbi izvršen obilazak od strane Povjerenstva za zaštitu osoba s duševnim smetnjama sukladno čl. 76. st. 1 Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama i jesu li utvrđene nepravilnosti. Zatražili smo i dostaviti podatke o ustanovama koje primjenjuju fizičko sputavanje kao restriktivnu metodu, odnosno onima koje primjenjuju izolaciju i u kojim situacijama.

Sa svrhom utvrđivanja razine poštivanja prava osoba s invaliditetom zajamčenih člankom 15. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, naročito radi uvida u primjenu mjera prisile tijekom 2016. godine savjetnice pravobraniteljice izvršile su obilazak tri specijalne psihijatrijske bolnice, dvije klinike za psihijatriju kliničkih bolničkih centara te pet odjela za psihijatriju općih bolnica. Kod utvrđivanja stanja, uzete su u obzir odredbe Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama („Narodne novine“, br. 76/14; u daljnjem tekstu: ZZODS), Pravilnika o vrstama i načinu primjene mjera prisile prema osobi s težim duševnim smetnjama („Narodne novine“, br. 16/15; u daljnjem tekstu: Pravilnik) te Standardi i preporuke Europskog odbora za sprječavanje mučenja i neljudskog ili ponižavajućeg postupanje ili kažnjavanja. U svojim Standardima, odnosno Izvodu iz 8. Općeg izvješća (CPT/Inf (98) 12) CPT navodi kako neodgovarajuće mjere vezano uz životne uvjete pacijenta i njihovo liječenje mogu dovesti do situacija koje se mogu označiti kao „neljudsko i ponižavajuće postupanje“. Cilj je osigurati takve materijalne uvjete koji omogućavaju liječenje i dobrobit pacijenta, odnosno pozitivno terapijsko okruženje. Stvaranje pozitivnog terapijskog okruženja znači prije svega pružanje dovoljno životnog prostora po pacijentu, odgovarajuće osvjjetljenje, grijanje i dr. Naročitu pažnju treba posvetiti uređenju

prostora. Poželjno je osigurati stolove uz krevet, kao i ormare. Važno je i pacijentima dati neki prostor koji mogu zaključati, kako bi sačuvali osobne stvari. Propust da im se pruži takva pogodnost može narušiti njihov osjećaj sigurnosti i autonomije. Nužnički prostor treba omogućiti pacijentima izvjesnu privatnost. Nadalje, moraju se omogućiti pristojni uvjeti za obrok. Prema stavu CPT-a, liječenje mora uključivati široki spektar rehabilitacijskih i terapijskih aktivnosti, uključujući radnu terapiju, grupnu terapiju, individualnu psihoterapiju, umjetničke, dramske, muzičke i sportske aktivnosti.

Opća bolnica Šibenik

Odjel psihijatrije je akutni odjel zatvorenog tipa i ima na raspolaganju 22 kreveta. Ukupno je 8 soba veličine cca 20m², odijeljenih po spolu sa po 2-3 kreveta u jednoj sobi. Sobe su obnovljene i uredne. U sobama se nalaze kreveti i noćni ormarići. Pacijenti mogu raspolagati svojim stvarima, imaju mogućnost odabira vlastite ili bolničke odjeće. Na prozorima nema rešetaka, ali se prozori u donjem dijelu ne mogu otvoriti jer nema kvaka. Blagovaonica u kojoj jedu ujedno je i prostorija za druženje sa televizorom. Sanitarni čvor je obnovljen i pristupačan za osobe u invalidskim kolicima. U okviru akutne psihijatrije su tri sobe (krevet, sanitarni čvor) pod ključem, osigurane rešetkama i opremom za video nadzor. Zaposleni su liječnici specijalisti, socijalni radnik, psiholog, medicinske sestre i tehničari. Prethodno opisani životni uvjeti pacijenata na odjelu su zadovoljavajući.

Mjere prisile

Na razini Bolnice donijete su upute o pravilima postupanja radnika ustanove vezano za ograničavanje i odvajanje. Unutar odjela postoje 3 sobe za izolaciju s video nadzorom, u kojima u vrijeme obilaska nisu zatečeni pacijenti. Obilaskom odjela nije uočeno sputavanje pacijenata. Iz razgovora sa liječnikom se saznaje da za alternativne mjere koje bi eventualno zamijenile mjere prisile nema dovoljno osoblja. Problematičnim ističu situacije kada tehničar treba napustiti pacijenta na akutnom odjelu koji je u psihotičnom stanju zbog intervencije u hitnoj ambulanti slijedom čega je pacijenta na odjelu potrebno sputati da ne dođe do samoozljeđivanja ili drugih težih posljedica. Prema riječima glavne sestre odjela poštuju se odredbe Pravilnika u dužini primjene mjera prisile kao i odredbe o odvezivanju i razgibanju. Vodi se evidencija sukladno odredbama Pravilnika. Uvid u pojedini predmet i konkretne obrasce radi uvida u vođenje evidencije nije omogućeno radi zaštite privatnosti pacijenta pozivanjem na Zakon o zaštiti prava pacijenata. Upućena je preporuka Ministarstvu zdravlja i ravnateljstvu Opće bolnice Šibensko-kninske županije vezano za dodatno zaposlenje radnog terapeuta.

Opća bolnica Karlovac

Odjel psihijatrije je akutni odjel zatvorenog tipa. Ukupno je 10 soba, odijeljenih po spolu (5 muških soba i 5 ženskih soba) sa po 3-4 kreveta u jednoj sobi. U sobama se nalaze kreveti i noćni ormarići koji su u derutnom stanju. Od ukupno 10 soba, 2 su sobe za izolaciju uz video nadzor s rešetkama na prozoru (muška i ženska) i sa po dva kreveta u svakoj sobi te 2 sobe gdje se smještavaju pacijenti u delirantnim stanjima. Sanitarni čvor je zastario, skučen, derutan i nije u potpunosti prilagođen za osobe s tjelesnim invaliditetom. Prostoriju u kojoj se nalazi kada za kupanje potrebno je u potpunosti renovirati odnosno prilagoditi za kupanje osoba s teškim tjelesnim invaliditetom. S jedne strane odjela se nalazi velika terasa koju pacijenti ne mogu koristiti slobodno odnosno terasu koriste samo pacijenti koji nisu u suicidalnom i smetenom stanju na način da se tim pacijentima otključaju vrata. Pacijenti imaju zajedničku prostoriju za druženja u kojoj se nalaze stolovi gdje pacijenti objeduju imaju obroke te televizor, koji u vrijeme obilaska nije radio. U blagovani se od ostalih sadržaja nalaze društvene igre. Pacijenti mogu raspolagati svojim stvarima. Prilikom dolaska na odjel stvari veće vrijednosti i novce pacijenti mogu predati na čuvanje o čemu se sastavlja zapisnik. Imaju mogućnost odabira nošenja vlastite odjeće ili bolničke odjeće. Zaposleni su liječnici specijalisti, socijalni radnik u nepunom radnom vremenu, psiholog, radni terapeut, medicinske sestre i tehničari te prvostupnice sestrinstva.

Prethodno opisani životni uvjeti pacijenata na akutnom odjelu donekle zadovoljavaju. Međutim, ne može se zaključiti da su zadovoljavajući u pogledu kvalitete i funkcionalnosti, pogotovo sanitarni čvor (oba) koji je potrebno u potpunosti renovirati i prilagoditi i za osobe s težim i teškim invaliditetom. Smatramo da bi terasa trebala biti u potpunosti dostupna i pristupačna pacijentima. U vrijeme obilaska vrata koja vode iz soba na terasu bila su zaključana kako navode iz sigurnosnih razloga, ali je time

onemogućen pristup svježem zraku po individualnoj potrebi svakog pacijenta što predstavlja povredu standarda na životni uvjet i korištenje prostora za slobodno kretanje.

Bolnici je upućena preporuka da se obnovi sanitarni čvor, stari namještaj zamijeni novim, renoviraju zidovi i podovi te omogući korištenje terase. Preporučeno je i da se pacijenti dodatno uključe u terapijske aktivnosti. U svom odgovoru Bolnica Karlovac navodi da prihvaća izvješće u cijelosti.

Mjere prisile

Ured je primio anonimnu pritužbu pacijentice iz koje proizlazi kako je pacijentica bila vezana suprotno odredbama Pravilnika. Pritužba je dostavljena na uvid i očitovanje voditeljici odjela koja opovrgava navode iz pritužbe, pogotovo u djelu „vezivanja za krevet u trajanju od 5 dana“ navodeći kako se poštuju se odredbe Pravilnika u dužini primjene mjera prisile kao i odredbe o odvezivanju i razgibavanju. Vodi se evidencija sukladno odredbama Pravilnika. Unutar odjela postoje 2 sobe za izolaciju s video nadzorom (1 muška soba i jedna ženska soba), u kojima U vrijeme obilaska nije bilo pacijenata. Obilaskom odjela nije uočeno sputavanje pacijenata. Iz razgovora sa voditeljicom odjela doznajemo kako se mjere sputavanja koriste rijetko te su svedene na minimum, a češće se koriste kemijske mjere sputavanja nego fizičke mjere. Provedena je edukacija osoblja o deeskalacijskim mjerama i mjerama samozaštite u suradnji sa MUP-om. Na razini Bolnice donijete su upute o pravilima postupanja radnika ustanove vezano za ograničavanje i odvajanje.

Klinički bolnički centar Split, Klinika za psihijatriju

Klinika za psihijatriju se nalazi u objektu koji je pristupačan za osobe s invalidskim kolicima. Unutar Klinike se nalaze 2 zavoda i dnevna bolnica dok se Zavod za kliničku psihijatriju zajedno sa Dječjom i adolescentnom psihijatrijom nalazi na dislociranoj jedinici unutar bolničkog kompleksa. Klinika je akutna, ali otvorenog tipa. Ukupni broj kreveta je 82, koji je raspoređen po Zavodima + 3 kreveta za dnevnu bolnicu. Zaposleni su liječnici specijalisti psihijatrije, specijalizanti psihijatrije, medicinske sestre, psiholozi, radni terapeuti, administrativnih radnici, pomoćnici i vanjski suradnici. Prema riječima predstojnika Klinike potreban je veći broj liječnika.

Obilaskom Zavoda za socijalnu psihijatriju vidljivo je da su materijalni i smještajni uvjeti zadovoljavajući. Zavod je muško-ženski, 25 kreveta (+1 za DB), sobe su 2/3 krevetne, uredne i prozračne. U Zavodu se nalazi soba za pojačani nadzor sa video kamerama. Soba se sastoji od 6 kreveta. Prozori su novi, u sobi je dovoljno danjeg svijetla. Sanitarni čvor je prilagođen osobama s teškim tjelesnim invaliditetom. Sobe su opremljene prikladnim namještajem za osobne stvari. Na Zavodu se nalazi prostorija za boravak koja ima izlaz na terasu.

Predstavnici Ureda omogućeno je samostalno kretanje po Zavodu i nesmetana komunikacija sa pacijentima. Pacijenti nemaju primjedbi na odnos liječnika.

Obilaskom Zavoda za biološki psihijatriju vidljivo je da je u lošijem stanju u odnosu na Zavod za socijalnu psihijatriju, ali su sobe opremljene potrebnim namještajem za osobne stvari te su uredne.

Prostori dnevne bolnice su zadovoljavajući. U prostorima se odvija radna terapija i druge terapijske aktivnosti u cilju rehabilitacije pacijenata. U planu je adaptacija dnevne bolnice zbog povećanja broja stolica (47) kao i adaptacija parka izvan prostora dnevne bolnice.

Zavod za kliničku psihijatriju nalazi se u drugom objektu unutar bolničkog kompleksa te je u izrazito derutnom i zapuštenom stanju. Nalazi se u podrumu zgrade sa nedovoljno danjeg svijetla. Stoga su ovdje životni uvjeti neodgovarajući. Upozorili smo kako je potrebno u najkraćem mogućem roku obnoviti, odnosno iznaći način da se psihijatrijskim pacijentima pruži primjereni smještaj za vrijeme liječenja.

Pacijenti na svim Zavodima mogu raspolagati svojim stvarima. Imaju mogućnost odabira nošenja vlastite ili bolničke odjeće.

Iz razgovora sa medicinskim osobljem doznaje se da nedostaje stručnog osoblja, prvenstveno liječnika, zatim psihologa i socijalnog radnika. Stoga postoji bojazan da bi zbog nedovoljnog broja zaposlenih osoba i eventualnog budućeg odljeva postojećeg kadra moglo biti dovedeno u pitanje kvaliteta liječenja. U izvješću koje smo uputili bolnici preporučili smo da se pronađu odgovarajuća rješenja u cijeloj klinici kako liječenje pacijenat ne bi bilo dovedeno u pitanje zbog nedostatka medicinskog

osoblja i ostalih potrebnih stručnjaka. U svom odgovoru Klinika za psihijatriju navela je kako je načelno suglasna sa izvješćem.

Mjere prisile

Predstojnik Klinike navodi kako se mjere sputavanja primjenjuju u skladu sa potrebom i u skladu sa odredbama ZZODS-a i Pravilnika o vrstama i načinu primjene mjera prisile te da postoje razrađeni protokoli sukladno Pravilniku. Obilaskom Klinike utvrđeno je da su nad dvije osobe primijenjene fizičke mjere prisile. Odvezivanje i razgibanje kao i primjena mjere vezivanja ruku primjenjuje se sukladno Pravilniku te se vodi primjerena evidencija.

Klinika za psihijatriju KBC Osijek

Klinika za psihijatriju ima 81 bolesničku postelju i 12 mjesta u Dnevnoj bolnici. Organizirana je u 5 kliničkih odjela.

Pozivanjem na odredbu članka 23. ZZODS-a, savjetnicama pravobraniteljice nije omogućen uvid u medicinsku dokumentaciju pacijenata, niti razgovor s pacijentima na akutnom odjelu po vlastitom nahođenju, s obrazloženjem odjelne liječnice da bi taj razgovor mogao nepovoljno utjecati na njihovo zdravstveno stanje. Zbog navedenog, nije se u potpunosti mogla utvrditi razina poštivanja prava osoba s invaliditetom zatečenih na liječenju. U svom Očitovanju Klinika se „protivi ovom zaključku“ te navodi da je „nekolicini bolesnika ponuđen razgovor sa savjetnicima, ali oni za isti nisu bili spremni“. Na Odjelu integrativne psihijatrije savjetnicama je omogućen razgovor bez prisustva liječnice, sa svim osobama koje su željele razgovarati i bile za to sposobne.

Objekt u kojem je smještena Klinika za psihijatriju je u iznimno derutnom stanju, apsolutno nepogodan za smještaj pacijenata. Zidovi su oronuli, krov prokišnjava, hodnici su uski, wc-i neprilagođeni za osobe s invaliditetom. Pacijenti su smješteni u sobe sa osam kreveta, koji su jedan preblizu drugome. Metalni ormari za osobne stvari su u hodniku, zaključani su, ali pacijenti ne posjeduju ključ i ne mogu slobodno raspolagati osobnim stvarima. U očitovanju Klinike na Izvješće navodi se kako je „spremanje vrijednih osobnih stvari bolesnika neophodno u slučaju kada bolesnici zbog aktualnog psihičkog stanja nisu sposobni čuvati svoje stvari. Međutim, do svojih stvari, koje su im potrebne, u svakom trenutku mogu doći kada se obrate osoblju. To se odnosi i na njihovu osobnu garderobu.“ Svi su odjeveni u pidžame, a vlastita odjeća im je dostupna na zahtjev. Ispred zgrade izlaze u pidžami i ogrtaču. U sobi sa osam kreveta i isto toliko pacijenata je stol sa samo četiri stolice, tako da je polovica pacijenata primorana jesti na krevetu. Opisano stanje Klinike je nehumano i ne samo da nepovoljno djeluje na liječenje i oporavak bolesnika, već predstavlja opasnost za njihove živote i zdravlje. Na odjelu ne postoji dnevni boravak za pacijente. Odjeli su miješani, muško-ženski. U sanitarnom čvoru wc-i su odvojeni na muške i ženske, a tuš je zajednički. Tuš ima zavjesu, dok ključeva nema nigdje, čime je narušena privatnost pacijenata. Upozorili smo kako je zgradu Klinike potrebno u najkraćem mogućem roku obnoviti, odnosno iznaći način da se psihijatrijskim pacijentima pruži primjereni smještaj za vrijeme liječenja, što uključuje obnovu građevine po standardima, primjerene veličine soba, manji broj kreveta, dovoljan broj stolica i stol za jedenje, obnovu sanitarnog čvora, osiguranje privatnosti u istima, prilagodbu za osobe s tjelesnim invaliditetom, dostupnost ormarića za osobne stvari. U očitovanju Klinika navodi kako se „nadaju da će uređenje budućih prostora Klinike za psihijatriju podići razinu kvalitete skrbi za psihijatrijske bolesnike“, ali i da se „potrebni propisani standardi u liječenju i skrbi za duševnog bolesnika mogu postići samo izgradnjom nove zgrade Klinike za psihijatriju“.

Terapijska zajednica sa pacijentima održava se jednom tjedno. Zaposlen je jedan radni terapeut, a viša sestra vodi različite grupe, ovisno o potrebama pacijenata, pa svaka grupa ima jednom tjedno sastanak (npr. grupa ovisnika o alkoholu, grupa sa dg. depresije, itd.). Ističu kako im nedostaje socijalni radnik. Naime, na razini cijelog KBC-a je samo jedan socijalni radnik. Također nedostaje i medicinskih sestara. S obzirom na navedeno, postoji bojazan da su terapijske i rehabilitacijske aktivnosti nedovoljne, pa je preporučeno zapošljavanje potrebnog broja stručnih radnika za provođenje navedenih aktivnosti, kao i dovoljnog broja medicinskih sestara.

Mjere prisile

Voditelj Klinike uvjeravao je savjetnice Pravobraniteljice kako Klinika dosljedno provodi i poštuje odredbe ZZODS-a i Pravilnika o vrstama i načinu primjene mjera prisile te kako su izrađeni svi u tim propisima predviđeni akti - pisane upute donesene na razini Bolnice o pravilima postupanja radnika ustanove u situacijama agresivnog ponašanja pacijenta prije, u tijeku i nakon primjena mjera prisile (obveza iz čl. 4. st. 4. Pravilnika) te strategija prevencije nasilja na radnom mjestu (obveza iz čl. 19. Pravilnika). Prijedlog Ureda da se navedena dokumentacija dostavi na uvid, kao i da se dostave statistički podaci o primjeni mjera prisile je odbijen s obrazloženjem manjka raspoloživog vremena. U Očitovanju Klinike na izvješće navodi se kako se „ne radi o odbijanju suradnje već je potrebno vrijeme da bi se podaci mogli prikupiti.“ Nadalje se navodi kako su takve podatke već slali u „ured pravobranitelja“, misleći pri tome vjerojatno na Ured pučkog pravobranitelja. U razgovoru s predstojnikom doznali smo i da zdravstveni radnici Klinike nisu educirani u svrhu ranog prepoznavanja eskalacije ponašanja pacijenta i stjecanja vještina brzog postupanja u slučaju incidenta (čl. 19. Pravilnika). U Očitovanju Klinike na Izvješće navodi se kako se „edukacija iz ovog područja dobiva tijekom specijalizacije iz psihijatrije te dodatno tijekom subspecijalizacije, pa je krajnje bespredmetno tvrditi da psihijatri nemaju edukaciju iz ovog područja. Ovdje je potrebno reći da liječnici psihijatri na Klinici redovito provode edukaciju ostalog medicinskog osoblja po ovim pitanjima“. Nismo obaviješteni o primjeni alternativnih mjera koje se primjenjuju prije primjene mjera prisile. Savjetnicima je predan obrazac „Protokol praćenja fizičkog sputavanja bolesnika“. U Protokolu je pod Razlozima primjene fizičkog sputavanja predviđeno: fizička agresivnost/opasnost: po sebe/po osoblje/po stvari/po sebi i osoblje. Ovakvo određenje nije u skladu sa Pravilnikom o vrstama i načinu primjene mjera prisile te ga je potrebno izmijeniti, a naročito je zabrinjavajuće što je po Protokolu dopušteno u KBC Osijek mjere prisile primijeniti u slučaju opasnosti po stvari. U očitovanju na Izvješće Klinika navodi kako se mogu „djelomično složiti“ te prihvaćaju preporuku da u najbržem mogućem roku usklade postojeći Protokol s Pravilnikom.

Obilaskom akutnog odjela utvrđeno je da je aktualno nad najmanje dvije osobe primijenjena fizička mjera prisile. Primjena kemijske mjere prisile nije se sa sigurnošću mogla utvrditi. U prvom slučaju radi se o djevojci koja je prema riječima odjelne liječnice zaprimljena toga jutra. Prema istoj je očigledno primijenjeno i fizičko i kemijsko sputavanje, s obzirom na to da je ista bila u stanju sličnom snu, s vezanom minimalno jednom rukom (vlastitim opažanjem nije se moglo utvrditi točno), a nije nam omogućen uvid u medicinsku dokumentaciju pacijentice, odnosno Protokol praćenja fizičkog sputavanja, niti smo dobili odgovore na druga pitanja vezana uz pacijenticu. U Očitovanju Klinike na Izvješće navodi se kako je „prijem bolesnice još bio u tijeku, a dokumentacija u fazi kompletiranja što je u ingerenciji dežurnog liječnika koji je provodio hitan prijem na Kliniku pa još ni liječnici Kliničkog odjela nisu bili upoznati sa svim detaljima“.

Drugi zatečeni slučaj je starija gospođa (rođ.1937. god), prema riječima liječnice „psihotična“, koja je u polu-sjedećem stavu, fiksirana za najmanje jednu ruku, u stanju sličnom snu. Uvidom u obrazac - protokol praćenja fizičkog sputavanja bolesnika utvrđeno je da je fiksirana neprekidno minimalno 24 sata. Nije nam omogućen detaljni uvid u Protokol i ostatak dokumentacije kako bi se vidjelo je li fiksacija dulja od 24 sata i koji su razlozi, kao i jesu li poštivana druga pravila o primjeni metoda iz Pravilnika. U ovom slučaju potrebno je istaknuti kako je CPT stava da primjena instrumenata fizičkog sputavanja tijekom više dana ne može imati bilo kakvog terapijskog opravdanja te predstavlja zlostavljanje. U odnosu na ovu primjedbu, Klinika se očitovala kako slijedi: „Iako je savjetnicama opisano da se dosljedno prati Protokol o načinu primjena mjere prisile i provode višekratne mjere uskrate od fizičkog sputavanja uz pojačani nadzor osoblja, one su zaključile da se bolesnici fizički sputani u kontinuitetu 24 sata. Posebno se moramo osvrnuti na asocijaciju u izvješću vezano za „zlostavljanje“, a koja je krajnje neprimjerena“.

Spomenute pacijentice bile su fiksirane na krevetu, u sobi, u prisutnosti drugih pacijenata, što nije u skladu sa odredbom članka 11. Pravilnika te smjernica Odbora, a u razgovoru nije istaknuto da je ovakvo postupanje iznimno, već se stekao dojam da je to uobičajena praksa.

U razgovoru s liječnicom na odjelu integrativne psihijatrije doznali smo da se pacijenti ponekad fiksiraju/vežu „radi uspavljivanja“, uz objašnjenje da neki pacijenti ne mogu zaspati i nemirni su pa ih se onda veže. Mišljenja smo da navedeni razlog nije legitiman, odnosno nije predviđen Pravilnikom.

Neuropsihijatrijska bolnica „dr. Ivan Barbot“

Cilj obilaska Bolnice bio je vidjeti stanje odnosno napredak vezano uz primjenu mjera prisile, a u kontekstu poštivanja i zaštite ljudskih prava osoba s invaliditetom. Kod ocjenjivanja stanja prvenstveno smo se vodili odredbama važećeg ZZODS-a i Pravilnika o vrstama i načinu primjene mjera prisile. Po našem traženju dostavljena nam je sljedeće dokumentacija: Protokol o vrstama i načinu primjena mjera prisile, Smjernice za postupanje zdravstvenog radnika ustanove u situacijama agresivnog ponašanja pacijenta prije, u tijeku i nakon primjena mjera prisile, Protokol o obavještanju o primjeni mjera prisile, primjer Nadzorne liste kod primjena mjera prisile.

Uvidom u Smjernice za postupanje zdravstvenih radnika ustanove u situacijama agresivnog ponašanja pacijenta, utvrđeno je da je istima detaljno razrađeno ovo postupanje te da su odredbe uglavnom u suglasnosti s odredbama Zakona i Pravilnika. U članku 14. Smjernica, kada se opisuje postupanje liječnika, odobren je rok od 2 sata za ponovnu procjenu stanja pacijenta, kada je mjera prisile primijenjena od strane drugog osoblja zbog hitnosti situacije. Naime, Pravilnik u članku 9. u ovoj situaciji izričito navodi kako je je liječnik psihijatar u roku od 1 sata dužan procijeniti stanje pacijenta. Stoga smo predložili ovu odredbu uskladiti sa Pravilnikom. Mišljenja smo kako Smjernice predstavljaju koristan i kvalitetan alat za liječnike i drugo medicinsko osoblje kod primjene mjera prisile te smo uvjereni kako su ispunile predviđenu svrhu. Njima su i dodatno unesena jamstva zaštite i poštivanja prava pacijenata, naročito prava na dostojanstvo – primjerice odredbom da je prilikom primjena mjera prisile zabranjeno stavljanje pelene pacijentu koji nije inkontinentan (čl. 17. t. 8.). Nadalje smo pohvalili činjenicu da je Smjernicama propisano kako svi koji sudjeluju u primjeni mjera prisile moraju imati edukaciju iz poznavanja Zakona i Pravilnika. Smatramo da je od presudne važnosti za zaštitu prava pacijenata da svi koji primjenjuju mjere prisile poznaju propise koji uređuju ovo pitanje. Uvidom u obrazac Nadzorne liste kod primjena mjera prisile utvrđeno je da je on izrađen sukladno zahtjevima Pravilnika.

Po pitanju edukacije zdravstvenih radnika obaviješteni smo kako je održano sedamnaest edukativnih radionica, jedna za sve zdravstvene djelatnike u obliku predavanja, te šesnaest manjih radionica koje su provedene na ustrojstvenim jedinicama (odjelima) Bolnice. Radionice su bazirane na učenju komunikacijskih vještina. Ove godine pokrenut je pregovor sa Uredom glavnog ravnatelja policije oko obuke i treninga za djelatnike o primjeni osnovnih tehnika samoobrane i tehnika fizičkog sputavanja pacijenata. Na seminaru „Strategije prevencije agresivnog ponašanja i primjena mjera prisile u području psihijatrije“ u Edukacijskom centru Klinike za psihijatriju Vrapče, Zagreb sudjelovalo je 23 djelatnika Neuropsihijatrijske bolnice „Dr. Ivan Barbot“ Popovača (8 doktora i 15 medicinskih sestara/tehničara). Planovi za daljnju edukaciju uključuju organizaciju radionica za primjene deeskalacijskih tehnika, obuka i osnovnih tehnika samoobrane.

Bolnica vodi statističke podatke o primjeni mjera prisile što smatramo vrlo vrijednim jer će se kroz neko vrijeme moći komparirati te će prikazane brojke biti poticaj za postepeno, ali odlučno smanjenje primijenjenih mjera prisile, kao i smanjenje broja pacijenata nad kojima su primijenjene.

Odjel za psihijatriju OB Bjelovar

Djelatnost za psihijatriju organizirana je kao zasebna bolnička djelatnost sa odsjecima psihijatrije, alkoholizma, intenzivne skrbi, dnevne bolnice, poliklinike te ambulante za hitne i krizne intervencije. Zaposleni su liječnice specijalistice psihijatrije, liječnici specijalizanti psihijatrije, psiholog, socijalna radnica, radni terapeut, medicinske sestre i tehničari. U dnevnoj bolnici koja broji ukupno 20 stolica zaposlen je još jedan socijalni radnik, radni terapeut i med. sestra.

Odjel za psihijatriju bjelovarske opće bolnice nalazi se u zasebnoj zgradi, s obzirom na to da je bolnica paviljonskog tipa. Osiguran je prilaz za osobe s invaliditetom i dizalo. Toalet za osobe s invaliditetom

nalazi se u prizemlju. Dnevna bolnica je u podrumu, gdje nije osiguran pristup za osobe s invaliditetom. Kapacitet odjela psihijatrije je 31 krevet, ali na teret HZZO-a je 22 kreveta. Premda se odjel formalno sastoji od zatvorenog i otvorenog odjela, u stvarnosti se radi o jednom jedinstvenom prostoru. Izlazna vrata su zaključana, pod video-nadzorom. Pod video-nadzorom su i dvije sobe, ali i ulaz u samu zgradu psihijatrije. Prostorije odjela psihijatrije na 2. katu su čiste, uredne, grijane. Zidovi su svježije obojani, ukrašeni slikama. Stolovi i stolice u blagovaonici u dobrom stanju, uredni, odaje dojam topline. Tu se nalazi i televizor. Posebno je odvojena prostorija za pušače, s primjerenom ventilacijom. Sanitarni čvorovi su uredni, sa wc papirom. Sobe su prostrane, sa 4, 5, ili 6 kreveta, uz koji dolaze i noćni ormarići. Svaka soba je klimatizirana. Na odjelu se provode i okupacijsko- radne te rekreativne aktivnosti, u heterogenim grupama, svakodnevno, u dva termina. U dnevnoj bolnici provodi se radna terapija i psihoterapija, a u rad se uključuje i obitelj.

Mjere prisile

Mjere prisile se primjenjuju, uz poštivanje Pravilnika o vrstama i načinu primjene mjera prisile s tim da glavni tehničar ističe kako je samo u jutarnjoj smjeni moguće provesti mjeru sputavanja sukladno čl. 10. st. 1. Pravilnika jer se samo tada u smjeni nalazi pet medicinskih sestara/tehničara. Na razini Bolnice nisu donesene pisane upute o pravilima postupanja radnika ustanove u situacijama agresivnog ponašanja pacijenta prije, u tijeku i nakon primjena mjera prisile niti strategija prevencije nasilja na radnom mjestu. Zaposlenici nisu sudjelovali na edukacijama u svrhu ranog prepoznavanja eskalacije ponašanja i primjene deeskalacijskih tehnika.

Izvršili smo uvid u Sestrinski protokol kod primjene mjera prisile prema osobi s težim duševnim smetnjama, kako bismo utvrdili odgovara li zahtjevima iz čl.15. Pravilnika. Utvrđeno je kako ne predviđa unošenje podataka o razlozima primjene mjere prisile.

Mjera prisile-fizičko sputavanje vezivanjem, prema riječima medicinskog osoblja, bila je primijenjena prema pacijentici, r.1952.g., koja je bila fiksirana 75 minuta od trenutka prijema. Izvršen je uvid u način vođenja evidencije iz kojeg je vidljivo vrijeme fiksacije te je proveden razgovor sa pacijenticom. Ona se fiksacije nije sjećala.

U svom očitovanju na Izvješće Ureda, Opća bolnica Bjelovar navodi kako je donijela Pravilnik o vrstama i načinu primjene mjera prisile prema osobi s težim duševnim smetnjama. Sukladno odredbama navedenog, oformljen je stručni tim za izradu Pisanih uputa o pravilima postupanja radnika u situacijama agresivnog ponašanja pacijenta prije, u tijeku i nakon primjena mjera prisile, te izradu Strategije prevencije nasilja. Izradi predmetnih akata pristupit će se u što hitnijem postupku. U Dopuni očitovanja navodi se kako je zaposlena jedna medicinska sestra čime se znatno doprinijelo ispunjavanju potrebnih preduvjeta za provođenje Pravilnikom propisanih zaštitnih mjera i u drugim smjenama osim prve smjene kao do sada. Ističu kako ne mogu riješiti građevinsku nepristupačnost dnevne bolnice, ali se nadaju da će uskoro napraviti rukohvate da odjelnim hodnicima i adaptirati wc za osobe s invaliditetom na odjelu. S pisanim uputama o pravilima postupanja radnika ustanove u situacijama agresivnog ponašanja pacijenta prije, u tijeku i nakon primjena mjera prisile upoznati su djelatnici odjela psihijatrije usmenim informiranjem, i kopijom Pravilnika koji je istaknut na oglasnoj ploči za osoblje i pacijente u dnevnom boravku. Izradili su protokole koji ispunjavaju zasebno liječnik i medicinski tehničari za pacijente kod prisilnog postupanja, a koji uključuje razloge, trajanje i odgovornu osobu za kontrolu provođenja i mjera prisile. Preostaje da se s pravilnikom i protokolima upoznaju i drugi djelatnici bolnice kroz edukaciju koja će biti provedena u skladu sa strategijom prevencije nasilja na radnom mjestu. Trenutno provode interne sastanke na Odjelu o primjeni mjera prisile i komunikacijskim vještinama kojima se prevenira upotreba istih.

Odjel za psihijatriju Opće bolnice Varaždin

Odjel psihijatrije pristupačan je za osobe s invalidskim kolicima. Odjel psihijatrije je akutni odjel, sastoji se od zatvorenog i otvorenog dijela. Sobe su jedno/dvokrevetne, rjeđe višekrevetne. Opremljene su noćnim ormarićima, umivaonicima, a ormari se nalaze u svakoj drugoj sobi. Sobe su uredne i prozirne. Na zatvorenim odjelima na prozorima se nalaze rešetke. Na odjelu su dvije sobe sa nadzorom (ženska

i muška). Sobe nemaju klima uređaje. Na svakom se odjelu nalazi dnevni boravak sa stolovima, stolicama, televizorom. Sanitarni čvor na muškom zatvorenom odjelu je nepristupačan. Podrumski prostori su u lošijem stanju od ostatka odjela.

Pacijenti mogu raspolagati svojim osobnim stvarima, iako prilikom dolaska na odjel stvari veće vrijednosti i novce pacijenti moraju predati na čuvanje o čemu se sastavlja zapisnik. Pacijenti imaju mogućnost odabira nošenja vlastite ili bolničke odjeće.

Mjere prisile

Unutar odjela postoje 2 sobe za izolaciju s video nadzorom. U vrijeme obilaska u ovim prostorijama nisu zatečeni pacijenti. Obilaskom odjela nije uočeno sputavanje pacijenata. Iz razgovora s voditeljicom odjela doznajemo kako se mjere sputavanja koriste rijetko te su svedene na minimum, češće se koriste kemijske mjere sputavanja nego fizičke mjere (magnetski remen). Na uvid je dostavljen interni Protokol primjene fizičkog obuzdavanja ili uporabe stezulje kod osoba koje radi duševnih smetnji ugrožavaju svoj ili tuži život i zdravlje. Utvrđeno je kako isti ne predviđa unošenje podataka o alternativnim mjerama koje su primijenjene u pripremnom postupku. Medicinsko osoblje navodi kako se praćenje tjelesnog i duševnog stanja bolesnika upisuje izravno u aplikaciju u računalu. Na razini Bolnice nisu donesene pisane upute o pravilima postupanja radnika ustanove u situacijama agresivnog ponašanja pacijenta prije, u tijeku i nakon primjena mjera prisile niti strategija prevencije nasilja na radnom mjestu. Zaposlenici nisu sudjelovali na edukacijama u svrhu ranog prepoznavanja eskalacije ponašanja i primjene de eskalacijskih tehnika. S obzirom na navedeno, preporučili smo dokumentaciju o primjenama mjera prisile voditi sukladno zahtjevima iz članka 15. i članka 16. Pravilnika, donijeti gore navedene upute i strategiju te provesti edukaciju osoblja o de eskalacijskim mjerama i mjerama samozaštite.

Psihijatrijska bolnica Lopača

Mjere prisile

Prilikom obilaska Bolnice obaviješteni smo kako se kod primjene mjera prisile u obliku fizičkog sputavanja primjenjuju magnetni pojasevi, a stezulje rijetko. Za odvajanje se koristi soba za izolaciju, sa video-nadzorom. Osoblje je educirano za primjenu deeskalacijskih tehnika na edukaciji koja je organizirana na Klinici za psihijatriju Vrapče u travnju 2016. godine te je istoj prisustvovalo 9 liječnika i 20 medicinskih sestara i tehničara.

Uvidom u dostavljenu dokumentaciju, utvrđeno je da je detaljno razrađeno postupanje u situacijama agresivnog ponašanja pacijenta prije, u tijeku i nakon primjena mjera prisile te da su odredbe uglavnom u suglasnosti s odredbama Zakona i Pravilnika. Mišljenja smo kako Pravilnik i Smjernice predstavljaju koristan i kvalitetan alat za liječnike i drugo medicinsko osoblje kod primjene mjera prisile te smo uvjereni kako su ispunile predviđenu svrhu. Njima su i dodatno unesena jamstva zaštite i poštivanja prava pacijenata, naročito prava na dostojanstvo – primjerice odredbom da je prilikom primjena mjera prisile zabranjeno stavljanje pelene pacijentu koji nije inkontinantan. Pravilnikom je propisano kako svi koji sudjeluju u primjeni mjera prisile moraju imati edukaciju iz poznavanja Zakona i Pravilnika te kompetencije za primjenu deeskalacijskih tehnika i komunikacije u krizi. Smatramo da je od presudne važnosti za zaštitu prava pacijenata poznavanje zakonskih propisa od svih onih koji primjenjuju mjere prisile. Možemo izraziti i zadovoljstvo podatkom o sudjelovanju na edukacijama o primjeni alternativnih metoda saniranja agresivnog ponašanja pacijenta, kao prevenciju primjene mjera prisile.

Psihijatrijska bolnica Ugljan

Zgrade odjela PB Ugljan u lošem su stanju, te zahtijevaju obnovu. Prilikom obilaska Odjela za demencije i deterioracije uočeni su izrazito loši životni uvjeti pacijenata. U sobama je smješteno 8 ili 9 kreveta, koji su jedan preblizu drugoga, bez ormarića ili ormara, tako da pacijenti nemaju na raspolaganju osobne stvari. U sanitarnom čvoru uočen je nedostatak wc papira. Kreveti su stari, neprilagođeni nepokretnim ili teško pokretnim pacijentima te nisu opremljeni antidekubitalnim madracima. S obzirom na utvrđeno, preporučili smo sljedeće: Poboljšati životne uvjete pacijenata u bolnici – obnoviti zgrade – kako izvana tako i iznutra i održavati ih u zadovoljavajućem stanju; pružiti dovoljno životnog prostora po pacijentu na način da se prekine praksa smještanja osam osoba u istu sobu po kojoj se ne mogu kretati i u kojoj nemaju privatnosti; ispuniti zahtjeve bolničke higijene, pacijentima pružiti

odgovarajuću pomoć u održavanju osobne higijene, osigurati noćne ormariće uz svaki krevet, osigurati prostor za odlaganje osobnih stvari; omogućiti svim pacijentima svakodnevno boravljenje na svježem zraku; arhitektonski prilagoditi bolnicu osobama s tjelesnim invaliditetom; osigurati antidekubitalne madrace za sve nepokretne pacijente.

Mjere prisile

Na razini Bolnice doneseni su Pravilnik o sputavanju i odvajanju agresivnog (psihotičnog) pacijenta, Upute o primjeni mjera prisile prema pacijentima te Protokol primjene fizičkog obuzdavanja kod osoba koje radi duševnih smetnji ugrožavaju svoj ili tuđi život i zdravlje. Izvršili smo uvid u Listu za fizičko sputavanje (Izdvajanje) te u centralnu evidenciju primjene mjera prisile. Uvidom u Pravilnik Bolnice, kao i u Upute o primjeni mjera prisile, vidljivo je da se isti sastoje isključivo od sadržaja odredbi Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama iz 1997. godine te Pravilnika o vrstama i načinu primjene mjera prisile. Strategija prevencije nasilja na radnom mjestu nije donesena. Prema riječima liječnika s kojim smo razgovarali, provodi se trajna edukacija osoblja o primjeni deeskalacijskih tehnika.

Zaključno: *Zakon i Pravilnik nisu usklađeni s Konvencijom te je na zakonodavnoj razini potrebno poduzeti mjere kako bi se nacionalni propisi uskladili s Konvencijom. Do tada, mišljenja smo kako je dužnost zdravstvenih ustanova odustati od primjene mjera prisile, zamijeniti ih alternativnim oblicima, a u onim rijetkim, iznimnim slučajevima, ukoliko i kada ih nije moguće izbjeći, iste je potrebno primijeniti u najkraćem mogućem trajanju, vodeći računa o zaštiti ljudskih prava osoba s invaliditetom, provodeći Pravilnikom propisane zaštitne mehanizme kako bi se primjena mjera ograničila, odnosno u potpunosti isključila - edukacija i uvođenje drugih, zamjenskih metoda, uz ispunjavanje potrebnih preduvjeta – zapošljavanje dodatnog osoblja i slično. Ovo mišljenje Ureda pravobraniteljice dostavljeno je svim bolničkim ustanovama koje smo obišli, kao i preporuka da se ispune sve obveze iz Pravilnika vezane uz vođenje evidencije, donošenje internih akata i edukaciju zaposlenika.*

Primjer iz prakse Ureda: *Pritužiteljica se obratila radi povrede prava prilikom hospitalizacije u Klinici za psihijatriju. Navodi kako je povod za hospitalizaciju bio verbalni sukob s članom obitelji koji je pozvao hitnu medicinsku pomoć i potpisao pristanak za smještaj. Navodi nadalje kako je u bolnicu zaprimljena u večernjim satima te je do idućeg jutra, dakle cijelu noć bila vezana remenjem za krevet. Ujutro je potpisala pristanak jer joj je rečeno da je to za nju povoljnije iz razloga što će smještaj dulje trajati ako ne da pristanak i o istome bude odlučivano u sudskom postupku. Bila je smještena na zatvorenom odjelu klinike, ograničene slobode kretanja te nije mogla ići kući na vikende, a o razlozima zabrane nije obaviještena.*

Od Klinike za psihijatriju zatraženo je izvješće o navedenim pritužbama – o okolnostima hospitalizacije odnosno osnovi smještaja – je li se radilo o dobrovoljnom smještaju, smještaju bez pristanka ili prisilnom zadržavanju i koliko je liječenje trajalo; razlozima primjene mjere prisile, uz obrazloženje o duljini trajanja mjere; okolnostima ograničavanja prava na slobodu kretanja pritužiteljice za vrijeme smještaja.

Iz zaprimljenog izvješća i dokumentacije utvrđeno je u bitnome sljedeće: pritužiteljica je liječena na Klinici mjesec dana. Pacijentica prilikom prijema nije dala pristanak na liječenje, odbijala je uzeti terapiju, koja je primijenjena ampulirano, uz potrebu fiksacije. Sljedeći dan potpisuje informirani pristanak. Isti dan zatražen je pristanak na liječenje od skrbnika – člana obitelji na čiju inicijativu je hospitalizirana. Liječena je na zatvorenom odjelu tjedan dana po prijemu, a nakon toga je prebačena na otvoreni odjel. Za vrijeme liječenja bila je na „terapijskom izlasku“ tri puta po dva dana. Klinika se nije očitovala o razlozima primjene mjere prisile, niti je isto vidljivo iz dostavljene dokumentacije.

Nakon provedenog postupka, Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom upozorio je Kliniku za psihijatriju na učinjene povrede prava osobe s invaliditetom, kako slijedi u nastavku.

Mišljenja smo kako boravak na zatvorenom odjelu bolnice, gdje je mogućnost izlaska izvan odjela uvjetovana dopuštanjem liječnika nedvojbeno predstavlja ograničavanje slobode pojedinca. Ovakvo ograničenje može se opravdati uz postojanje određenih pretpostavki - da se radi o zakonitom ograničavanju, s ciljem zaštite same osobe ili njezine okoline te uz ispunjenu pretpostavku razmjernosti. U protivnome govorimo o povredi prava osobe s invaliditetom na osobnu slobodu.

Prema izvješću Klinike, pacijentica je potpisala dobrovoljni pristanak na smještaj. Dakle, u konkretnom slučaju nije od ovlaštenog tijela utvrđeno postojanje činjenica propisanih člankom 27. Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama („Narodne novine“, br. 76/14; u daljnjem tekstu: Zakon) - da ista zbog svojih težih duševnih smetnji ozbiljno i izravno ugrožava vlastiti ili tuđi život, zdravlje ili sigurnost, što je jedna od pretpostavki za zakonito ograničavanje slobode pojedinca. Unatoč navedenom, na zatvorenom odjelu, provela je sedam dana, čime je došlo do povrede prava na slobodu pritužiteljice te se isti smještaj ne može smatrati dobrovoljnim i ima se smatrati nezakonitim. Nadalje, nezakonitim ograničavanjem slobode smatramo i režim pod kojim pritužiteljica, iako formalno dobrovoljno hospitalizirana na otvorenom odjelu za izlazak izvan istoga mora tražiti posebno dopuštenje (Klinika izdaje Izlaznicu kojom se dopušta izlazak na točno određeno vrijeme).

Podsjetili smo i da u konkretnom slučaju nisu bile ispunjene pretpostavke za davanje suglasnosti odnosno pristanka na smještaj od strane skrbnice imenovane. Naime, skrbnik daje suglasnost za smještaj samo u slučaju iz članka 26. Zakona, kada je osoba lišena poslovne sposobnosti i nije sposobna dati pristanak. Iz dostavljene dokumentacije razvidno je da nisu ispunjeni ovi uvjeti, jer dežurni liječnik psihijatar kod prijema nije utvrdio nemogućnost davanja pristanka i zabilježio je da pritužiteljica odbija dati pristanak na liječenje, a idući dan daje dobrovoljni pristanak.

S obzirom na to da se Klinika nije očitovala na dio upita koji se odnosi na primjenu mjera prisile, iskazali smo sumnju da je pritužiteljica doista provela cijelu noć (oko 12 sati) vezana remenjem za krevet, i to u više točaka (prema njezinim navodima – fiksirane su joj obje noge, obje ruke, i prsa), a bez da su za to ispunjeni Zakonom odnosno Pravilnikom predviđeni uvjeti, već da je mjera primijenjena automatizmom, bez procjene postojanja kontinuirane opasnosti (tijekom cijele noći) da će ista ozbiljno i izravno ugroziti vlastiti ili tuđi život, zdravlje ili sigurnost i/ili bez razmatranja drugih načina/mogućnosti kako da je se u tome spriječi.

O utvrđenim okolnostima i povredama prava pritužiteljice obavijestili smo Povjerenstvo za zaštitu osoba s duševnim smetnjama, radi poduzimanja mjera iz njihove nadležnosti te smo zatražili da nas se izvijesti o poduzetom. Odgovor nismo zaprimili do pisanja ovog izvješća.

3.5.2. ZATVORSKI SUSTAV

Zakonom o nacionalnom preventivnom mehanizmu za sprečavanje mučenja i drugih okrutnih, neljudskih ili ponižavajućih postupaka ili kažnjavanja („Narodne novine“, br. 18/11 i 33/15) propisano je da pučki pravobranitelj, koji obavlja poslove Nacionalnog preventivnog mehanizma u obavljanje ovih poslova po potrebi surađuje s posebnim pravobraniteljima.

Tijekom 2016. godine pravobraniteljica za osobe s invaliditetom surađivala je s pučkim pravobraniteljom u obilascima zatvorskog sustava, a radi stjecanja uvida u njegovu pristupačnost osobama s invaliditetom. Naime, arhitektonska nepristupačnost zatvorskog sustava osobama s invaliditetom za posljedicu može imati ponižavajuće postupanje, koje u pojedinim slučajevima može poprimiti karakteristike neljudskog postupanja.

Zakonom o izvršavanju kazne zatvora („Narodne novine“, br. 190/03 – pročišćeni tekst, 76/07, 27/08, 83/09, 18/11) propisano je kako se zatvorenici – osobama s invaliditetom osigurava smještaj primjeren vrsti i stupnju njihove invalidnosti.

Brojni međunarodni pravni izvori i dokumenti propisuju da u izvršavanju kazne zatvora i u primjeni mjera lišenja slobode svaka država mora osigurati da osoba lišena slobode boravi u uvjetima koji osiguravaju poštivanje njezinog ljudskog dostojanstva, kao što su: Osnovna načela za postupanje sa zatvorenici (Europska zatvorska pravila – Preporuka Rec. /2006/ 2, koju je Odbor ministara usvojio 11. siječnja 2006.), Konvencija UN protiv torture i drugih okrutnih, neljudskih i ponižavajućih kazni i postupaka iz 1984. i Konvencija o sprječavanju mučenja, neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (»Narodne novine – Međunarodni ugovori« broj 14/97.).

Prilikom utvrđivanja nepristupačnosti primjenjivali su se kriteriji Pravilnika o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti ("Narodne novine", br. 78/13).

Obilazak zatvora u Zagrebu

Izvršen je obilazak svih odjela Zatvora u Zagrebu, uključujući i **XI. poluotvoreni odjel u Vukomercu**. Od svih zatvorskih odjela, samo je jedan odjel za izvršavanje mjere istražnog zatvora djelomično pristupačan osobama s invaliditetom. On se nalazi u prizemlju i ima djelomično pristupačan prostor za tuširanje. Na ostalim odjelima kupaonice koje se nalaze u sklopu spavaonica nisu pristupačne, kao niti kabine za tuširanje koje se nalaze na krajevima hodnika. U kupaonicama su uglavnom čučavci, koji su apsolutno neprimjereni za korištenje osobama s tjelesnim invaliditetom. Kupaonice u kojima se nalaze wc školjke na ulazu imaju visoku stepenicu i nedovoljnu površinu, a držači kraj wc školjke nisu sukladni propisima. Neki od odjela povezani su dizalom, ali ono nije u redovnoj upotrebi, već se koristi kao teretno dizalo. Stoga osobama s invaliditetom koje ne mogu koristiti stubište nije dostupna prostorija za primanje posjeta koja je jedna, za potrebe cijelog zatvora. Isto vrijedi i za posebno uređenu prostoriju za primanje posjeta djece, kao i za kantu.

Na jednom od odjela zatekli smo osobu koja ima tjelesni invaliditet na donjim ekstremitetima i ne može koristiti čučavac. Ponuđena mu je soba sa klasičnom wc školjkom, ali ista je nepušačka, a on je pušač. Stoga je „izabrao“ ostati u neprilagođenoj pušačkoj sobi. Kao „prilagodbu“ njegovim potrebama dobio je stolicu na sredini koje je izrezana rupa i to koristi kao „pomagalo“ prilikom obavljanja nužde. Smatramo da je ovo „pomagalo“ nefunkcionalno i neprimjereno, a postupanje prema osobi s invaliditetom ponižavajuće.

Osobama s invaliditetom koje ne mogu savladati nekoliko stepenica nedostupan je i izlazak u šetnju, na svjež zrak, što je zakonom zajamčeno pravo svakog zatvorenika. U spavaonici u kojoj se nalaze zadržane osobe zbog počinjenog prekršaja razgovarali smo s osobom s invaliditetom koji se kreće uz pomoć dvije štake. Navodi da u 155 dana koliko se nalazi u Zatvoru nije niti jednom bio u šetnji, odnosno na svježem zraku. Zatvorenik navodi kako ne može hodati, pa zato ne ide, a na upit može li sjediti na klupi na šetnici navodi da mu to izaziva dodatne zdravstvene probleme. Djelatnici Zatvora kažu da isti sam silazi niz stepenicu radi odlaska u kantu te da mu je omogućen i izlazak na šetnicu, ali da on tu mogućnost /dobrovoljno /odbija. Iako se odustajanje od šetnje čini kao njegov izbor, stječe se dojam da isti ne želi za sebe tražiti nekakav „poseban tretman“, u smislu traženja pomoći kako bi došao do šetnice. Spavaonice za žene u potpunosti su nepristupačne, kao i kupaonice i prostorije za tuširanje. U ovom dijelu nema ni teretnog dizala.

Poluotvoreni odjel u Vukomercu je u potpunosti neprilagođen za boravak osoba s invaliditetom, iako bi se uz minimalne troškove i radove isti mogao učiniti pristupačnim. Radi se o prizemnom objektu, na čijem ulazu su tri stepenice. Ulazna površina je dovoljno velika za izgradnju rampe sukladno standardima. Spavaonice su dovoljno prostrane da bi zadovoljile standarde pristupačnosti. Sanitarni čvorovi (wc, kupaonice, tuš kabine) koji se ovdje nalaze izdvojeni od spavaonica su nepristupačni, ali bi se uz minimalne preinake mogli učiniti pristupačnima.

Obilazak zatvora u Varaždinu

Zatvorenici Zatvora u Varaždinu smješteni su na dva odjela koji se nalaze na dvije etaže – u prizemlju („Odjel prizemlje“) i na prvom katu („Odjel kat“). Etaže su povezane stubištem, dizalo nije ugrađeno. Ulaz u zgradu zatvora je nepristupačan – sastoji se od dva niza stepenica. Međutim, smatramo da postoji mogućnost njegovog prilagođavanja osobama s invaliditetom. Sobe za boravak zatvorenika u potpunosti su nepristupačne, kao i sanitarni čvorovi. U dijelu „odjela prizemlje“, u kojem su smješteni zatvorenici nalazi se zajednički prostor za tuširanje, koji je djelomično pristupačan i uz manje preinake bi se mogao učiniti u potpunosti pristupačnim. Na ovoj etaži nalaze se razgovornica i prostorija branitelja koje su pristupačne osobama s invaliditetom. Uočili smo govornicu kojom se ne može služiti osoba koja se kreće uz pomoć invalidskih kolica jer je postavljena na neodgovarajućoj visini. Na drugom odjelu (tzv. Odjel kat) sve sobe i sanitarni čvorovi su nepristupačni. Ambulanta, kapelica i knjižnica su pristupačne. Osobi s invaliditetom koja se nađe u Zatvoru u Varaždinu biti će gotovo onemogućen

izlazak na svježi zrak. Ukoliko se radi o zatvoreniku s invaliditetom, osim stepenica kojima se dolazi do šetnice, odnosno igrališta, prepreku čini još jedna visoka „stepenica“ na samom ulazu, te činjenica da se radi u travnatoj površini po kojoj se ne može kretati osoba u invalidskim kolicima. Šetnica za pritvorenike je djelomično betonirana, međutim također nepristupačna zbog stepeništa koje je potrebno savladati da bi se do nje došlo. U vrijeme obilaska Zatvora nisu zatečene osobe s invaliditetom.

Obilazak zatvora u Rijeci

Zgrada zatvora sastoji se od pet etaža – suterena, prizemlja te tri kata – povezanih stepeništem. Dizalo ne postoji. Sve prostorije na svim etažama nepristupačne su osobama s invaliditetom. U razgovoru s upraviteljem doznali smo kako u slučaju da u Zatvoru boravi osoba s invaliditetom, ista se smještava u prizemlje objekta. Međutim, zatvoreničke sobe sa sanitarnim čvorom su nepristupačne, kao i svi drugi sadržaji – šetnica, kantina, jer do njih vode stepenice. U zgradi Zatvora postoje telefonske govornice koje su također nepristupačne. Kupaonice u prizemlju zgrade, koje su nepristupačne, morale bi se učiniti pristupačnim osobama s invaliditetom. Izlaz na šetnicu kao i ulaz u zatvor također.

Obilazak zatvora u Puli

Zatvor u Puli sastoji se od više etaža, povezanih uskim i strmim stepeništem. Elementi pristupačnosti za svladavanje visinskih razlika – dizalo, vertikalno podizna platforma ili koso podizna sklopiva platforma ne postoje. U prizemlju objekta nalazi se soba sa sanitarnim čvorom, u potpunosti prilagođena za boravak zatvorenika s invaliditetom. U prizemlju objekta su i ambulanta, prostorija za posjete, kapelica koji su stoga dostupni osobama s invaliditetom. Osobama s invaliditetom nije dostupna informatička učionica koja se nalazi na 4. katu. Ulaz u sami objekt zatvora je također pristupačan. Međutim, zatvorenicima s invaliditetom nije osiguran pristupačan izlazak na šetnicu, a koji bi se takvim mogao učiniti uz minimalne preinake.

Obilazak kaznionice u Glini

Kaznionicu u Glini čini više objekata, ali izvršen je obilazak samo jednog objekta, tzv. „nove zgrade“ jer se zatvorenici s invaliditetom smještavaju isključivo u navedeni novi objekt. Ulaz u Kaznionicu te pristup do novog objekta je osobama s invaliditetom pristupačan, zahvaljujući ugrađenim rampama. Hodnici unutar objekta odgovarajuće su širine, a sve hodne površine u istoj razini. Vrata su izvedena bez praga. Objekt se sastoji od tri etaže, povezane dizalom, koje je odgovarajućih unutarnjih dimenzija i širine posmičnih vrata, pravilno postavljene pozivne i upravljačke ploče, s ugrađenim rukohvatom. Od ukupno šest odjela, na svakom se nalazi po jedna soba pristupačna osobama s invaliditetom. Sobe su jednokrevetne, spuštenih pragova, odgovarajuće su veličine. Sanitarni čvorovi, odnosno wc i kupaonica koji se nalaze u sklopu ovih soba uglavnom zadovoljavaju standarde pristupačnosti. Vrata su posmična, odgovarajuće širine, WC školjka je na odgovarajućoj visini, na dovoljnoj udaljenosti od zida, do koje su pravilno postavljena dva držača za ruke. Umivaonik sa ugrađenim senzorskim otvaranjem i zatvaranjem vode pravilno je postavljen. Uporabni prostor ispred wc školjke i umivaonika je dovoljne širine. Ogledalo je postavljeno na odgovarajuću visinu. Prostor za tuširanje bez pregrade pravilno je izveden, sa opremom dostupnom iz invalidskih kolica. U razgovoru s upraviteljem doznali smo kako se manje preinake u sobama izvršavaju prema zahtjevima i potrebama pojedinog zatvorenika s invaliditetom. Na svakoj etaži objekta nalaze se telefonske govornice, međutim, samo na jednoj etaži je ista govornica spuštena na način da bude pristupačna osobi s invaliditetom. Pojašnjeno nam je da je to iz razloga što se razgovori nadziru, a ukoliko je govornica spuštena, zatvorenik je svojim tijelom zaklanja. Navodi se kako je svaki zatvorenik kojemu je to potrebno slobodan služiti se pristupačnom govornicom. Knjižnica, kantina, prostorije u kojima se provode slobodni programi, informatička radionica pristupačni su osobama s invaliditetom. Dostupna im je i šetnica, do koje vodi rampa. Šetnica je popločana šupljim kockama, po kojima se otežano kreću osobe u invalidskim kolicima, no na raspolaganju je i jedan kraći dio šetnice koji je asfaltiran. Prostorija za posjete, posjete s djecom, kao i razgovornica su pristupačne.

Prilikom obilaska izvršen je razgovor sa pet zatvorenika, s tjelesnim invaliditetom. Niti jedan se nije pritužio na uvjete pristupačnosti. U Kaznionici u Glini uočena je dobra praksa u postupanju koja bi mogla biti primjer i drugim ustanovama zatvorskog sustava. Naime, u Kaznionici postoji mogućnost radnog angažmana zatvorenika, na poslovima sa Popisa i opisa poslova zatvorenika u Kaznionici u Glini.

Kako bi se osobama s invaliditetom pružila pomoć u svakodnevnim aktivnostima i prevladale eventualne zapreke u uživanju prava koja imaju i drugi zatvorenici, zatvorenik s invaliditetom može dobiti pomoćnika, ili asistenta, koji je za taj rad plaćen. Svi zatvorenici s kojima smo razgovarali i koji koriste uslugu ovakvog pomoćnika su zadovoljni.

Obilazak kaznionice u Lepoglavi

Pri obilasku Kaznionice u Lepoglavi pregledan je bolnički odjel 2a, odjel 1b, 1d i 1e, menza, kantina, prostor za posjet zatvorenika, ulaz u upravnu zgradu Kaznionice.

Bolnički odjel 2a nije pristupačan zatvorenicima s invaliditetom jer se nalazi na katu zgrade do kojeg se dolazi stepenicama. Sanitarni čvorovi u sobama na bolničkom odjelu nisu pristupačni zatvorenicima s invaliditetom jer su isti opremljeni standardnim wc školjkama bez rukohvata i bez dovoljno prostora potrebnog za korištenje sanitarnog čvora. Samo je jedan sanitarni čvor opremljen djelomično pristupačnom wc školjkom. Prostorija za tuširanje na bolničkom odjelu 2a opremljena je jednom klasičnom kadom i dvjema standardnim tuš kabinama, te je time nepristupačna zatvorenicima s invaliditetom. Prostorija je dovoljno velika i bez znatnijih ulaganja mogla bi se prilagoditi potrebama zatvorenika s invaliditetom. U razgovoru sa zatvorenikom, također smještenim na bolnički odjel 2a, a koji se kreće uz pomoć štaka (radi amputirane noge u natkoljenici) doznajemo da je isti u dvije godine boravka na odjelu dva puta bio vani na šetnji i svježem zraku jer ga je strah ići po stepenicama da bi izašao sa bolničkog odjela. Odjeli 1b, 1d i 1e djelomično su pristupačni zatvorenicima s invaliditetom i to zato jer se isti nalaze u prizemlju. Sobe namijenjene zatvorenicima s invaliditetom na tim odjelima istima nisu pristupačne. Naime, kupaonice u tim sobama opremljene su klasičnim kadama koje same po sebi nisu pristupačne osobama s motoričkim oštećenjima. Dodatno, kade nisu opremljene ni rukohvatima niti na podu imaju protuklizne površine. Nadalje, u kupaonicama se nalaze standardne wc školjke bez rukohvata i potrebnog prostora za korištenje istih od strane zatvorenika koji se kreću uz pomoć invalidskih kolica. Jedna od soba na ovim odjelima svojom je površinom premala da bi se njome uopće mogao koristiti zatvorenik koji se kreće uz pomoć invalidskih kolica. Prostorije menze i kantine koje se nalaze u izdvojenom objektu nisu pristupačne zatvorenicima s invaliditetom radi stepenica na ulazu u iste. Prostor za posjet zatvorenika, zatvorenicima s invaliditetom koji dolaze iz Kaznionice pristupačan je istima, no nije pristupačan posjetiteljima koji dolaze u posjet jer se na ulazu nalaze stepenice i strma rampa bez rukohvata. Isti ulaz bi se bez većih ulaganja mogao učiniti pristupačnim posjetiteljima Kaznionice s invaliditetom. Ulaz u upravnu zgradu Kaznionice nije pristupačan jer se na ulazu nalaze stepenice, ali bi se bez većih ulaganja mogao učiniti pristupačnim osobama s invaliditetom.

U razgovoru s pomoćnikom upravitelja doznajemo kako je prostorija za posjete bez nadzora pristupačna zatvorenicima s invaliditetom dok prostorija u kojoj se služi misa i informatička učionica nisu pristupačne jer se nalaze na katu zgrade Kaznionice.

Preporuke: *Svim zatvorima/kaznionicama preporučeno je učiniti pristupačnim ulaz u zatvor, komunikacije te barem jednu sobu za boravak zatvorenika s invaliditetom (u prizemlju), uključujući wc i kupaonicu te im omogućiti korištenje šetnice. Po uzoru na praksu u Kaznionici u Glini preporučeno je osigurati osobama s invaliditetom pomoć u svakodnevnim aktivnostima kako bi prevladale eventualne zapreke u korištenju prava koja imaju i drugi zatvorenici.*

Osim na nepristupačnost zatvora, odnosno kaznionica osobe s invaliditetom pritužuju se na manjkavu zdravstvenu zaštitu u zatvorima.

Pravobraniteljica je zaprimila pritužbu osobe s invaliditetom koji se nalazi na izdržavanju kazne zatvora. Imenovani je osoba s invaliditetom, kao posljedicom operacije karcinoma debelog crijeva, iza koje je opskrbljen kolostomom. Pritužuje se kako u zatvoru nema uvjeta za obavljanje potrebnih radnji oko njege kolostome – promjena vrećice i ostalo, a zbog loših higijenskih uvjeta boji se infekcije. U telefonskom razgovoru supruga pritužitelja opisuje kako je neophodno mijenjati vrećicu po potrebi, ponekad i više puta dnevno, pa tako i u večernjim satima, što je ona radila dok je suprug bio kod kuće. Pritužitelj to sam nije u mogućnosti, a pogotovo ne bez ogledala, koje mu je oduzeto. Medicinska sestra je u mogućnosti promijeniti mu vrećicu samo tijekom prijepodnevnih sati, a kasnije mu to nema tko

učiniti. Nadalje navodi kako je tražio da se po noći ne gasi svjetlo, kako bi mogao provoditi potrebnu higijenu stome, ali njegova molba nije uvažena.

Pravobraniteljica je podsjetila Zatvor na prava osoba s invaliditetom u zatvorskom sustavu, propisana Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom, ali i Zakonom o izvršavanju kazne zatvora te preporučila osigurati razumnu prilagodbu zatvoreniku kako bi se zaštitila njegova prava za vrijeme izdržavanja zatvorske kazne.

U svom izvješću Zatvor navodi kako je neistinit navod zatvorenika da se vrećice kolostome mijenjaju samo u prijepodnevnim satima. Medicinska služba u zatvoru prisutna je od 7-22 sati i zatvorenik se u tom periodu može obratiti vezano uz bilo koji medicinski problem što uključuje i promjenu kolostome. Medicinska služba nije dala nikakve indikacije da je došlo do pogoršavanja stanja od dolaska u Zatvor, nije bilo upalnog procesa stome niti okolnog tkiva, upravo iz razloga što se redovito i pravilno održava higijena stome. U kaznenom tijelu su poduzete mjere s ciljem sprečavanja infekcije, te je osiguran smještaj primjeren zdravstvenom stanju i stupnju invalidnosti. Slijedom navedenog smatraju da je pritužba zatvorenika neosnovana. Nadalje se navodi kako zatvorenik nije uputio pisanu molbu upravitelju kojom traži da se po noći ne gasi svjetlo. Zatvorenik je od medicinske službe upućen da uputi zamolbu prema Upravi zatvora za odobrenjem ogleдалa, što isti nije učinio. Pritužbe upravitelju u pisanom obliku do sada nisu podnešene.

Pravobraniteljica je savetovala pritužitelja da se upravitelju obrati pisanim podneskom te zatraži odobravanje ogleдалa i mogućnost paljenja svjetla. Također smo ga uputili da sukladno Zakonu o izvršavanju kazne zatvora („Narodne novine“, br. 190/03, 76/07, 27/08, 83/09, 18/11, 48/11 - OUSRH, 125/11 - Kazneni zakon, 56/13 i 150/13) ima mogućnost podnošenja zahtjeva za sudsku zaštitu sucu izvršenja protiv postupka ili odluke kojom ga se nezakonito prikraćuje ili ograničava u nekom pravu iz tog Zakona. Uputili smo pritužitelja i da ima mogućnost predložiti uvjeti otpust.

3.6. JEDNAKOST PRED ZAKONOM

3.6.1. Izmjene Obiteljskog zakona

Ministarstvo socijalne politike i mladih, sada Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku započelo je s izmjenama Obiteljskog zakona. U Tezama vezanima uz poglavlje Skrbništvo navodi se kako je cilj, između ostaloga, uspostaviti sustav odlučivanja uz podršku, ali i raspraviti mogućnost vraćanja potpunog lišenja poslovne sposobnosti kao instituta koji će se iznimno primjenjivati. U odnosu na Centar za posebno skrbništvo, poziva se na promišljanje i nekog drugog ekonomičnijeg i korisnijeg rješenja koje će osiguravati kvalitetno funkcioniranje sustava posebnog skrbništva.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom dala je svoje mišljenje na iznesene Teze u kojem se, kao i u svim dosadašnjim prijedlozima za izmjene Obiteljskog zakona ističe nužnost njegovog usklađivanja s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom, a sukladno preporukama Odbora za prava osoba s invaliditetom UN-a danima na početno izvješće Republike Hrvatske o provedbi Konvencije u ožujku 2015. godine. Odbor je istaknuo: „Odbor je zabrinut zbog činjenice da zamjensko donošenje odluka nije zamijenjeno odlučivanjem uz podršku u zakonima i socijalnoj praksi te da predviđene zakonske izmjene i dopune još uvijek predviđaju „najbolji interes“ osobe umjesto njegove odnosno njezine volje i želja i održavaju modificirani režim zamjenskog donošenja odluka. Odbor je zabrinut jer je Ustavni sud obustavio novi Obiteljski zakon kojim je ukinut institut potpunog lišenja poslovne sposobnosti. Preporuka je Odbora da se zakonodavne mjere poduzimaju na način da se ukine praksa zamjenskog donošenja odluka u skladu s općom napomenom Odbora br. 1 (2014.) te da se donese široka lepeza mjera kojima se poštuje autonomija, volja i želje osobe s invaliditetom, uključujući pravo osobe da samostalno daje i povlači pojedinačni informirani pristanak na liječenje, pristup pravdi, glasovanju, sklapanju braka, punim roditeljskim pravima i rad. Odbor nadalje preporuča poduzimanje opipljivih koraka za uvođenje sustava odlučivanja uz podršku i u ovu svrhu edukacije socijalnih radnika, pravnih stručnjaka i javnih tijela o pravima predviđenima Konvencijom. Organizacije osoba s invaliditetom te ostali relevantni dionici trebaju biti uključeni u navedene zakonodavne i političke procese.“

S druge strane, kao pozitivni aspekt Odbor navodi, odnosno pohvaljuje „državu potpisnicu na zakonodavnim mjerama za ukidanje instituta potpunog lišenja poslovne sposobnosti i omogućavanje osobama s invaliditetom da budu jednako priznate kao osobe pred zakonom...“

S obzirom na navedeno, nismo mogli podržati tezu izraženu u području ovog Izvješća pod nazivom *Skrbništvo i postupci radi lišenja i vraćanja poslovne sposobnosti*, kojom se predviđa razmatranje mogućnosti vraćanja instituta potpunog lišenja poslovne sposobnosti. To bi u području zaštite prava osoba s invaliditetom i usklađivanje zakonodavstva s Konvencijom predstavljalo korak unatrag. Umjesto navedenog, upozorili smo kako je potrebno uvesti odlučivanje uz podršku, bez odgađanja.

U vezi roditeljskog prava osoba s invaliditetom, istaknuli smo zabrinutost što nigdje u tezama nije predviđeno uvođenje sustava podrške roditeljima s invaliditetom u provedbi njihovih dužnosti odgoja djece. Jedna od preporuka Odbora, dana nakon razmatranja inicijalnog izvješća Republike Hrvatske o provedbi Konvencije, u ožujku 2015. godine jest i da država potpisnica „*poduzme pravne i praktične korake kojima će osigurati da osobe s invaliditetom mogu realizirati svoja roditeljska prava i posvajati djecu jednako kao i ostali. Također preporuča da država ugovornica osigura pristupačne informacije o spolnim i reproduktivnim pravima svim osobama s invaliditetom te da se osigura pristup posvojiteljskim službama i službama za podršku u zajednici za roditelje s invaliditetom.*“

Vezano Centar za posebno skrbništvo, istaknuli smo kako Pravobraniteljica smatra neophodnim postojanje stručnih i profesionalnih zastupnika osoba s invaliditetom u postupcima za lišenje i vraćanje poslovne sposobnosti. Centar za posebno skrbništvo omogućio je djelovanje nepristranih zastupnika osoba s invaliditetom, koji raspolažu specifičnim stručnim znanjem za zastupanje osoba u postupku lišenja poslovne sposobnosti pred sudom. Ranija praksa u kojoj su ove osobe zastupali zaposlenici centara za socijalnu skrb, ili odvjetnici nije bila dobra iz više razloga i vraćanje ovakvog rješenja bilo bi neprihvatljivo. Naime, u praksi se godinama svjedočilo krajnje pasivnoj ulozi zaposlenika centara za socijalnu skrb, koji su bili i u sukobu lojalnosti, kao zastupnici osobe koju se lišava i zaposlenici predlagatelja, a još je lošija bila situacija kada bi za posebne skrbnike u postupku bili imenovani odvjetnici, koji nisu imali nikakav kontakt sa strankom niti specifično stručno znanje i profesionalni interes za ove postupke. Više je odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske u kojima je zbog sukoba lojalnosti (skrbnica djelatnica CZSS, u postupku se složila s prijedlogom za lišenje, apsolutno pasivna) i zanemarivanja načela jednakosti oružja (odvjetnica kao posebna skrbnica u postupku pasivna) utvrđena povreda prava na pošteno suđenje iz članka 29. stavka 1. Ustava. Europski sud za ljudska prava u više je svojih presuda u odnosu na RH kritizirao činjenicu da strankama nije omogućeno pravno zastupanje po neovisnom odvjetniku, ali i pasivnost posebnih skrbnika, odnosno zastupnika stranaka s invaliditetom, u postupcima za lišenje poslovne sposobnosti i drugim postupcima kojima se zadire u njihova ljudska prava. Kako bi se osigurala pravičnost postupka, aktivnim sudjelovanjem posebnog skrbnika nužno je ispuniti uvjete kontradiktornost postupka i jednakost oružja.

3.6.2. SKRBNIŠTVO I POSTUPCI RADI LIŠENJA I VRAĆANJA POSLOVNE SPOSOBNOSTI

U veljači 2013. godine iz evidencije centara za socijalnu skrb pravobraniteljica je zatražila podatke za 2012. godinu, o broju osoba potpuno i djelomično lišenih poslovne sposobnosti, broju provedenih postupaka preispitivanja prema 165. tadašnjeg ObZ-a, broju novih prijedloga sudu za lišenje poslovne sposobnosti te broju prijedloga za vraćanje poslovne sposobnosti; broju zaprimljenih sudskih odluka u postupcima za lišenje poslovne sposobnosti te u postupcima za vraćanje poslovne sposobnosti. Analizu i zaključke o dobivenim podacima objavili smo u Godišnjem izvješću o radu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2012. godinu.

Obiteljski zakon („Narodne novine“, br. 103/15) koji je stupio na snagu 01.11.2015. godine kao i onaj koji mu je prethodio (ObZ „Narodne novine“, br. 75/14 od 20.06.2014. g. - većina odredbi stupila na snagu 01. 09. 2014. godine) uveo je pozitivne zakonske izmjene koje predstavljaju približavanje zahtjevima iz Konvencije, između ostaloga i nemogućnost lišavanja poslovne sposobnosti u potpunosti. Nadalje, kao prvo načelo skrbničke zaštite u članku 233. ističe kako je zaštitu osobe s invaliditetom, ako je to moguće, potrebno osigurati drugim sredstvima i mjerama predviđenima posebnim propisima

prije nego što se donese odluka o lišenju poslovne sposobnosti i skrbničkoj zaštiti. Nadalje, prijelaznim i završnim odredbama u oba navedena propisa naloženo je sudsko preispitivanje svih odluka o lišenju poslovne sposobnosti u razdoblju od 1. siječnja 2015. do 1. siječnja 2020. Uz to novi zakon sadrži i odredbu da je centar za socijalnu skrb dužan svake tri godine preispitati potrebu skrbničke zaštite štíćenika i o tome sastaviti izvješće.

Kako bismo stekli uvid je li u praksi postupanja centara za socijalnu skrb, ali i sudaca i vještaka, u odnosu na prethodno razdoblje došlo do promjena u smislu primjene i poštivanja odredaba Konvencije, ali i citiranih načela Obiteljskog zakona, zatražili smo od centara za socijalnu skrb da nam dostave sljedeće podatke, za razdoblje od 01.01.2013. – 31.12.2016. godine:

- broj osoba potpuno i djelomično lišenih poslovne sposobnosti (na dan 31.12.2016. g.)
- broj pokrenutih postupaka preispitivanja potrebe skrbničke zaštite štíćenika (čl. 165. ObZ 116/03, 17/04, 136/04, 107/07, 61/11, odnosno po čl. 238. ObZ 75/14, ObZ 103/15,
- broj novih prijedloga sudu za lišenje poslovne sposobnosti
- broj prijedloga za vraćanje poslovne sposobnosti
- broj zaprimljenih sudskih odluka u postupcima za lišenje poslovne sposobnosti
- broj sudskih odluka u postupcima za vraćanje poslovne sposobnosti U izvješću o radu

Budući da su sada zatraženi podaci za razdoblje od četiri godine, neke podatke nećemo moći usporediti s podacima iz prethodnog ispitivanja gdje su dobiveni podaci samo za 2012. godinu. Međutim, ipak ćemo zahvaljujući omjerima moći vidjeti neke trendove, odnosno promjene u postupanju sudionika postupaka. Za razliku od ispitivanja 2013. godine, kada podatke nisu dostavila samo četiri centra za socijalnu skrb - Metković, Krk, Vrbovec i Beli Manastir, sada unatoč poslanim požurnicama nismo zaprimili podatke od deset centara za socijalnu skrb, od kojih su neki veliki i značajno utječu na konačne podatke. Sljedeći centri se nisu odazvali pozivu Pravobraniteljice za dostavom podataka: Benkovac, Buje, Ivanić-Grad, Petrinja, Rijeka, Rovinj, Sinj, Slunj, Sv. Ivan Zelina, Zadar.

Podaci prikupljeni za 2012. godinu govore o 18 877 osoba lišenih poslovne sposobnosti – od toga je bilo 84% osoba u potpunosti lišeno sposobnosti, a 16% djelomično.

Tablica 1.

ŽUPANIJA	LIŠENI POSLOVNE SPOSOBNOSTI				BROJ - UKUP
	POTPUNO	POTPUNO POSTOTAK	DJELOMICNO	DJELOMICNO POSTOTAK	
BJELOVARSKO-BILOGORSKA	508	74%	182	26%	690
BRODSKO-POŠAVSKA	551	85%	97	15%	648
DUBROVAČKO-NERETVANSKA	401	78%	112	22%	513
GRAD ZAGREB	2430	73%	884	27%	3314
ISTARSKA	882	94%	57	6%	939
KARLOVAČKA	568	87%	84	13%	652
KOPRIVNIČKO-KRIŽEVAČKA	527	88%	70	12%	597
KRAPINSKO-ZAGORSKA	785	81%	181	19%	966
LIČKO-SENJSKA	234	92%	20	8%	254
MEĐIMURSKA	411	72%	158	28%	569
OSJEČKO-BARANJSKA	1084	79%	285	21%	1369
POŽEŠKO-SLAVONSKA	375	82%	83	18%	458
PRIMORSKO-GORANSKA	167	80%	41	20%	208
ŠISAČKO-MOŠLAVAČKA	581	85%	103	15%	684
SPLITSKO-DALMATINSKA	986	80%	241	20%	1227
ŠIBENSKO-KNINSKA	224	91%	22	9%	246
VARAŽDINSKA	735	77%	216	23%	951
VIROVITIČKO-PODRAVSKA	315	92%	26	8%	341
VUKOVARSKA	895	89%	114	11%	1010
ZADARSKA	54	83%	11	17%	65
ZAGREBAČKA	706	76%	222	24%	928
REPUBLIKA HRVATSKA - UKUPNO	13419	81%	3209	19%	16629

Podaci o stanju na dan 31.12.2016. godine prikazani u *Tablici 1* govore o nešto većem postotku osoba djelomično lišenih poslovne sposobnosti – 19%, dok je njih 81 % lišeno poslovne sposobnosti u potpunosti. S obzirom na zakonske izmjene koje su na snazi od 01.09.2014. godine te očekivane zaokrete prema promjeni paradigme razočarani smo ovako i dalje nepovoljnim omjerom građana

lišenih poslovne sposobnosti u potpunosti u odnosu na one djelomično lišene poslovne sposobnosti. Značajno manji broj ukupno lišenih građana u odnosu na prethodno razdoblje nije pokazatelj njihovog realno manjeg broja već je posljedica činjenice da nam više centara za socijalnu skrb, od kojih su neki veliki, nije dostavilo tražene podatke.

Tijekom 2012. g. preispitano je svega 16% odluka o lišenju poslovne sposobnosti. U svojoj preporuci nadležnom ministarstvu za provođenjem postupka preispitivanja odluka o lišenju poslovne sposobnosti ukazali smo na nužnost individualiziranog pristupanja svakom pojedinom slučaju, preporučili da se za svaku osobu pojedinačno detaljno utvrdi koji su relevantni dokazi o postojanju razloga stavljanje pod skrbništvo te da se ukoliko su za to ispunjene pretpostavke inicira postupak vraćanja ili djelomičnog vraćanja poslovne sposobnosti.

Tablica 2.

ŽUPANIJA	LIŠENI POSL.SPOS.	PREISPITIVANJE	PREISPITIVANJE2
	BROJ - UKUPNO	PREISPITIVANJE - UKUPNO	POSTOTAK PREISPITIVANJA
BJELOVARSKO-BILOGORSKA	690	0	0%
BRODSKO-POSAVSKA	648	28	4%
DUBROVAČKO-NERETVANSKA	513	405	79%
GRAD ZAGREB	3314	144	9%
ISTARSKA	939	283	30%
KARLOVAČKA	652	111	17%
KOPRIVNIČKO-KRIŽEVAČKA	597	3	1%
KRAPINSKO-ZAGORSKA	966	447	46%
LIČKO-SENJSKA	254	0	0%
MEĐIMURSKA	569	168	30%
OSJEČKO-BARANJSKA	1369	8	1%
POŽEŠKO-SLAVONSKA	458	3	1%
PRIMORSKO-GORANSKA	208	110	53%
SISAČKO-MOSLAVAČKA	684	32	5%
SPLITSKO-DALMATINSKA	1227	72	6%
ŠIBENSKO-KNINSKA	246	211	86%
VARAŽDINSKA	951	80	8%
VIROVITIČKO-PODRAVSKA	341	29	8%
VUKOVARSKA	1010	273	27%
ZADARSKA	65	6	9%
ZAGREBAČKA	928	84	9%
REPUBLIKA HRVATSKA - UKUPNO	16629	2643	16%

Iz podataka koje prikazuje *Tablica 2* vidljivo je da su centri za socijalnu skrb u četverogodišnjem razdoblju za koje su podaci prikupljeni preispitali svega 16% odluka. Poražavajući je podatak da mnogi centri za socijalnu skrb u istom razdoblju nisu proveli niti jedno preispitivanje. Dakle, unatoč preporukama i upozorenjima pravobraniteljice kojima se ukazuje na nužnost poštivanja odredbi Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i Obiteljskog zakona centri za socijalnu skrb nisu proveli niti minimum postupaka koje od njih traži Obiteljski zakon (preispitivanje svih odluka sva tri godine). U ovim generalnim opažanjima pozitivno se ističu neke županije, odnosno neki centri za socijalnu skrb s visokim postotkom provedenih preispitivanja – primjerice Dubrovačko-neretvanska i Šibensko-kninska županija.

Što se tiče inicijative koja je prethodila prijedlozima za vraćanje poslovne sposobnosti, zanimao nas je omjer inicijativa od strane zdravstvene službe – liječnika, doma socijalne skrbi u kojem su šticešteni, obitelji li samog šticeštenika. Podaci za 2012. godinu pokazali su da je najveći broj inicijativa došao od samih šticeštenika i njihovih obitelji (zajedno 62%). Nakon toga slijede mišljenja zdravstvenih institucija (30%), dok je najmanji broj inicijativa došao od strane domova za smještaj – 8%.

Tablica 3.

ŽUPANIJA	INICIJATIVA ZA VRAĆANJE			
	LIJEČNIK	INSTITUCIJA	OBITELJ	ŠTIĆENIK
BJELOVARSKO-BILOG.	0	1	3	6
BRODSKO POSAVSKA	0	0	0	13
DUBROVAČKO-NERET.	4	0	3	5
GRAD ZAGREB	116	33	44	24
ISTARSKA	0	2	2	4
KARLOVAČKA	5	0	0	6
KOPRIVNIČKO-KRIŽEV.	0	0	1	2
KRAPINSKO-ZAGOR.	4	0	1	11
LIČKO-SENJSKA	0	0	0	0
MEĐIMURSKA	2	1	0	2
OSJEČKO-BARANJSKA	4	2	3	21
POŽEŠKO-SLAVONSKA	0	0	0	11
PRIMORSKO-GORAN.	2	1	8	3
SISAČKO-MOSLAV.	1	3	0	5
SPLITSKO-DALM.	3	1	6	5
ŠIBENSKO-KNINSKA	3	0	1	1
VARAŽDINSKA	4	0	3	13
VIROVITIČKO-PODRAV.	0	0	1	27
VUKOVARSKA	34	3	0	8
ZADARSKA	2	1	0	0
ZAGREBAČKA	5	18	17	18
REPUBLIKE HRVATSKA-UKUPNO	189	66	93	185
	35%	12%	17%	35%

Iz tablice 3 vidljiva je promjena u smislu iniciranja postupaka za vraćanje poslovne sposobnosti u odnosu na podatke iz 2012. godine. Bilježi se nešto veći postotak inicijativa za vraćanje poslovne sposobnosti od strane liječnika (35%), što vjerujemo da zapravo predstavlja veći postotak inicijativa centara za socijalnu skrb koji su zatražili mišljenje liječnika. Manji je postotak šticećenika uključujući i članove njihovih obitelji koji traže vraćanje poslovne sposobnosti (52%). Povećanju postotka inicijativa od strane institucija (12%) pozdravljamo jer je očito došlo do povećanja svijesti ustanova o ljudskih pravima osoba s invaliditetom. Mišljenja smo da je ustanove potrebno poticati na davanje ovih inicijativa te su ih centi za socijalnu skrb dužni razmotriti, a s obzirom na činjenicu da institucija u kojoj korisnik živi ima najbolji uvid u njegove mogućnosti samostalnog zastupanja svojih prava i interesa.

Primjer iz prakse Ureda: *Upoznati smo s inicijativom Doma za odrasle osobe Trogir koji je nadležnom centru za socijalnu skrb uputio inicijativu za vraćanje poslovne sposobnosti korisnici koja je lišena poslovne sposobnosti u potpunosti 2011. godine, jer imenovana živi u stambenoj zajednici, brine se potpuno samostalno o svojim potrebama, održava kućanstvo, aktivna je u zajednici, uspješno raspolaže novcem, a bolest je već dulje vremena u fazi remisije. Stoga je njihovo mišljenje kako ista može samostalno zastupati svoja prava i interese, a uz to ima i osiguranu podršku od strane ustanove odnosno njezinih zaposlenika. U konkretnom slučaju nadležni centar nije reagirao na inicijativu Doma više od godine dana pa je pravobraniteljica uputila preporuku radi preispitivanja lišenja poslovne sposobnosti i shodno utvrđenom dužnosti pokretanja postupka, uz napomenu o pravu šticećenice da o postupku bude obaviještena te u istom sudjeluje.*

U sudskoj praksi u postupcima za lišenje poslovne sposobnosti u odnosu na prethodno ispitivanje došlo je do promjene omjera u korist djelomičnog lišenja poslovne sposobnosti, što je posljedica izmjene

Obiteljskog zakona koji ne poznaje više lišenje poslovne sposobnosti u potpunosti o čemu govore sljedeći podaci:

Tablica 4.

ŽUPANIJA	SUDSKE ODLUKE U POSTUPCIMA ZA LIŠENJE POSLOVNE SPOS.		
	POTPUNO LIŠENJE	DJELOMIČNO LIŠENJE	ODBIJEN PRIJEDLOG
BJELOVARSKO-BILOG.	54	55	0
BRODSKO POSAVSKA	134	75	4
DUBROVAČKO-NERET.	30	51	9
GRAD ZAGREB	165	404	9
ISTARSKA	40	27	0
KARLOVAČKA	97	56	4
KOPRIVNIČKO-KRIŽEV.	18	64	0
KRAPINSKO-ZAGOR.	98	74	3
LIČKO-SENJSKA	40	8	0
MEĐIMURSKA	11	29	2
OSJEČKO-BARANJSKA	74	107	1
POŽEŠKO-SLAVONSKA	37	50	1
PRIMORSKO-GORAN.	13	25	3
SISAČKO-MOSLAV.	93	80	1
SPLITSKO-DALM.	212	114	0
ŠIBENSKO-KNINSKA	12	33	1
VARAŽDINSKA	78	66	3
VIROVITIČKO-PODRAV.	33	38	5
VUKOVARSKA	166	110	1
ZADARSKA	4	3	0
ZAGREBAČKA	115	100	3
REPUBLIKA HRVATSKA-UKUPNO	1524	1569	50
	48%	50%	2%

U tablici 5. prikazani su podaci o sudskim odlukama za vraćanje poslovne sposobnosti iz kojih je vidljivo da su sudovi više skloni djelomičnom vraćanju poslovne sposobnosti nego vraćanju poslovne sposobnosti u cijelosti.

Tablica 5.

ŽUPANIJA	SUDSKE ODLUKE U POSTUPCIMA ZA VRAĆENJE POSLOVNE SPOSOBNOSTI		
	POSL. SPOS. VRAĆENA	DJELOMIČNO VRAĆENA	POSL.SPO. PRIJEDLOG ODBIJEN
BJELOVARSKO-BILOG.	1	1	1
BRODSKO POSAVSKA	5	3	2
DUBROVAČKO-NERET.	1	3	2
GRAD ZAGREB	13	24	2
ISTARSKA	3	2	1
KARLOVAČKA	0	4	4
KOPRIVNIČKO-KRIŽEVAČKA	1	2	0
KRAPINSKO-ZAGORSKA	2	5	9
LIČKO-SENJSKA	0	0	0
MEĐIMURSKA	0	0	2
OSJEČKO-BARANJSKA	4	21	2
POŽEŠKO-SLAVONSKA	6	5	0
PRIMORSKO-GORANSKA	7	2	2
SISAČKO-MOSLAVAČKA	1	4	0
SPLITSKO-DALMATINSKA	1	2	0
ŠIBENSKO-KNINSKA	3	1	0
VARAŽDINSKA	7	8	1
VIROVITIČKO-PODRAVSKA	4	12	5
VUKOVARSKA	14	38	0
ZADARSKA	0	0	0
ZAGREBAČKA	13	12	0
REPUBLIKA HRVATSKA-UKUPNO	86	149	33
	32%	56%	12%

Unatoč obvezama promjene sustava koje nameće Konvencija, pravobraniteljica uvijek naglašava da i u sustavu skrbištva kojega imamo možemo poduzeti zakonske mjere, ali i promijeniti praksu postupanja

svih sudionika na način da se u zaštiti osoba s invaliditetom primjenjuje načelo najmanje restrikcije prava. U tom smislu lišenje poslovne sposobnosti treba uvijek biti posljednja mjera kada se cilj koji se želi postići, a to je zaštita prava i interesa osobe s invaliditetom nije moguće postići nekim drugim mjerama kojima se manje zadire u ljudska prava pojedinca. Nadalje je uvijek potrebno procijeniti hoće li se lišavanjem poslovne sposobnosti i stavljanjem pod skrbništvo uspjeti postići potrebna zaštita ili ova mjera ne može odgovoriti na potrebu pojedinca. Centri za socijalnu skrb kao institucije od kojih uglavnom kreću prijedlozi za lišenje moraju donijeti upravo ovu odluku – treba li osoba zaštitu i pomoć u ostvarivanju svojih interesa, može li se ona postići nekim drugim mjerama, odnosno je li nužno stavljanje pod skrbništvo i hoće li ova mjera doista biti učinkovita. Prijedlog centra za socijalnu skrb koji se upućuje sudu treba biti određen i dobro obrazložen, osobito u dijelu opsega lišenja poslovne sposobnosti. Nakon što prijedlog stigne na sud, najčešće se odmah određuje vještačenje, uglavnom po liječniku psihijatru, uvijek sa liste vještaka županijskog suda.

Vještaci kod ocjenjivanja stanja trebaju prioritetno procijeniti kako osoba funkcionira s obzirom na svoje oštećenje i na koji način će interesi osobe biti zaštićeni ukoliko joj se imenuje skrbnik. Sud tijekom postupka treba uzeti u obzir sve utvrđene činjenice i ne mora se nužno prikloniti nalazu i mišljenu vještaka. On je ovlašten kritički preispitivati taj nalaz, što suci često ne čine. Ukoliko se sud ne slaže s nalazom i mišljenjem vještaka ili ga ne razumije, ili ako stranke u postupku stave opravdane prigovore na nalaz i mišljenje, sud je ovlašten zatražiti od vještaka očitovanje na pojedine dijelove nalaza, ovlašten je i obavezan pozvati ga na dopunu nalaza i mišljenje pa i naložiti novo vještačenje. Sudac je također dužan promišljati o tome je li lišenje poslovne sposobnosti nužno, ili se cilj može postići i manje restriktivnim mjerama, hoće li lišenje poslovne sposobnosti i stavljanje pod skrbništvo biti učinkovita mjera potrebne zaštite te voditi računa da se što manje zadire u prava osobe s invaliditetom, a vezano uz opseg lišenja poslovne sposobnosti.

Mišljenja smo kako je u tom smislu potrebno kontinuirano provoditi edukaciju vještaka i sudaca. Važan dio sudskog postupka je i saslušanje i sudjelovanje same osobe za koju se postupak vodi te njezino pravilno zastupanje. Osoba za koju se postupak vodi samo iznimno se može isključiti iz ovog postupka, a razlozi moraju biti obrazloženi. Zastupnik mora biti aktivan u postupku. Novi Obiteljski zakon je u ovom području donio pozitivne promjene odredbom o pozivanju osobe u odnosu na koju se postupak vodi na ročište, ovlašću osobe da sudjeluje pri izvođenju dokaza i raspravi o rezultatima cjelokupnog postupka te obaveznim saslušanjem, i izvan zgrade suda, ukoliko je potrebno. Iznimka od dužnosti saslušanja dopuštena je samo ako saslušanje osobe nije moguće s obzirom na njezino zdravstveno stanje, s obrazloženjem razloga.

Nadalje je zakon izričito propisao dužnost posebnog skrbnika da se odazove pozivu suda i aktivno sudjeluje u postupku. Izmijenjene su i odredbe o obaveznoj dostavi odluke o lišenju osobi za koju se postupak vodio, bez iznimke, za razliku od ranijeg propisa koji je predviđao da se odluka suda ne mora dostaviti osobi koja se lišava poslovne sposobnosti, *„ako ona ne može shvatiti značenje i pravne posljedice odluke ili ako bi to bilo štetno za njezino zdravlje“*. Ova odredba je u našem sustavu bila više pravilo nego iznimka te smo iz pritužbi stranaka tijekom godina došli do saznanja da mnoge od njih nisu niti znale da su lišene poslovne sposobnosti jer nisu sudjelovale u postupku niti im je dostavljena odluka o lišenju poslovne sposobnosti.

Unatoč činjenici da je Obiteljski zakon, s ciljem približavanja zahtjevima Konvencije, izmijenjen na način da ističe kako je zaštitu osoba s invaliditetom ako je to moguće potrebno osigurati drugim sredstvima i mjerama predviđenima posebnim propisima prije nego što se donese odluka o pokretanju postupka za lišenje poslovne sposobnosti i skrbničkoj zaštiti, još uvijek svjedočimo ne poštivanju ove odredbe i stavu da je bolje pogriješiti i pokrenuti ovaj postupak kršeći tako ljudska prava osobe s invaliditetom, nego ga propustiti pokrenuti riskirajući tako mogućnost da osoba s invaliditetom ostane bez zaštite koja joj je možda potrebna.

U slučaju iz prakse Ureda koji ćemo prikazati vidljiva je nesigurnost sudionika sudskog postupka o razvodu braka koji se nisu usudili zanemariti opasku odnosno prijedlog liječnika vještaka koji je dajući vještačko mišljenje izašao izvan zadanih okvira odnosno predmeta vještačenja i iskazivao o okolnostima koje nisu bile predmet vještačenja. Njegov neargumentirani prijedlog bez kritičkog

sagledavanja prihvatili su i sudac i centar za socijalnu skrb što je naposljetku dovelo do pokretanja postupka radi lišenja poslovne sposobnosti i time povrede prava osobe s invaliditetom, koja se našla u situaciji da mora dokazivati da je sposobna samostalno štiti svoja prava i interese. Pristupanje vještačenju i njegov proces, sudjelovanje u sudskom postupku za lišenje poslovne sposobnosti te neizvjesnost njegovog ishoda koja je traje skoro godinu dana pritužiteljici su izazvali nepotrebnu patnju te je, iako naposljetku vjerojatno neće biti lišena poslovne sposobnosti za nju nastala šteta u obliku duševne boli koju nitko neće nadoknaditi.

Primjer iz prakse Ureda: *Pritužiteljica se prvi put Uredu obratila u siječnju 2016. godine navodeći kako je u tijeku postupak radi razvoda braka i donošenja odluke s kojim će roditeljem živjeti njezina i suprugova zajednička maloljetna djeca. Centar za socijalnu skrb je, prema njezinim riječima, dao prijedlog da se djeca povjere ocu, temeljen na diskriminatornoj predodžbi da se ona, zbog svog invaliditeta ne može adekvatno skrbiti o djeci. Navodi kako je njezin invaliditet posljedica operacije prije desetak godina, a teškoće u funkcioniranju ne sprječavaju je da se skrbi u svakom pogledu za svoju djecu. S druge strane, navodi kako se njezin suprug ne zna brinuti o djeci i njihovim potrebama.*

Po zamolbi Pravobraniteljice Centar je dostavio izvješće u kojem se navodi da je pritužiteljica podnijela tužbu radi razvoda braka te je istom Centru povjereno provođenje posredovanja prije razvoda braka. Centar je Sudu uputio mišljenje da je u interesu jednog djeteta da živi s ocem, a drugog s majkom, da roditelji provode roditeljsku skrb ravnopravno, zajednički i sporazumno, da se odrede susreti i druženja roditelja s djetetom s kojim ne žive te obveza uzdržavanja. U Mišljenju Centra nisu utvrđeni elementi diskriminatornog postupanja na štetu pritužiteljice.

U daljnjem sudskom postupku provedeno je vještačenje roditelja i djece od strane stalnog sudskog vještaka, spec. psihijatrije na okolnost „kojem od roditelja je uputno povjeriti djecu na čuvanje i odgoj“- „vještak će se očitovati o osobitostima oba roditelja i djece te predložiti na koji način i u kojem vremenskom periodu bi roditelj kojem dijete nije povjereno mogao provoditi vrijeme sa svojim djetetom“. U svom Nalazu i mišljenju vještak je naveo da niti jedan od roditelja ne zanemaruje ili zlostavlja djecu te smatra bi djeca trebala živjeti s majkom ali samo „ukoliko majka pristane na redovite psihoterapijske konzultacije sa licenciranim psihoterapeutom“.

Na sudskoj raspravi vještak navodi kako majci ne mogu biti povjerena djeca ukoliko ne provodi terapiju; u tom slučaju jedina adekvatna osoba je otac. Nadalje međutim vještak navodi da „tužiteljica nije u potpunosti svjesna posljedice razvoda braka i što to nosi i moguće postoji mogućnost i potrebe pokretanja postupka radi djelomičnog lišenja poslovne sposobnosti“. Nadalje navodi kako „u interesu je tužiteljice da ostane u braku sa suprugom“ pa pojašnjava da je iz provedenog vještačenja zaključio da ne postoje „poremećeni odnosi među njima uslijed njihovog međusobnog adekvatnog ponašanja, nevjere, alkoholizma, nasilja i sl., već je do takvih odnosa došlo, nažalost, isključivo zbog bolesti tužiteljice“.

Nakon ove izjave vještaka psihijatra sutkinja obrazlaže predstavnicima centra za socijalnu skrb da bi bilo poželjno ispitati da li postoji potreba pokretanja postupka kod nadležnog suda radi lišenja poslovne sposobnosti tužiteljice, a budući da je u tijeku rasprave bilo situacija u kojima se nije moglo sa sigurnošću utvrditi da je tužiteljica u potpunosti svjesna značenja postupka i posljedica razvoda braka.

Iz navedenog proizlazi kako je sudski vještak iskazivao o okolnostima koje nisu bile predmet vještačenja, kao što je svijest tužiteljice o posljedicama razvoda braka. Nadalje, vještak nije bio pozvan niti utvrđivati da razvod braka nije u interesu tužiteljice, a naročito za postupak nije relevantno koji je uzrok poremećenih odnosa unutar braka. Vještak bez posebnog obrazloženja potom iznosi kako je „iz ponašanja tužiteljice“ upitna njezina raspravna sposobnost, a nije niti obrazložio kakvo je to ponašanje tužiteljice koje ukazuje na raspravnu nesposobnost, jer iz sudskog zapisnika, opisa postupanja tužiteljice i sadržaja njezinih izjava ova nesposobnost nije razvidna.

Centar za socijalnu skrb doista podnosi prijedlog sudu radi djelomičnog lišenja poslovne sposobnosti pritužiteljice, u kojem nije obrazložena niti jedna pretpostavka koju zakon traži za pokretanje postupka. Centar ne obrazlaže niti zašto lišenje poslovne sposobnosti traži u dijelu koji se odnosi na odlučivanje o davanju suglasnosti za hospitalizaciju, donošenje odluka o zdravlju, pokretanju i vođenju sudskih

postupaka, odlučivanje o sklapanju i prestanku braka, poduzimanju radnji i poslova vezanih uz roditeljstvo te kreditno zaduživanje.

Iz navedenog je razvidno nepoznavanje uvjeta i svrhe lišenja poslovne sposobnosti pojedinca te olakog shvaćanja ovog instituta kojim se značajno ograničavaju ljudska prava osoba s invaliditetom. Naročito je zabrinjavajuća činjenica što se predlaže lišenje poslovne sposobnosti u područjima u kojima se najznačajnije zadire u prava pojedinca na osobni integritet, slobodu, privatni život, a to su područja odlučivanja o zdravlju, roditeljskoj skrbi i izjavama o osobnom stanju.

Lišenje poslovne sposobnosti predstavlja ozbiljno i izravno ograničavanje temeljnih ljudskih prava pojedinca i kao takvo mora se svesti na samo ono ograničenje prijeko potrebno radi zaštite interesa same osobe. Nemogućnost osobe da se brine o nekom od svojih prava, potreba i interesa mora biti aktualna, specificirana, dokazana i detaljno obrazložena – da bi se uopće pokrenuo postupak. Ukazujemo na presudu Europskog suda za ljudska prava - *X i Y protiv Hrvatske* gdje je sud zauzeo stajalište kako samo pokretanje postupka lišenja poslovne sposobnosti bez obzira na ishod postupka predstavlja miješanje u privatni život, jer se prilikom pokretanja postupka lišenja poslovne sposobnosti osobi automatski postavlja skrbnik za poseban slučaj i nad njom se provode medicinska vještačenja. Svako takvo miješanje u pravo na poštovanje privatnog života osobe predstavljat će povredu članka 8. Konvencije, osim ako je „u skladu sa zakonom“, teži ostvariti cilj ili ciljeve koji su legitimni prema stavku 2. ove odredbe te se može smatrati „nužnim u demokratskom društvu“ Prema mišljenju Suda, prilikom pokretanja postupka za lišenje, centar za socijalnu skrb bi trebao imati konkretne dokaze da je osoba nesposobna brinuti se za sebe, svoja prava i interese ili da predstavlja rizik za druge. Prema tome, prijedlog za lišenje poslovne sposobnosti ne može se temeljiti na generalnim pretpostavkama, već samo na konkretnim činjenicama i dokazima koji opravdavaju mjeru lišenja poslovne sposobnosti kao najadekvatniju mjeru za tu konkretnu situaciju.

Iz dokumentacije koja nam je dostavljena nije bilo razvidno na koji način je pritužiteljica ugrožavala svoja prava i interese. Uskratiti osobi mogućnost da samostalno odluči da želi razvesti brak s obrazloženjem da nije u stanju shvatiti posljedice razvoda i da je u njezinom interesu da ostane u braku je diskriminatorno prema osobi s invaliditetom.

Naime, Obiteljskim zakonom (Narodne novine, br. 103/15), propisano je u kojim slučajevima će Sud razvesti brak: ako oba bračna druga predlažu razvod braka na temelju sporazuma; ako utvrdi da su bračni odnosi teško ili trajno poremećeni ili ako je od prestanka bračne zajednice protekla godina dana. Dakle, Zakon ne traži da se u sudskom postupku utvrdi je li tužitelj u stanju shvatiti posljedice razvoda niti je li razvod u njegovom interesu. Postavlja se pitanje je li uobičajena sudska praksa utvrđivati je li razvod braka u interesu osobe koja je tužbu podnijela, te da li se inače u postupcima razvoda braka procjenjuje shvaća li osoba koja je tužbu podnijela posljedice razvoda braka. Mnogi bračni parovi nisu u potpunosti svjesni koje će biti posljedice razvoda (načini podjele bračne stečevine, obveze uzdržavanja zajedničke djece, ali i bračnog druga, i sl.), pa nitko ne procjenjuje jesu li s njima upoznati, odnosno jesu li svjesni posljedica svoje odluke, a naročito sud ne ulazi u utvrđivanje koliko je u interesu pojedinog supružnika da se brak razvede. Stoga smatramo diskriminatornim ove činjenice utvrđivati u slučaju pritužiteljice, a samo iz razloga što ista ima određenu medicinsku dijagnozu. Vještakinja se smatra pozvanom utvrditi i krivnju za poremećene odnose u braku, do kojih je prema njezinom mišljenju došlo isključivo zbog bolesti pritužiteljice.

Unatoč postojanju sumnje suda da tužiteljica nije sposobna brinuti se o svojim pravima i interesima, pa stoga moguće postoji potreba za pokretanje postupka za lišenje poslovne sposobnosti, centar za socijalnu skrb je u skladu sa svojim ovlastima, poštujući prava osobe s invaliditetom u skladu sa člankom 236. autonomno trebao procijeniti da bi zbog razloga iz članka 234. Zakona osobu bilo potrebno lišiti poslovne sposobnosti. Obiteljski zakon ovim odredbama daje diskreciono pravo centru za socijalnu skrb procijeniti hoće li pokrenuti postupak za lišenje ili ne, a na temelju utvrđenih činjenica u prethodno provedenom postupku u skladu sa svojom nadležnošću.

Iz dokumentacije koja nam je dostupna proizlazi da centar nije proveo takav postupak, nego je naprotiv postupak pokrenuo protivno svojim saznanjima i utvrđenjima do kojih je došao u prethodnim postupcima. Naime, isti Centar je ranije predložio, i to na temelju brižljivo provedenog postupka uz sudjelovanje cijelog stručnog tima koji uključuje i psihologa i psihologijsko testiranje da se toj istoj osobi ravnopravno sa suprugom povjeri izvršavanje roditeljske skrbi, da joj se povjeri jedno dijete na čuvanje i odgoj, a da drugo dijete redovito viđa. Iz dostupne dokumentacije uopće nije razvidno, i od niti jednog stručnjaka nije obrazloženo kakve to točno duševne smetnje imenovana ima, osim što je umorna, razdražljiva, nema koncentracije niti strpljenja.

Postavlja se pitanje – lišavamo li poslovne sposobnosti i oduzimamo temeljna ljudska prava građanima ovog društva koji su umorni i razdražljivi. Pritužiteljica ima određene tegobe koji su proizašle iz operativnog zahvata prije deset godina. U svom obraćanju ovom Uredu postavila je pitanje kako to da nitko cijelo ovo vrijeme nije uočio potrebu za zaštitom njezine djece ili nje same, ili potrebu da joj se pruži pomoć kada se nakon operacije vratila u svoju obitelj i brinula o djetetu starom četiri mjeseca. Zbog svega navedenog, utvrdili smo kako je centar za socijalnu skrb pokretanjem postupka za lišenje poslovne sposobnosti imenovane povrijedio njezina prava na privatni život i jednakost pred zakonom te postupao protivno načelima zaštite osoba s invaliditetom iz članka 233. Obiteljskog zakona. Stoga smo uputili preporuku centru da još jednom preispita ovu odluku i moguće odustane od pokrenutog postupka.

Centar se nije očitovao na preporuku Ureda pravobraniteljice niti na utvrđene povrede prava pritužiteljice. Samo je obavijestio ovaj Ured kako je u postupku provedeno medicinsko vještačenje na temelju kojega su vještaci donijeli zaključak da ne nalaze osnova za lišenje poslovne sposobnosti pritužiteljice te je Centar Sudu uputio očitovanje kako prihvaća nalaz i mišljenje vještaka u cijelosti. Sudski postupak je još u tijeku, ali vjerujemo da do lišenja poslovne sposobnosti pritužiteljice ipak neće doći.

3.6.3. IMOVINA OSOBA S INVALIDITETOM LIŠENIH POSLOVNE SPOSOBNOSTI

Ured pravobraniteljice zaprimio je pritužbe osoba lišenih poslovne sposobnosti vezane uz raspolaganje njihovim prihodima i imovinom. Neke od osoba koje smo zatekli prilikom obilazaka ustanova iskazivale su da ne znaju koliki su im prihodi, koliko iznose troškovi smještaja u ustanovi, tko i kako ih plaća, imaju li u vlasništvu nekretnine, a neki nisu bili upoznati po kojoj cijeni su prodane njihove nekretnine. Ovaj Ured je od nadležnih centara za socijalnu skrb zatražio izvješća o prihodima i stanju imovine štíćenika te raspolaganju istom te će po zaprimljenim izvješćima procijeniti potrebu daljnjeg postupanja.

Primjer iz prakse Ureda: *Prilikom obilaska jedne psihijatrijske ustanove zatečen je pacijent koji se tamo nalazi dulji niz godina. Navodi da mu je skrbnik zaposlenik centra za socijalnu skrb koji mu šalje svaki mjesec 1.000,00 kn, iako bi on želio raspolagati s više novca za osobne potrebe. Navodi da ima mirovinu od oko 2.000,00 kuna. S obzirom na to da se nalazi u zdravstvenoj ustanovi, smještaj ne plaća. Navodi kako je suvlasnik dvije nekretnine, koje je naslijedio od roditelja zajedno s bratom koji obje koristi – jednu za stanovanje, a drugo daje u najam – turistima tijekom sezone. O navodima štíćenika zatraženo je izvješće centra za socijalnu skrb u kojem se navodi kako imenovani doista ostvaruje mirovinu od 2.000,00 kuna, od čega mu se 1.000,00 kuna svaki mjesec šalje u bolnicu za njegove osobne potrebe, a drugih 1.000,00 kuna se ostavlja na njegovom računu tako da sada ima „ušteđen“ veći iznos novca. Od dvije nekretnine, jedna je u bratovom vlasništvu na temelju darovnog ugovora oca kao darovatelja, a druga je u suvlasništvu sa bratom i drugom rodbinom. Izlaskom na teren centar za socijalnu skrb doista je utvrdio kako je predmetni dio nekretnine u suvlasništvu štíćenika i njegovog brata adaptiran te ga brat iznajmljuje i tako očito ostvaruje prihod. Centar navodi da će s obzirom na činjenicu da je brat bez znanja centra raspolagao obiteljskom kućom u suvlasničkom dijelu štíćenika poduzima potrebne radnje i mjere u cilju zaštite štíćenikove imovine, što je otežano zbog nesuradnje brata.*

Ovaj Ured pratiti će aktivnosti centra vezano uz zaštitu prava osobe s invaliditetom na korištenje i raspolaganje imovinom. Nadalje će se preporučiti da se štíćeniku osigura raspolaganje redovnim prihodom prema njegovim vlastitim željama i potrebama.

Primjer iz prakse Ureda: *Povodom obavijesti udruge civilnog društva kako je njihovom članu, osobi s invaliditetom, uskraćena mogućnost posjeda, korištenja i raspolaganja vlastitom imovinom, konkretno kućom na adresi prebivališta, nadležni centar za socijalnu skrb, pod čijim je skrbništvom imenovani, od strane ovog Ureda upozoren je na odredbe Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i Obiteljskog zakona.*

Sukladno navedenim propisima imenovanome je potrebno osigurati pravo na posjed imovine, u skladu s njegovim željama i potrebama, poštujući jedno od temeljnih načela skrbničke zaštite, a to je što manje ograničenje prava šticećenika. Centar je upozoren i da činjenica da šticećenik ne može ni na koji način koristiti svoju nekretninu, pa čak niti ući u istu bez suglasnosti i prisutnosti skrbnice, a bez da za to postoji opravdani razlog, predstavlja povredu njegovih prava na privatno vlasništvo.

S obzirom na navedeno, zatraženo je izvješće je li i na koji način šticećeniku omogućeno slobodno korištenje vlastitom nekretninom, odnosno ukoliko nije, koji su opravdani razlozi za takvo ograničenje. U odgovoru centra za socijalnu skrb navodi se kako šticećenik nikada svojoj skrbnici nije izrazio želju za ulaskom u kuću, što se tumači činjenicom da je šticećenik u istoj kući proživio mnoga traumatična iskustva, zbog čega ju je i napustio. Ističe se da je prilikom obilaska koji je organiziran od strane stručnih radnika centra šticećenik iskazivao radost zbog posjete rodnom gradu i susreta s prijateljima, a nikada nije izražavao želju za posjedovanjem ključa nekretnine.

Međutim, navodi se da će mu isti prilikom sljedećeg posjeta biti uručen, uz napomenu kako šticećenik ne bi smio sam ulaziti u kuću, jer je ista u derutnom stanju, a kako bi se izbjegle eventualne ozljede. Nadalje se ističe kako je vršenje skrbničke dužnosti uloga koja je od strane zakonodavca nametnuta stručnim radnicima centara za socijalnu skrb te kako podrazumijeva odgovornost skrbnika za svaku nastalu štetu koju je skrivio u obavljanju svojih dužnosti. I doista, kod razmatranja problematike povreda prava osoba s invaliditetom, lišenih poslovne sposobnosti u dijelu upravljanja imovinom, potrebno je uzeti u obzir činjenicu da je skrbnik preuzimanjem skrbničkih dužnosti preuzeo izričitu obvezu upravljanja šticećenikovom imovinom te odgovornost za istu. Pri tome će skrbnik, sukladno propisima iz obveznog prava biti osobno materijalno odgovoran za eventualno nastalu štetu. S obzirom na navedeno, i dok imamo ovakvo zakonsko rješenje, odnosno sustav skrbništva potrebno je naći najbolji način za pomirenje prava šticećenika na korištenje imovinom i istovremene odgovornosti skrbnika za eventualnu štetu nastalu iz tog korištenja.

Stoga je razumljivo postupanje skrbnice i centra za socijalnu skrb koji s velikim oprezom i u skladu s mogućnostima osiguravaju šticećeniku uvid i korištenje tom imovinom. Centar je ovaj Ured obavijestio i da je s ciljem dovođenja predmetne nekretnine u stanje pogodno za život, odnosno povremeno korištenje oglašena prodaja druge nekretnine u šticećenikovom vlasništvu. S obzirom na sve navedeno, preporučili smo suradnju centra za socijalnu skrb, skrbnice šticećenika i udruge civilnog društva kako bi se šticećeniku, sukladno njegovim željama, a u skladu s mogućnostima osiguroao i organizirao povremeni obilazak ili boravak u kući.

Primjer iz prakse Ureda: *Zaprimljena je anonimna prijava u kojoj se navode nepravilnosti u radu pojedinih zaposlenika centara za socijalnu skrb vezano uz nezakonito raspolaganje imovinom osoba pod skrbništvom. Ista prijava upućena je i Državnom odvjetništvu Republike Hrvatske, Ministarstvu pravosuđa i Ministarstvu socijalne politike i mladih.*

Povodom ove prijave, Ured pravobraniteljice zatražio je od predmetnog centra za socijalnu skrb izvješće o osobama koje se nalaze na smještaju u spornim ustanovama. Savjetnice pravobraniteljice izvršile su obilazak ustanove te razgovarale s korisnicima. Kako na temelju saznanja koja smo dobili navedenim postupanjem nismo bili u mogućnosti utvrditi je li bilo povreda prava osoba s invaliditetom lišenih poslovne sposobnosti, bili smo mišljenja kako je potrebno provesti detaljnu kontrolu, odnosno nadzor nad radom centara za socijalnu skrb, naročito vezano uz optužbu o korištenju imovinom šticećenika, što smo predložili Ministarstvu za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku. Ministarstvo je ovaj Ured obavijestilo iz očitovanja centra za socijalnu skrb nisu utvrđeni propusti u

postupanju stručnih radnika te kako Ministarstvo u okviru Sektora za nadzor i predstavke tijekom provođenja redovnih i izvanrednih upravnih nadzora nadzire zakonitost rada i postupanja centara za socijalnu skrb te se u tom smislu nadzore postupanje istih u obavljanju poslova skrbništva te raspolaganja imovinom štíćenika.

Primjer iz prakse Ureda: *Pritužila nam se osoba lišena poslovne sposobnosti, smještena u ustanovu socijalne skrbi. U pritužbi navodi kako je vlasnica stana u rodnom mjestu koji u njezino ime iznajmljuje centar za socijalnu skrb, ali nije joj poznato gdje završi novac prikupljen od najamnine, odnosno sumnja kako ga djelatnici centra dijele međusobno. Uskraćuju joj se podaci o visini mirovine. Žali se što joj je ukinut džeparac kao korisniku stalnog smještaja s obrazloženjem da nema dovoljno sredstava za plaćanje doma i džeparac. Nadalje navodi kako joj je centar otuđio automobil i sve stvari iz stana. Nije zadovoljna radom i odnosom skrbnika, navodi da joj se nikada ne javlja na telefon kada ga zove, da ju nikada nije posjetio.*

S obzirom na navedeno, zatraženo je očitovanje centra za socijalnu skrb o navedenim pritužbama, te dostava relevantne dokumentacije, naročito vezano uz upravljanje imovinom i приходима štíćenice. U izvješću se navodi se da se mirovinom podmiruju troškovi smještaja u ustanovi, troškovi otkupa i pričuve stana, zadovoljenje potreba štíćenice izvan onoga što pruža ustanova te njezin džeparac koji joj svaki mjesec putem pošte šalje skrbnik. S obzirom na to da je jedna od temeljnih pritužbi pritužiteljice bila da ne dobiva džeparac i da joj nije poznato gdje se troši njezin novac.

Ured je zatražio nadopunu izvješća, sa točnom specifikacijom stavki koje se navode, uz pisani dokaz – iznos mirovine, trošak otkupa i pričuve za stan te dokaz o redovitom slanju džeparca stranci. Odgovor nije zaprimljen. Stoga je Ured pravobraniteljice predložio Ministarstvu za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku da kao nadležno tijelo provede inspekcijski, odnosno upravni nadzor nad radom predmetnog centra za socijalnu skrb, a vezano uz upravljanje imovinom imenovane, ali i u odnosu na postupanje organa skrbništva i skrbnika kao djelatnika centra koje postupanje nije bilo u skladu s načelima skrbničke zaštite određene Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom, ali i Obiteljskim zakonom. Predložili smo i po provedenom nadzoru poduzeti mjere kako bi se zaštitila prava osobe s invaliditetom, sukladno obvezujućim međunarodnim dokumentima i nacionalnom zakonodavstvu. Zatražili smo izvješće o poduzetom, odnosno izvješće o rezultatima nadzora.

Ministarstvo je obavijestilo ovaj Ured kako su tijekom nadzora utvrđeni mnogobrojni propusti u postupanju centra te su naložene mjere koje se odnose na iste propuste te na pokretanje postupka razrješenja skrbnika skrbničke dužnosti i utvrđivanja odgovornosti stručnih radnika i ravnateljice centra. Ured je od Ministarstva zatražio dostavljanje Izvješća o provedenom nadzoru iz kojeg će biti vidljive povrede prava pritužiteljice, a kako bismo istu mogli upoznati s navedenim i savjetovati je o daljnjim mogućnostima zaštite njezinih prava.

Na temelju saznanja koja smo dobili tijekom svog rada zaključujemo o glavnim problemima kada govorimo o imovini osoba pod skrbništvom:

- 1. Neinformiranost osoba s invaliditetom i njihovih obitelji o tome koje su posljedice lišenja poslovne sposobnosti i stavljanje pod skrbništvo u odnosu na vlasništvo, posjedovanje i upravljanje imovinom*
- 2. Neobaviještenost osobe pod skrbništvom o stanju njegove imovine, o raspolaganju njegovom imovinom, o cilju i svrsi takvog raspolaganja, a naročito ne traženje mišljenja/suglasnosti za takvo raspolaganje*
- 3. Zloupotreba činjenice da je osoba pod skrbništvom, na smještaju u instituciji, od strane skrbnika – službene osobe ili člana obitelji.*

Konvencija o pravima osoba s invaliditetom o imovini osoba s invaliditetom progovara upravo u članku 12. koji se odnosi na Jednakost pred zakonom. Stavkom 5. istog članka propisana je obveza države da osobama s invaliditetom osigura jednaka prava da posjeduju i nasljeđuju imovinu, kontroliraju svoje vlastite financijske poslove, ..., i da ne budu bez vlastite volje lišene svojega vlasništva. Kao i u svim drugim segmentima odlučivanja o sebi i svojim pravima i obvezama, Konvencija traži da se osobama s

invaliditetom osigura podrška radi ostvarivanja poslovne sposobnosti za upravljanja i raspolaganja imovinom.

Obiteljski zakon štiti pravo osobe s invaliditetom na stjecanje vlasništva nad imovinom, pa tako i na nasljeđivanje (npr. imenovanje posebnog skrbnika u ostavinskom postupku ako su interesi šticećenika i skrbnika u koliziji, nemogućnost skrbnika sa samostalno raspoloža imovinom – treba odobrenje centra za socijalnu skrb, i sl.). Međutim, unatoč tome što ima formalnopravno vlasništvo nad imovinom, osobi lišenoj poslovne sposobnosti su često uskraćena temeljna vlasnička ovlaštenja – pravo na posjed, korištenje, upravljanje i raspolaganje tom imovinom. O tome odlučuje njezin skrbnik zajedno sa organom skrbništva. I upravo u ovom segmentu događaju se povrede prava osoba invaliditetom, pod skrbništvom.

Kako se to događa?

Primjerice, osoba smještajem u instituciju gubi posjed svoje nekretnine; nekretninom će se raspolagati bez njezinog pristanaka - ona će se iznajmiti ili prodati radi podmirenja troškova smještaja u instituciji. Osoba pod skrbništvom ne kontrolira vlastite financijske poslove – njezina novčana sredstva troše se prema odluci skrbnika, koji često postupaju s njihovim prihodima ili imovinom sukladno svojim vrijednosnim stavovima, ne poštujući želju šticećenika o načinu raspolaganja, ukoliko primjerice takvo raspolaganje smatraju nepotrebnim, rastrošnim i slično. Tako će skrbnik biti taj koji će odlučiti koje su to mjesečne potrebe šticećenika i s kolikim iznosom njegovog vlastitog novca će mu dopustiti potrošiti za te potrebe. Ostatak njegovih prihoda će se štedjeti, bez da je jasna svrha te štednje. Jedina svrha koja je često jasna je zaštita državnog interesa da ne mora snositi troškove zbrinjavanja korisnika u budućnosti. Osobe koje nisu pod skrbništvom slobodno raspoložu svojim novcem i troše ga sukladno svojim stavovima. Ove osobe će također pasti na teret skrbi države kada potroše sav svoj novac i ukoliko nemaju obveznika uzdržavanja, a ne budu se mogle same skrbiti o sebi. Iz navedenog je jasna neravnopravnost između građana vezano uz raspolaganje prihodima i imovinom.

Obiteljski zakon nije predvidio rješenje za slučaj sukoba mišljenja skrbnika i šticećenika o načinu upravljanja i raspolaganja prihodom, kao niti u drugim područjima odlučivanja. U uvodnim odredbama poglavlja Obiteljskog zakona „Skrbništvo za punoljetne osobe“ nalazi se temeljno načelo: „Skrbnik je dužan prihvatiti želje i osobne stavove šticećenika osim ako je to u suprotnosti s njegovom dobrobiti“ (čl. 233. st. 5.).

Čl. 252. st. 2. kaže: „Prije poduzimanja mjera zaštite osobe šticećenika ili njegovih imovinskih interesa skrbnik je uvijek dužan razmotriti mišljenje, želje i osjećaje šticećenika te ih uzeti u obzir, osim ako je to u suprotnosti s dobrobiti šticećenika.“ Stavkom 3. propisano je da će o poduzetim mjerama te eventualnim razlozima odbijanja želja šticećenika skrbnik sastaviti bilješku kao sastavni dio izvješća o radu skrbnika.

Dakle, u slučaju neslaganja skrbnika i šticećenika nema učinkovitog sredstva zaštite šticećenika od samovolje skrbnika – bilješka u skrbničkom izvješću nije zaštitni mehanizam poštivanja želja šticećenika. Ovdje također ponovno treba podsjetiti na stav odbora UN-a koji zabrinut zbog činjenice *da predviđene zakonske izmjene i dopune još uvijek predviđaju „najbolji interes“ osobe umjesto njegove odnosno njezine volje i želja i održavaju modificirani režim zamjenskog donošenja odluka.*

Neke osobe s invaliditetom lišene poslovne sposobnosti pritužile su se ovom Uredu jer nisu bile upoznate što se dogodilo sa vrijednim (materijalno i emotivno) stvarima (nakit, umjetnine, namještaj, knjige, fotografije) iz njihovog stana u kojem su živjele prije smještaja u instituciju.

Obiteljski zakon, odnosno Pravilnik o načinu vođenja očevidnika i spisa predmeta osoba pod skrbništvom, načinu popisa i opisa njihove imovine, podnošenju izvješća i polaganju računa skrbnika te sadržaju i obliku punomoći i anticipiranih naredbi („Narodne novine“, br. 106/2014) propisuju nužnost opisa i popisa imovine od strane višečlane komisije, sastavljanje zapisnika, unošenje ovih podataka u registar osoba pod skrbništvom. Ukoliko će se primjerice stan u kojem se nalaze vrijedne pokretne dati u najam, iste je potrebno sačuvati – Pravilnik predviđa polog dragocjenosti ili davanje na upravljanje nekoj osobi. Šticećenik ima pravo biti prisutan opisu i popisu imovine ukoliko je sposoban

shvatiti o čemu se radi (čl. 253. st. 4. ObZ) Mišljenja smo kako se štićenika samo iznimno može isključiti iz ove radnje.

Problem s kojim će se susreću skrbnici (oni po služenoj dužnosti, i drugi), kao i djelatnici organa skrbništva (CZSS) - imaju li dovoljno stručnih znanja/vremena za upravljanje nečijom imovinom (npr. postupak prodaje jedne nekretnine kako bi se novac koristio za obnovu druge nekretnine, nadgledanje obnavljanja druge nekretnine, ulaganje novca, trgovanje dionicama i sl.). Potrebno je stoga razmisliti o prepuštanju upravljanja imovinom štićenika posebno educiranim pojedincima ili imenovati skrbnike za upravljanje imovinom, odnosno osnovati fond/agenciju za upravljanje imovinom osoba pod skrbništvom.

Zaključno, mišljenja smo kako je osobama s invaliditetom i njihovim obiteljima potrebno pružiti informaciju o značenju skrbništva u odnosu na vlasništvo i raspolaganje imovinom, pružiti osobi pod skrbništvom informaciju o stanju imovine na njemu pristupačan način (lako razumljive informacije) ukoliko je to potrebno te ih uvijek pitati za mišljenje, odnosno suglasnost kada se radi o upravljanju ili raspolaganju imovinom; u novom sustavu uvesti institut odlučivanja uz podršku čime će se omogućiti i upravljanje vlastitom imovinom. Nadalje je potrebno osobama s invaliditetom osigurati posjed nad vlastitom nekretninom i korištenje osobnim stvarima, odnosno osigurati im ostanak u vlastitoj nekretnini razvojem usluga podrške samostalnom življenju u zajednici – spriječiti smještaj u instituciju. Upravljanje imovinom osoba pod skrbništvom preporuča se prepustiti profesionalcima izvan sustava čime će se spriječiti i eventualne zloupotrebe od strane skrbnika.

3.7. POŠTIVANJE DOMA I OBITELJI

Spolnost, brak i roditeljstvo osoba s invaliditetom, a posebice pitanja reproduktivnosti i majčinstva žena s invaliditetom u hrvatskom društvu još uvijek predstavljaju tabu teme. Kako izostaju stručne rasprava o različitim aspektima, izazovima i dimenzijama trudnoće i majčinstva žena s invaliditetom, u javnosti susrećemo brojne predrasude – od onih da trudnoća ugrožava zdravlje žene s invaliditetom do onih da invaliditet onemogućava i trudnoću i majčinstvo. Razlozi za takve stavove leže u neznanju i pomanjkanju interesa za potrebe i položaj žena s invaliditetom te usmjerenost na ženin invaliditet, a ne na njezinu prirodnu želju za majčinstvom i pravo da u ovom važnom segmentu ostvari ravnopravnost sa ženama bez invaliditeta. Invaliditet ne smije biti zapreka ostvarivanju prava na majčinstvo kao temeljnog ljudskog prava žene.

Iskustvo osobe s invaliditetom: Pritužila nam se osoba s invaliditetom, lišena poslovne sposobnosti, na uskraćivanje roditeljskih prava nad mlt. kćerkama.

U provedenom postupku pravobraniteljica je utvrdila kako je imenovana osoba sa psiho-socijalnim teškoćama zbog kojih je pravomoćno lišena poslovne sposobnosti 2009. godine te stavljena pod skrbništvo. Prisilno je hospitalizirana u psihijatrijskoj bolnici u razdoblju od travnja 2009. do rujna 2015. godine, zbog počinjenja kaznenog djela. Stariju kćerku rodila je 2005. godine u izvanbračnoj zajednici koja je prestala postojati 2006. godine. Kćerka je sudskom odlukom od 2009. godine povjerena ocu na čuvanje i odgoj, a majci su određeni susreti i druženja dva puta tjedno po četiri sata. Drugu kćerku, neutvrđenog očinstva rodila je 2011. godine. Dijete je odmah po rođenju rješenjem centra za socijalnu skrb smješteno u ustanovu, a godinu kasnije u udomiteljsku obitelj kojoj je i povjereno na čuvanje i odgoj rješenjem centra od 2014. godine. Na zahtjev štićenice, pokrenut je postupak preispitivanje poslovne sposobnosti 2014. godine u kojem će se na traženje Centra utvrđivati i njezina sposobnost ostvarivanja roditeljske skrbi nad djecom. Majka je svoje drugo dijete prvi puta vidjela 2015. godine, a nakon toga je u istoj godini još dva puta ostvarila susret s njom, svaki put na vlastito traženje, u prostorijama centra za socijalnu skrb i pod nadzorom stručnih radnika centra, u prisustvu udomiteljice.

Na temelju dostupne dokumentacije utvrđena je povreda roditeljskog prava pritužiteljice u odnosu na prvorođeno dijete vezano uz susrete i druženja s djetetom jer se ti susreti nisu nikada odvijali kako je predviđeno sudskom odlukom – iz dokumentacije nisu vidljivi razlozi, ali očito je da za razdoblje od ožujka 2007. godine do ožujka 2009. godine status djeteta nije bio pravno riješen jer se izvanbračna

zajednica raspala, a nije donesena odluka o povjeravanju djeteta. U razdoblju nakon toga pritužiteljica je bila učestalo hospitalizirana, a u tom razdoblju gotovo da nije bilo susreta s majkom. Pritužiteljica očito nije dobila niti jedan oblik pomoći od nadležnih tijela kako bi se susreti s djetetom odvijali u kontinuitetu, a nakon dovršetka nadzora nad roditeljskom skrbi nisu vidljivi oblici podrške za izvršavanje roditeljske uloge u bilo kojem smislu. Posljedica ovakvog zapuštenog odnosa između majke i djeteta je da sada kćerka odbija gotovo bilo koji oblik komunikacije s majkom.

Drugorođeno dijete je odmah po rođenju odvojeno od majke, na temelju činjenice da je majka osoba s invaliditetom koja se nalazi na liječenju u psihijatrijskoj bolnici. Prije odvajanja djeteta od majke, niti u narednom razdoblju nije proveden zakonom predviđen sudski postupak oduzimanja roditeljske skrbi niti je zatražen pristanak majke na smještaj djeteta u ustanovu, a kasnije u udomiteljsku obitelj. Na temelju činjenice da je ista lišena poslovne sposobnosti zaključeno je da imenovana nema roditeljsku skrb nad djetetom. Zaključak i prijedlog stručnog tima ustanove neposredno nakon odvajanja djeteta i smještavanja u ustanovu je da je dijete potrebno smjestiti u obitelj posvojitelja obzirom na to da je majka lišena poslovne sposobnosti, a nitko drugi od obitelji nije zainteresiran za dijete. Individualni plan promjene za dijete napravljen je tek nekoliko godina kasnije. U njemu se navodi da je majku potrebno na „adekvatan način, a uz pomoć liječnika bolnice informirati ...da je s obzirom na dugotrajno liječenje u bolnici možda najbolje da se dijete daje na posvojenje, budući da je završetak liječenja neizvjestan kao i njena budućnost nakon izlaska iz bolnice“. U istom Planu predviđeno je i pružanje podrške udomiteljskoj obitelji u što boljoj adaptaciji na novog člana, pogotovo stoga što je „obitelj za udomljenje odabrana s perspektivom posvojenje“.

Iz navedene dokumentacije proizlazi dakle kako je dijete odmah po rođenju predviđeno za posvojenje, bez da se u sudskom postupku odlučivalo o roditeljskoj skrbi odnosno roditeljskim kompetencijama majke. Nadalje, u spisima nije pronađeno mišljenje liječnika ili drugih stručnjaka o tome koliko će dugo trajati hospitalizacija korisnice niti kako bi njezina bolest utjecala na njezine roditeljske kompetencije, odnosno može li se očekivati da će nakon određenog vremena i uz primjerenu podršku imenovana biti u stanju izvršavati sadržaje roditeljske skrbi. Nije joj pružen niti jedan oblik podrške kako bi postala sposobna izvršavati sadržaje roditeljske skrbi. Naprotiv, presumirano je da ne može i neće moći u budućnost izvršavati sadržaje roditeljske skrbi na temelju njezine dijagnoze i činjenice da je nekoliko puta psihijatrijski liječena. Tijekom četiri godine, od rođenja djeteta do početka 2015. godine nije joj omogućen nikakav kontakt s djetetom, a sve bez pravne osnove. U dokumentaciji nije pronađen niti jedan dokaz da je majka bila upoznata s radnjama koje se poduzimaju vezano uz dijete. Nije joj omogućeno sudjelovanje u upravnim postupcima niti su joj dostavljana rješenja kojima se odlučuje o zbrinjavanju djeteta.

Tako joj je u potpunosti onemogućeno štititi svoje interese. Iz dokumentacije nije vidljivo niti da je skrbnik na bilo koji način štitio njezine interese. U dokumentaciji nema niti dokaza da je ista uopće informirana o razlozima zbog kojih je dijete odvojeno od nje odmah po rođenju, o tome da je smješteno u dom, a kasnije u udomiteljsku obitelj koja je odmah promatrana kao obitelj potencijalnih posvojitelja. Tek 2014. godine zatražen je pristanak majke na posvojenje djeteta, što je ona odbila. Nakon toga, imenovanoj je prvi kontakt s kćerkom na vlastito inzistiranje osiguran 2015. godine. Majci je sada onemogućena slobodna komunikacija s djetetom.

Odlukom Centra za socijalnu skrb Zagreb dijete je odvojeno od majke bez njezinog pristanka i bez da je u sudskom postupku donesena odluka o ograničavanju njezinih roditeljskih prava (oduzimanju prava na život s djetetom ili odluka o lišenju prava na roditeljsku skrb). Majci nije omogućen nikakav kontakt s djetetom.

Mišljenje Ureda: Smatramo da je u konkretnom slučaju prema pritužiteljici počinjena diskriminacija s osnove invaliditeta, jer je centar za socijalnu skrb na temelju činjenice da je ista osoba s invaliditetom i lišena poslovne sposobnosti postupio drugačije nego što bi postupio da se radilo o osobi bez invaliditeta. Majci su roditeljska prava uskraćena na temelju odluka donesenih u upravnom postupku,

u kojim postupcima joj je uskraćeno sudjelovati te joj je u potpunosti onemogućeno zaštititi svoja prava.

Republika Hrvatska članica je Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, pa sukladno navedenom priznaje i nadležnost Europskog suda za zaštitu ljudskih prava čije odluke su obvezujuće prirode.

Presuda Europskog suda koja je problematizirala vezu između lišenja poslovne sposobnosti i prava na roditeljsku skrb u hrvatskom zakonodavstvu i kojom je utvrđena povreda članka 8. Konvencije (pravo na poštivanje privatnog i obiteljskog života) je i presuda *X protiv Hrvatske* iz 2008. godine.

Sud u jednom dijelu presude primjećuje kako nikada, u nekom posebnom postupku nije donesena odluka o podnositeljčini roditeljskim pravima, odnosno unatoč lišenju poslovne sposobnosti nije donesena odluka kojom bi se podnositeljici zahtjeva izričito oduzela roditeljska prava. Nadalje se navodi: „*Sud teško može prihvatiti da se svaka osoba lišena poslovne sposobnosti treba automatski isključiti iz postupka posvojenja svoga djeteta....*“.

U sudskoj odluci još se navodi: „*Među pitanjima što ih lokalno tijelo razmatra prilikom donošenja odluka o djeci stavljenoj pod njegovu skrb moraju bezuvjetno biti stavovi i interesi bioloških roditelja. Dakle, proces odlučivanja, prema mišljenju Suda, mora biti proces u kojemu će se osigurati da lokalno tijelo bude upoznato s njihovim stavovima i interesima i da ih propisno uzme u obzir te da im se omogući pravovremeno korištenje svih pravnih sredstava koja im stoje na raspolaganju. Stoga je, prema mišljenju Suda, potrebno utvrditi, uzimajući u obzir konkretne okolnosti predmeta, a osobito ozbiljnost odluka koje se donose, jesu li roditelji bili uključeni u proces odlučivanja, gledan u cjelini, u onoj mjeri koja je dovoljna da im se pruži potrebna zaštita njihovih interesa. Ako nisu, to će značiti da nije poštivan njihov obiteljski život, pa se miješanje do kojega je došlo zbog te odluke neće moći smatrati nužnim u smislu čl. 8.*“

Iz navedenog, može se zaključiti da je stav Suda kako činjenica potpunog lišenja poslovne sposobnosti ne znači automatski gubitak roditeljske skrbi. Novi Obiteljski zakon („Narodne novine“, broj 103/15) uveo je izmjene u ovom smislu pa predviđa mirovanje ostvarivanja roditeljske skrbi ukoliko je roditelj lišen poslovne sposobnosti u dijelu u kojem nije u stanju ostvarivati roditeljsku skrb. Ističe i također nužnost da se roditeljima omogući sudjelovanje u postupku i zaštita vlastitih interesa, što je u slučaju pritužiteljice u potpunosti izostalo.

Konvencija UN-a o pravima djeteta od 20. studenoga 1989., koja je u odnosu na Hrvatsku stupila na snagu 8. listopada 1991. (Narodne novine – Međunarodni ugovori, 15/1990), u mjerodavnom dijelu glasi kako slijedi: Članak 9. "1. *Države stranke osigurat će da se dijete ne odvajaju od svojih roditelja protiv njihove volje, osim kada nadležne vlasti pod sudbenim nadzorom odluče, u skladu s važećim zakonima i postupcima, da je odvajanje potrebno radi dobrobiti djeteta.*

Takva odluka može biti naročito potrebna u posebnim slučajevima, kao što su zloraba roditeljskog položaja ili zanemarivanje djeteta, ili pak kad roditelji žive odvojeno, a mora se donijeti odluka o mjestu djetetova prebivališta." "2. *U svakom postupku koji se vodi u skladu sa stavkom 1. ovog članka, svim zainteresiranim stranama mora se omogućiti sudjelovanje i izjašnavanje.*"

U vrijeme kada je odlučivano o poduzimanju mjera kojima su ograničena odnosno oduzeta roditeljska prava imenovanoj, citirana presuda je bila donesena i obvezujuća, a na snazi je bila i Konvencija o pravima osoba s invaliditetom, i naravno, Konvencija o pravima djeteta. Smatramo kako je Centar stoga u svojim postupanjima morao uzeti u obzir i primijeniti osim domaćeg zakonodavstva i relevantne međunarodne ugovore, kao i sudsku praksu Europskog suda za ljudska prava. Centar za socijalnu skrb to nije učinio, već je jednostranim odlukama, u upravnim postupcima, u kojima stranci nije dana mogućnost sudjelovati imenovanoj uskratio izvršavanje svih sadržaja roditeljske skrbi nad djetetom te ga prejudicirajući odluku o posvojenju u budućnosti, bez dokaza da imenovana neće biti u stanju izvršavati roditeljsku skrb, dijete smjestio u obitelj potencijalnih posvojitelja. U svim postupcima nitko nije zastupao interese stranke, pa čak niti njezina skrbnica koja je za to bila ovlaštena. Ne samo da nije sudjelovala u postupcima i da nije bila adekvatno zastupana, već nije bila niti obaviještena o razlozima

oduzimanja djeteta niti o tome što je s djetetom i gdje se nalazi. Imenovana još uvijek ne može ostvariti niti jedan sadržaj roditeljske skrbi nad djetetom. Nije vidljivo da je upoznata sa svojim pravima niti kako ih može zaštititi. Zaključno možemo utvrditi da Centar za socijalnu skrb krši prava pritužiteljice kao osobe s invaliditetom, a vezano uz roditeljska prava nad mlađim djetetom.

Stoga je Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom u skladu sa svojim ovlastima preporučila ispraviti dosadašnje propuste u postupanju vezano uz roditeljsko pravo pritužiteljice u odnosu na djecu te u daljnjim postupanjima uz primjenu domaćeg zakonodavstva poštivati i odredbe gore citiranih obvezujućih međunarodnih ugovora. Preporučili smo da se majci pruži sva potrebna podrška kako bi se postigao kvalitetniji kontakt sa starijim djetetom. U odnosu na mlađe dijete upozorili smo kako je potrebno provesti sve zakonom propisane postupke kojima će se bez diskriminacije s osnove invaliditeta odlučiti o roditeljskom pravu korisnice, vodeći se prioritarno interesima djeteta, ali i uvažavajući pravo majke na roditeljstvo, pružajući joj mogućnost sudjelovanja u svim postupcima, adekvatno zastupanje i zaštitu vlastitih interesa svim raspoloživim sredstvima.

Unatoč ovakvoj preporuci Pravobraniteljice, i pod uvjetom da ista bude uvažena, šteta nastala pritužiteljici zbog propusta u radu Centra zapravo se ne može nadoknaditi.

S obzirom na postojanje bojazni da u sličnim slučajevima u postupanjima centara za socijalnu skrb dolazi do povreda prava osoba s invaliditetom u odnosu na njihova roditeljska prava, a naročito se to odnosi na zastarjelo i diskriminatorno shvaćanje o tome da je osoba s invaliditetom koja je lišena poslovne sposobnosti lišena i prava na roditeljsku skrb, preporučili smo nadležnom ministarstvu naložiti svim centrima za socijalnu skrb žurno preispitivanje slučajeva u kojima su roditeljska prava osobama s invaliditetom uskraćena pravno ili faktično, na temelju činjenice lišenja poslovne sposobnosti te upozoriti centre na nužnost postupanja u skladu s novim Obiteljskim zakonom, ali i gore citiranim obvezujućim međunarodnim ugovorima. Zatražili smo i dostaviti podatke o zatečenom broju slučajeva te o poduzetim mjerama.

Podaci koje smo zaprimili od nadležnog ministarstva pokazali su sljedeće:

Zaprimljeni su odgovori od ukupno 92 centra za socijalnu skrb, odnosno podružnice. Od toga je 69 odgovorilo da osobe iz njihove evidencije koje su lišene poslovne sposobnosti nemaju maloljetnu djecu, odnosno da im nisu uskraćena njihova roditeljska prava na temelju činjenice da su lišeni poslovne sposobnosti. Ostalih 24 centara nas je obavijestilo o osobama koje su lišene u cijelosti ili djelomično poslovne sposobnosti, a imaju mlt. djecu te su im roditeljska prava na neki način ograničena.

Kod većine osoba izvršavanje roditeljskih prava i obveza ograničeno je izrečenom mjerom oduzimanja prava na život s djetetom te su roditeljima određeni susreti i druženja koji se odvijaju sukladno sudskim odlukama. U nekolicini slučajeva roditelji su lišeni poslovne sposobnosti u dijelu izvršavanja roditeljske skrbi te je kod nekih od ovih osoba navedeno da se susreti odvijaju „povremeno“. Ove slučajeve će Ured pravobraniteljice detaljnije ispitati kako bi se utvrdili razlozi za lišenje poslovne sposobnosti baš u dijelu izvršavanja roditeljske skrbi, te o načinu kako su određeni susreti i druženja roditelja s djecom i izvršavaju li roditelji bilo koji sadržaj roditeljske skrbi. U nekim slučajevima centri su nas obavijestili kako su osobe koje su lišene poslovne sposobnosti lišene prava na roditeljsku skrb u posebnim postupcima.

U nekim slučajevima su roditeljima koji su lišeni poslovne sposobnosti ograničena njihova roditeljska prava i djeca su povjerena na čuvanje i odgoj bližim srodnicima (baki ili djedu), ali svi žive u istom kućanstvu pa na taj način roditelji sudjeluju u odgoju i podizanju djece.

Zabilježen je jedan slučaj gdje je majka lišena poslovne sposobnosti smještena u instituciju zajedno s djetetom te se o njemu skrbi sukladno svojim mogućnostima. Zabilježeno je i više slučajeva gdje su djeca nakon razvoda braka roditelja povjerena na čuvanje i odgoj drugom roditelju, a onome koji je lišen poslovne sposobnosti određeni su susreti i druženja, koji se prema saznanjima centara za socijalnu skrb uredno odvijaju. Iz izvješća centara za socijalnu skrb u nekim slučajevima nisu prikazani nikakvi

oblici potpore ili podrške roditeljstvu osoba s invaliditetom, dok je u nekoliko slučajeva prikazano kako je centar za socijalnu skrb iskoristio sva raspoloživa sredstva kako bi roditelju s invaliditetom pružio potrebu pomoć i potporu u izvršavanju dužnosti podizanja i odgoja djece.

Neki od centara za socijalnu skrb obavijestili su na koji način su pokušali pružiti odgovarajuću pomoć osobama s invaliditetom u provedbi njihovih dužnosti u podizanju djece. Uglavnom je to bilo izricanje mjera obiteljsko-pravne zaštite – nadzora nad izvršavanjem roditeljske skrbi, ili pokušajima da se obitelji pomogne suradnjom s drugim institucijama – vrtićima, školama. Nije zabilježeno da bi se primjenom mjera koje su imali na raspolaganju spriječilo odvajanje roditelja od djeteta. Uglavnom se postigla mogućnost ostvarivanja susreta i druženja.

Zaključujemo kako veliki broj centara za socijalnu skrb još uvijek ima odvojenu djecu od roditelja na temelju činjenice da su roditelji lišeni poslovne sposobnosti, čime su povrijeđena prava osoba s invaliditetom. Nadalje je uočeno kako su neki roditelji lišeni izvršavanja svojih roditeljskih prava i dužnosti u postupcima za lišenje poslovne sposobnosti. Smatramo da navedeno nije ispravan način ograničavanja roditeljskih prava, naročito stoga što se u ovim sudskim odlukama ne uređuju odnosi između roditelja i djece. Pravobraniteljica će naročito podrobno ispitati ove slučajeve. U slučajevima gdje se posumnjalo na povrede prava na roditeljstvo osoba s invaliditetom, pravobraniteljica je zatražila očitovanja centara za socijalnu skrb o pravnoj osnovi ograničavanja roditeljskih prava, preispitivanju izrečene mjere, održavanju kontakata s djecom kada su oni određeni sudskom odlukom, i o ostalim okolnostima, a sve radi provođenja daljnjih postupaka s ciljem utvrđivanja eventualnih povreda prava osoba s invaliditetom.

Iskustvo osobe s invaliditetom: Pravobraniteljici se obratio pritužitelj, slijepa osoba koji živi u izvanbračnoj zajednici sa slijepom partnericom. Neposredno nakon rođenja njihovog zajedničkog djeteta obratile su im se socijalne radnice nadležnog centra za socijalnu skrb radi zbrinjavanja djeteta, izražavajući sumnju da će se njih dvoje zbog postojanja invaliditeta biti u mogućnosti sami brinuti o djetetu. Predložene su im dvije mogućnosti - smještaj djeteta i majke u instituciju ili smještaj djeteta u instituciju/udomiteljsku obitelj. Pritužitelju ove mogućnosti nisu bile prihvatljive te je želio zajedno s partnericom brinuti o djetetu. Naveo je ipak da im je zbog invaliditeta potrebna pomoć oko skrbi za dijete.

Pravobraniteljica je upozorila Centar da bi zbrinjavanje djeteta u instituciji samo zbog postojanja invaliditeta kod roditelja predstavljalo zakonom zabranjenu diskriminaciju na osnovi invaliditeta.

Konvencija o pravima osoba s invaliditetom („Narodne novine – Međunarodni ugovori“, br. 6/07, 3/08, 5/08) izrijekom navodi da ni u kojem slučaju dijete neće biti odvojeno od roditelja na osnovi invaliditeta, bilo djeteta ili jednog ili oba roditelja, a države potpisnice će pružiti odgovarajuću pomoć osobama s invaliditetom u provedbi njihovih dužnosti u podizanju djece. S obzirom na navedeno, preporučili smo poduzeti sve mjere, koristeći sve dostupne resurse, u suradnji s lokalnom zajednicom i civilnim društvom, kako bi se spriječilo odvajanje djeteta od roditelja na temelju invaliditeta roditelja.

Preporučili smo nadležnom Ministarstvu socijalne politike i mladih da se uključi u rješavanje problema, upozoravajući uz to kako Zakon o socijalnoj skrbi, kao niti Obiteljski zakon ne sadrže odredbe sukladno kojima bi se u ovakvom slučaju roditeljima s invaliditetom osigurala potrebna podrška. Ministarstvo je uputilo odgovor kako Centar kao prvostupanjsko tijelo poduzima mjere sukladno važećim zakonskim odredbama te ima na raspolaganju mogućnost osigurati pojačani nadzor u obitelji radi pružanja pomoći, dogovoriti veći broj posjeta patronažne službe te u suradnji s lokalnom samoupravom ostvariti suradnju radi financiranja pomoći treće osobe. Nadalje se navodi da ukoliko se u okviru provođenja nadzora utvrdi postojanje problema vezanih uz skrb za dijete moguće je sukladno zakonu donijeti odluku o intervencijama u području ostvarivanja roditeljskog prava, međutim potreba za takvim intervencijama mora biti nužna.

Roditeljima je određena mjera intenzivne stručne pomoći i nadzora, a obitelji su pomoć pružale tri privatne osobe angažirane i financirane od strane pritužitelja uz suglasnost Centra. Nakon jednog

incidenta u obitelji koji je okarakteriziran kao nasilje dijete je uz suglasnost roditelja izdvojeno te živi s jednom od pomoćnica u njezinom stanu. Uz to je pritužitelj izjavio kako nije bio u potpunosti zadovoljan podrškom koju su pružile angažirane pomoćnice jer su one preuzele ulogu cjelokupne skrbi o djetetu, umjesto da su roditeljima pružale pomoć u onim segmentima skrbi u kojima to oni sami nisu bili u stanju. Dijete sada već sedam mjeseci živi kod pomoćnice gdje je roditelji posjećuju. Od stane nadležnih institucija pokušava se pronaći način da se ovoj obitelji pruži primjerena podrška, međutim očito je da u tome ne uspijevaju.

Opisani primjer i teškoće na koje nailaze institucije sustava pokušavajući osigurati primjerenu podršku roditeljima s invaliditetom u ostvarivanju roditeljske skrbi pokazuju koliko je hrvatsko zakonodavstvo manjkavo i u nesuglasju s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom. Zakon o socijalnoj skrbi, kao niti Obiteljski zakon ne sadrži odredbe sukladno kojima bi se u ovakvom slučaju roditeljima s invaliditetom osigurala potrebna podrška, već se naposljetku kako to i samo Ministarstvo u svom odgovoru navodi razmatra mogućnost „intervencija u području ostvarivanja roditeljskog prava“, pri čemu se očito misli na ograničavanje tih prava.

Istraživanje: Majčinstvo i žene s invaliditetom

Uvodni tekst ovog poglavlja objavljen je kao Predgovor pravobraniteljice za osobe s invaliditetom istraživanju koje je provela Udruga roditelji u akciji - RODA, a o kojem je istraživanju bilo govora i u izvješću za 2015. godinu kada se počelo provoditi. Istraživanje je provedeno u partnerstvu s Pravobraniteljicom za osobe s invaliditetom, Hrvatskim savezom slijepih i Zajednicom saveza osoba s invaliditetom Hrvatske na temu **Majčinstvo i žene s invaliditetom**³, a provodilo se tijekom 2015. i 2016. godine. **U ovom istraživanju sudjelovalo je 120 žena s različitim vrstama fizičkih i senzornih oštećenja iz gotovo cijele Hrvatske**, a cilj je bio istražiti u kojoj je mjeri Hrvatsko društvo poticajno i pruža podršku ženama s invaliditetom koje žele postati ili već jesu majke. U pogledu dostupne i sustavne podrške, ali i neodgovorenih potreba majki s invaliditetom, rezultati istraživanja su uznemirujući i ukazuju na to da Hrvatska, iako potpisnica Konvencije Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom, ne prepoznaje ranjivost trudnica i majki s invaliditetom. Rezultati istraživanja podudarni su s iskustvima pravobraniteljice za osobe s invaliditetom po ovom pitanju te potvrđuju da sustavna podrška ženama s invaliditetom u ostvarivanju majčinstva i roditeljstva kao novim životnim ulogama, naročito u zdravstvenom sustavu - nedostaje. Organizirana i dostupna podrška ženama s invaliditetom preduvjet je za njihovo uspješno roditeljstvo u svim razvojnim fazama djeteta, a posebno značenje dobiva u okolnostima samohranog majčinstva ili izostanka podrške obitelji što je čest slučaj.

Ovo „Rodino“ istraživanje je prvo takve vrste u Hrvatskoj, rasvjetljava bitan aspekt života žena s invaliditetom što otvara prostor za javne i stručne rasprave, a u cilju podizanja razine svijesti zajednice. Dobiveni rezultati služe za kreiranje različitih, neophodnih oblika podrške trudnicama i majkama s invaliditetom u podizanju i odgoju djece. Intimne ispovijesti i životne priče majki s invaliditetom na kraju istraživanja sumirane su u zaključke upućene cijelom društvu, a pogotovo donosiocima javnih politika i programa:

1. Štititi dostojanstvo žena s invaliditetom i pristupati im s razumijevanjem.
2. Suzbijati ukorijenjene i raširene predrasude o trudnicama i majkama s invaliditetom.
3. U pružanje podrške uključiti cijelo društvo: obitelji žena s invaliditetom, užu i širu zajednicu, institucije, donositelje odluka.
4. Zauzimati se za javne politike koje su prijateljske prema trudnicama i majkama s invaliditetom.
5. Trudnice i majke s invaliditetom učiniti vidljivima.
6. Učiniti dostupnima različite mehanizme za unapređenje prava trudnica i majki s invaliditetom, a rad institucija učiniti transparentnijim kako bi se podignula razina zaštite njihovih prava.

³<http://www.roda.hr/udruga/dokumentacijski-centar/rodina-izvjesca-i-analize/majcinstvo-i-zene-s-invaliditetom-rezultati-istrazivanja.html>

7. Usmjeriti pozornost na edukaciju svih sudionika, a posebno zdravstvenih djelatnika i djelatnika u sustavu socijalne skrbi.
8. Educirati žene s invaliditetom i udruge koje okupljaju osobe s invaliditetom o njihovom reproduktivnom zdravlju i reproduktivnim pravima.
9. Osnaživati žene s invaliditetom za aktivnu ulogu u zagovaranju vlastitih reproduktivnih prava.
10. Razviti inovativne sustave zdravstvene i psihološke, kao i vršnjačke, laičke podrške osoba koje su u sličnom položaju, u virtualnome obliku radi informiranja i osnaživanja žena s invaliditetom.
11. Razvijati volonterske programe za pružanje podrške roditeljima s invaliditetom koji imaju djecu različite dobi (novorođenčad, djeca predškolske i školske dobi) u obliku roditeljske asistencije.
12. Ukloniti arhitektonske barijere i prilagoditi opremu u sustavu zdravstva.
13. Razvijati volonterske programe za žene s invaliditetom radi pružanja podrške u zdravstvenim ustanovama.
14. Razviti usluge najma odgovarajuće opreme za majke s različitim oblicima invaliditeta koje bi im olakšale majčinstvo.

Na upite vezane za poboljšanje skrbi i podrške same majke s invaliditetom dale su konkretne prijedloge⁴:

„Jasnije artikulirati mogućnosti i prava, znati koje su mogućnosti ne samo tijekom trudnoće nego i tijekom majčinstva. (...) Imati to na nekoj brošuri i letku koji je dostupan ginekolozima jer oni ipak prvi znaju da je osoba s invaliditetom pa da tu informaciju daju ili bar upute na internetsku stranicu gdje tu informaciju mogu naći.“

„Meni nije dovoljno jednu godinu da budem na rodiljnom dopustu, muž i ja bi trebali uzet to dte od jedne godine koje ne može hodati niti govoriti, ne može skužiti opasnosti, u naprtnjaču i voditi ga do vrtića“

„Fali mi osobni asistent kojeg bi mi država plaćala. Fali mi patronažna sestra koja bi mi pomagala oko moje osobne higijene, to mi jako fali. I prijevoz da je riješen. Fali mi dobar posao.“

„Fali mi ta neka umreženost i ljudski pristup. Osobno znam puno informacija, ali ne znam što s tim i baš bih voljela da ih mogu dijeliti. I znam baš kako ih naći i kako citirati zakon“

„Ono što je meni važno kao ženi s amputacijom jest da ortopedska pomagala prate ženu u trudnoći, konkretno da to uđe u Pravilnik o ortopedskim pomagalima HZZO-a i da žena s amputacijom ima podršku osobe sa sličnim iskustvom, da se honorira – da se daje na dispoziciju, volonterski ili kao posao na četiri sata tjedno.“

Suradnja s udrugom Roditelji u akciji – Roda u području roditeljstva s invaliditetom nastavila se nakon što je 2015. udruga Roda u prostorima i uz podršku Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom održala fokus grupu s majkama s invaliditetom. Razgovori s majkama s invaliditetom pokazali su da su roditelji s invaliditetom posebno ranjiva kategorija kojoj je potrebna podrška cijelog društva te je na temelju prikupljenih informacija na toj fokus grupi udruga Roda tijekom 2016. uz podršku Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom pripremila i provodila projekt **Psihosocijalna podrška ženama s invaliditetom u reproduktivnoj dobi**. Udruga Roda provodila je ovaj projekt u partnerstvu s Udrugom slijepih Zagreb i Savezom gluhih i nagluhih Grada Zagreba uz financijsku podršku Ministarstva zdravlja. Cilj projekta bio je unapređenje reproduktivnog zdravlja žena s invaliditetom čemu su doprinijele sljedeće planirane projektne aktivnosti u kojima je svojom podrškom sudjelovao i Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom:

1. Edukacija Rodinih volonterki za savjetovanje i pružanje podrške ženama s invaliditetom tijekom trudnoće, poroda i babinja na kojoj je bilo prisutno 11 volonterki. Na ovoj edukaciji volonterke su stekle nova znanja i vještine vezano za savjetovanje i pružanje podrške ženama s invaliditetom za vrijeme trudnoće, poroda i babinja i to obzirom na različite vrste invaliditeta.

⁴ Stranica 61 Publikacije

2. Usavršavanje patronažnih sestara za pružanje učinkovite podrške majkama s invaliditetom tijekom babinja kojem je prisustvovalo 108 patronažnih sestara u tri Doma zdravlja u Zagrebu. Sudionicama su predstavljene aktivnosti projekta „Psihosocijalna podrška ženama s invaliditetom u reproduktivnoj dobi“ s posebnim osvrtom na dva CD-a sa zvučnim edukacijskim materijalom za slijepe i slabovidne trudnice i roditelje „Iz Rodina kljuna“ i „Trudnoća i porod“ te DVD „Mliječna staza“ o dojenju na hrvatskom znakovnom jeziku. Ovom obukom patronažne sestre stekle su nova znanja i vještine za rad s trudnicama i majkama s invaliditetom obzirom na specifičnosti različitih oblika invaliditeta. Također su čule prijedloge za unapređenje komunikacije zdravstvenog osoblja i majki s invaliditetom. Primjerci CD-a „Iz Rodina kljuna“, „Trudnoća i porod“ i DVD-a „Mliječna staza“ ostavljeni su na korištenje domovima zdravlja u Zagrebu.

3. Edukacija asistentica žena s invaliditetom o vrstama podrške i oblicima edukacije vezanim uz reproduktivno zdravlje koju pružaju Rodine volonterke kojoj je provalo 7 asistentica žena s invaliditetom, prevoditeljice hrvatskoga znakovnog jezika i žene koje pružaju druge oblike podrške ženama s invaliditetom. Polaznice su dobile osnovne informacije i znanja o oblicima i načinima podrške koje pružaju Rodine volonterke. Ova će im znanja pomoći kako bi u radu sa ženama s invaliditetom znale kakav oblik i vrstu podrške mogu dobiti u Rodi kada im zatreba, a koji se odnosi na edukaciju i pripremu za porod, edukaciju i podršku tijekom dojenja te informiranje o pravima roditelja i pravnoj podršci roditeljima, korištenju auto sjedalice i nosiljke za dijete. Radionicu su održale Rodine zaposlenice i volonterke.

4. Savjetovanje i educiranje trudnica i majki s invaliditetom o pripremi za porod i dojenje provodile su volonterke udruge Roda na terenu, tj. u domovima nekoliko majki s različitim oblicima invaliditeta te putem telefona i elektronske pošte.

Uslugu pružanja podrške trudnicama i majkama s invaliditetom Rodine volonterke pružaju trajno i nakon završetka projekta tako da po prvi puta u Hrvatskoj žene s invaliditetom mogu dobiti kontinuiranu stručnu i besplatnu podršku u pitanjima majčinstva, a koja je vrlo važna kada podrška zdravstvenog osoblja i/ili obitelji nije dostatna.

5. Održani su dubinski intervjui s 20 majki s različitim oblicima invaliditeta. U intervjuiima su sudjelovale majke maloljetne djece predškolske dobi iz Bjelovara, Čakovca, Dubrovnika, Karlovca, Koprivnice, Pule, Rijeke, Sinja, Splita i Zagreba. Intervjui s iskustvima majki s invaliditetom obrađeni su te je napravljena analiza koja je postala dio istraživanja *Majčinstvo i žene s invaliditetom*.

6. Prilagodba i distribucija edukativnih materijala (brošura i DVD-a) ženama s invaliditetom omogućila je edukacija trudnica i majki s invaliditetom kakva im do sada u Hrvatskoj nije bila dostupna jer slični materijali nisu postojali ranije. Objavljeni su prilagođeni zvučni CD „Iz Rodina kljuna“ s informacijama o roditeljstvu, zvučni CD „Trudnoća i porod“ te DVD o dojenju „Mliječna staza“ na hrvatskom znakovnom jeziku. Materijali su trajno dostupni u Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, u udruzi Roda, putem internetskog servisa na Rodnim stranicama www.roda.hr te korisnicama Hrvatske knjižnice za slijepe.

3.8. ŽENE S INVALIDITETOM

Temeljno ljudsko pravo svake osobe s invaliditetom pa tako i žene s invaliditetom je pravo na dostojanstven život, na obrazovanje, zaposlenje, zdravstvenu skrb, reproduktivna prava i obiteljski život, kulturni život na ravnopravnoj osnovi, a što je zajamčeno i Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom. Iako je RH prepoznala potrebu promicanja prava žena i djevojaka s invaliditetom, posebno u nacionalnim strategijama i politikama, kao i višestruku diskriminaciju kao jedan od oblika s kojim se najčešće susreću žene s invaliditetom, većina mjera se provodi kroz projektne aktivnosti udruga osoba s invaliditetom, čime je njihova provedba nesigurna. S druge strane, u području kvalitete i dostupnosti zdravstvene zaštite, povećanja zastupljenosti žena u tijelima vlasti nije prepoznata potreba poduzimanja posebnih mjera namijenjenih unaprjeđenju položaja žena s invaliditetom. U odnosu na žene bez invaliditeta, žene s invaliditetom često se nalaze u životnim situacijama kada se trebaju opravdavati za postupke koji se za žene bez invaliditeta podrazumijevaju. Društvo često na ženu s invaliditetom gleda kroz prizmu invaliditeta, a ne kroz njenu rodnu ulogu i potrebe koje iz nje proizlaze. Podrška za emocionalnom potrebom, partnerskim vezama, briga o zdravlju, realizacija na

privatnom i poslovnom aspektu su prirodne potrebe, a koje su često za žene s invaliditetom teško dostupne.

U djelu izvješća *Poštivanje braka i obitelji* opisani su rezultati istraživanja na temu „Žene s invaliditetom i majčinstvo“. Međutim, samoj realizaciji majčinstva prethode neke stepenice kojima i žene bez invaliditeta često idu s nelagodom. Naime, za zdravlje svake žene kao i planiranje i kontroliranje trudnoće vrlo su važni ginekološki pregledi. Osim pristupačnog i educiranog medicinskog osoblja važna su i pomagala kojima se medicinsko osoblje služi u radu i to je prvenstveno bitno za žene s tjelesnim invaliditetom u pogledu prilagođenih ginekoloških stolova.

Analiza dostupnosti ginekoloških pregleda ženama s tjelesnim invaliditetom u Republici Hrvatskoj⁵

Hrvatski zavod za javno zdravstvo je početkom 2016.g. elektronskim putem proveo anketiranje bolnica, domova zdravlja, privatnih ginekoloških ordinacija te poliklinika i trgovačkih društava u RH o broju ginekoloških stolova prilagođenih ženama s invaliditetom u njihovim ginekološkim ordinacijama. Prema podacima Registra osoba s invaliditetom, u RH živi 67.233 žena s tjelesnim invaliditetom, odnosno s oštećenjem lokomotornog sustava kao uzrokom invaliditeta. U nizu prepreka na koje te žene nailaze, jedna od većih je sigurno i nemogućnost ginekoloških pregleda u svakoj ordinaciji, već biranje isključivo onih do kojih bez pomoći druge osobe mogu doći same i kod kojih im za pregled ne treba pomoć druge osobe. U nemogućnosti odlaska ginekologu bez pomoći druge osobe, jedno zaista intimno i privatno stanje naglo postaje javno pitanje, što zasigurno kod velikog broja žena izaziva negativan stav prema samom pregledu te odgađanje i na kraju u potpunosti odustajanje od istog.

Rezultati: *Prema rezultatu istraživanja, u RH postoje 242 ginekološka stola prilagođena ženama s invaliditetom koja su im u potpunosti dostupna. Od 137 anketiranih zdravstvenih ustanova njih čak 37 nema niti jedan ginekološki stol prilagođen ženama s invaliditetom.*

Analizirajući udio stolova u privatnim zdravstvenim ustanovama i ordinacijama, vidljivo je da se njihov udio po županijama kreće od 0 pa sve do 64,45%, koliko je ginekoloških stolova dostupnih ženama s invaliditetom u vlasništvu privatnih zdravstvenih ustanova i ordinacija u gradu Zagrebu. Na razini RH taj udio iznosi 26,45%.

Nepostojanje dovoljnog broja ginekoloških stolova prilagođenih, i u potpunosti dostupnih, ženama s tjelesnim invaliditetom ima značajne posljedice. Nemogućnost korištenja ginekoloških usluga bez pomoći druge (često nepoznate) osobe ima važan utjecaj u odlukama tih žena da odgađaju ili uopće ne posjećuju ginekologe, bilo radi preventivnih ili kurativnih razloga, a što ih dovodi u rizik za razvoj bolesti ili neispunjenja svih svojih životnih ciljeva.

Preporuka: Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom u članku 25. koji se odnosi na ZDRAVLJE propisana je obveza države na priznavanje osobama s invaliditetom na uživanje najviših ostvarivih zdravstvenih standarda bez diskriminacije na osnovi invaliditeta. Države stranke će poduzeti sve prikladne mjere kako bi osobama s invaliditetom osigurale pristup zdravstvenim službama koje vode računa o njihovom spolu, uključujući rehabilitaciju povezanu sa zdravljem. Države stranke posebno će: (a) osigurati osobama s invaliditetom isti opseg, kvalitetu i standard besplatnih ili obzirom na cijenu dostupnih zdravstvenih usluga i programa koji se pružaju drugim osobama, uključujući područje spolnog i reproduktivnog zdravlja i zdravstvene programe kojima je obuhvaćeno cijelo stanovništvo, (c) pružati ove zdravstvene usluge što je moguće bliže zajednicama u kojima osobe s invaliditetom žive, uključujući ruralne krajeve.

Imajući u vidu navedene odredbe Konvencije i provedeno istraživanje, koje može poslužiti kao podloga, Pravobraniteljica preporuča državi poduzimanje daljnjih radnji za opremanje zdravstvenih ustanova potrebnom ginekološkom opremom s naglaskom na zdravstvene ustanove u ruralnim krajevima.

⁵ Hrvatski časopis za javno zdravstvo Vol 12, Broj 47, 7. srpnja 2016.

Prilikom ginekoloških pregleda, žene bez invaliditeta mogu osjećati nelagodu dok za žene s invaliditetom invaliditet predstavlja dodatnu otegotnu okolnost prilikom ženinog odlučivanja o pregledu. Žene s invaliditetom trebaju voditi računa o reproduktivnom zdravlju kako bi se na vrijeme mogli otkriti eventualni zdravstveni problemi koji će rezultirati pravodobnim liječenjem. Država je dužna osigurati ženama s invaliditetom i takvu zdravstvenu skrb koja će biti provedena na primjeren način u skladu s invaliditetom te u ozračju povjerenja i sigurnosti.

Udio žena s invaliditetom u Republici Hrvatskoj

Prema podacima Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo s danom 31. prosinca 2016. godine u Republici Hrvatskoj je bilo ukupno **203 265** žena s invaliditetom, a od kojeg je broja najviše žena s invaliditetom u dobi od 60-64 godine – njih **27 498**.

1.579 žena s invaliditetom boravi u ustanovama, od kojeg broja 345 žena s invaliditetom boravi u gradu Zagrebu, 131 na području Zagrebačke županije, 146 Splitsko-dalmatinske županije, 109 u Krapinsko-zagorskoj županiji. Županije sa najmanjim brojem žena s invaliditetom su Ličko-senjska (17) i Zadarska županija (16). Određeni broj žena živi u udomiteljskim obiteljima, dok većina žive u obiteljima, a manji dio samostalno. U odnosu na prošlogodišnje izvještajno razdoblje, nisu uočena veća odstupanja.

Tablica 1. Stupanj obrazovanja žena s invaliditetom po županijama i stručnoj spremi

ŽUPANIJA PREBIVALIŠTA	OBRAZOVANJE U %			
	OŠ*	SSS	VSS i VŠS	specijalno
BJELOVARSKO-BILOGORSKA	85,6	9	0,7	4,7
BRODSKO-POSAVSKA	78,3	16,7	0,8	4,2
DUBROVAČKO-NERETVANSKA	64,1	29,5	3,1	3,3
GRAD ZAGREB	55,4	31,6	6,1	6,9
ISTARSKA	64,4	25,9	2,6	7,1
KARLOVAČKA	81,4	14,1	1,9	2,6
KOPRIVNIČKO-KRIŽEVAČKA	85,3	8,7	1,4	4,6
KRAPINSKO-ZAGORSKA	84,8	9,5	1	4,7
LIČKO-SENJSKA	76,7	17,1	2,6	3,6
MEĐIMURSKA	81,7	11,4	1	5,9
OSJEČKO-BARANJSKA	80	12,8	1,6	5,6
POŽEŠKO-SLAVONSKA	79,3	11,9	1,5	7,3
PRIMORSKO-GORANSKA	60,2	31,7	5,7	2,4
SISAČKO-MOSLAVAČKA	80,6	12,7	1,3	5,4
SPLITSKO-DALMATINSKA	66,2	26,8	3,7	3,3
ŠIBENSKO-KNINSKA	68,2	25,3	2,4	4,1
VARAŽDINSKA	81,6	12	1,4	5
VIROVITIČKO-PODRAVSKA	86,2	9,3	1	3,5
VUKOVARSKO-SRIJEMSKA	80,4	15,1	1,3	3,2
ZADARSKA	70,7	22,8	3,6	2,9
ZAGREBAČKA	79,5	13,7	1,4	5,4
NESPECIFICIRANO	86,5	7,7	0,4	5,4

* bez OŠ, nezavršena oš i završena oš

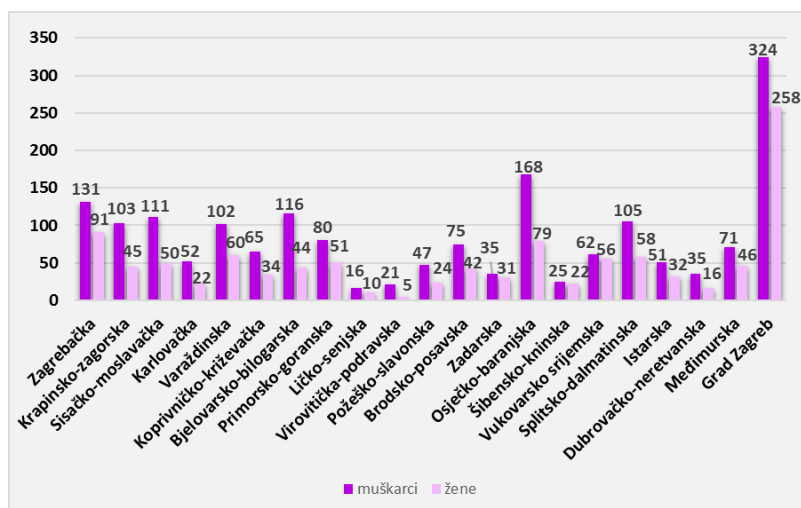
Među sljedećim podacima o ženama s invaliditetom u Hrvatskoj najviše zabrinjava činjenica o niskom stupnju obrazovanja žena s invaliditetom, što utječe na njihovu mogućnost zapošljavanja pa samim time i ekonomsku neovisnost, a onda i uključenost u zajednicu na ravnopravnoj osnovi s drugim građanima. Prema podacima iz tablice više od 76 % od ukupnog broja žena s invaliditetom, je bez osnovne škole, nema završenu osnovnu školu ili ima završenu samo osnovnu školu.

Podaci HZZ-a o ženama s invaliditetom

U 2016. godini kod osoba s invaliditetom muškog spola bilježi se pad nezaposlenosti od 2,8 %, **dok je kod žena primjetan blagi porast nezaposlenosti od 0,6 % (s 3.089 osoba u 2015. na 3.106 u 2016.)**. S obzirom na spolnu strukturu nezaposlenih osoba s invaliditetom u evidenciji Hrvatskog zavoda za zapošljavanje prevladavaju muškarci. Od ukupnog broja osoba s invaliditetom u evidenciji se nalazi 4.098 (56,89%) muškaraca te **3.106 (43,11%) žena**. U mjere aktivne politike zapošljavanja u 2016. godini bilo je uključeno ukupno 1.480 osoba s invaliditetom od čega je 855 muškaraca s invaliditetom (57,78%) i **625 (42,23%) žena s invaliditetom**. Od 01. siječnja 2016. godine bilo je novo uključeno 915 osoba s invaliditetom, 527 muškaraca i **388 žena s invaliditetom**.

U 2016. godini iz evidencije Hrvatskoga zavoda za zapošljavanje zaposleno je ukupno 1.777 muškarca s invaliditetom (62,29% od ukupnog broja zaposlenih osoba s invaliditetom) i **1.076 žena s invaliditetom (37,71% od ukupnog broja zaposlenih osoba s invaliditetom)**.

Tablica 2. Udio zaposlenih osoba s invaliditetom po županijama i spolu

Tablica 3. Zaposlene žene s invaliditetom po županijama – prema podacima Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo

ŽUPANIJA PREBIVALIŠTA	UKUPNO	NAJČEŠĆA ZANIMANJA
BJELOVARSKO-BILOGORSKA	80	NKV radnik, ekonomski tehničar, trgovac
BRODSKO-POSAVSKA	86	trgovac
DUBROVAČKO-NERETVANSKA	185	trgovac, čistačica, frizer, kuhar, polj. tehničar, upravni referent
GRAD ZAGREB	1717	NKV radnik, ekonomski tehničar, krojač, knjigoveža, daktilograf
ISTARSKA	302	trgovac, konobar, kuhar, ekonomski tehničar
KARLOVAČKA	90	NKV radnik, frizer, kuhar, poljoprivredni radnik, trgovac
KOPRIVNIČKO-KRIŽEVAČKA	106	pomoćni kuhar, poljoprivredni radnik, prehrambeni tehničar
KRAPINSKO-ZAGORSKA	205	ekonomski tehničar, NKV radnik
LIČKO-SENJSKA	48	NKV radnik
MEĐIMURSKA	93	ekonomski tehničar, NKV radnik, krojač
OSJEČKO-BARANJSKA	207	NKV radnik, diplomirani ekonomist, trgovac
POŽEŠKO-SLAVONSKA	94	ekonomski tehničar, krojač
PRIMORSKO-GORANSKA	492	trgovac, ekonomski tehničar, medicinska sestra, konobar, kuhar
SISAČKO-MOSLAVAČKA	191	konobar
SPLITSKO-DALMATINSKA	496	trgovac, ekonomski tehničar, krojač
ŠIBENSKO-KNINSKA	122	NKV radnik, tekstilni tehničar
VARAŽDINSKA	176	medicinska sestra, radnik u kartonaži, obučar, polj. radnik, pomoćni kuhar
VIROVITIČKO-PODRAVSKA	50	NKV radnik
VUKOVARSKO-SRIJEMSKA	204	NKV radnik, ekonomist, konfekcionar, krojač, obučar, polj. radnik, tekst. tehničar
ZADARSKA	139	NKV radnik, profesor
ZAGREBAČKA	430	NKV radnik, trgovac, knjigoveža, konobar, krojač, polj. radnik, upravni referent
NESPECIFICIRANO	487	
SVEUKUPNO	6000	

Iz gornje tablice proizlazi kako je ukupno zaposleno **6000 žena s invaliditetom** koje najčešće rade na niže plaćenim poslovima, te u pomoćnim zanimanjima. U usporedbi sa ženama s invaliditetom u radno aktivnoj dobi (od 20 do 64 godine ukupno je u evidenciji HZJZ – a **82 050 žena s invaliditetom**) radi se o izrazito malom broju zaposlenih žena.

Zaposlenjem odnosno primanjima svaka osoba stječe samostalnost pa tako bi trebale i žene s invaliditetom, međutim, realnost je drugačija. Žene s invaliditetom su u pravilu s nižim stupnjem obrazovanja koji ima za posljedicu i manje plaćena radna mjesta, primjerice trgovkinja, čistačica, frizerka, kuharica, polj. tehničarka, upravna referentica, NKV radnica, knjigoveža, daktilografkinja, koja su u pravilu zastupljena u većini županija RH.

Tablica 4. **Prava koja ostvaruju žene s invaliditetom**

RESOR	UKUPAN BROJ
Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje/invalidska mirovina	125858
Nalaz i mišljenje tijela vještačenja socijalne skrbi/prava iz socijalne skrbi	73229
Ministarstvo obitelji, branitelja i međugen. solid. (branitelj domovinskog rata)/invalidnina	1253
Rješenje o primjerenom obliku školovanja/primjereni oblik školovanja	14661
Rješenje o prizatom statusu vojnog i/ili civilnog invalida II. svjetskog rata i poraća/materijalna prava	1619
Ukupno	216620

Uspoređujući broj zaposlenih žena s invaliditetom s pravima koja ostvaruju žene s invaliditetom može se zaključiti da je još uvijek prisutno doživljavanje žene koja ima invaliditet kao nesposobne za rad te da je za nju najprimjerenije vezivanje za naknadu/invalidsku mirovinu kao izvor primanja, a ne za rad.

Međutim sljedeće **iskustvo žene s invaliditetom** govori upravno suprotno:

Imati posao za mene osobno, a i uvjerena sam i mnoge druge osobe s invaliditetom znači dokaz da se svako ulaganje u obrazovanje isplatilo. Ulaskom na otvoreno tržište rada značilo je i još uvijek znači mogućnost boljeg kvalitetnijeg života u kojem sredstva koje zaradim mogu uložiti u sve ono što mi je potrebno da bi moja obitelj i ja imali sretan život. Život u kojem su moja kolica samo pomagalo koje mi pomaže da život živim punim plućima, a ne dokaz mog invaliditeta koje od meni najdražih ljudi zahtjeva ulaganje puno truda da mi pomognu u onom što ne mogu sama. Zaposlenje je za mene poticaj da i dalje ustrajem u razvoju karijere, one karijere u kojoj se ne stavlja naglasak na moj invaliditet već na kompetentnost. Iskreno se nadam da ću svojim primjerom pokazati ali i „otvoriti oči“ poslodavcima što to različitost na radnom mjestu zaista jest. Možda moja razmišljanja trenutno jesu utopija, ali iskreno se nadam da će u Hrvatskoj profesionalni uspjeh osoba s invaliditetom postati ne izraz divljenja nego nešto što se potiče i podrazumijeva.

M.T.P., dipl. psiholog i dipl. soc. rad.

Sljedeća iskustva govore o teškoćama žena s invaliditetom na radnom mjestu:

Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom obratila se stranka s pritužbom na postupanje ravnatelja jedne odgojno-obrazovne ustanove u kojoj se javila na natječaj za radno mjesto tajnice. Stranka je ženska osoba s invaliditetom, starosne dobi od 60 godina, razvedena. U svojoj pritužbi ističe da joj je tijekom razgovora za posao dano do znanja da njezin invaliditet, ali i životna dob mogu predstavljati prepreku za uspješno obavljanje posla: "...Želi osobu koja je u cijelosti upućena u posao tajnice, a to dakako nisam ja, mada je u natječaju navedeno da radno iskustvo nije bitno...Rekao mi je da ću ubrzo u mirovinu i da su, s obzirom na moje godine, poslovi tajnice opsežni i nisu za mene, iako je i sam godinu dana mlađi od mene, a nedavno se kandidirao za ravnatelja..." Kako se stranka unazad nekoliko godina javlja na razne natječaje za posao, njezin dojam je da njezine godine, invaliditet i spol mnogim poslodavcima predstavljaju prepreku.

U svom upozorenju ravnatelju ustanove pravobraniteljica je ukazala na Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom koja zabranjuje svaku vrstu diskriminacije na temelju invaliditeta u odnosu na sva pitanja vezana uz sve oblike zapošljavanja, ali i na Zakon o suzbijanju diskriminacije ("Narodne novine", broj 85/08 i 112/12) i njegovu primjenu u području rada i radnih uvjeta, uključujući i kriterije za odabir i uvjete pri zapošljavanju, s posebnim naglaskom na izravnu i višestruku diskriminaciju temeljenu na invaliditetu, dobi i spolu. Ukazano je i da je i Pravilnikom o radu ustanove uređena zaštita od diskriminacije na način da je zabranjena izravna i neizravna diskriminacija svih radnika zaposlenih u

ustanovi, ali i osoba koja traže zaposlenje. Pravobraniteljica je naglasila da odgojno-obrazovna ustanova promiče temeljene vrijednosti društva s naglaskom na međusobno uvažavanje te je stoga važno obavljanje svakodnevnih dužnosti na radnom mjestu u skladu s načelom jednakosti i pravednosti, na način koji isključuje svaku diskriminaciju.

U svom očitovanju ravnatelj je negirao da se radilo o bilo kakvom obliku diskriminacije, međutim, iz zapisnika sjednice na kojoj se odlučivalo o zaposlenju stranke proizlazi sljedeće: *“Spomenuta kandidatkinja trenutno je zaposlena kao tajnica u srednjoj školi ui ima preko 60 godina života. Već je ostvarila uvjete za prijevremenu mirovinu, a uvjete za punu mirovinu stječe u prosincu 2017. godine. Ravnatelj ističe da je u dva navrata obavio razgovor s navedenom kandidatkinjom te ista navela da navedene poslove tajnice na sadašnjem radnom mjestu obavlja korektno, ali ne tako brzo, odnosno da joj treba više vremena u odnosu na mlađe osobe...”*, te je vidljivo da se o stranci kao kandidatu odlučivalo na diskriminatoran način, a ne o tome udovoljava li stranka uvjetima iz natječaja.

Kako se radilo i o uskrati prava prednosti pri zapošljavanju, o svemu je obaviještena i prosvjetna inspekcija koja je nakon provedenog postupka utvrdila da je stranci povrijeđeno predmetno pravo.

Zbog počinjenog prekršaja protiv ustanove i ravnatelja podnesen je optužni prijedlog nadležnom prekršajnom sudu, a stranci je prema odredbama Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom ponuđeno sklapanje ugovora o radu. Stranka je to odbila, jer se u međuvremenu uspjela zaposliti na neodređeno vrijeme u drugoj odgojno-obrazovnoj ustanovi.

Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom obratila se stranka, žena s invaliditetom, radi loših međuljudskih odnosa na radnom mjestu između njezinih kolegica, nadređenih i nje. Stranka je navela da joj je uručeno Upozorenje na obveze iz radnog odnosa u vezi s mogućnošću otkaza ugovora o radu. U predmetnom upozorenju navode se prijave drugih njezinih kolegica koje se izrijeком pritužuju na njezin rad u smislu da je neprofesionalna i da neuredno obavlja svoj posao, ali stranka u svom zahtjevu za zaštitu prava predmetne tvrdnje u potpunosti negira i navodi da svoj posao već 15 godina obavlja profesionalno. Nadalje, u tom Upozorenju se navodi da je poslodavac zaprimio prigovor potrošača koji ukazuje da na određenom prodajnom mjestu radi “luda” djelatnica. Poslodavac je istaknuo i to da je stranka puno puta usmeno opominjana od nadređenih. Međutim, stranka ističe kako su se nadređeni u više navrata neprimjereno i nepristojno ponašali te prijetećim tonom vikali na nju pred zaposlenicima i kupcima. Istaknula je da se u tom trenu osjećala poniženo i posramljeno.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je u svom postupanju savjetovala stranku na koji način može zaštititi svoja prava iz radnog odnosa, te je zatražila očitovanje od poslodavca.

U daljnjem postupanju organizirala je sastanak na kojem su bili prisutni predstavnici poslodavca i sama stranka, s ciljem utvrđivanja činjenica i iznalaženja rješenja problema, bez pokretanja sudskih postupaka. Poslodavac je i dalje tvrdio da stranka krši određene obveze iz radnog odnosa, ali je isto tako priznao da neposredno nadređena osoba stranci ima “osebujan”, te ponekad nepristojan i neprimjeren način obraćanja svojim podređenima (većinu čine žene).

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je ukazala da je neprimjereno, uostalom i protivno odredbama Zakona o radu o zaštiti dostojanstva radnika na radnom mjestu, na glasan i prijeteći način pred ostalim zaposlenicima, ukazivati svom radniku na eventualne propuste u radu te da bi se takvi razgovori trebali voditi na način koji podrazumijeva normalnu komunikaciju poštujući u potpunosti privatnost radnika.

Na konkretan upit pravobraniteljice je li poslodavac i poslovođi, kao i stranci, upućivao opomene vezano za njegovo obraćanje zaposlenicima, poslodavac je izjavio da nije. Pravobraniteljica je na sastanku upozorila poslodavca da takvo ponašanje poslovođe, ali i poslodavca koji prešutno tolerira takvu vrstu odnosa na radnom mjestu, dovodi do mobbinga i diskriminacije, odnosno da je takvo postupanje zabranjeno te da je dužan zaštititi svoje zaposlenike od takvog postupanja. Pravobraniteljica je zatražila da se pisanim putem upozori poslovođu da pri komunikaciji sa strankom, ali i drugim zaposlenicima, bude profesionalan i pri davanju uputa za rad jasan i konkretan, te da joj se dostavi dokaz o tome, što je poslodavca i učinio. S obzirom da je stranka navela da je u lošem stanju i da ne može do daljnjega se vratiti na radno mjesto, jer je mobingirana, savjetovano joj je da potraži

psihološku pomoć i obratiti se Udruzi mobbing ili u neko drugo savjetovalište na području grada Splita. Prema zadnjim informacijama obaviješteni smo od strane poslodavca da je upućeno upozorenje nadređenoj osobi jer doista postoje dokazi o neprimjerenom ponašanju prema više djelatnika te nas je također stranka obavijestila da je maltretiranje prestalo te da je zadovoljna na radnom mjestu.

S obzirom na navedeno, a u skladu s preporukama Vijeća Europe iz 2012. godine (a kako je vidljivo da još uvijek isti problemi egzistiraju) **preporučamo sljedeće:**

- Sve službe vezane uz zapošljavanje, poslodavce, instruktore, agencije, kolege i sindikate potrebno je informirati o potrebama žena i djevojaka s invaliditetom kako bi razumjeli, prihvatili i promovirali njihova prava na zapošljavanje i zadržavanje radnih mjesta primjerenih njihovim sposobnostima.
- Javne službe bi trebale postati primjer zapošljavanja žena s invaliditetom.
- Službe savjetovanja za razvoj karijere (HZZ i dr.) trebale bi ponuditi ženama i djevojkama s invaliditetom širok raspon mogućnosti zapošljavanja.
- Poslodavci bi trebali osigurati prikladan prostor kako bi radno mjesto učinili pristupačnim za žene i djevojke s invaliditetom te uveli mogućnost, ukoliko je izvedivo, rada kod kuće, produljenog vremena ispunjavanja zadataka, skraćenog radnog vremena ili fleksibilnog radnog vremena.
- Program potpore zapošljavanju, uključujući sustav normi, gdje je to prikladno, treba prilagoditi potrebama žena s invaliditetom i procijeniti koliko pridonose zapošljavanju žena s invaliditetom.
- Potrebno je razviti mjere na tržištu rada koje će se posebice odnositi na žene s invaliditetom, a pogotovo na žene s invaliditetom kojima je potrebna velika razina potpore.

Podizanje svijesti o položaju žena s invaliditetom

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom zajedno sa Zajednicom saveza osoba s invaliditetom Hrvatske obilježila je **Međunarodni dan žena** Okruglim stolom koji je održan u prostorijama Saveza gluhih i nagluhih Grada Zagreba. Pravobraniteljica je imala izlaganje na temu *Ciljevi održivog razvoja UN-a* s naglaskom na ravnopravnost spolova i prava žena. Ujedno je predstavila i smjernice donesene na skupu 21. rujna 1995. godine vezane za Pekinšku deklaraciju. Skupu su prisustvovali predstavnici raznih udruga, osobe s invaliditetom i predstavnici institucija. Po završetku izlaganja, osobe s oštećenjem sluha iznijele su svoje prijedloge kako unaprijediti sustav i učiniti ga pristupačnim i za osobe s oštećenjem sluha. Primjerice, gluha žena ne može nazvati hitnu pomoć u slučaju potrebe te se prijedlog odnosio na uvođenje mogućnosti slanja sms poruka službi hitne pomoći.

Prije nekoliko godina pravobraniteljica za osobe s invaliditetom pokrenula je akciju **Žene prije svega**. U akciji su učenici frizeri i kozmetičari **Srednje strukovne škole Varaždin** i njihovi nastavnici uljepšavali **žene s invaliditetom smještene u Centru za rehabilitaciju Varaždin**. Već tradicionalno, treću godinu zaredom 2016. godine uživanje u sitnim radostima kao što su odlazak frizeru i uljepšavanje, uz učenike i nastavnike Srednje strukovne škole omogućio je Centar za rehabilitaciju Varaždin koji je osigurao prijevoz i pomoć druge osobe.

Također povodom Dana žena, pravobraniteljica je sudjelovala na predstavljanju knjige narativno-novinarskih priča "**Kako ste?**" autorice Barbare Matejčić. Uz autoricu i pravobraniteljicu na predstavljanju je sudjelovala i jedna od protagonistica knjige Ivana Nikolac, ali i druge žene s invaliditetom.

Od 22. do 29. srpnja u Rovinju održan je u organizaciji **SOIH-ove Mreže žena s invaliditetom** seminar „Žena s invaliditetom“ u kojem su sudjelovale predstavnice iz cijele RH. Na radionicama su razmatrane različite teme: poboljšanje položaja žena s invaliditetom u RH; izrada strategije SOIH – Mreže žena s invaliditetom; prijedlog izmjena i dopuna Nacionalne strategije za izjednačavanje mogućnosti osoba s invaliditetom 2016.-2020.; izrada prijedloga teksta za Nacionalnu strategiju za ravnopravnost spolova; definiranje i izradu dva projekta Mreže žena s invaliditetom. Također je održana radionica o izradi priručnika i letka u svrhu suzbijanja nasilja pod nazivom "Zaustavimo šutnju". Priručnik bi bio namijenjen ženama s invaliditetom i stručnjacima. Jedna od preporuka prema iskustvu pravobraniteljice bila je da se osnaže i žene s invaliditetom koje nisu članice udruga, ali i one koje su

članice, a nisu aktivistice. Potrebno je osvježiti i osnažiti postojeću mrežu i vidjeti gdje u županijama ima nedovoljno odnosno nema aktivnosti u ovom području.

3.9. SLOBODA OD IZRABLJIVANJA, NASILJA I ZLOSTAVLJANJA

Žene i djevojke s invaliditetom posebna su kategorija kojoj je potrebno posvetiti dodatnu pažnju i koje su u Republici Hrvatskoj u dodatno nepovoljnijem položaju od žena i djevojaka bez invaliditeta. Samo postojanje invaliditeta negativno utječe i na svijest žene da uopće prijavi nasilje. Konvencija o pravima osoba s invaliditetom, u članku 6., prepoznaje višestruku diskriminaciju žena s invaliditetom i obvezuje državu u poduzimanju mjere radi osiguranja punog i ravnopravnog uživanja svih njihovih ljudskih prava i temeljnih sloboda.

Na međunarodnoj razini ovom se problemu posvećuje posebna pozornost, pogotovo suzbijanju nasilja nad ženama i djevojkama s invaliditetom koje su upravo zbog svog invaliditeta izloženije nasilju (seksualnom, fizičkom, ekonomskom i dr.). Odbor za prava osoba s invaliditetom izdao je Opći komentar br. 3 (2016) vezano za primjenu članka 6. Konvencije koji se proteže i na članak 16. Konvencije, a koji pojašnjava obveze države potpisnice Konvencije i u kojem je između ostalog navedeno, kako su unutar same kategorije osoba s invaliditetom najizloženije osobe s intelektualnim oštećenjem te slijepe i gluho-slijepe osobe jer su izoliranije i ograničene u prijemu informacija.

Pravobraniteljica je i ove godine nastavila rad vezano uz područje pristupačnosti skloništa za osobe s najvećom razinom potrebne podrške, sukladno preporukama Odbora UN-a, a koje su preporuke prepoznate kao važne i uvrštene u Nacrt nove Nacionalne strategije za izjednačavanje mogućnosti osoba s invaliditetom. Na temelju istraživanja⁶ koje je Pravobraniteljica provela prošle godine proizlaze problemi savladavanja visinskih razlika i nepostojanje elemenata neovisnog življenja koje ne odgovaraju standardima propisanim u Pravilniku o pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti („Narodne novine“, br. 151/05 i 61/07, 78/13, dalje: Pravilnik). Primjerice, iz odgovora koji je Pravobraniteljici dostavila Dubrovačko-neretvanska županija proizlazi kako je Caritas Dubrovačke biskupije pokrenuo inicijativu za izgradnju skloništa i savjetovaništa za žrtve nasilja na svom području, a ima i potporu Županije. Pravobraniteljica se Caritasu i županiji obratila preporukom kojom je podržala inicijativu, ali je ujedno i skrenula pozornost na postojeće probleme organizacija kada je žrtva nasilja osoba s većom razinom potrebne podrške kao i problem asistencije te odredbe Konvencije i preporuke Odbora UN-a. Preporuka je dana s ciljem da se već u početnoj fazi otklone barijere pristupačnosti s naglaskom na pristupačnosti skloništa za žene s invaliditetom i djecom s teškoćama u razvoju sukladno odredbama Pravilnika.

Pravobraniteljica je preporuku o potrebi revidiranja odluke o prostornom smještaju skloništa uputila Gradu Splitu i Splitsko-dalmatinskoj županiji imajući u vidu da iz izvješća Caritasa Nadbiskupije Split proizlazi kako Sklonište za žene i djecu žrtve obiteljskog nasilja nije pristupačno osobama s invaliditetom te ne sadrži elemente pristupačnosti za svladavanje visinskih razlika i elemente pristupačnosti neovisnog življenja, a sve iz razloga što se Sklonište nalazi u staroj zgradi bez lifta i mogućnosti ugradnje istog. Zbog nemogućnosti smještaja osoba s invaliditetom u Sklonište, osobe s invaliditetom se upućuju u udaljene organizacije koje imaju pristupačnija skloništa.

Naime, područje koje pokriva Grad Split odnosno Splitsko-dalmatinska županija je veliko te s obzirom na površinu teritorija kao i samu eventualnu potrebu, Pravobraniteljica smatra nužnim poduzeti sve potrebne mjere da se Sklonište koje djeluje u sastavu Caritasa Nadbiskupije Split učini dostupnima za žene s invaliditetom kao i djecu s teškoćama u razvoju.

Kada govorimo o pritužbama na nasilje, u 2016. godini, najčešće se radilo o verbalnim napadima odnosno psihičkom nasilju. Česti su, iako neprijavljivani verbalni napadi na osobe s intelektualnim i

⁶ Izvješće o radu za 2015.godinu, www.posi.hr

psihosocijalnim teškoćama: nazivanje pogrđnim imenima, ruganje i ismijavanje posebice na način da se to izrugivanje snima i stavlja na Internet ili izjave u medijima. U tom smislu se posebno izdvaja kolumna Ante Tomića objavljena u Jutarnjem listu gdje sena ponižavajući, uznemiravajući i degradirajući način pisalo o svim osobama s invaliditetom na području Republike Hrvatske. Više u djelu Govor mržnje.

U 2016. godini Pravobraniteljica je zaprimila nekoliko telefonskih poziva sa sličnim sadržajem pritužbi vezano za psihička uznemiravanja od strane susjeda.

„Već dulje vrijeme nemam mira od susjeda s obiju strana. Mjesecima me maltretiraju, namjerno glasno pričaju kako ja po noći ne bi mogao spavati. Ja sam branitelj, imam lagan san, dijagnosticiran PTSP i teško zaspim. Isto tako kad ulaze u svoj stan, ispred mog ulaza glasno razgovaraju, smiju se ili kašlju kako bi me uznemirili. Ponekad nabijaju po zajedničkom zidu. Ja sam ih zamolio da to više ne rade, ali su jako nekulturni i počeli su me ismijavati da sam preosjetljiv...ostave gorjeti svjetlo u hodniku koje onda meni ulazi ispod vrata u stan, ja se moram dizati i gasiti svjetlo u hodniku i onda čujem kako se smiju u svom stanu.“

Stranka je savjetovana o eventualnim mogućnostima koje ima na raspolaganju te o radnjama koje mora poduzeti ukoliko nastupe teže povrede (fizičko nasilje).

Pravobraniteljica je primila pritužbu na sumnju na seksualno nasilje i to od ustanove.

Ustanova je dostavila Uredu pritužbu o sumnji na seksualno i psihičko zlostavljanje njihova štićenika M.K. (r.1991), osobe koja je u potpunosti lišena poslovne sposobnosti. Za seksualno i psihičko uznemiravanje sumnjiči se osoba I.V. (r.1957.) koja je nakon smrti M.K.-ova oca, brinuo o M.K. M.K. je naveo kako mu je I.V. prijetio putem sms poruka. Tijekom istražnog postupka M.K. je opisivao situaciju koja je ukazivala na seksualno i psihičko zlostavljanje, te usprkos okolnosti što je I.V. u svojoj izjavi opovrgnuo navode M.K.-a, policija je podnijela kaznenu prijavu državnom odvjetništvu protiv I.V.-a radi počinjenja kaznenog djela bludnih radnji.“ Prema posljednjim saznanjima ureda, u tijeku je istraga.

Ured je putem medija saznao za situaciju zlostavljanja djece u jednoj zagrebačkoj specijalnoj bolnici od stane medicinskog osoblja.

Jučer sam vidjela nešto prestrašnotoliko grubosti, živčanoće, a rade s malom djecom! Nema opravdanja za takvo ponašanje prema njima, nikakav stres, umor, ništa ne može opravdati takvo ponašanje. Ta djeca su divna, mirna, to su mali anđeli!

Ali nažalost, nije to sve, nego, razlog pisanja ovog posta je malo niza djelatnica, koja TUČE djecu!! Doslovno, TUČE!! Jedan dečko je sjedio tako spigan na stolici kako su ga ostavili i pokušavao dohvatiti stol, a siročće ne može, i na kraju uspije i malo pogurne stol, mislim, koliko dijete može pogurnuti stol i ova dođe, stisne ga jako za facu, nešto se prodere i baci mu glavu u stranu, zgrabi ga sa stolice i baci na onu njihovu ležuću sjedalicu, zaveže, primi za dio gdje su noge tako da glava visi prema podu, i povuče ga na drugu stranu hodnika i još nogom šutne tu sjedalicu da ga namjesti i maše rukama prema njemu, valjda se još derala.

Curicu koja se bunila je prebacila preko ruke da visi i odnijela u drugu sobu, vratila se isto je bacila u takvu sjedalicu i vukla i šutala, i onda je čula malo većeg dečka koji je bio za stolom i bunio se jer ga je jedna manja curka povukla za ruku, došla do njega isto ga zgrabila za facu i bacila mu glavu u stranu (nadam se da dobro opisujem da si možete zamisliti kako to izgleda), on je počeo plakati i tu sam ja uletjela unutra i izderala se na nju. Bila je iznenađena, nije očekivala da je netko gleda, ali nije se doimala da ju je imalo briga. Malo se scimala i promrmljala nešto kao pa nije to njima ništa ?!?!? Obećala sam da ću ju prijaviti,. Zamislite, ostavite dijete u povjerenju i onda ga zlostavljaju i maltretiraju, a ironično, na vratima im stoje upute kako se treba ponašati prema takvoj djeci, da treba biti strpljiv i pažljiv s njima. Užas! Ona liječi svoje frustracije na dječici koja se ne znaju i ne mogu požaliti, koja ne razumiju zašto se netko tako ponaša prema.“

Pravobraniteljica je reagirala na slijedeći tekst objavljen u medijima, a odnosi se na zlostavljanju djece od strane medicinskog osoblja u jednoj zagrebačkoj specijalnoj bolnici.

"Jučer sam vidjela nešto prestrašno ... toliko grubosti, živčanoće, a rade s malom djecom! Nema opravdanja za takvo ponašanje prema njima, nikakav stres, umor, ništa ne može opravdati takvo ponašanje. Ta djeca su divna, mirna, to su mali anđeli!

Ali nažalost, nije to sve, nego, razlog pisanja ovog posta je malo niza djelatnica, koja TUČE djecu!! Doslovno, TUČE!! Jedan dečko je sjedio tako spigan na stolici kako su ga ostavili i pokušavao dohvatiti stol, a siročić ne može, i na kraju uspije i malo pogurne stol, mislim, koliko dijete može pogurnuti stol i ova dođe, stisne ga jako za facu, nešto se prodere i baci mu glavu u stranu, zgrabi ga sa stolice i baci na onu njihovu ležuću sjedalicu, zaveže, primi za dio gdje su noge tako da glava visi prema podu, i povuče ga na drugu stranu hodnika i još nogom šutne tu sjedalicu da ga namjesti i mase rukama prema njemu, valjda se još derala.

Curicu koja se bunila je prebacila preko ruke da visi i odnijela u drugu sobu, vratila se isto ju bacila u takvu sjedalicu i vukla i šutala, i onda je čula malo većeg dečka koji je bio za stolom i bunio se jer ga je jedna manja curka povukla za ruku, došla do njega isto ga zgrabila za facu i bacila mu glavu u stranu (nadam se da dobro opisujem da si možete zamisliti kako to izgleda), on se počeo plakati i tu sam ja uletila unutra i izderala se na nju. Bila je iznenađena, nije očekivala da ju netko gleda, ali nije se doimala da ju je imalo briga. Malo se scimala i promrmljala nešto kao pa nije to njima ništa?!?!? Obećala sam da ću ju prijaviti,. Zamislite, ostavite dijete u povjerenju i onda ga zlostavljaju i maltretiraju, a ironično, na vratima im stoje upute kako se treba ponašati prema takvoj djeci, da treba biti strpljiv i pažljiv s njima. Užas! Ona liječi svoje frustracije na dječici koja se ne znaju i ne mogu požaliti, koja ne razumiju zašto se netko tako ponaša prema."

Pravobraniteljica je zatražila očitovanje od specijalne bolnice, a od Ministarstva zdravstva provođenje unutarnjeg nadzora. Bolnica je u očitovanju navela da su povodom navedene prijave poduzeli niz mjera: imenovano je povjerenstvo za unutarnji nadzor, ispitani su zaposlenici iz iste smjene, sva su djeca pregledana od strane psihologa i pedijatra. Protiv medicinske sestre optužene za nasilje bolnica je podnijela prijavu policiji i državnom odvjetništvu. Međutim, elementi kaznenog djela nisu utvrđeni, a povjerenstvo za unutarnji nadzor nije moglo nedvojbeno dokazati navode majke. Pravobraniteljica je zatražila sastanak sa vodstvom bolnice, na kojemu je dogovoreno da će se medicinsku sestru rasporediti u programe u kojima su uz djecu prisutni i roditelji te da će se provoditi edukacije djelatnika i program njihovog osnaživanja.

Pravobraniteljica osuđuje svako ponižavajuće i grubo postupanje koje nosi obilježja nasilja - pogotovo prema djeci s teškoćama u razvoju. Nedopustivo je da se takve pojave dešavaju u instituciji čija je zadaća brinuti o njima i to od djelatnika koji su pozvani raditi u najboljem interesu djece s teškoćama u razvoju. Od djelatnika svake institucije koja skrbi o djeci s teškoćama u razvoju, očekuje se da potiču razvoj djetetovih sposobnosti i da stvaraju sigurno okruženje lišeno svakog poniženja, grubosti i nasilja. Stoga bolnica mora svaki oblik neprihvatljivog ponašanja na štetu djece na vrijeme prepoznati i sankcionirati primjenom najstrožih disciplinskih i drugih mjera.

Nasilje-perspektiva žena s invaliditetom u Hrvatskoj o oblicima doživljenog nasilja⁷.

Studijski centar socijalnog rada, Pravnog fakulteta u Zagrebu proveo je istraživanje na temu nasilja nad ženama s invaliditetom koje je financijski poduprlo Ministarstvo socijalne politike i mladih (sada MDOMSP). Istraživanje je provedeno nad 28 ispitanica u 5 gradova u Republici Hrvatskoj u dobi od 20-63 godine, prosječne dobi 39 godina; slijepice (8), gluhe žene (9), žene s intelektualnim oštećenjima (6) i žene s tjelesnim invaliditetom (5).

Dobiveni odgovori se mogu svrstati u oblike psihičkog/emocionalnog nasilja, primjerice... *moj otac je rušio moje samopouzdanje govoreći mi ružne stvari,... suprug često više na mene i zastrašuje me,...suprug me nazivao pogrđnim imenima i bio je verbalno agresivan....*

⁷ Marina Milić Babić, Studijski centar socijalnog rada, Pravni fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Zdravka Leutar, Studijski centar socijalnog rada, Pravni fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Monica Dowling Thomas Research Unit, The UCL Institute of Education, University of London, London UK

Primjeri fizičkog nasilja...*Suprug me u šestom mjesecu trudnoće počeo tući ... kad sam bila mala, otac me često tukao remenom udario me kolega s posla*

Iskustva vezano za seksualno nasilje: „*suprug me prisilio na seksualni odnos*“, „*čovjek kojeg nisam poznavala pokušao me prisiliti na seksualni odnos u mojem dvorištu*“.

Ispitanice su navele i primjere ekonomskog nasilja, primjerice, *suprug mi nikad nije davao novce za djecu,*

Rezultati istraživanja⁸ između ostalog, ukazuju na važnost podizanja javne svijesti o nasilju nad ženama s invaliditetom. **Sudionice istraživanja su istaknule potrebu za dostupnom i boljom edukacijom žena s invaliditetom kao i potrebu za edukacijom stručnjaka koji rade na području nasilja. Istaknuto je kako društvo treba preuzeti aktivnu ulogu u suzbijanju nasilja na svim razinama (obitelj, posao, obrazovni sustav, zdravlje, pravosuđe).**

Nacionalna strategija zaštite od nasilja u obitelji za razdoblje od 2017.-2022. godine

Nacionalnom strategijom za zaštitu od nasilja u obitelji 2011. - 2016. u djelu strategije pod nazivom: VI. Zbrinjavanje i potpora žrtvama nasilja u obitelji, „8. Kontinuirano unaprjeđivati sustav zaštite prava i unaprjeđenja položaja žena s invaliditetom žrtava nasilja u obitelji“, predviđene su aktivnosti u cilju ispunjavanja obveza države za zaštitu žena i djece s invaliditetom žrtava nasilja“.

Mjere nove Nacionalne strategije za zaštitu od nasilja u obitelji za razdoblje 2017-2022.g. posebno ne ističu aktivnosti usmjerene prema osobama s invaliditetom budući da je u tijeku donošenje Nacionalne strategije izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom, osim u djelu članka 23. Konvencije Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji-Skloništa, a u kojem djelu predviđa aktivnost:

1. Osnovati radnu skupinu za izradu izmjena provedbenog propisa kojim se uređuju uvjeti za pružanje socijalnih usluga u cilju propisivanja obveze osiguravanja pristupačnosti skloništa osobama s invaliditetom (rok provedbe do 2020. godine).

Nova Nacionalna strategija uvodi svim nadležnim tijelima *obvezu preveniranja i procesuiranja svake vrste nasilja u obitelji. U tom smislu posebnu pažnju treba posvetiti razvoju preventivnih programa poradi suzbijanja nasilja u obitelji u njegovim pojavnim oblicima, ojačati zakonske odredbe u cilju zaštite žrtava nasilja, osigurati potrebu pravodobnu pomoć žrtvama nasilja u obitelji, pomoć u počinitelju u promjeni njegova ponašanja te senzibilizirati stručnu i širu javnost o potrebama žrtava nasilja.*

Važnost organizacija civilnog društva koja se bave suzbijanjem nasilja

Rad organizacija civilnog društva (OCD) koje se bave suzbijanjem nasilja od velike je važnosti iz više razloga. Organizacije civilnog društva u svom radu više pozornosti i pažnje posvećuju žrtvi nasilja i izdvajaju vrijeme koje je žrtvi nasilja potrebno u procesu dobivanja informacija ili pružanja podrške. Fleksibilnije su i lakše se prilagođavaju potrebama žrtava nasilja te su, ujedno, inicijatori i organizatori aktivnosti. Primjerice, u okviru projekta „*Novom snagom protiv nasilja nad ženama*“, u organizaciji Ženske sobe, Ženske grupe Karlovac - Korak, Ženske udruge „IZVOR“ Tenja i Stigamont-Counselling and education center on sexual violence (Reykjavík, Island) održana je u Opatiji Konferencija o ulozi i održivosti organizacija civilnog društva u suzbijanju nasilja nad ženama. Jedan od ciljeva Konferencije su podizanje svijesti o neprihvatljivosti svih oblika nasilja nad ženama i djevojkama, uključujući i žene s invaliditetom, i razvijanje Akcijskog plana organizacija civilnog društva za suzbijanje nasilja nad ženama i razvijanje Modela održivosti organizacija civilnog društva koje rade sa ženama žrtvama nasilja. Na Konferenciji je predavanje održala predstavnica Ureda te se osvrnula na istraživanje koje je Ured proveo, a vezano uz pristupačnost skloništa za žene s teškim oblikom invaliditeta kao žrtvama nasilja. Zaključak istraživanja svodi se na okolnost ukoliko je osoba s invaliditetom u dovoljnoj mjeri pokretna i samostalna može biti smještena u sklonište kao i osoba bez invaliditeta. Što je s osobama s najtežim oblikom invaliditeta kao žrtvama obiteljskog nasilja? Potrebno je razmotriti pitanje na koji

⁸ EUROPEAN JOURNAL OF SOCIAL WORK, 2017, <http://dx.doi.org/10.1080/13691457.2016.1278527>

način organizirati/urediti pitanje smještaja osoba s najtežim oblikom invaliditeta i tu važnu ulogu imaju organizacije civilnog društva. Ženska soba dodatnu pozornost posvećuje nasilju nad ženama s invaliditetom, primjerice, nasilju nad osobama s intelektualnim poteškoćama, o čemu je bilo više događanja u protekloj godini. Nadalje, organizacije civilnog društva rade na osvješćivanju ovog problema raznim organiziranim akcijama, primjerice, **Mreža ženainvaliditetom Hrvatske** šestu godinu za redom provela je Kampanju „**16 dana ženskog aktivizma protiv rodno uvjetovanog nasilja**“ koja je započela 25. studenog - Međunarodnog dana borbe protiv nasilja nad ženama, a završila 10. prosinca u suradnji s pravobraniteljicom za osobe s invaliditetom održan je Okrugli stol „Nulta tolerancija prema nasilju“ na Međunarodni dan ljudskih prava. Provedbom programa Kampanje potaknulo se muškarce i mladiće na sprječavanje nasilja nad ženama i djevojkama s invaliditetom. Povodom Kampanje predstavnici SOIH-a, posjetili su srednje škole kako bi mladićima četvrtog razreda podijelili bijele vrpce, čije nošenje je podrška razvoju svijesti šire društvene zajednice, a istovremeno i znak njihovog „NE“ nasilju nad djevojkama i ženama posebice djevojkama i ženama s invaliditetom. Predstavnici SOIH-Mreže žena s invaliditetom posjetile su u gradovima dječje vrtiće te djeci podijelile razglednice s porukom „Moj tata osuđuje nasilje! Zato potpisuje NE nasilju nad ženama“ putem koje se nastoji kod djece utjecati na razvoj svijesti o štetnosti nasilničkog ponašanja od najranije životne dobi te potaknuti očeve da vlastitim primjerom kroz odgoj djeci usade svijest o ravnopravnosti spolova.

Također, pravobraniteljica je sudjelovala i na sljedećem događanju:

Na Valentinovo, 14. veljače 2016. godine, na Cvjetnom trgu u Zagrebu održana je kampanja **Milijarda ustaje protiv nasilja nad ženama** koja je bila posvećena najugroženijim „ženama s margine“: Romkinjama, **ženama s invaliditetom**, radnicama bez posla, izbjeglicama, biseksualnim, homoseksualnim i transrodnim ženama. Tijekom kampanje predstavnice/i marginaliziranih grupacija žena obratili su se prisutnima sa kratkim izlaganjima iz kojih je u bitnome proizašlo da su „žene s margina“ izložene diskriminaciji, govoru mržnje, fizičkom, psihičkom nasilju, ekonomskom nasilju i institucionaliziranom nasilju u svojim domovima na radnom mjestu i javnom prostoru. Poruka je kampanje da svaka osoba ima pravo na tjelesni, spolni, rodni i seksualni identitet te na slobodu izražavanja svojih rodni sloboda i život bez nasilja. Jedno od lica kampanje bila je i pravobraniteljica za osobe s invaliditetom osobno, koja je ujedno i podržala cijelu kampanju. Više možete pogledati na: <https://hr-hr.facebook.com/OneBillionRisingCroatia>

Statistički podaci o pojavnosti svih oblika nasilja prikupljeni od OCD-a i Ministarstva unutarnjih poslova o pojavnosti nasilja

Prema dobivenim informacijama od **SOIH SOS-telefona za žene s invaliditetom žrtve nasilja** tijekom 2016. godine primljeno je ukupno **182 poziva**, od čega su 3 poziva bila od muškaraca s invaliditetom. Dob žena s invaliditetom koje su se javile na SOS telefon kreće se od **19 do 70 godina**, a najčešće su zvale žene **u dobi od 50 do 59 godina**.

Javljale su se osobe različitih vrsta oštećenja, a najčešće lokomotornog sustava te multiple skleroze. Bilo je 8 prijava na tjelesno nasilje, 25 prijava na psihičko, 0 prijava na seksualno nasilje i 6 prijava na ekonomsko nasilje. Najčešći počinitelji su bračni partneri i susjedi. Ukupno 5 žena odlučilo je zaustaviti nasilje pozivom policiji, a 3 žene su se odlučile za razvod braka. Osim opisanog, SOS telefon je zaprimio po 1 pritužbu na nasilje u zdravstvenom sustavu i u sustavu socijalne skrbi, te 2 pritužbe na nasilje u sustavu pravosuđa.

Što se tiče vrste podrške koja je zatražena, iz podataka SOIH-SOS telefona proizlazi: Podrška kroz razgovor – 182, SOIH Centar za pravnu pomoć – 16, Pružene informacije – 56, Psihološka pomoć – 2, Kontakt s centrima za socijalnu skrb – 7.

Tijekom 2015. godine prijavljena su 3 slučaja nasilja u sustavu osobnih asistenata, od kojih su dva muškarca s invaliditetom. Radi se o psihičkom nasilju, a u prijavi se navodi da su počinitelji osobni asistenti. Uspoređujući podatke sa 2015. g. vidljiv je blagi porast u broju prijava.

Prema podacima dobivenim od **Ženske sobe** proizlazi kako se u 2015. i 2016. godini javila ukupno **21 osoba s invaliditetom** u cilju dobivanja pomoći i podrške.

U 2015. godini za pomoć i podršku obratilo se **7 osoba** (6 ženskih osoba i 1 muškarac), te se u 4 slučaja radilo o osobama s psihičkim teškoćama a u preostala 3 slučaja o tjelesnom invaliditetu (cerebralna paraliza, multipla skleroza). Ukupno se u Centar za žrtve seksualnog nasilja u 2015. godini za pomoć i podršku obratilo **105 osoba, što čini udio od 6,6 % osoba s invaliditetom**. U 2016. godini pomoć i podršku primilo je **13 osoba s invaliditetom** (12 žena i 1 muškarac) koje su ujedno i bile žrtve seksualnog nasilja. U većini slučajeva (9) radilo se o osobama koje su psihijatrijski liječene, u 3 slučaja o tjelesnom invaliditetu te u jednom slučaju o osobi s oštećenjem vida. Ukupno se u Centar za žrtve seksualnog nasilja u 2016. godini za pomoć i podršku obratilo **114 osoba, što govori kako udio osoba s invaliditetom čini 11.4%**.

Pravobraniteljica je u razgovoru sa ženama s invaliditetom, koje su ujedno i žrtava nasilja, došla do saznanja kako ne formalniji oblik komunikacije smatraju opuštenijim, ali i povjerljivijim, dok obraćanje institucijama opisuju kao „krutu“ komunikaciju u kojoj se mjeri vrijeme jer „netko drugi čeka“. Kao što proizlazi iz dostavljenih podataka o pojavnosti nasilja, prethodno navedene organizacije civilnog društva zaprimile su tijekom 2016. godine zaprimile relativno visok broj pritužbi osoba s invaliditetom. Kao razlog se može navesti svijest žrtava nasilja o ne formalnijem, pa time i pristupačnijem, obliku informacija koje mogu dobiti od OCD-a u stadiju kada žrtva još niti sama ne zna hoće li uopće postupati te joj treba inicijalni, prvi razgovor sa stručnom osobom kako bi donijela odluku o daljnjem postupanju.

Sljedeći podaci odnose se na represivna policijska postupanja **Ministarstva unutarnjih poslova** u području prekršajnih djela nasilja u obitelji iz članka 4. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji za 2016. godinu. Navedeni statistički podaci su ujedno i korišteni prilikom izrade Nacionalne strategije zaštite od nasilja u obitelji za razdoblje od 2017.-2022. g. koja je u donošenju.

U sljedećoj tablici prikazan je broj osoba s invaliditetom oštećenih prekršajnim djelom u 2016.

POLICIJSKA UPRAVA	GODINA 2016.											
	Dob i spol oštećene osobe s invaliditetom											
	Do 18		18-30		31-50		51-65		Preko 65		UKUPNO	
	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
PU Bjelovarsko-bilogorska	1			1	1	1		1	2		4	3
PU Brodsko-posavska								1				1
PU Dubrovačko-neretvanska				1				2				3
PU Istarska										1		1
PU Karlovačka							1		1	1	2	1
PZ Koprivničko-križevačka			1			1					1	1
PU Krapinsko-zagorska	4		1	1	2	1			1		8	2
PU Ličko-senjska				1		1	4				4	2
PU Međimurska	2	1	1	1		2	2			1	5	5
PU Osječko-baranjska						1	2				1	2
PU Požeško-slavonska										2		2
PU Primorsko-goranska										1		1
PU Sisačko-moslavačka				1	2	2	1		1	1	4	4
PU Splitsko-dalmatinska	1	1		1				1	1	1	2	4
PU Šibensko-kninska										1		1
PU Varaždinska					1					1	1	1
PU Virovitičko-podravska		1			3	1		1			3	3
PU Vukovarsko-srijemska		1			1				3		4	1
PU Zadarska				1					1		1	1
PU Zagrebačka	1	1	4	2		7		4	2	5	7	19
UKUPNO	9	5	7	10	10	16	9	12	12	15	47	58

U 2016. godini je ukupno prekršajnim djelom nasilja u obitelji opisanog u članku 4. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji, oštećeno **105 (0,79%) osoba s invaliditetom**, a od kojeg se broja 47 odnosi na muškarce s invaliditetom, a **58 na žene s invaliditetom**. Iz tablice proizlazi kako su u kategoriji do 18 godina prekršajnim djelom oštećeni muškarci s invaliditetom dok je u ostalim dobnim kategorijama više oštećenih žena s invaliditetom.

Prema podacima iz Nacionalne strategije zaštite od nasilja u obitelji za razdoblje od 2017.-2022.g. u kojoj su analizirani podaci od Ministarstva unutarnjih poslova vezano za počinjenje prekršaja nasilničkog ponašanja za prethodno petogodišnje razdoblje, vidljiv je konstantni pad u brojčanom prikazu od 2012.-2016.godine kako za prekršajno djelo, ali i kazneno djelo nasilja u obitelji. Međutim, zabrinjavajući je porast broja ubijenih žena tijekom godina, koji je u 2016. godini iznosio 15.

Obilježavajući Nacionalni dan borbe protiv nasilja nad ženama, Ministarstvo demografije, obitelji, mladih i socijalne politike zajedno s Hrvatskom udrugom socijalnih radnika ove je godine organiziralo Konferenciju pod nazivom: „Možemo zajedno“- međuresorna suradnja u suzbijanju nasilja. Skupu se obratila zamjenica Pravobraniteljice koja je istaknula važnost ove teme za sve žene, a pogotovo za žene s invaliditetom. Naime, žene s invaliditetom, kao žrtve nasilja, dodatno su izložene svim oblicima nasilja te su dodatno onemogućene u pristupu uslugama kao i eventualnim resursima pomoću kojih bi spriječile postojeće nasilje. Ovisnost žene s invaliditetom o nasilniku i prešućivanje/negiranje nasilja može se povezati sa nedostupnošću i nedovoljnom podrškom. Ujedno je naglasila i preporuku Odbora UN-a kako je dužnost RH kao države potpisnice da shvati kao prioritet usluge za zaštitu osoba s invaliditetom od nasilja i da ih učini u potpunosti dostupnima.

Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2016. do 2020. godine

Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku se prilikom izrade Nacrta strategije u djelu 8. PRAVNA ZAŠTITA I ZAŠTITA OD ZLOSTAVLJANJA rukovodilo preporukama Odbora za prava osoba s invaliditetom koji je u Zaključnim zapažanjima i preporukama danim Republici Hrvatskoj naveo sljedeće: Sloboda od nasilja i zlostavljanja (čl. 16)

25. Odbor je zabrinut da redovne usluge za žrtve nasilja u pravilu nisu dostupne osobama s invaliditetom te da su posebno nezaštićeni žene i djevojčice te dječaci s invaliditetom ...

26. Preporuka je Odbora da država potpisnica stavi usluge za zaštitu osoba s invaliditetom od nasilja u prvi plan i da ih učini u potpunosti dostupnima. Osim toga nadzorne mehanizme valja razvijati u skladu s člankom 16. stavkom 3. Konvencije.

Statistika i prikupljanje podataka (čl. 31.)

49. Odbor je zabrinut jer sustav prikupljanja podataka ne omogućava državi potpisnici da prikuplja informacije potrebne za planiranje i pripremu strategije za realizaciju njezinih dužnosti koje proizlaze iz Konvencije (npr. jer nedostaju podaci o nasilju nad ženama i djevojčicama s invaliditetom).

50. Preporuka je Odbora da država potpisnica sustavno pregledava i preoblikuje sustav prikupljanja podataka u mjeri koja se odnosi na žene i muškarce s invaliditetom te da bude aktivno uključena i da se blisko savjetuje s osobama s invaliditetom i njihovim predstavničkim organizacijama.

Ciljevi i očekivani ishodi od 2016. do 2020. godine, prema Nacrtu strategije u ovom dijelu su:

- Unaprijeđen sustav zaštite žena s invaliditetom i djevojčica s teškoćama u razvoju od nasilja, uključujući seksualnog nasilja.
- Povećana razina svijesti o nasilju i mogućnostima zaštite od nasilja za osobe s invaliditetom
- Osigurana dostupnost usluga skloništa, usluga/programa psihosocijalne podrške i drugih oblika zaštite za osobe s invaliditetom, žrtve nasilja.
- Ratificirana Konvencija Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji, tzv. Istanbulska konvencija.

Navedeni ciljevi razrađeni su kroz mjere sa pripadajućim aktivnostima i to:

Mjera 1. Omogućiti osobama s invaliditetom dostupnost informacija o zaštiti od nasilja i učinkovit sustav podrške svim osobama s invaliditetom žrtvama nasilja, posebno ženama s invaliditetom i djeci s teškoćama u razvoju

Mjera 7. Prikupljati podatke u svrhu vođenja statistike o nasilju nad ženama s invaliditetom iz područja primjene Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji

Mjera 8. Osigurati učinkovitu zaštitu žena s invaliditetom i djevojčica s teškoćama u razvoju od nasilja, uključujući seksualnog nasilja

Prema saznanjima Pravobraniteljice do predaje ovog izvješća Hrvatskom saboru, Nacionalna strategija za izjednačavanje mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2016. do 2020. godine, još nije donesena.

Imajući u vidu da je u tijeku donošenje vrlo važnih dokumenata, koji se tiču nasilja i žena s invaliditetom, Pravobraniteljica analizirajući prethodno razdoblje i kontaktirajući sa osobama s invaliditetom kao žrtvama nasilja i nadalje smatra i **preporuča** nadležnima, poduzimanje sljedećih radnji:

- *Provođenje istraživanja o prevalenciji različitih oblika nasilja nad osobama s invaliditetom (specifično za svaku kategoriju invaliditeta).*

- *Procjenjivanje potrebe za pružanjem podrške ženama s invaliditetom koje su žrtve obiteljskog nasilja. U skladu s tim potrebno je prilagoditi postojeća kao i nova skloništa i savjetovališta potrebama žena s invaliditetom, uz financijsku podršku nadležnih državnih tijela i institucija, tako da ne ovise o inicijativama civilnog društva.*

- *Preporučamo provoditi senzibiliziranje kao i sustavnu, dugotrajnu edukaciju u radu s osobama s invaliditetom i specifičnostima pojedinih oštećenja, kao i o specifičnostima u radu sa ženama s invaliditetom koje su žrtve nasilja, za osobe različitih struka iz institucija i organizacija civilnog društva koje rade sa žrtvama.*

- *Nužno je nastaviti rad na kontinuiranom i sustavnom osnaživanju žena s invaliditetom kako bi prepoznale različite oblike nasilja i informirale se o mogućnostima ostvarivanja zaštite i stekle povjerenje u postojeće sustave podrške i zaštite, prijavile nasilje, tražile zaštitu posebno kroz medijsku vidljivost i informiranje javnosti o višestrukoj diskriminaciji i problemima žena s invaliditetom koje su žrtve nasilja.*

3.9.1. KAZNENA DJELA POČINJENA ZBOG PREDRASUDA PREMA OSOBAMA S INVALIDITETOM (ZLOČIN IZ MRŽNJE)

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom bila je domaćin i suorganizator dvodnevnog seminara o kaznenim djelima počinjenim zbog predrasuda prema osobama s invaliditetom koji je održan 2. i 3. lipnja 2016. u Zagrebu. U organizaciji seminara za djelatnike državnih odvjetništava i policiju sudjelovali su Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade RH, Europska mreža za neovisni život (ENIL) i Ured za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR) pri Organizaciji za europsku sigurnost i suradnju (OESS) kao nositelj edukacije. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je u suradnji s ENIL-om i ODIHR-om organizirala dva seminara o zločinu iz mržnje prema osobama s invaliditetom 2014. i 2015. godine. Jedan od zaključaka tih seminara bio je da je potrebna edukacija svih djelatnika u sustavu počevši od policije i pravosuđa koji bi trebali moći prepoznati dodatnu dimenziju prekršaja i kaznenih djela počinjenih prema osobama s invaliditetom i adekvatno ih sankcionirati. Problem nije samo taj što žrtve ne prijavljuju slučajeve nasilja nego i taj što policija prilikom prijave ne prepoznaje elemente koji su vezani uz invaliditet osobe, ne evidentira ih, a pravosuđe ih ne procesuirao kao djela u kojima bi invaliditet bio otegotna okolnost počinjenja. Članak 87. (stav. 20) Kaznenog zakona definira zločin iz mržnje kao kazneno djelo počinjeno zbog rasne pripadnosti, boje kože, vjeroispovijesti, nacionalnog ili etničkog podrijetla, **invaliditeta**, spola, spolnog opredjeljenja ili rodnog identiteta druge osobe. Takvo postupanje uzet će se kao otegotna okolnost ako ovim Zakonom nije izričito propisano teže kažnjavanje. Međutim, do sad u Hrvatskoj nije zabilježeno ni jedno kazneno djelo u kojem bi činjenica da je invaliditet žrtve utjecao na okolnosti počinjenja kaznenog djela bila otegotna okolnost koja bi rezultirala većom kaznom za počinitelja.

Ovaj seminar pružio je priliku policijskim službenicima i državnom odvjetništvu da se upoznaju s time što čini zločin iz mržnje prema osobama s invaliditetom i kako se on razlikuje od ostalih zločina iz mržnje, kako ga evidentirati, istraživati, kvalificirati i zastupati na sudu.

Neke od ključnih poruka s kojima su polaznici seminara završili edukaciju bile su:

- Invaliditet je nemogućnost sudjelovanja u aktivnostima koji stvaraju prepreke u društvu, a ne oštećenje/teškoća koju osobe ima
- Svatko od nas se može naći u situaciji u kojoj ćemo biti ranjivi, ali to nas ne čini a priori ranjivima. Ukoliko osobe s invaliditetom smatramo a priori ranjivima samo zbog njihovih teškoća, pokazujemo razmišljanje vođeno predrasudama
- Biranje žrtve ZBOG invaliditeta čini djelo zločinom iz mržnje. Prilikom istraživanja i procesuiranja takvih kaznenih djela potrebno je tražiti predrasude i pristranost, a ne mržnju
- Udruge osoba s invaliditetom mogu pružiti podršku žrtvama i svjedocima s invaliditetom pa ih treba kontaktirati u vezi podrške (Savjet za civilno društvo, Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, Centar za podršku žrtvama)
- Važno je da istražitelji koriste i uvedu u dokazni materijal pokazatelje predrasuda kako bi identificirali zločin iz mržnje počinjen zbog predrasuda prema osobama s invaliditetom

Savjetnica pravobraniteljice za osobe s invaliditetom govorila je o obilježjima **kaznenih djela motiviranih predrasudama prema osobama s invaliditetom** na edukaciji viših policijskih službenika iz Europske unije i regije o zločinima iz mržnje koja je održana na Policijskoj akademiji u Zagrebu od 4. do 7. srpnja 2016. Organizator edukacije bio je hrvatski tim **Agencije Europske unije za osposobljavanje u području izvršavanja zakonodavstva (CEPOL)**. Partneri hrvatskom timu bile su organizacije iz Velike Britanije, Poljske i Litve te agencije FRA i ODHR/OSCE. Na edukaciji se govorilo i o važnosti suradnje policije i organizacija civilnog društva kao i o govoru mržnje. Dražen Hoffman iz GONG-a predstavio je internetsku platformu za **prijavlivanje govora mržnje, diskriminatornih poruka i drugih oblika neprihvatljivog izražavanja u javnom prostoru i u medijima** www.dostaJeMrznje.org. Jedna od skupina koje su žrtve neprihvatljivog javnog govora su i osobe s invaliditetom.

Među zabilježenim zločinima iz mržnje u Hrvatskoj nema onih prema osobama s invaliditetom. Međutim, to ne znači da takvih kaznenih djela nema već upućuje na to da ih se ne procesuirao kao zločine iz mržnje kao otegotnom okolnošću počinjenja već kao obična kaznena djela. Važnost da se neko kazneno djelo kvalificira kao zločin iz mržnje, a ne samo obično kazneno djelo je ne samo u osiguravanju veće kazne za počinitelja, već i u slanju poruke žrtvama da se strah, izolacija i osjećaj odbačenosti, uzima ozbiljno čime se šalje poruka i svim drugim pripadnicima koji dijele određenu karakteristiku. Osobe s invaliditetom su suprotno očekivanom izložene učestalom nasilju koje najčešće ne poprima obilježje kaznenih djela, ali znatno narušava njihovu kvalitetu života pa je potrebno prijaviti i reagirati i na te blaže oblike nasilja kao što su verbalni napadi, ruganje, ismijavanje, blaži oblici fizičkog nasilja ili uništavanje imovine.

Pokazatelji motivacije predrasudama su objektivne činjenice, okolnosti ili obrasci povezani s kaznenim djelom koji sami ili povezani s drugim činjenicama i okolnostima naznačuju da je počinitelj dijelom ili u cijelosti motiviran nekim oblikom predrasude.

Ti pokazatelji se u odnosu na osobe s invaliditetom odnose na korištenje uvredljivog govora (retardirani, invalid, bogalj, slijepac, itd.); prethodne incidente koji eskaliraju u težini i učestalosti; ponovljene napade; pretjerano nasilje; ciljanje pomagala (kolica, prilagođenih vozila i drugih pomagala za kretanje); počinitelji su često „prijatelji“, njegovatelji, poznanici, susjedi, itd.; više počinitelja koji ohrabruju glavnog počinitelja često snimajući mobilnim telefonima i šaljući slike prijateljima ili ih objavljuju na društvenim mrežama; lažne optužbe da je žrtva pedofil ili cinkaroš; okrutnost, ponižavajuće postupanje koje je vrlo često povezano s prirodom invaliditeta primjerice povezivanje očiju gluhoj osobe ili uništavanje pomagala za kretanje.

Jedan od rezultata višegodišnjih aktivnosti Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom na podizanju razine svijesti o važnosti prepoznavanja kaznenih djela počinjenih zbog predrasuda prema osobama s invaliditetom kao zločina iz mržnje je i mjera u Nacrtu Akcijskog plana za provedbu Nacionalnog plana za borbu protiv diskriminacije 2016.–2018. u području Uprava i pravosuđe: Mjera 1.5. Organizirati stručne seminare o odredbama Kaznenog zakona vezano uz zločin iz mržnje za suce,

odvjetnike, državne odvjetnike, policiju i predstavnike organizacija civilnoga društva, posebno vezano uz zločin iz mržnje prema predstavnicima nacionalnih manjina, LGBT osobama i osobama s invaliditetom.

Aktivnosti Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom predstavljene su kao primjer dobre prakse na skupu posvećenom zločinu iz mržnje prema osobama s invaliditetom koji je u studenom 2016. godine organizirala Europska mreža za neovisno življenje ENIL u Bruxellesu za predstavnike institucija Europske unije.

Govor mržnje odnosi se na sve oblike neprihvatljivog načina izražavanja koji javno (u medijima, na internetskim stranicama, na javnim površinama, na javnim skupovima) omalovažavaju, diskriminiraju ili promoviraju mržnju prema nekoj skupini ili ljudima iz te skupine temeljem osnova kao što su nacionalnost, etničko porijeklo, boja kože, vjerska pripadnost, seksualna orijentacija, rodni identitet, invaliditet, zdravstveno stanje ili neka druga osobina. Neprihvatljivo je korištenje stereotipija, pogrdnih izraza, ponižavajuće ili dehumanizirajuće prikazivanje, kao i svaki oblik izravnog ili neizravnog poticanja ili podržavanja mržnje, diskriminacije ili štetnog djelovanja prema nekoj skupini ili njezinim pripadnicima/pripadnicama. Neprihvatljivo je i opravdavanje i veličanje političkih ideja i tvorevina koje u svojem temelju imaju isključivost, diskriminaciju, mržnju i neravnopravnost te isticanje njihovih simbola.

Neprihvatljiv govor je pojam koji obuhvaća širok spektar oblika neprihvatljivog javnog izražavanja o pojedinim skupinama i njihovim pripadnicima i pripadnicama. Neprihvatljiv govor usmjeren prema određenim skupinama – prvenstveno manjinskim – započinje i puno prije negoli dođe do otvorenih poziva na mržnju i nasilje prema tim skupinama. Iako može djelovati benigno, svako pozivanje na nečije isključivanje iz društva, marginalizaciju ili diskriminatoran tretman, širenje negativnih stereotipa ili poticanje zazora prema tim skupinama i osobama koje im pripadaju je neprihvatljivo, čak i ako ne predstavlja izravan poziv na mržnju ili nasilje prema njima (sa stranice dostajeMrznje.org).

Uznemiravajući govor o osobama s intelektualnim teškoćama

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom zaprimila je više reakcija osoba s invaliditetom i udruženja roditelja djece s teškoćama u razvoju na članak objavljen na portalu Jutarnji list dana 26.11.2016. godine pod nazivom: "THE BIGGEST RETARD IN CROATIA: Uskoro kreće snimanje novog reality showa u Hrvatskoj, svi očekuju da će srušiti sve rekorde gledanosti." Autor teksta je g. Ante Tomić.

Link na tekst je: <http://www.jutarnji.hr/komentari/the-biggest-retard-in-croatia-uskoro-krece-snimanje-novog-reality-showa-u-hrvatskoj-svi-ocekuju-da-ce-srusiti-sve-rekorde-gledanosti/5310131/>

U članku se navode sljedeće okolnosti za koje smatramo da predstavljaju kršenje prava na dostojanstvo osoba s invaliditetom, neovisno o kontekstu u kojem su izrečene te predstavljaju ponižavajuće i uvredljivo postupanje:

"Možda već iduće sezone netko će napraviti reality show s pravim, medicinskim idiotima. Izabrat će ih iz ustanova za intelektualno uskraćene i tjerati da se naglavačke, bez kaciga, bacaju s drugog kata. Usporene snimke pucanja baza lubanja imat će milijunsku gledanost na YouTubeu. Trapavi i lakovjerni nesretnici će zatim učiti vezivati čvorove s kraljevskim kobrama, spremno uskakati u miješalice za beton, žonglirati sa žeravom i razdragano se utrkivati s uključenim motornim pilama.

Gledatelji će jednostavno obožavati emisiju. Na kaučima ispred televizora zadovoljno će se pljeskati po butinama. Bakama će ispadati gebisi, mame će vrištati prskajući slinu, a tate pišati gaće od smijeha kad natjecatelje prevarom nagovore da pjevaju s četkom za zahod umjesto mikrofona u rukama. Svi će zvati nula-šest-nula telefone glasajući za najdražeg idiota, a radno vrijeme u svim našim kancelarijama, radionicama, kladionicama i autopraonicama ujutro će neizbježno počinjati prepričavanjem najboljih dijelova sinočnjeg izdanja licencnog showa "The Biggest Retard In Croatia".

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom upozorila je na izrazito ponižavajući i uznemirujući opis jer dovodi do kršenja temeljnih ljudskih prava osoba s invaliditetom dovodeći ih u nepovoljan položaj zbog invaliditeta. Neprihvatljivo je čak i kontekstu satire medicinska stanja jedne cijele grupacije osoba

podvode podvoditi pod riječi „trapavi i lakovjerni nesretnici“. Takvo postupanje je posebno alarmantno zbog toga što se u Republici Hrvatskoj na osobe s invaliditetom i na djecu s teškoćama u razvoju još uvijek gleda kao na građane drugog reda te je prisutna stigmatizacija i različiti oblici verbalnog i fizičkog nasilja s kojima se te osobe i njihove obitelji nose na svakodnevnoj razini.

Mišljenja smo da objavljivanje spornog članka može poticati odnosno pogodovati poticanju i širenju mržnje ili diskriminacije na osnovi invaliditeta. Naime, objavljivanje teksta u kojem se i na ironičan način potiče ideja o iskorištavanju nečijih ograničenja, u ovom slučaju intelektualnih, može dovesti do percepcije da je prihvatljivo osobe s zdravstvenim teškoćama smatrati predmetom ismijavanja i rugla te potaknuti svijest da je takvo ponašanje čak i zabavno.

Ustav Republike Hrvatske (“Narodne novine”, br. 56/90, 135/97, 8/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14) jamči slobodu mišljenja i izražavanja misli, te posebno jamči slobodu tiska i drugih sredstava priopćavanja, slobodu govora i javnog nastupa. Međutim, smatramo da je nužno razlikovati dozvoljen od nedozvoljenog načina izražavanja te da nije dozvoljena ona vrsta izražavanja koja potiče mržnju i može kršiti ili negirati prava drugih osoba.

Da Ustav RH ne tolerira takvu vrstu izražavanja proizlazi iz čl. 39. u kojem se zabranjuje svako pozivanje ili poticanje na rat ili uporabu nasilja, na nacionalnu, rasnu ili vjersku mržnju ili bilo koji oblik nesnošljivosti. Uostalom, člankom 35. Ustava Republike Hrvatske svakom se jamči štovanje i pravna zaštita njegovog osobnog i obiteljskog života, dostojanstva, ugleda i časti, a članak 14. općenito zabranjuje diskriminaciju navodeći da svatko u Republici Hrvatskoj ima prava i slobode, neovisno o njegovoj rasi, boji kože, spolu, jeziku, vjeri, političkom ili drugom uvjerenju, nacionalnom ili socijalnom podrijetlu, imovini, rođenju, naobrazbi, društvenom položaju ili drugim osobinama.

Dana 03.12.2016. godine na portalu Jutarnji list objavljen je tekst Ante Tomića naslova “Cijenim trud roditelja djece s teškoćama i divim se njihovoj hrabrosti”. Link na tekst je:

<http://www.jutarnji.hr/komentari/cijenim-trud-roditelja-djece-s-intelektualnim-teskocama-i-divim-se-njihovoj-hrabrosti/5339287/>

U ovom tekstu navodi se *“Ako ste osjetljivi ili bez smisla za humor, baš svaku šalu možete doživjeti uvredljivom. To se dogodilo i meni prije nekoliko dana, kad se nekolicina roditelja djece s intelektualnim teškoćama našla pogođeni tekstem u kojemu sam se šalio s retardiranim osobama. Njihova reakcija čini mi se pretjeranom jer ja, za početak, nisam spominjao nikakvu djecu. Osim toga, nisam bio ni zlonamjerman niti sam učinio nešto nesvakidašnje zazorno. Šale o retardiranima postoje oduvijek, u književnosti, kazalištu i filmu, a koji put su, usudio bih se kazati, upravo veličanstvene. Don Quijoteu bi u naše vrijeme Centar za socijalni rad dodijelio skrbnika, a našao bi se zacijelo i netko kome bi Cervantesovo ruganje sa šašavcem bilo neumjesno. Ako se ne smijemo šaliti na račun mentalno poremećenih, iz Fellinijeva “Amarcorda” morali bi izrezati antologijsku scenu u kojoj se šašavi ujak popne na stablo i viče: “Io voglio una donna”. Naljuti li se tkogod zbog moga bezazlenog ismijavanja retardiranih, mogao bi se zaista razgnjeviti i ako televizija emitira Zemeckisova “Forresta Gumpa.”, kao i “Dapače, ja poštujem i djecu s intelektualnim poteškoćama i njihove roditelje, kao što poštujem svakog čovjeka, divim se njihovoj snazi i hrabrosti da ustraju u borbi za svoja prava unatoč brojnim nedaćama i ne mislim da sam im svojim tekstem oduzeo išta od njihova dostojanstva i ljudskosti.”*

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je od Vijeća za elektroničke medije zatražila da se sukladno čl. 69. Zakona o elektroničkim medijima razmotri pritužba na opisani sadržaj objavljen na portalu Jutarnji list te provede postupak utvrđivanja nepoštivanja ili kršenja odredbe čl. 12. st. 2. Zakona o elektroničkim medijima. Zakon o elektroničkim medijima (“Narodne novine”, br. 153/09, 84/11, 94/13 i 136/13) u čl. 12. st. 2. propisuje da u audio i/ili audiovizualnim medijskim uslugama nije dopušteno poticati, pogodovati poticanju ni širiti mržnju ili diskriminaciju na osnovi rase ili etničke pripadnosti ili boje kože, spola, jezika, vjere, političkog ili drugog uvjerenja, nacionalnog ili socijalnog podrijetla, imovnog stanja, članstva u sindikatu, obrazovanja, društvenog položaja, bračnog ili obiteljskog statusa, dobi, zdravstvenog stanja, invaliditeta, genetskog naslijeđa i drugo.

Mišljenja smo da se u ovom slučaju ne radi ni o kakvom „bezazlenom ismijavanju retardiranih“, već upravo suprotno. To što šale o osobama s invaliditetom postoje oduvijek, ne znači da su one uvijek i u svakoj mjeri prihvatljive i bezazlene, te da katkad ne vrijeđaju ljudsko dostojanstvo. Unatoč ironičnom kontekstu spornog teksta, činjenica je da je istim povrijedio dostojanstvo mnogih osoba s invaliditetom, pa stoga ni ne možemo prihvatiti, ako se određena skupina ljudi osjeća povrijeđeno, da se radi o nečemu bezazlenom. Isto tako, ne znači da su osobe koje je ovaj tekst uvrijedio ili izazvao kod njih osjećaj poniženosti, „samo“ nužno osjetljive ili da nemaju smisao za humor.

Ovom prilikom želimo naglasiti da je Republika Hrvatska ratificirala Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom (Narodne novine – Međunarodni ugovori, br. 6/07, 3/08, 5/08) koja je stupila na snagu 03.05.2008. godine. Time je Konvencija postala dio unutarnjeg pravnog poretka Republike Hrvatske po pravnoj snazi iznad nacionalnog zakonodavstva. Svrha Konvencije je promicanje, zaštita i osiguravanje punog i ravnopravnog uživanja svih ljudskih prava i temeljnih sloboda svih osoba s invaliditetom i promicanje poštivanja njihovog urođenog dostojanstva.

Prema članku 17. Konvencije svaka osoba s invaliditetom ima pravo na poštivanje svog tjelesnog i mentalnog integriteta na ravnopravnoj osnovi s drugima. Republika Hrvatska kao potpisnica Konvencije obvezala se osigurati i promicati puno ostvarenje svih ljudskih prava i temeljnih sloboda svih osoba s invaliditetom bez bilo kakve diskriminacije na osnovi invaliditeta.

U tu svrhu kao država stranka obvezala se suzdržati se od svakog postupanja ili prakse koja nije u skladu s Konvencijom i poduzeti sve odgovarajuće mjere kako bi se uklonila diskriminacija na osnovi invaliditeta učinjena/prakticirana od strane bilo koje osobe, organizacije ili privatnog poduzeća. U tom smislu Konvencija odredbom čl. 8. uređuje mjere potrebne za podizanje razine svijesti vezano za invaliditet i osobe s invaliditetom, kao i promicanje poštivanja njihovih prava i dostojanstva te navodi poticanje svih sredstva javnog priopćavanja na predstavljanje osoba s invaliditetom na način usklađen s Konvencijom.

Nastavno na odredbe Konvencije, ističemo da se Zakonom o medijima („Narodne novine“, br. 59/04, 84/11, 81/13) uređuju, između ostalog, pretpostavke za ostvarivanje načela slobode medija. Međutim, ovaj zakon navodi da će se njegove odredbe tumačiti sukladno Europskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda.

Međutim, u svom je odgovoru Vijeće za elektroničke medije je ipak „zaključilo da je riječ o komentaru autora na sadržaj reality showova koji su gledatelji u posljednje vrijeme imali priliku vidjeti. Autor ima nepovoljno kritičko stajalište o kvaliteti tih emisija, te se koristi sarkastičnom formom u izražavanju mišljenja. Nesporno je da način izražavanja autora članka, posebice upotreba određenih izraza može za određene skupine ljudi biti uvredljiv, čak i u kontekstu šale ili satire. Ipak sama upotreba takvih socijalno neprihvatljivih izraza ne znači da autor ima namjeru svojim tekstu pozivati na nasilje, marginalizaciju ili diskriminaciju osoba s invaliditetom, a što je suština u predmetu zaštite odredbe članka 12.stavka 2. Zakona o elektroničkim medijima.“

Nikako ne možemo biti zadovoljni s ocjenom Vijeća za elektroničke medije budući da niti Zakon o elektroničkim medijima ne navodi da je za činjenicu da se nekom medijskom uslugom potiče diskriminacija bitna namjera. S obzirom na nasilnost prikazanih slika i njihovu mogućnost stvaranja neprijateljskog i uznemiravajućeg okruženja kako ga definira Zakon o suzbijanju diskriminacije pravobraniteljica će nastaviti postupati po ovom slučaju.

Iskustvo gledateljice vezano uz način spominjanja osoba s invaliditetom na televiziji Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom obratila se gledateljica navodeći da se u kvizu Pet na pet RTL televizije spominjalo osobe s invaliditetom na uvredljiv način temeljen na predrasudama i stereotipima. Na pitanje 'Što može imati kuku?' natjecatelj je odgovorio 'Hendikepirana osoba.' Voditelj je na to dodao 'osoba s invaliditetom' i pitao 'I onda je ta osoba što? Invalid!'. U tom trenutku priznat mu je odgovor. Voditelj kaže 'Tako je!' i otvara se polje s odgovorom 'Kapetan Kuka/pirat'. Gledateljica je doživjela da se takvom intervencijom voditelja osobe s invaliditetom poistovjećuje s negativnim konotacijama i predrasuda koje povezujemo uz pirate što smatra vrlo uvredljivim.

Budući da emisiju gleda široki krug gledatelja među kojima su i mlađe osobe i djeca te da se takvim uvredljivim govorom učvršćuje predrasude i druge negativne konotacije o osobama s invaliditetom, preporučili smo da se provede edukacija djelatnika RTL televizije o važnosti prihvatljivog govora o osobama s invaliditetom.

Odgovor RTL-a: Iz RTL-a su izrazili žaljenje zbog poistovjećivanja osoba s invaliditetom s negativnim konotacijama i predrasudama koje se povezuju uz pirate te nas obavijestili da će u najkraćem mogućem roku održati edukaciju djelatnika.

3.9.1.1. OSOBE S INVALIDITETOM KAO ŽRTVE KAZNENIH DJELA

Direktiva 2012/29/EU o uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtava kaznenih djela između ostalog nalaže obavezu informiranja žrtava o njihovim pravima, uspostavljanje službi za potporu žrtvama kaznenih djela i pojedinačnu procjenu potreba žrtava. U Hrvatskoj su uspostavljene službe za potporu žrtvama pri pojedinim sudovima, ali su one još uvijek nedovoljno ekipirane. Kako bi zaštita žrtava predviđena Direktivom zaživjela potrebno je regulirati pojedinačnu procjenu potrebe žrtava.

Predstavnici Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom sudjelovali su na konferenciji o unaprjeđenju sustava zaštite žrtava kaznenih djela kroz individualiziranu procjenu potreba održanoj u Zagrebu 22. i 23. rujna. Konferencija je održana u okviru projekta „Ciljana i rana procjena potreba i podrška žrtvama kaznenih djela“ koji provodi Hrvatski pravni centar u suradnji s Ministarstvom pravosuđa RH i Uredom za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade RH. Na konferenciji su sudjelovali predstavnici civilnog društva, ministarstva pravosuđa, ministarstva socijalne politike i mladih, ministarstva, Ureda pučke pravobraniteljice, akademske zajednice, sudaca, Pravosudne akademije, itd. Na konferenciji je predstavljeno empirijsko istraživanje koje je provela agencija Ipsos. Cilj istraživanja bio je prikupiti podatke o postojećim uslugama koje pružaju udruge, njihovim resursima, interesima i preprekama za ostvarivanje punog potencijala u području podrške i zaštite žrtava. Istraživanje je obuhvatilo udruge koje aktivno djeluju u tom području, ali i one koje su zainteresirane djelovati u budućnosti.

Pravo na informaciju odnosi se na pouku o pravima za žrtve kaznenih djela, a žrtva je treba dobiti od prvog kontakta s nadležnim tijelom. Ta pouka treba sadržavati informacije o podršci koju mogu dobiti i od koga (uključujući u zdravstvenu i psihološku pomoć, ako je potrebno), o postupcima za prijavljivanje kaznenog djela i njihovoj ulozi u kaznenom postupku, o tome kako i na koji način mogu dobiti zaštitu i koje im zaštitne mjere stoje na raspolaganju.

Zahtijeva se individualiziran pristup što znači da će opseg i detaljnost informacija varirati ovisno o specifičnim potrebama i osobnim karakteristikama žrtve i ovisno o vrsti i prirodi kaznenog djela pri čemu se zahtijeva se proaktivno djelovanje nadležnih tijela.

Pravo na podršku, odnosno pravo na pristup službama za podršku odnosi se na pravo na pristup povjerljivim i besplatnim službama za potporu koje djeluju u interesu žrtve i to prije, tijekom i odgovarajuće vrijeme nakon kaznenog postupka i to u skladu s potrebama žrtve. Pravo na podršku mora obuhvaćati sustav upućivanja žrtava na službe za potporu: nadležna tijela u kaznenom postupku, ali i druga tijela (zdravstvene, socijalne, obrazovne ustanove). Žrtva ima pravo na pristup službama neovisno o tome je li se odlučila na prijavljivanje kaznenog djela ili ne.

Usluge službi podrške uključuju davanje informacija, savjeta i podrške u odnosu na prava žrtve i sudjelovanje žrtve u kaznenom postupku; informacije o specijalističkim službama za podršku ili direktno upućivanje njima; emocionalnu i, ako je dostupna, psihološku pomoć; savjet u odnosu na financijska i praktična pitanja koja proizlaze iz kaznenog djela; savjet u odnosu na rizik i prevenciju sekundarne i ponovljene viktimizacije, zastrašivanja i odmazde kao i posebne usluge: skloništa i drugi odgovarajući privremeni smještaj za žrtve te ciljanu i integriranu podršku za žrtve sa specifičnim potrebama među koje bi se svakako ubrajale žrtve s invaliditetom.

Zakon o kaznenom postupku („Narodne novine“, br. 152/08, 76/09, 80/11, 121711, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14) u Glavi V. definira prava žrtve:

(1) Prije ispitivanja žrtve, tijelo koje provodi ispitivanje će u suradnji sa tijelima, organizacijama ili ustanovama za pomoć i podršku žrtvama kaznenih djela provesti pojedinačnu procjenu žrtve. Pojedinačna procjena žrtve uključuje utvrđivanje postoji li potreba za primjenom posebnih mjera zaštite u odnosu na žrtvu te ukoliko postoji, koje posebne mjere zaštite bi se trebale primijeniti (poseban način ispitivanja žrtve, uporaba komunikacijskih tehnologija radi izbjegavanja vizualnog kontakta sa počiniteljem i druge mjere propisane zakonom). Kada je žrtva kaznenog djela dijete, pretpostavit će se da postoji potreba za primjenom posebnih mjera zaštite te utvrditi koje posebne mjere zaštite treba primijeniti.

(2) Pri poduzimanju pojedinačne procjene žrtve osobito se uzimaju u obzir osobne značajke žrtve, vrsta ili narav kaznenog djela i okolnosti počinjenja kaznenog djela. Pri tome se posebna pažnja posvećuje žrtvama koje su pretrpjele značajnu štetu zbog težine kaznenog djela, žrtvama kaznenog djela počinjenog zbog nekog osobnog svojstva žrtve, te žrtvama koje njihov odnos s počiniteljem čini osobito ranjivima.

(3) U smislu stavka 2. ovoga članka, pojedinačna procjena žrtve na odgovarajući način uključuje osobito žrtve terorizma, organiziranog kriminala, trgovanja ljudima, rodno uvjetovanog nasilja, nasilja u bliskim odnosima, spolnog nasilja i spolnog iskorištavanja ili zločina iz mržnje te žrtve s invalidnošću.

(4) Pojedinačna procjena žrtve provodi se uz sudjelovanje žrtve i uzimajući u obzir njezine želje, uključujući i želju da se ne koriste posebne mjere zaštite propisane zakonom.

(5) Tijelo koje vodi postupak će broj ispitivanja žrtve za koju je utvrđena posebna potreba zaštite svesti na najmanju moguću mjeru. Državni odvjetnik može predložiti da se takav svjedok ispita na dokaznom ročištu.

Čl. 45. Zakona o kaznenom postupku: Žrtva u odnosu na koju su utvrđene posebne potrebe zaštite sukladno članku 44. ovoga Zakona ima, uz prava koja žrtvi pripadaju sukladno članku 43. ovoga Zakona, i pravo:

1. prije ispitivanja razgovarati sa savjetnikom, na teret proračunskih sredstava,
2. da je u policiji i državnom odvjetništvu ispituje osoba istog spola, te da je, ako je to moguće, u slučaju ponovnog ispitivanja ispituje ta ista osoba,
3. uskratiti odgovor na pitanja koja nisu u vezi s kaznenim djelom, a odnose se na strogo osobni život žrtve,
4. zahtijevati da bude ispitana putem audio-video uređaja (članak 292. stavak 4.),
5. na tajnost osobnih podataka,
6. zahtijevati isključenje javnosti s rasprave.

Sukladno tome prilikom izrade upitnika za individualnu procjenu potreba žrtve kaznenog djela trebat će posebnu pozornost posvetiti specifičnim potrebama osoba s invaliditetom, a među organizacije koje pružaju podršku žrtvama kaznenih djela uključiti udruge osoba s invaliditetom.

U sklopu radne grupe o KPOSI u sklopu Europske mreže institucija za zaštitu ljudskih prava (ENNHRI) čiji je član i Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom raspravljalo se o proceduralnim prilagodbama za osobe s invaliditetom. Jedan od zaključaka je također bio da se na razini Europe trebaju izraditi smjernice za pristup pravosuđu za osobe s invaliditetom po uzoru na smjernice kakve postoje za djecu koje je izradilo Vijeće Europe („Child-friendly justice guidelines“).

3.10. ZDRAVSTVO

U prošlogodišnjem izvještajnom razdoblju velika pozornost je bila usmjerena na reformu zdravstvenog sustava. Zdravstveni sustav je od velike važnosti za sve osiguranike Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje, a pogotovo za osobe s dugotrajnim mentalnim, tjelesnim, osjetilnim i intelektualnim oštećenjima odnosno osobama s invaliditetom i djecom s teškoćama u razvoju. Osobe s invaliditetom i roditelji djece s teškoćama u razvoju, te razne udruge zabrinute su radi nedovoljnog osiguravanja financijskih sredstava u svrhu poboljšanja dostupnosti i kvalitete zdravstvenih usluga kao i razvoja istih.

Reforma zdravstvenog sustava

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je u tijeku zdravstvene reforme upozorila nadležne institucije da proces ne smije imati za posljedicu umanjanje stečenih prava odnosno dosegnutu razinu i kvalitetu zdravstvenih usluga osoba s invaliditetom. Naime, sadašnji položaj osoba s invaliditetom prema ocjeni

Odbora za prava osoba s invaliditetom je nepovoljan te se takav položaj ne smije dodatno pogoršavati. UN Odbor za prava osoba s invaliditetom u Zaključnim zapažanjima i preporukama u travnju 2015. o primjeni Konvencije u RH u čl. 28 „Primjereni životni standard i socijalna zaštita“ naglasio kako je *zabrinut da mnoge osobe s invaliditetom žive u siromaštvu, posebno osobe s ruralnih područja.....*“.

Navedena se zapažanja i preporuke Odbora odnose na cjelokupno stanje prava osoba s invaliditetom u Republici Hrvatskoj što znači i na područje zdravstvene zaštite. Od velike je važnosti u reformu zdravstva ugraditi osiguravanje dostupnosti onih zdravstvenih usluga za djecu s teškoćama u razvoju koje otklanjaju, odnosno sprječavaju kasniji nastanak invaliditeta, odnosno onesposobljenosti (kao što je rano otkrivanje rizičnih stanja u dječjoj dobi, multidisciplinarne rehabilitacije, usluge rane intervencije i slično).

Jednako tako je značajno reformom predvidjeti mjere namijenjene općoj populaciji, ali i ciljano za određene rizične skupine građana sa svrhom podizanja zdravstvene svijesti i poboljšanje zdravlja nacije, zatim osigurati dostupnost različitih rehabilitacijskih i preventivnih postupaka radi otklanjanja onih rizičnih čimbenika koji su prijetnja zdravlju ili izazivaju pogoršanje zdravlja.

O prethodno navedenim problemima Pravobraniteljica je upoznala i predstavnika UN-a za područje zdravlja koji je posjetio Republiku Hrvatsku, Dainius Purasa. Osim navedenog istaknula je područje mentalnog zdravlja, budući da nisu primijećeni pomaci u razvijanju izvanbolničkog liječenja i rehabilitacije kao i nedostatak centara za mentalno zdravlje; nedovoljnu opremljenost zdravstvenih ustanova (npr. antidekubitalni madraci), nepristupačnost ustanova, ulaza, sanitarnih čvorova te drugih usluga. Pravobraniteljica je i pismenim putem izvijestila Odbor za ljudska prava Ujedinjenih naroda o glavnim problemima na području zdravstva u Republici Hrvatskoj s aspekta osoba s invaliditetom.

Spinalni centar Junona SB za medicinsku rehabilitaciju Varaždinske toplice

U RH postoji višegodišnji problem rehabilitacije spinalno ozlijeđenih. Zbog toga je na inicijativu Hrvatske udruge paraplegičara i tetraplegičara i Pravobraniteljstva za osobe s invaliditetom održana tematska sjednica Saborskog odbora za zdravstvo 25. svibnja 2010. pod nazivom „Sveobuhvatna rehabilitacija osoba sa spinalnim ozljedama“. Rehabilitacija spinalnih ozljeda jedan je od najsloženijih rehabilitacijskih programa.

Spinalni centar je mjesto na kojem se trebaju rješavati SVA pitanja u liječenju ozljede kralježnične moždine – na prvoj i kasnijim održavajućim rehabilitacijama, jer znanja o funkcioniranju tijela kod osoba sa spinalnom ozljedom mnogim stručnjacima su nepoznanica i njihovi zdravstveni problemi uvijek su „prekomplicirani“ u redovnim zdravstvenim procedurama. Rehabilitacija spinalno ozlijeđenih uključuje i socijalnu, profesionalnu i psihološku stručnu podršku.

Dogovoreno je da u okviru Operativnog programa Konkurentnost i kohezija 2014. – 2020. Sektoru zdravstva na raspolaganju je oko 235 milijuna eura iz strukturnih fondova Europske unije u razdoblju do 2020. godine. Riječ je o bespovratnim sredstvima te je najavljeno da će se ista uložiti između ostalog i u Spinalni centar u Specijalnoj bolnici za medicinsku rehabilitaciju u Varaždinskim toplicama. Sporazumom iz 2015. godine između Ministarstva zdravlja i Specijalne bolnice Varaždinske toplice definirano je da se Ministarstvo zdravlja obvezuje u Državnom proračunu osigurati potrebna sredstva za financiranje projekta/operacije u okviru spomenutog operativnog programa. Krajem 2016. godine na inicijativu Hrvatska udruga paraplegičara i tetraplegičara održan je sastanak u ministarstvu zdravstva s predstavnicima ministarstva i uz prisustvo saborske zastupnice, međutim, zaključci sastanka do kraja godine nisu provedeni.

Iako je prethodno opisani projekt, koji je bio opisan i u prošlom izvješću, od velike važnosti za spinalno ozlijeđene, a o nužnosti čije realizacije i Pravobraniteljica konstantno upozorava, u 2016. godini nije došlo do nikakvih konkretnih pomaka u realizaciji projekta.

Prema posljednjem izvješću Ministarstva zdravstva proizlazi kako spinalni bolesnici, kao posebno ranjiva skupina, nisu bili uvršteni u Poziv za dostavu projektnih prijedloga za ranjive skupine jer u trenutku objave Poziva (09. ožujka 2016. godine) projektna dokumentacija nije bila adekvatna. Nakon toga je održano „*nekoliko radnih sastanaka u Varaždinskim Toplicama i Ministarstvu zdravstva na kojima se raspravljala problematika projekta za spinalne bolesnike, prišlo se redefiniranju samog*

idejnog rješenja i obuhvata projekta, na način da su zadržani svi oni sadržaju koji su neophodni za cjelovitu i kvalitetnu rehabilitaciju pacijenta sa spinalnim oštećenjima, a odustalo se od nekih sadržaja koji nisu u funkciji rehabilitacije.“

Iz odgovora Ministarstva između ostalog proizlazi kako je „cilj što prije završiti izradu projektne dokumentacije i objaviti Poziv za dostavu projektnog prijedloga za izgradnju centra za rehabilitaciju spinalno ozlijeđenih, te se u narednom periodu, a u roku dostupnosti bespovratnih sredstava iz navedenog Operativnog programa projekt u cijelosti realizira.“

Dopunsko zdravstveno osiguranje

Pravobraniteljica je u prvoj polovici godine zaprimala pritužbe osoba s invaliditetom vezano za ostvarivanje prava propisana Zakonom o dobrovoljnom zdravstvenom osiguranju („Narodne novine“, br. 85/06, 150/08, 71/10), a vezano za ostvarivanje prava na policu dopunskog zdravstvenog osiguranja na teret Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje. Pritužbe su se u bitnome svodile na okolnost uračunavanje prava s osnova oštećenja zdravlja članovima obitelji prilikom ostvarivanja prava na policu dopunskog zdravstvenog osiguranja na teret HZZO. Vezano uz navedeno Pravobraniteljica je poduprla prijedlog Udruge „OKO“ da se navedena prava s osnova oštećenja zdravlja i dječji doplatk, ne uračunavaju u primanja niti članovima obitelji. Naime, Zakonom o socijalnoj skrbi („Narodne novine“, br. 157/13, 152/14, 99/15) propisana su prava s osnova oštećenja zdravlja i to: doplatk za pomoć i njegu te osobna invalidnina.

Iz zakonskog opisa pojedinog prava vidljiva je svrha samog prava. Svrha prava doplatka za pomoć i njegu je osiguranje pomoći i njege druge osobe u zadovoljavanju osnovnih životnih potreba osobe s oštećenjem zdravlja, a kojima ne može sama udovoljiti zbog oštećenja zdravlja. Svrha osobne invalidnine je uključivanje osobe s teškim invaliditetom u život u zajednicu i zadovoljavanje potreba proizašlih iz invaliditeta. Oba prava nikako nemaju svrhu utjecati na povećanje kućnog budžeta već isključivo na zadovoljavanje potreba koje proizlaze iz invaliditeta. Potrebe koje proizlaze iz invaliditeta su često veće od same naknade slijedom čega razlika tereti obitelj i dodatno je time osiromašuje. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom smatra kako je nelogično da se naknade koja su namijenjena za zadovoljavanje potreba proizašlih iz invaliditeta uračunavaju u prihod članu obitelji prilikom ostvarivanja prava člana obitelji na policu dopunskog zdravstvenog osiguranja na teret proračuna, ako sama ta naknada nije niti dostatna za same potrebe osobe s invaliditetom. Nadalje, dječji doplatk je pravo regulirano Zakonom o doplatku za djecu („Narodne novine“, br. 94/01, 138/06, 107/07, 37/08, 61/11, 112/12, 82/15), a samo pravo zakon definira kao „novčano primanje koje koristi roditelj ili druga osoba određena ovim zakonom radi potpore i odgoja djece“ (članak 1. Zakona o doplatku za djecu). Zakon o doplatku za djecu, člankom 12., ujedno i regulira pitanje prava za djecu s teškoćama u razvoju: „Za dijete s težim ili teškim invaliditetom nastalim prije osamnaeste godine života ili za vrijeme redovitog školovanja, utvrđenim prema posebnim propisima, pripada doplatk za djecu od dana podnošenja zahtjeva pa sve dok taj invaliditet postoji.“ S invaliditetom utvrđenim prema posebnim propisima povezano je i pravo na uvećani dječji doplatk, a kojemu je svrha potpora i odgoj djece s teškoćama u razvoju.

Smisao odredbe nije povećanje ukupnih primanja kućanstva, već je pravo strogo usmjereno na osobnu potrebu djeteta s teškoćama u razvoju.

Član obitelji je „kažnjen“ ako u obitelji živi s osobom s teškim invaliditetom koja s osnove invaliditeta ostvaruje naknadu koja služi za njene osobne potrebe. Sadašnja zakonska formulacija protivna je Konvenciji o pravima osoba invaliditetom kao i preporukama Odbora UN budući da dodatno osiromašuje obitelj.

Stoga **preporučamo** da se prava s osnova oštećenja zdravlja i dječji doplatk, ne uračunavaju u primanja niti članovima obitelji, a sve iz prethodno navedenih razloga.

Pravo na smještaj uz dijete na bolničkom liječenju

Pravilnikom o uvjetima i načinu ostvarivanja prava iz obveznog zdravstvenog osiguranja („Narodne novine“, br. 49/14, 51/14, 11/15, 17/15, u nastavku: Pravilnik) uređeno je „Pravo na smještaj uz dijete na bolničkom liječenju“ (članak 36. Pravilnika). Ujedno je i uređena situacija u slučaju da bolnica nije u mogućnosti pružiti smještaj za roditelja djeteta kojemu je potrebno liječenje. Navedenim je pravom

obuhvaćena samo jedna kategorija roditelja djece i to roditelja djece oboljelih od malignih i srodnih bolesti koje neposredno ugrožavaju život. Svako dijete pa tako i dijete s teškoćama ima potrebu za emocionalnom i psihološkom podrškom roditelja. Kada govorimo o specifičnostima oštećenja tada dijete s teškoćama zahtijeva dodatnu pažnju i brigu, a što u većini slučajeva najbolje može pružiti roditelj. Stoga je neizmjerljivo važno da se osigura podrška roditelja kako bi tijekom liječenja osigurala se prisutnost uz dijete budući da povoljno utječe na ishode liječenja.

Pravobraniteljica smatra potrebnim, kao i Udruga roditelja „OKO“ da obje skupine roditelja imaju jednaka prava u slučaju popunjenosti bolničkih kapaciteta, odnosno podmirivanje troškova izvanbolničkog smještaja. Odredba prema kojoj se propisuje određeno pravo koje se koristi za istu svrhu na način da se jednoj skupini omogućava korištenje toga prava, a drugoj skupini ne dopušta stavlja ovu drugu skupinu (u ovom slučaju skupinu roditelja djece s teškoćama u razvoju) u neravnotežan položaj u odnosu na prvu skupinu (roditelja djece oboljele od malignih bolesti ili srodnih bolesti koje neposredno ugrožavaju život). Nepotrebno je napominjati kako su troškovi roditelja djece s teškoćama u razvoju daleko veći od naknada koje primaju te podmirivanje troškova za smještaj u slučaju popunjenosti smještajnih kapaciteta dodatno otežava njihov položaj. Stoga je pravobraniteljica za osobe s invaliditetom sukladno svojim zakonskim ovlastima predložila da se odredba Pravilnika dopuni na način da se roditelji djece s teškoćama u razvoju izjednače s roditeljima djece oboljele od malignih bolesti u pogledu prava na naknadu troškova smještaja.

Palijativna skrb za djecu

Krajem prošle godine Pravobraniteljici se obratio otac teško bolesnog djeteta opisujući probleme koje obitelj ima u smislu pružanja skrbi za njihovo dijete koje je teško bolesno. Početkom godine dijete je završilo u Dječjoj bolnici u Zagrebu te je slučaj bio popraćen i u medijima, a skrenuo je pozornost na veliki problem koji se sastoji u nedostatku palijativne skrbi za djecu u Republici Hrvatskoj.

Iz razgovora sa roditeljima djece oboljele od malignih bolesti kao i iz pritužbi primljenih od organizacija civilnog društva koja se bave ovom problematikom, proizlazi nedostatak u zdravstvenoj skrbi za ovu kategoriju bolesnika.

Naime, palijativnim bolesnicima je potrebna pojačana skrb koju obitelj često ne može pružiti na odgovarajući način. Bolest iscrpljuje samog pacijenta, ali iscrpljuje i članove obitelji koji se često, psihički i emocionalno, više ne mogu nositi sa stresom i količinom negativnih emocija kako zbog iscrpljenosti zbog bolesti tako i zbog suočavanja sa okolnošću gubitka člana obitelji te je i njima samima potrebna stručna podrška.

U takvim teškim životnim situacijama nije realno očekivati da obitelj snosi svu težinu brige i medicinske skrbi za bolesno dijete te je nužno potrebno da obitelji u takvim situacijama imaju na raspolaganju slobodu izbora koji bi obuhvaćao i mogućnost da dijete u terminalnoj fazi bolesti bude zbrinuto u primjerenim zdravstvenim uvjetima u ustanovi u kojoj bi dobivao primjerenu zdravstvenu skrb dok bi članovi obitelji mogli biti ono što jesu – članovi obitelji (majka, otac, brat).

Stoga, Pravobraniteljica **preporuča** nadležnim institucijama da u suradnji s udrugama koje se bave ovom problematikom poput Udruge „Sanus“, Udruge „Oko“, Udruge „Krijesnica“ čiji članovi imaju konkretna iskustva i liječnicima, pronađu najprimjereniji način i pristup rješavanja palijativne skrbi za djecu u terminalnoj fazi bolesti odnosno da mogućnost umiranja djeteta u vlastitoj obitelji bude jedna od mogućnosti.

Pravobraniteljica ujedno smatra kako je nužno potrebno da se u Strateškom planu za iduće razdoblje navedeno pitanje konkretnije riješi budući da je u medijima iznesen slučaj ukazao na ozbiljnost životne situacije i potrebu za dostojanstvenim načinom umiranja djeteta. Potrebno je da se poduzmu konkretni koraci u cilju realizacije mjere zdravstvene zaštite- 8. *Palijativna skrb za neizlječivo bolesne, odnosno umiruće* propisane člankom 17. Zakon o zdravstvenoj zaštiti („Narodne novine“, br. 150/08, 71/10, 139/10, 22/11, 84/11, 154/11, 12/12, 35/12, 70/12, 144/12, 82/13, 159/13, 22/14, 154/14, 70/16).

Sanitetski prijevoz i naknada pratnji

Analizirajući primljene pritužbe, Pravobraniteljica naglašava kako se značajan broj odnosi na područje koje je uređeno Pravilnikom o sanitetskom prijevozu te Zakonom o obveznom zdravstvenom osiguranju u dijelu koji se odnosi na priznavanje prava na naknadu pratnji.

Iskustvo osobe s invaliditetom: *Osoba je teško pokretna i sukladno uvjetima za ostvarivanje prava na sanitetski prijevoz, može ostvariti pravo na sanitetski prijevoz, međutim, takav oblik prijevoza joj ne odgovara zbog loših prethodnih iskustava. Osoba iz primjera ima mogućnost vlastitog prijevoza, ali zbog teške pokretljivosti mora imati pratnju što je navedeno u liječničkoj dokumentaciji. Međutim, prvostupanjsko tijelo odbija zahtjev za naknadu troškova prijevoza uz pratnju jer kako to proizlazi iz daljnjeg obrazloženja, osoba zadovoljava kriterije za sanitetski prijevoz, a koji ne želi koristiti (žalbeni postupak u tijeku).*

Posebno velik broj pritužbi odnosio se na dijalizirane i transplantirane bubrežne bolesnike vezano za isplatu troškova prijevoza za pratnju, a koji zbog svoje mobilnosti ne zadovoljavaju uvjete za sanitetski prijevoz.

Iskustvo osobe s invaliditetom: *„Imam 25 godina i 100% sam invalid zbog ovisnosti o aparatu (hemodijalizi) koji me održava na životu zbog otkazanih bubrega. Liječim se u KBC-u, 3 puta tjedno po 4 sata. Poslije dijalize čovjek ne može samostalno funkcionirati zbog umora i zato je HZZO pokrivao putne troškove za pacijenta i pratnju. Prvo su ukinuli putne troškove za pratnju, a sad i kompletno (pod izlikom da je dovoljna i najjeftinija prijevozan autobusna karta). Molim vas da mi objasnite tu situaciju ukoliko ste s njom upoznati, kratko to nije humano.“*

Pravobraniteljica je uputila preporuku i zatražila očitovanje HZZO-a, međutim u svom odgovoru HZZO navodi da razlog za ukidanje putnih troškova pratnji nisu promjene u propisima već je HZZO izdao uputu organizacijskim jedinicama Zavoda u cilju ujednačenog postupanja, jer su uočene neujednačenosti u postupanju prilikom utvrđivanja prava na naknadu troškova prijevoza.

Pritužbe su se odnosile i na dugotrajnost čekanja sanitetskog vozila radi odlaska u bolnicu, a pogotovo odlaska iz bolnice. S obzirom da se istim vozilom prevoze osobe u teškom zdravstvenom stanju na različite liječničke postupke, liječnički postupci završavaju u različite termine, stoga pacijenti koji su prije gotovi, dulje čekaju što se negativno održava na cijeli terapijski postupak te ima situacija gdje se vrijeme obavljanja tretmana podudara sa vremenom čekanja.

Iskustvo osobe s invaliditetom: *Želim vas obavijestiti da osobe koje idu na dijalizu su do sada imale izbor da idu ili sanitetom ili da idu vlastitim prijevozom koji im je plaćen. Sada nam je to ukinuto i možemo ići samo sanitetom, a vlastiti prijevoz nam ne žele platiti. Dakle, to nam pravo ukidaju. Kada se ide na dijalizu u isto vrijeme ljudi ne završavaju u isto vrijeme i moraju po sat i pol sjediti i čekati da drugi završe pa ih sanitet vozi skupa. Takav odnos je neljudski i ljudima kojima ovisi život o stroju nastoje čim više otežati život.*

Same osobe s invaliditetom u razgovoru su istaknule potrebu revidiranja postojećih propisa budući da postojeći zakonodavni okvir koliko omogućava ostvarivanje prava grupiranjem pojedinih kategorija osoba s obzirom na težinu oštećenja zdravlja toliko i pojedine kategorije isključuje u ostvarivanju za njega povoljnijeg prava koje bi se temeljilo na vlastitom izboru.

Primjerice, osobi iz prvog primjera bi više odgovarala naknada troškova umjesto odobrenog sanitetskog prijevoza, dok bi eventualno osobi na hemodijalizi više odgovarao sanitetski prijevoz. Stoga je Pravobraniteljica preporučila revidiranje propisa ili pronalaženje primjerenijeg načina, kojim bi se osiguranicima (osobama s invaliditetom) omogućilo ostvarivanje određenog prava, prilagođenog njihovom slobodnom izboru.

Pacijenti dosadašnji princip smatraju ograničavajućim i isključivim što se negativno odražava na njihovo cjelokupno zdravstveno stanje.

Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje, kao i Ministarstvo zdravstva, odgovorili su na preporuku Pravobraniteljice navodeći postojeći zakonodavni okvir i naglasivši kako liječnik opće medicine, samostalno određuje najoptimalniji način pružanja zdravstvene zaštite, rukovodeći se najboljim interesom bolesnika i liječničkom etikom.

Iz navedenog se može zaključiti kako je upitno kada će se postojeći zakonodavni okvir mijenjati odnosno do kada ostvarivanje prava (izbor prava) neće biti u skladu s potrebom osobe s invaliditetom. Vezano za drugi dio preporuke i organiziranost sanitetskog prijevoza Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje izvijestio je Pravobraniteljicu kako je uputio dopis svim organizacijskim jedinicama Zavoda upozorivši ih na uočene probleme. Ujedno „*je i zatražena provjera organizacije i načina obavljanja sanitetskog prijevoza te upoznavanje ugovornih subjekata s važećim propisima i prigovorima osiguranih osoba, a sve kako bi se provjerila mogućnost reorganizacije istog i omogućila što kvalitetnija skrb*“.

Unatoč navedenom, pravobraniteljica smatra da u postupanju nadležnih institucija postoje nelogičnosti budući da stranke navode kako su prava u skladu sa zakonom ostvarivali do sredine prošle godine (srpnja 2016. g.) kada je tada nastupila okolnost ukidanja prava, sve temeljem upute Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje. Imajući u vidu da promjena u propisima u proteklom razdoblju, također nije bilo, Pravobraniteljica smatra nužno potrebnim nastaviti rad na opisanoj problematici i u idućoj kalendarskoj godini s ciljem zaštite prava i interesa osoba s invaliditetom sukladno konvencijskim odredbama.

Pravobraniteljica upozorava nadležne institucije kako eventualne uštede ne smiju ići na štetu osoba s invaliditetom u smislu umanjivanja stečenih prava, a o čemu je u uvodnom djelu više rečeno, slijedom čega je rad na predmetnoj problematici, u idućoj kalendarskoj godini neophodan.

3.10.1. BOLNIČKA MEDICINSKA REHABILITACIJA I FIZIKALNA TERAPIJA U KUĆI

Dostupnost zdravstvenih usluga zdravstvene njege u kući i fizikalne terapije

Pravobraniteljica je od Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje zatražila izvješće o pružateljima zdravstvene njege u kući i fizikalne terapije unutar Mreže javne zdravstvene službe, broju stručnog osoblja koje je zaposleno u ustanovama te pritužbama/problemima s kojima se susreću prilikom organizacije provođenja fizikalne terapije. Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje u svom dopisu navodi kako u pravilu ne zaprima pritužbe osiguranih osoba kojima bi se izrazilo nezadovoljstvo pruženom uslugom, no u slučaju moguće zaprimljene pritužbe, nadležni regionalni ured/područna služba Zavoda uz redovitu kontrolu provodi i ciljanu kontrolu i nadzor nad radom ugovornih provoditelja zdravstvene zaštite te se u slučaju nepravilnosti izriče odgovarajuća kaznena mjera.

U dopisu je posebno napomenuto kako u slučaju poteškoća u ostvarivanju prava na zdravstvenu zaštitu osiguranih osoba Zavoda, posreduje i iznalazi optimalna rješenja kako bi se osigurala jednako dostupna, pravovremena i kvalitetna zdravstvena zaštita.

Dobiveni podaci su uspoređeni sa dobivenim podacima iz 2014. godine.

Slijedi prikaz podataka dobivenih od Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje. U prvoj tablici prikazani su pružatelji usluga zdravstvene njege u kući, dok su u drugoj tablici ustanove i privatne prakse koje pružaju zdravstvene usluge fizikalne terapije u kući bolesnika također po područjima i s brojem ugovorenih fizioterapeuta.

Tablica 1.: Popis Ustanova i privatnih praksi zdravstvene njege s područjima obavljanja zdravstvene njege:

Regionalni ured/ područna služba	Broj pružatelja usluga/ broj ugovorenih medicinskih sestri - 2014.	Broj pružatelja usluga/ broj ugovorenih medicinskih sestri - 2016.
Bjelovar	8 pružatelja/38 sestara	7 pružatelja/45 sestere
Čakovec	4 pružatelja/32 sestara	4 pružatelja/26 sestara
Dubrovnik	9 pružatelja/35 sestere	9 pružatelja/36 sestara
Gospić	3 pružatelja/8 sestara	5 pružatelja/11 sestara
Karlovac	12 pružatelja/43 sestere	10 pružatelja/43 sestara
Koprivnica	6 pružatelja/35 sestere	5 pružatelja/34 sestere
Krapina	13 pružatelja/38 sestara	12 pružatelja/37 sestara
Osijek	16 pružatelja/106 sestere	17 pružatelja/100 sestara
Pazin	12 pružatelja/59 sestara	12 pružatelja/56 sestara
Požega	3 pružatelja/22 sestara	3 pružatelja/22 sestere
Rijeka	20 pružatelja/88 sestara	18 pružatelja/86 sestere
Sisak	13 pružatelja/48 sestara	13 pružatelja/45 sestara
Slavonski Brod	10 pružatelja/50 sestara	9 pružatelja/49 sestara
Split	16 pružatelja/136 sestara	16 pružatelja/134 sestara
Šibenik	9 pružatelja/ 29 sestara	9 pružatelja/ 32 sestere
Varaždin	4 pružatelja/43 sestere	4 pružatelja/36 sestere
Vinkovci	8 pružatelja/60 sestara	8 pružatelja/57 sestara
Virovitica	5 ustanova/28 sestara	5 pružatelja/27 sestara
Zadar	7 pružatelja/42 sestara	7 pružatelja/46 sestara
Zagreb	33 pružatelja/328 sestara	30 pružatelja/312 sestara

sestara).

Ukupni broj zaposlenih medicinskih sestri u 2014. godini je iznosio 1.267 što je za 37 medicinskih sestri više nego u 2016. godini, dok je ukupni broj pružatelja usluga u 2014. iznosio 211 što je u usporedbi sa brojem pružatelja usluga u 2016, više za 8 pružatelja.

Sukladno prikazanim podacima zaključujemo kako je na području Republike Hrvatske u samo dvije godine došlo do pada u pružanju usluge zdravstvene njege u kući.

Navedena tablica prikazuje broj pružatelja usluga zdravstvene njege te broj medicinskih sestara, a koje pružaju uslugu zdravstvene njege kroz 20 regionalnih ureda/područnih službi Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje. Iz podataka dobivenih za 2016. godinu proizlazi kako je pružanje zdravstvene njege organizirano kroz 203 pružatelja usluga, a od kojeg broja je najveći broj pružatelja na području Zagreba (30 pružatelja). U 2016. godini ukupni broj medicinskih sestri koje su pružale zdravstvenu njegu je iznosio 1.230. Uspoređujući podatke dobivene od Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje o pružateljima zdravstvene njege u kući na području Republike Hrvatske s podacima dobivenim za 2014. godinu vidljivo je da je broj pružatelja usluga u opadanju na područjima 7 regionalnih/područnih ureda, kod 11 regionalnih područnih ureda je nepromijenjeni broj pružatelja, dok je na području regionalnog/područnog ureda Gospić došlo do povećanja i pružateljima usluga i to za 2 pružatelja te su pozitivne promjene vidljive i u broju medicinskih sestri - 5 pružatelja/11 medicinskih sestri (u 2014. godini - 3 pružatelja/8

Tablica 2.: Popis ustanova i privatnih praksi koje pružaju zdravstvene usluge fizikalne terapije u kući

Regionalni ured/ područna služba	Broj ustanova/ broj fizioterapeuta - 2014.	Broj privatnih pružatelja/ broj fizioterapeuta - 2014.	Broj ustanova/ broj fizioterapeuta - 2016.	Broj privatnih pružatelja/ broj fizioterapeuta - 2016.
Bjelovar	1 ustanova/5 fizioterapeuta	1 pružatelj/2 fizioterapeuta	1 ustanova/6 fizioterapeuta	1 pružatelj/2 fizioterapeuta
Čakovec	2 ustanove/8 fizioterapeuta	nema	2 ustanove/8 fizioterapeuta	nema
Dubrovnik	4 ustanove/7 fizioterapeuta	1 pružatelj/2 fizioterapeuta	4 ustanove/7 fizioterapeuta	1 pružatelj/2 fizioterapeuta
Gospić	1 ustanova/3 fizioterapeuta	nema	1 ustanova/3 fizioterapeuta	nema
Karlovac	1 ustanova/11 fizioterapeuta	1 pružatelj/1 fizioterapeut	1 ustanova/11 fizioterapeuta	1 pružatelj/1 fizioterapeut
Koprivnica	2 ustanove/8 fizioterapeuta	nema	2 ustanove/8 fizioterapeuta	nema
Krapina	3 ustanova/8 fizioterapeuta	nema	3 ustanove/8 fizioterapeuta	nema
Osijek	11 ustanova/ 26 fizioterapeuta	nema	11 ustanova/ 26 fizioterapeuta	nema
Pazin	3 ustanova/8 fizioterapeuta	1 pružatelj/1 fizioterapeut	3 ustanove/11 fizioterapeuta	1 pružatelj/2 fizioterapeuta
Požega	1 ustanova/6 fizioterapeuta	nema	1 ustanova/6 fizioterapeuta	nema
Rijeka	9 ustanova/37 fizioterapeuta	4 pružatelja/5 fizioterapeuta	9 ustanova/37 fizioterapeuta	4 pružatelja/5 fizioterapeuta
Sisak	2 ustanove/12 fizioterapeuta	1 pružatelj/3 fizioterapeuta	2 ustanove/12 fizioterapeuta,	1 pružatelj/3 fizioterapeuta
Slavonski Brod	5 ustanova/11 fizioterapeuta	nema	5 ustanova/14 fizioterapeuta	nema
Split	8 ustanova/37 fizioterapeuta	3 pružatelja/5 fizioterapeuta	8 ustanova/37 fizioterapeuta	3 pružatelja/5 fizioterapeuta
Šibenik	1 ustanove/5 fizioterapeuta	2 pružatelja/ 2 fizioterapeuta	1 ustanova/5 fizioterapeuta	2 pružatelja/ 2 fizioterapeuta
Varaždin	2 ustanova/10 fizioterapeuta	3 pružatelja/3 fizioterapeuta	2 ustanove/10 fizioterapeuta	2 pružatelja/2 fizioterapeuta
Vinkovci	3 ustanova/9 fizioterapeuta	1 pružatelj/3 fizioterapeuta	4 ustanove/12 fizioterapeuta	nema
Virovitica	2 ustanova/6 fizioterapeuta	1 pružatelj/1 fizioterapeut	1 ustanova/5 fizioterapeuta	1 pružatelj/2 fizioterapeuta
Zadar	1 ustanova /2 fizioterapeuta	1 pružatelj/9 fizioterapeuta	2 ustanove /12 fizioterapeuta	nema
Zagreb	17 ustanova/163 fizioterapeuta	8 pružatelja/18 fizioterapeuta	16 ustanova/161 fizioterapeut	8 pružatelja/18 fizioterapeuta

Uspoređujući dobivene podatke za 2014. i 2016. vidljivo je da nema velikih odstupanja u broju pružatelja usluga fizikalne terapije kao niti u broju raspoloživih ugovornih fizioterapeuta. Okolnost da u Vinkovcima i u Zadru više ne postoje privatni pružatelji usluge ne utječe na ukupnu uslugu na tom području budući da je u odnosu na 2014. povećan broj ustanova pružatelja.

U 2014. godini je broj ugovorenih fizioterapeuta bio ukupno 438, dok je u 2016. ukupni broj fizioterapeuta bio 439,50. (U lječilištu Veli Lošinj, Regionalnog ureda Rijeka, zaposlen je jedan fizioterapeut na pola radnog vremena)

Zaključno, uspoređujući razdoblja i podatke dobivene iz obje tablice, može se zaključiti kako je na razini Republike Hrvatske prisutan pad u pružateljima usluga odnosno stagnacija u postojećem broju pružatelja usluga, što je u većoj mjeri vidljivo kroz uslugu zdravstvene njege u kući. Provođenje zdravstvene njege u kući kao i fizikalne terapije je od izrazite važnosti za osobe s invaliditetom te je obveza države da se navedene zdravstvene usluge kontinuirano provode te da su dostupne. Pravobraniteljica upozorava da mnoge osobe s invaliditetom već danas nemaju na jednakoj razini dostupnu uslugu u vlastitom domu upravo zbog nedostatka pružatelja usluga, čime im je zdravlje zasigurno u lošijem stanju. Međutim, daljnje smanjenje pružatelja usluga može dovesti do ugrožavanja života pacijenata.

Preporuka: Kako bi prevenirali viši stupanj ugroze zdravlja osoba s invaliditetom preporučamo preispitivanje kriterija kako bi se povećao broj pružatelja usluga te njihova dostupnost posebno u otočnim i ruralnim područjima.

Naime, i nadalje osobe s invaliditetom ističu problem dostupnosti svih zdravstvenih usluga, a pogotovo ostvarivanja prava na fizikalnu terapiju. Primjerice, ukoliko osoba treba fizikalnu terapiju mora s otoka doći na kopno u veći grad, plaćati smještaj ili biti kod nekog sve vrijeme provođenja terapije što je zahtjevno i skupo.

Kao razlog iz kojeg medicinsko osoblje nije sklono dolaziti na otok je vrijeme koje je potrebno da se do otoka dođe i nedovoljnom broju medicinskog osoblja koje bi za takav rad bio raspoloživo uzimajući ukupni broj zaposlenih u pojedinoj ustanovi.

U 2016. je održan skup pod nazivom „Dijagnoza ljudskih prava u zdravstvenom sustavu – postignuća i izazovi“ u organizaciji Pučke pravobraniteljice, a povodom Međunarodnog dana ljudskih prava. Kao

prijedlog rješavanja dostupnosti zdravstvene usluge istaknuta je mogućnost osiguranja broda ili helikoptera za sve hitne slučajeve koji se pojavljuju na otoku, te je kao primjer istaknuto mjesto Preko na otoku Ugljanu koji su u suradnji sa lokalnom samoupravom osigurali brod za hitne slučajeve koji za 15 minuta stigne u zadarsku bolnicu. Isto je tako istaknuta potreba za teritorijalnim djelovanjem liječnika, koji ne bi bili vezani samo uz ordinaciju kao što je to sada slučaj. Ministar zdravstva je naveo kako će nastojati održati dostupnost zdravstvene zaštite na otocima te u Dalmatinskoj zagori na način da će liječnici koji će tamo ordinirati dobiti dodatni poticaj te su već sada poduzete određene mjere kako bi se zaustavio odljev školovanog zdravstvenog kadra. U sklopu daljnjeg predavanja kao primjer dobre prakse, istaknut je projekt „Petrinjska kuća zdravlja“ kao nadogradnju zdravstvenog sustava koja uključuje i senzorske narukvice pomoću kojih stariji korisnici mogu pozvati pomoć, što je izuzetno važno za starije samce. Informaciju za pomoć koju aktivira narukvica odmah dobiva dežurna služba „Petrinjske kuće zdravlja“ koja tada može osigurati brzu intervenciju.

U prošloj godini održane su aktivnosti vezane za mogućnost nastavka **stacionarne rehabilitacije u Bolnici za ortopediju i rehabilitaciju „Prim. Dr. Martin Horvat“** - smještaj uz nadoplatu na 4. odjelu Bolnice. Naime, Pravobraniteljica je zaprimila pritužbe osoba s invaliditetom (pismeno i telefonskim putem) i organizacija osoba s invaliditetom koje nisu bile suglasne s odlukom Upravnog vijeća Bolnice o prestanku smještaja na 4. odjelu Bolnice i to upravo zbog pristupačnosti prostora koji je kao takav nužno potreban osobama sa spinalnom ozljedom.

Osobe sa spinalnom ozljedom koje su samostalne u samozbrinjavanju imaju specifični način obavljanja fizioloških potreba, te sanitarni čvor koji koristi i više desetaka osoba sa različitim stupnjem i vrstom oštećenja, nije najbolje rješenje. Situacija na IV. odjelu je drugačija budući da svaka soba ima svoju kupaonu, prilagođenu, u kojoj osoba sa spinalnom ozljedom može samostalno obavljati najosnovnije životne potrebe i za to izdvojiti vrijeme koje joj je potrebno za pojedine individualne radnje, a koje mogu naići na nerazumijevanje ostalih osoba s invaliditetom na B odjelu Bolnice i koje koriste zajednički sanitarni čvor.

Iskustvo osobe s invaliditetom: „...dijagnoza mi je spastična, progresivna, familijarna paraliza s rupturom bicepsa i spastičnim crijevom. Krećem se uz pomoć invalidskih kolica. U bolničkom liječenju na IV. odjelu usprkos fizičkim problemima mogla sam samostalno obavljati sve bitne životne funkcije: Imala sam skučen, ali ipak omogućen prostor za kretanje pomoću električnih invalidskih kolica pa onda i transfer. Osobnu higijenu sam obavljala samostalno na zahodskoj školjci uz pomoć tuša sa dugim crijevom koji su montirali nad kadom kako bi se izbjegli suvišni transferi.... Nakon svake nužde moram se oprati radi sprečavanja bakterijskih i gljivičnih infekcija urinarnog trakta. Soba je bila dvokrevetna. Ovo sam morala detaljnije opisati jer to iskustvo nemate... Predlažete mi rješenje u dvije varijante: da platim boravak na IV. odjelu Bolnice, a paralelno s tim trebam plaćati i Dom u kojem sam smještena ili da boravim u nepristupačnim i neadekvatnim prostorima s javnim zahodima i odvojenom javnom kupaonom u hodniku u kojem bez tuđe pomoći sama ne bih mogla funkcionirati.“

Pravobraniteljica je dala preporuku Hrvatskom zavodu za zdravstveno osiguranje i Bolnici za ortopediju i rehabilitaciju Rovinj da razmotre i pronađu najprimjerenije rješenje nastale situacije, a koje neće imati negativne posljedice na provođenje rehabilitacije osoba s invaliditetom. Preporuci je prethodio sastanak u Uredu kojem su prisustvovali predstavnici Bolnice, Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje i Ministarstva zdravlja.

Međutim, dogovor nije postignut te je osobama sa spinalnom ozljedom koje su samostalne u samozbrinjavanju, ukinut boravak na IV. odjelu Bolnice na teret HZZO-a.

Iskustvo osobe s invaliditetom: *Moja punica, već je više od pet i pol godina (od veljače 2011. godine) nepokretna te je od tada korisnica zdravstvene njege u kući. Pružanje takve usluge izravno proizlazi iz Pravilnika o uvjetima i načinu ostvarivanja prava iz obveznog zdravstvenog osiguranja na zdravstvenu njegu u kući osigurane osobe (čl. 4. propisuje da osoba ostvaruje pravo na zdravstvenu njegu u kući u slučaju „nepokretnosti ili teške pokretnosti (osigurane osobe koje za kretanje trebaju pomoć druge osobe ili koriste pomagala za kretanje)“.* Kroz cijelo vrijeme zdravstvenu njegu je ostvarivala preko jedne zagrebačke ustanove koja pruža zdravstvenu njegu u kući.

Do veljače 2016. godine, ostvarivala je pravo na zdravstvenu njegu pet dana u tjednu (4 puta NJEGA 1 i jedan puta NJEGA 2), a od veljače 2016. do lipnja 2016. zdravstvenu njegu sedam puta tjedno. Cijelo vrijeme smo bili svjesni kako se zdravstveno stanje punice neće popraviti, da to ne možemo očekivati te joj se kroz pružanje ovakve njege pruža barem onaj minimum koji je nužan za dostojanstvenu starost, a što ne mogu pružiti članovi obitelji. Spominjem ovom prilikom da je moja supruga (kćer pacijentice) 80 %-tni invalid (donji ekstremiteti) te je njena cjelodnevna briga oko majke daleko izvan onoga što bi joj njeno zdravstveno stanje dozvoljavalo. Ustanova, je sredinom lipnja 2016. godine prekinula pružati zdravstvenu njegu uz obrazloženje kako medicinska sestra koja je uslugu provodila to više ne želi zbog narušenih međuljudskih odnosa. Nakon naše zamolbe da upute drugu medicinsku sestru, ako ova dosadašnja zbog nekog razloga to više ne želi, od Ustanove, smo dobili odgovor kako oni uslugu više ne žele pružati, već neka to učini neka druga kuća. Našu zamolbu da nam kažu stvarne razloge, da nas suoče s medicinskom sestrom ako treba, da se utvrdi istina, ignorirali su. Nakon našeg obraćanja HZZO-u i izabranom doktoru, problem je „riješeno“ tako da je usluga smanjena na tri puta tjedno (usprkos tome što se zdravstveno stanje nije poboljšalo, već sasvim suprotno), a uslugu je i dalje pružala ista medicinska sestra (iako je bilo vidljivo da to radi krajnje nevoljko). Dana 20. rujna 2016. obaviješteni smo da prekidaju pružati i ovakvu reduciranu njegu. Dakle, od 21. rujna 2016., moja punica, potpuno nepokretna osoba, o kojoj se brine njena kćer koja je 80 %-tni invalid, ostala je potpuno bez zdravstvene njege u kući, jer je tako odlučio vlasnik jedne privatne zdravstvene ustanove, a institucije, kojima je posao briga o pacijentima (iako bi to trebao biti i poziv, a ne samo posao), rezignirano izražavaju žaljenje i ukazuju da oni ne mogu ništa.

Postupajući po preporuci Pravobraniteljice, Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje, proveo je kontrolu rada ustanove za zdravstvenu njegu i kontrolu rada izabrane doktorice. Kako proizlazi iz izvješća, kontrolom su utvrđene nepravilnosti u radu izabrane liječnice koja je bez prethodnog pregleda osigurane osobe, smanjila broj postupaka zdravstvene njege zbog čega joj je izrečena jedna od ugovornih mjera. Kontrolom ustanove je utvrđeno da je ustanova postupala prema nalogu za provođenje zdravstvene njege izdanim od strane izabrane liječnice, međutim ustanova je otkazala suradnju iz razloga što je medicinska sestra doživljavala neugodnosti. Ustanovi je Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje, također, izrekao ugovornu mjeru.

Iskustvo osobe s invaliditetom: „... Ovim putem kao imenovani skrbnik svoje majke pritužujem se na postupanje Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje, Područna služba) zbog kojega moja teško bolesna (nepokretna) majka A.K. je ostala bez potrebne zdravstvene njege u kući. Naime, moja majka je s kroničnom bolešću Alzheimerera (i drugim utvrđenim bolestima) i na temelju činjenice da je već dvije godine nepokretna ležeća bolesnica (zbog bolesti ne može hodati, također ni u kolica), njezina joj je izabrana liječnica primarne zdravstvene zaštite koja provodi liječenje u kući indicirala potrebu provođenja zdravstvene njege u kući koja se provodi već duže vrijeme te koja je kao takva odobrena od strane HZZOa.

Zdravstvena njega joj je propisana u minimalnom opsegu od 1 x tjedno, premda zbog težine oštećenja zdravlja ispunjava zakonske uvjete i za zdravstvenu njegu u kući 3 x tjedno.

Međutim, dana 30.11.2016. dobio sam obavijest od Ustanove koja pruža zdravstvenu njegu u kući M.P. da ne može pružiti mojoj majci u mjesecu prosincu zdravstvenu njegu zbog razloga što je ta ustanova prešla odobrenu kvotu koju im HZZO novčano pokriva za 2016. godinu i kada bi se skrbili kao do sada o njoj tada im to ne bi bilo plaćeno od strane HZZO-a.

Zbog navedenog sam telefonskim putem kontaktirao HZZO, Područni ured, pravnika u navedenoj instituciji koji je obećao povratno me kontaktirati. Međutim, isti se od tada nije javljao na telefon premda sam ga višekratno nazivao (javljala se kolegica u istoj sobi).

Smatram da zbog navedene činjenice moja majka ne smije ostati bez neophodne joj zdravstvene njege u kući zbog mogućnosti dobivanja dekubitusa (rana zbog dugotrajnog ležanja) čije je liječenje dosta skupo. Na ovaj način smatram da je mojoj majci nezakonito uskraćeno pravo na zdravstvenu njegu u kući na koju ima pravo te je već skoro dvije godine neprekidno i koristi.“

Nakon što je pravobraniteljica preporučila HZZOu provedbu kontrole, i u ovom slučaju je utvrđeno kako je liječnik opće medicine neosnovano smanjio broj zdravstvene njege. Nakon kontrole osiguranoj je osobi ponovno priznato pravo na 3 puta tjedno, kao što je imala i prije.

Iz opisanih primjera, kao i općenito iz saznanja Ureda moguće je zaključiti kako kriterij za dobivanje pojedine zdravstvene usluge, ali i fizikalne terapije, nije zdravstvena potreba osigurane osobe već drugi razlozi, npr. financijska sredstva ili prosudba liječnika opće medicine. Liječnici bi u skladu sa svojom strukom trebali procjenjivati stvarnu potrebu za pružanjem usluge koja ima za krajnji cilj poboljšanje zdravstvenog statusa osigurane osobe, međutim, iz saznanja Ureda proizlazi kako se često rukovode financijskim razlozima.

Iskustvo osobe s invaliditetom: *„Samohrana sam majka sa statusom roditelja njegovatelja jer moj sin (r.1995) boluje od ALS-a. Nakon posljednjeg boravka u bolnici, po mišljenju fizijatra i neurologa preporučeno mu je kontinuirano provođenje fizikalne terapije u kući 5 puta tjedno. Liječničko povjerenstvo HZZO-a, odobravaju fizikalnu u kući, ali samo 15 dolazaka/3 puta tjedno uz neodobravanje postupaka za respiraciju. Na navedeno pišem žalbu u kojoj navodim „Iako je Kristijan punoljetan, kvantitativno uredne svijesti i orijentiran (kako piše i u Statusu Otpusnog pisma), napominjem da sin ne može sam pisati, te sam kao njegov roditelj njegovatelj dužna izboriti njegova prava.“, a svoju prijateljicu zamolim da preda žalbu s obzirom na teško zdravstveno stanje sina koje iziskuje 24 –satnu skrb... Prijateljica ne može predati žalbu službi uz navode službenice kako žalba mora biti potpisana od sina. Službenica uopće ne želi pročitati medicinsku dokumentaciju, žalbu i inzistira kako istu MORA napisati i potpisati sin. Nadalje, navodi kako mogu samo izdati Rješenje slijedom odluke liječničkog povjerenstva, te se tek na isto može uložiti žalba kojom se pokreće upravni postupak. I opet, treba ispuniti određeni obrazac koji sin mora osobno ispuniti i potpisati. Obraćam vam se svima sa upitom, ali i molbom za pomoć jer: ...Da li itko razmišlja o tome da je ALS izrazito progresivna bolest sa neminovnim smrtnim ishodom? Moj sin NEMA VREMENA! Njegova bolest napreduje svakim danom i nažalost neminovno kraj uslijedit će, očito, prije nego li se zadovolje sve birokratske formalnosti – pokretati upravni postupak, znate i sami, kod nas predugo traje i za najzdravije osobe. Zar je moguće da liječničko povjerenstvo „kroji pravdu“ pacijentu o čijoj dijagnozi ne znaju?... Kako je moguće, kad se odobravaju postupci za fizikalnu terapiju u kući koji su u kategoriji održavajuće fizikalne terapije ne odobre postupci upravo vježbe za respiraciju?*

Pa upitajte se, onako ljudski, laički svi vi koji niste liječnici, zar su važnije vježbe mišića ruku i nogu ili mišića respiratornog sustava? Moj sin danas više nije pokretan, ali diše! A kad diše, onda i živi! Odobrene vježbe će mu smanjiti spazme, ublažiti grčenje, održati koliko je moguće već uveliko atrofiranu mišićnu masu, ali njegovi mišići potrebni za disanje neka slobodno i dalje progresivno, kako je to kod ove bolesti, atrofiraju!?”

Pravobraniteljici su pritužbu dostavili majka osobe s invaliditetom, ali i udruga u ime majke zajedno sa žalbom koja je izjavljena na prvostupanjsko rješenje. Po završetku drugostupanjskog postupka, Pravobraniteljica je obaviještena o priznavanju respiratornih vježbi. Ovaj primjer opisuje probleme koje ima samohrani roditelj kada treba pokrenuti određeni postupak radi ostvarivanja prava, a koji su sa stajališta roditelja višestruki (kome nekoliko puta dijete ostaviti, kako sve organizirati, hoće li sve biti u redu za vrijeme odsutnosti). Ujedno predstavlja i primjer neusklađenosti i nelogičnosti u radu tijela vještačenja i rješavanja stranaka „po šablone“ bez pravog uvida u potrebe pacijenta koje mogu biti višestruke, međusobno povezane i čije je kumulativno zadovoljavanje nužno radi održavanja postojećeg zdravstvenog stanja.

Nadalje, Pravilnik o uvjetima i načinu ostvarivanja prava iz obveznog zdravstvenog osiguranja za bolničko liječenje medicinskom rehabilitacijom i fizikalnom terapijom u kući (Interni pročišćeni tekst - "Narodne novine" br. 26/96., 79/97., 31/99., 51/99., 73/99., 40/07., 46/07. - pročišćeni tekst, 64/08., 91/09. i 118/09.-dalje Pravilnik) još je uvijek u postupku donošenja. Međutim, Pravobraniteljica i nadalje ostaje kod prijedloga iznesenih u konačnom mišljenju koji je iznijela u Nacrtu Pravilnika i smatra kako je u interesu osoba s invaliditetom usvajanje prijedloga Pravobraniteljice. O predloženim izmjenama Pravobraniteljica je izvještavala javnost u izvješćima o radu za 2014. i 2015. godinu.

3.10.2. ORTOPEDSKA I DRUGA POMAGALA

Uvodno naznačena reforma u zdravstvu ticala se i ortopedskih pomagala i to u vidu porezne reforme - povećanja stope PDV na ortopedska pomagala i lijekove. Poreznom je reformom planirano da se 2018. godine ukine najniža porezna stopa PDV-a, to bi imalo za posljedicu da se proizvodi, a to obuhvaća između ostalog ortopedska pomagala i lijekovi, koji se oporezuju po stopi od 5 %, od 2018. godine oporezuju po stopi od 13% što ih čini skupljim. Nakon objave reforme u medijima, Pravobraniteljici su se pritužile osobe s invaliditetom tražeći informacije na koji će se način reforma odraziti na kvalitetu i dostupnost ortopedskih pomagala.

U preporuci upućenoj Ministarstvu financija Pravobraniteljica je naglasila kako povećanje porezne stope nije u interesu osoba s invaliditetom jer bi to moglo utjecati na odluku Hrvatskog zavoda za zdravstvenog osiguranje, a vezano uz kvalitetu ortopedskih pomagala te njihovog uvrštavanja na Popis. Pravobraniteljica smatra da bi se takav prijedlog u okviru porezne reforme mogao negativno odraziti na kvalitetu života osoba s invaliditetom kako zbog teže dostupnosti kvalitetnog i odgovarajućeg ortopedskog pomagala tako i zbog dodatnog osiromašenja ove kategorije građana. Imajući u vidu reagiranje Pravobraniteljice, Udruga osoba s invaliditetom te pojedinaca s invaliditetom, PDV na porezna pomagala je ostao nepromijenjen. Međutim, i bez povećanja cijene ortopedskih pomagala, ista su često nedostupna ili teško dostupna što je vidljivo iz primljenih pritužbi.

Iskustvo osobe s invaliditetom: *Uredu pravobraniteljice obratio se, umirovljenik, osoba s invaliditetom, s tetraparezom koji se kreće uz pomoć elektromotornih kolica, a zbog dijagnoze KOBP-a mu je za disanje 20 sati dnevno potreban oksigenator kisika te živi u jednom Domu za starije osobe Trešnjevka. Pritužba se odnosi na indikaciju Pravilnika o ortopedskim i drugim pomagalima u djelu koji se odnosi na ostvarivanje prava na prijenosni aparat s kisikom, a na koji nema pravo. Stranka ostvaruje pravo na neodgovarajući sustav koji nije prenosiv s invalidskim kolicima. Sustav boce s kisikom na koji ostvaruje pravo je teži, veći i neprenosiv te stranka dalje navodi kako rijetko ili nikako ne može izlaziti iz Doma. Navedena okolnost ga čini nesamostalnim u izvođenju aktivnosti na ravnopravnoj osnovi s drugim osobama. Zbog neprenosivog aparata za kisik, stranka je ograničena na boravak u sobi. Posebno ističe kako mu je problematičan odlazak k liječniku. S obzirom na višestruke smetnje, odlasci liječniku su česti. Stranka smatra kako je potrebno da se i osobama s invaliditetom koji se nalaze u njegovoj situaciji omogući korištenje prenosivog, praktičnijeg i manjeg sustava boce s kisikom kojeg bi mogao uzeti sa sobom prilikom odlaska iz Doma. Prijenosni sustav za kisik koji koriste zaposlene osobe ili djeca na školovanju smatra prikladnijim, međutim, stranka kao umirovljenik ne može ostvariti pravo na takvo pomagalo.*

Pravobraniteljica već nekoliko godina svojim obraćanjima nadležnim institucijama naglašava potrebu izmjena indikacija kako bi navedeno pomagalo bilo dostupno i osobama koje nisu u radnom odnosu ili na školovanju. Iz dobivenog odgovora HZZO proizlazi kako je pritužbu razmatralo Povjerenstvo za opća medicinsko-tehnička pomagala te nakon opsežne analize prijedloga Povjerenstvo je za prijedlog izmjene indikacija nije dalo pozitivno mišljenje, budući da je predmetni prijedlog bio neselektivan i nepovoljnog ekonomskog učinka.

Slična je situacija i s ostvarivanjem prava na baterije za slušne aparate kao i optičkim povećalom za slijepe koje je također uvjetovano statusom školovanja ili radnog odnosa, a o kojima se izvještavalo u prošlom izvještajnom razdoblju.

O osobama s umjetnom pužnicom se tijekom prošlih godina malo govorilo, više se govorilo o osobama sa slušnim aparatima. Međutim, majka devetogodišnjeg djeteta s ugrađenom umjetnom pužnicom dostavila je Pravobraniteljici pritužbu iz koje su vidljivi višestruki problemi kod osjetilnog oštećenja - gluhoće.

„ ... Javljam Vam zato što sam kao roditelj razočarana izmjenom pravilnika zakona HZZO, po kojem se nakon 7 godina korištenja više ne podržava zamjena vanjske jedinice govornog procesora. Svatko tko imalo zna na koji način funkcionira govorni procesor, razumije da se svakodnevnim korištenjem

umanjuje njegova funkcionalnost i da se s toga ne može očekivati čekanje potpunog samouništenja s obzirom na njegov vijek trajanja. S obzirom da je vanjski dio procesora izložen vanjskim vremenskim uvjetima i ljudskom faktoru (posebice ljeti znoju, a u jesen vlazi u zraku), razumljivo je da opada njegova kvaliteta primanja zvukova i prenošenja istog na elektrode za primanje zvukova. Na taj način korisnik implanta zakinut je za kvalitetno slušanje, a s time i razumijevanje čutog. Napominjem i da uz već spomenute komplikacije, s vremenom prestaju biti upotrebljivi i drugi potrošni dijelovi umjetne pužnice (u našem slučaju kablovi-na koji se preko doznake jednom godišnje ima pravo dobiti zamjenski; prijemnik na kojem se pokvarila elektronika oko magneta; kućište za baterije, koje nakon višekratnog otvaranja zbog zamjene baterije dotraje ...).

U našem se slučaju upravo zbog gore navedenih razloga godišnje unište 3-4 kablova, koje zbog toga po komadu bespovratno plaćamo 370,00 kn. Između ostalog, smanjeno nam je i primanje baterija na 96 komada, koje se tijekom znojenja i loših vremenskih uvjeta također brže istroše. Uvjerena sam kako je svakome jasno da je HZZO iz proračuna izdvojio skupinu osoba s invaliditetom, čija su pomagala izuzetno skupa i koja brzo dotraju.“

Nakon što je pravobraniteljica tražila očitovanje od HZZO-a, u svom odgovoru potvrđuju rok upotrebe govornog procesora od 7 godina, ali navode kako je zamjena moguća i ranije ukoliko pomagalo ne bude funkcionalno. Na navod stranke da se govorni procesor ne zamjenjuje novim nakon isteka roka uporabe od 7 godina, HZZO ističe se da je za isto potrebna provjera funkcionalnosti te je zbog odgovornog poslovanja Zavoda ukinuto automatsko odobravanje novog pomagala. Ukoliko se nakon 7. godine uporabe pomagalo pokaže dotrajanim i nefunkcionalnim, odobrava se novo ili čak ranije ukoliko pomagalo nije funkcionalno.

Količina kablova i baterija za govorni procesor koje se odobravaju usuglašene su prema stvarnim potrebama osiguranih osoba, a prema prijedlogu struke kao i podacima zastupnika proizvođača za navedena pomagala za Republiku Hrvatsku. Iz razgovora s predsjednicom Udruge korisnika i roditelja djece sa kohlearnim implantom vidljiva je potreba uspostavljanja komunikacije između Udruge i Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje, budući da je zamjena istrošenih/potrošnih dijelova u praksi ipak otežana. S obzirom na navedeno, dogovoreno je poduzimanje daljnjih radnji u 2017. godini.

3.10.3. STOMATOLOŠKA ZAŠTITA

Tijekom godine, bilo telefonskim putem bilo pismeno, Pravobraniteljica je primala pritužbe o neadekvatnim stomatološkim uslugama s područja cijele Hrvatske, koje su se u bitnome svodile na dugotrajnost čekanja.

Iz sljedeće pritužbe su vidljivi višestruki problemi djece s teškoćama u razvoju prilikom dobivanja stomatološke usluge.

Iskustvo osobe s invaliditetom: *Među osobe s invaliditetom spadaju i skupine djece s poteškoćama u razvoju i odraslih osoba koji imaju više težih vrsta oštećenja zdravlja, između ostalog mentalnu retardaciju i/ili poremećaje autističnog spektra. Oni zbog prirode svoga zdravstvenog stanja ne mogu surađivati sa stomatologom te je popravak ili vađenje zubi jedino moguće izvršiti u općoj anesteziji. Takvi zahvati se na mome području provode jedino u Splitu u Stomatološkoj poliklinici Doma zdravlja SDŽ. Obzirom da na širem području RH nije sustavno oformljen model pružanja oralne zaštite OSI, navedenoj poliklinici se obraćaju osobe i iz drugih gradova, te se stvaraju liste čekanja prema kojoj se na zahvat čeka i do godinu dana. Zamislite da toliko čekate da vam netko sredi zub koji vas boli? Također, upitna je i izvedba samih zahvata koji se provode u neprimjerenim uvjetima, neadekvatno opremljenoj prostoriji za provođenja opće anestezije i postupka oporavka nakon iste.*

Tim stomatologa samo jednom tjedno radi zahvate sanacije i vađenja zubi osobama sa invaliditetom, te su, prema njihovim riječima, također nezadovoljni ovakvim dugogodišnjim načinom provođenja terapijskih postupaka.

Zahvati se provode u općoj anesteziji u tehnički neispravnoj sobi bez osigurane potrebne aparature u slučaju komplikacija tijekom i nakon anestezije. Poliklinika nema anesteziologa pa u tu svrhu dolazi doktor anesteziolog iz KBC Split. Ne postoji odgovarajuća soba za buđenje već istu zamjenjuje što kraći boravak „negdje sa strane“ unutar prostora u kojem je izvršen zahvat, nakon čega slijedi otpuštanje omamljenog pacijenta jer već drugi dolaze na red... Zbog prevelikog broja pacijenata te neodgovarajuće

organizacije rada stomatološkog i anesteziološkog tima u Stomatološkoj poliklinici na red za terapijske zahvate ili u konačnici vađenje zubi se jako dugo čeka.

Tijekom čekanja djeca s poteškoćama i OSI trpe nesnosne bolove, što dodatno pogoršava njihovo psihofizičko stanje, te su mnogi, premda na različitim medikamentoznim terapijama, nepotrebno u regresiji, pogotovo osobe s poremećajima iz autističnog spektra i mentalnim oboljenjima. Neki od njih jako loše podnose opću anesteziju i buđenje na što se ne gleda s posebnom pažnjom i prioritetom, premda su svi svjesni nedostatne opreme u slučaju komplikacija. Nadalje, zahvati se odabranog dana izvode kao na pokretnoj traci i ne postoji soba za buđenje u kojoj se može ostati ovisno o potrebama pacijenata nego se takvi otpuštaju čim stanu na noge, a što će poslije s njima biti to je manje važno ... Ja sam svoje dijete od 65 kg nosila i vukla jer je jedva hodala dok je povraćala, vikala, bacala se i lupala sebe šakama u glavu te lupala glavom kad bi pala na pod. Inače je autoagresivna i uvijek je problem s buđenjem nakon anestezije. Nažalost, svaki od nas roditelja ima svoju priču i traumatično iskustvo.

Kako bi unaprijedila dostupnost stomatološke usluge, pravobraniteljica je uputila preporuku i sazvala sastanak u Ministarstvu zdravstva na temu: *Stomatološke intervencija u općoj anesteziji za osobe s posebnim potrebama*. Na sastanku se razgovaralo o problemima s kojima se suočavaju osobe s invaliditetom i djeca s teškoćama u razvoju prilikom dobivanja stomatoloških usluga, a koja saznanja Ured ima putem primljenih pritužbi i navoda iz medija te o radnjama koje ministarstvo namjerava poduzeti u cilju otklanjanja opisanih višegodišnjih problema. Prema posljednjim informacijama dobivenim od Ministarstva zdravstva proizlazi kako je krajem 2016. godine ipak došlo do pozitivnih pomaka s ciljem otklanjanja problema.

Na području Dalmacije, u okviru Opće bolnice Šibensko-kninske županije osigurava se pružanje stomatoloških usluga osobama s invaliditetom na način da jednom tjedno na odjel otorinolaringologije dolazi oralni kirurg iz Doma zdravlja Šibenik koja pruža stomatološke usluge.

Klinički bolnički centar Split u suradnji sa Stomatološkom poliklinikom Split pruža 2 puta tjedno stomatološke usluge u općoj anesteziji djeci s teškoćama u razvoju i osobama s invaliditetom. Stomatološke usluge se pružaju i u Općoj bolnici u Dubrovniku.

Kao pozitivni primjer može se navesti i Dnevna bolnica Klinike za stomatologiju Kliničkog bolničkog centra Zagreb. Prema riječima predstojnika Klinike sve specijalističke grane stomatologije pružaju se u najsvremenije opremljenim prostorima u kojima rade Djelatnici Klinike za stomatologiju te djelatnici Stomatološkog fakulteta. Sanacije u općoj anesteziji podrazumijevaju kompletnu sanaciju usne šupljine u jednoj posjeti. To znači da će biti popravljani svi karijesom promijenjeni zubi te izvađeni svi zubi koji su toliko destruirani da ih se ne može sanirati ispunom.

Nadalje, mogu se napraviti jednostavnija endodontska liječenja (čišćenje korijenskih kanala), dok će zubi koji zahtijevaju kompliciraniji endodontski zahvat, zbog limitiranog vremena u sali, biti izvađeni. Također se pacijentima čisti kamenac radi prevencije upale zubnog mesa, a zubi se premazuju zaštitnim floridnim lakovima radi dodatne zaštite zubi od karijesa. Stomatološke usluge se provode i u Kliničkoj bolnici Dubrava.

Na području Slavonije i Baranje rad je u Zavodu za maksilofacijalnu i oralnu kirurgiju Kliničkog bolničkog centra Osijek reorganiziran na način da stomatološke usluge pruža veći broj stomatologa. S obzirom na navedeno liste čekanja su minimalne te djeca s teškoćama u razvoju kao i osobe s invaliditetom sve potrebne stomatološke usluge mogu dobiti u skladu sa potrebama.

3.10.4. EDUCIRANOST MEDICINSKIH DJELATNIKA

I ove godine u suradnji s Hrvatskim zavodom za javno zdravstvo na Sestrinskom studiju Zdravstvenog veleučilišta u Zagrebu, organizirana je edukacija na temu, „**Kako ostvariti primjereni kontakt s osobama s invaliditetom i osobitosti vezane za svaku pojedinu vrstu invaliditeta**“. Ciljevi edukacije bili su pružanje praktičnih informacija o ostvarivanju primjerenog kontakta s osobama s invaliditetom, pružanje informacija o zdravstvenim osobitostima svake pojedine vrste invaliditeta te pružanje informacija o načinu izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom održala je uvodnu riječ na temu „Uvažavanje specifičnosti osoba s invaliditetom u

provođenju zdravstvene zaštite“ s posebnim osvrtom na zakonodavstvo naročito vezano uz prava pacijenata. Ove godine u edukaciju su bili uključeni i predavači - predstavnici osoba s invaliditetom različitih oštećenja. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je putem javnih nastupa te u svojim godišnjim izvještajima dugi niz godina izvještavala javnost te upozoravala institucije o potrebi daljnjih edukacija medicinskog osoblja, ali i samih osoba s pojedinom vrstom oštećenja, stoga je podržala projekt Hrvatskog saveza slijepih kojim se Savez namjeravao prijaviti na raspisani natječaj Ministarstva zdravlja, a kojemu je svrha upoznavanje dionika sa tom vrstom oštećenja. Naime, sljepoća kao osjetilno oštećenje povezano je s dodatnim oštećenjem zdravlja-dijabetesom, bez primjerene potpore obitelji, okoline i struke izrazito loše djeluje na vlastito samopoimanje slijepo osobe i općenito njeno funkcioniranje u obitelji i društvu. Program i ciljevi navedeni u projektu Hrvatskog saveza slijepih obuhvaćaju sve aktere koji međusobnim djelovanjem utječu na funkcioniranja osobe s osjetilnim oštećenjem u društvu. U prvom redu to je osoba s invaliditetom, slijepa osoba s dijabetesom koja mora biti informirana o oštećenju i mogućim komplikacijama, o prehrani, samokontroli bolesti, fizičkoj aktivnosti, mogućnostima rehabilitacije, uslugama psihosocijalne i psihološke podrške. Odbor UN-a je preporučio također da je potrebno provesti edukaciju zdravstvenih djelatnika. Upravo navedeni program Hrvatskog saveza slijepih, a koji se tiče s slijepih osoba s dijabetesom navodi: „Informiranje sadašnjih i budućih zdravstvenih djelatnika o pristupu i specifičnim potrebama slijepih dijabetičara; održavanje niza stručnih edukacija o pristupu i specifičnim potrebama slijepih osoba s naglaskom na slijepo dijabetičare u zdravstvenim ustanovama te u srednjim medicinskim školama u ciljanim županijama; niz stručnih edukacija o pristupu i specifičnim potrebama slijepih osoba s naglaskom na slijepim dijabetičarima u primarnim zdravstvenim ustanovama i povezivanje s patronažnim službama u ciljanim županijama“. Pravobraniteljica je pohvalila inicijativu osvještavanja javnosti putem tribina na temu stvaranja novog pristupa u liječenju i rehabilitaciji slijepih dijabetičara kojom prilikom će se obratiti pozornost na specifičnosti ove kronične nezarazne bolesti kao i komplikaciju dijabetesa-sljepoća te na važnost prevencije razvoja daljnjih komplikacija dijabetesa i odgovorniji pristup samih slijepih dijabetičara u tretiranju bolesti. Budući da će tribinama biti nazočni i zdravstveno djelatnici-liječnici raznih specijalnosti, medicinske sestre i tehničari, patronažne sestre, edukatori dijabetesa, nutricionisti, djelatnici područnih ureda HZZO-a i ostali koji u svom radu dolaze u kontakt sa slijepim dijabetičarima, Pravobraniteljica takvu inicijativu smatra svrhovitom i u skladu s preporukama Odbora UN-a.

Načelo razumne prilagodbe u komunikaciji s osobama s invaliditetom

Pravobraniteljica je tijekom godina učestalo primala pritužbe stranaka iz kojih proizlazi nemogućnost komunikacije ili otežana komunikacija osoba s raznim vrstama invaliditeta s medicinskim osobljem prilikom liječenja, obavljanja pojedinih specijalističkih pregleda ili kontaktiranja s liječnicima opće prakse. O potrebi prilagodbe u komunikaciji i edukaciji medicinskog osoblja pravobraniteljica je redovito upozoravala institucije, provodila edukacije s pojedinim ustanovama, te je ujedno o tom problemu izvještavala javnost putem godišnjih izvješća.

Da postoji potreba za daljnjim aktivnostima Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u cilju što uspješnije komunikacije između medicinskog osoblja i osoba s invaliditetom proizlazi iz daljnjih pritužbi koje Ured zaprima, primjerice:

Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom obratila se pritužbom osoba sa oštećenjem sluha (r.1982.godine) koje se javilo kao posljedica liječenja osnovne bolesti. U pritužbi navodi kako većina liječnika s kojima dolazi u kontakt odbija prilagoditi komunikaciju na njoj prihvatljiv način (pisanje na papir) te navodi kako je time zakinuta za dobivanje relevantnih informacija koje se odnose na njezino zdravstveno stanje i time je onemogućena da odlučuje o svom zdravlju.

Odnos liječnik-pacijent, kao i komunikacija između medicinskog osoblja i pacijenata (osoba s invaliditetom) je izrazito važno jer svaka osoba ima pravo raspolagati informacijama vezano za vlastito zdravlje te je medicinsko osoblje dužno napraviti potrebne prilagodbe u komunikaciji s obzirom na vrstu oštećenja. Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom člankom 2. propisana obveza države koja se sastoji u osiguranju **razumne prilagodbe** što „znači potrebnu i prikladnu preinaku i podešavanja, koja ne predstavljaju nerazmjerno ili neprimjereno opterećenje, da bi se takvo što u pojedinačnom slučaju, tamo gdje je to potrebno kako bi se osobama s invaliditetom osiguralo uživanje ili korištenje

svih ljudskih prava i temeljnih sloboda na ravnopravnoj osnovi s drugima. Uskraćivanje razumne prilagodbe smatra se diskriminacijom". U prethodno opisanom primjeru, potrebna prilagodba liječnika osobi sa osjetilnim oštećenjem bila bi pismena komunikacija između liječnika i osobe s osjetilnim oštećenjem. Takva „potrebna i prikladna preinaka i podešavanje ne predstavlja nerazmjerno ili neprimjereno opterećenje“, a osobi s osjetilnim oštećenjem osigurava ravnopravno sudjelovanje u komunikaciji, dostupnosti informacija te odlučivanja o vlastitom zdravlju, kao i osobama bez invaliditeta.

Stav je Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom da bi se u svakom drugom individualnom slučaju trebalo poštivati načelo razumne prilagodbe, a koja prilagodba ne zahtijeva nerazmjerno ili neprimjereno opterećenje za medicinsko osoblje.

Navedeni pristup potrebno je poštovati i u komunikaciji sa starijim osobama sa invaliditetom, primjerice:

Uredu se telefonskim putem obratila 85-godišnjakinja navodeći kako se prilikom razgovora sa ortopedom vezano za operaciju kuka osjećala poniženo i kao da ne postoji. Naime, na posljednji razgovor prije same operacije došla je u pratnji sina. Liječnik je cijeli postupak koji prethodi operaciji, samoj operaciji i postoperativnom oporavku vodio sa sinom ne obraćajući pažnju na pacijenticu na kojoj se zahvat treba izvršiti. Stranka je dalje navela da bez obzira na svoju dob može razumjeti i shvatiti važnost i posljedice operacije i da liječnikova pretpostavka da je zbog dobi nesposobna za razgovor i razumijevanje pogrešna jer nisu svi 85-godišnjaci isti. Na pitanja koja je postavljala jer je htjela pojašnjenje određenih dijelova, odgovor je glasio kako se ne treba s time zamarati i da je sin sve razumio.

Svako ponižavajuće postupanje prema osobama s invaliditetom predstavlja kršenje njihovog urođenog dostojanstva. Svako postupanje prema osobama s invaliditetom treba biti na ravnopravnoj osnovi s drugima i u skladu sa temeljnim ljudskim pravima zajamčenim Ustavom RH i Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom koja je za RH međunarodni obvezujući dokument te drugim pozitivnim propisima. U prethodno opisanom slučaju liječnik je trebao razgovarati sa pacijenticom čime bi pokazao da je poštuje kao osobu, bez obzira na dob, te je samo percepcija i stereotipno razmišljanje da osobe kada napune određenu kronološku dob više nisu u mogućnosti odlučivati o svom zdravlju pa se njima ne treba niti obraćati. Razumna prilagodba bi se sastojala u pojašnjenju određenih dijelova koje pacijentica nije razumjela prilikom prvog objašnjavanja, na njoj pojednostavljeni i prihvatljiviji način. Osim konvencijskog načela zakonska je obveza medicinskih djelatnika da učine usluge dostupnima, a što obuhvaća i prilagodbe u komunikaciji kako bi osoba s invaliditetom imala na njoj dostupan način informaciju o svom zdravlju da bi mogla aktivno sudjelovati u svom liječenju.

Postupajući po **preporuci** pravobraniteljice, Ministarstvo zdravstva dostavilo je preporuku bolničkim zdravstvenim ustanovama, zdravstvenim zavodima, domovima zdravlja, poliklinikama, Hrvatskom zavodu za zdravstveno osiguranje kao i komorama zdravstvenih radnika. Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje objavio je preporuku na internetskim stranicama www.cesih.hr kako bi ista bila dostupna svim ugovornim provoditeljima zdravstvene zaštite. Hrvatska liječnička komora, na sjednici povjerenstva za medicinsku etiku i deontologiju Hrvatske liječničke komore, a povodom preporuke, predložila je objavljivanje članka s navedenom problematikom kao i organiziranje tribina vezano za provođenje načela razumne prilagodbe u komunikaciji osoba s invaliditetom. Pravobraniteljica pohvaljuje suradnju kao i prepoznavanje problema, imajući u vidu okolnost da bi sa edukacijom trebalo započeti od najranije dobi.

Sudjelovanje na događanjima

Hrvatsko društvo za rijetke bolesti HLZ-a i Hrvatski savez za rijetke bolesti organizirali su 12. i 13. veljače 2016. godine dvodnevnu konferenciju na kojoj je ispred Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom prisustvovala zamjenica pravobraniteljice za osobe s invaliditetom. Cilj konferencije odnosno održanih predavanja i radionica bio je razmjena znanja i iskustava među stručnjacima zainteresiranim za područja fizioterapije, sestrištva, odnosno socijalne skrbi o oboljelima od rijetkih

bolesti. Kao vrlo značajno područje predavanja nametnulo se pitanje formiranja registra rijetkih bolesti.

Do sada je kod Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo formiran registar osoba s invaliditetom, ali se zbog neujednačenih i fragmentiranih podataka o rijetkim bolestima ukazala potreba za registrom rijetkih bolesti. Na **formiranju registra** zajednički surađuju HZIZ, Ministarstvo zdravlja, Hrvatski savez za rijetke bolesti i zdravstveni sustav. Do održavanja Konferencije evidentirano je ukupno 1266 osoba oboljelih od rijetkih bolesti, a na temelju podataka dobivenih iz 5 zagrebačkih bolnica. Navedeni podaci su privremeni te se okvirno može reći da je trenutno najviše oboljelih od rijetkih bolesti u grupi endokrinih i metaboličkih bolesti, zatim u grupi kromosomskih aberacija te bolesti živčanog sustava.

U organizaciji udruge SANUS, obilježen je **Međunarodni dan djece oboljele od malignih bolesti**. Obilježavanjem Međunarodnog dana djece oboljele od malignih bolesti želi se podignuti svijest o malignim bolestima koje pogađaju djecu i mlade te pružiti potporu njima i njihovim obiteljima. Na okruglom stolu, koji je tradicionalno organizirao Klub roditelja djece oboljele i liječene od malignih bolesti „Sanus“, roditelji oboljele djece iz 14 udruga upozorili su na nedostatak prostora i uvjeta za adekvatno liječenje u bolnici. U raspravi je sudjelovala i zamjenica pravobraniteljice za osobe s invaliditetom koja je upozorila da je roditeljima i oboljeloj djeci potrebna sva dostupna podrška kako bi što uspješnije prebrodili teško razdoblje liječenja i oporavka. Svako dijete oboljelo od malignih bolesti zaslužuje najbolju moguću medicinsku i psihološku skrb bez obzira na zemlju njegova podrijetla, rasu te financijski ili socijalni status. U Hrvatskoj godišnje od malignih bolesti oboli značajan broj djece i mladih, najčešće od leukemije, malignih tumora mozga i leđne moždine, te limfoma. No, unatoč tim teškim dijagnozama, zahvaljujući golemom napretku u liječenju, između 70 i 80% mališana uspješno pobijedi bolest.

Dana 23. svibnja 2016. predstavljena je **publikacija o pravima djece i obitelji suočenih s malignim bolestima**, prvu publikacija takve vrste u Hrvatskoj u organizaciji udruge Krijesnica.

Publikacija sadrži pregled prava, propisa i zakonskih rješenja za ostvarivanje prava iz područja socijalne skrbi, zdravstvenog i mirovinskog osiguranja te obrazovanja.

Premda primarno namijenjena roditeljima djece oboljele od malignih bolesti, ova će publikacija po svom sadržaju poslužiti i stručnjacima koji u okviru svoga rada dolaze u doticaj s obiteljima suočenim s malignim bolestima.

Povodom Svjetskog dana multiple skleroze Savez društva multiple skleroze Hrvatske proveo je kampanju „**Ja sam više od MS-a!**“. Tom je prilikom, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom sudjelovala na otvorenju izložbe fotografija, koju je ujedno i svečano otvorila te projekciji filmova „Ja sam više od MS-a!“. Ujedno se obratila i pozdravnim govorom upozorivši na probleme s kojima se suočavaju osobe oboljele od MS-a posebno u područjima zdravstvene zaštite i zapošljavanja i rada te je naglasila važnost podrške od strane obitelji, prijatelja u svakodnevnom životu kako bi što lakše prevladali izazove s kojima se kontinuirano susreću. Pravobraniteljica je dala podršku *MS timu Hrvatska*, udruzi oboljelih od multiple skleroze koju su osnovali oboljeli okupljeni na društvenim mrežama među njima i bivši novinari oboljeli od MS-a. Drugu godinu zaredom organizirali su 'MS walk – Hodaj za MS' koji se održava u cijelom Svijetu na Svjetski dan multiple skleroze.

Na ovaj način i Hrvatska se uključila u globalnu kampanju s kojom 2,5 milijuna oboljelih poručuje: **Pronađite lijek!**

Povodom **Nacionalnog dana oboljelih od multiple skleroze** Savez društava osoba oboljelih od multiple skleroze Hrvatske u Varaždinskim toplicama je organizirao dvodnevni IX. Hrvatski simpozij za oboljele od multiple skleroze s temom **“Pristup tretmanima i liječenju multiple skleroze”**. Tom prilikom je skupu izlaganje održala zamjenica pravobraniteljice. Na otvorenju su nazočili uz predstavnike temeljnih udruga članica, osobe oboljele od multiple skleroze, predstavnici državnih institucija te stručnjaci iz različitih područja.

3.11. RANE INTERVENCIJE I DJECA S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU

Konvencija o pravima osoba s invaliditetom nalaže da države potpisnice „*poduzmu sve mjere kako bi osobama s invaliditetom i djeci s teškoćama u razvoju osigurale pristup zdravstvenim službama, uključujući i rehabilitaciju povezanu sa zdravljem, te da osiguraju zdravstvene usluge uključujući primjerenu ranu identifikaciju i intervenciju, kao i usluge čija je namjena smanjenje i prevencija daljnjeg invaliditeta, a ove zdravstvene usluge pružaju što bliže zajednicama u kojima žive*“.

Isto tako, Konvencija obavezuje na poduzimanje djelotvornih mjera kojima će se proširiti sveobuhvatne usluge i programi rehabilitacije, posebno na području zdravstva, obrazovanja i socijalnih usluga, na način da programi rehabilitacije započnu u najranijoj mogućoj fazi i budu temeljeni na multidisciplinarnoj procjeni individualnih potreba, na najbližoj mogućoj lokaciji njihovom prebivalištu, uključujući i ruralna područja.

U zaključnim zapažanjima i preporukama Odbora UN o pravima osoba s invaliditetom nakon rasprave u Ženevi 30. i 31. ožujka 2015. o primjeni Konvencije o pravima osoba s invaliditetom u RH, u čl. 26 Osposobljavanje i rehabilitacija dana je preporuka da se „*...poduzmu mjere kojima se osiguravaju usluge rane intervencije svoj djeci s invaliditetom*“.

Zaštita zdravlja građana, a posebno djece, jedna je od osnovnih zadaća svake države, ali djeci s teškoćama u razvoju na području Republike Hrvatske još uvijek nije osiguran jednaki pristup rehabilitacijskim uslugama u mjeri i na način na koji je to potrebno.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom više godina ukazuje na obaveze Republike Hrvatske da na sustavan način riješi pitanje rane intervencije i rehabilitacije djece s teškoćama u razvoju, koja zbog nedostatne podrške u zajednici ostaju izvan re/habilitacijskog tretmana, čime se intenziviraju razvojne teškoće. Upozoravali smo nositelje provedbe različitih strateških dokumenata i planova da usmjere svoje aktivnosti prema uspostavi sustava za poticanje ranog razvoja djece s najrazličitijim razvojnim odstupanjima, prema svim principima na kojima se zasniva rana intervencija.

Rana intervencija ukoliko započne na vrijeme i provodi se prema potrebi pojedinog djeteta, može spriječiti nastanak težeg razvojnog odstupanja i invaliditet, stoga itekako ima opravdanje sa stanovišta pojedinca, ali i društva u cjelini.

Kada je riječ o ranoj intervenciji treba se rukovoditi osnovnim principima:

- dijagnosticirati razvojno odstupanje što ranije
- pružiti odgovarajuću podršku što brže i
- organizirati rad s djetetom što je moguće bliže djetetu (u njegovom domu ili najbližoj djetetovoj sredini).

Ovi se osnovni principi u svakom od ovih segmenata u pojedinim sredinama na području RH ne mogu ostvariti zbog nedostatka odgovarajućih ustanova, usluga ili stručnjaka. Pritužbe koje Ured zaprima ukazuju na to da je najteža situacija u sredinama udaljenim od većih gradova i mjesta, koje nemaju mogućnosti za podršku daljnjem razvoju djeteta kod kojeg je utvrđen određen razvojni rizik.

Tako roditelji u svojim obraćanjima navode da „samo u gradu od njih udaljenom 60-ak kilometara mogu dobiti logoterapiju za dijete, ali zbog manjka logopeda, tretman se odvija dinamikom jednom u dva mjeseca...to nije logoterapija“.

Drugi navode da je u njihovom gradu samo jedan vrtić, a ni taj nema zaposlenog stručnog suradnika rehabilitatora, izuzev pedagoga i medicinske sestre. S područja Slavonije, konkretno iz Vukovara, relevantni pružatelj usluga je udruga (Vukovarski leptirići), dok su ustanove u sustavu zdravstva i socijalne skrbi udaljene i/ili podkapacitirane odgovarajućim educiranim stručnjacima za ranu intervenciju.

Iz grada Raba roditelj traži mogućnosti da djetetu s pervazivnim razvojnim poremećajem osigura tretman logopeda, psihologa, rehabilitatora. Terapije su plaćali privatno, a troškove višestruko povećava putovanje do Rijeke i nazad nekoliko puta tjedno. Unatoč činjenici da je oboje roditelja

zaposleno i da ostvaruju sva zakonska prava iz socijalne skrbi, ovakva situacija ih je potpuno financijski iscrpila. U konkretnom slučaju preporučili smo lokalnoj samoupravi da razmotri mogućnosti u okviru svoje nadležnosti za financijsku podršku obitelji, ali i zatražili izvješće o aktivnostima koje poduzimaju da djeci kojoj je to potrebno osiguraju rehabilitacijsku podršku što bliže mjestu u kojem žive. Grad Rab je poduzeo neke aktivnosti za poboljšanje lepeze usluga, također se djelomično uključio u rješavanje financijskih teškoća ove obitelji, međutim, intenzivni tretman multidisciplinarnog tima koji je ovom djetetu potreban, niti uz pruženu pomoć nije moguće ostvariti na otoku.

Sve pritužbe koje zaprimamo gotovo su jednake.

Majka sam 7. godišnjeg djeteta s pervazivnim razvojnim poremećajem. Živim u Jastrebarskom. Djece s teškoćama grad i okolica broji oko 70 i više. Uključeni smo u redovan vrtić do 4 sata uz asistenta...Ali borimo se jer imamo samo 1 puta tjedno logopeda i defektologa u sklopu vrtića 35-45 min. Sad krećemo u školicu na jesen i opet se bojimo da će to biti samo 1puta tj. terapije koje su nam prijeko potrebne...Za sve ostale terapije plaćamo termine i odlazimo u druge gradove, Karlovac ili Zagreb.

U socijalnom su me uputili da se obratim Ministarstvu socijalne politike i mladih, no odgovora nema...

Defektolog u vrtiću me uputio na Županiju...

Kamo i kome se obratiti ne znam...

Dom zdravlja Jastrebarsko ima ordinacija koje su prazne...A nama bi te terapije jako trebale...

Udruga isto naplaćuje usluge logopeda.

Kako i na koji način da se zaposli osoba logoped i defektolog u Domu zdravlja ili ako postoji ikakva mogućnost kome se obratiti da možda doma dolazi možda preko socijale...Stvarno vas molim za pomoć kome da se obratim i što mi je potrebno da dobijemo log. i def. u svome gradu!?

U svim pritužbama roditelji navode da nema potrebnih stručnjaka (logopeda, defektologa) ili su udaljeni i trebaju putovati na terapije, ili ih je premalo, pa su terapije 1 ili 2 puta mjesečno. I u svim pritužbama uočavamo rečenicu „ne znamo kamo i kome se obratiti“.

Iz Petrinje smo ponovo zaprimili pritužbe koje ukazuje na nedostatak logopeda i usluge rane intervencije, a poseban je naglasak na navodnoj nemogućnosti korištenja predškolskog programa vrtića. Djelatnici Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom boravili su još 2015. u Sisku kako bi se detaljnije upoznali sa stanjem u osiguravanju potrebnih usluga djeci s teškoćama u razvoju i osobama s invaliditetom na području Sisačko-moslavačke županije, nakon čega smo uputili preporuku svim gradovima i općinama da učine sve kako bi se stvorile mogućnosti da svako dijete s teškoćama u razvoju ostvari pravo na zdravlje, inkluzivno obrazovanje i rehabilitaciju na području na kojem živi. Pri tome prvenstveno mislimo na zapošljavanje potrebnog broja stručnjaka – rehabilitatora, logopeda, fizioterapeuta i dr., u ustanovama za koje su nadležni. Jedinice lokalne i područne samouprave trebaju izraditi sve potrebne akcijske planove za ostvarenje definiranih ciljeva - razvoj mreže usluga, te osiguravanje dostupnosti potrebnih usluga za sve osjetljive kategorije građana, posebno djece.

Temeljem novih pritužbi zatražili smo podatke od Dječjeg vrtića Petrinjčica o kretanju obuhvata djece s teškoćama u razvoju unazad nekoliko godina, da li je prisutan trend povećanja ili smanjenja broja upisane djece s teškoćama u razvoju, te da li se u tom smislu poduzimaju neke konkretne aktivnosti, posebno aktivnosti koje se odnose na stručno ekipiranje Vrtića.

DV Petrinjčica dostavio je podatke za 2016/2017.g.-Navodi se da je u Vrtić upisano ukupno 342 djece, od toga je uključeno 4 djece s teškoćama u razvoju (poremećaj u ponašanju, poremećaj iz autističnog spektra, motorička oštećenja i poremećaj govorno-glasovne komunikacije). Nema djece s teškoćama u razvoju koja su na listi čekanja za upis u vrtić i niti jedno dijete nije odbijeno: Vrtić svake godine upisuje u prosjeku 3-5 djece s teškoćama u razvoju. Potpora koju Vrtić osigurava je stručni tim vrtića (pedagog i zdravstveni voditelj), te suradnja s udrugom slijepih i Malom kućom iz Petrinje. Vrtić sustavno radi na

jačanju kompetencija odgojitelja i stručnih suradnika za rad s djecom i njihovim roditeljima, ali nije koristio trećeg odgajatelja ili asistenta i ne smanjuje broj djece u grupi prema DPS-u. Vrtić navodi da sudjeluje u raznim projektima na nivou vrtića, te surađuju s drugim institucijama. Navodi da je evidentna potreba za stručnim suradnikom – stručnjakom edukacijsko-rehabilitacijskog profila, psihologom i logopedom, kako bi rad s djecom bio kvalitetniji.

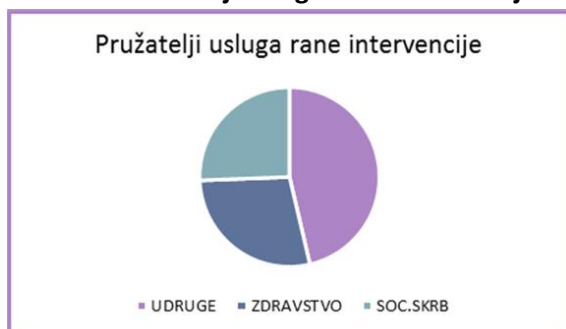
Istovremeno nam je Centar za socijalnu skrb Petrinja dostavio podatke o korištenju usluga rane podrške djeci s teškoćama u razvoju u sustavu socijalne skrbi. Od ukupno 16-ero djece s teškoćama u razvoju u dobi 0-7 godina, niti jedno dijete ne ostvaruje niti jednu od usluga u sustavu socijalne skrbi na području Petrinje, 1 dijete koristi uslugu izvan mjesta prebivališta, dok 11-ero djece koristi neke rehabilitacijske programe izvan sustava socijalne skrbi – npr. programe udruga ili zdravstvene programe.

Iz ovog primjera je vidljivo da unatoč preporuci koju je pravobraniteljica još u 2015.g. uputila lokalnim samoupravama u Sisačko-moslavačkoj županiji za stručno ekipiranje ustanova za koje su nadležni, još uvijek u jedinom petrinjskom vrtiću nema stručnog suradnika rehabilitacijskog profila, koji bi doprinio kvaliteti podrške djeci s teškoćama u sredini koja nema drugih institucija za podršku ranom razvoju djeteta.

Kad govorimo o ranoj intervenciji, neobično je važna spona sustava zdravstva sa sustavima socijalne skrbi i obrazovanja, jer svaki od njih predstavlja resurs na kojeg se treba oslanjati u iznalaženja sustavnih rješenja.

Prošle godine ispitivali smo sve županije u Republici Hrvatskoj o pitanjima rane intervencije (detaljno u izvješću Ureda za 2015.g.), te utvrdili da od 16 županija (koje su se odazvale ispitivanju), njih 10 u strateškom dokumentu NEMA niti jednu aktivnost usmjerenu na uslugu rane intervencije.

Tablica 1. Pružatelji usluga rane intervencije

Prema podacima županija koje su popisale i pobrojale sve pružatelja usluge za poticanje ranog razvoja u djetinjstvu, najbrojniji pružatelji usluge rane intervencije su udruge, što znači da državne institucije u socijalnoj skrbi i zdravstvu nisu glavni nositelji rane podrške u djetinjstvu. Prema odredbi Zakona o socijalnoj skrbi, rana intervencija je socijalna usluga koja obuhvaća stručnu poticajnu pomoć djeci i stručnu i savjetodavnu pomoć njihovim roditeljima, uključujući i druge članove

obitelji te udomitelja za djecu, kod nekog utvrđenog razvojnog rizika ili razvojne teškoće djeteta. Nakon prethodno pribavljenog mišljenja liječnika specijalista neonatologa ili pedijatra, a iznimno liječnika druge odgovarajuće specijalizacije, centar za socijalnu skrb traži ocjenu pružatelja usluge o trajanju i učestalosti pružanja usluge. Usluge rane intervencije i psihosocijalne podrške pružaju dom socijalne skrbi, centar za pružanje usluga u zajednici, te pravna ili fizička osoba koja obavlja djelatnost socijalne skrbi.

Iz ovako definirane odredbe proizlazi prvenstvena uloga sustava socijalne skrbi i zdravstva u detektiranju potrebe za ovakvom uslugom. Sustav zdravstvene zaštite trebao bi po svojoj prirodi biti glavni čimbenik u procesu skrbi o djeci sa svim oblicima razvojnog odstupanja. Međutim, prema iskustvu Ureda, čak i nakon utvrđene sumnje na pravilan razvoj djeteta, izostaje od strane liječnika pedijatra uputa o mogućim pružateljima takve specifične usluge izvan sustava zdravstva. Sam zdravstveni sustav u manjoj mjeri može osigurati neke postupke rane intervencije. 13 od 16 anketiranih županija navelo je opću bolnicu kao jedinog potencijalnog dionika u osiguravanju usluge rane intervencije s kojim raspolažu, ali bolnice ne zapošljavaju potreban broj rehabilitatora, logopeda, psihologa, socijalnih radnika, fizioterapeuta i radnih terapeuta. Osim potencijalnog nedostatka

potrebnih (nemedicinskih) stručnjaka, sustav zdravstva ne može zadovoljiti uvjet rada u prirodnom djetetovom okruženju koji se preferira u provođenju rane intervencije.

Iz navedenog može se zaključiti da su nam za dostupnost usluge rane intervencije potrebni stručnjaci i povezivanje različitih sustava (zdravstvo, socijalna skrb, odgoj i obrazovanje). Neke sugestije koje smo dobili iz anketiranih županija upućuju i na moguća rješenja:

- uspostaviti multidisciplinarnе mobilne timove za ranu intervenciju na razini županije,
- normirati odgovornost zdravstvenog sustava za detektiranje i praćenje procesa,
- ustanove socijalne skrbi, odgoja i obrazovanja kapacitirati za pružanje ove usluge,
- mapirati usluge i pružatelje, osigurati mrežu na cjelokupnom području RH.

S obzirom na to da se usluga rane intervencije povezuje s različitim sustavima, preporuke smo upućivali na tri adrese na državnoj razini (zdravstvo, socijalna skrb, obrazovanje), smatrajući da je svaki od ovih sustava odgovoran za uspostavljanje ranog sustava podrške. Isto tako, odgovornost ima i područna i lokalna samouprava u svojem djelokrugu nadležnosti za ustanove kojima je osnivač. Na kraju, svaka institucija za sebe u istim tim zadanim okvirima imaju odgovornost omogućiti svakom djetetu s teškoćama u razvoju zaštitu zdravlja i prevenciju invaliditeta.

Tablica 2. Podaci MDOMSP, prosinac 2016.

Godina	Usluge psihosocijalne podrške - broj korisnika	Usluge rane intervencije - broj korisnika
2015.	1 276	365
2016.	1 478	643

Prema podacima iz tablice, uslugu rane intervencije ostvarilo je 643 djece, što je značajno više nego u 2015.g., kada je ovom uslugom bilo obuhvaćeno 365

djece. Nešto je povećan i obuhvat korisnika uslugom psihosocijalne podrške u odnosu na 2015.g. Tako je u 2015.g. ovom uslugom bilo obuhvaćeno 1.276 osobe, a u prosincu 2016. godine ovu je uslugu ostvarilo 1396 osoba.⁹

Pravo na integraciju u 2016.g. koristilo je 356-ero djece, a 2835 korisnika ostvarivalo je pravo na poludnevni boravak. Ovi podaci ne daju uvid u strukturu korisnika, tako da nije poznato koliko ovih usluga su koristila djeca s teškoćama u razvoju u dobi od 0-7 godina.

Kako bi dobili uvid u područje socijalne skrbi, sustava unutar kojeg je usluga rane intervencije i normirana, zatražili smo od centara za socijalnu skrb podatke o obuhvatu djece s teškoćama u razvoju ranointerventnim i izvaninstitucionalnim uslugama na području njihove mjesne nadležnosti. Tražili smo da nam dostave podatke o djeci s teškoćama u razvoju u njihovom tretmanu u dobi od 0-7 godina, odnosno:

- ukupnom broju djece s teškoćama u razvoju 0-7 godina života
- broju djece s težim i teškim invaliditetom
- broj djece koja koriste pravo na ranu intervenciju, psihosocijalnu podršku u obitelji i kod pružatelja usluge, poludnevni boravak
- broj djece koja neku od ovih usluga ostvaruju izvan prebivališta
- broj nerealiziranih zahtjeva za ostvarivanje neke od ovih usluga
- broju djece koja neke od ovih usluga ostvaruju izvan sustava socijalne skrbi, naravno prema saznanju centra.

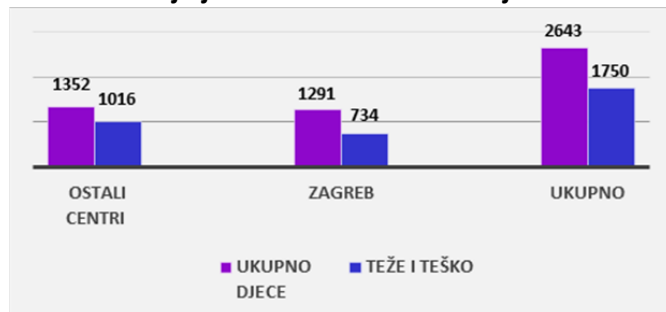
Anketirali smo samo centre za socijalnu skrb u središtu županija i Grada Zagreba, a podatke smo zaprimili od 24 centra za socijalnu skrb i podružnica.

Centri za socijalnu skrb dostavili su nam podatke o djeci s teškoćama u razvoju predškolske dobi, kao i podatke o pruženim uslugama iz sustava socijalne skrbi, te ocjenu stanja i prijedloge za razvoj kvalitetnog sustava rane intervencije i rehabilitacije djece s teškoćama u razvoju.

⁹ <http://www.mspm.hr/pristup-informacijama/statisticka-izvjesca-1765/statisticka-izvjesca-za-2016-godinu/2290>, statistička izvješća

Kao glavni problem u uspostavi sustava rane intervencije ističe se nedostatak odgovarajućih pružatelja ovih usluga na pojedinom području, te nedostatak stručnjaka u ustanovama.

Tablica 3. Broj djece s teškoćama u razvoju

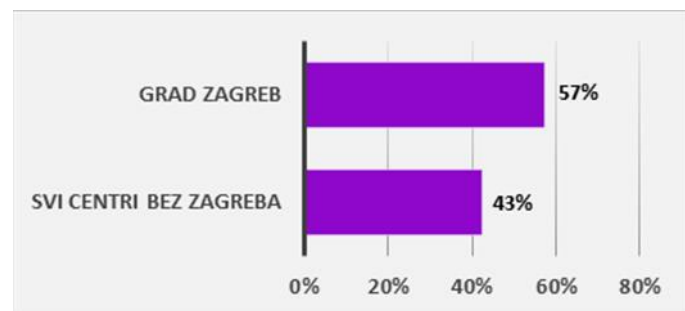

Prema podacima centara za socijalnu skrb koje smo anketirali i koji su dostavili svoje podatke vidimo da je od ukupnog broja djece s teškoćama u razvoju u tretmanu centara za socijalnu skrb (2643), samo u Centru za socijalnu skrb Zagreb evidentirano 1291 dijete s teškoćama u razvoju u dobi 0-7 godina.

Svi ostali centri zajedno u tretmanu imaju neznatno veći broj djece od samog Centra za socijalnu skrb Zagreb. Stoga smo u obradi nekih podataka Zagreb izdvajali od ostalih, kako bismo dobili realniju sliku situacije.

Od centara za socijalnu skrb zaprimili smo podatke o djeci koja su ostvarila usluge rane intervencije, psihosocijalne podrške i poludnevnog boravka. Isto tako, tražili smo i podatke o uslugama koje djeca koriste izvan sustava socijalne skrbi, u sustavu zdravstva, obrazovanja, putem udruga i dr.

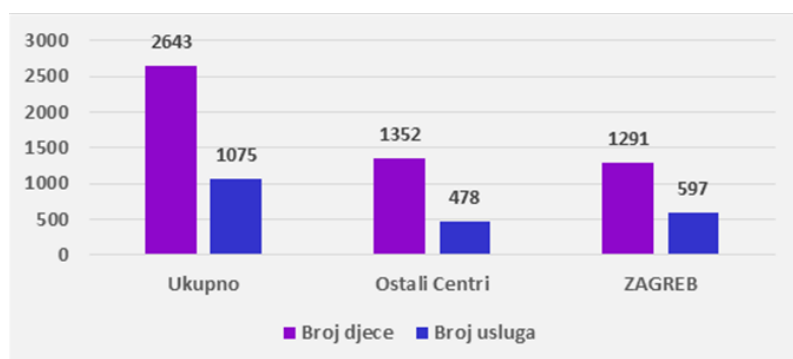
Tablica 4. Udio grada Zagreba u ostvarenim uslugama

Prema dobivenim podacima, djeca su ukupno u svim sustavima ostvarila ukupno 2340 usluga, od toga Centar za socijalnu skrb Zagreb 1345, a svi ostali centri ukupno 968 usluga. To znači da samo Centar Zagreb u ukupnom broju ostvarenih usluga participira s gotovo 60 %, dok 43% ukupno ostvarenih usluga ostvaruju djeca iz svih ostalih centara za socijalnu skrb zajedno.

Ovaj podatak nije neočekivan – Zagreb ima najrazvijeniju mrežu pružatelja usluga, ovdje djeluje veliki broj državnih i gradskih ustanova u sustavu socijalne skrbi, zdravstva i obrazovanja, a veliki broj udruga koje pružaju usluge rane intervencije uglavnom je iz Zagreba. Međutim, zabrinjava podatak da je na područjima svih ostalih centara za socijalnu skrb ukupno ostvareno samo 968 izvaninstitucionalnih usluga za 2643 djece od 0-7 godina.

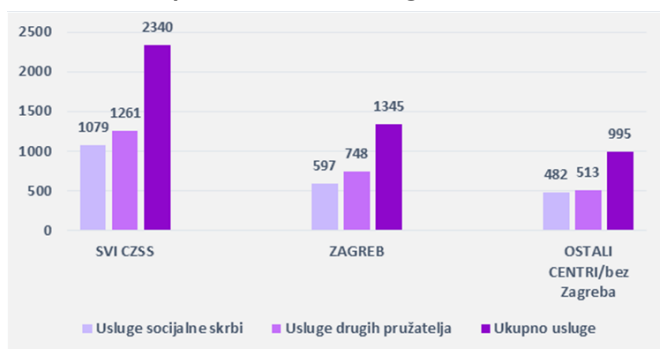
Tablica 5. Obuhvaćenost uslugama

Kada govorimo samo o uslugama u sustavu socijalne skrbi koje se ostvaruju temeljem rješenja centra za socijalnu skrb, vidimo da je od 2643 djece s teškoćama u razvoju u tretmanu centra za socijalnu skrb, uslugu socijalne skrbi ostvarilo samo 1075-ero djece, što je prosječno nešto više od 40%. U ostatku RH, od 1352 djece s teškoćama u razvoju njih

svega 478 ostvaruje pravo na neku od izvaninstitucionalnih usluga iz socijalne skrbi, što je 36% obuhvata, a u Gradu Zagrebu, obuhvat uslugama iz sustava socijalne skrbi je očekivano najveći i iznosi 46%.

Tablica 6. Ukupno ostvarene usluge

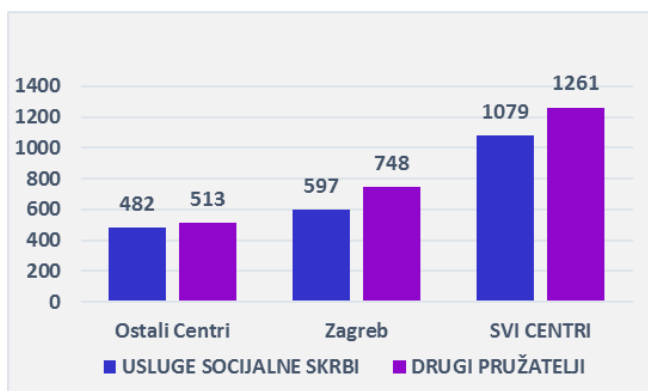
U nedostatku pružatelja usluga u sustavu socijalne skrbi, koriste se usluge drugih pružatelja - pretežno su to udruge, ali i ustanove drugih osnivača – lokalne samouprave, vjerskih zajednica i sl. Centre za socijalnu skrb zatražili smo podatke i o uslugama koje se koriste u sustavu socijalne skrbi, ali izvan mjesta prebivališta, kao i usluge koje djeca ostvaruju izvan sustava socijalne skrbi.

Ovaj podatak centri su naveli prema svojem saznanju, s obzirom da se ne nalaze u obaveznoj evidenciji centra za socijalnu skrb. Iz pristiglih podataka vidimo da je u Gradu Zagrebu u ukupnom broju ostvarenih usluga, udio drugih pružatelja usluga 70 %. Ovo je očekivano zbog činjenice da u Zagrebu ima pružatelja usluga i u sustavu socijalne skrbi, ali i različitih drugih institucija i udruga.

Čak i kada pogledamo podatke samo za Grad Zagreb, vidimo da je 748-ero od 1261-og djeteta, ostvarilo i neke usluge izvan sustava socijalne skrbi, što znači da određeni broj djece koristi istovremeno usluge u sustavu socijalne skrbi i kod drugih pružatelja.

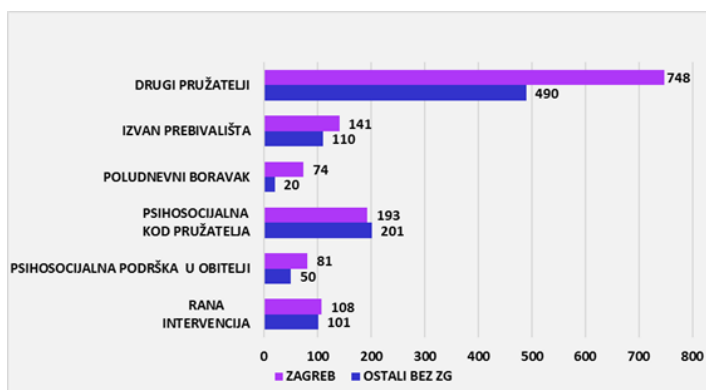
Uzrok tome je činjenica da Grad Zagreb ima razvijenu mrežu ustanova u sustavu socijalne skrbi, ali i ustanove u sustavu zdravstva i obrazovanja (npr. Goljak, SUVAG). Zagreb isto tako ima i veliki broj udruga koji se etablirani pružatelji određenih ranointerventnih i rehabilitacijskih usluga. To su stručne udruge koje svojim programima pokrivaju i dijagnostiku i rehabilitaciju i podršku. Ne smijemo zaboraviti da je velikom broju ustanova – centara za rehabilitaciju osnivač i Grad Zagreb, a Grad financijski kontinuirano podržava i veliki broj udruga.

Tablica 7. Odnos usluga socijalne skrbi i usluga drugih pružatelja

Upravo nedostatak drugih pružatelja usluga izvan sustava socijalne skrbi vidljiv je u podacima drugih centara za socijalnu skrb. Posebno je uočljivo da su ukupno svi centri za socijalnu skrb priznali svega 101 uslugu rane intervencije, dok je u samo u Zagrebu ostvareno 108 usluga rane intervencije.

Tablica 8. Struktura usluga socijalne skrbi

Struktura odobrenih usluga u sustavu socijalne skrbi pokazuje da su najbrojnije usluge drugih pružatelja. U dosta velikom broju zastupljene su i usluge socijalne skrbi koje se ostvaruju izvan mjesta prebivališta djeteta. Najmanje su zastupljene usluge koje se pružaju u domu korisnika.

S obzirom da su nas zanimala izvaninstitucionalne usluge općenito, tražili smo podatak i o usluzi poludnevnog boravka. Ovdje možemo uočiti da vrlo mali broj djece koristi uslugu poludnevnog boravka (94), što je do nedavno u sustavu socijalne skrbi bila dominantna usluga. Promjene su sigurno nastale činjenicom da veliki broj roditelja koristi pravo na status roditelja njegovatelja koje se može odobriti samo ukoliko dijete u određenom programu boravi manje od 4 sata dnevno. Unazad nekoliko godina svjedočili smo masovnom prekidanju boravaka djece u programima, kako bi roditelji ostvarili i/ili zadržali pravo na status.

Isto tako, relativno nova usluga psihosocijalne podrške u obitelji ili kod korisnika u većoj se mjeri koristi jer ne kolidira s pravom roditelja na status njegovatelja, a i sadržajno je naglašeno rehabilitacijska. Konačno, činjenica je i da je sve veća mogućnost uključivanja u redovni sustav predškolskog odgoja, što također utječe na smanjenje korištenja poludnevnog boravka.

Ne treba zanemariti činjenicu da ukupno 251 dijete usluge ostvaruje izvan mjesta prebivališta (čak i djeca s područja Grada Zagreba, njih 141 ostvaruje neke rehabilitacijske usluge izvan svojeg prebivališta), dok na području drugih centara za socijalnu skrb njih 110 odlazi izvan svojeg mjesta prebivališta radi ostvarivanja nekih izvaninstitucionalnih usluga. Ovo se prema objašnjenjima centara u velikoj mjeri odnosi na uslugu koju pruža Centar za rehabilitaciju Down Sy Pula, koja pruža intenzivne kraće rehabilitacijske programe, a koriste ih djeca sa Sy Down iz cijele Hrvatske. Jedan dio djece izvan mjesta prebivališta odlaze kontinuirano, zbog nedostatka potrebnih usluga u prebivalištu djeteta. Ova grupa djece i obitelji je u najtežoj situaciji, jer svakodnevno ili višetjedno putovanje u drugo mjesto radi određenog tretmana narušava kvalitetu života i umanjuje učinke rehabilitacije.

Svi ostali centri su u podacima iskazali visoki udio usluga koje djeca ostvaruju kod drugih pružatelja, ali naravno u daleko manjem obimu nego je to u Gradu Zagrebu, koji kao što smo već rekli, obiluje različitim ustanovama, udrugama, i drugim sadržajima.

Centri za socijalnu skrb izvještavaju o nedostatku ranointerventne podrške djeci s teškoćama u razvoju, naglašavaju kao glavni problem nedostatak usluga i stručnjaka. Izuzetak je centar za socijalnu skrb Šibenik koji navodi da je većina djece u potrebi ipak ostvarila usluge u sustavu socijalne skrbi.

Također i centar za socijalnu skrb Pula navodi da na području Grada Pule djeluju Centar za rehabilitaciju Down Syndrom Centar Pula koji s nadležnim Ministarstvom ima sklopljen ugovor za poludnevni i cjelodnevni boravak, ali ne i za uslugu rane intervencije. Isto tako, Centar za rehabilitaciju Veruda Pula također ima sklopljen ugovor o međusobnim odnosima s nadležnim Ministarstvom, ali ne i za uslugu rane intervencije, iako navedeni Centar uslugu pruža temeljem programskih ugovora s gradovima i općinama Istarske županije. Zainteresirani roditelji upućuju se u navedeni Centar, koji ugovor o provođenju usluge sklapaju direktno s roditeljem, dok troškove usluge podmiruju lokalne samouprave iz koje dolazi roditelj/dijete ukoliko je lokalna samouprava s centrom sklopila takav ugovor.

Osnivanje centara za usluge u zajednici, kao i transformacija postojećih domova socijalne skrbi u pružatelje usluga u zajednici (pa i usluge rane intervencije) preduvjet je osiguravanja prava na ranu intervenciju u širem obimu nego je to do sada. Međutim, ovi se procesi odvijaju sporo, što se direktno odražava na osiguravanje rane intervencije djeci s teškoćama u razvoju.

Unatoč činjenici da već nekoliko godina ukazujemo da nemamo sustav rane intervencije za djecu s razvojnim rizikom, tijekom 2016.g. zbog političke situacije nije bilo sugovornika za praćenje provedbe naših ranijih preporuka upućenih MZ, MZOS i MSPM.

Roditeljima koji nam se obrate i pitaju što da učine da djetetu osiguraju logopeda ili psihologa ili koji vide da „s djetetom nešto nije u redu, ali ne znamo gdje da ga odvedemo i da nam kažu što dalje...“, za sada možemo reći samo da se obrate djetetovom pedijatru u domu zdravlja i raspitaju se o mogućnostima za logopedski tretman ili dijagnostiku, centru za socijalnu skrb za priznavanje usluge rane intervencije, psihosocijalne podrške u obitelji, odnosno materijalne potpore za usluge koje treba

platiti; Gradu i Županiji za ustanove kojima su osnivači i za koje su nadležni (dom zdravlja, vrtić, škola), ali i za usluge i stručnjake koji su potrebni a kojih nema.

Analiza podataka iz centara za socijalnu skrb potvrđuje slabi obuhvat djece s teškoćama u razvoju uslugama rane intervencije i psihosocijalne podrške u obitelji. U svojim komentarima centri ističu nedostatak pružatelja usluga i nedovoljnu povezanost raspoloživih institucionalnih i stručnih resursa kao glavnu prepreku kvalitetnijem sustavu ranointerventne podrške.

Zaključak i preporuka:

Iz navedenog proizlazi da je nužno koristiti sve zakonske mogućnosti razvoja pojedine djelatnosti, stručno ekipirati postojeće institucije, uspostavljati modele suradnje, razvijati različite oblike pružanja usluga u zajednici. Nužno je u suradnji s ministarstvima (obrazovanja, zdravstva, socijalne politike) i drugim institucijama raditi na uspostavi modela rane intervencije za djecu s teškoćama u razvoju, ulagati u stručno usavršavanje i osiguravanje stručnih djelatnika, te poticati sve preventivne programe zdravstvenih i odgojno-obrazovnih institucija, te udruga.

Nadalje, potrebno je raditi na kvalitetnoj analizi potreba za pojedinom vrstom usluge, kao i na uspostavi modela suradnje postojećih pružatelja, čime bi se otvorila mogućnost stvaranja svojevrstne mreže pružatelja usluge rane intervencije korištenjem postojećih resursa koji se možda ne koriste na smislen i sustavan način.

Za uspostavu kvalitetnog, racionalnog i dostupnog sustava rane intervencije potrebno je uspostaviti međuresorno stručno tijelo čiji bi prijedlozi za uspostavu takvog sustava trebali biti obvezujući za Vladu RH čime bi se konačno osiguralo poštivanje prava i interesa djece s teškoćama u razvoju u području zaštite zdravlja.

3.11.1. AUTIZAM

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom više godina intenzivno je podupirala uspostavu kvalitetnog sustava skrbi za osobe s autizmom u RH, što je rezultiralo i Posebnim izvješćem o stanju zaštite osoba s autizmom koje je podnijela Saboru RH u prosincu 2014. g., a rasprava je bila 2015. godine. Aktivnim nastojanjem ovog Ureda intenzivirane su aktivnosti na uspostavi jedinstvenog algoritma dijagnostike i ustrojavanje 4 glavna dijagnostička centra za pitanje autizma. Prema našim saznanjima UNICEF je izradio Nacionalni okvir za rani probir i dijagnostiku autizma. Nadležno Ministarstvo zdravstva zatražili smo izvješće o tijeku aktivnosti na njegovoj implementaciji u sustav zdravstvene zaštite. Također smo zatražili izvješće o aktivnostima za uspostavu regionalnih dijagnostičkih centara za autizam u RH, te drugim aktivnostima koje se poduzimaju u cilju poboljšanja sustavne skrbi za djecu i odrasle osobe s autizmom u segmentu zdravstvene skrbi.

Do zaključenja izrade ovog Izvješća nismo zaprimili očitovanje o navedenom.

Nadalje, u pogledu rane intervencije i rehabilitacije djece s autizmom alarmantnim smo ocijenili stanje na području Slavonije, s obzirom da na tom području Hrvatske izostaje bilo kakva specijalizirana ustanova usmjerena na poticanje ranog razvoja djece s autizmom. Zahvaljujući pritisku velikog broja roditelja djece s autizmom najavljeni su planovi za uspostavu jedne takve institucije u Osijeku, za što su, uz ministarstvo nadležno za socijalnu skrb, veliki interes i angažman pokazali Osječko-slavonska županija i Grad Osijek.

Ministarstvo demografije, obitelji, mladih, socijalne politike u svojem očitovanju izvještava da je u listopadu 2015.g. sklopljen Sporazum o suradnji na uspostavi Centra za odgoj, obrazovanje i rehabilitaciju Osijek između navedenog Ministarstva, Ministarstva znanosti i obrazovanja i Ministarstva zdravstva, Osječko-baranjske županije i Grada Osijeka. Sporazumom je utvrđena djelatnost budućeg Centra. Za uspostavu Centra koristit će se organizacijski i prostorni kapaciteti Škole za osposobljavanje i obrazovanje „Vinko Bek“, najduže do završetka 2016/17. školske godine.

U ostvarivanju ovog projekta Grad Osijek će sudjelovati u financiranju rekonstrukcije odnosno izgradnje prostora, financirati plaće za zaposlenike na poslovima predškolskog odgoja i obrazovanja. Nakon uspostave Centra Ministarstvo znanosti i obrazovanja će financirati materijalne i financijske rashode Centra, te plaće zaposlenika Centra koji obavljaju djelatnost odgoja i obrazovanja za učenike s poremećajem iz autističnog spektra do 21. godine života.

Ministarstvo zdravstva će u suradnji s KBC-om Osijek razviti dijagnostički program za osobe s poremećajem iz autističnog spektra.

MDOMSP će po uspostavi Centra opremiti prostor za pružanje socijalnih usluga, te plaćati troškove za pružene socijalne usluge korisnicima iz autističnog spektra temeljem rješenja centara za socijalnu skrb, a prema sporazumu o međusobnoj suradnji između budućeg Centra i Ministarstva.

Prema ovom očitovanju, od jeseni 2017.g. Centar u Osijeku za podršku djeci i odraslim osobama s autizmom trebao bi započeti s radom, čime bi konačno i ovo područje Hrvatske dobilo barem jednu središnju instituciju za podršku djeci i odraslim osobama s autizmom.

Svi ostali **zaključci** Sabora Republike Hrvatske povodom Posebnog izvješća Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom o zaštiti djece i osoba s autizmom također do danas nisu provedeni. Nema nikakvih pomaka niti u reorganizaciji samog Centra za autizam Zagreb u smislu odvajanja podružnica u Rijeci i Splitu, niti u smislu uspostave ustanove u sustavu socijalne skrbi čiji bi osnivač bio Grad Zagreb, čime bi se zakonski regulirao status osoba starijih od 21 godine, ali i omogućilo provođenje stručnih rehabilitacijskih postupaka djece rane dobi i odraslih osoba, koje su definirane Zakonom o socijalnoj skrbi.

Stoga ponovo **preporučujemo** (prema zahtjevima koje smo uputili Saboru još 2015.g.), poduzimanje konkretnih aktivnosti kako bi se osiguralo sljedeće:

1. *jedinstvena metodologija dijagnostike dostupne na cijelom teritoriju RH*
2. *rana intervencija dostupna svakom djetetu s PAS i njegovoj obitelji bez obzira na to gdje žive*
3. *uključivanje u redovne sustave obrazovanja uz osiguranje najrazličitijih oblika podrške*
4. *profesionalno usmjeravanje, rehabilitacija i osposobljavanje za odgovarajuće zanimanje i neovisno življenje*
5. *odgovarajuća specijalizirana i multidisciplinarna zdravstvena skrb s posebnim naglaskom na zaštiti mentalnog zdravlja, uključujući primjereno postupanje u slučajevima akutnih stanja u kojima ugrožavaju svoju sigurnost ili zdravlje, odnosno sigurnost okoline*
6. *različiti oblici zbrinjavanja u odrasloj dobi – usluge u zajednici u obimu i na način prilagođen njihovim potrebama.*

3.12. ODGOJ I OBRAZOVANJE

3.12.1. Predškolski odgoj

Pritužbe Pravobraniteljici i ove godine ukazuju na problem pristupa djece s teškoćama u razvoju predškolskim ustanovama, te nedostatnu pomoć i podršku u inkluzivnom odgoju i obrazovanju. Nekoliko pritužbi zaprimili smo zbog neuključivanja djeteta s teškoćama po čak godinu ili dvije, s obrazloženjem vrtića da nema odgovarajućih uvjeta za podršku djetetu. I dalje su učestale pritužbe na uključivanje djeteta na svega 3 sata tjedno ili svakodnevno samo po sat vremena. U svim tim slučajevima vrtići su iskazivali nedostatne kapacitete za prihvatanje djeteta s teškoćama u razvoju.

Ipak, boravak u vrtiću tri puta tjedno po 1 sat nije utemeljen niti jednim propisom za područje predškolskog odgoja, a sadržajno predstavlja stavljanje u nepovoljan položaj odnosno diskriminaciju (segregacija), jer se djetetu uskraćuje mogućnost da u vrtiću sudjeluje u aktivnostima zajedno sa svojim vršnjacima. Ovakva odluka u svojoj osnovi predstavlja i propust razumne prilagodbe djetetovim potrebama, s obzirom da u svim slučajevima nakon ispitivanja slučaja nismo pronašli razloge za ovakav izniman oprez vrtića u određivanju trajanja boravka djeteta, niti argument najboljeg interesa djeteta. Uobičajena je praksa dječjih vrtića sklapanje privremenog opservacijskog ugovora u trajanju od tri mjeseca, ali smatramo problematičnim uključivanje djeteta nekoliko puta tjedno po par sati. Bez kontinuiranog, svakodnevnog boravka djeteta, otežana je i procjena djetetovih potreba. Isto tako je dvojbeno da se u opservacijskom ugovoru navodi da će se nakon isteka odlučiti o duljini boravka djeteta u vrtiću. Smatramo da svrha opservacijskog perioda treba biti planiranje potreba djeteta u kontekstu strategija i pristupa u radu, a nikako ne određivanje duljine boravka djeteta.

Propisi koji reguliraju područje predškolskog odgoja za djecu s teškoćama u razvoju u prvi plan stavljaju između ostalog pravo djeteta s teškoćama u razvoju na odgoj i obrazovanje na istoj osnovi s drugima, pravo da mu se osiguraju primjereni uvjeti kako bi se ostvario njegov najbolji interes, te razumnu prilagodbu djetetovim individualnim potrebama, stoga kraći boravak djeteta u vrtiću ulazi u područje nedopuštenog razlikovanja od druge djece, dakle diskriminatornog postupanja. Uočavamo isto tako da skraćivanje boravka djeteta uobičajeno nije potkrijepljeno bilo kakvim razumnim argumentom najboljeg interesa djeteta, nego se procjenjuje „zahtjevnost“ djeteta u odnosu na uobičajeni radni proces u predškolskoj ustanovi.

Iskustvo djevojčice s teškoćama u razvoju: *Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom obratila se u jednom slučaju baka i skrbnica djevojčice s teškoćama u razvoju, zamolbom da joj se pomogne kod uključivanja u redovni vrtić. Privatni dječji vrtić jedini u općini u kojoj živi odbio je zamolbu za prijem djeteta pozivajući se na dokument „Predškolski odgoj s programskim usmjerenjima njege, odgoja, zaštite i rehabilitacije djece predškolske dobi s poteškoćama u razvoju (Ministarstvo kulture i prosvjete Zavod za školstvo RH iz 1993), u kojem se navodi da je potrebno odraditi niz predradnji kako bi se s djetetom s teškoćom moglo što kvalitetnije raditi, a sve na dobrobit istog. Kako vrtić (osnivač fizička osoba) nije u mogućnosti osigurati odgovarajuće uvjete – dijete ne može biti primljeno.*

Vrtiću smo uputili upozorenje zbog činjenice da se uz „Programska usmjerenja“ Zavoda za školstvo iz 1993.g., istovremeno ne osvrće na odredbe Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju¹⁰ koji između ostalog navodi:

-... Predškolski odgoj ostvaruje se u skladu s razvojnim osobinama i potrebama djece te socijalnim, kulturnim, vjerskim i drugim potrebama obitelji.

-... U ostvarivanju programa iz članka 15. ovoga Zakona dječji vrtić je dužan:

- stvarati primjerene uvjete za rast i razvoj svakog djeteta,
- dopunjavati obiteljski odgoj i svojom otvorenosti uspostaviti djelatnu suradnju s roditeljima i neposrednim dječjim okruženjem.

Činjenica je da Zakon o predškolskom odgoju definira prednost pri upisu djece s teškoćama u razvoju u dječje vrtiće ...*koji su u vlasništvu jedinica lokalne uprave i samouprave ili u državnom vlasništvu...* Unatoč tome, preporučili smo da i u ovom slučaju vrtić uzme u obzir da se radi o djetetu s teškoćama u razvoju i bez roditeljske skrbi, što je dodatna okolnost zbog koje bi djetetu trebalo omogućiti pristup predškolskom odgoju.

Osnivaču vrtića (općini) uputili smo preporuku da u suradnji s lokalnim vrtićem poduzme sve potrebne mjere kako bi djevojčica ostvarila pravo na boravak u vrtiću (moguće sufinanciranje asistenta osiguranog putem javnih radova, osiguravanje dodatnog odgajatelja na stručnom osposobljavanju bez zasnivanja radnog odnosa, sufinanciranje troškova boravka djeteta u vrtiću drugog osnivača i sl.).

Također smo ukazali na činjenicu na koju je pozornost skrenulo i nadležno Ministarstvo obrazovanja, da je „u skladu sa Strategijom EU 2020, u smislu smanjenja siromaštva i sprečavanja ranog napuštanja škole, te što ranijeg kognitivnog i socio-emocionalnog razvoja potrebno povećati obuhvat djece predškolske dobi od navršene četvrte godine života do polaska u školu na 95%, što znači da svaka jedinica lokalne samouprave mora osigurati smještajne kapacitete za 95% obuhvata djece rane i predškolske dobi do 2020. godine“.

Prema podacima **MZOS u 2015./2016. pedagoškoj godini** ukupna obuhvatnost djece rane i predškolske dobi u redovitim programima (petosatnim i desetosatnim programima) iznosila je **64%** djece **predškolske dobi**. Obuhvatnost djece kraćim programima je oko **36%**.

Potrebno je promicati vrijednost uključivanja djece rane i predškolske dobi u sustav odgoja i obrazovanja od najranije dobi, što možemo osigurati jedino konkretnim odlukama jedinica lokalne samouprave.

Zadovoljavajuće rješenje ovog slučaja nije nađeno, iako je općina odlučila financirati troškove dodatne osobe – pomoćnika. Kako se radi o prigradskoj općini, vrtić nije mogao odmah osigurati osobu

¹⁰Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju („Narodne novine“, br. 10/91, 107/07, 94/13)

odgovarajućeg profila koja bi bila pomoćnik djetetu, te je kao privremeno rješenje odlučeno da će djetetu u vrtiću pomagati baka.

Iskustvo pravobraniteljice je da se u postupcima po pritužbi na nedostatak inkluzivne podrške u vrtiću, po preporuci Ureda ili upozorenja zbog propuštanja razumne prilagodbe, gotovo u pravilu naknadno uključi osnivač vrtića pozitivnim odgovorom za financiranje asistenta. Međutim, smatramo da osnivač vrtića treba učiniti sve potrebno kako bi se stvorile pretpostavke da niti jedno dijete s teškoćama u razvoju ne bude onemogućeno u ostvarivanju prava na inkluzivno obrazovanje (asistent/dodatni odgajatelj i dr.).

*Profesorica Dejana Bouillet s Učiteljskog fakulteta u Zagrebu ističe kako su istraživanja i praćenje djece pokazala da ona djeca koja su bila uključena u programe ranog odgoja i obrazovanja imaju bolje rezultate u kasnijem tijeku obrazovanja od onih koja nisu. Istovremeno sustav ne prepoznaje važnost ranog odgoja i obrazovanja kao podrške djeci koja su izložena rizicima socijalne isključenosti (uključujući i djecu s teškoćama) i doprinos socijalnom, emotivnom i kognitivnom razvoju djece, a ne samo skrb o djeci tijekom radnog vremena roditelja. Rani inkluzivni predškolski odgoj i obrazovanje financijski je isplativiji. **Što se ranije djeca uključe, kvalitetniji su njihovi rezultati u daljnjem obrazovanju.** Usprkos tome, brojne su strukturne i institucijske neravnopravnosti u pristupu inkluzivnom ranom odgoju i obrazovanju. Prava nisu dobro artikulirana u javno-političkim dokumentima i nedostaje kvalitetan nadzor inkluzivnih politika. Udio djece u dobi od 0-5 godina koja su izložena riziku siromaštva i socijalne isključenosti 2012. je bio 25.9 % u EU, a 32.4 u Hrvatskoj. Udio djece starije od 3 god. koja nisu uključena ni u jedan oblik predškolskog odgoja u 2011. bio je u EU 11 % a 31 % u Hrvatskoj. Razlike u sudjelovanju u programima RiPOO među petogodišnjacima s teškoćama koji imaju kumulativne rizike socijalno-ekonomske i kulturalne bio je za EU 11,9 % a 31,9 za Hrvatsku.*

250 sati obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja nije dovoljno. Nacionalni kurikulum dobro definira pravo djeteta s teškoćama na inkluzivni rani odgoj i obrazovanje, ali Pravilnik o sadržaju i trajanju programa predškolskog odgoja i obrazovanja nije usklađen s Kurikulumom i u njemu se ni ne spominju rizične skupine djece niti kako osigurati da djeca u RiPOO-u dobiju potrebnu podršku. Djeca nisu ravnopravna u pristupu RiPOO ovisno o mjestu stanovanja, jer koliko koja lokalna zajednica ulaže u predškolski odgoj i obrazovanje nije u korelaciji s proračunom tih zajednica nego ovisi o senzibiliziranosti čelnika

Uvjetovanje odluke o upisu djeteta **prethodnim** osiguravanjem asistenta predstavlja povredu prava djeteta na odgoj i obrazovanje u redovnoj sredini, na ravnopravnoj osnovi s drugom djecom odnosno diskriminaciju. Roditelji se u tom slučaju obraćaju udrugama, lokalnoj samoupravi i državnim institucijama, smatrajući da pomoćnika djetetu trebaju osobno pronaći, a ponekad i osobno financirati. U dječjim vrtićima trebala bi se usvojiti pozitivna praksa da poštujući zakonske odredbe uključe dijete, te da odmah nastave raditi na osiguravanju uvjeta za kvalitetniji boravak djeteta s teškoćama u razvoju.

Eventualna pasivnost u iznalaženju mogućnosti za uključivanje djece s teškoćama u razvoju ponašanje je koje je opisano u odredbi **Zakona o suzbijanju diskriminacije** („Narodne novine“, br. 85/08, 112/12) kao **propuštanje razumne prilagodbe onemogućavanjem korištenja javno dostupnog resursa** prilagodbom infrastrukture i prostora, korištenjem opreme **i na drugi način** koji nije nerazmjern teret za onoga tko je to dužan omogućiti.

2015. godine ministarstvu nadležnom za obrazovanje uputili smo preporuku da zakonskim odredbama regulira angažiranje pomoćnika u vrtiću, koji se u izvjesnom broju vrtića realno koristi. U ispitivanju koje smo proveli u 2013.g., od 120 vrtića njih 71 je kao jedan od oblika podrške naveo pomoćnika.¹¹ Zakonodavno uređenje ovog područja doprinijelo bi ujednačavanju prakse prilikom izbora osobe pomoćnika, a s druge strane vodilo prema sustavnijem financiranju. Izvjestan broj vrtića i njihovih osnivača ukazao nam je na nedostatak natječaja na koja bi mogli aplicirati za sredstva za financiranje pomoćnika u predškolskim ustanovama.

¹¹ Izvješće o radu Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2013. godinu (www.posi.hr)

Iskustvo djeteta s teškoćama u razvoju: Činjenica da sustav pomoćnika u predškolskom odgoju nije zakonski reguliran predstavlja problem pogotovo u nekim specifičnim slučajevima, kao što je to *bilo s financiranjem stručnog komunikacijskog posrednika za gluhoslijepo dijete. Kako uključivanje bilo kakve vanjske podrške uopće nije zakonodavno uređeno, djetetu je osiguran pomoćnik u vidu trećeg odgajatelja, Međutim, bez podrške prevoditelja za gluhoslijepu, dijete je unatoč fizičkom boravku u vrtiću i kvalitetnom angažmanu stručnog tima i djelatnika Vrtića u stvari bilo izolirano, čime se ne postiže i osnovna svrha boravka djeteta u vrtiću – socijalizacija i interakcija s drugom djecom.* Pitanje osobe pomoćnika problem je za manje sredine koje obilježava nedostatak odgovarajućeg stručnog kadra, koji se sukladno stavu Ministarstva može angažirati za poslove pomoćnika u vrtiću. O ovoj problematici nužno treba započeti stručnu raspravu koja bi trebala rezultirati donošenjem zakonskih i drugih propisa.

Iskustvo dječjeg vrtića: *Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom obratio se Dječji vrtić Bajka iz Zagreba apelom za podršku kod uvođenja terapijskih i pasa pomagača u predškolske ustanove za rad s djecom s teškoćama u razvoju. U dopisu se navodi da su slijedom niza znanstvenih istraživanja i europske prakse počeli razmišljati o uvođenju terapijskih pasa u rad s djecom s teškoćama u razvoju u dječjem vrtiću. Zbog iskazanog interesa roditelja djece s teškoćama u razvoju započete su pripreme aktivnosti, kako bi se rad s terapijskim psom u skupini djece s poremećajem iz autističnog spektra uveo kao pokusni program i inovacija u tom vrtiću. Znajući da uloga i korištenje terapijskog psa još uvijek nije zakonski definirana, ali uzevši u obzir činjenicu da je višegodišnja praksa nekih ustanova u Republici Hrvatskoj koje već koriste ovakav oblik terapijskog rada izuzetno pozitivna, DV Bajka izradio je Pokusni program uključivanja terapijskog psa u rad s djecom s teškoćama u razvoju pod nazivom „Pas na zadatku“.* Navedeni program nije dobio suglasnost Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta, a DV Bajka smatra da je ovakvim postupkom Ministarstva povrijeđeno pravo djece s teškoćama u razvoju da ostvare stručni rad na jednoj kvalitetnijoj razini, te da se ne uzima u obzir dobrobit djece. U ispitnom postupku izvršen je uvid u Pokusni program uključivanja terapijskog psa u rad s djecom s teškoćama u razvoju „Pas na zadatku“, uvid u mišljenje HZJZ, kao i mišljenje MZOS.

Iako je MZOS ozbiljno razmatralo ovo pitanje, u konačnom mišljenju kojim je odbijena suglasnost za ovaj program, nisu vidljivi sadržajni i stručni argumenti za ovakvu odluku. Svoj odgovor Ministarstvo potkrepljuje mišljenjem HZJZ-a o potrebi prethodne edukacije svih djelatnika dječjeg vrtića; činjenicom da ne postoje zakonske pretpostavke prema kojima bi se pas pomagač i terapijski pas uveo u javne ustanove, pa prema tome i u sustav predškolskog odgoja i obrazovanja; te činjenicom da je to inovacija u odgojno-obrazovnom sustavu Republike Hrvatske.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom ne podržava ovakav zaključak Ministarstva znanosti obrazovanja i sporta, iz više razloga:

Mišljenje HZJZ-a ne sadrži zabranu uvođenja terapijskog psa u predškolske ustanove, već predviđa sigurnosno-zdravstvene pretpostavke koje su Pokusnim programom zadovoljene (cijepljenja, školovanost psa i polaganje ispita pred povjerenstvom), što je dokumentirano potvrdama o zdravstvenom stanju terapijskog psa i položenom ispitu. U pogledu predložene edukacije djelatnika vrtića, smatramo da je ova aktivnosti Pokusnim programom također obuhvaćena (točka 9., str. 18. Programa).

Što se tiče nepostojanja zakonskih odredbi, činjenica je da zakonska regulativa iz 1998.g. o korištenju pasa vodiča za slijepu osobu ne odgovara potrebama suvremenog društva, stoga i jest započela procedura donošenja nove zakonske regulative. Zakonom o kretanju slijepu osobu uz pomoć psa vodiča („Narodne novine“, br. 131/98) Hrvatskoj udruzi za školovanje pasa vodiča i mobilitet dane su javne ovlasti u pogledu školovanja psa, uvjeta za polaganje ispita o osposobljenosti psa vodiča, te izdavanja potrebnih isprava. Pravilnik o osposobljavanju slijepu osobu za kretanje uz pomoć psa vodiča („Narodne novine“, br. 48/99) definira program osposobljavanja korisnika psa vodiča, program osposobljavanja psa vodiča, kao i uvjete za polaganje ispita osposobljenosti psa vodiča. Mišljenja smo da zakonodavstvo koje je trenutno na snazi daje dovoljan okvir i za korištenje terapijskog psa (definira uvjete koje treba zadovoljiti terapijski pas, postupak za certificiranje voditelja terapijskog psa, ispit pred stručnim povjerenstvom i dr.), u dijelu koji se odnosi na psa i njegovog vodiča. Budućim zakonodavstvom će se

definirati upotreba **psa kao pomagača** (vodiča, terapijskog psa i dr.) te proširiti korisničke skupine na sve osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju.

Do tada, činjenica je da se praksa korištenja terapijskog psa primjenjuje i u više ustanova u Republici Hrvatskoj (Centar Silver, Mali dom, Centar Goljak i dr.), te nemamo saznanja da bi korištenje terapijskog psa u rehabilitaciji djece s teškoćama u razvoju na bilo koji način predstavljalo ugrozu zdravlju i sigurnosti djece. S druge strane, stručna opravdanost i dosezi terapije psom prezentirani su u međunarodnoj i domaćoj literaturi, kao i u praksi ustanova koje ovu terapiju već primjenjuju.

Na osnovu navedenog, preporučili smo da Ministarstvo znanosti i obrazovanja ostvari daljnju suradnju sa stručnim institucijama i stručnjacima za područje rehabilitacije i odgoja i obrazovanja, kao i stručnjacima iz institucija i javnih ustanova u kojima je terapijski pas dio redovitog rehabilitacijskog programa, radi usvajanja stručnog stava o ulozi terapijskog psa u radu s djecom.

Ukoliko se ne može utvrditi postojanje ozbiljnih stručnih argumenata koji bi osporavali ovakav oblik rehabilitacije, smatramo da nije prihvatljivo da se djeci s teškoćama u razvoju uskrati dobrobit ovakvog oblika terapijskog rada.

Tijekom prošle godine zaprimili smo i dvije pritužbe roditelja na odluke osnivača vrtića na njihovom području kojima se definira povlaštena cijena vrtića za određene kategorije djece i obitelji, a u jednom slučaju i na činjenicu da zakonskom odredbom nije definirana prednost upisa djece čiji su **roditelji osobe s invaliditetom**. Nadležnom Ministarstvu stoga smo uputili prijedlog izmjene čl.20. Zakona o predškolskom odgoju i naobrazbi. Tom su odredbom navedene kategorije djece koja imaju pravo prednosti upisa u vrtić, tu su uključena i djeca roditelja žrtava i invalida domovinskog rada, ali ne i djeca roditelja s invaliditetom. Smatramo da je ta kategorija djece, iako zaslužuje najveću zaštitu društva, nepravedno izostavljena i time onemogućena u ostvarivanju prava na prednost upisa u vrtić, odnosno stavljena u nepovoljniji položaj u odnosu na druge osjetljive kategorije djece.

Uzevši u obzir obavezu podržavanja roditeljstva osoba s invaliditetom, kojima je potrebna podrška u ispunjavanju roditeljske uloge, smatramo da je pogotovo ovu kategoriju djece potrebno posebno zaštititi. Roditelji s tjelesnim invaliditetom, slijepi, gluhi kao i roditelji s drugim vrstama invaliditeta, trebaju podršku u podizanju djeteta, poticanju učenja, razvoja govora, socijalizaciji, te je u tom smislu prvenstveni interes djeteta da u dijelu dana boravi u predškolskoj instituciji čija je zadaća nadopuniti roditeljski odgoj.

Ministarstvo u svojem odgovoru upućuje na slobodu osnivača vrtića da prednost upisa osigura i za neku drugu skupinu koja nije definirana navedenom odredbom.

3.12.2. OSNOVNOŠKOLSKO OBRAZOVANJE

Prema podacima MZO, šk. god. 2015/2016. u osnovnim školama nastavu pohađa **21.542** učenika s teškoćama u razvoju (**6,69%** učenika osnovnih škola).

Najviše učenika s teškoćama integrirano je u redovite razredne odjele (**82,58%**) te pohađa nastavu u redovitom programu uz individualizirane postupke (**43,97%** učenika s teškoćama) i redoviti program uz prilagodbu sadržaja i individualizirane postupke (**38,67%** učenika s teškoćama).

Najveći broj pritužbi roditelja učenika s teškoćama u razvoju tijekom 2016.g. odnosio se na podršku pomoćnika u nastavi. Povećan je broj pritužbi zbog nedobivanja pomoćnika, pogotovo kod onih koji su do ove godine koristili ovaj oblik podrške. Isto tako uočavamo povećano nezadovoljstva izborom osobe pomoćnika.

Tako se pravobraniteljici za osobe s invaliditetom pritužio roditelj nezadovoljan dobi osobe pomoćnika "...djetetu baš nije ugodno raditi s osobom koja ima dosta godina..". U jednom drugom slučaju radilo se o primjedbi zbog izgleda pomoćnika i sumnje na zdravstveno stanje pomoćnika. U nekim slučajevima primjedbe su vrlo nespecifične, a svode se na odnos prema djetetu ili lošoj komunikaciji pomoćnika s roditeljima.

Veliki dio pritužbi odnosio se na činjenicu da je djetetu odobren pomoćnik u manjoj satnici nego ranijih godina.

Predstavnici Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom su tijekom 2016. g. posjetili nekoliko osnovnih škola radi direktnog uvida u rad pomoćnika. Nakon provedenog ispitnog postupka nije potvrđena većina ovakvih navoda roditelja, ali primjedbe ukazuju na izvjesno neshvaćanje uloge pomoćnika u nastavi, postupak izbora pomoćnika, kao i uloge roditelja u izboru osobe pomoćnika.

Roditeljima je u takvim slučajevima obrazložen postupak za izbor pomoćnika u nastavi.

Pomoćnici u nastavi angažirani u okviru projekta „Pomoćnici u nastavi/stručni komunikacijski posrednici kao potpora inkluzivnom obrazovanju, faza II“, biraju se temeljem definiranih kriterija. Ocjenu prihvatljivosti projektnih prijedloga provodi Povjerenstvo Agencije za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih, koje uspoređuje dostavljenu dokumentaciju za učenike s teškoćama u razvoju s uvjetima natječaja. Nakon provjere prihvatljivosti dokumentacije i prijedloga za osiguravanje pomoćnika u nastavi za svako pojedino dijete, provodi se selekcijski postupak temeljem kojeg se odabiru pomoćnici u nastavi koji su upućeni u škole, a izabrani pomoćnici dužni su obaviti sanitarni pregled tijekom kojeg se utvrđuje zdravstveno stanje asistenata, kao što se na isti način provodi provjera zdravstvenog stanja svih djelatnika škole. Selekcijski postupak za izbor kandidata obuhvaća usmeni intervju i psihološko testiranje kandidata.

Pomoćnik u nastavi dio je školskog sustava i njegova je uloga da provodi predviđeni program podrške djetetu, kao što to čini i svaki drugi djelatnik škole. Stoga niti izbor nastavnika niti izbor pomoćnika nije u ingerenciji roditelja. Odabir i razlikovanje pomoćnika po dobi, nacionalnosti, zdravstvenom stanju, invaliditetu, spolu i dr. predstavlja izravnu diskriminaciju opisanu čl. 1. u 2. Zakona o suzbijanju diskriminacije („Narodne novine“, br. 85/08, 112/12), koja je zakonom zabranjena, stoga prigovori da je pomoćnik star ili je određenog spola ili nacionalnosti nisu prihvatljivi.

Pritužbe roditelja koje se odnose na smanjenu satnicu pomoćnika ili neodobranje pomoćnika, razmatrali smo u svjetlu teškoća u razvoju kod djeteta, potrebi za pomoćnikom i programu rada pomoćnika, koje smo tražili od škola. U jednom slučaju navedeno je u programu rada da pomoćnik treba „pružiti učeniku pomoć u nošenju školske torbe“, navedeno je i da potrebnu podršku učeniku može osigurati stručna služba škole, ali da će škola zatražiti pomoćnika u nastavi u sklopu projekta Hrvatskog zavoda za zapošljavanje putem javnih radova. Očito je da će se iz nekog izvora osigurati sredstva za rad pomoćnika u nastavi za podršku koju može osigurati i stručna služba škole.

U jednom drugom slučaju utvrdili smo da je učenica samostalno pokretna, a samo u jednom dijelu motoričkih aktivnosti potrebna joj je pomoć druge osobe. Unatoč tome, roditelj je inzistirao na punoj satnici pomoćnika u nastavi za dijete.

Ovdje vidimo u prvom planu problem nepoznavanja uloge pomoćnika u nastavi, što rezultira često puta nerealnim očekivanjima o dobrobiti njihova angažiranja, očekivanja da pomoćnik u nastavi „pomaže u učenju“ učeniku s intelektualnim teškoćama, posao pomoćnika sveden je na „pomoć u nošenju školske torbe“ a često puta sa očekivanja usmjerena na određenu osobu, spol ili dob pomoćnika „jer dijete ima pravo na sreću“ i sl.

Uloga pomoćnika u nastavi nije pružanje pomoći u učenju i savladavanju školskog gradiva, pa niti rehabilitacija ili stvaranje prijateljstva između asistenta i učenika. Uloga pomoćnika u nastavi jest tehnička pomoć u aktivnostima koje učenik samostalno ne može izvršiti, a program rada pomoćnika, sukladno potrebama pojedinog djeteta, određuje stručni tim škole i voditelj pomoćnika u nastavi. Program rada pomoćnika u nastavi temelji se na potrebama konkretnog djeteta s obzirom na njegov invaliditet, a u konačnici treba osigurati uživanje prava na obrazovanje na jednakoj osnovi s drugima, pri čemu treba osiguravati i poticati djetetovo osamostaljivanje.

Osim toga, niz godina svjesni smo da nepostojanje sustavnog financiranja pomoćnika u nastavi predstavlja potencijalnu nejednakost učenika ovisno o tome kakvu financijsku ili organizacijsku snagu ima osnivač škole koju pohađa, ili kako će biti ocijenjen projekt za odobranje pomoćnika u nastavi. Projektno financiranje pomoćnika osim što je organizacijski i administrativno zahtjevno, ne osigurava kontinuitet podrške i ne može zadovoljiti specifične potrebe pojedinih učenika. Već smo ranijih godina

ukazivali na teškoće koje se javljaju kod učenika koji imaju neke specifične potrebe, pa se zahtijeva npr. pomoćnik određenog spola, fizičke snage, specifičnih znanja ili druge posebne vještine.

Podsjećamo da je i **UN-ov Odbor za praćenje Konvencije o pravima osoba s invaliditetom** u zaključnim preporukama izrazio **zabrinutost zbog ovako neuređenog sustava podrške inkluzivnom obrazovanju**, posebno u odnosu na osiguravanje podrške pomoćnika u nastavi.

Podzakonski akt trebao bi definirati jasne kriterije za odobravanje pomoćnika u nastavi i komunikacijskih posrednika, njihovu ulogu, zaduženja i odgovornosti. Potrebno je regulirati cijeli proces angažiranja pomoćnika u nastavi, počevši od definiranja potrebe za pomoćnikom, do realizacije toga procesa, što bi vjerujemo dovelo i do šireg razumijevanja značenja ovakve potpore (*u vrijeme dovršetka ovog izvješća, prema saznanjima Ureda, nadležno Ministarstvo dovršava pravilnik o podršci pomoćnika i stručnog komunikacijskog posrednika*).

Učenici s teškoćama u razvoju ovaj oblik podrške trebaju dobiti u obimu i na način koji će najmanje ograničiti pravo djeteta da u nastavi sudjeluju samostalno, jednako kao i druga djeca, bez prisutnosti roditelja ili drugih odraslih osoba, što konačno dovodi do njihove socijalizacije i emancipacije u mjeri u kojoj je to moguće.

Konvencija o pravima osoba s invaliditetom navodi da je radi potpore obrazovanju na jednakoj osnovi s drugima potrebno pružiti **individualizirane mjere potpore** koje najviše pridonose djetetovom akademskom i socijalnom razvoju: to mogu biti različita sredstva i oblici komunikacije, promicanje potpore vršnjaka, različite obrazovne tehnike i materijale za potporu osobama s invaliditetom, bez diskriminacije, na osnovi izjednačenoj s drugima, uz razumnu prilagodbu individualnim potrebama.

U slučaju blažih teškoća učenika smatramo da treba intenzivirati individualni rad stručnih suradnika s učenikom, intenzivirati suradnju škole i djetetovih rehabilitatora, osigurati edukaciju nastavnika i sl. Značajan oblik prilagodbe učeniku je i odgovarajuće vrednovanje i ocjenjivanje koje bi trebalo biti poticajno, na način u kojemu teškoća kod učenika najmanje dolazi do izražaja i ne utječe na iskazivanje znanja. Potrebno je vrednovati učenikov odnos prema radu i postavljenim zadacima te odgojne vrijednosti, načine, postupke i elemente vrednovanja prilagoditi teškoći i osobitosti učenika.

U velikom broju provedenih stručno-pedagoških nadzora naglašava se i preporučuje da svi odgojno-obrazovni djelatnici poštujući etički kodeks djeluju u najboljem interesu djeteta, te da je potrebno uspostaviti suradnju i dobiti povjerenje roditelja, s obzirom da je suradnja s roditeljima učenika s teškoćama u razvoju iznimno važna i utječe na razmjenu informacija, razumijevanje specifičnih potreba i uspjeh djeteta. Sustav podrške roditeljima djece s teškoćama u razvoju stoga je izuzetno važan segment podrške, jer educirani roditelj postaje kvalitetna karika u edukacijskom i rehabilitacijskom procesu djeteta s teškoćama u razvoju, a konstruktivna suradnja roditelja i stručnjaka višestruko pozitivno utječe na napredak djeteta.

Više pritužbi roditelja odnosilo se na **neosiguravanja odgovarajuće prilagodbe nastavnog procesa sukladno rješenjima ureda državne uprave**. Provedenim stručno-pedagoškim nadzorima Agencije za odgoj i obrazovanje, u velikoj većini slučajeva potvrđuju se pritužbe roditelja, te se odrede potrebne mjere za ispravljanje propusta.

Najčešći propusti su da za učenika nije izrađen individualni odgojno-obrazovni program ili je on nedovoljno specifičan (previše općenit), nema preciziranih sadržaja, ciljeva i strategija poučavanja i praćenja i vrednovanja učenikovih postignuća. Takve pritužbe također zaprimamo i u slučajevima nezadovoljstva i otpora roditelja prema započetom procesu promjene oblika školovanja iz tzv. djelomične integracije prema školi s posebnim programima. U takvim slučajevima pogotovo je važno i u interesu djeteta utvrditi da li je škola kvalitetno i dosljedno primijenila sve oblike podrške inkluzivnom obrazovanju prije odluke za posebnim programom školovanja.

Uočljivo veći broj pritužbi nego ranijih godina zaprimili smo zbog **vršnjačkog nasilja** i neprimjerenog odnosa prema učeniku s teškoćama u razvoju, nemara škole za specifične potrebe učenika kao i

predrasude nastavnog osoblja tijekom školovanja zbog čega je dijete izloženo vršnjačkom nasilju, a onda i sustavnom nasilju škole nad djetetom s teškoćama u razvoju. Ovo se pogotovo uočava kod djece s teškoćama iz autističnog spektra i ADHD.

Isto tako, u više slučajeva roditelji opisuju i svojevrsno nasilje kojemu su oni sami izloženi od strane roditelja druge djece iz razreda, koji ne poštujući pravo djeteta na privatnost javno traže izjašnjavanje o dijagnozi i terapijama, te agresivno i uvredljivo na sastancima predlažu da se dijete ispiše iz ovog razreda.

Iskustvo djeteta s teškoćama u razvoju: Neprihvatanje djetetovih razvojnih teškoća, nedostatak senzibilizacije djelatnika i nepoznavanje djetetovih specifičnih potreba rezultiralo je u jednom slučaju i nepotrebnim izricanjem pedagoške mjere, umjesto nastojanja da se djetetu s teškoćama u razvoju pomogne u punom uživanju prava na obrazovanje ravnopravno s drugom djecom. U ovom konkretnom slučaju stručno-pedagoški nadzor od strane AZOO-a utvrdio je niz propusta škole u osiguravanju primjerene podrške učeniku s teškoćama u razvoju zbog čega je školi upućeno upozorenje zbog kršenja prava djeteta na pristup obrazovanju i diskriminaciji zbog propuštanja razumne prilagodbe:

- Učenik funkcionira u okviru svojih razvojnih teškoća, a njegova ometajuća ponašanja učitelji bi trebali pokušati umanjiti pravilnim postupcima sukladno utvrđenim teškoćama učenika; na nekim od promatranih satova savjetnik AZOO-a ponašanje učenika ocjenjuje manje ometajućim nego od strane dijela drugih učenika;
- tijekom posjeta nastavi i strukturiranog praćenja nastave od strane viših savjetnika, utvrđeno je da gotovo u pravilu pripreme učitelja ne sadržavaju posebnu prilagodbu za učenika koji rješava radne listiće i zadatke koje koriste i drugi učenici, uglavnom nije dovoljno razrađen individualni pristup u radu, ne prepoznaje se primjena predviđenih postupaka i metoda rada iz IOOP-a, zadaci su učeniku prezahtjevni i ne odgovaraju učenikovim teškoćama, a IOOP-i su pisani općenito i bez razrade sadržaja, metoda rada i individualnih postupaka primjerenih učeniku
- postupanja gotovo svih učitelja na promatranim satovima ukazuju na neodgovarajući pristup učeniku – većina ne polazi od pozitivnih snaga učenika, usmjereni su na njegove razvojne teškoće i „posebnost“ koja se bez zadržke pred svim učenicima naglašava, te se može zaključiti da u prvom planu nije dijete nego (djetetov) invaliditet
- učenik u razredu nema niti jednog prijatelja, drugi učenici ga ne prihvaćaju, iz komunikacije s učenicima čini se da oni raspolažu i nekim iskrivljenim informacijama o učeniku u kontekstu koji ih se ne tiče, a posebno zabrinjava okolnost da su roditelji drugih učenika iz razreda duboko involvirani u taj „problem“, te se aktiviraju na „izbacivanju“ učenika iz ovog razrednog odjela;
- konačno, savjetnice AZOO izrazile su dvojbu vezano uz opravdanost izrečene pedagoške mjere opomene, te je navedena potreba preispitivanja izrečene mjere zbog činjenice da je najveći dio neprihvatljivih ponašanja povezan s učenikovim teškoćama i nedovoljnim i nedosljednim poštivanjem učenikovih posebnih potreba.

Neki učitelji primjenjuju prema učeniku krive strategije, u nekom području njihovog rada čini se da nedostaje senzibilitet ili znanje, a i jedno i drugo može biti odraz osobnog stava, pa čak i stava da su ostali učenici žrtve učenika s teškoćama te da se integracija jednih odvija nauštrb drugih. Mogućnost da djeca urednog razvoja budu žrtve dodatnog angažmana školskog sustava spram učenika s teškoćama u razvoju svakako će se izbjeći jačanjem kapaciteta za podršku učenicima s teškoćama.

Iskustvo djeteta s teškoćama u razvoju: U sličnom slučaju jednog drugog učenika posebno nas zabrinjava da su na roditeljskim sastancima dozvoljeni napadi roditelja drugih učenika i njihovi zahtjevi da se dijete „ispiše“ iz škole, te da se škola nije kvalitetnije postavila u odnosu na iracionalnost takvih reakcija roditelja drugih učenika, koje oni posredno prenose i svojoj djeci, čime se otežava položaj učenika s teškoćama u razvoju.

Zaposlenici škole trebaju se dodatno educirati te iskazati pozitivan odnos prema djetetovim specifičnostima. U rješavanju problema treba primjenjivati interdisciplinarni pristup te u međusobnoj komunikaciji i koristeći po potrebi pomoć vanjskih stručnjaka/djetetovih rehabilitatora nastojati pronaći učinkovite oblike rada s učenikom s teškoćama u razvoju.

Dijeljenje podataka o zdravstvenom stanju pojedinog učenika s roditeljima drugih učenika povreda je djetetovih prava. Kako bismo ostvarili obrazovnu inkluziju učenika s teškoćama u razvoju, trebamo im pružiti učinkovite individualizirane mjere potpore kojima će se olakšati njihovo obrazovanje i time potaknuti obrazovni i socijalni razvoj svakog takvog učenika.

Za uspjeh obrazovne inkluzije učenika s teškoćama u razvoju potrebno je posvetiti pozornost stvaranju pozitivne klime, prije svega u odnosu na učenike i roditelje u razrednom odjeljenju. Stručna služba škole treba pokazati profesionalnost i kompetencije u izboru stručnih postupaka i pristupa djetetu s ADDH kojima se negativni oblici ovog poremećaja mogu ublažiti, čime se drugim roditeljima upućuje jasna poruka da njihova djeca neće biti uskraćena zbog prisutnosti učenika s teškoćama u razvoju. Preveliko uplitanje drugih roditelja posredno se prenosi i na njihovu djecu i time utječe na prihvaćanje učenika s teškoćama u razrednom kolektivu.

Obrazovna inkluzija učenika s teškoćama u razvoju nije samo zakonska obaveza, nego i pitanje uživanja osnovnih ljudskih prava na jednakoj osnovi s drugima. Obaveza stvaranja pretpostavki za uključujuće obrazovanje učenika s teškoćama u razvoju uređena je strateškim nacionalnim dokumentima i propisima iz područja obrazovanja.

Ukoliko za učenika nije izrađen IOOP, nisu definirane učenikove slabosti niti potencijali, niti su definirane strategije postupanja prema učeniku u različitim situacijama, ukoliko nije uspostavljena intenzivna suradnja s djetetovim rehabilitatorom ili ukoliko nije educirano osoblje Škole i uspostavljena učinkovita suradnja s roditeljem koji je važan izvor informacija o djetetu i njegovim potrebama - sve to predstavlja propuštanje razumne prilagodbe individualnim potrebama učenika s teškoćama u razvoju.

Zaključno, svaki učenik ima pravo na obrazovanje u skladu sa svojim sposobnostima i potrebama u okvirima razumne prilagodbe.

Osim formalnih oblika podrške i prilagodbe djetetu s teškoćama u razvoju, postoje svakako i drugi, neformalni načini koji predstavljaju oblike razumne prilagodbe: to može biti senzibilitet, promjena osobnih stavova, timski rad između stručnih djelatnika škole, učenika i roditelja itd.

Pozitivna iskustva govore da je preduvjet za uspješnu inkluziju učenika s teškoćama korištenje **različitih resursa u školi i zajednici**, dobra i temeljita priprema nastavnog osoblja i učenika, kao i spremnost da se kontinuirano rješavaju poteškoće nastale „u hodu“.

Resursi na razini škole prvenstveno se odnose na ravnatelja, stručne suradnike, nastavnike, te roditelje djeteta. Iz obilazaka nekih škola u Gradu Zagrebu te razgovora s ravnateljima i stručnom službom u školi, potvrđuje nam se u praksi značajna uloga ravnatelja škole i stručne službe u osiguravanju uvjeta za postizanje optimalnog razvoja svakog učenika.

Edukacija nastavnika i osoblja odgojno-obrazovnih ustanova je i dalje imperativ uspješne obrazovne inkluzije. Educirani nastavnik jedan je od značajnih elemenata inkluzivnog obrazovanja.

Iskustvo učenika s pervazivnim razvojnim poremećajem: *Tijekom prošle godine zaprimili smo i nekoliko pritužbi roditelja upravo na nestručan rad djelatnika škole. Majka učenika s pervazivnim razvojnim poremećajem navodi da želi prekinuti školovanje djeteta koje ima veliki otpor prema odlasku u školu, dok kod kuće primjereno funkcionira. U svojem podnesku navodi da škola nema educirane rehabilitatore za rad s autističnom djecom, a ni sa roditeljima takve djece, da postoje problemi u odnosima zaposlenika prema djeci i roditeljima, da se primjenjuje fizičko i psihičko maltretiranje i kažnjavanje djece. Posljedica svega je da dijete odbija povratak u školu, pa čak i izlazak iz kuće, te se roditelji savjetuju sa stručnjacima na koji način vratiti njegovo povjerenje i osjećaj sigurnosti.*

Prema zakonskim odredbama, nastava u kući može se odobriti učeniku koji zbog većih motoričkih teškoća ili kronične bolesti ne može pohađati nastavu u Školi, stoga je u ovom slučaju roditelju odbijen zahtjev.

Kad se radi o učeniku s pervazivnim razvojnim poremećajem ostanak kod kuće i bez ikakvog organiziranog programa nije djetetov interes. Agencija za odgoj i obrazovanje konzultirana je u ovom slučaju te se naglašava da je 'školovanje u osnovnoj školi obavezno, a za kvalitetniju podršku preporučeno je traženje pomoćnika u nastavi, ali do sada nije pronađena adekvatna osoba za taj posao.

Smatramo da je podizanje kvalitete rada stručnjaka i edukacija nastavnika zadatak kojega treba obavljati planski i sustavno.

Prema podacima **Agencije za odgoj i obrazovanje, u 2016.g.** provedeno je ukupno **459** stručno-pedagoških nadzora, od čega **57** nadzora koji su se odnosili na djecu s teškoćama u razvoju, od čega **48** u osnovnoj i **9** nadzora u srednjoj školi. S ciljem što kvalitetnije integracije učenika s teškoćama u razvoju u redoviti odgojno-obrazovni sustav, a radi osiguranja stručno-savjetodavne pomoći i potpore školama AZOO je oformila mobilne stručne timove. U organizaciji Agencije organizirano je **106** stručnih skupova koji su se odnosili na integraciju učenika s teškoćama, kojima je prisustvovalo **6211** odgojno-obrazovnih radnika. **85** stručna skupa organizirano je po pozivu odgojno-obrazovne institucije, od toga **21** usavršavanje u srednjim školama.

Agencija za odgoj i obrazovanje u praksi uočava pozitivan odnos odgojno-obrazovnih radnika prema inkluziji učenika s teškoćama u razvoju, ali za uspjeh tog procesa potrebno je raditi na primarnoj edukaciji studenata na fakultetima koji obrazuju odgojno-obrazovne radnike. Prije svega, nužno je podizati znanja o sposobnostima djece s teškoćama u razvoju, te se usmjeriti na njihove mogućnosti, a ne samo na njihov invaliditet.

Isto tako, potrebno je raditi na sustavu rane rehabilitacije djeteta s teškoćama u razvoju, obzirom da je napredovanje djeteta u obrazovnom sustavu lakše ukoliko se sa rehabilitacijom započne od najranije dobi djeteta.

Stoga kao društvo trebamo razvijati javne politike usmjerene na socijalnu inkluziju, jer uspjeh obrazovne inkluzije nadovezuje se na kvalitetne usluge djeci s teškoćama u razvoju od najranije dobi, kao i usluge koje i školskom sustavu stoje na raspolaganju u pružanju potrebne podrške.

Prema podacima **MDOMSP za studeni 2016.g.**, uslugu pomoći pri uključivanju u programe odgoja i redovitog obrazovanja (integracija) ostvarilo je svega **384** korisnika, iako se ova usluga pruža upravo kao kontinuirana stručna potpora nastavnicima, do 5 sati tjedno, čime predstavlja značajnu podršku sustavu obrazovanja u osiguravanju obrazovne inkluzije učenika s teškoćama u razvoju.

Prijevoz, prilagođeni prijevoz ili prijevoz uz pratnju još uvijek nije odgovarajuće riješeno pitanje, te i dalje zaprimamo pritužbe roditelja učenika s teškoćama u razvoju jer prijevoz nije osiguran ili naknada za individualni prijevoz roditelja nije adekvatna.

Iskustvo učenika s teškoćama u razvoju: *Majka učenika jedne srednje škole, a i sama škola obratila nam se zbog smanjene naknade za individualni prijevoz roditelja. Prošle školske godine MZOS je roditeljima odobrilo refundaciju troškova goriva za vožnju učenika na relaciji kuća - škola i obrnuto. Ove školske godine refundira se samo trošak prijevoza od kuće do škole, ali ne i prijeđeni kilometri koje roditelj učini nakon što dovede dijete u školu, te ponovnom odlasku u školu po dijete. Na taj način roditelju se ne priznaje realan, stvarni trošak prijevoza, a roditelj razmišlja o prekidu školovanja djeteta jer ne može podnositi takav financijski teret.*

Ovako isplaćena naknada troškova prijevoza odgovarala bi zakonskoj odredbi da se za učenika s teškoćama u razvoju organizira besplatni prijevoz bez obzira na udaljenost, te je u okvirima razumne prilagodbe kojom se učeniku s teškoćama u razvoju osigurava ravnopravno uživanje prava zajamčenih zakonom na ravnopravnoj osnovi s drugima.

Odlukom o kriterijima za financiranje povećanih troškova prijevoza i posebnih nastavnih sredstava i pomagala za školovanje učenika s teškoćama u razvoju u srednjoškolskim programima u 2016.g. predviđeno je da se učenicima s teškoćama u razvoju osiguravaju troškovi prijevoza koji može biti osiguran kao individualni prijevoz roditelja osobnim automobilom, prijevoz vlastitim školskim vozilom ili putem ovlaštenog prijevoznika (*U školskoj godini 2015./2016. osiguran prijevoz za 3.038 učenika s teškoćama u razvoju, podaci MZOS*).

Nadoknada troškova goriva određena je Odlukom, za prijevoz roditelja kao pratitelja, dakle samo za smjer vožnje kada se u automobilu nalazi i dijete.

Smatramo da ovakvim rješenjem učenici s teškoćama u razvoju i njihove obitelji nisu u jednakom položaju kao i drugi učenici - naime, učenik s teškoćama u razvoju koji u dolasku i odlasku iz škole može koristiti neki drugi oblik organiziranog ili javnog prijevoza i koristi ga samostalno, ne stvara dodatno financijsko opterećenje za obitelj. Kako se ovdje radi o djetetu koje zbog svojeg invaliditeta ne može koristiti redovni javni prijevoz, niti mu je prijevoz osigurala škola koju pohađa, svakako je potrebno osigurati i pravičnu i pravodobnu nadoknadu roditelju **za stvarno učinjene troškove** koje ima zbog prilagođenog prijevoza djeteta u školu.

Pritužbe su se odnosile i na nepostojanje pratitelja u školskom autobusu.

Iskustvo učenika s teškoćama u razvoju: *Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom obratila se majka učenika s pervazivnim razvojnim poremećajem zbog poteškoća u organiziranju prijevoza djeteta u školu. Dijete koristi organizirani prijevoz autobusom, međutim u autobusu nije osigurana redovita pratnja. Problem prijevoza odnosi se i na činjenicu da autobus djecu vozi samo jednom u smjeru kuća – škola – kuća nakon zadnjeg školskog sata, tako da djeca kojima nastava završava prije 6.sata moraju čekati prijevoz. Za učenika s teškoćama iz autističnog spektra vrijeme čekanja na polazak školskog autobusa može predstavljati problem. U konkretnom slučaju preporučili smo da se osigura pratitelj djece u školskom autobusu obzirom da se radi o učenicima s teškoćama u razvoju; prijevoz treba organizirati na način da prijevoz prati raspored nastave, što znači da bi učenici trebali imati mogućnost prijevoza kući odmah nakon završetka nastave, umjesto da po dva školska sata borave u školi čekajući prijevoz. Ovo pitanje treba razmotriti prilikom ugovaranja i organizacije prijevoza školskim autobusima, prema principima razumne prilagodbe .*

Prema Odluci o kriterijima za financiranje povećanih troškova prijevoza i posebnih nastavnih sredstava i pomagala, te sufinanciranje prehrane za učenike s teškoćama u razvoju Ministarstvo osigurava sredstva za povećane troškove prijevoza učenicima, kao i troškove prijevoza pratitelja kada je zbog vrste i stupnja teškoća pratitelj nužan, o čemu odluku donosi povjerenstvo škole. Sukladno odredbama navedene Odluke, Ministarstvu je potrebno dostaviti prijedlog ugovora s ovlaštenim prijevoznikom, koji bi trebao osigurati potreban broj vožnji ovisno o satnici učenika, te pratnju odnosno suvozača radi brige o prihvatu i iskrcaju djece iz autobusa. Škola, osnivač zajedno s Ministarstvom trebaju u svakom slučaju osigurati kvalitetan i primjeren prijevoz učenika s teškoćama u razvoju.

3.12.3. SREDNJOŠKOLSKO OBRAZOVANJE

Tijekom 2016.g. pritužbe iz područja srednjoškolskog obrazovanja potvrđuju da je nužno intenzivno raditi na provedbi zaključaka koje smo iznijeli u godišnjem izvješću za 2015.g.:

- osigurati edukaciju učitelja, nastavnika i profesora koji se obrazuju za nastavnička zvanja o radu s učenicima s različitim teškoćama u razredu kao i redovite i obavezne edukacije onih koji su već zaposleni
- povjerenstava za profesionalno usmjeravanje o nužnosti napuštanja medicinskog modela u postupcima profesionalnog usmjeravanja učenika
- obvezati srednje škole da omoguće upis učenika s teškoćama u razvoju sukladno Pravilniku o elementima i kriterijima za upis u I. razred srednje škole
- obvezati srednje škole na korištenje svih mogućih oblika podrške
- osigurati pristupačnost i kadrovsku ekipiranost - ispitati prvenstveno arhitektonsku pristupačnost, ali i informacijsku i komunikacijsku pristupačnost srednjih škola i tražiti od osnivača da u svoje strateške planove uvrste hitno osiguravanje elemenata pristupačnosti
- osigurati u srednjim školama potreban broj stručnih suradnika.

Pravobraniteljica je zatražila podatke od 98 **srednjih strukovnih škola diljem RH** radi uvida u trenutačne prilike u sustavu srednjoškolskog obrazovanja i elementima podrške učenicima s teškoćama u razvoju. Zaprimiti smo podatke od **78** obrazovnih ustanova, od čega 13 škola nije dostavilo potpune podatke ili nemaju učenike s teškoćama u razvoju, stoga su obrađeni podaci **65 škola**.

Tablica 1. Broj učenika s teškoćama u razvoju

Od ukupno 29 697 učenika u tim školama, oko 6% je učenika s teškoćama u razvoju, a čak nešto više je

ostalih učenika s teškoćama (teškoćama u učenju, emocionalnim problemima i problemima u ponašanju, te učenici s teškoćama uvjetovanim odgojnim, socijalnim i dr. čimbenicima), koji također trebaju posebne oblike pomoći i podrške.

Učenici s teškoćama u razvoju najčešće su uključeni

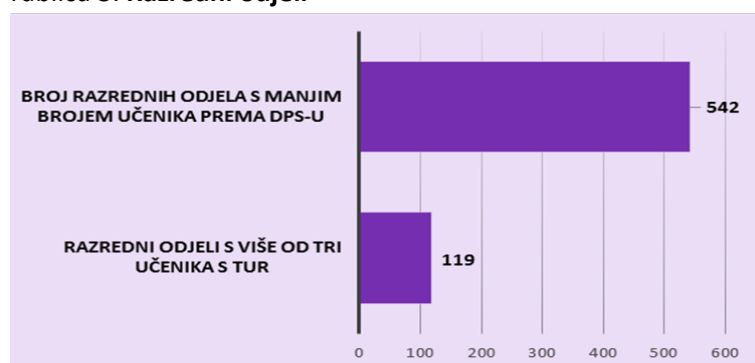
u redovni program s individualiziranim pristupom, nešto manji broj učenika ima prilagodbu sadržaja uz individualizirane postupke, 326 učenika je po posebnom programu, a 7 učenika imalo je odobrenu nastavu u kući.

Tablica 2. Oblici školovanja te vrste programskih potpora učenicima s teškoćama u razvoju

Zanimalo nas je i na koji način se poštuju odredbe Državnog pedagoškog standarda vezano uz broj učenika u razredu.

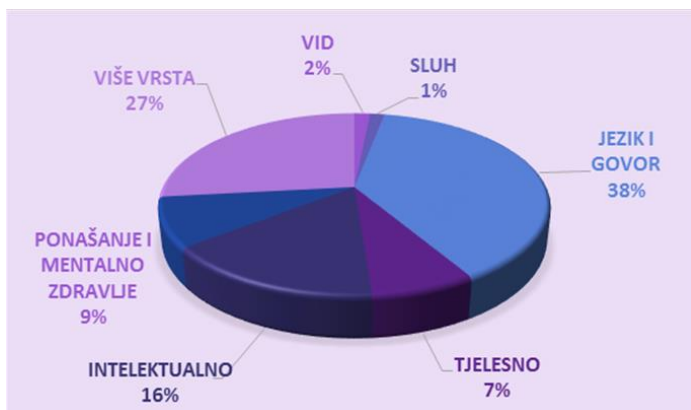
Tablica 3. Razredni odjeli

Prema navedenim podacima u tablici, anketirane škole imaju ukupno 119 razrednih odjeljenja u kojima je više od 3 učenika s teškoćama u razvoju. Ukazali su nam da se učestalo događa da jedan dio učenika s teškoćama ne upisuje putem ureda državne uprave sukladno Pravilniku o elementima upisa, nego se upisuju u redovnom postupku putem e-matice. Kako

škola ne zna za ove učenike, tako nema niti odgovarajuće pripreme za njihov upis i potrebnu podršku, pa se u nekim školama događa da se u razrednom odjelu nalazi i više od 5 učenika s teškoćama u razvoju. Na taj se način u anketiranim školama upisala gotovo trećina učenika s teškoćama u razvoju.

Tablica 4. Vrste oštećenja

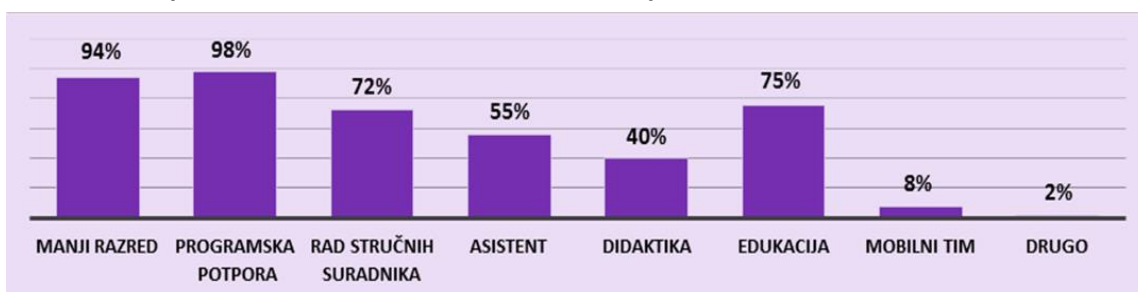

Prema podacima iz tablice o vrstama teškoća u razvoju, vidimo da je najveći broj učenika s teškoćama u razvoju s oštećenjima jezično – govorno - glasovne komunikacije (38%). Najmanje je djece s oštećenjem vida i sluha. Učenika s intelektualnim teškoćama je 16%, a učenika s oštećenje organa i organskih sustava – 7%.

Anketirane škole ukazuju i na izrazito veliki broj (7%) učenika s teškoćama zbog utjecajnih čimbenika. Iako nije propisano

na koji se način takvi učenici dijagnosticiraju, škole i stručne službe ih prepoznaju prije svega jer se s tim učenicima također treba intenzivno raditi, za što često nemaju dostatne kapacitete.

Tablica 5. Oblici podrške učenicima s teškoćama u razvoju

Kada govorimo o oblicima podrške učenicima s teškoćama u razvoju, uvijek naglašavamo da uz odgovarajući program, prilagodbu metoda i strategija u radu s učenicom, prilagođene udžbenike, potrebna je i tehnologija, ali i educirani nastavnik.

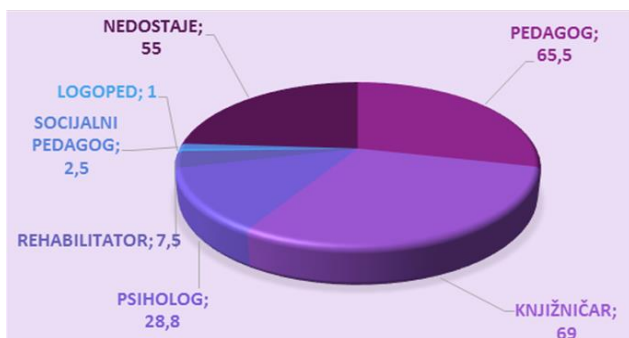
Anketirane škole odredile su se za korištenje podrške inkluzivnom obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju. Sve škole provode nastavu po redovnom programu uz individualizirani pristup ili uz prilagodbu sadržaja i individualizirani pristup.

Didaktičku prilagodbu, posebne udžbenike ili tehnologiju koristilo je 26 škola, asistente u nastavi 36 škola, a 49 škola je iskazalo da je nastavno osoblje sudjelovalo u određenom obliku edukacije – uglavnom putem AZOO-a i na županijskim stručnim vijećima, ili putem predavanja od strane stručnog suradnika škole.

Mobilni tim kao podršku u pristupu učeniku s teškoćama koristilo je samo 5 (8%) škola.

Individualni rad stručnih suradnika navelo je da primjenjuje 47 škola kao podršku u radu učenicima s teškoćama u razvoju.

Struktura stručnih suradnika pokazuje da najveći broj škola ima pedagoga i knjižničara. Neke škole ukazuju na problem da je knjižničar prema odredbama DPS-a stručni suradnik, ali on ne sudjeluje u specifičnom individualnom radu s učenicima s teškoćama u razvoju.

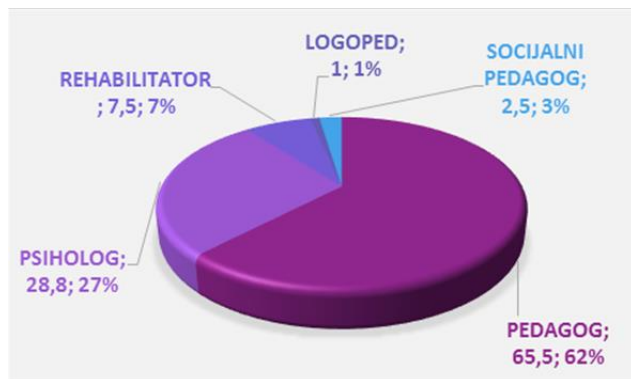
Tablica 6. Struktura stručnih suradnika

Struktura stručnih suradnika u anketiranim školama pokazuje da najveći broj škola zapošljava pedagoga i knjižničara. Uz ova dva profila, zaposleno je i 28 psihologa, ali svega je 1 logoped, 2,5 socijalna pedagoga i 7,5 rehabilitatora!

Škole su iskazale da im prema broju učenika s teškoćama u razvoju nedostaje 55 stručnih suradnika-rehabilitatora.

Činjenica je da knjižničar kao stručni suradnik ne radi u specifičnom stručnom radu s učenicima s teškoćama, te kada bi prikazali broj stručnih suradnika bez knjižničara, vidimo da pedagog čini 62% profila stručnih suradnika, psiholog je zastupljen u 27%, a su rehabilitator, socijalni pedagog i logoped zastupljeni u nešto više od 10% profila stručnih suradnika.

Tablica 7. **Struktura stručnih suradnika (bez knjižničara)**

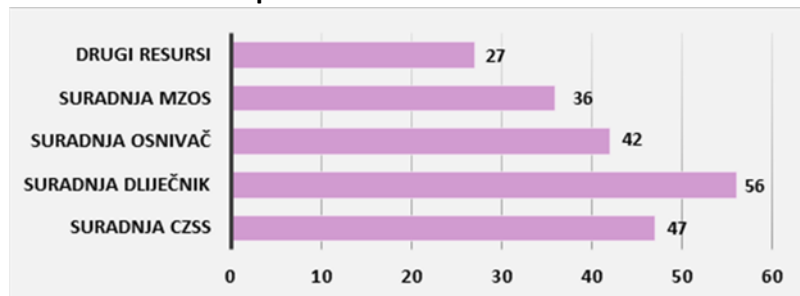
Kada znamo da je uz učenike s teškoćama u razvoju u ovim školama ukupno više od 2000 učenika s teškoćama (učenika s teškoćama u razvoju, teškoćama u učenju i ponašanju, učenika s teškoćama uvjetovanim drugim čimbenicima)¹² jasno je koliko veliki problem predstavlja nedostatak stručnjaka za rad s ovom osjetljivom kategorijom učenika.

Smatramo da je nedostatan broj potrebnih stručnjaka u radu s učenicima s teškoćama u razvoju dokaz sustavne nebrige za specifične potrebe svih osjetljivih kategorija učenika, posebice učenika s teškoćama u razvoju.

Nedostatak stručnih suradnika škole nastoje kompenzirati različitim oblicima suradnje izvan obrazovne ustanove, te prema dobivenim podacima najpozitivniju suradnju ostvaruju sa liječnicima školske medicine, centrima za socijalnu skrb i osnivačima.

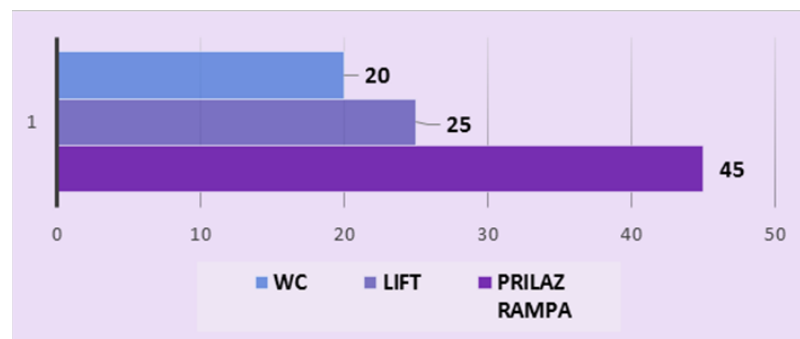
Što se tiče negativnog iskustva suradnje ono je najizraženije prema nadležnom ministarstvu, upravo u dijelu dobivanja odobrenja za zapošljavanje potrebnog broja stručnih suradnika.

Tablica 8. **Resursi za podršku**

Vidimo da je 27 obrazovnih ustanova koristilo neke druge resurse za suradnju i podršku – uglavnom se radi o lokalnim udrugama, u manjem broju slučajeva obiteljskim centrima i drugim institucijama.

Tablica 9. **Pristupačnost škola**

Pristupačnost obrazovne ustanove još je jedan značajan element koji doprinosi kvaliteti inkluzivnog obrazovanja učenika s teškoćama u razvoju. Od 65 anketiranih škola, najveći broj škola ima prilagođen ulaz u školsku zgradu (45). Svega 25 škola ima ugrađen lift, dok samo 20 škola ima prilagođen WC za

¹² Čl. 65. Zakona o odgoju i obrazovanju, („Narodne novine“, br, 87/08, 86/09, 92/10, 105/10, 90/11, 5/12, 16/12, 86/12, 126/12, 94/13, 152/14, 07/17)

učenike s invaliditetom. Taktilne staze za slijepe ili neki drugi oblik prilagodbe nije iskazala da ima niti jedna od anketiranih škola.

Konačno, probleme s kojima se susreću u osiguravanju inkluzivnog obrazovanja najbolje iskazuju same škole u svojim komentarima te ćemo izdvojiti one karakteristične:

Gotovo sve škole izražavaju potrebu edukacije nastavnika te veći broj stručnih suradnika.

U samom procesu upisa procjenjuje se problematičnim upis učenika bez mišljenja Službe za profesionalno usmjeravanje, te upis učenika s teškoćama u razvoju u redovnom upisnom postupku zbog kojeg se ne mogu na vrijeme i kvalitetno pripremiti za pružanje odgovarajuće podrške ovim učenicima.

- Škole u svojim komentarima ukazuju i na problem sustavne suradnje s osnovnom školom koju je učenik pohađao, te nekvalitetnim rješenjima o obliku školovanja koja ne daju potpuni uvid u učenikove teškoće (i potrebe). Navodi se da nastavnici smatraju da su neiskusni za rad s učenicima s teškoćama u razvoju, imaju poteškoća i izvjesni otpor prema pisanju individualiziranih odgojno-obrazovnih programa jer nisu za to plaćeni ni educirani. Na stručnim suradnicima najčešće ostaje da ih potaknu i motiviraju, a ujedno i educiraju o tome kako biti učinkovit i korektan u radu s učenicima s teškoćama. **Potrebno je istaknuti važnost izobrazbe i stručnog usavršavanja nastavnika u radu s učenicima s teškoćama što bi sve to podiglo na viši nivo i shvatilo se kao vrlo ozbiljan dio posla svakog nastavnika jednako kao i pisanje i provođenje individualiziranog odgojno-obrazovnog programa.**

Evo još nekih komentara i prijedloga:

- Jedan od najvećih problema u radu s učenicima s teškoćama je nedovoljan broj stručnih suradnika različitih profila. *Primjećujemo da našu srednju školu svake godine upisuje sve veći broj učenika sa sve većim teškoćama te nam mali broj stručnih suradnika predstavlja problem u radu. Također, nedostaju nam i pomoćnici u nastavi kako bi svim učenicima s TUR-om mogli pružiti jednake uvjete školovanja.*
- *Stručna služba škole primjećuje da je nedovoljno edukativnih predavanja (o vrstama teškoćama te načinu rada s istima u srednjim školama) za strukovne učitelje i nastavnike na razini županijskih ili međuzupanijskih stručnih vijeća za njihov predmet.*
- *Problem je i nedorečena dokumentacija koja se mora voditi, odnosno dokumentacija se razlikuje od škole do škole i nije ujednačena. Također, inzistira se na preopširnoj dokumentaciji nastavnika a pogotovo stručnih suradnika što dovodi do previše papirologije te manjka vremena za stvarni rad s učenicima s TUR-om.*
- *Nepoštivanje pedagoškog standarda pri upisu još nije sustavno riješeno. Naime, veći broj učenika s Rješenjima otkrijemo nakon upisa u e-matici i rezultat su npr. razredni odjel s 26 učenika i od toga 6 učenika s Rješenjima.*
- *Na većini rješenja o primjerenom programu školovanja nisu navedene učenikove teškoće.*
- *Nema standardnih obrazaca što rezultira raznolikošću podataka koje u srednjoj školi dobivamo (od IOOP-a i/ili Rješenja do pojedinačnog mišljenja stručnog suradnika osnovne škole o učeniku). Bez kvalitetnih podataka i dokumentacije teže je izraditi kvalitetan IOOP iako je, naravno, inicijalna procjena nastavnika na početku prvog razreda srednje škole izuzetno važna.*
- *Mišljenja smo da je nedovoljno stručnog usavršavanja na području rada s djecom s teškoćama, posebice u strukovnim školama. Stručno usavršavanje ovisi o inicijativi ravnatelja i stručnih suradnika, a nije sustavno riješeno.*
- *Problem predstavlja i što je u nekim razrednim odjelima više učenika s TUR-om od preporučenog DPS-a. Naknada koji nastavnici dobivaju za rad u redovnom odjelu za učenike s TUR-om je sramotno niska, a u nekim slučajevima nije ju moguće ni u potpunosti isplatiti. Primjerice, program za obračunavanje plaća COP ima opciju da se odabere dodatak za primjerene programe do najviše 3 učenika u razredu, a kao što je ranije navedeno u nekim razredima je više učenika s teškoćama (kod nekih učenika kasnije otkriveno da su u OŠ imali primjereni program, iako se na temelju rješenja nisu izravno upisali u SŠ).*
- Različito tumačenje ocjenjivanja učenika s teškoćama – *sve češće suočavamo se s problemom da nam učenici koji su se školovali po prilagođenom programu u OŠ, dolaze sa znanjem koje ne možemo*

nazvati ni minimalnim te tvrdnjama da oni ne mogu pasti razred. Nažalost, primjećujemo da u pojedinim OŠ učitelji i nastavnici "puštaju" (bez minimalno usvojenog gradiva) učenike s TUR-om iz razreda u razred kako bi što prije završili osnovnu školu, što postaje ozbiljan problem upisom u srednju školu.

- *Primjećujemo pozitivne promjene kod učenika koji su uključeni u program produženog stručnog postupka.*
- *Primjećujemo pozitivne promjene kod učenika s TUR-om koji su uključeni u izvannastavne aktivnosti (školska zadruga, Vijeća učenika, edukativna predavanja i sl.).*
- *Primjećujemo pozitivne promjene kod učenika koji rade s pomoćnicima u nastavi.*

Pritužbe roditelja i nekih udruga i ustanova koje smo zaprimali tijekom 2016.g. potvrđuju sve probleme učenika s teškoćama u razvoju u sustavu srednjoškolskog obrazovanja. Jedan dio pritužbi ukazuje na problem upućivanja učenika s teškoćama u razvoju u „tipična zanimanja“ i činjenicu da se ne poštuje motivacija učenika i mišljenje osnovnoškolske ustanove. Roditelje smo upućivali na mogućnost da na izdano mišljenje Službe za profesionalnu orijentaciju upute prigovor Središnjoj službi radi nove procjene i prijedloga programa školovanja.

Iz očitovanja povodom prigovora roditelja na mišljenje stručnog tima za profesionalno usmjeravanje uočavamo pozitivnu praksu suradnje sa školom u koju bi dijete željelo upisati, radi informacija o mogućnostima prilagodbe sadržaja i metoda rada. Nakon detaljnog uvida u dokumentaciju i podatke dobivene razgovorom sa osnovnom i srednjom školom, stručni tim izdaje svoje preporuke za programe obrazovanja. Nažalost, u velikom broju slučajeva, preporučeni programi (uglavnom za jednostavnija i pomoćna zanimanja) ne postoje u sredini u kojoj dijete živi te dio učenika s teškoćama u razvoju upisuje putem e-matice kao i svi ostali učenici i ne koriste pravo izravnog upisa prema Pravilniku o elementima upisa.

Prema odgovoru ministarstva nadležnog za obrazovanje, srednjoškolske ustanove sukladno obavijesti MZOS od siječnja 2016.g. trebale su izraditi prijedlog plana upisnih mjesta...vodeći računa i o programima za učenike s teškoćama u razvoju (posebni programi za pomoćna zanimanja) Prijedlog plana treba potvrditi osnivač škole, nakon čega bi konačni plan strukture razrednih odjela i broja učenika po programima trebalo izraditi Ministarstvo.

Ovo potvrđuje da u stvaranju kvalitetnih mogućnosti obrazovanja zajednički trebaju sudjelovati i obrazovne ustanove i njihovi osnivači, te nadležno Ministarstvo i uredi državne uprave na pojedinom području.

Zaključak i preporuka za sustav odgoja i obrazovanja:

Ukoliko smo usmjereni na inkluzivno obrazovanje i potpuno otvaranje škole svakom djetetu, možda trebamo razmisliti i o tome da kadrovski osnažimo školu zaposlenicima koji mogu podržati različite potrebe djece u obrazovnom procesu (učenici s teškoćama u razvoju, daroviti učenici, učenici s teškoćama), kao što su njegovatelji, medicinsko osoblje, suradnici u nastavi i dr. Smatramo, a to smo unazad više godina također naglašavali, da je za podršku inkluzivnom obrazovanju uz angažiranje pomoćnika u nastavi istovremeno potrebno razvijati i neke druge oblike podrške – osigurati sustavnu stručnu podršku nastavnicima, uvesti kolegij o radu s djecom s teškoćama u razvoju na nastavne fakultete kao obavezni predmet, zapošljavati stručne suradnike, razvijati programe korištenja vršnjačke i volonterske pomoći.

Stručnjaci i praktičari za područje obrazovanja jedinstvenog su stajališta da je za uspjeh obrazovne inkluzije učenika s teškoćama u razvoju nužno osigurati sustavnu podršku učenicima, obrazovnim ustanovama i nastavnom osoblju:

- *zakonodavstvo iz područja predškolskog odgoja treba uskladiti s modelom inkluzivnog odgoja i obrazovanja*
- *raditi na podizanju obuhvata djece predškolskog uzrasta predškolskim programima*
- *utvrditi stanje na području primjene odredbi DPS-a za predškolski odgoj u dijelu koji se odnosi na potreban broj odgojitelja i stručnih suradnika*

- donijeti pravilnik o pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima
- utvrditi stanje na području primjene odredbi DPS-a za osnovnoškolsko i srednjoškolsko obrazovanje u dijelu koji se odnosi na broj potrebnih stručnih suradnika rehabilitacijskog profila
- DPS-om osigurati veličina razrednog odjela i broj učenika s teškoćama u razrednom odjelu bude element podrške inkluzivnom obrazovanju
- urediti sustav edukacije nastavnika za inkluzivno obrazovanje
- strukturirati suradnju između osnovnoškolskih i srednjoškolskih ustanova za učenike s teškoćama u razvoju
- utvrditi i osigurati elemente pristupačnosti u obrazovnim ustanovama

3.12.4. VISOKOŠKOLSKO OBRAZOVANJE

U nastavku donosimo pregled pritužbi studenata s invaliditetom Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u 2016. godini. Kao i prethodnih godina najveći broj obraćanja odnosio se na reguliranje studentskog statusa kao što su gubitak prava studiranja na određenom fakultetu nakon nemogućnosti polaganja ispita. Ovo izvještajno razdoblje obilježile su teškoće u ostvarivanju prava na stipendiju s osnove invaliditeta, a budući studenti s invaliditetom također su imali teškoće zbog problema u funkcioniranju tijela za vještačenje. S pojedinih fakulteta i sveučilišta obraćali su nam se za savjete i smjernice uslijed nepostojanja zakonske regulative za uključivanje studenata s invaliditetom i osiguravanje potrebne podrške.

Pojedini studenti/ice su izgubili status redovnih studenata/studentica. Razlog tome jednim dijelom sigurno jesu nedostatne prilagodbe i nedostatna podrška za studente s invaliditetom. Važno je naglasiti da su studenti s invaliditetom kao i drugi studenti i da treba izbjegavati generalizacije. Kao i svi drugi studenti, nekad će se odlučiti za programe koji su im možda prezahtjevni ili će kasniti s izvršavanjem studentskih obaveza. U takvim situacijama ispitujemo svaki pojedinačni slučaj i utvrđujemo individualne okolnosti. Prvo pitanje fakultetu je uvijek ono o tome koje su prilagodbe i kakvu vrstu podrške osigurali s obzirom na invaliditet studenta ili studentice. Nekad se može raditi o tome da je prilagodba bila osigurana, ali nije bila dovoljno individualizirana odnosno nije adekvatno odgovorila na specifične prepreke na koje pojedini student/ica nailazi. Tu je vrlo važno saslušati samog studenta/icu jer oni najbolje znaju način na koji uče i funkcioniraju. U nekim slučajevima studenti/ice usprkos odgovarajućim prilagodbama ne uspijevaju zadovoljiti akademske standarde što se može dogoditi i bilo kojem drugom studentu bez invaliditeta. Poseban problem može biti stav pojedinih profesora da studenta oslobodi neke obaveze ili da se snize kriteriji umjesto da nađe alternativni način na koji je on ili ona u skladu sa svojim mogućnostima može ispuniti. Profesorima je izrazito teško zauzeti neutralan stav prema studentu s invaliditetom i reći im da nisu zadovoljili ishode učenja zbog čega su sve češći slučajevi u kojima studenti s invaliditetom dođu do završnih godina studija, a da nisu stekli potrebne kompetencije.

Iskustvo studentice s invaliditetom: Studentica s viskom razinom potrebne podrške na drugoj godini studija ni iz osmog pokušaja nije uspjela položiti ispit koji je uvjet za upis završne godine studija. U ispitnom postupku utvrdili smo da studentica nije ispunila akademske standarde nakon što su joj oni čak i bili spuštene (postavljen manji bodovni prag nego za ostale studente) što je nedopustivo. Studentici su omogućene prilagodbe u vidu podrške druge osobe kod pisanja odgovora i produljenog vremena ispitivanja. Usprkos tom iskustvu smatramo da rješenje nije ukinuti prednost upisa za studente s 60 % tjelesnog oštećenja kakva je dosadašnja praksa pogotovo s obzirom na podzastupljenost studenata s invaliditetom u studentskoj populaciji. Rješenje prije vidimo u inzistiranju na načelu ravnopravnosti pri čemu bi se profesori trebali pridržavati akademskih standarda i ishoda učenja i inzistirati na njima istovremeno komunicirajući sa studentima da činjenica da su ostvarili pravo upisa ne znači da će automatski i završiti studij.

Mogući uzroci podzastupljenosti studenata s invaliditetom

Smatramo da bi uzroke podzastupljenosti studenata s invaliditetom u ukupnoj studentskoj populaciji trebalo istražiti. Moglo bi se zapravo reći da je podzastupljenost zapravo rezultat sustavnih propusta i neosiguravanja odgovarajuće podrške od trenutka rođenja djeteta s teškoćama u razvoju: nedostatak usluga rane intervencije u djetinjstvu te velike teškoće u uključivanju u program predškolskog odgoja i obrazovanja. Na temelju praćenja ove problematike iz pozicije Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom čini se da bi jedan od uzroka mogao biti loša kvaliteta srednjoškolskog obrazovanja. Srednjoškolsko obrazovanje je najslabija karika u obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju budućih studenata jer ono za razliku od osnovnoškolskog obrazovanja nije obavezno pa se u još manjoj mjeri nego je to slučaj s osnovnoškolskim obrazovanjem poštuju odredbe o osiguravanju razumne prilagodbe i osiguravanju ostalih oblika podrške. Učenike s teškoćama se zbog arhitektonske nepristupačnosti i neprilagođenosti srednjih škola upućuje u posebne ustanove obrazovanja gdje uglavnom ne mogu steći razinu znanja potrebnu za nastavak obrazovanja. Umjesto da mogu birati ona zanimanja za koje imaju interes, sposobnost i gdje im invaliditet neće biti prepreka moraju 'birati' programe koji se nude u školama u koje mogu ući. U Nacrt Nacionalne strategije izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2016. do 2020. daju se podaci o pristupačnosti osnovnih, ali ne i srednjih škola: *Do sada je u Republici Hrvatskoj od 2 119 osnovnoškolskih objekata, 7% objekata u potpunosti prilagođeno, a 26% objekata je djelomično prilagođeno. Prilagođeni ulaz u školsku zgradu ima 40% osnovnoškolskih objekata. Kako bi se učenicima omogućilo neometano kretanje između katova, 10% objekata na kat ima dizalo ili platformu. Pristup bez prepreka ima 55% školskih sportskih dvorana.*

Iskustvo studenata s invaliditetom: Pravobraniteljica je iz medija te na temelju pritužbi studenata s invaliditetom saznala da obnovljene sobe za osobe s invaliditetom u Studentskom domu Cvjetno naselje u Zagrebu nisu propisno preuređene. Studenti su naveli kako se ne mogu kretati po sobama, pristupiti umivaoniku, ući pod radni stol; da su na vanjskim ulazima ugrađene platforme koje nisu bile potrebne (postoji betonska kosina adekvatnog postotka nagiba), dok istovremeno nije osiguran prilaz učionici na katu. Pravobraniteljica je uputila prijavu i zatražila nadzor Građevinske inspekcije te Ministarstva graditeljstva i prostornog uređenja. Ujedno je uputila upozorenje i zatražila očitovanje nadležnog arhitektonskog ureda, Studentskog doma Cvjetno naselje, Grada Zagreba, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta, Sveučilište u Zagrebu te također i Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije, Upravu za strateško planiranje, koordinaciju fondova EU i međunarodnih programa budući da se uređenje financiralo sredstvima iz EU fondova.

Do nepravilnosti je došlo uslijed toga što su arhitekti proširili kupaonicu kako bi bila usklađena s Pravilnikom o osiguranju pristupačnosti osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti. Time je površina soba smanjena za 20 cm uslijed čega su se javili problemi s kretanjem osoba koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica. Nakon intervencije pravobraniteljice propust su pokušali ispraviti redizajniranjem namještaja jer bi im preinake koje bi uistinu ispravile te nedostatke predstavljao preveliki trošak. Unatoč navedenim pomacima kako ih prepoznaju nadležna tijela, smatramo da rješenja nisu primjerena. Očekujemo da će počinioci ovog propusta biti kažnjeni sukladno propisima, a studentske sobe namijenjene studentima s invaliditetom u što žurnijem roku opremljene kako bi maksimalno služile na korist studenata s invaliditetom.

Više o ovom slučaju može se naći u dijelu izvješća Pristupačnost i mobilnost.

Važnost statističkih podataka i definiranje studenata s invaliditetom

Studenti s invaliditetom nisu se dužni registrirati kao studenti s invaliditetom ukoliko smatraju da bi time bili dodatno stigmatizirani. Međutim, ukoliko žele ostvariti pravo na određeni oblik prilagodbe ili podrške tijekom studiranja potrebno je da upute zahtjev i prilože svu potrebnu dokumentaciju kojom će dokazati svoj status. Time se u skladu s definicijom invaliditeta iz Konvencije o pravima osoba s invaliditetom ogleda socijalni model invaliditeta prema kojem okolina pretvara oštećenje neke osobe u invaliditet odnosno nemogućnost sudjelovanja u aktivnostima na ravnopravnoj osnovi s osobama bez invaliditeta. Drugim riječima, osoba bez podlaktice ne mora nužno biti i osoba s invaliditetom

ukoliko joj njezino oštećenje ne sprječava u redovitom funkcioniranju niti joj za takvo funkcioniranje trebaju dodatne prilagodbe i podrška. Takva osoba će međutim imati suženi izbor zanimanja pa stoga smatramo da je opravdano da pri konkuriranju za neki od studija gdje njezina teškoća neće predstavljati dodatni izazov ima prednost.

Na nekim fakultetima upisivanje kandidata s invaliditetom ograničeno je prirodom zanimanja za koja se obrazuje, a za koje je preduvjet upravo određeni stupanj tjelesnih, mentalnih i drugih sposobnosti. Upravo je tu važna uloga odabira studija koji je u skladu s oštećenjem osobe. Podaci su neophodni za planiranje mjera kojima bi se unaprijedio sustav. Ako ne znate koliko ljudi treba koju uslugu teško da ćete moći tu uslugu realizirati, a posebno osigurati potrebna sredstva. Pri tome nije važno smatra li se neka osoba osobom s invaliditetom u drugim sustavima ili ima li neke potvrde kako naš pretjerano birokratizirani sustav traži. Ukoliko student zbog svog zdravstvenog stanja ili invaliditeta ima potrebe za prilagodbom načina učenja, praćenja i pohađanja nastave, polaganja ispita ili druge oblike prilagodbe i podrške onda se on smatra studentom s invaliditetom u sustavu obrazovanja.

Iskustvo Sveučilišta u Zadru – definiranje studenata s invaliditetom i zakonodavno uređenje

Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom obratili su se predstavnici Sveučilišta u Zadru koji su nas obavijestili o podršci koju osiguravaju studentima s invaliditetom u vidu individualnih prilagodbi studija s ciljem omogućavanja boljeg izvršavanja studentskih obveza i time kraćeg vremena studiranja. Napomenuli su da kod osmišljavanja i realizacije konkretne prilagodbe vode brigu o tome da se ne ugrožavaju akademski standardi odnosno da prilagodbom ne kompromitiraju definirane ishode učenja.

Sukladno Tempus projektu Edu-Quality u koje je Sveučilište bilo uključeno, studentima s invaliditetom smatraju sve one studente koji zbog bolesti ili oštećenja (bez obzira na rješenje) imaju teškoća u realizaciji svakodnevnih akademskih aktivnosti. Ova definicija, uz studente s oštećenjima vida i sluha te tjelesnim invaliditetom, uključuje studente s kroničnim bolestima, psihičkim poremećajima i specifičnim teškoćama učenja. Problem je u tome što ne znaju imaju li pravno uporište za ovako široko definiranje kategorije Student s invaliditetom.

Sveučilište smo informirali da pravno uporište imaju u Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom u članku 1. određuje da osobe s invaliditetom uključuju one koji imaju dugotrajna tjelesna, mentalna, intelektualna ili osjetilna oštećenja, koja u međudjelovanju s različitim preprekama mogu sprečavati njihovo puno i učinkovito sudjelovanje u društvu na ravnopravnoj osnovi s drugima.

Sukladno navedenom, smatramo da je radna definicija koju koristiti Sveučilište u Zadru izvrstan primjer usvajanja socijalnog modela invaliditeta iz Konvencije upravo zato jer invaliditet definiraju kao teškoću u realizaciji svakodnevnih akademskih aktivnosti zbog bolesti ili oštećenja.

Konvencija veliki značaj pridaje pravu osobe s invaliditetom na jednake šanse i ravnopravnosti s drugima, pri čemu treba koristiti sve mogućnosti, uključujući i razumnu prilagodbu, koja označava „potrebnu i odgovarajuću prilagodbu i podešavanja koja ne predstavljaju neproporcionalno ili neprimjereno opterećenje da bi se tamo gdje je to potrebno osobama s invaliditetom osiguralo ravnopravno uživanje svih ljudskih prava“.

Iz njihovog obraćanja zaključujemo da na najbolji mogući način primjenjuju odredbe Konvencije u osmišljavanju odgovarajuće podrške studentima s oštećenjem zdravlja koje otežava postizanje njihovog akademskog razvoja bez primijenjenih mjera podrške. Ono što nedostaje je uvođenje te definicije te definiranje razumne prilagodbe u kontekstu visokoškolskog obrazovanju u zakonodavnim i drugim provedbenim aktima u ovom području.

Na potrebu zakonodavnog uređenja i detaljnijeg normiranja uključivanja studenata s invaliditetom i osiguravanje potrebne podrške ukazuje i upit sa Sveučilišta u Osijeku.

Iskustvo Filozofskog fakulteta Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku: S Filozofskog fakulteta Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku zamolili su nas za informaciju i naputak o tome kako realizirati angažman asistenta u nastavi za slijepu studenticu. Filozofski fakultet želi financirati dio angažmana asistenta u nastavi uz općinu iz koje studentica dolazi, ali nisu uspjeli pronaći pravno primjeren

mehanizam ostvarenja angažmana asistenta u nastavi. Naveli su kako za pomoć studentima s invaliditetom postoje namjenska sredstva programskih ugovora od strane MZOS-a, koja su fakultetima na raspolaganju. Međutim, prema napatku iz Rektorata Sveučilišta u Osijeku, radi se o problematici koja nije sustavno riješena na razini Republike Hrvatske, jer nadležnost za osnovne škole operativno pripada gradovima i općinama, a za srednje škole županijama. Također su naveli da već mjesecima traže pravno utemeljeno rješenje ovog pitanja.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom već godinama upozorava Ministarstvo znanosti i obrazovanja na potrebu zakonskog definiranja prilagodbi za studente s invaliditetom.

Usprkos nedostatku zakonske regulative, Konvencija o pravima osoba s invaliditetom i Zakon o suzbijanju diskriminacije koji traže da se studentima osigura podrška i drugi oblici razumne prilagodbe na to obvezuju. Tu je i dokument koji je usvojio Rektorski zbor: Osiguravanje minimalnih standarda pristupačnosti visokog obrazovanja za studente s invaliditetom u republici Hrvatskoj

http://www.unizg.hr/uredssi/images/datoteke/nacionalni_dokument.pdf

Praksa na sveučilištima i sastavnicama se prema našem saznanju razlikuje što vjerojatno omogućava autonomija sveučilišta. Sa Sveučilišta u Rijeci odgovorili su nam da aktivnost vršnjačke potpore u okviru koje angažiraju studente-asistente za pružanje potpore studentima s invaliditetom financiraju iz upisnina, a temeljem Odluke o troškovima upisa u prvu i više godine studija na sastavnicama Sveučilišta u Rijeci koju je donio Senat Sveučilišta u Rijeci. Iz navedenih izvora financira se i dio aktivnosti koje se provode u okviru rada Sveučilišnog savjetovališnog centra.

Iskustvo Ekonomskog fakulteta u Zagrebu: Ekonomski fakultet u Zagrebu ima sada već dugu tradiciju uspješnog uključivanja studenata s različitim vrstama invaliditeta i osiguravanja potrebne podrške i razumne prilagodbe koja im je potrebna kako bi studirali na ravnopravnoj osnovi s drugim studentima. Iz obraćanja studenta 1. godine Pravobraniteljica je saznala za novi izazov koji je postavljen pred Ekonomski fakultet traženjem da se studentu omogući praćenje nastave on-line putem. S obzirom na vrstu invaliditeta i način njegova funkcioniranja smatramo da je zahtjev studenta i utemeljen na nizu pozitivnih zakonskih odredbi, a jednako je bilo i mišljenje Ministarstva znanosti i obrazovanja.

Ekonomski fakultet smo uputili na razmjenu iskustava s kolegama s Grafičkog fakulteta koji su uspješno proveli ovakvu vrstu prilagodbe kao i na Udrugu za promicanje kvalitetnog obrazovanja mladih s invaliditetom Zamisli koji su pomogli Grafičkom fakultetu oko tehničkog aspekta prilagodbe. Unatoč tome Ekonomski fakultet u svojim internim ustrojstvenim dokumentima nije našao uporište za takav način odvijanja nastave pa ona prema posljednjim saznanjima nije osigurana.

*Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom zaprimila je pritužbu studenta s invaliditetom na **kašnjenjenatječaja za dodjelu stipendija**.* Natječaj za stipendije za akademsku godinu 2015./2016. objavljen je tek 13. lipnja 2016. s rokom prijave do 28. lipnja. U natječaju se navodi da je za kategoriju studenata – osoba s invaliditetom namijenjeno 60 stipendija, a prema objavljenim rezultatima vidi se da je u toj kategoriji dodijeljeno svega 35 stipendija. Jedan od razloga tome zasigurno je i loše informiranje potencijalnih kandidata, kašnjenje s objavom natječaja i nepostojanje relativno fiksnog datuma oko kojeg se natječaj objavljuje. Zbog svega toga smo studenta uputili da, bez obzira na to što je istekao rok, Nacionalnoj zakladi pošalje prijavu sa svom potrebnom dokumentacijom.

Zamolili smo Nacionalnu zakladu za potporu učeničkom i studentskom standardu da nas obavijeste o razlozima kašnjenja natječaja za dodjelu stipendija, načinima na koji informiraju potencijalne kandidate te o tome što namjeravaju poduzeti kako bi se informiranje unaprijedilo, a natječaj raspisivao na početku akademske godine, a ne na njezinom kraju. Ujedno smo preporučili da se razmotre prijave studentima s invaliditetom koji se jave izvan roka. Iz Nacionalne zaklade su nas obavijestili da je Zakladu 2007. godine osnovala Vlada RH te da je u skladu s tim njezino djelovanje i funkcioniranje povezano s određenim procedurama na razini Vlade kao što su donošenje državnog proračuna i osiguravanje financijskih sredstava kao i svim ostalim političkim okolnostima kao što su parlamentarni izbori, izbor članova Vlade, imenovanje predstavnika u Izvršni odbor i sl. Naveli su kako je Zaklada uz to imala i dodatnih tehničkih poteškoća uzrokovanih nezakonitim odlukama o iseljavanju iz prostora, otkazom ravnatelju, neimenovanjem novog ravnatelja i nedovoljnom potporom svojih osnivača koji su predlagali i njezino ukidanje. Naveli su i da su u drugim kategorijama primili manje prijave, ali to ne

smatraju vezanim uz način informiranja koje se odvija preko internetskih stranica Zaklade i stranica Ministarstva znanosti i obrazovanja.

Za akademsku godinu 2016./2017. natječaj za stipendije Nacionalne zaklade raspisan je u siječnju 2017. iz čega se može zaključiti da su otklonjene gore opisane teškoće u funkcioniranju Zaklade.

*Uredu pravobraniteljice obratio se učenik s teškoćama u razvoju navodeći da je Hrvatskom zavodu za mirovinsko osiguranje podnio zahtjev za **utvrđivanje postotka tjelesnog oštećenja 12. travnja 2016.** Ima rješenje o 4. stupnju invaliditeta, ali ne i postotak tjelesnog invaliditeta koji mu je neophodan za upis na fakultet. S obzirom na protek zakonskih troškova za rješavanje po zahtjevu stranke preporučili smo dovršiti postupak u najkraćem mogućem roku. Iz Sektora za vještačenje pri Središnjem uredu Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom obavijestili su nas da su povodom naše preporuke budućem studentu u roku od tjedan dana uputili poziv za vještačenje.*

Očito je da su se veliki zaostaci u procesu vještačenja odrazili i na reguliranje prava s osnove statusa studenta s invaliditetom. Iako je uvedeno jedinstveno tijelo vještačenja zakoni i pravilnici kojima se reguliraju prava osoba s invaliditetom nisu usklađeni s novim zakonskim uređenjem. Umjesto da se dobije jedan 'jedinstven' dokument koji bi vrijedio za ostvarivanje svih prava s osnove invaliditeta u svim sustavima što je bila intencija tog zakonskog rješenja čini se kao da smo samo dobili još jedan od 'dokaza invaliditeta' koji sustavi uglavnom ne priznaju nego se i dalje pozivaju na ranije važeće dokaze i rješenja posebno ono o postotku tjelesnog oštećenja uz koje je vezano najviše prava.

MZOS i Nacionalna zaklada za potporu učeničkom i studentskom standardu izdvajaju značajna financijska sredstva za studente/ice s invaliditetom. Za akademsku godinu povećan je iznos naknade za troškove prijevoza s 1 000 na 1 500 kuna. To ne može nadoknaditi nedostatak sustavne podrške. Slično tvrde i sami/e studenti/ice kojih je, prema međunarodnom izvješću EUROSTUDENT na upit o kvaliteti javne ili institucionalne potpore, samo 1% odgovorilo je da je potpora jako kvalitetna, dok je 27% odgovorilo kako ona uopće nije kvalitetna.

Najveći problem je nedostatak sustavne podrške i nedostatak zakonske regulative. Pod sustavnom podrškom mislimo na dosljedno pružanje usluga podrške kroz doznačivanje dostatnih financijskih sredstava visokoškolskim ustanovama kako bi se unaprijedila pristupačnost, tehnička pomagala, pomoć u nastavi, osoblje u uredima za studente s invaliditetom, digitalni udžbenici, vršnjačka podrška i formalizirale procedure za pružanje te podrške uz kontinuiranu edukaciju nastavnog i nenastavnog osoblja. Nisu definirane procedure kojima bi se definirali načini na koji se studentima s invaliditetom pruža podrška, kao i uvjeti pod kojima se pruža. Nedostatak provedbenih akata dovodi do toga da studiranje mladih s invaliditetom ovisi o dobroj volji obrazovnih djelatnika i da se mlade osobe s invaliditetom osjećaju kao da mole ustupke, a ne da ostvaruju pravo na jednako postupanje. Traženje prilagodbe nije usluga niti izlaženje u susret nego ostvarivanje prava na jednako postupanje. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom kontinuirano upozorava na te propuste u godišnjim izvještajima Hrvatskom saboru, a održala je i više sastanaka s nadležnim ministarstvom. Potrebno je usvojiti zakonodavstvo kojim bi se zajamčilo osiguravanje odgovarajuće podrške studentima s invaliditetom i jasno propisali načini njezina ostvarivanja kao i dužnosti svih dionika u procesu. Očekujemo da će se nakon usvajanja Nacionalne strategije izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2016. do 2020. konačno započeti sustavno rješavati taj problem. U međuvremenu se studenti s invaliditetom uključuju u visokoškolsko obrazovanje i praksa se kreira u hodu i na temelju općih propisa.

Što po završetku studija?

Studenti/ice s invaliditetom za vrijeme studija stječu samostalnost, no po završetku studija često se moraju vratiti životu s roditeljima/skrbnicima. Nedostatak podrške za samostalno stanovanje u prilagođenom prostoru sigurno je jedan od razloga produljenja studija. Studenti se po završetku studija

nemaju kamo vratiti i ona razine podrške koju su imali osiguranu tijekom studija im više nije dostupna. Ne radi se samo o prilagođenom smještaju nego o cjelokupnoj infrastrukturi koju koriste svi građani kao i specijaliziranim često medicinskim postupcima koji su potrebni nekim osobama s invaliditetom kao i usluga osobne asistencije. Međutim, posebno je zamjetno nepostojanje sustava podrške za osobe s tjelesnim teškoćama koje trebaju veću razinu podrške. Pravobraniteljica je u studenom 2015. organizirala tribinu na kojoj je upozorila na taj veliki propust sustava koji dovodi do toga da se mlade osobe s tjelesnim invaliditetom smještava u ustanove za stare i nemoćne. Gradnja posebnih ustanova nije rješenje jer bi time došlo do njihove getoizacije i segregacije i svih izrazito negativnih učinaka institucionalizacije koja se napušta. Umjesto toga treba izgraditi fleksibilan sustav podrške koji bi osobama pružao podršku tamo gdje žive i u onom opsegu u kojem im je to potrebno. U tom kontekstu je važno spomenuti i proširenje usluge osobne asistencije koju je trenutno moguće ostvariti samo 4 sata dnevno. Tribina koju je organizirala pravobraniteljica bila je dobro medijski popraćena pa vjerujemo da je i to pridonijelo tome što je u Nacrt Nacionalne strategije izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom za razdoblje od 2016. do 2020. uvrštena mjera u području neovisnog življenja *Razviti uslugu organiziranog stanovanja za osobe s najtežom vrstom i stupnjem tjelesnog oštećenja*. Ova se usluga treba zakonski definirati i sustavno financirati. Dobre prakse u zemljama zapadne Europe postoje već duži niz godina, a nama tek predstoji izgraditi takav sustav.

Sudjelovanje na skupovima u organizaciji studenata s invaliditetom

23.02.2016. održana je tiskovna konferencija na kojoj su predsjednica Udruge ZAMISLI Svjetlana Marijon, Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom Anka Slonjšak te studentica Melani Boris prezentirale projekt „Podrška studentima s invaliditetom“ koji je financiran sredstvima programa Europske unije Erasmus+. Cilj mu je bio razvoj strukturiranog dijaloga i aktivne suradnje između mladih s invaliditetom i predstavnika institucija relevantnih u području visokog obrazovanja s namjerom poticanja aktivnog sudjelovanja mladih s invaliditetom u društvu te razvijanjem sustava podrške studentima s invaliditetom. Kako bi se navedeno postiglo kroz projekt se provelo istraživanje o postojećem sustavu podrške studentima s invaliditetom, nakon toga su održane rasprave između donositelja odluka, mladih s invaliditetom te studentskih pravobranitelja u Zagrebu, Rijeci, Koprivnici, Zadru, Splitu i Osijeku te završna konferencija na kojoj su izloženi rezultati istraživanja.

Završna konferencija projekta održana je 14.09.2016. u prostorijama Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta. Na konferenciji su predstavljeni zaključci sa šest sastanaka mladih i donositelja odluka na temu podrške studentima s invaliditetom, a koji su se kroz razdoblje od dva mjeseca održali u Zagrebu, Koprivnici, Osijeku, Rijeci, Splitu i Zadru. Na Konferenciji su sudjelovali studentski pravobranitelji, predstavnici studentskog zbora, studenti, mladi s invaliditetom te predstavnici institucija relevantnih u području visokog obrazovanja i mladih s invaliditetom.

Više o navedenom događanju i projektu možete pogledati na sljedećoj mrežnoj stranici: <http://www.zamisli.hr/index.php/component/content/article/48-naslovnice/484-odrana-konferencija-na-temu-podrke-za-studente-s-invaliditetom>

Zaključci rasprava mladih s invaliditetom i donositelja odluka

U Hrvatskoj je u ukupnoj populaciji 18,55% mladih, a 17,73% osoba s invaliditetom. Mladi s invaliditetom čine izrazito malu skupinu unutar populacije mladih, ali i populacije osoba s invaliditetom. U populaciji osoba s invaliditetom mladi čine 3,4% dok u populaciji mladih čine 3,25%. No, značajan broj mladih s invaliditetom je u sustavu visokog obrazovanja.

Jedna od tema rasprave bila je odgovornost/edukacija roditelja. S tim u vezi istaknute su dvije razine problema: nedostatak informacija o pravima i obvezama kao i nužnost edukacije i osnaživanja roditelja o pristupu i nošenju s invaliditetom. Roditelji su najčešći pružatelji podrške, ali ponekad i oni koji odmažu svojoj djeci u osamostaljenju zbog čega je nužna njihova sustavna edukacija te pružanje sustavne potpore u odgoju. Odgovornost za edukaciju roditelja imaju udruge, škole, centri za socijalnu skrb, centri za rehabilitaciju a mediji su također jako važni u odašiljanju informacija široj javnosti.

Edukacija o pristupanju invaliditetu također mora biti dio sustava obrazovanja sveučilišnih profesora, a trenutno bi se problem mogao riješiti na način da sastavnice izražavaju potrebu za edukacijom nakon

čega ured za studente s invaliditetom organizira edukativne radionice i predavanja, što se također može napraviti u suradnji s udrugama, a važno je da radionice budu iskustvene. Studenti su se samo složili da je važno ne spuštati akademsku razinu, a u odnosu prema osobama s invaliditetom ne biti vođen sažaljenjem.

Studenti očekuju da nacionalne institucije postave zakonske okvire i utemelje sustav koji će se širiti na lokalne zajednice te visoka učilišta. Pri tome bi bilo važno uspostaviti sustav identifikacije studenta s invaliditetom i odrediti što su prava i obveze koje proizlaze iz te identifikacije. Nužno je i detaljno definirati odgovornost nacionalne i lokalne razine te samih visokih učilišta.

Oko pitanja prikupljanja statističkih podataka zaključeno je da su potrebni točni podaci koji će biti redovito ažurirani i korišteni u svrhu osiguravanja prilagodbi studentima. Referada se nametnula kao služba koja se prva susreće sa studentom/icom te je time i najpogodnija za usmjeravanje studenata s invaliditetom na njihova prava i obveze, kao i njihovu registraciju. Nekima iskustvo govori kako postoji određeni otpor jer se registar doživljava kao oblik stigmatizacije.

Sudionici osječkog sastanka složili su se kako jednako obrazovanje podrazumijeva jednaka prava i obaveze ali uz drugačije metode ostvarenja. Osim mogućnosti prilagođene dostupnosti sadržaja nastave, potrebno je raditi i na edukaciji profesora, te svih uključenih dionika, na način da im se daju alati i znanja za prilagodbu samih nastavnih sadržaja.

U smislu podrške nakon studiranja, zaključak je kako je potrebno veće razumijevanje lokalnih institucija prema osobama s invaliditetom na području zapošljavanja, a naročito tretmana i očekivanja od njih kao novozaposlenih.

Otvoreno je i pitanje problema mobilnosti studenata s invaliditetom koji u slučaju odlaska na studentsku razmjenu gube pravo na invalidninu, što se obavezno mora mijenjati, te pitanje rada preko SC-a koji studente s invaliditetom ograničava na 2380,00 kn mjesečno.

Rasprava u Splitu donijela je zaključak da su potrebne dopune regulativama prava osoba s invaliditetom jer su nedostatne i uglavnom se svode na pravilnike, iako često problem ni nije u samoj zakonskoj regulativi, već u implementaciji tih istih zakona. Na to bi morali stalno ukazivati sami studenti s invaliditetom i njihovi predstavnici/koordinatori.

Na razini visokih učilišta moraju postojati pravilnici koje je potrebno učiniti što detaljnijima, od ispita, ocjenjivanja, prilagodbe sadržaja i drugog čime odgovornost za svoje studente preuzimaju visoka učilišta s unaprijed dogovorenim procedurama.

Trenutno sustav često destimulira osobe s invaliditetom kojima se savjetuje da budu maseri ili telefonisti dok povjerenici niti ne znaju da postoje npr. programski ugovori kojim se može pružiti podrška za studente s invaliditetom. Stoga je važna podrška prije fakulteta kako bi i ona na fakultetu funkcionirala. Propisi nisu harmonizirani i sustavi parcijalno funkcioniraju; treba sve spojiti, tako da se stvari ne mijenjaju prelaskom iz sustava u sustav.

Potrebno je konstantno poticati studentski aktivizam koji ima za svrhu njihovo osnaživanje koje će im kasnije pomoći na otvorenom tržištu.

U Zadru se između ostalog komentirao zakonski okvir na temelju kojeg se provodi podrška studentima s invaliditetom. I na ovom skupu su sudionici istaknuli kako je nužno donošenje relevantnih pravilnika i ujednačavanja postojećih prava. Istaknula se i Konvencija o pravima osoba s invaliditetom ratificirana od strane RH, a na temelju koje je moguće donijeti zakon i pravilnik koje će se uistinu implementirati u praksi, poput pravilnika o upravljanju uredom za studente s invaliditetom. Nužno je, ističu sudionici, kako zakonski okvir treba vrijediti na nacionalnoj razini, ali pod uvjetom da u njegovom kreiranju sudjeluju i osobe s invaliditetom kao i organizacije za osobe s invaliditetom. Naglašena je važnost aktivizma osoba s invaliditetom koji bi trebali aktivni zagovaratelj svojih prava, ali i aktivni primatelj usluga.

Sudionici su istaknuli kako se u zadnje vrijeme uočava trend povećavanja razumijevanja akademske zajednice za osobe s invaliditetom, no da i dalje postoji prostor za poboljšanje.

Tema podrške studentima s invaliditetom, odnosno pitanje čija je ono odgovornost posebno je bila zanimljiva sudionicima rasprave koji ističu kako mora postojati nacionalni akt o studentima s invaliditetom. Glavni i odgovorni su državne i obrazovne institucije. Mnogi su istaknuli kako je podrška studentima s invaliditetom odgovornost svih građana, a posebno institucija te da bi država trebala poticati i zakonima regulirati takvu podršku, a lokalna je uprava provoditi. Istaknuli su tri instance: (1) državnu - donošenje jedinstvenog zakona o osobama s invaliditetom/studentima s invaliditetom; (2) lokalnu - operativna rješenja prema zakonu i dostupnim sredstvima; (3) visoka učilišta – osiguranje uvjeta za jednaki pristup studiranju i osiguravanju infrastrukture, potpore, kao i sustav pružanja psihološke pomoći studentima s invaliditetom. Zaključak je da nacionalne institucije moraju postaviti zakonske okvire i utemeljiti sustav koji će se širiti na lokalne zajednice te visoka učilišta. Trebaju postojati jasni kriteriji na temelju kojih će se vršiti supervizija pružanja podrške i prilagodbe na lokalnim razinama.

Zaključci i preporuke

Potrebno je jasno regulirati studentska prava osoba s invaliditetom i propisati minimalne standarde podrške i prilagodbe koja im sve visokoškolske ustanove moraju pružiti na nacionalnoj razini.

Potrebno je unaprijediti vođenje statističkih podataka o studentima s invaliditetom kako bi mogli planirati intervencije za sprečavanje njihove evidentne podzastupljenosti.

Potrebno je definirati razumnu prilagodbu i oblike potpore i za učenike s teškoćama u zakonodavstvu te propisati obvezu osiguravanja razumne prilagodbe za studente s invaliditetom u Zakonu o visokom obrazovanju.

3.13. OSPOSOBLJAVANJE I REHABILITACIJA

Sustav profesionalne rehabilitacije uređen je Zakonom o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osobu s invaliditetom ("Narodne novine", br. 157/13 i 152/14), a detaljno razrađen Pravilnikom o profesionalnoj rehabilitaciji i centrima za profesionalnu rehabilitaciju osoba s invaliditetom ("Narodne novine", br. 44/14 i 02/15). Usluge profesionalne rehabilitacije izvode centri za profesionalnu rehabilitaciju samostalno ili u suradnji sa srednjoškolskom ustanovom ili drugom pravnom osobom koja ispunjava uvjete sukladno pravilima profesionalne rehabilitacije.

Centar za profesionalnu rehabilitaciju (dalje u tekstu: CPR) osnivaju zajednički Republika Hrvatska i jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave. Prema novom zakonodavnom uređenju predviđeno je da centri započnu s radom 01.01.2015. godine. U 2015. godini su s radom započeli centar u Zagrebu i Osijeku, a tijekom 2016. godine centar u Rijeci. Centar u Splitu još uvijek nije započeo s radom.

Osnivač Centra za profesionalnu rehabilitaciju Zagreb¹³ je Republika Hrvatska s osnivačkim udjelom od 40% i Grad Zagreb s osnivačkim udjelom od 60%. Ravnateljica CPR-a Zagreb naglasila je da Grad Zagreb kao lokalna zajednica kontinuirano financijski prati rad centra od osnutka.

Iako je kao dan početka rada bio predviđen 01.01.2015. godine, Centar u Zagrebu je osnovan tek u veljači 2015., a iz objektivnih razloga započeo s radom u listopadu iste godine. S obradom predmeta se započelo tek krajem studenog 2015. godine. S obzirom na to da donošenje Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom, njegovih provedbenih propisa i Zakona o jedinstvenom tijelu vještačenja nije bilo usklađeno s osnivanjem planiranih centara za profesionalnu rehabilitaciju došlo je do znatnog gomilanja predmeta za Uslugu 1 Rehabilitacijska procjena za potrebe postupka vještačenja. Stoga je, do ostvarivanja uvjeta za početak rada centara, rehabilitacijske procjene provodio stručni tim Službe za profesionalnu rehabilitaciju ZOSI-ja od ožujka do listopada 2015. za područje čitave Republike Hrvatske. Dio tih predmeta je u studenom 2015. godine prosljeđen na rješavanje CPR-u Zagreb, koji je rješavao zaostatke, a istovremeno su se zaprimali novi predmeti, što je značajno usporavalo rad.

U 2016. godini u CPR Zagreb je zaprimljeno **385 predmeta**, od čega je **225 završeno** (od toga 133 predmeta za ZOSI, a 92 za poslodavce), dok je još **51 predmet u obradi**.

¹³ Opisani podaci zaprimljeni od Centra za profesionalnu rehabilitaciju Zagreb

Tablica 1: Prikaz broja zaprimljenih predmeta prema uslugama i naručiteljima u 2016. godini:

Vrsta usluge	Broj predmeta	ZOSI	HZZ	Naručitelji - poslodavci
Usluga 1. Rehabilitacijska procjena razine radnih sposobnosti, znanja, vještina, radnih navika i profesionalnih interesa	180	180	0	0
Usluga 1.1. Utvrđivanje invaliditeta u odnosu na rad	97	50	0	47
Usluga 8. Jačanje radnih potencijala i profesionalnih kompetencija (Virtualna radionica)	2	0	2	0
Usluga 9. Izrada plana prilagodbe radnog mjesta i radnog okoliša (arhitektonska prilagodba) te potrebne prilagodbe opreme i sredstava za rad (tehnička prilagodba)	4	0	0	4
Usluga 10. Procjena radne učinkovitosti	102	0	0	102
Ukupno	385	230	2	153

Naručitelji usluga su Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom (ZOSI), Hrvatski zavod za zapošljavanje (HZZ) i različiti poslodavci.

U usluge profesionalne rehabilitacije u 2016. godini uključeno je **ukupno 225 korisnika**. Ukupno prosječno vrijeme čekanja od trenutka zaprimanja predmeta do početka obrade je 123 dana tj. 4 mjeseca.

Centar za profesionalnu rehabilitaciju Rijeka¹⁴ osnovan je 07.10.2015. godine, a osnivači su Grad Rijeka sa 51%, te Republika Hrvatska sa 49% osnivačkog udjela. S obradom predmeta CPR Rijeka je započeo sredinom travnja 2016. godine, te je od samog početka dinamika rješavanja predmeta bila ubrzana, zbog velikog broja nagomilanih predmeta.

U periodu do 31.12.2016. godine CPR Rijeka je zaprimio ukupno **123 predmeta**, od toga je 10 predmeta povučeno (pogoršanje zdravstvenog stanja, odustajanje od upravnog postupka i dr.). Prema dostavljenim podacima CPR Rijeka je do 31.12.2016. isporučio **71 nalaz i mišljenje naručitelju**, s time da je najviše zaprimljeno i isporučeno usluga rehabilitacijskih procjena. U svim slučajevima naručitelj je bio ZOSI. CPR Rijeka je zaprimio i 30 zahtjeva za utvrđivanje invaliditeta u odnosu na rad, od toga su 17 uputili poslodavci, a 13 ZOSI. Zaprimljeno je i 7 zahtjeva poslodavaca za procjenu radne učinkovitosti zaposlenih osoba s invaliditetom.

Tablica 2: Prikaz broja zaprimljenih, isporučenih i predmeta u obradi prema uslugama i naručiteljima na dan 31.12.2016. godine

Vrsta usluge prema Standardima	Ukupno zaprimljeno (od toga ZOSI)	Isporučeno (od toga ZOSI)	U obradi (od toga ZOSI)
Rehabilitacijske procjene	86 (86)	57(57)	9 (9)
Invaliditet u odnosu na rad	30	14	1
Radna učinkovitost	7(0)	0(0)	4 (0)
Ukupno	123	71	14

Među zaprimljenim predmetima bilo je i onih koji su na obradu upućeni početkom 2015. godine. CPR Rijeka paralelno obrađivao predmete iz 2015. i novo zaprimljene, te je do 31.12.2016. godine uspio riješiti većinu predmeta iz 2015. godine.

¹⁴ Opisani podaci zaprimljeni od Centra za profesionalnu rehabilitaciju Rijeka

Vrijeme potrebno za obradu zahtjeva kretalo se od 33 do 240 dana (od zaprimanja zahtjeva, pozivanje klijenta, procedura rehabilitacijske procjene, do isporuke nalaza i mišljenja). CPR Rijeka napominje da sama procedura rehabilitacijske procjene može trajati i do 30 dana. U prosjeku su naručitelji usluga od CPR Rijeka dobili nalaz i mišljenje unutar 89 dana od dana upućivanja zahtjeva. Za zahtjeve koji su zaprimljeni poslije 01.09.2016. godine vrijeme čekanja skratilo, pa su oni rješavani u prosjeku unutar 59 dana od dana predaje zahtjeva.

Što se tiče Centra za profesionalnu rehabilitaciju Osijek, nakon sklapanja Ugovora o prijenosu dijela osnivačkih prava nad Centrom za profesionalnu rehabilitaciju Osijek od 28.09.2015. godine, Osječko-baranjska županija ima 60% osnivačkih prava, a Republika Hrvatska 40%. Time je ustrojstvo CPR-a Osijek usklađeno s odredbama Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom. Prema novom zakonodavnom okviru CPR Osijek je započeo s radom u listopadu 2015. godine.

Tijekom 2016. godine CPR Osijek ¹⁵ zaprimio je ukupno **108 različitih zahtjeva, s time da je u protekloj godini od toga obrađeno 58 zahtjeva.**

Tablica 3: Prikaz broja zaprimljenih predmeta prema uslugama i naručiteljima u 2016. godini

Vrsta usluge prema Standardima	Ukupno zaprimljeno	Broj obrađenih zahtjeva	Naručitelji usluge
Rehabilitacijska procjena u postupku vještačenja radne sposobnosti	87	52	ZOSI
Utvrđivanje invaliditeta u odnosu na rad	15	2	ZOSI (od toga 1 poslodavac)
Izrada plana prilagodbe opreme i sredstava za rad (tehnička prilagodba)	2	2	Poslodavac
Procjena radne učinkovitosti	3	1	Poslodavac
Analiza određenog radnog mjesta i radnog okruženja	1	1	Poslodavac
Ukupno	108	58	

Okvirno vrijeme obrade zahtjeva je između 2 i 4 tjedna ovisno o vrsti usluge i složenosti predmeta.

Prema zaprimljenim informacijama, Centar za profesionalnu rehabilitaciju Split, još uvijek nije započeo s radom. Uvidom u e-izvadak sudskog registra CPR-a Split vidljivo je da je privremeni ravnatelj Tomislav Bogović, ujedno ravnatelj DES-a, Ustanove za zapošljavanje, rad i profesionalnu rehabilitaciju osoba s invaliditetom Split. Kao osnivači CPR Split u izvatku su navedeni Vlada Republike Hrvatske i Grad Split. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je u prosincu 2016. godine osobno posjetila Ustanovu DES i ravnatelja Tomislava Bogovića kako bi dobila povratne informacije o radu CPR Split, te je informirana da su formalne pretpostavke vezano za rad centra ispunjene ili u završnoj fazi, te da se početak rada očekuje uskoro. Sada se usluga profesionalne rehabilitacije provodi u okviru ustanove DES.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je zatražila od Ministarstva rada i mirovinskog sustava očitovanje o razlozima zbog kojih CPR Split još uvijek nije započeo s radom, te je zaprimila sljedeći odgovor: "Vezano uz rad Centra za profesionalnu rehabilitaciju Split, napominjemo da su u završnoj fazi pripreme radnje koje je bilo nužno poduzeti kako bi se osigurao početak rada istoga."

Teškoće u radu centara za profesionalnu rehabilitaciju

Jedna od osnovnih teškoća s kojima su se centri za profesionalnu rehabilitaciju susretali u 2016. bio je problem njihovog financiranja. CPR Rijeka je upozorio da predviđen model financiranja neće biti samoodrživ. Za rad centara neophodno je, uz troškove plaća i mjesečnih režijskih troškova, osigurati i troškove putovanja kod obilazaka poslodavca, troškove edukacija, studijskih putovanja itd. Stručni

¹⁵ Opisani podaci zaprimljeni od Centra za profesionalnu rehabilitaciju Osijek

timovi obvezno obilaze poslodavce (ponekad je potreban višednevni boravak u prostoru odvijanja radnih aktivnosti), što predstavlja znatan trošak kada se radi o udaljenijim područjima. Upravo zbog činjenice da CPR Split nije još uvijek započeo s radom CPR Rijeka obavlja rehabilitacijske procjene za osiguranike s područja Primorsko-goranske, Istarske, Ličko-senjske, Zadarske, Šibensko-kninske, Splitsko-dalmatinske te Dubrovačko-neretvanske županije. Zbog nemogućnosti da prema sadašnjem Cjeniku usluga ostvari dovoljno sredstava za redovnu djelatnost, CPR Rijeka obratio se za pomoć u financiranju Ministarstvu rada i mirovinskog sustava i Gradu Rijeci, te je ovaj centar dobio sredstva pomoću kojih će uspjeti kratko premostiti jedno razdoblje, ali to nije dugotrajno rješenje.

CPR Zagreb je istaknuo da svi centri nemaju jednaku podršku i financijsku potporu svojih osnivača te da to uzrokuje neujednačenost i nestabilnost u radu centara. I CPR Zagreb je također upozorio da zajedno s CPR Rijeka vrše rehabilitacijske procjene za područje Dalmacije, uz područje Grada Zagreba, Zagrebačku, Međimursku, Varaždinsku, Krapinsko-zagorsku, Koprivničko-križevačku, Bjelovarsko-bilogorsku, Sisačko-moslavačku i dio Karlovačke županije. Kako je pri pružanju određenih usluga obavezan izlazak na teren kod poslodavca, koji se katkad nalazi izvan mjesta sjedišta centra, ne mogu se naplatiti putni troškovi, jer niti Standardi usluga niti Cjenik usluga profesionalne rehabilitacije ne predviđaju tu mogućnost. I CPR Osijek je upozorio na nedostatak jasnog i dugoročnog financiranja rada centra, što za posljedicu ima nemogućnost dugoročnog planiranja poslovanja i popunjavanja tima stručnim kadrovima.

Nadalje, CPR Rijeka je istaknuo da djeluje u unajmljenom prostoru koji je vrlo skučen (samo 79 m²), što predstavlja organizacijski problem. Nedostatak adekvatnog prostora naveo je i CPR Zagreb. Iako CPR Zagreb obrađuje predmete u skladu s normom koja je uobičajena u centrima ove vrste u drugim europskim zemljama, ističu da je dug vremenski postupak pružanja određene usluge (od ulaska predmeta u centar do završetka obrade). Unatoč činjenici da u CPR Zagreb djeluju dva stručna tima, upravo zbog nedostatka prostora i velikog broja zaprimljenih predmeta, nije moguće obraditi predmete u skladu s dinamikom njihovog zaprimanja. Uzrok tome vide ne samo u preuzetim i neriješenim predmetima od ZOSI-ja krajem 2015. godine uz istodobno pristizanje novih predmeta, nego i u činjenici da CPR Zagreb uz CPR Rijeku pokriva i područje nadležnosti CPR Splita.

Svi centri su istaknuli problem nekooperativnih poslodavaca, navodeći da u svom radu nailaze na raznolike stavove vezano za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom. Centri nastoje poslodavce u potpunosti informirati o propisima i mogućnostima kod zapošljavanja osoba s invaliditetom npr. o poticajima, ističući da je suradnja s poslodavcem ključna u postupku profesionalne rehabilitacije. Naglašavaju da ipak velik broj poslodavaca odgovori na upit centra u očekivanom roku i spreman je održati sastanak bez obzira na ishod cijelog postupka.

Stručni nadzor nad radom centara za profesionalnu rehabilitaciju

Sukladno čl. 37. Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom, ZOSI obavlja stručni nadzor nad radom centara za profesionalnu rehabilitaciju te je ZOSI dostavio na traženje pravobraniteljice za osobe s invaliditetom sljedeće izvješće:

Dana 13.11.2015. godine ZOSI je izvršio prvi stručni nadzor nad radom CPR Zagreb. Utvrđeno je da centar zadovoljava sve uvjete propisane čl. 36. i 39. Pravilnika o profesionalnoj rehabilitaciji i centrima za profesionalnu rehabilitaciju osoba s invaliditetom ("Narodne novine", br. 44/14 i 02/15). Predloženo je razmatranje mogućnosti traženja novog poslovnog prostora koji bi bio primjereniji za djelatnost i programe koje provodi centar. Dana 20.11.2015. godine izvršen je prvi nadzor nad CPR Osijek za koji je također utvrđeno da udovoljava propisanim uvjetima te je sugerirano da s obzirom na veličinu regije razmotri mogućnost angažiranja dodatnog stručnog tima. Prvi stručni nadzor na CPR Rijeka izvršen je 06.04.2016. godine te je također, prema očitovanju ZOSI-ja, utvrđeno da udovoljava svim uvjetima iz pravilnika s time da je radi poboljšanja pristupa u provođenju mjera i aktivnosti profesionalne rehabilitacije, individualnog pristupa i poštivanja privatnosti osoba s invaliditetom, predloženo razmatranje mogućnosti traženja drugog prostora koji bi bio primjereniji.

ZOSI je istaknuo da su tijekom 2016. godine zaposlenici Službe za profesionalnu rehabilitaciju kontinuirano pružali stručnu potporu zaposlenicima u novoosnovanim centrima s ciljem postizanja što ujednačenije kvalitete u radu s osobama s invaliditetom pri provođenju usluga profesionalne rehabilitacije i u skladu sa Standardima usluga profesionalne rehabilitacije. U prvim mjesecima, stručna podrška je bila najintenzivnija tijekom izrade Usluge 1 odnosno Rehabilitacijske procjene razine radnih sposobnosti, znanja, vještina, radnih navika i profesionalnih interesa kao najkompleksnije i najčešće provedene usluge.

ZOSI je u svom očitovanju naveo da je stručna podrška pružana u pisanom obliku u formi interdisciplinarnih stručnih mišljenja i naputaka na temelju pročitanih nalaza i mišljenja o izvršenim uslugama, a rjeđe u samim centrima, posebice CPR-u Osijek i CPR-u Rijeka zbog poteškoća u realizaciji odlazaka u navedene centre. ZOSI je naglasio da tijekom 2016. godine zbog organizacijskih poteškoća i broja zaposlenih u Službi, nije bio u dovoljnoj mjeri zastupljen neposredan rad zaposlenika Službe sa stručnim suradnicima centara kroz održavanje sastanaka sa stručnim timovima. U tom smislu je i CPR Zagreb istaknuo: *“Iako su sva tri centra, koja su otpočela s radom, imala veliku potporu od Službe za profesionalnu rehabilitaciju (ZOSI) i sve četiri djelatnice su nam bile na raspolaganju u skladu sa svojim mogućnostima, radi nedovoljnog broja zaposlenih u Službi i dislociranosti centara nije se mogla biti pružena potrebna razina podrške svim centrima jednako.”*

ZOSI je također uočio neravnopravan položaj centara za profesionalnu rehabilitaciju u odnosu na iznos dobivenih sredstava, bitno različitoj podršci suosnivača na lokalnoj razini, u bitno različitim plaćama stručnih timova, te u prostornim uvjetima. Naveo je da su u drugoj polovici 2016. godine CPR Rijeka i CPR Osijek naveli poteškoće kod isplate plaće svojim zaposlenicima navodeći kako Cjenik usluga profesionalne rehabilitacije ne pokriva stvarne troškove tima. Održan je sastanak ravnatelja centara i osnivača u Ministarstvu rada i mirovinskog sustava te su CPR-u Rijeka i CPR-Osijek isplaćena određena sredstva. Zaključeno je da je nužno izmjenama i dopunama Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom pokušati iznaći rješenje za nesmetan rad centara.

Zaključna zapažanja: *Suradnici pravobraniteljice za osobe s invaliditetom su tijekom 2016. godine obišli sva tri centra za profesionalnu rehabilitaciju koja su započela s radom te su tom prilikom ravnatelji upozorili na poteškoće na koje nailaze centri za profesionalnu rehabilitaciju u svom radu.*

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je službenim dopisom zatražila od Ministarstva rada i mirovinskog sustava podatak o iznosu sredstava koje je Republika Hrvatska osigurala centrima za profesionalnu rehabilitaciju u 2016. godini. Ministarstvo rada i mirovinskog sustava je putem službenog dopisa obavijestilo da je u 2016. godini, Republika Hrvatska osigurala iznos od 365.000,00 kuna koji je dodijeljen CPR Rijeka te CPR Osijek (182.500,00 kuna svakom centru).

U narednom razdoblju nužno je da Republika Hrvatska, ali i jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave kao suosnivači osnovanih centara za profesionalnu rehabilitaciju na ujednačen način financijski podupiru rad centara sukladno planiranom poslovanju, s posebnim naglaskom na rashode za zaposlene i njihovo kontinuirano educiranje, ali i popunjavanje postojećih timova dodatnim stručnim kadrovima. Navedeno je potrebno radi izjednačavanja mogućnosti svih centara u Republici Hrvatskoj i održavanja visoke kvalitete rada koja odlikuje centre. S obzirom na to da je kod nekih usluga profesionalne rehabilitacije potrebno da stručni timovi obilaze poslodavce na udaljenijim područjima i to ponekad višednevno, potrebno je urediti financiranje putnih troškova, kao i razmotriti prikladnije uredske prostorije za pojedine centre kako bi se omogućila bolja organizacija rada, bez zastoja, a samim time i veća efikasnost. Ovdje je važno imati na umu da je prikladan prostor jedna od pretpostavki za poštivanje prava privatnosti osoba s invaliditetom tijekom pružanja usluga profesionalne rehabilitacije. Neophodno je, da u što kraćem roku CPR Split (Ugovor o osnivanju ustanove datira od 22.10.2015. godine), započne s radom sukladno novom zakonodavnom uređenju, kako bi se rasteretilo CPR Rijeka i CPR Zagreb, te usluga profesionalne rehabilitacije učinila dostupnijom što većem broju korisnika (kako zbog manje teritorijalne udaljenosti pa uslijed toga i manjih putnih i smještajnih troškova, tako i vremena potrebnog od ulaska predmeta u centar do završetka obrade). Kako se radi o novom sustavu

profesionalne rehabilitacije koji se implementira na razini države, radi unaprjeđenja ove usluge, važna je redovita i učinkovita suradnja Službe za profesionalnu rehabilitaciju i svih centara na jednakoj razini te provođenje stručnih nadzora. Kroz pritužbe osoba s invaliditetom i upite poslodavaca, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je prepoznala da još uvijek postoji visoka razina neinformiranosti, ali i predrasuda prema zapošljavanju i radu osoba s invaliditetom među poslodavcima, te je tijekom 2016. godine održala niz edukacija poslodavaca s naglaskom na rad centara za profesionalnu rehabilitaciju i postupak rehabilitacije. Predloženim mjerama osigurat će se stabilnost rada i ujednačavanje kvalitete pri pružanju usluga profesionalne rehabilitacije.

Više o edukaciji poslodavaca i suradnji s CPR Zagreb i njihovim predstavnicima kao predavačima vidjeti pod Edukacija poslodavaca.

Priznavanje prava na profesionalnu rehabilitaciju u sustavu Hrvatskog zavoda za zapošljavanje i Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je zatražila podatke od Hrvatskog zavoda za zapošljavanje (dalje: HZZ) o priznavanju prava na profesionalnu rehabilitaciju tijekom 2016. godine. U svom očitovanju HZZ je naveo sljedeće:

HZZ odlučuje u prvom stupnju o ostvarivanju prava na profesionalnu rehabilitaciju nezaposlenih osoba s invaliditetom sukladno članku 5. Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom („Narodne novine“, br. 157/13 i 152/14). U Zavodu je izrađena procedura za ostvarivanje prava na profesionalnu rehabilitaciju nezaposlenih osoba s invaliditetom koja u jedinstvenom upravnom postupku povezuje prava po dva zakona: pravo na profesionalnu rehabilitaciju po Zakonu o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom i pravo na novčanu pomoć i naknadu putnih troškova za vrijeme obrazovanja po Zakonu o posredovanju pri zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti („Narodne novine“, br. 80/08, 121/10, 25/12, 118/12 i 153/13). O pravu na profesionalnu rehabilitaciju u svim regionalnim i područnim uredima Hrvatskoga zavoda za zapošljavanje zajednički odlučuje Povjerenstvo za ostvarivanje prava na profesionalnu rehabilitaciju. Zahtjevu za ostvarivanje prava na profesionalnu rehabilitaciju podnositelj zahtjeva mora priložiti dokaz o invaliditetu i smanjenoj radnoj sposobnosti sukladno čl. 4 Pravilnika o sadržaju i načnu vođenja očevidnika zaposlenih osoba s invaliditetom („Narodne novine“, br. 44/14, 97/14, 2/15). Rješenje o pravu na profesionalnu rehabilitaciju izrađuje član Povjerenstva – stručni savjetnik za prava za vrijeme nezaposlenosti ili drugi imenovani predstavnik Odjela pravih, kadrovskih i općih poslova koji je po zvanju pravnik.

U 2016. godini HZZ **zaprimio je ukupno 44 zahtjeva i izdao isti broj rješenja** o ostvarivanju prava na profesionalnu rehabilitaciju. Profesionalne rehabilitacije ovih osoba s invaliditetom provedena je u sklopu obrazovanja odraslih: 30 osoba s invaliditetom bilo je uključeno u program osposobljavanja za ECDL operatera i 14 osoba s invaliditetom u program osposobljavanja za web dizajnera.

U 2016. godini HZMO nije nijednu osobu uputio u postupak profesionalne rehabilitacije.

Uočene teškoće u provedbi profesionalne rehabilitacije

Unatoč tome što smo osnivanjem centara za profesionalnu rehabilitaciju dobili važnu institucijsku kariku koja je sustav profesionalne rehabilitacije približila praksi razvijenijih europskih zemalja, jednogodišnje iskustvo provedbe usluga profesionalne rehabilitacije ukazalo je na neke teškoće. Uvođenjem novog sustava profesionalne rehabilitacije sukladno Zakonu o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom nije istovremeno došlo do usklađivanja ostalih zakona u sustavima prirodno oslonjenima na ovo područje poput HZMO-a, HZZ-a, centara za socijalnu skrb, što koči kvalitetnu implementaciju sustava profesionalne rehabilitacije pa navodimo neke teškoće na koje ukazuje CPR Zagreb:

- sustav HZMO-a je i dalje oslonjen na kompenzacijski model, usmjeren na umirovljenje i uklanjanje osoba s invaliditetom s tržišta rada umjesto na aktivaciju i vraćanje u svijet rada;

- naknada koju HZMO isplaćuje za vrijeme trajanja profesionalne rehabilitacije, osim što ima komplicirani način izračuna, toliko je niska da je nedovoljna za život tijekom profesionalne rehabilitacije što je demotivirajuće;
- na neka osposobljavanja ne može se ići uz rad iako bi to bilo ključno za zadržavanje zaposlenja, ali prema propisima HZMO-a obvezno je odjavljivanje iz mirovinskog osiguranja s osnova zaposlenja te prijava u mirovinsko osiguranje s osnova profesionalne rehabilitacije;
- većina korisnika koja dolazi iz sustava HZMO-a nemaju motivaciju ni želju nastaviti raditi te su usmjereni na umirovljenje; zbog dugotrajnih bolovanja i brojnih postupaka ocjene radne sposobnosti, izgubili su motivaciju za radom ili prekvalifikacijom;
- prema propisima HZMO-a profesionalna rehabilitacija se može predložiti tek ako je radna sposobnost smanjena više od 50% umjesto da se puno radije poduzmu mjere u cilju sprječavanja daljnjeg propadanja radne sposobnosti;
- profesionalna rehabilitacija nije postavljena kao obveza HZMO-a, poslodavca i osiguranika premda je opći interes da bude obvezna;
- unatoč postojanju centara za profesionalnu rehabilitaciju, HZZ se i dalje u jednom dijelu bavi profesionalnom rehabilitacijom;
- ne postoje programi socijalnog uključivanja za one korisnike koji trenutno nisu spremni za uključivanje u svijet rada, ali bi se itekako mogli uključiti u navedene programe za koje postoji velika potreba;
- kod osoba kod kojih naglo nastupi invaliditet izazov u radu predstavlja neprihvatanje vlastitog invaliditeta što je preduvjet za uspješnu provedbu profesionalne rehabilitacije;
- nedostatak liječnika specijaliste medicine rada i ostalih stručnjaka sa znanjem i iskustvom u području profesionalne rehabilitacije;
- nemogućnost naplate troškova putovanja ako je poslodavac izvan mjesta sjedišta centra budući da je procjena radnog mjesta i uvjeta rada obvezna, a Standardi usluga niti Cjenik ne predviđaju takvu mogućnost.

Tijekom 2016. godine (14.01.2016. i 14.10.2016.) održani su sastanci predstavnika Hrvatskoga zavoda za zapošljavanje sa predstavnicima Ministarstva rada i mirovinskog sustava, ZOSI-ja, Centra za profesionalnu rehabilitaciju Zagreb i URIHO-a. Svrha sastanaka bio je dogovor o međusobnom usuglašavanju za učinkovitiji i trenutno najbolji mogući okvir izvođenja promjena u području profesionalne rehabilitacije sukladno novim propisima.

Prijedlozi za unaprjeđenje profesionalne rehabilitacije:

- *međusobno usklađivanje propisa koji uređuju ili dotiču područje profesionalne rehabilitacije, uspostava međuresorne komunikacije s ciljem pravovremenog uključivanja osobe u profesionalnu rehabilitaciju i motivacije korisnika za ostanak u svijetu rada, u tom smislu treba poticati provođenje profesionalne rehabilitacije od strane više naručitelja;*
- *propisati profesionalnu rehabilitaciju u sustavu mirovinskog osiguranja kao obvezu HZMO-a, poslodavca i osiguranika;*
- *pojednostaviti način obračuna i povećati naknadu koju HZMO isplaćuje osiguraniku za vrijeme trajanja profesionalne rehabilitacije;*
- *razvijati i poticati programe socijalne uključenosti od strane Ministarstva demografije, obitelji mladih i socijalne politike, zaštitnih radionica i udruga;*
- *osigurati sustavnu podršku osobama s invaliditetom i obiteljima u svrhu prihvatanja vlastitog invaliditeta;*
- *osigurati adekvatne prostorne uvjete za rad i potreban broj stručnjaka, kroz mobilne timove uslugu profesionalne rehabilitacije učiniti dostupnom, provoditi kontinuiranu edukaciju i stručno usavršavanje stručnjaka u centrima za profesionalnu rehabilitaciju;*
- *Republika Hrvatska kao suosnivač centara za profesionalnu rehabilitaciju trebala bi kroz financijsku potporu osigurati njihovu održivost i stabilnost,*
- *jačanje kapaciteta Službe za profesionalnu rehabilitaciju ZOSI-ja, zapošljavanje dovoljnog broja stručnjaka.*

Zaključak: Model profesionalne rehabilitacije sukladno Zakonu o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom i provedbenim propisima u primjeni je nešto više od godine dana. Od četiri osnovana centra, tri su otpočela s radom (Zagreb, Rijeka, Osijek), a centar u Splitu nije počeo s radom i neizvjestan je početak rada. Prema Standardima usluga profesionalne rehabilitacije predviđeno je 10 usluga profesionalne rehabilitacije, propisan je postupak izvršenja svake usluge, te sadržaj i opseg aktivnosti koje se moraju provesti unutar određene usluge, metode rada, vremensko trajanje, kadrovski i izvedbeni uvjeti kako bi se ujednačio rad svih centara i postigla ista razina kvalitete usluga.

Nalaz i mišljenje rehabilitacijske procjene su primjer visokoprofesionalnog i sveobuhvatnog prikaza svih sastavnica odlučujućih za objektivnu procjenu. Osnovani centri pokrivaju potrebe profesionalne rehabilitacije za čitavo područje Republike Hrvatske. Potpuna implementacija modela profesionalne rehabilitacije spriječit će prerane i neosnovane odlaske u mirovinu te omogućiti osobama s invaliditetom dugotrajni ostanak na tržištu rada i inkluziju. Stoga je preduvjet za razvoj svakog pojedinog centra, stabilnost u poslovanju i ujednačenost kvalitete pruženih usluga.

3.14. ZAPOŠLJAVANJE I RAD

U sklopu zaštite, praćenja i promicanja prava osoba s invaliditetom je i pitanje njihova rada i zapošljavanja. Odredbom članka 27. Konvencije uređuje se pravo na zapošljavanje i rad na ravnopravnoj osnovi s drugima. Navedeno uključuje pravo na mogućnost zarađivanja za život od rada, slobodno odabranog ili prihvaćenog na tržištu rada i u radnom okruženju koje je otvoreno, uključujuće i dostupno osobama s invaliditetom te obvezuje države potpisnice na osiguravanje i promicanje ostvarenja prava tog prava poduzimanje odgovarajućih koraka.

"... Jako je lijepo kada znaš što želiš i kroz školovanje kreneš prema svom cilju, ali ne znaju svi s 14 godina što žele raditi. Bilo bi divno kada bi svi radili ono što vole jer tada rad zapravo nije samo rad nego i način života, a samim time zadovoljstvo raste. Kada ste osoba s invaliditetom onda većinom nije bitno volite li što radite, što ste završili jer jako malo osoba s invaliditetom dobije priliku to pokazati i ravnomjerno sudjelovati u zajednici, a ne biti na teret državi i svima oko sebe... Osjećaj pripadnosti, koristi i zadovoljstva ne mogu zasjeniti niti sve poteškoće koje imamo kroz dan.... Bila sam i doma i radila i to su dvije potpuno različite situacije. Ne znaš koji je dan, svaki dan ti je isti, nema onog zdravog umora nakon cijelog dana, ništa te ne veseli, vokabular se smanji... Ponekad je ujutro najteže ustati jer sam imala tešku noć, boli me, ali pokušam, ustanem, dođem, bitno je pokušati i ne prepustiti se krevetu." I.S.

3.14.1. STATISTIČKI PODACI

Tijekom 2016. godine pravobraniteljica je zaprimila 211 podnesaka građana u području zapošljavanja i rada. Odnosila su se na 126 podnesaka zaprimljenih pisanim putem, 79 telefonskim putem te 6 osobnim dolaskom. Pravobraniteljica je po navedenim podnescima imala 269 postupanja koja su se odnosila na savjetovanje, preporuke, traženje očitovanja, izvješća i dr. Upiti i pritužbe građana su se odnosili na savjetovanje o pravima pri zapošljavanju i na radnom mjestu osobe s invaliditetom i upoznavanje s relevantnim propisima, utvrđivanje invaliditeta u odnosu na rad, uskratru prava prednosti pri zapošljavanju pod jednakim uvjetima, uskratru razumne prilagodbe pri zapošljavanju i na radnom mjestu te diskriminaciju pri zapošljavanju i na radnom mjestu.

U nastavku slijede statistički podaci **Hrvatskog zavoda za zapošljavanje**¹⁶ (dalje: HZZ) o kretanju nezaposlenosti, zaposlenosti te mjerama aktivne politike od 01.01.2016. do 31.12.2016. godine.

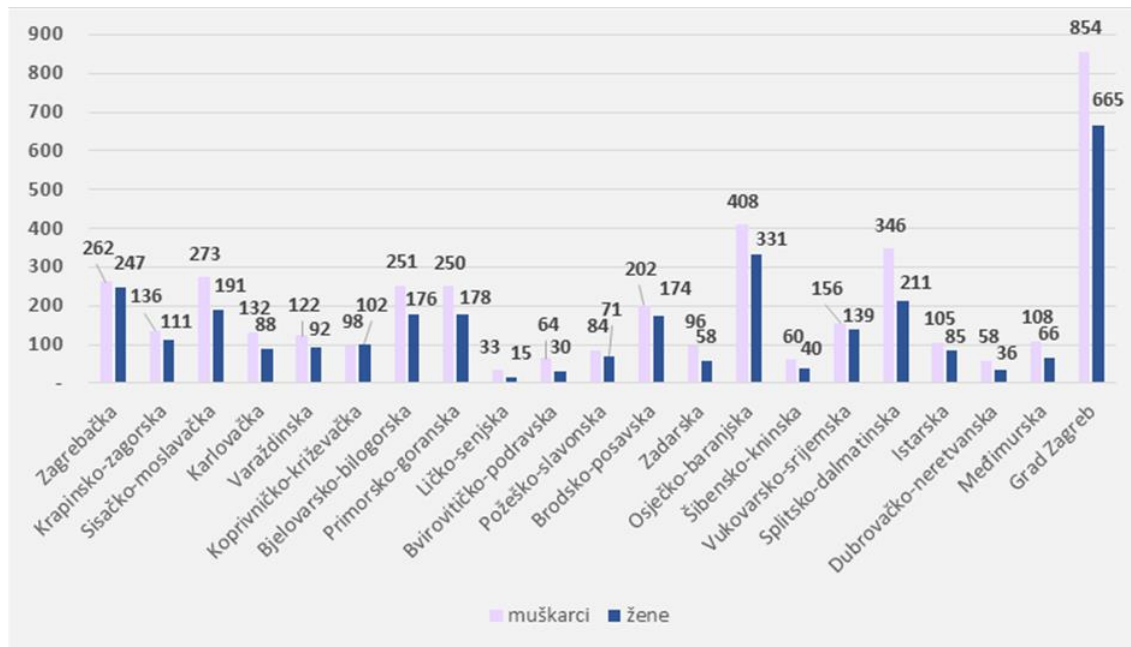
Nezaposlenost osoba s invaliditetom

Krajem prosinca 2016. godine u HZZ-u bilo je evidentirano 236.617 nezaposlenih osoba, što je za 17,1% ili 48.851 osobu manje nego u prosincu 2015. godine. Od toga su **7.204 osobe s invaliditetom**, što čini udio od 3,0%. Uspoređujući podatke s 2015. godinom, primjetan je pad ukupnog broja nezaposlenih

¹⁶ Izvor Hrvatski zavod za zapošljavanje

osoba s invaliditetom i to za 1,4%. Na dan 31.12.2015. na Zavodu za zapošljavanje registrirane su 7.303 osobe s invaliditetom. Od ukupnog broja osoba s invaliditetom u evidenciji se nalazi **4.098 (56,89%) muškaraca te 3.106 (43,11%) žena**. Najveći broj nezaposlenih osoba s invaliditetom čine mlade osobe između 20 i 29 godina, njih 2.104 ili 29,21% od ukupnog broja nezaposlenih osoba s invaliditetom.

Tablica 1.: Prikaz nezaposlenih osoba s invaliditetom po županijama i spolu

Najviše nezaposlenih osoba s invaliditetom evidentirano je u Gradu Zagrebu (1.519 ili 21,09% od ukupnog broja nezaposlenih osoba s invaliditetom iz evidencije Zavoda). Slijede Osječko-baranjska županija (739 ili 10,26%), Splitsko-dalmatinska županija (557 ili 7,73%), Zagrebačka županija (509 ili 7,07%), te Sisačko-moslavačka županija s 464 ili 6,44 % od ukupnog broja nezaposlenih osoba s invaliditetom u evidenciji Zavoda.

Nezaposlene osobe s invaliditetom prijavljene u evidenciji HZZ-a tijekom 2016. godine najvećim dijelom su srednjoškolskog obrazovanja (5.711 ili 79,28%) od čega je 4.601 (63,87%) osoba s invaliditetom završila trogodišnju srednju školu, a 1.110 (15,41%) nezaposlenih osoba s invaliditetom četverogodišnju srednju školu. Od ukupnog broja, 322 osobe s invaliditetom imaju više (139 osoba) ili visoko (183) obrazovanje.

Nastavno na trend iz 2015. godine, s obzirom na trajanje nezaposlenosti, unutar prve godine nezaposlenosti osobe s invaliditetom se uglavnom zapošljavaju nakon tri mjeseca traženja posla te ako unutar godinu dana ne ostvare zaposlenje, veća je šansa da će postati dugotrajno nezaposlene.

Najveći broj osoba s invaliditetom je dugotrajno nezaposlen, odnosno prijavljen u evidenciji HZZ-a više od 12 mjeseci. Među njima je 1.112 osoba (15,44%), duže od 8 godina; 1.070 osoba (14,85%) jednu do dvije godine te 981 osoba (13,62%) tri do pet godina.

Prema vrsti invaliditeta u evidenciji HZZ-a i dalje je najviše nezaposlenih osoba s intelektualnim teškoćama, njih 2.497, odnosno 34,66 % od ukupnog broja nezaposlenih osoba s invaliditetom. Slijede osobe s višestrukim, kombiniranim smetnjama (1.624 ili 22,54 %) te osobe s tjelesnim invaliditetom (1.329 ili 18,45 % od ukupnog broja nezaposlenih osoba s invaliditetom).

Zaposlenost osoba s invaliditetom

Tijekom 2016. godine iz evidencije HZZ-a ukupno su novozaposlene 218.834 osobe, a od toga **2.853 osobe s invaliditetom**. Udio zaposlenih osoba s invaliditetom u ukupnom broju svih zaposlenih osoba iz evidencije HZZ-a iznosi **1,3%**.

U 2016. godini došlo je do porasta u zapošljavanju osoba s invaliditetom za 9,18 % u odnosu na isto razdoblje u 2015. godini, kada je bilo zaposleno 2.613 osoba s invaliditetom te do porasta za 34,21 %

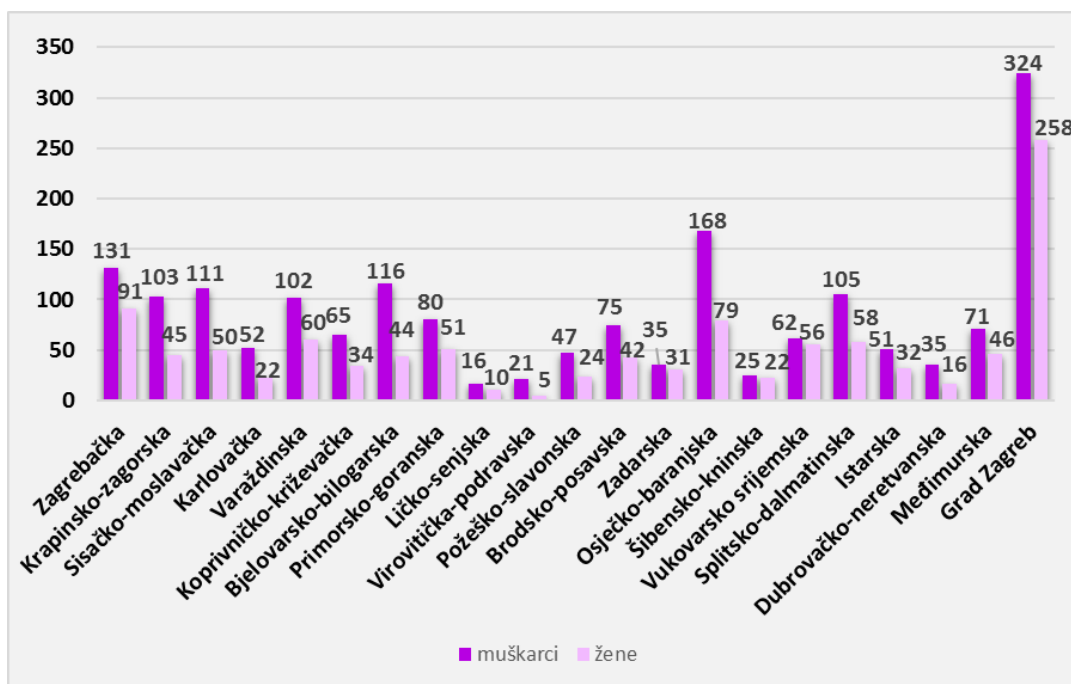
u odnosu na isto razdoblje 2014. godine (kada je bilo zaposleno 1.877 osoba s invaliditetom). Od ukupnog broja zaposlenih osoba s invaliditetom, 2.728 (95,62%) osoba zaposleno je na temelju zasnivanja radnog odnosa, a 125 osoba (4,38%) na temelju drugih poslovnih aktivnosti (stručno osposobljavanje za rad bez zasnivanja radnog odnosa, registriranje trgovačkog društva, obrta, ugovor o djelu i dr.).

U 2016. godini iz evidencije HZZ-a zaposleno je ukupno 1.777 muškarca s invaliditetom (62,29% od ukupnog broja zaposlenih osoba s invaliditetom) i 1.076 žena s invaliditetom (37,71% od ukupnog broja zaposlenih osoba s invaliditetom). Najveći broj zaposlenih osoba s invaliditetom tijekom 2016. godine imao je završeno srednjoškolsko obrazovanje.

Najveći broj zaposlenih osoba s invaliditetom tijekom 2016. godine se nalazi u skupini osoba s intelektualnim teškoćama (985 ili 34,53 %), zatim slijede osobe s višestrukim kombiniranim smetnjama (624 ili 21,87 %) te osobe s tjelesnim invaliditetom (592 ili 20,75 %).

S obzirom na djelatnost zaposlenja, najviše osoba s invaliditetom je, kao i u 2015. godini, zaposleno u prerađivačkoj industriji (20,92% od ukupnog broja zaposlenih osoba s invaliditetom) te u građevinarstvu (12,51%), administrativnim djelatnostima (11,28%), trgovini (9,52%) i uslužnim djelatnostima (9,22%). Deset najbrojnijih zanimanja u kojima su se zapošljavale osobe s invaliditetom su pomoćni kuhar/pomoćna kuharica, čistač/čistačica, administrativni službenik/administrativna službenica, radnik/radnica u održavanju, vrtlarski radnik/vrtlarska radnica za jednostavne vrtlarske i hortikulturene radove, kuhar/kuharica, kuhinjski radnik/kuhinjska radnica, radnik/radnica na proizvodnoj liniji, pomoćni cvječar/pomoćna cvječarica te pomoćni stolar/pomoćna stolarica.

Tablica 2.: Prikaz zaposlenih osoba s invaliditetom po županijama i spolu

Najviše zaposlenih osoba s invaliditetom evidentirano je u Gradu Zagrebu (582 osobe s invaliditetom ili 20,40 % od ukupnog broja zaposlenih osoba s invaliditetom), dok se razlika među ostalim županijama smanjuje u odnosu na 2015. godinu.

Mjere aktivne politike zapošljavanja

Prema zaprimljenim statističkim podacima HZZ-a, u mjere aktivne politike zapošljavanja u 2016. godini uključeno je ukupno 1.480 osoba s invaliditetom od čega je 855 muškaraca s invaliditetom (57,78%) i 625 (42,23%) žena s invaliditetom. Od 01.01.2016. godine novouključeno je 915 osoba s invaliditetom, točnije 527 muškaraca i 388 žena s invaliditetom. U 2015. godini je u mjere aktivne politike zapošljavanja bilo uključeno 1.668 osoba s invaliditetom, a 2014. godine 1.106 osoba s invaliditetom.

U prilogu 2. izvješća nalazi se prikaz broja uključenih osoba s invaliditetom prema vrsti mjere, odnosno intervencije u 2016. godini.

U prilogu 2. izvješća nalazi se prikaz uključenih osoba s invaliditetom u Stručno osposobljavanje bez zasnivanja radnog odnosa po dobi i stručnoj spremi i zanimanjima u 2016. godini.

I ove godine je, kao i prethodnih godina, najviše osoba s invaliditetom zaposleno financiranjem/sufinanciranjem putem *Javnih radova*, ukupno njih 854 (57,70 % od ukupnog broja uključenih osoba s invaliditetom u mjere aktivne politike), dok je novouključenih u *Javne radove* 583 osoba s invaliditetom.

Uz korištenje mjere *Potpore za zapošljavanje* zaposleno je ukupno 325 osoba s invaliditetom, pri čemu je najviše korištena *Potpore za zapošljavanje osoba s invaliditetom*, kojom su zaposlene 302 osobe s invaliditetom. Vidljiv je porast u odnosu na isto razdoblje prošle godine za 19,84% kada su iste potpore koristile 252 osobe s invaliditetom. *Potpore za samozapošljavanje* koristilo je 17 osoba s invaliditetom, a u *Programu obrazovanja* prema potrebama tržišta rada uključeno je 139 osoba s invaliditetom, što je povećanje za 15,83% u odnosu na 2015. godinu kada je u obrazovne aktivnosti bilo uključeno 120 osoba. Povećanje je također vidljivo i kod mjere *Stručno osposobljavanje bez zasnivanja radnog odnosa*. Kroz tu mjeru je u 2016. godini uključena 141 osoba s invaliditetom dok je u istom periodu u 2015. godini tu mjeru koristilo 135 osoba s invaliditetom.

Mišljenje Ureda: Nastavno na prikazane statističke podatke o mjerama aktivne politike, iz upita osoba s invaliditetom, ali i poslodavaca Uredu pravobraniteljice, vidljivo je da je postojao interes za iste, ali je isto tako bilo razvidno da se stranke teško u njima snalaze. Također, sredinom 2016. godine došlo je i do promjena vezano za kriterije za ostvarivanje potpora iz paketa mjera koji se odnose na zapošljavanje osoba s invaliditetom. Promjena za koju smo zaključili da otežava osobama s invaliditetom pristup mjerama aktivne politike odnosila se na vremenski uvjet staža u evidenciji nezaposlenih koji su osobe morale ispuniti (prije ove promjene bilo je dovoljno da je osoba s invaliditetom prijavljena u evidenciju nezaposlenih makar i na jedan dan).

Stoga je pravobraniteljica za osobe s invaliditetom **preporučila** Ministarstvu rada i mirovinskog sustava, Zavodu za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom (dalje u tekstu ZOSI) i HZZ-u da u što većoj mjeri ublaže kriterije za ostvarivanje potpora iz paketa mjera koji se odnose na zapošljavanje osoba s invaliditetom, ali i da se pri izradi državnog proračuna za 2017. godinu planiraju proračunska sredstva namijenjena povećanju zapošljivosti i stope participacije osoba s invaliditetom na tržištu rada. Upravo zahvaljujući tim mjerama osobe s invaliditetom kao inače teško zapošljiva skupina imaju priliku ući na tržište rada, stjecati potrebna znanja i vještine i na taj način postati kvalitetna i konkurentna radna snaga. Također je potrebno mjere aktivne politike (postupak ostvarenja, uvjeti, rokovi, potrebni obrasci i dr.) učiniti što transparentnijima i lako razumljivima i poslodavcima i osobama s invaliditetom.

Mjere aktivne politike zapošljavanja za osobe s invaliditetom koristila su ukupno 383 poslodavca, od čega je 118 u državnom vlasništvu, 170 u privatnom, a 95 u mješovitom, odnosno zadružnom ili zajedničkom vlasništvu.

U prilogu 2. nalazi se tablični prikaz broja poslodavaca koji su koristili mjere aktivne politike zapošljavanja (prema vrsti poticaja i strukturi poslodavca) te usporedba po godinama za 2016., 2015. i 2014.

Broj osoba s invaliditetom koji su brisani iz evidencije nezaposlenih i razlozi brisanja

Iz evidencije HZZ-a je tijekom 2016. godine **odjavljeno ukupno 4.413 osoba s invaliditetom**, što je za 11,78 % više nego 2015. godine kada je odjavljeno 3.948 osoba s invaliditetom. Najviše osoba s invaliditetom odjavljeno je zbog zapošljavanja na temelju radnog odnosa, njih 2.728, dok je još 125 osoba odjavljeno zbog zaposlenja na temelju drugih poslovnih aktivnosti (uključivanje u stručno osposobljavanje za rad bez zasnivanja radnog odnosa, zapošljavanje po posebnim propisima, registriranje trgovačkog društva, obrta, ugovor o djelu, itd.) Ukupno 1.560 osoba s invaliditetom odjavljeno je zbog ostalih razloga, primjerice odjavljivanje vlastitom voljom, nepridržavanje zakonskih

odredbi, ispunjavanje uvjeta za mirovinu i ostvarivanje prava na obiteljsku mirovinu, pravo na rodiljnu, roditeljsku, posvojiteljsku ili skrbničku poštedu od rada te utvrđivanje opće nesposobnosti za rad. U 2016. godini je zbog zaposlenja s evidencije objavljeno 8,25 % više osoba s invaliditetom nego u 2015. godini, kada ih je iz navedenog razloga bilo objavljeno 2.503.

Tabelarni prikaz podataka o brisanju iz evidencije po regionalnim i područnim uredima nalazi se u prilogu 2. izvješća.

3.14.2. OTVORENO TRŽIŠTE RADA

Kada se govori o zapošljavanju na otvorenom tržištu rada, ova se tema prema pritužbama stranaka kroz 2016. godinu može promatrati s više ključnih točaka. Velik dio pritužbi odnosi se na sam pristup tržištu rada odnosno na provođenje postupaka zapošljavanja odnosno natječaja. Pritužbe su raznovrsne, a odnose se uglavnom na nepristupačnost prostora u kojima se održavaju testiranja (Više u području Jednakost i nediskriminacija), uskratku prava prednosti pri zapošljavanju pod jednakim uvjetima, nepoznavanje propisa o zapošljavanju osoba s invaliditetom od strane poslodavca, ali i nadležnih službi koje kontroliraju zakonitost provedbe postupaka zapošljavanja te diskriminaciju.

Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom često se obraćaju stranke s pritužbama o poništanju natječajnih postupaka te to često doživljavaju kao način da ih se zaobiđe u natječajnom postupku i eventualnom zapošljavanju.

Iskustvo osobe s invaliditetom: *Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom pritužila se osoba s invaliditetom, na provođenje natječajnog postupka u jednoj bolnici. Bolnica je raspisala natječaj za više radnih mjesta (5), između kojih je i ono za stručnog referenta, za koje se javila stranka i pozvala na pravo prednosti pri zapošljavanju. Nedugo zatim, u Narodnim novinama objavljeno je djelomično poništenje javnog natječaja i to samo za radno mjesto stručnog referenta.*

Stranke su u ovakvim slučajevima mišljenja da će poslodavci poništavati natječaje sve dok se osoba s invaliditetom ne prestane javljati na određeni natječaj. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je u takvim slučajevima zatražila očitovanje od mogućeg poslodavca na koje se pritužuje osoba s invaliditetom, ali je ipak u većini slučajeva teško dokazivo da bi se radilo o izravnoj namjeri da se osobu s invaliditetom zaobiđe u natječajnom postupku ili diskriminaciji osobe temeljem invaliditeta u odnosu na uvjete za pronalaženje kandidata i općenito zapošljavanje. To ne umanjuje činjenicu da takvog postupanja doista ima (to je posebno vidljivo kod višekratnog objavljivanja i poništavanja natječaja, a među kandidatima je osoba s invaliditetom koja se pozvala na pravo prednosti).

Prema odredbi čl. 9. st. 1. Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom tijela javne uprave, javne službe, javne ustanove, izvanproračunski i proračunski fondovi, pravne osobe u vlasništvu ili u pretežitom vlasništvu Republike Hrvatske, pravne osobe u vlasništvu ili u pretežitom vlasništvu jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, te pravne osobe s javnim ovlastima dužni su prilikom zapošljavanja osobi s invaliditetom dati prednost pod jednakim uvjetima.

Mnogobrojne pritužbe stranaka u 2016. godini ukazuju na to da se ova odredba često ne poštuje.

Iskustvo osobe s invaliditetom: *Stranka se javila na natječaj za radno mjesto tajnika u jednoj ustanovi pozivajući se na pravo prednosti pod jednakim uvjetima te je dostavila dokaz o invaliditetu (status hrvatskog ratnog vojnog invalida), kao i ostalu traženu natječajnu dokumentaciju. Ustanova je obavijestila stranku da nije izabrana za radno mjesto tajnika, obrazlažući navedeno da osoba nije dostavila valjan dokaz o invaliditetu (stranka je dostavila dokument iz kojeg je vidljivo da joj je priznat status hrvatskog ratnog vojnog invalida), stoga je stranka podnijela zahtjev nadležnoj inspekciji za provedbu nadzora.*

U predmetnom postupku, Inspektorat rada je utvrdio da je sklapanjem ugovora o radu s drugim kandidatom stranci povrijeđeno pravo prednosti pri zapošljavanju, jer je stranka udovoljavala svim uvjetima natječaja te se pozvala na svoje pravo prednosti i priložila pravovaljan dokaz o invaliditetu odnosno dokaz o statusu hrvatskog ratnog vojnog invalida. Inspektorat rada je obavijestio pravobraniteljicu za osobe s invaliditetom da je protiv navedenog poslodavca kao pravne osobe i odgovorne osobe u pravnoj osobi podnesen optužni prijedlog nadležnom prekršajnom sudu, budući

da je u provedenom postupku inspekcijskog nadzora utvrđeno da je nedavanjem prednosti osobi s invaliditetom pod jednakim uvjetima počinjen prekršaj kažnjiv po članku 41. st. 1. i st. 3. Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom.

Iz pritužbi koje se odnose na pravo prednosti pri zapošljavanju vidljivo je da mnoge osobe s invaliditetom smatraju da ih je poslodavac dužan zaposliti odnosno dati im prednost pred drugim kandidatima već samim time što su se pozvale na pravo prednosti pri zapošljavanju.

Iskustvo osobe s invaliditetom: *Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom pritužila se stranka jer smatra da joj je uskraćeno pravo prednosti pri zapošljavanju. Navela je da se prijavila na natječaj za radno mjesto diplomiranog pravnika u jednom centru za socijalnu skrb. Istaknula je da je kandidat koji ispunjava sve tražene uvjete iz natječaja i k tome se pozvala na pravo prednosti pri zapošljavanju kao osoba s invaliditetom te je priložila dokumentaciju kojom dokazuje invaliditet. Tijekom testiranja stranci je omogućena tražena razumna prilagodba.*

Stranka je podnijela zahtjev za provedbu nadzora Inspektoratu rada.

Inspektorat rada je u postupku utvrdio da je *“Izabrani kandidat ... u opisanom testiranju dobio ocjenu “izrazito se preporuča”, a dobivaju je kandidati ukoliko su po svim ispitivanim svojstvima izrazito prikladni za poslove za koje se natječu. Iz naprijed iznijetog razvidno je da i izabrani kandidat i podnositelj ispunjavaju formalne uvjete natječaja, ali da je u postupku profesionalne selekcije za radno mjesto diplomirani pravnik izabrani kandidat postigao bolju ocjenu od podnositelja te podnositelju stoga nije uskraćeno pravo prednosti pri zapošljavanju sukladno citiranoj odredbi čl. 9. st. 1. Zakona, jer mu je omogućeno da se pod istim uvjetima natječe za radno mjesto pravnika...”*

Pravo prednosti pri zapošljavanju primjenjuje se samo pod jednakim uvjetima. Navedeno podrazumijeva da, nakon obavljenog testiranja, osoba s invaliditetom mora biti jednaka po broju bodova kao onaj kandidat koji je prvi na listi. Ovo je kompromisno rješenje budući da se u današnje vrijeme poslodavac mora prilagođavati tržišnim promjenama i povećavati svoju konkurentnost, brže nego ikada. Stoga, ako žele poslovati efikasno, nužno je da na tržištu rada traže najbolje kadrove koji će svojim znanjima i vještinama dati pozitivan i utjecajan doprinos djelatnosti kojom se bave te poslovnim procesima. U tom smislu i Direktiva Vijeća 2000/78/EZ navodi da se ne zahtijeva zapošljavanje osobe koja nije stručna, sposobna i raspoloživa za obavljanje osnovnih zadataka odgovarajućeg radnog mjesta, ne dovodeći u pitanje obvezu razumne prilagodbe potrebama osoba s invaliditetom. Kao u opisanom slučaju, osoba s invaliditetom ima pravo u postupku testiranja tražiti razumne prilagodbe koje su joj potrebne kako bi se ravnopravno natjecala za radno mjesto.

Tijekom 2016. godine bilo je učestalo raspisivanje oglasa/poziva za stručno osposobljavanje za rad bez zasnivanja radnog odnosa odnosno poticanje zapošljavanja putem mjere aktivne politike zapošljavanja usmjerene nezaposlenim osobama u nepovoljnijem položaju na tržištu rada. Iz dostavljenih podataka HZZ-a vidljivo je da su tu mjeru koristili tijekom 2016. godine najviše mladi u dobi od 20 do 29 godina. Istovremeno, Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom obraćale su se osobe s invaliditetom s pritužbama da im se prilikom javljanja na oglas za stručno osposobljavanje za rad bez zasnivanja radnog odnosa u gore navedenim tijelima iz čl. 9. st. 1. Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom i odabira kandidata ne priznaje pravo prednosti pri zapošljavanju pod jednakim uvjetima, s obzirom na to da se ne radi o klasičnom zapošljavanju i sklapanju ugovora o radu.

Iako čl. 9. ovog Zakona koristi termine zapošljavanje, zasnivanje radnog odnosa, sklapanje ugovora o radu i druge pojmove karakteristične za zapošljavanje u gore navedenim službama, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je mišljenja da je radi zaštite prava osoba s invaliditetom neophodno poštovati i primjenjivati pravo prednosti pod jednakim uvjetima i prilikom odabira kandidata za stručno osposobljavanje za rad bez zasnivanja radnog odnosa u navedenim tijelima. Stoga je pravobraniteljica za osobe s invaliditetom uputila prijedlog Ministarstvu rada i mirovinskog sustava te Hrvatskom zavodu za zapošljavanje zadonošenje provedbenog propisa kojim bi se uredila primjena prava prednosti pri zapošljavanju pod jednakim uvjetima osobama s invaliditetom i prilikom odabira kandidata za stručno osposobljavanje za rad bez zasnivanja radnog odnosa u tijelima iz čl. 9. st. 1. Zakona o profesionalnoj

rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom. Također je predloženo da se uredi odnosno uskladi i provedba zaštite ovog prava pri izboru osoba na stručno osposobljavanje bez zasnivanja radnog odnosa, a posebice nadzor nad postupanjem tijela iz čl. 9. st. 1. Zakona radi osiguravanja provođenja prava prednosti.

Utvrđivanje invaliditeta u odnosu na rad

Dokazom o invaliditetu se, prema odredbi članka 9. st. 3. Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom, u smislu ovog Zakona, smatraju javne isprave o invaliditetu na temelju kojih se osoba može upisati u očevidnik zaposlenih osoba s invaliditetom. Prema odredbi čl. 4. st. 1. toč. 13. Pravilnika o sadržaju i načinu vođenja očevidnika zaposlenih osoba s invaliditetom ("Narodne novine", br. 44/14, 97/14 i 02/15) u očevidnik zaposlenih osoba s invaliditetom upisuje se i osoba kojoj je utvrđen invaliditet u odnosu na rad, bez obzira na vrstu i stupanj, temeljem uvjerenja ZOSI-ja. Na mrežnim stranicama ZOSI-ja navodi se: u postupku utvrđivanja invaliditeta u odnosu na rad procjenjuje se funkcioniranje pojedinca, poteškoće i prepreke te potrebe vezane uz zapošljavanje s obzirom na zdravstvene karakteristike osobe i čimbenike okoline. Zaposlene osobe podnose zahtjev za utvrđivanje invaliditeta u odnosu na rad nadležnom centru za profesionalnu rehabilitaciju, u kojem se mogu i informirati o uvjetima procjene. Nezaposlene osobe podnose zahtjev za utvrđivanje invaliditeta u odnosu na rad ZOSI-ju. Procjenu invaliditeta u odnosu na rad provode centri za profesionalnu rehabilitaciju. Na temelju pozitivnog nalaza i mišljenja, ZOSI izdaje Uvjerenje o utvrđenom invaliditetu u odnosu na rad koje se dostavlja podnositelju zahtjeva i Hrvatskom zavodu za javno zdravstvo radi evidencije u Registru o osobama s invaliditetom. Više na mrežnim stranicama ZOSI-ja <http://www.zosi.hr/zavod/rehabilitacija/>.

Prema zaprimljenim podacima ZOSI-ja, tijekom 2016. godine ukupno su izdana **203 uvjerenja** o utvrđenom invaliditetu u odnosu na rad. Stupanj invaliditeta u odnosu na rad određuje se pomoću ljestvice od pet stupnjeva (0 do 4).

Tablica 3.: **Stupanj invaliditeta u odnosu na rad**

Stupanj	Broj korisnika
0	0
1	80
2	111
3	11
4	1
Ukupno	203

Tablica 4.: **Dob i spol korisnika kojima su izdana uvjerenja**

SPOL	DOBNE SKUPINE					UKUPNO
	18 do 24	25 do 34	35 do 44	45 do 54	55 do 64	
Ženski	1	11	25	30	5	72
Muški	5	25	45	48	8	131
Ukupno	6	36	70	78	13	203

Iskustvo osobe s invaliditetom: *Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom obratila se stranka koja se javila na natječaj za radno mjesto tajnice na neodređeno vrijeme u jednoj srednjoj školi u Splitu. Stranka se pozvala na svoje pravo prednosti pri zapošljavanju pod jednakim uvjetima te priložila dokaz o invaliditetu, u ovom slučaju uvjerenje o utvrđenom invaliditetu u odnosu na rad. S obzirom na to da je u radni odnos primljen drugi kandidat, stranka je zbog sumnje na uskratu prava prednosti prosvjetnoj inspekciji podnijela zahtjev za provođenje nadzora.*

U svom izvješću o provedenom nadzoru u opisanom slučaju prosvjetni inspektor je naveo da je provedbom nadzora utvrđeno da je stranka natječajnoj dokumentaciji priložila Uvjerenje o utvrđenom

invaliditetu u odnosu na rad. Međutim, prosvjetni inspektor je dalje naveo da je to ista dokumentacija koju je stranka priložila i prilikom natječaja za mjesto tajnika u drugoj predškolskoj ustanovi te pojašnjava da je za taj natječaj u toj ustanovi HZMO – Područna služba u Splitu dala tumačenje koje glasi: *“Naglašavamo da je zaključak stručne službe ovoga zavoda da imenovana ne ispunjava uvjete o pravu prednosti pri zapošljavanju osoba s invaliditetom jer joj je pojedinačno utvrđeno tjelesno oštećenje manje od 60% radi funkcionalnog poremećaja donjeg ekstremiteta”*. Na kraju, prosvjetni inspektor je zaključio sljedeće: *“budući da ste i prilikom ovog natječajnog postupka priložili istu dokumentaciju kao i tijekom natječajnog postupka u ... u Splitu, razvidno je da navedena dokumentacija ne upućuje na ostvarivanje prava prednosti pri zapošljavanju na koje se pozivate.”* Stranka je podnijela prigovor na izvješće prosvjetnog inspektora.

Kako je iz podnesenog izvješća bilo vidljivo višekratno kršenje prava osobe s invaliditetom tijekom postupka zapošljavanja, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je Samostalnom sektoru za inspekcijski nadzor pri Ministarstvu znanosti, obrazovanja i sporta uputila upozorenje te zatražila očitovanje i dodatno postupanje: *“... vidljivo je da nisu primijenjeni pravni propisi kojima je regulirano zapošljavanje osoba s invaliditetom, pa tako i pravo prednosti pri zapošljavanju. Međutim, ne ulazeći u to da u Izvješću uopće nisu navedene činjenice ni okolnosti koje bi doista predstavljale potpuno izvješće o provedenom natječaju, uvjetima, traženoj dokumentaciji, kandidatima i drugo, ono što najviše zabrinjava je način na koji se utvrđuje ima li osoba pravo pozvati se na pravo prednosti pri zapošljavanju i što se, u konačnici, smatra dokazom o invaliditetu. Zabrinjava da se pri provođenju nadzora nad zasnivanjem radnog odnosa u ustanovama školskog sustava u svezi s čl. 11. st. 1. toč. 19. a Zakona o prosvjetnoj inspekciji („Narodne novine“, br. 61/11 i 16/12), u slučajevima gdje se na natječaje za radna mjesta javljaju osobe s invaliditetom, ne primjenjuju propisi kojima se uređuje njihovo zapošljavanje. Na takav zaključak upućuje upravo činjenica da je cijeli Izvještaj Službe prosvjetne inspekcije temeljen upravo na tumačenju HZMO – Područne službe u Splitu. Predmetno tumačenje, osim što je pogrešno i dano za sasvim drugi natječaj, nikako ne može predstavljati osnovu za donošenje odluke o tome ostvaruje li osoba s invaliditetom pravo prednosti pri zapošljavanju ili ne. Ovdje se opravdano postavlja pitanje zbog čega se ne utvrđuje predstavlja li određena isprava pravovaljan dokaz o invaliditetu i može li se onda osoba pozivati na pravo prednosti pri zapošljavanju, kao i je li došlo do uskrate prava prednosti pri zapošljavanju uvidom u važeće zakonske i provedbene propise u Republici Hrvatskoj. Stječe se dojam da je, u slučaju ..., o mogućoj povredi njezinih prava pri zapošljavanju odlučeno u potpunosti paušalno.”*

Nakon upozorenja, Služba prosvjetne inspekcije je ponovno pokrenula postupak provedbe nadzora u školi, te je školi zabranjeno da poslove tajnika obavlja izabrana kandidatkinja po natječaju za radno mjesto tajnika škole budući da je utvrđeno da je u natječajnom postupku povrijeđeno pravo prednosti stranke pri zapošljavanju po Zakonu o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom. Protiv škole i odgovorne osobe podnesen je optužni prijedlog nadležnom prekršajnom sudu.

Provedba nadzora odredbe iz čl. 9. st. 1. Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom o pravu prednosti pri zapošljavanju pod jednakim uvjetima

Provedbu ove odredbe za tijela javne uprave nadzire upravna inspekcija, a za pravne osobe iz st. 1. čl. 9. ovoga Zakona, nadležna inspekcija koja je po posebnim propisima ovlaštena za nadzor u vezi sa zapošljavanjem. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je zatražila od nadležnih inspekcija podatke o postupanju u ovim slučajevima tijekom 2016. godine.

Upravna inspekcija je obavijestila da se osobe s invaliditetom nisu obraćale Upravnoj inspekciji sa zahtjevima za provedbu nadzora u smislu odredbe čl. 9. ovoga Zakona, ni predstavkama na postupke zapošljavanja.

Prosvjetna inspekcija **Ministarstva znanosti i obrazovanja** obavijestila je da je tijekom 2016. godine zaprimljeno 16 prijavapovreda prava prednosti pri zapošljavanju osoba s invaliditetom u odgojno-obrazovnim ustanovama. U 5 slučajeva prijave su bile utemeljene te su izdana rješenja. Rješenjem su izrečene zabrane obavljanja poslova na temelju ugovora o radu sklopljenog nakon provedenog

postupka u kojemu je povrijeđen zakon. U svih 16 slučajeva podnositelji prijave odnosno podneska bili su izvješteni o utvrđenim činjenicama i poduzetim radnjama.

Inspektorat rada **Ministarstva rada i mirovinskog sustava** je naveo da su inspektori rada u 2016. godini donijeli 12 rješenja na temelju odredbe čl. 9. ovoga Zakona u kojima se odlučivalo o zahtjevima podnositelja. Donesena su 2 rješenja kojima je utvrđena povreda prava prednosti pri zapošljavanju osobe s invaliditetom koja je podnijela zahtjev za provedbu nadzora i 10 rješenja kojima je odbijen zahtjev za provedbu nadzora zbog moguće povrede prava prednosti pri zapošljavanju. Inspektori rada su nadležnim prekršajnim sudovima podnijeli jedan optužni prijedlog radi osnovane sumnje u počinjenje prekršaja iz čl. 9. st. 1. Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom, kažnjivog po čl. 41. st. 1. toč. 1. ovog Zakona. U slučajevima kada je zahtjev za provedbu nadzora podnesen nepravovremeno, po proteku roka od 15 dana od dana dostave obavijesti iz čl. 9. st. 12. Zakona, odnosno prije nego što je došlo do zasnivanja radnog odnosa s izabranim kandidatom, inspektori rada su odbacili zahtjev podnositelja budući da u takvim slučajevima ne postoje zakonske pretpostavke za pokretanje postupka.

Mišljenje Ureda: Imajući u vidu činjenicu da se stranke često obraćaju pravobraniteljici za osobe s invaliditetom i pritužuju da im je tijekom natječajnog postupka povrijeđeno pravo prednosti pri zapošljavanju pod jednakim uvjetima i broj prijave odnosno rješenja koja su zaprimile i donijele nadležne inspekcije, može se zaključiti da osobe s invaliditetom još uvijek u nedovoljnoj mjeri prijavljuju moguće nezakonitosti. Razlog za to je dvojak. Zapaženo je da još uvijek velik broj osoba s invaliditetom nije upoznat s pravom prednosti pri zapošljavanju pod jednakim uvjetima, a još u manjoj mjeri da je zakonom predviđena mogućnost provedbe nadzora odredbe čl. 9. st. 1. Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom i samim postupkom (kome se prijava podnosi, u kojim rokovima i slično). Drugi razlog leži u činjenici da osobe s invaliditetom često, nakon što ih se u Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom savjetuje na koji način pokrenuti postupak provedbe nadzora, nisu voljne to učiniti te ne žele nikakvo postupanje. Kao razlog za takve odluke često ističu da se ne žele nikome zamjerati, da dolaze iz malih sredina u kojima se svi poznaju te da bi se pokretanjem postupka za njih proćulo te da će si na taj način zatvoriti vrata kod drugih poslodavca. Također često smatraju da će ih radna sredina, ako i uspiju u postupku, dočekati nenaklonjeno te da će trpjeti mobing i slično.

Upravo iz tih razloga, nužno je redovito i sustavno podizati razinu svijesti u svim segmentima društva, pa tako i u području zapošljavanja i rada, o sposobnostima, radnom potencijalu i doprinosu osoba s invaliditetom, ali i o zabrani viktimizacije. Navedeno je nužno, kako radi suzbijanja svih oblika diskriminacije te borbe protiv stereotipa, tako i radi osnaživanja samih osoba s invaliditetom. Upravo kroz učinkovitost službi poput inspekcija u području zapošljavanja i rada te prijavljivanje počinjenih prekršaja, osobe s invaliditetom stječu povjerenje u djelovanje sustava, ali i da će biti u mogućnosti djelotvorno zaštititi svoja prava bez negativnih posljedica.

3.14.3. DISKRIMINACIJA U POSTUPKU ZAPOŠLJAVANJA I NA RADNOM MJESTU

Radi jednakog postupanje i zaštite, Zakonom o suzbijanju diskriminacije („Narodne novine“, br. 85/08, 112/12) stvaraju se pretpostavke za ostvarivanje jednakih mogućnosti i uređuje zaštita od diskriminacije na zabranjenim osnovama pa tako između ostalih i invaliditeta. Navedeni zakon primjenjuje se na postupanje svih državnih tijela, tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, pravne osobe s javnim ovlastima, te na postupanje svih pravnih i fizičkih osoba. U članku 8. st. 1. toč. 1. Zakona o suzbijanju diskriminacije posebno se naglašava primjena u području rada i radnih uvjeta.

Tijekom 2016. godine stranke su se prituživale na diskriminaciju pri zapošljavanju, ali i na radnom mjestu temeljem invaliditeta.

Iskustvo osobe s invaliditetom: *Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom obratila se stranka radi prijave izravne diskriminacije prilikom zapošljavanja. Stranka se dva puta javila na natječaj za isto radno mjesto odnosno za nastavnika u jednom učilištu. Stranka je udovoljava svim uvjetima natječaja*

i pozvala se na pravo prednosti pri zapošljavanju te priložila pravovaljan dokaz. Ravnatelj učilišta je u oba navrata (natječaj je jednom bio poništen) stranku predložio Školskom odboru kao kandidata za nastavnika. Međutim, dva člana Školskog odbora su u oba navrata glasala protiv zapošljavanja stranke, s time da je na zapisnik sjednice jedan član svoju odluku obrazložio time da je općenito protiv zapošljavanja osoba s invaliditetom u nastavi.

U ovom slučaju radilo se o teškom kršenju prava osobe s invaliditetom i o izravnoj diskriminaciji pri zapošljavanju temeljem invaliditeta. U svom upozorenju ravnatelju i Školskom odboru, pravobraniteljica je naglasila jednakost položaja svih osoba, istovremeno ukazujući na odredbe Zakona o suzbijanju diskriminacije ("Narodne novine", br. 85/08 i 112/12), ali i na interne akte učilišta: "Na kraju, i u Etičkom kodeksu učilišta kao jedno od temeljnih načela i pravila navodi se upravo načelo međusobnog uvažavanja. Ono podrazumijeva poštivanje osobnosti učenika, kolega, roditelja i drugih suradnika bez obzira na rasu, vjeru, etničko podrijetlo, socijalni ili bračni status, spol i spolnu orijentaciju, invalidnost, zdravstveni status, fizički izgled, dob i političku opredijeljenost. Također podrazumijeva da su kriteriji vrjednovanja i napredovanja stručnost, sposobnost i profesionalnost te rezultati u obavljanju određene vrste poslova i zadataka. Imajući u vidu sve gore navedeno i činjenicu da učilište, kao odgojno-obrazovna ustanova, prema Etičkom kodeksu promiče temeljne vrijednosti društva s naglaskom na poštenje, izvrsnost, slobodu, međusobno uvažavanje, ljudsko dostojanstvo i osobnu odgovornost, još jednom ističemo važnost obavljanja dužnosti Školskog odbora u skladu sa načelom jednakosti i pravednosti, na način koji isključuje svaku diskriminaciju."

Nakon intervencije pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, član Školskog odbora koji je postupio diskriminatorno temeljem invaliditeta u odnosu na uvjete zapošljavanja je jednoglasnom odlukom razriješen članstva u školskom odboru. U međuvremenu je ponovno raspisan natječaj za radno mjesto nastavnika. Stranka se javila i na ovaj, treći natječaj, ponovno se pozivajući na pravo prednosti pri zapošljavanju pod jednakim uvjetima. Kako o zasnivanju radnog odnosa odlučuje ravnatelj uz prethodnu suglasnost školskog odbora, ravnatelj je, kao i prethodna dva puta, zatražio suglasnost za stranku kao predloženog kandidata. Iz dostavljenih zapisnika sa sjednica školskog odbora na kojima se odlučivalo o davanju suglasnosti na predloženog kandidata, vidljivo je da je ravnatelj svaki put upozorio članove Školskog odbora na primjenu Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom, o dužnosti davanja prednosti pri zapošljavanju i da se ne poštivanjem tih odredbi čini prekršaj. Ovaj put je školski odbor dao suglasnost ravnatelju te se stranka zaposlila.

Iskustvo osobe s invaliditetom: *Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom obratila se stranka, osoba s invaliditetom, zbog toga što smatra da je diskriminirana na radnom mjestu osnovom njezinog invaliditeta. Stranka radi u jednoj javnoj ustanovi kao zboristica. Stranka je navela da prilagodbu za svoj posao provodi, s obzirom na njezino oštećenje vida, na način da traži note unaprijed, uveća ih i vježba kod kuće. Ističe da je svoj posao uredno obavljala i da nikada nije bilo zamjerke na njezin rad do dolaska Tvrdi da je prije četiri godine njoj i nekolicini kolega u potpunosti onemogućen rad na projektima te da je to opravdavao "njegovim umjetničkim kriterijima". Međutim, sve kolege su u međuvremenu vraćene na posao i uredno odrađuju sve projekte, tako i one velike, dok se od svih članova zbora jedino stranku uredno preskače za sve projekte zbora, pa tako stranka tvrdi da joj se ne daju odraditi ni najjednostavniji repertoari. Nakon nekog vremena pozvana je na sastanak te joj je ponuđen rad na telefonskoj centrali. Ističe da se tome izričito protivila jer je ona zboristica i naglašavajući da njoj poslodavac unazad nekoliko godina onemogućava da radi na radnom mjestu za koji ima sklopljen ugovor o radu. Nakon toga je stranka obaviještena da će morati ići na kontrolnu audiciju. Stranka tvrdi da se za audiciju pripremila te da je zadane arije i zbornu literaturu otpjevala korektno. Tvrdi da nije tražila nikakvu prilagodbu, kao što ni inače ne traži s obzirom da se za sve projekte odnosno nastupe priprema kod kuće po razrađenom načinu koji joj omogućava da svoj posao odradi bez greške. Napominje da nije ni slutila da će joj se na audiciji dati prima vista note s obzirom da svi koji rade s njom znaju da ima znatno oštećenje vida i da uvijek traži note unaprijed i uvježba ih kod kuće. Stranka također tvrdi da su je na audiciji pitali vidi li dirigenta, na što je stranka odgovorila da to ovisi o okruženju i rasvjeti, ali da je tijekom godina izoštrila svoj sluh i uvježbala svoj način rada te da to ne predstavlja prepreku da uredno obavlja svoj posao. Stranka nije prošla audiciju i tvrdi*

“program je jako težak, ali ja sam se pripremila i jedina zamjerka i najvažnija za njih je nemogućnost da vidim ruku dirigenta, dakle, hoću reći da oni nisu ocijenili moje pjevanje, intonaciju i točan ritam, muzikalnost i vjernost notnom tekstu i glazbenom stilu kao što piše u Pravilniku da se ocjenjuje, nego su ocijenili upravo moj jedini nedostatak, nemogućnost vida.” Na kraju je istaknula da posljednja tri mjeseca sjedi u hodniku i tako ispunjava svoje radno vrijeme, dakle, ne radeći ništa tijekom radnog vremena. Stranka je u više navrata naglasila da ne želi protiv svog poslodavca pokretati nikakve postupke, jer želi sve riješiti mirnim putem.

S obzirom na to da je sve navedeno ukazivalo da postoji sumnja da se u ovom slučaju radi o izravnoj diskriminaciji osobe s invaliditetom, kao i da su prekršene odredbe Zakona o radu, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je odmah po zaprimanju prijave zatražila od poslodavca očitovanje o svim navodima iz pritužbe. Poslodavac je odmah reagirao te zatražio održavanje sastanka kako bi se utvrdile sve relevantne činjenice i pronašlo najbolje rješenje. Na sastanku je čelnik ustanove naglasio da dio opisanih problema proistječe iz prijašnjih mandata i bivših zaposlenika ustanove i da se protiv apsolutno svakom obliku diskriminacije te da je njegov cilj da ustanova bude prepoznata kao poslodavac koji zapošljava osobe s invaliditetom i štiti svoje zaposlenike od diskriminacije po bilo kojoj osnovi. Shodno tome, čelnik i suradnici naglasili su da će stranka raditi kao zboristica, za koje radno mjesto je i sklopljen ugovor o radu, ravnopravno kao i ostali članovi zbora. U slučajevima gdje stranka neće moći uvježbati note unaprijed ili zbog rasvjete neće biti u mogućnosti vidjeti dirigenta, pa zbog toga ni odraditi pojedine projekte, poslodavac je kao oblik razumne prilagodbe predložio rad na nekim drugim projektima, ali uvijek onima glazbenog sadržaja, poput održavanja radionica, pomaganja u uređivanju glazbenih emisija i slično. Nakon nekog vremena, održan je još jedan sastanak s neposredno nadređenima stranci i strankom, te je utvrđeno da stranka ravnopravno s ostalim članovima zbora obavlja svoj posao i sudjeluje u projektima, te je zadovoljna s predloženim prilagodbama.

Mišljenje Ureda: U ovako složenim slučajevima uvijek se pohvaljuje spremnost poslodavca na suradnju i konkretnu promjenu, što je na kraju, uz intervenciju pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, rezultiralo mirnim rješenjem spora, bez vođenja dugotrajnih, mučnih i konačno skupih sudskih postupaka.

Ustav Republike Hrvatske jamči svakome pravo na rad. Svatko slobodno bira poziv i zaposlenje i svakomu je pod jednakim uvjetima dostupno svako radno mjesto i dužnost. Osobe s invaliditetom imaju pravo na rad, ravnopravno u svakom pogledu, kao i svi ostali članovi našeg društva, te imaju pravo biti zaštićene od svake vrste diskriminacije prilikom zapošljavanja i na radu, što posebno naglašava Konvencija o pravima osoba s invaliditetom.

3.14.4. NAČELO RAZUMNE PRILAGODBE

Iz obraćanja stranaka pravobraniteljici za osobe s invaliditetom u 2016. godini razvidno je da je svijest o važnosti razumne prilagodbe na radnom mjestu kao obveze među poslodavcima još uvijek nedovoljno razvijena te se to načelo još uvijek u praksi rijetko primjenjuje.

Iskustvo osobe s invaliditetom: Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom obratila se osoba s invaliditetom, koja obavlja poslove sanitarnog tehničara u jednom državnom zavodu. U svojoj pritužbi je navela da je upućena na privremeni rad u mjesto različito od njezinog mjesta rada (u drugi grad), te smatra da je to u suprotnosti s njezinim pravom da obavlja poslove sanitarnog tehničara bez rada na terenu. Naime, stranka posjeduje Rješenje HZMO-a kojim joj je kao invalidu rada priznato pravo na rad bez rada na terenu. Isto tako, stranka posjeduje i rješenje HZMO-a iz kojeg je razvidno da ista ima ukupni postotak tjelesnog oštećenja od 80%. Stranka se obratila poslodavcu sa zamolbom da je se izuzme od privremenog rasporeda za vršenje poslova sanitarnog tehničara u drugom gradu jer joj svakodnevno putovanje dva puta dnevno u drugi grad s obzirom na njezino zdravstveno stanje iziskuje dodatni napor. Poslodavac nije uvažio zamolbu stranke te je u bitnom naveo da se pod radom na terenu podrazumijeva rad van sjedišta poslodavca odnosno izvan mjesta rada koji bi podrazumijevao kontinuirano obavljanje poslova radnog mjesta na terenu npr. uzimanje uzoraka, obilaske objekata i slično. Nastavno poslodavac zaključuje da je „... privremeni raspored za rad u S. ustvari privremena

promjena mjesta rada bez promjene u sadržaju izvršavanja radnih obaveza, te da se ne može raditi nikako o terenskom radu jer na terenski rad nikad niste upućivani ...”.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je sukladno svojim ovlastima uputila preporuku poslodavcu strankekojom mu je ukazala na važnost omogućavanja razumne prilagodbe osobi s invaliditetom kako bi joj se osigurali uvjeti rada kao i osobama bez invaliditeta, istovremeno argumentirajući svoju preporuku pozivanjem na propise koji uređuju ovo načelo. Pravobraniteljica je istaknula da neovisno o definiranju i razlikovanju pojmova *rad na terenu* i *privremeni raspored za rad u S.*, činjenica jest da stranka svakodnevno putuje na posao iz jednog u drugi grad, te da joj to predstavlja dodatni napor i opterećenje za zdravlje s obzirom na to da kod nje postoji smanjena sposobnost za rad i tjelesno oštećenje. Zaključno, pravobraniteljica je dala preporuku za osiguranje razumne prilagodbe stranci s ciljem prilagođavanja mjesta rada njezinom zdravstvenom stanju. Kako stranka radi u velikom sustavu, postoji mogućnost preraspodjele radnih zadataka odnosno prebacivanja nekih dužnosti osobe s invaliditetom na druge osobe te je u svom odgovoru poslodavac naveo da će uzeti preporuku pravobraniteljice u obzir s ciljem prilagođavanja mjesta rada zdravstvenom stanju stranke.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom smatra važnim da će ZOSI (Sektor za profesionalnu rehabilitaciju) izraditi *Priručnik s preporukama za razumnu prilagodbu radnog mjesta*. Ovaj priručnik će, prema navodima ZOSI-ja, sadržavati detaljno razrađene mogućnosti za prilagodbu, ovisno o vrsti oštećenja osobe s invaliditetom, po uzoru na slovenske *Standarde osposobljavanja i znanja za prilagodbu radnih mjesta*.

Upravo zbog velikog broja opisanih ili sličnih upita odnosno pritužbi, pravobraniteljica za osobe je provela niz **edukacija poslodavaca koji djeluju na otvorenom tržištu rada** s ciljem podizanja razine svijesti o potrebi zapošljavanja osoba s invaliditetom uz osiguranje razumne prilagodbe i informiranje o sustavu podrške odnosno mjerama kojima se potiče zapošljavanje osoba s invaliditetom.

Više se nalazi u području ovog Izvješća pod nazivom Jednakost i nediskriminacija.

Najveća predrasuda i ujedno najveća prepreka za zapošljavanje osoba s invaliditetom je upravo mišljenje da invaliditet automatski podrazumijeva i nemogućnost da osoba kvalitetno obavlja svoj posao. Osobe s invaliditetom postaju sve aktivnije u svom nastojanju da dokažu upravo suprotno, počevši od slobodnog biranja svog zvanja i obrazovanja, u nadi da će ravnopravno, kao i drugi, imati mogućnost zarađivanja za život od rada, slobodno odabranog i u radnom okruženju koje je otvoreno, uključujuće i dostupno osobama s invaliditetom. U tom nastojanju, dužnost je svih nas, kao pojedinaca i kao zajednice, boriti se za promicanje i poštivanje prava na rad, poduzimanjem odgovarajućih koraka, s ciljem zabrane svake diskriminacije na temelju invaliditeta u odnosu na sve oblike zapošljavanja i osiguranja razumne prilagodbe osobi s invaliditetom na radnom mjestu. Poslodavac koji zapošljava osobu s invaliditetom dužan je osigurati joj potrebnu razumnu prilagodbu, kako bi osoba svoje radne zadatke ravnopravno izvršavala u odnosu na druge zaposlenike. Prilagodbe moraju biti u funkciji radnog mjesta i prilagođene uvjetima rada koje zahtijeva određeno radno mjesto.

Odreći se radnog potencijala, znanja i vještina osobe s invaliditetom samo zbog predrasuda ili neznanja velik je, nedopustiv i teško nadoknadiv gubitak za cijelu našu zajednicu. Mnogi i sve češći primjeri pozitivne prakse na području rada i zapošljavanju dokazuju da osobe s invaliditetom jesu zahvaljujući svom obrazovanju i stvarnim vrijednostima konkurentna radna snaga te da neprocjenjivo doprinose razvitku tržišta rada. Na kraju, ipak se samo pozitivnim primjerima prakse uspješno borimo protiv stereotipa i promičemo pozitivnu percepciju osoba s invaliditetom, a za uspješnost ovih nastojanja nužno je podizanje razine svijesti u svim segmentima društva, pa tako i u području zapošljavanja rada.

3.14.5. ZAŠTITNE RADIONICE

Temeljem članka 37. Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom (“Narodne novine”, br. 157/13 i 152/14) Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom (dalje u tekstu: ZOSI) provodi stručni nadzor nad radom zaštitnih radionica. Stoga je pravobraniteljica za osobe s invaliditetom zatražila od ZOSI-ja dostavu podataka koji su prikupljeni provođenjem stručnog nadzora u 2016. godini.

ZOSI je u svom odgovoru obavijestio da se stručni nadzor zaštitnih radionica počeo provoditi 30.11.2016. godine te da bi u veljači 2017. godine trebao biti završen. Naveli su da je ovo prvi takav nadzor od uvođenja nove zakonske regulative i da bi se istim trebali definirati svi potrebni parametri, procedure i načini provođenja istoga u narednim godinama.

ZOSI je istaknuo da se stručni nadzor planira provesti u svim zaštitnim radionicama i zaštitnim radnim jedinicama koje su upisane u Knjigu evidencija zaštitnih radionica 31.12.2014. godine, a to su Ustanova za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje Suvenir Arbor, Sirač, Zaštitna radionica Tekop Nova Pula, Lada d.o.o. za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom, Zagreb, URIHO-Ustanova za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom, Zagreb, Ustanova za zapošljavanje, rad i profesionalnu rehabilitaciju osoba s invaliditetom DES, Split, Srednja strukovna škola u Varaždinu – zaštitna radna jedinica, Hrast-Export-Puklavec d.o.o. – zaštitna radna jedinica, Martijanec, Centar za inkluziju i podršku u zajednici – zaštitna radna jedinica, Labin i Bilokalnik – IPA industrija papirne ambalaže d.d. – zaštitna radna jedinica u Koprivnici.

U periodu od 31.12.2014. do 31.12.2016. godine nije osnovana niti jedna nova zaštitna radionica te ZOSI smatra da je to očekivano s obzirom na to da centri za profesionalnu rehabilitaciju nisu započeli s radom 01.01.2015. godine.

Detaljnije možete pročitati u području Izvješća Osposobljavanje i rehabilitacija pod nazivom Centri za profesionalnu rehabilitaciju.

U stručnom nadzoru zaštitnih radionica u 2016. godini nisu sudjelovali svi djelatnici Službe za profesionalnu rehabilitaciju što je onemogućilo slijeđenje osnovnog principa multidisciplinarnosti nadzora nad kvalitetom i opsegom stručnog djelovanja stručnih radnika zaposlenih u pojedinim zaštitnim radionicama.

Upravno vijeće ZOSI-ja raspisalo je javne natječaje za dodjelu sredstava za otvaranje novih mjesta i održavanje zaposlenosti u integrativnim i zaštitnim radionicama u iznosu od 30.000.000,00 kn, a sredstva su dodijeljena za sljedeće namjene: nabavu tehnologija i opreme u svrhu održavanja zaposlenosti osoba s invaliditetom odnosno novog zapošljavanja, ulaganje u znanja osoba s invaliditetom u primjeni novih tehnologija i opreme, izgradnju ili širenje integrativne i/ili zaštitne radionice i ugradnje opreme i novih tehnologija, pokriće troškova administracije i prijevoza pod uvjetom da su ti troškovi izravna posljedica zapošljavanja osoba s invaliditetom. Sredstva su dodijeljena za 490 osoba s invaliditetom zaposlenih u 7 zaštitnih radionica, a zaštitne radionice dužne su održati zaposlenost tih 490 osoba odnosno zaposliti još 22 osobe s invaliditetom, te održati njihovu zaposlenost najmanje 24 mjeseca od dana dodjele sredstava (tijekom 2017. i 2018. godine). Upravno vijeće ZOSI-ja raspisalo je i javni natječaj za dodjelu posebnih sredstava za održavanje zaposlenosti u zaštitnim i integrativnim radionicama u iznosu od 4.000.000,00 kn za pokriće izravnih troškova vezanih uz poslovanje, pokriće troškova nastalih uz aktivnost promocije i stvaranja poduzetničke kulture, pokriće troškova sufinansiranja učestalih privremenih nesposobnosti za rad osoba s invaliditetom te pokriće neizravnih troškova poslovanja. Po ovom natječaju dodijeljena su sredstva u ukupnom iznosu od 3.491.026,81 kn.

U prilogu 2. izvješća nalaze se tabelarni prikazi dodjele sredstava u zaštitnim radionicama po namjenama te dodjele sredstava po javnom natječaju za dodjelu posebnih sredstava za održavanje zaposlenosti u zaštitnim i integrativnim radionicama.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je podržala prijedloge Ustanove za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom – URIHO te je predložila Ministarstvu gospodarstva izmjenu čl. 51. Zakona o javnoj nabavi budući da se u Nacrtu prijedloga ovog zakona predviđalo proširenje broja gospodarskih subjekata koji bi mogli sudjelovati u nadmetanjima sukladno čl. 51. Nacrta prijedloga zakona (rezervirani ugovori), a da uopće nemaju zaposlene osobe s invaliditetom već samo „osobe u nepovoljnom položaju“. Predložena izmjena je glasila "Naručitelji mogu rezervirati pravo sudjelovanja u postupcima javne nabave zaštitnim radionicama i integrativnim radionicama kao i gospodarskim subjektima čiji je cilj društvena i profesionalna integracija i zapošljavanje osoba s invaliditetom ako su u tim gospodarskim subjektima većina zaposlenih u odnosu na ukupan broj zaposlenih osobe s invaliditetom." Smisao rezerviranih ugovora o javnoj nabavi je stimulirati rad osoba

s invaliditetom koje su zaposlene u gospodarskim subjektima kao što su zaštitne radionice upravo radi smanjene mogućnosti konkuriranja istih na tržištu rada. Prijedlog je prihvaćen.

Mišljenje Ureda: Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom se slaže sa zaključcima ZOSI-ija da je potrebno i dalje razvijati modalitet provođenja stručnog nadzora koji će točno definirati što uključuje stručni nadzor nad zaštitnim radionicama te ga redovito provoditi u određenim vremenskim razmacima. Neophodno je prilikom provođenja ovih nadzora poštovati multidisciplinarni pristup i jednako postupanje te shodno tome uključiti, osim službe za profesionalnu rehabilitaciju Zavoda, i druge stručnjake s potrebnim znanjima, kao i osigurati potrebnu pravnu podršku. Vežano za dodijeljena sredstva, potrebno je kontinuirano provoditi kontrolu uvjeta održavanja zaposlenosti i novog zapošljavanja u zaštitnim radionicama, kao i kontrolu namjenskog korištenja sredstava.

3.14.6. POTICAJI ISPLAĆENI POSLODAVCIMA U 2016. GODINI¹⁷

Prema podacima dobivenima od ZOSI-ja u 2016. godini poticaje je koristilo ukupno **288 poslodavaca** koji su zapošljavali 1063 osoba s invaliditetom (OSI), od toga 560 muškaraca i 503 žene.

Tablica 5. Prikaz ukupnog broja poslodavaca korisnika poticaja i ukupan broj osoba s invaliditetom za koje su traženi poticaji za razdoblje od 2012. do 2016. godine

Godina	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.
Broj poslodavaca	378	408	446	463	288
Broj OSI	1297	1349	1345	1427	1063

Mišljenje Ureda pravobraniteljice:

Iz prikazanih podataka za 2016. godinu za vidljiv je osjetan pad broja poslodavaca koji su u odnosu na 2015. godinu zatražili isplatu poticaja od ZOSI-ja. S obzirom na to da postoji zakonski okvir koji uređuje i podržava isplatu poticaja te da u 2016. godini nije bilo pritužbi na rad ZOSI-ja u smislu neredovitog isplaćivanja poticaja poslodavcima i obrade zahtjeva, mišljenja smo da je ovaj podatak za 2016. godinu odraz nepovoljne klime i nestabilnosti na otvorenom tržištu rada što je dijelom posljedica političke situacije koja je obilježila velik dio prošle godine. Nadalje, osim nestabilnih i nesigurnih uvjeta za razvoj tržišta rada i samo poslovanje mnogih poslodavaca, bitno je naglasiti da je kroz upite poslodavaca i osoba koje se samozapošljavaju primijećeno da su mnogi poslodavci još uvijek nedovoljno informirani o mogućnosti ostvarivanja poticaja putem ZOSI-ja.

U 2016. godini isplaćeno je ukupno **52.247.234,34 kn poticaja**.

Tablica 6. Prikaz poticaja isplaćenih po vrsti – korisnici na otvorenom tržištu rada i zaštitne radionice – broj osoba s invaliditetom i broj korisnika

Vrsta poticaja	Iznos poticaja	Ukupan broj korisnika	Ukupan broj OSI	Broj korisnika na otvorenom tržištu rada	Broj OSI na otvorenom tržištu rada	Iznos poticaja za otvoreno tržište rada	Broj zaštitnih radionica	Broj OSI u zaštitnim radionicama	Iznos poticaja za zaštitne radionice
Subvencija plaće	18.203.954,54	251	929	242	426	6.012.998,73	9	503	12.190.955,81
Sufinanciranje troškova obrazovanja	16.722,00	3	4	3	4	16.722,00	0	0	0,00
Sufinanciranje troškova za prilagodbu radnog mjesta	0,00	0	0	0	0	0,00	0	0	0,00
Sufinanciranje troškova za prilagodbu uvjeta rada	119.193,82	3	3	3	3	119.193,82	0	0	0,00

¹⁷ Izvor: Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom

Sufinanciranje kamata na kreditna sredstva namijenjena kupnji strojeva, opreme, alata ili pribora potrebnog za zapošljavanje OSI	2.809,96	1	1	1	1	2.809,96	0	0	0,00
Posebna sredstva za programe inovativnog zapošljavanja	177.279,59	2	7	2	7	177.279,59	0	0	0,00
Posebna sredstva za otvaranje novih radnih mjesta i održavanje zaposlenosti u zaštitnim radionicama	33.491.026,81	7	490	0	0	0,00	7	490	33.491,026,81
Novčana nagrada za zapošljavanje izvan kvote	236.197,62	70	153	70	153	236.197,62	0	0	0,00
UKUPNO	52.247.234,34	288	1063	279	539	6.565.251,72	9	524	45.681.982,62

Pod pojmom *korisnik na otvorenom tržištu rada* obuhvaćeni su poslodavci koji zapošljavaju osobe s invaliditetom, kao i osobe s invaliditetom koje se samozapošljavaju, te su svi bili iz privatnog sektora. Iz prikazanih podataka vidljivo je da je u 2016. godini korisnicima na otvorenom tržištu rada isplaćeno najviše poticaja za subvenciju plaće osoba s invaliditetom.

Međutim, isto tako je vidljivo da nije bilo sufinanciranja troškova za prilagodbu radnog mjesta (arhitektonska prilagodba). Poslodavac koji zapošljava osobu s invaliditetom na otvorenom tržištu rada, odnosno osoba s invaliditetom koja se samozapošljava, a kojoj je zbog vrste i težine invaliditeta potrebno prilagoditi radno mjesto u smislu uklanjanja arhitektonskih barijera može ostvariti pravo na sufinanciranje troškova razumne prilagodbe radnog mjesta za tu osobu. Prilagodba se odnosi na prilagodbu radnog prostora koji je već u funkciji obavljanja djelatnosti poslodavca, s time da poslodavac ne može ostvariti pravo na sufinanciranje troškova prilagodbe radnog mjesta osobe s invaliditetom za prilagodbe koje su izvršene prije ili su u tijeku u trenutku podnošenja zahtjeva.

Ovaj poticaj, zajedno sa sufinanciranjem troškova prilagodbe uvjeta rada za osobu s invaliditetom (tehnička prilagodba) predstavlja korisne mjere pomoću kojih se podupire načelo razumne prilagodbe i pomoću kojih ove vrste prilagodbi ne bi predstavljale nerazmjerno opterećenje za poslodavca. Tamo gdje *fizički elementi* za osobu s invaliditetom predstavljaju barijeru u smislu da je onemogućavaju da svoje radne zadatke izvršava u potpunosti ravnopravno u odnosu na osobu bez invaliditeta, potrebno je poduzeti korake i provesti mjere koje smanjuju opterećenje i štetne utjecaje na radnom mjestu te tako povećati radnu učinkovitost osobe s invaliditetom. Stoga je preporuka obratiti se ZOSI-ju radi informiranja o mogućnosti korištenja ovih poticaja. *Fizički element* može podrazumijevati prepreku koja proizlazi iz fizičkih značajki poslovnog prostora poslodavca, pristup ili ulaz u taj prostor, neprilagođen sanitarni čvor, ali i opremu, inventar, namještaj itd.

Iskustvo osobe s invaliditetom: *Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom obratila se osoba s invaliditetom koja se kreće pomoću invalidskih kolica zbog nepristupačnog ulaza u zgradu poslodavca te nepristupačnosti radnog mjesta i sanitarnog čvora. Podizna platforma na samom ulazu u zgradu je zbog kvara izvan uporabe, a nakon što uđe u zgradu stranka mora proći kroz dvoja dvokrilna staklena vrata s jakim oprugama koja ne može samostalno otvarati. Samo radno mjesto nije prilagođeno zbog visine pulta, a sanitarni čvor također ne može koristiti bez pomoći druge osobe.*

Postupajući u ovom slučaju pravobraniteljica za osobe s invaliditetom održala je sa svojim suradnicima i predstavnicima poslodavca stranke sastanak na kojem je upoznala poslodavca s mogućnostima ostvarivanja poticaja koje omogućava i isplaćuje ZOSI, kako bi se stranci omogućile potrebne razumne prilagodbe, a da to ne bude nerazmjerno opterećenje za poslodavca. Postignut je dogovor s poslodavcem o utvrđivanju mogućnosti organiziranja obavljanja posla na način da stranka svoje radne zadatke obavlja u prostorijama poslodavca koje se nalaze u drugoj poslovnoj zgradi koja je pristupačna, s čime se suglasila i stranka. Pravobraniteljica je naglasila potrebu da se podizna rampa popravi u što kraćem roku, kako zbog stranke radi korištenja iste do realizacije premještaja, tako i zbog posjetitelja i korisnika usluga koje poslodavac pruža. Kako ni uredi poslodavca u pristupačnoj poslovnoj zgradi nemaju sanitarni čvor prilagođen osobama s invaliditetom, dogovoreno je korištenje s drugim poslodavcem koji na katu niže ima prilagođen sanitarni čvor.

Prepreke nisu uvijek fizičke naravi, *o tome više pod razumna prilagodba.*

Više o poticajima isplaćenima zaštitnim radionicama možete pogledati u poglavlju ovog Izvješća Zaštitne radionice.

Tijekom 2016. godine najviše poticaja isplaćeno je u Gradu Zagrebu i to u iznosu od 26.530.083,45 kn. Slijedi Splitsko-dalmatinska županija s 8.248.763,15 kn isplaćenih poticaja, zatim Varaždinska s 4.762.048,84 kn, Istarska s 4.696.097,78 kn, te Bjelovarsko-bilogorska županija s 4.648.381,79 kn isplaćenih poticaja. Najmanje poticaja isplaćeno je u Ličko-senjskoj županiji i to u iznosu od 34.184,34 kn te Vukovarsko-srijemskoj u iznosu od 29.459,12 kn.

Korisnici poticaja po pravnom obliku po županijama bili su dionička društva (ukupno 19), društva s ograničenom odgovornošću i jednostavna društva s ograničenom odgovornošću (ukupno 129), udruženja/zajednice i ostale organizacije (ukupno 3), obrti (ukupno 48), odvjetnički i javnobilježnički uredi (ukupno 7), ordinacije/privatne prakse (ukupno 4), slobodna umjetnost/OPG/poljoprivrednici (ukupno 2), udruge/savezi (ukupno 63), ustanove (ukupno 7) i zadruge (ukupno 6) odnosno njih 288.

U Prilogu 2. izvješća nalazi se grafički prikaz korisnika poticaja po pravnom obliku.

Mišljenje Ureda: Iako prema odredbi čl. 1. a stavak 2. Pravilnika o poticajima pri zapošljavanju osoba s invaliditetom ("Narodne novine", br. 44/14, 02/15, 13/15 i 113/2016) jedinice lokalne samouprave mogu ostvariti pravo na sufinanciranje troškova prilagodbe uvjeta rada za osobu s invaliditetom i pravo na sufinanciranje troškova stručne podrške, vidljivo je da gradovi i općine nisu kao poslodavci tijekom 2016. godine koristili poticaje koje osigurava i isplaćuje Zavod.

Iz samih upita koji poslodavci često postavljaju pravobraniteljici ili same osobe s invaliditetom kako bi informirale svoje poslodavce, neovisno jesu li u potrazi za poslom ili u radnom odnosu, prepoznato je da mnogi poslodavci još nisu upoznati s institucionalnim i zakonodavnim okvirom podrške koji im je na raspolaganju kada zapošljavaju osobe s invaliditetom.

Iskustvo poslodavca: Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom obratio se poslodavac koji zapošljava više osoba s invaliditetom u tvornici izrade namještaja. Poslodavac se raspituje na koji način može ostvariti moguća prava i poticaje za svoje radnike.

Nakon pregleda dokumentacije zaposlenika, poslodavac je upućen obratiti se centru za profesionalnu rehabilitaciju i ZOSI-ju. Centar na individualni zahtjev poslodavca pruža stručnu pomoć i savjetovanje vezano za ostvarivanje prava poslodavca i radnika. Pravilnikom o poticajima pri zapošljavanju osoba s invaliditetom ("Narodne novine", br. 44/14, 02/15, 13/15 i 113/2016) propisani su vrsta, visina, uvjeti i način ostvarivanja poticaja pri zapošljavanju osoba s invaliditetom koje osigurava i isplaćuje ZOSI. Stranci je naglašeno da poticaje pri zapošljavanju osoba s invaliditetom propisane ovim Pravilnikom, poslodavac može ostvariti za osobe s invaliditetom koje su upisane u očevidnik zaposlenih osoba s invaliditetom. Za većinu ovih poticaja potrebno je da je prethodno nalazom i mišljenjem centra za profesionalnu rehabilitaciju utvrđena potreba za istima. Poslodavac je povratno obavijestio Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom da je kontaktirao centar za profesionalnu rehabilitaciju te mu dostavio dokumentaciju svojih djelatnika radi sagledavanja mogućnosti za djelatnike i ostvarenja prava na poticaje.

3.14.7. KVOTNO ZAPOŠLJAVANJE OSOBA S INVALIDITETOM¹⁸

Zakonom o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom ("Narodne novine", br. 157/13 i 152/14) uređena je obveza kvotnog zapošljavanja osoba s invaliditetom, a Pravilnikom o utvrđivanju kvote za zapošljavanje osoba s invaliditetom ("Narodne novine", br. 44/14 i 02/15) razrađen sustav kvotnog zapošljavanja. Obveznik ispunjenja kvote je svaki poslodavac koji zapošljava najmanje 20 radnika, s time da se kvota određuje u iznosu od 3% u odnosu na ukupan broj zaposlenih kod poslodavca, neovisno o djelatnosti koju poslodavac obavlja.

¹⁸ Izvor Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom

Prema zaprimljenim podacima, ZOSI-ja na mjesečnoj bazi tijekom 2016. godine u prosjeku je evidentirao **8.800 poslodavaca** koji su dužni ispunjavati obvezu kvotnog zapošljavanja osoba s invaliditetom.

U prosincu 2016. godine Zavod je evidentirao **8.720 obveznika kvotnog zapošljavanja**, od kojih je 2.484 obveznika iz javnog sektora, 6.194 obveznika iz privatnog sektora te 42 obveznika koji su organizacije civilnog društva.

U prilogu 2. izvješća se nalazi tablični prikaz obveznika kvotnog zapošljavanja po sektorima i županijama u prosincu 2016. godine.

Tablica 7. Prikaz obveze kvotnog zapošljavanja za prosinac 2016. godinu iz kojeg je vidljiva struktura poslodavaca i način (ne)izvršavanja njihove kvotne obveze zapošljavanja osoba s invaliditetom

Prosinac 2016	Javni sektor	Privatni sektor	Civilne organizacije	Ukupno
Broj obveznika	2.484	6.194	42	8.720
Ispunjava obvezu zapošljavanjem OSI	315	711	22	1.048
Ne podmiruju u potpunosti ili djelomično svoju obvezu plaćanja novčane naknade	732	2.680	13	3.425
-Od 3.425 ne zapošljava OSI	516	2.291	13	2.820
-Od 3.425 zapošljava OSI i/ili koristi zamjenske kvote	216	389	0	605
Podmiruju obvezu plaćanjem naknade	1.416	2.637	7	4.060
-Od 4.060 ne zapošljava	1.090	2.174	7	3.271
-Od 4.060 zapošljava OSI i/ili koristi zamjenske kvote	326	463	0	789
Novoosnovani poslodavci				187

U zbroju: 1.048+3.425+4.060+187=8.720

Mišljenje Ureda: Iz gornjeg prikaza vidljivo je da je od ukupnog broja obveznika kvotnog zapošljavanja u prosincu 2016. godine samo **1.048** obveznika kvotnu obvezu ispunilo zapošljavanjem osoba s invaliditetom. Znatno veći broj, njih **4.060**, podmiruje obvezu plaćanjem novčane naknade, dok njih **3.425** čine obveznici koji možda djelomično podmiruju kvotnu obvezu zapošljavanjem osoba s invaliditetom, koriste izuzeće za radna mjesta i/ili zamjenske kvote, no ne plaćaju ostatak obveze i oni obveznici koji kvotnu obvezu ne ispunjavaju ni na jedan način čak ni djelomično niti plaćaju novčanu naknadu. U svakom slučaju, gledajući u ukupnosti, najmanji je broj ispunjenja kvote zapošljavanjem osoba s invaliditetom. Poslodavci u javnom sektoru, njih 2.484, također u znatno većoj mjeri podmiruju svoju obvezu plaćanjem novčane naknade, a ne zapošljavanjem osoba s invaliditetom što se i podudara s pritužbama osoba s invaliditetom koje se odnose na zapošljavanje u ovom sektoru.

Obveznik kvotnog zapošljavanja koji ne ispuni kvotu zapošljavanjem osoba s invaliditetom ili na zamjenski način, dužan je mjesečno, prilikom obračuna plaća, obračunati i uplatiti novčanu naknadu u iznosu od 30% minimalne plaće za svaku osobu s invaliditetom koju je bio dužan zaposliti kako bi ispunio kvotu. Novčana naknada za 2016. godinu iznosila je 936,00 kuna.

Na ime novčane naknade za nezapošljavanje osoba s invaliditetom u 2016. godini poslodavci koji su obveznici kvotnog zapošljavanja uplatili su ukupno **188.691.057,81 kn.**

Radi praćenja kvote ZOSI evidentira i poslodavce koji zapošljavaju veći broj osoba s invaliditetom od propisane kvote i poslodavce koji nemaju obvezu kvotnog zapošljavanja, a zapošljavaju osobe s invaliditetom. U prosincu 2016. godine evidentirano je ukupno **979 poslodavaca** iz ove kategorije.

U prilogu 2. nalazi se mjesečni prikaz za 2016. godinu poslodavaca koji nemaju obvezu zapošljavanja, a zapošljavaju osobe s invaliditetom te poslodavaca obveznika kvotnog zapošljavanja koji obavezu kvotnog zapošljavanja osoba s invaliditetom ispunjavaju zapošljavanjem i to preko kvote.

U prosincu 2016. godine bilo je 113 obveznika iz javnog sektora te 628 obveznika iz privatnog koji su zapošljavali osobe s invaliditetom iako nisu bili u obvezi. 87 obveznika iz javnog sektora te 151 obveznik iz privatnog sektora zapošljavali su osobe s invaliditetom preko kvote.

Prema odredbi članka 2. stavka 5. Pravilnika o utvrđivanju kvote za zapošljavanje osoba s invaliditetom iz ukupnog broja zaposlenih na temelju kojeg se utvrđuje kvota izuzimaju se radnici zaposleni na poslovima Oružanih snaga Republike Hrvatske, policijskim poslovima, poslovima zaštite i spašavanja, poslovima zaštite osoba i imovine, te polovima vatrogasaca i pirotehničara na koje se, sukladno zakonu o zaštiti na radu, primjenjuju posebni propisi na o zaštiti na radu.

U 2016. godini **četvero poslodavca** je zatražilo izuzimanje radnika zaposlenih na radnim mjestima s posebnim uvjetima rada temeljem citirane odredbe.

Poslodavca koji smatra da se na određeno radno mjesto zbog posebnih uvjeta rada ne mogu zaposliti osobe s invaliditetom i da se isto treba izuzeti iz ukupnog broja radnih mjesta na temelju kojih se utvrđuje kvota, dužan je zatražiti suglasnost ZOSI-ja, uz prethodno pribavljeno mišljenje Hrvatskog zavoda za zaštitu zdravlja i sigurnosti na radu.

Temeljem ove odredbe u 2016. godini **106 poslodavca** je zatražilo izuzimanje radnih mjesta s posebnim uvjetima rada na temelju prethodno pribavljenog mišljenja Hrvatskog zavoda za zaštitu zdravlja i sigurnosti na radu.

Ispunjenje zamjenske kvote

Obvezu kvotnog zapošljavanja poslodavac može ispuniti tako da zaposli propisani broj osoba s invaliditetom, a u suprotnom ispunjenjem zamjenske kvote sukladno odredbi čl. 4. Pravilnika o utvrđivanju kvote za zapošljavanje osoba s invaliditetom. U 2016. godini **175 poslodavcanajavilo je zamjensko ispunjenje kvote** i to 40 obveznika iz javnog sektora i 135 obveznika iz privatnog sektora, za 866 osoba s invaliditetom putem 212 najava o zamjenskom ispunjavanju kvote.

Tablica 8. Prikaz zamjenskog ispunjavanja obveze kvotnog zapošljavanja u 2016. godini

Zamjenska kvota	Broj
Najava ugovorom o poslovnoj suradnji sa zaštitnom radionicom	189
Najava ugovorom o poslovnoj suradnji s OSI koja se samozapošljava	1
Najava ugovorom o praksi učenika s teškoćama u razvoju	17
Najava ugovorom o stipendiranju učenika/studenata s invaliditetom	3
Najava studentskim ugovorom	2
UKUPNO	212

Mišljenje Ureda: Kada se uzme u obzir široka lepeza predviđenih zamjenskih kvoti i broj poslodavaca koji su najavili korištenje zamjenskih kvoti u 2016. godini, razvidno je da su one korištene u iznimno malom broju, te da se poslodavci radije odlučuju na plaćanje novčanih naknada. Iz prikazanih podataka proizlazi da je nužno i dalje promovirati i upoznavati poslodavce s mogućnošću korištenja zamjenskih kvoti, ali i o faktoru društvene koristi koja se postiže njihovim korištenjem što također može biti poticaj poslodavcima da u većoj mjeri odabiru ovaj način ispunjavanja zakonske obveze kvote.

Kvotno zapošljavanje u općinama i gradovima te ministarstvima

Početkom 2016. godine pravobraniteljica je uputila preporuku jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave naslovljenu Zapošljavanje osoba s invaliditetom, načelo razumne prilagodbe i suzbijanje diskriminacije, istaknuvši da je prilikom odlučivanja o pravima osoba s invaliditetom, a posebno iz područja rada i zapošljavanja, važno u cijelosti poštivati zakonske propise s ciljem osiguranja punog i ravnopravnog uživanja svih ljudskih prava i temeljnih sloboda, bez bilo kakve diskriminacije na osnovi invaliditeta.

Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom je 58 gradova i 123 općine dostavilo podatke o kvotnom zapošljavanju osoba s invaliditetom u svojim tijelima i službama te je situacija raznolika. Općine u

svojim službama uglavnom zapošljavaju izrazito mali broj zaposlenika pa stoga ni nisu obveznici kvotnog zapošljavanja.

Mišljenja smo da bi gradovi trebali u većoj mjeri ispunjavati kvotu zapošljavanjem osoba s invaliditetom u svojim tijelima i službama, kao i koristiti zamjenske kvote, te da je za tu namjenu također potrebno planirati veća sredstva u njihovom proračunu. Posebno se pozdravlja činjenica da mnogi gradovi i općine na lokalnim razinama djeluju u korist osoba s invaliditetom na način da financijski podupiru rad udruga osoba s invaliditetom, sufinanciraju prijevoz osoba s invaliditetom na području svoje općine, stipendiraju redovno obrazovanje, pomažu socijalno ugroženim osobama kroz socijalne programe, sufinanciraju programe i projekte udruga koje rade s osobama s invaliditetom, provode edukacije nezaposlenih osoba radi lakšeg pronalaženja posla, ali i provode razne prilagodbe itd. Mnoge općine i gradovi koriste mjere aktivne politike, prvenstveno mjeru javni radovi i stručno osposobljavanje za rad bez zasnivanja radnog odnosa, putem kojih nastoje zaposliti ili primiti na stručno osposobljavanje osobe s invaliditetom

U prvoj polovici 2016. godine preporuku Zapošljavanje osoba s invaliditetom pravobraniteljica je uputila i svim ministarstvima Republike Hrvatske. Prema zaprimljenim podacima od ministarstava koji se odnose na kvotno zapošljavanje osoba s invaliditetom, prikaz je sljedeći.

Tablica 9. Prikaz podataka o kvotnom zapošljavanju osoba s invaliditetom u ministarstvima

MINISTARSTVO	UKUPAN BROJ ZAPOSLENIH	BROJ OSI KOJE JE MINISTARSTVO OBVEZNO ZAPOSITI	BROJ ZAPOSLENIH OSI KOJI UDOVOLJAVAJU UVJETIMA ZA UPIS U OČEVIDNIK	ISPUNJAVA LI MINISTARSTVO KVOTU ZAPOŠLJAVANJEM	KORISTI LI ZAMJENSKE KVOTE I AKO DA KOJE	PRIMJENA NAČELA RAZUMNE PRILAGODBE ZA RADNA MJESTA I UVJETE RADA
Ministarstvo hrvatskih branitelja	191	6	4	plaća novčanu naknadu	ne koristi	da
Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije	240	7	3	plaća novčanu naknadu	ne koristi	ne
Ministarstvo rada i mirovinskog sustava	387	12	2	plaća novčanu naknadu	ne koristi	ne
Ministarstvo poljoprivrede	857	26	8	plaća novčanu naknadu	ne koristi	da
Ministarstvo turizma	167	5	3	plaća novčanu naknadu	ne koristi	ne
Ministarstvo pravosuđa	650	12	3	plaća novčanu naknadu	ne koristi	da
Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku	231	7	8	da	ne koristi	da
Ministarstvo gospodarstva, poduzetništva i obrta	444	13	5	plaća novčanu naknadu	ne koristi	ne

Ministarstvo vanjskih i europskih poslova	1.117	34	12	plaća novčanu naknadu	ne koristi	da
Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture	651	20	8	plaća novčanu naknadu	ne koristi	da
Ministarstvo državne imovine	116	nije u obvezi kvotnog zapošljavanja kao novoosnovani poslodavac do zaključno studenog 2018. godine				
Ministarstvo zaštite okoliša i energetike	424	13	7	plaća novčanu naknadu	ne koristi	ne
Ministarstvo obrane	814	24	33	da	ne koristi	da
Ministarstvo unutarnjih poslova	25.258	150	543	da	ne koristi	da
Ministarstvo graditeljstva i prostornog uređenja	345	10	5	plaća novčanu naknadu	ne koristi	da
Ministarstvo zdravstva	421	13	10	plaća novčanu naknadu	ne koristi	da
Ministarstvo znanosti i obrazovanja	425	13	3	plaća novčanu naknadu	ne koristi	ne
Ministarstvo uprave	139	4	3	plaća novčanu naknadu	ne koristi	da
Ministarstvo financija	7.473	225	103	plaća novčanu naknadu	ne koristi	da
Ministarstvo kulture	/	/	/	/	/	/

Mišljenje Ureda: Ističemo 3 ministarstva kao pozitivan primjer ispunjavanja obveze kvotnog zapošljavanja isključivo zapošljavanjem osoba s invaliditetom i to Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku, Ministarstvo obrane i Ministarstvo unutarnjih poslova. Međutim, ovdje je važno istaknuti da mnoga ministarstva zapošljavaju i veći broj osoba s invaliditetom od prikazanog, ali te osobe ne udovoljavaju uvjetima za upis u očevidnik zaposlenih osoba s invaliditetom. Sukladno odredbama Pravilnika o utvrđivanju kvote za zapošljavanje osoba s invaliditetom, poslodavac ne može ispuniti kvotu zaposlenicima koji nisu evidentirani u očevidniku, te neka ministarstva predlažu pojednostaviti i ubrzati postupak utvrđivanja invaliditeta u odnosu na rad budući da osiguranici koji ne mogu ostvariti uvjet za upis u očevidnik ni po jednoj drugoj osnovi iz čl. 4. toč. 1. do 12. Pravilnika o sadržaju i načinu vođenja očevidnika zaposlenih osoba s invaliditetom, za potrebe upisa u očevidnik, moraju imati uvjerenje ZOSI-ja u skladu s člankom 4. toč. 13. ovoga Pravilnika.

Na pitanje je li ministarstvo prilagođavalo radna mjesta i radne uvjete zaposlenim osobama s invaliditetom u ministarstvu, sukladno nacionalnom zakonodavstvu i Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom po načelu razumne prilagodbe, neka ministarstva izjasnila su se s ne, te navedeno obrazlažu činjenicom da za određene prilagodbe nije bilo potrebe, što je i razumljivo jer mnoge osobe s invaliditetom ne trebaju nikakve prilagodbe da bi svoje radne zadatke uspješno izvršavale. Iz odgovara koje su dostavila ministarstva kod kojih se pokazala potreba za osiguravanjem određene prilagodbe osobama s invaliditetom, vidljivo je da su iste raznolike te da su neke bile isključivo arhitektonske i tehničke prilagodbe radi uklanjanja fizičkih barijera, ali i organizacijske radi olakšavanja

pojednostavljena radnih procesa npr. radno mjesto telefoniste prilagođeno osobi za učinkovito obavljanje poslova koja se u radu služi s računalom prilagođenim za slijepe osobe s govornom funkcijom, prilagođen prilaz radnom stolu i računalu, prilagođen pristup zgradi poslodavca odnosno ulaz u zgradu, prilagođen sanitarni čvor, dizala, podizna rampa, parkirna mjesta za osobe s invaliditetom, poštuda od obavljanja određenih poslova iz opisa radnog mjesta predviđena rješenjem ili ugovorom o radu, preraspodjela zaposlenika na drugo radno mjesto i slično.

Više o razumnoj prilagodbi možete pročitati u području ovog izvješća - Načelo razumne prilagodbe.

Međutim, zabrinjava činjenica da ministarstva još uvijek ne koriste mogućnost ispunjavanja obveze kvotnog zapošljavanja korištenjem zamjenskih kvoti. Zamjenskim kvotama također se potiče zapošljivost osoba s invaliditetom. Mišljenja smo da jedna od velikih vrijednosti sustava zamjenskih kvoti leži upravo u širokoj lepezi istih, pa stoga i činjenici da poslodavci mogu pronaći način ispunjavanja ove obveze na način koji im najviše odgovara s obzirom na njihovu djelatnost i financijske mogućnosti. Kada se govori o sustavu zamjenskih kvoti, govori se uglavnom o tržištu rada. Međutim, ukoliko ih poslodavci primjenjuju njihov utjecaj seže i puno dalje točnije u područje obrazovanja. Korištenjem određenih zamjenskih kvoti omogućava se studentima s invaliditetom i učenicima s teškoćama u razvoju stjecanja prijeko potrebnih znanja i vještina za uspješan ulazak na tržište rada. Kada se zna da su osobe s invaliditetom, pa tako i studenti s invaliditetom i učenici s teškoćama u razvoju, često osobe slabijeg imovnog stanja, korist odnosno utjecaj koju jedna takva odluka poslodavca na život mlade osobe može imati je nemjerljiv.

Unatoč tome što Konvencija za osobe s invaliditetom obvezuje sve subjekte u javnom i privatnom sektoru i u svim životnim područjima u Republici Hrvatskoj, za državu kao potpisnicu Konvencije moglo bi se reći da je u najneposrednijoj vezi s Konvencijom. Upravo bi država kao poslodavac svojim postupanjem trebala pružiti primjer svim ostalim poslodavcima za provođenje odredbi Konvencije, ali i zakonskih akata koji uređuju zapošljavanje i rad osoba s invaliditetom. Međutim, iz zaprimljenih podataka, unatoč tome što se vidi da je zaposlen određen broj osoba s invaliditetom u ministarstvima i da su se osiguravale razumne prilagodbe tamo gdje je to bilo potrebno, razvidno je da se još uvijek u nedovoljnoj mjeri zapošljavaju osobe s invaliditetom, te da se ne koriste zamjenske kvote nego se uglavnom plaćaju novčane naknade. Država kao poslodavac mora prepoznati osobe s invaliditetom kao konkurentnu radnu snagu i vrijednost radnog potencijala koji posjeduju.

Stručni skup *Suzbijanje diskriminacije osoba s invaliditetom na radnom mjestu primjenom načela razumne prilagodbe i promicanje pozitivne prakse*

Nastavno na preporuke Odbora da država potpisnica pripremi i provede – u suradnji s organizacijama osoba s invaliditetom – **akcijski plan za povećanje stope zapošljavanja osoba s invaliditetom na otvorenom tržištu rada**, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je na tragu te preporuke prepoznala važnost podizanja razine svijesti o radnom potencijalu osoba s invaliditetom među poslodavcima.

05.05.2016. godine u prostorijama Hrvatske odvjetničke komore u Zagrebu održan je stručni skup pod nazivom *Suzbijanje diskriminacije osoba s invaliditetom na radnom mjestu primjenom načela razumne prilagodbe i promicanje pozitivne prakse*. Cilj skupa je bio približiti pojam razumne prilagodbe kao preduvjeta stvarnoj ravnopravnosti osoba s invaliditetom u području rada, kroz primjere pozitivne prakse u Republici Hrvatskoj, ali i iskustva Velike Britanije koja ima dužu tradiciju primjene ovog načela te donijeti smjernice i zaključke koje će doprinijeti većoj uključenosti osoba s invaliditetom na tržište rada i njihovom dužem zadržavanju na radnom mjestu.

Izlagачi na skupu su bili prof. dr. sc. Ivana Grgurev s Pravnog fakulteta u Zagrebu, Krešimir Rožman, dipl.iur., stručnjak za radno pravo, Ivan Hranj, dipl.iur. iz Udruge mobbing, Antonio Matković iz Instituta za razvoj tržišta rada, Damira Benc, dipl. iur. iz Centra za profesionalnu rehabilitaciju Zagreb, Jasenka Sućec, dipl. soc. rad. iz Zavoda za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom, Sandra Čovran iz Financijska Agencija - FINA kao predstavnik poslodavca te zaposlene osobe s invaliditetom Kristina Ratković i Marijana Blažanović. Odvjetnik Tom Brown predstavio je iskustvo Velike Britanije u primjeni načela razumne prilagodbe kroz sudsku praksu na tom području.

U svom izlaganju *Diskriminacija propuštanjem razumne prilagodbe (u domaćem i usporednom pravu te pravu EU)* profesorica Grgurev istaknula je da je provođenje razumne prilagodbe preduvjet uključivanja osoba s invaliditetom u društveni život te da pravno uređenje razumne prilagodbe nije nova pojava. Grgurev je navela da provedba razumne prilagodbe u pojedinim usporednim pravnim sustavima postoji tridesetak godina (Kanada), a u većini država članica EU u posljednjih petnaestak godina: *“U pravilu (tako je u čl. 5. Direktive 2000/78/EZ i u čl. 4. Zakona o suzbijanju diskriminacije pojam razumne prilagodbe vezuje se uz osobe s invaliditetom, iako postoje nacionalna zakonodavstva (tako je u SAD-u i Kanadi) koja obvezu razumne prilagodbe šire i na druge zabranjene osnove diskriminacije. U kontekstu zabrane diskriminacije na osnovi invaliditeta, razumna prilagodba predstavlja zahtjev za modifikacijom standarda usmjerenog, isključivo osobama bez invaliditeta (engl. able-bodied norm) radi postizanja ravnopravnog sudjelovanja osoba s invaliditetom u društvenom životu. Uključuje u svijetu rada prilagodbu sredstava rada ili primjerice, radnog vremena pored uklanjanja arhitektonskih barijera. De Schutter definira razumnju prilagodbu kao obvezu usvajanja mjera radi prilagođavanja (javnih resursa, radnog mjesta, uvjeta rada i sl., op. I. G.) specifičnim potrebama osoba s invaliditetom bez nametanja nerazmjernog tereta onome tko je mjeru obavezan provesti. Korak su usmjeren prema postizanju stvarne ravnopravnosti (engl. substantive equality).”* Naglasila je da EU od 2009. godine obvezuje UN-ova Konvencija o pravima osoba s invaliditetom koja je suvremen i složen pravni instrument. Navedeno stvara obvezu na strani Suda EU-a da tumači pravnu stečevinu, dakle, i Direktivu 2000/78/EZ u skladu s tom Konvencijom istaknuvši da je tako Sud EU postupio u poznatom predmetu *HK Danmark* u kojem je presudio kako je skraćivanje radnog vremena radnicama s invaliditetom oblik razumne prilagodbe. Analizirajući što engleski sudovi razumijevaju pod pojmom razumne prilagodbe, a što kanadski Vrhovni sud smatra nerazmjernim teretom za poslodavca Grgurev je istaknula: *“ U predmetu Archibald v Fife Council iz 2004, iz engleske sudske prakse, Sud je trebao utvrditi postoji li obveza razumne prilagodba u obliku obveze poslodavca da zaposli radnicu kod koje je nastao invaliditet na drugo slobodno radno mjesto za koje je kvalificirana i koje može obavljati na temelju preostale radne sposobnosti, bez provođenja intervjua i natjecanja s drugim kandidatima. Sud je utvrdio da je to oblik razumne prilagodbe i obveza poslodavca. U presudi u predmetu Chief Constable of South Yorkshire v Jelic iz 2010., engleski sud ide i korak dalje te presuđuje da obveza poslodavca na razumnju prilagodbu obuhvaća i obvezu zamjene radnih mjesta radnika s invaliditetom s radnikom bez invaliditeta čije radno mjesto odgovara sposobnostima radnika s invaliditetom. Ukratko o činjeničnom stanju u tom predmetu: policajac Jelic koji pati od sindroma kronične anksioznosti godinama je radio na radnom mjestu koje nije uključivao javne kontakte. Kad se javila potreba da u okviru svojeg radnog mjesta ima kontakte s klijentima, umirovljen je zbog nemogućnosti da nastavi s radom na tom radnom mjestu. Sud je utvrdio postojanje diskriminacije jer je poslodavac morao omogućiti tužitelju da zamijeni radno mjesto s radnim mjesto drugog zaposlenika. Vrhovni sud Kanade protumačio je „nerazmjernan teret“ (engl. undue hardship), ne taksativno, već primjerice navodeći određene čimbenike radi boljeg razumijevanja tog koncepta, poput ograničenih financijskih i materijalnih sredstava, ograničavanja prava trećih osoba i želje da se osigura učinkovitost trgovačkog društva ili institucije: Konkretni materijalni dokazi nerazmjernog tereta moraju se dostaviti; puke hipoteze i spekulacije nisu dostatne.“*

U svom izlaganju Krešimir Rožman se dotaknuo problema koji se pojavljuju pri zapošljavanju osoba s invaliditetom opisujući niz situacija koje se događaju u praksi poput izbjegavanja poštivanja prava prednosti pri zapošljavanju osoba s invaliditetom pod jednakim uvjetima pa uslijed toga i poništavanja objavljenih natječaja za zapošljavanje, zatim česta bojazan poslodavaca da osoba s invaliditetom neće dobro obavljati svoj posao, te situacije kada je poslodavac spreman osigurati razumnju prilagodbu osobi s invaliditetom, a koja prilagodba nužno podrazumijeva i spremnost ostalih zaposlenika na određene prilagodbe, a takva volja izostane jer ostali zaposlenici smatraju da razumna prilagodba ide njima na štetu.

Ivan Hranj iz Udruge mobbing predstavio je ukratko rad Udruge mobbing. Istaknuo je da su u Udruzi mobbing zaključili da je neusporedivo veći broj osoba koje trpe mobbing odnosno zlostavljanje na poslu od broja osoba koje su diskriminirane po nekoj od diskriminacijskih osnova kao što su rasa, spol, vjera,

političko uvjerenje, invaliditet ili drugo. Naglasio je da osobe s invaliditetom dijele jednaku sudbinu kao i ostali zaposlenici, te da nisu pošteđene mobbinga odnosno da se kod njih, ako se govori o uznemiravanju i zaštiti dostojanstva, može govoriti samo o diskriminaciji. U Udruzi mobbing, između ostalog, žrtvama mobbinga nudi se usluga savjetovanja, besplatne pravne pomoći i pravna zaštita. Više na linku <http://mobbing.hr/?gclid=CKCr-97zjNICFWcq0wodDOABcQ>.

Antonio Matković iz Instituta za razvoj tržišta rada u svom predavanju pojasnio je zašto je za podizanje konkurentnosti važno zapošljavati osobe s invaliditetom te naglasio da si poslodavci ne mogu priuštiti da propuste zadovoljiti potrebe stanovništva sa svojim proizvodima ili uslugama (npr. poslodavci u turističkim djelatnostima jer istraživanja pokazuju da su osobe s invaliditetom spremne potrošiti i više novaca za svoj odmor kako bi imale osiguranu pristupačnost i usluge koje su im kao osobi s invaliditetom potrebne tijekom odmora), kao i što si ne mogu priuštiti da propuste zaposliti kvalitetnu osobu koja će im pomoći ostvariti profit i konkurentnost na tržištu rada (nezapošljavanje osobe koje posjeduje prijeko potreban i vrijedan radni potencijal samo zato što je osoba s invaliditetom). Kako bi poslodavci uklonili barijere za puni radni potencijal Matković je istaknuo da je potrebno potruditi se prilagoditi radno mjesto kako bi se omogućilo ostvarenje radnog potencijala te da to ne mora ništa koštati, osim razumijevanja. Također je naglasio potrebu stavljanja u poziciju populacije osoba s invaliditetom kako bi poslodavci bolje razumjeli potrebe te shodno tome proširili horizonte, razviti nove usluge i proizvode. Istaknuo je da je kod zapošljavanja nužno staviti fokus na kompetencije i biti otvoren za novo iskustvo jer daje nove potencijale. Tom prilikom predstavio je projekt www.zaposliosi.hr. Naglasio je da su razlozi za pokretanje ovog projekta iz perspektive poslodavca bili razumijevanje mogućnosti zaposlenja, razumijevanje različitosti invaliditeta i implikacija te moguća potpora. Iz perspektive osoba s invaliditetom to su bili argumenti u kontaktu s poslodavcem i spoznaja o vlastitim mogućnostima, a iz perspektive organizacija koje pružaju podršku kvalitetnija podrška poslodavcima.

Damira Benc iz Centra za profesionalnu rehabilitaciju Zagreb je u svom predavanju *Razumna prilagodba u procesu profesionalne rehabilitacije* predstavila rad Centra za profesionalnu rehabilitaciju Zagreb te zakonodavni okvir u kojem djeluje. Naglasila je važnost suradnje centra za profesionalnu rehabilitaciju s poslodavcima u procesu profesionalne rehabilitacije i osiguranja razumne prilagodbe. Jasenka Sućec iz Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom naglasila je da je tijekom 2013., 2014., 2015. godine donesena cjelovita zakonska regulativa, koja je u skladu sa suvremenim europskim procesima profesionalne rehabilitacije i koja uvažava zapadnoeuropske standarde o položaju osoba s invaliditetom (bio-psiho-socijalni model). Navela je da je naglasak na zapošljavanju na otvorenom tržištu rada, kada god je to moguće te da je osigurana stručna podrška poslodavcima i osobama s invaliditetom. U tom kontekstu pojasnila je zakonski okvir i podzakonske akte u okviru kojih djeluje Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom, te se osvrnula na Uslugu br. 9. Izrada plana prilagodbe radnog mjesta i radnog okoliša (arhitektonska prilagodba), te potrebne prilagodbe opreme i sredstava za rad (tehnička prilagodba) iz Standarda usluga profesionalne rehabilitacije: *“Usluga obuhvaća različite prijedloge mjera za prilagodbu radnog mjesta i radnog okoliša, te prilagodbu opreme i sredstva za rad koje na razini konkretnog posla smanjuju opterećenje, zahtjeve i različite štetne utjecaje i tako posredno povećavaju radnu učinkovitost osobe s invaliditetom. Prilagodbe uključuju prilagodbu svih aspekata radnog mjesta i radnog okoliša: fizičkih, organizacijskih, kognitivnih i dr. Usluga uključuje i grubu procjenu visine troškova potrebnih za prilagodbu radnog mjesta i okruženja. Za provedbu usluge izrade plana arhitektonske i tehničke prilagodbe potrebna je prethodna provedba usluge analiza konkretnog radnog mjesta i radnog okruženja. Cilj usluge je veća radna učinkovitost osobe s invaliditetom, izdržljivost i pouzdanost, sigurno obavljanje posla te razumna prilagodba rada osobi s invaliditetom. Polazna točka kod izvođenja usluge je analiza konkretnog radnog mjesta i radnog okoliša osobe s invaliditetom.”*

Kada se govori o primjeru pozitivne prakse o suzbijanju diskriminacije osoba s invaliditetom na radnom mjestu primjenom načela razumne prilagodbe koji svakako treba istaknuti, onda je to primjer Financijske agencije. Predstavnica Financijske agencije (FINA) Sandra Čovran je navela da je prema

evidenciji zaposlenih na dan 31.03.2016. godine, u Financijskoj agenciji bilo je zaposleno 3146 radnika, od toga 62 osobe s invaliditetom (60 osoba upisano u Očevidnik zaposlenih osoba s invaliditetom) i naglasila *“Prilikom zapošljavanja radnika, pa tako i osoba s invaliditetom, Financijska agencija kroz selekcijski postupak prvenstveno provjerava kompetencije, stručnost, profesionalnost i obrazovanost za poslove koje će obavljati, a eventualni invaliditet smatra se jednom od osobina radnika.”*

Čovran je istaknula da se u procesu zapošljavanja selekcijski postupak prilagođava individualnim potrebama kandidata s invaliditetom (prilagodbe poput tumača/prevoditelja znakovnog jezika, prilagođena baterija psihologijskih testova, dodatna pojašnjenja prilikom popunjavanja testova, osiguravanje dodatnog vremena za ispunjavanje testova), ali i primjenjuje dodatno prilagođen program uvođenja u posao/stručna obuka i mentorstvo. Često se u procesu rada primjenjuje podjela poslovnih procesa na manje cjeline, veća zastupljenost pisane komunikacije te dodatna pojašnjenja pa je često komunikacija moguća bez prisutnosti tumača/prevoditelja znakovnog jezika.

Zaključne preporuke koje su dane u okviru prezentacije Financijske agencije ostalim poslodavcima temeljem njihovog pozitivnog iskustva su: *“Pripremanje i educiranje radnika koji su od ranije zaposleni u organizacijskoj jedinici (prije zapošljavanja osoba s invaliditetom, radnici se upoznaju s činjenicom da se planira zapošljavanje osoba s invaliditetom, između ostalog prezentira se i knjižica Bonton za bolje razumijevanje osoba s invaliditetom);*

Osobama s invaliditetom izuzetno je važna podrška i pomoć iskusnijih kolega, jer će se tako brže uklopiti u radnu sredinu i savladati radne zadatke. Stoga je sljedeći aspekt osiguravanje vremena za dodatna pojašnjenja i nejasnoće, u čemu se angažiraju i radni kolege i nadređeni, posebice u početku kad se, vjerojatno zbog straha od pogreške i raznih ranijih iskustava samih radnika s invaliditetom, događalo da se ponavljaju ista pitanja samo radi sigurnosti u ispravan način postupanja. Većina navedenog rješava se u hodu, primjerice tako smo zamolili radnike s invaliditetom da svaku bitnu dobivenu informaciju zapišu, također putem e-maila skrenuta im je pažnja na elemente na koje je potrebno pripaziti;

Protekom vremena moguće je prepoznati radnike s invaliditetom koji su spremni za veću razinu samostalnosti i dodjelu novih, zahtjevnijih zadataka. Pokazalo se da radnici izuzetno cijene takvu priliku i opravdavaju je svojim daljnjim radom;

Isto tako, bitno je kontinuirano praćenje i davanje povratne informacije. Posebno je važno pohvaliti radnika, a nažalost to je upravo ono što često zaboravljamo i što se nekako podrazumijeva, a zapravo nije uopće tako. U tu svrhu održavamo sastanke na razini organizacijskih jedinica, a i rukovoditelji u raznim, manje formalnim, svakodnevnim situacijama pružaju povratne informacije. Većina radnika s invaliditetom dolazi na početku svakog mjeseca pitati kako su radili prethodni mjesec, ima li kakvih primjedbi na njihov rad i na što moraju pripaziti;

Ono što je ključno, je prevladavanje straha i predrasuda. Svima nam je prirodno bojati se nepoznatog, pa tako nije puno drugačije ni prilikom zapošljavanja osoba o čijem invaliditetu ništa ne znamo, no nakon što ih upoznamo, spoznamo kako se zaista isplati svaki trenutak posvećen pomaganju u svladavanju posla i eventualnih malih prepreka u komunikaciji ili organizaciji.”

O razumnoj prilagodbi iz britanske perspektive na skupu je govorio odvjetnik Tom Brown. Obveza osiguranja razumne prilagodbe postoji za poslodavca tamo gdje odredba, kriterij ili praksa, odnosno neka fizička karakteristika ili potreba, koja bez osiguravanja pomagala, stavlja osobu s invaliditetom u znatno nepovoljniji položaj u usporedbi s osobom s invaliditetom. Naglasio je da u radnim odnosima nema obaveze ukoliko poslodavac ne zna ili nije mogao znati da neka osoba ima invaliditet.

Opisana izlaganja sa stručnog skupa *Suzbijanje diskriminacije osoba s invaliditetom na radnom mjestu primjenom načela razumne prilagodbe i promicanje pozitivne prakse* objavljena su na mrežnoj stranici Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom

https://www.posi.hr/index.php?option=com_content&view=article&id=818:izlaganja-skupa-06-2016&catid=72:novosti. Tijekom rasprave koja je uslijedila nakon održanog skupa te velikog broja upita predavačima od strane poslodavaca, ali i druge zainteresirane javnosti, prepoznata je potreba organiziranja edukacija poslodavaca diljem Republike Hrvatske.

Stručni skupovi *Zapošljavanje i rad osoba s invaliditetom – prilika, a ne namet*

U suradnji Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom i Hrvatske gospodarske komore organizirano je niz stručnih skupova pod nazivom *Zapošljavanje i rad osoba s invaliditetom – prilika, a ne namet*. Navedena suradnja zamišljena je kao pilot projekt u okviru kojeg bi se organizirale edukacije poslodavaca vezano za temu zapošljavanja osoba s invaliditetom i na taj način pridonijelo kako povećanju stope zapošljivosti osoba s invaliditetom tako i pozitivnoj klimi na tržištu rada. U dogovoru s predstavnikom Hrvatske gospodarske komore Davorkom Vidovićem i područnim županijskim komorama tijekom 2016. godine, u periodu od rujna do prosinca, održano je šest skupova i to u Šibensko-kninskoj, Istarskoj, Međimurskoj, Virovitičko-podravskoj, Splitsko-dalmatinskoj i Osječko-baranjskoj županiji. Na skupovima predavanja su održavali predstavnik poslodavca (FINA, Maestro projekt d.o.o., Žito d.d., Tekop Nova), stručnjak iz područja radnog prava (Krešimir Rožman), te stručnjaci iz Instituta za razvoj tržišta rada (Antonio Matković), Hrvatskog zavoda za zapošljavanje (Marijana Grgin i Aleksandra Hajdić), Zavoda za vještačenje, profesionalnu orijentaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom (Željko Skelin) i Centra za profesionalnu rehabilitaciju (Jasna Gašparović). Skupove su popratili i lokalni mediji.

Mišljenje Ureda: Odazivi poslodavaca na skupovima uvelike su se razlikovali, te je taj odaziv u svim županijama mogao biti znatno veći u odnosu na poslan broj poziva. Apeliramo na poslodavce da ubuduće posjećuju skupove na kojima se govori o ovoj temi jer je njihova uloga od ključne važnosti u stvaranju pozitivne klime za zapošljavanje osoba s invaliditetom i rušenje predrasuda. Bez njihovog angažmana i zalaganja kao društveno odgovornih subjekata, društvo u kojem je otvoreno tržište rada dostupno i osobama s invaliditetom je teško ostvariv cilj.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom pozdravlja nastojanja stručne službe ZOSI-ja na izradi projekta ponovnog pokretanja *“Nagrade poslodavac godine za osobe s invaliditetom”*, u nadi da će i to biti jedan od motivirajućih faktora za zapošljavanje osoba s invaliditetom i stjecanja ugleda u poslovnom svijetu.

Pozdravlja se i Hrvatski zavod za zapošljavanje za provođenje i sudjelovanje u mnogobrojnim projektima u suradnji s raznim subjektima (ustanovama, udrugama, jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave, trgovačkim društvima itd.). Provođenje ovakvih ciljanih projekata pridonosi osnaživanju kompetencija osoba s invaliditetom te im to omogućuje brže i lakše pronalaženje zaposlenja, ali i njihovo dulje zadržavanje u procesu rada

Potrebne izmjene Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom

Temeljem iskustva praćenja svakodnevne primjene Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanja osoba s invaliditetom te pritužbi osoba s invaliditetom tijekom 2016. godine pravobraniteljica za osobe s invaliditetom smatra da je potrebno učiniti određene izmjene ovog zakona. Smatramo da je provedba postupka utvrđivanja invaliditeta u odnosu na rad na način kako je uređena važećim propisima manjkava, postupak još uvijek dugo traje i dodatno otežava snalaženje u čitavom sustavu utvrđivanja invaliditeta. Jednako tako mislimo da bi se invaliditet u odnosu na rad trebao utvrđivati rješenjem koje bi nužno sadržavalo i pouku o pravnom lijeku, a ne uvjerenjem ili nalazom jedinstvenog tijela vještačenja.

Odredbu zakona koja uređuje obvezu poslodavca da osigura razumnu prilagodbu osobi s invaliditetom treba preciznije urediti odnosno približiti samom duhu Direktive 2000/78 Vijeća EZ te bi ista trebala glasiti: osobe s invaliditetom mogu se zaposliti na otvorenom tržištu rada ili pod posebnim uvjetima uz obvezu osiguranja razumne prilagodbe radnog mjesta, uvjeta rada i organizacije rada od strane poslodavca. Osim što smatramo da je na ovaj način jasnije u kojem smjeru sve razumna prilagodba može ići, ističemo da je sukladno Direktivi Vijeća 2000/78/EZ potrebno osigurati učinkovite i praktične mjere prilagođene osobama s invaliditetom te da to ne obuhvaća samo arhitektonske ili tehničke prilagodbe, već će to češće biti prilagodbe koje se odnose na organizaciju rada (npr. rad od kuće, mijenjanje obrazaca radnog vremena, preraspodjelu zadataka, osiguravanje dodatnih treninga i drugo). Nužno je naglasiti i stoga definirati čl. 12. st. 4. ovog zakona na način da obuhvati i osiguravanje razumne prilagodbe osobi s invaliditetom već i prilikom provođenja natječajnog postupka, odnosno

testiranja i provjera znanja i vještina sukladno potrebama osobe s invaliditetom, a u mjeri koja odgovara zahtjevima radnog mjesta. Prema našim iskustvima osobe s invaliditetom već u ovom dijelu nailaze na najveće zapreke za pristup tržištu rada.

Odredba čl. 8. st. 7. ovog zakona trebala bi glasiti da obvezu kvotnog zapošljavanja osoba s invaliditetom nema novoosnovani poslodavac u razdoblju od 24 mjeseca od dana upisa u odgovarajući registar, jer bi tako ova odredba bila određenija. Vezano uz odredbu zakona koja propisuje mogućnost ostvarivanja novčane nagrade za poslodavce koji nemaju obvezu kvotnog zapošljavanja i one koji zapošljavaju više od propisane kvote, predlažemo povećati novčanu nagradu sa 6 na 12 mjeseci. Navedeno smatramo u skladu s preporukom UN Odbora za prava osoba s invaliditetom da se postojeće kvote nadopune i drugim poticajima za poslodavce.

Slijedom preporuke Odbora za osiguravanje zapošljavanja i rada uz podršku naglašavamo važnost i potrebu da se zakonom osigura radni asistent osobama s invaliditetom kojima je neophodno potreban. Uvijek iznova ukazujemo na potrebu da se ovaj prijedlog razmotri, uostalom kao i preporuka Odbora koja se odnosi na pristupačnost radnog mjesta. Sijedom toga predlažemo da se zamjenske kvote nadopune i nekim drugim oblicima kao npr. osiguravanje prilagođenog prijevoza teško pokretnim osobama s invaliditetom kako bi one mogle pristupiti svom radnom mjestu. Mislimo da bi na taj način poslodavci koji imaju takva vozila i mogućnosti mogli ispuniti zamjensku kvotu te da bi to u značajnoj mjeri doprinijelo povećanju zapošljivosti osoba s invaliditetom. Zamjenska kvota se može nadopuniti npr. s mogućnošću doniranja sirovina, opreme, sredstava za rad, nužnih strojeva za djelatnost/rad samozaposlene osobe s invaliditetom. Uzmimo za primjer, ako osobi koja se bavi tiskarskom djelatnošću netko donira tiskarski stroj, smatramo da bi mu to trebalo priznati kao zamjensku kvotu jer potpomaže samozapošljavanju osoba s invaliditetom i održivosti na tržištu rada.

Također smo mišljenja da udruge koje provode projekte osobnog asistenta ili druge usluge za koje sklapaju ugovore o radu odnosno ugovore o djelu trebaju biti izuzete iz obveze kvotnog zapošljavanja budući da osobni asistenti u naravi ne predstavljaju zaposlenike udruga. Radi se o neprofitnim udrugama čije su projektne aktivnosti u najvećoj mjeri financirane temeljem natječaja koje objavljuju nadležna državna tijela (ministarstva odnosno jedinice lokalne samouprave), a u svrhu izvršavanja određenih aktivnosti ograničenog trajanja (u pravilu od jedne do tri godine) te za račun spomenutih tijela sklapaju ugovore s izvršiteljima pojedinih aktivnosti. Radi se o ugovorima o radu, odnosno ugovorima o djelu čije trajanje je limitirano projektom i unaprijed određeno. Udruge u ovakvom slučaju nisu pružatelji usluge osobne asistencije već posrednici između tijela koje ovu uslugu osigurava korisnicima - osobama s invaliditetom odnosno djece s teškoćama u razvoju temeljem projekta i raspisivanjem natječaja. Mišljenja smo da se shodno tome ne mogu takve udruge smatrati poslodavcima u smislu odredbi Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom te Pravilnika o utvrđivanju kvote za zapošljavanje osoba s invaliditetom i podlijegati obvezi kvotnog zapošljavanja u slučajevima kada su predlagatelji korisnika ove usluge i posrednici sklapanja ugovora između pružatelja i korisnika usluge osobne asistencije, kao i kada za račun tijela koje odobrava i financira aktivnosti osobne asistencije provodi administrativne i druge pripreme i postupke. Osim toga, udruge imaju i ograničenja u pogledu izbora osobnoga asistenta budući da on pruža usluge asistencije osobama s najtežim invaliditetom pa ne može i sam biti osoba s invaliditetom.

Zakonska odredba navodi da kvota ne može biti manja od 2 % niti veća ode 6 %, ali su naknadnim izmjenama Pravilnika o utvrđivanju kvote za zapošljavanje osoba s invaliditetom usvojene izmjene te je određena jedinstvena kvota od 3% u odnosu na ukupan broj zaposlenih te će biti potrebno usklađivanje Zakona i Pravilnika.

Zaključak: *Danas kada živimo u povezanom svijetu i u doba velikih tehnoloških dostignuća, svjesni smo da se barijere u kretanju radne snage sve više uklanjaju. Sve veći broj osoba putuje, i to najčešće izvan granica svoje domovine, u potrazi za poslom koji će ispuniti njihova financijska očekivanja, ali im i pružiti osjećaj ispunjenosti i društvene koristi. Velika i učestala kretanja radne snage diljem svijeta za posljedicu su imala raznolikost na radnom mjestu u odnosu na dob, vjeru, jezik, spolnu orijentaciju, etničku pripadnost, zdravstveno stanje, političke stavove, bračno stanje itd. Osobe s invaliditetom čine*

vrijedan dio radne snage i posebice danas kada se suočavamo s velikim odlaskom mladih u inozemstvo, potrebna znanja i vještine koje će pridonijeti poslovnim procesima, poslodavci moraju tražiti i među ovom populacijom. Uvažavajući različitosti među svojim zaposlenicima, poslodavac povećava svoje šanse za zapošljavanje visoko kvalificiranog kadra i končano pridonosi time poboljšanju svojih poslovnih rezultata jer je u mogućnosti razumjeti i prepoznati potrebe i zahtjeve krajnjih korisnika različitih ciljanih skupina. Biti prepoznat kao tolerantan poslodavac koji zapošljava potreban kadar bez predrasuda i koji ima zadovoljne zaposlenike pridonosi poslovnom i društvenom ugledu, te mnogi krajnji korisnici, ali i mogući poslovni partneri, ovu činjenicu itekako uzimaju u obzir prilikom kupnje proizvoda, korištenja usluga ili dogovaranja poslovne suradnje.

U narednoj godini potrebno je i dalje osobama s invaliditetom osiguravati konstantnu podršku putem različitih državnih mjera, zakonskim regulativama, pravovremenog djelovanja institucija, informiranjem javnosti, antidiskriminacijskim mjerama i ostalim načinima poput edukacija, radionica i slično za ulazak na tržište rada. Uspješan ulazak na tržište rada je nemoguć bez obrazovanja i cjeloživotnog učenja, ali i na ovom polju mora doći do velikih promjena. Potrebno je prepoznati zanimanja koja su danas tražena i ona za koja se može predvidjeti da će biti tražena na tržištu rada te obrazovanje osoba s invaliditetom usmjeriti u tom smjeru.

3.15. PRISTUPAČNOST I MOBILNOST

Tijekom 2016. godine ova područja su i dalje među područjima najčešćih pritužbi osoba s invaliditetom i roditelja djece s teškoćama u razvoju. Zaprimali smo **127** pritužbi od čega je **93** zaprimljeno pisanim putem, a odnosile su se na povrede prava vezano uz dostupnost javnih usluga koje se provode u nepristupačnim građevinama javne i poslovne namjene poput HZMO, HZZO i CZSS. Također, pritužbe kao i zamolbe za savjetovanje odnosile su se i na ostvarivanje prava na znak pristupačnosti, ukazivanje na nepropisno parkiranje i zlouporabe te dostupnost usluga u cestovnom i željezničkom prijevozu. Pristupačno stanovanje je također bilo predmet rada Ureda tijekom 2016. s obzirom na neriješena pitanja oko pristupačnosti stambenih zgrada.

Unatoč zakonskim i podzakonskim aktima kao i preporukama Odbora za praćenje prava osoba s invaliditetom, a vezano uz primjenu Konvencije o pravima osoba s invaliditetom u RH, vidljivo je da u ovom području nije došlo do značajnih pozitivnih pomaka.

U 2016. godini radilo se na **Nacrtu Nacionalne strategije za izjednačavanje mogućnosti osoba s invaliditetom 2016. -2020.** Tijekom rasprava pravobraniteljica je uputila u ovom području prijedloge za izmjenu i dopunu, međutim većina u Nacrtu nije prihvaćena. Primijećeno je da za predložene aktivnosti nisu predviđena dodatna sredstva, već sredstva u proračunu iz redovnih djelatnosti te se za malo aktivnosti predviđaju dodatna sredstva iz EU fondova. Neke od prijedloga – mjera su sljedeće: na državnoj, regionalnoj i lokalnoj razini potrebno je osigurati i prikazati primjere učinkovitosti sustava sankcija u slučajevima nepoštivanja propisa koji će osigurati dostupnost usluga osoba s invaliditetom; osigurati sudjelovanje samih osoba s invaliditetom u planiranju uklanjanja postojećih prepreka i omogućiti utjecanje na osiguranje elemenata pristupačnosti tijekom cijelog postupka izgradnje ili obnove javnih građevina i površina te utjecati na učinkovit inspekcijski nadzor i sankcioniranje u slučaju nepoštivanja propisa; kao obavezni član Povjerenstva za izdavanje lokacijskih/gr građevinskih/uporabnih dozvola; uvesti kvote prilagođenih stanova te definirati politike adaptacije/prilagodbe stanova i subvencioniranja prilagodbi na stanovima u privatnom vlasništvu; spriječiti zlouporabe i izraditi adekvatnu zaštitu kako bi se spriječilo nepropisno parkiranje i osiguralo nesmetano korištenje prava na znak pristupačnosti; poboljšani načini pristupa informacijama o uslugama cestovnog, željezničkog, pomorskog i zračnog prometa; educirati stručnjake o važnosti primjene načela univerzalnog dizajna* pri osiguravanju pristupačnosti za osobe s invaliditetom

* Univerzalni dizajn označava oblikovanje proizvoda, okruženja, programa i usluga na način da ih mogu koristiti svi ljudi u najvećoj mogućoj mjeri, bez potrebe prilagođavanja ili posebnog oblikovanja. Univerzalni dizajn neće isključivati pomoćne naprave za određene skupine osoba s invaliditetom u

onim slučajevima kada je to potrebno. Nacionalna strategija do kraja izvještajnog razdoblja nije donesena.

3.15.1. PRISTUPAČNOST

Neostvarivanje pristupačnosti je povreda ustavnog prava na jednakost, a također predstavlja ***diskriminaciju osoba s invaliditetom u odnosu na osobe bez invaliditeta.***

Onemogućavanje pristupačnosti odnosno stvaranje prepreka dovodi do kršenja prava zajamčenih *Konvencijom UN o pravima osoba s invaliditetom („Narodne novine“, MU br. 6/07, 3/08 i 5/08), Zakonom o suzbijanju diskriminacije („Narodne novine“, br. 85/08, 112/12).; Zakonom o gradnji („Narodne novine“ br. 153/13.) te Pravilnikom o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti („Narodne novine“, br. 78/13).*

U Zaključnim zapažanjima i preporukama iz 2015. godine UN Odbor za prava osoba s invaliditetom u Općim načelima i obvezama (čl. 1.–4.) navodi

5.Odbor *Primjećuje da po svemu sudeći postoji nedostatak razumijevanja značenja razumne prilagodbe i univerzalnog dizajna u području obrazovanja, zdravstva, zapošljavanja, **građenja...***

6.Odbor ... *Preporuča da koncept razumne prilagodbe i univerzalnog dizajna bude reguliran izvan konteksta legislative o suzbijanju diskriminacije u područjima obrazovanja, zdravstva, **prometa i graditeljstva...***

Odbor u čl. 9 Pristupačnost naglašava:

1.Odbor je zabrinut zbog toga što je pristup zgradama, mjestima, prijevozu te informacijama i komunikaciji još uvijek dosta loš, posebno izvan područja glavnoga grada. Odbor je zabrinut što se pristupačnost usko tumači u smislu fizičkog okruženja i prijevoza, dok su informacijske i komunikacijske usluge zanemarene.

2.Preporuka je Odbora da država potpisnica pristupa pristupačnosti u odnosu na zgrade, mjesta i prijevoz te pristupačnosti informacijskih i komunikacijskih usluga na način kako je navedeno u općem komentaru Odbora br. 2 (2014.) i donese planove za poboljšanje pristupačnosti s jasno definiranim i realističnim rokovima i pokazateljima. Organizacije osoba s invaliditetom trebaju biti uključene u planiranje i provedbu ovih planova. Nadalje je preporuka Odbora da se izdvajaju dostatni resursi za realizaciju pristupačnosti javnog i privatnog prijevoza.

3.15.1.1.PRISTUP DOBRIMA I USLUGAMA

Pristup dobrima i uslugama je područje u kojem su osobe s invaliditetom najčešće stavljene u nepovoljniji položaj u odnosu na osobe bez invaliditeta, zbog nedostupnosti usluga odnosno uskraćivanja razumne prilagodbe. Kako zbroj pritužbi iz godine u godinu ne jenjava pravobraniteljica je uputila preporuke te provela anketna ispitivanja službi Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje, Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje, Centara za socijalnu skrb te pristupačnost ljekarni.

Pristup uslugama u prostorima Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje

Kako bi osobe s invaliditetom mogle ostvariti svoja temeljna prava iz mirovinskog osiguranja, primjerice pravo na invalidsku mirovinu, ali isto tako i podnijeti zahtjev za ostvarivanje prava iz drugih područja primjerice prava na znak pristupačnosti, prava na oslobođenje od plaćanja cestarine i dr., barem jednom moraju otići u prostore HZMO-a.

Pozivajući se na nacionalno zakonodavstvo i međunarodne dokumente te upozorivši na nepovoljan položaj korisnika usluga HZMO-a, pravobraniteljica je provela anketno ispitivanje te je na upitnik dobila 114 odgovora službi Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje. Podaci su slijedeći: Od 114 područnih službi **pristupačan ulaz ima 47 službi (41%).**

Na **katu** ih se nalazi **14 (12%)**, dok ostali ili nisu na katu, neki nisu dali odgovor, a 1 ima transporter na raspolaganju.

Njih **12(10%)** navodi kako imaju uređeni **sanitarni čvor** za osobe s invaliditetom, dok ih **102 (90%)** nemaju.

Taktilne staze posjeduju **2(2%)** službe, njih **111(97%)** ne posjeduju, dok **1** nije dala odgovor. Njih **97(85%)** nije dalo odgovor na pitanje imaju li **druge prilagodbe u službi**, dok je njih **6 (5%)** dalo negativan odgovor. Ostalih **10 %** navodi kako su osigurali 2 parkirna mjesta za osobe s invaliditetom,

neki navode da imaju poseban šalter za osobe s invaliditetom; u jednom prostoru rad sa strankama se ne odvija već je organiziran na drugoj adresi i dr.

Za **plan pristupačnosti 34** službe (**30%**) nisu dale odgovor, dok **62** službe (**54%**) nemaju plan. **13** (**12%**) službi imaju plan te između ostalog navode da su u unajmljenom prostoru, neka da predviđaju za sljedeće razdoblje ali ne za 2017. te jedna navodi kako je već duže vrijeme u planu rekonstrukcija i nadogradnja poslovne zgrade.

92 područne službe (**80%**) nemaju predviđena sredstva za omogućavanje pristupačnosti i dr., a neke navode kako nemaju predviđena sredstva za 2017. dok samo jedna navodi da ima predviđena sredstva. Neke navode da su u tuđem prostoru temeljem ugovora o zakupu. *Detaljnije možete pogledati u Prilogu 3. izvješća.*

Prema podacima vidljivo je da je od 114 prostora HZMO-a ni jedan nije u potpunosti pristupačan, 54 ih je djelomično pristupačno, a 60 u potpunosti nepristupačno.

S obzirom da svake godine šaljem preporuke i podsjećamo na važnost osiguravanja pristupačnosti prostora HZMO-a, upoznati smo da se čine minimalni pomaci, međutim podaci iz anketnog ispitivanja pokazuju na sustavni problem. *(Više se nalazi u području ovog izvješća – Jednakost i nediskriminacija.)*

Preporuka: Predlažemo da Ministarstvo rada i mirovinskog sustava zajedno s Hrvatskim zavodom za mirovinsko osiguranje provede analizu stanja pristupačnosti te uz pomoć sredstava EU fondova osiguraju pristupačne prostore korisnicima usluga HZMO-a.

Pristup uslugama u prostorima Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje

Unatoč navodima HZZO-a da se obvezuje tijekom 2016. iznaći rješenje u suradnji s JLRS smatramo da je navedeno već trebalo biti učinjeno s obzirom da na problem upozoravamo gotovo od samog početka rada Ureda, odnosno od 2008. godine. Pobrojavanje nepristupačnih javnih površina oko same zgrade te problem s označenim parkirnim mjestima, ne može i ne smije biti razlog neosiguravanja pristupačnosti prostora HZZO-a. Javna služba ovog tipa mora biti maksimalno prilagođena s obzirom na to da osobe s invaliditetom i njihovi bližnji, zbog ostvarivanja raznih prava (npr. rodiljne naknade, pravo na rehabilitaciju, ostvarivanje prava na ortopedsku pomagala i dr.) učestalo pohode ove prostore.

Pravobraniteljica je uputila preporuku te provela anketno ispitivanje službi Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje. Podaci su slijedeći: **Pristupačan ulaz** ima **81** službi od ukupno 132 službe (**61%**), dok nepristupačan ulaz ima **51** područnih službi (**39%**), od kojih 5 navodi kako se nalaze u prizemlju sa stepenicama, 1 kako ima rampu koja nije po standardima, 1 da se nalaze na prvom katu te da je prostor u najmu. Odgovor na pristupačan ulaz nisu dale **4** područne službe (**3%**), od kojih 1 navodi da imaju rampu i šalter u prizemlju, ali bez lifta te 1 kako se nalaze u prizemlju te da su naručili dvije rampe. **8** područnih službi posjeduje **taktilne staze**, dok njih **119** nema, a **5** službi ne daje odgovor. **94** područne **službe (71%)** nemaju pristupačan **sanitarni čvor**, od kojih 1 služba navodi kako postoji sanitarni čvor, ali nije prilagođen zbog skučenosti i stepenica. **34** službe (**26%**) posjeduju **sanitarni čvor**, od kojih 1 služba navodi kako se nalazi u prizemlju zgrade, 1 služba navodi da sanitarni čvor posjeduje suvlasnik zgrade, ali da ga mogu koristiti osiguranici te 1 služba navodi kako sanitarni čvor ne posjeduje HZZO, ali da se nalazi na istoj etaži i mogu ga koristiti osiguranici. **4** službe (**3%**) nisu dale odgovor, od kojih jedna navodi kako se sanitarni čvor nalazi u prizemlju najmodavca te ga smiju koristiti osiguranici. 1 ostali odgovor navodi kako drugi vlasnik zgrade posjeduje sanitarni čvor te ga mogu koristiti osiguranici.

Drugih prilagodbi nema u **95** službi (**72%**), dok u **37(28%)** ima, od kojih; 12 službi navode kako imaju izvedeno zvonce s kojim se mogu pozvati službenici da siđu pomoći osobi s invaliditetom. 1 služba navodi da imaju induktivnu petlju i orijentacijski plan. 2 službe imaju prilagođen pult, od kojih jedna uz pult također posjeduje komunikacijsko pomagalo, orijentacijski plan kretanja, oglasni pano u vjetrobranu, parkirališno mjesto i prilagođen ulaz. 1 služba posjeduje dizalo. 2 službe imaju prilagođenu visinu šaltera, od kojih jedna također ima šalter za osobe oštećenog sluha. 1 služba ima orijentacijski plan, induktivnu petlju i prilagođen šalter. U 1 službi se predviđa izgradnja platforme. 1 služba ima induktivnu petlju. 7 službi naglašavaju kako HZZO nije vlasnik zgrade. Od 132 službe **115 (87%)** nije dalo odgovor na **postojanje plana omogućavanja pristupačnosti**, od kojih 1 napominje kako HZZO planira

adaptaciju prostora, negativno odgovara **8 službi (6%)**, uz napomenu u 3 službe kako na telefonski poziv ili uporabu zvona osobe s invaliditetom mogu pozvati službenike. Pozitivno odgovara 9 službi (**7%**). **Na predviđenost sredstva za omogućavanje pristupačnosti i dr. napomene** negativno odgovara **8 službi (6%)**, uz napomenu jedne službe kako se radi o zakupu prostora. Pozitivno odgovara **5 službi (4%)**. **119 službi (90%)** nije dalo odgovor, od kojih 1 služba napominje da se uskoro sele u nove prostore, 1 služba napominje da se prostor nalazi u zakupu, 4 napominju kako se prostor nalazi u suvlasništvu ili vlasništvu druge službe. 6 službi napominje kako su radili adaptacije (2004., 2006., 2008., 2009., 2010. i 2013. godine). 1 služba napominje kako je prostor u najmu te 2 službe ne znaju ili im odgovor nije poznat. *Detaljnije se nalazi u Prilogu 4. izvješća.*

Prema podacima vidljivo je da od 132 prostora HZZO-a devet su u potpunosti pristupačna, 81 ih je djelomično pristupačno, a 42 u potpunosti nepristupačno.

S obzirom da svake godine šaljemo preporuke i podsjećamo na važnost osiguravanja pristupačnosti prostora HZZO-a, upoznati smo da se čine minimalni pomaci, međutim podaci iz anketnog ispitivanja pokazuju na sustavni problem. *(Više se nalazi u području ovog izvješća – Jednakost i nediskriminacija.)*

Preporuka: Predlažemo da Ministarstvo zdravstva zajedno s Hrvatskim zavodom za zdravstveno osiguranje provede analizu stanja pristupačnosti te uz pomoć sredstava EU fondova osiguraju pristupačne prostore korisnicima usluga HZZO-a.

Pristup uslugama u prostorima Centara za socijalnu skrb

Upitnik o osiguravanju pristupačnosti poslan je centrima za socijalnu skrb i podružnicama ponovo 2016. godine. Do zaključka pripreme ovog izvješća na upitnik je odgovorilo ukupno **110** centara i njihovih podružnica ili obiteljskih centara od ukupno **80** centara i **55** podružnica što znači da je odgovorilo **81%** upitanih.

Od ukupno 110 centara i podružnica **pristupačan ulaz** ima **73** centra, od kojih 1 centar napominje kako se nalaze u prizemlju te imaju zaštitara koji na poziv izlazi van kako bi pomogao osobama s invaliditetom, 1 centar napominje kako imaju dizalo, a 1 centar kako ima rampu. **35** centara nema pristupačan ulaz, od kojih 1 centar napominje kako ima zabetoniran ulaz i kosi prilaz za pristup osobama s invaliditetom koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica. **1** centar nije dao odgovor i napominje kako se nalazi u prizemlju te kako ima rampu (koja nema rukohvat) udaljenu desetak metara od centra. **30** centara ima pristup na **kat**, od kojih se 2 nalaze u prizemlju, a 1 ima dizalo. **69** nema pristup na kat, od kojih se 5 nalaze u prizemlju, a 3 nema kat. **11** centara nije dalo odgovor, od kojih 4 nema kat, a 4 se nalaze u prizemlju.

37 centara ima uređeni **sanitarni čvor**, a **73** nema, od kojih 1 centar napominje kako nema mogućnost za izgradnju sanitarnog čvora, a 1 centar navodi kako djelomično ima sanitarni čvor. **10** centara ima **taktilne staze**, a **100** nema, od kojih 1 centar napominje kako je u tijeku izrada istih. **34** centra su dala pozitivan odgovor na pitanje imaju li **druge prilagodbe** u svojim prostorima. 1 centar ima prilagođen prilaz sa pločnika. 1 centar ima kancelariju u prizemlju te adaptiranu širinu vrata za osobe s invaliditetom u invalidskim kolicima. 1 centar ima kose pragove i adaptiranu širinu vrata za osobe s invaliditetom u kolicima te navodi kako djelatnici primaju osobe s invaliditetom u prizemlje. 1 centar navodi kako se nalazi u staroj zgradi iz 18. stoljeća te bi svaka adaptacija značila velika ulaganja. 1 centar navodi kako im je ustupljen novi prostor te je u izradi projektna dokumentacija za adaptaciju prostora. 1 centar ima osigurana dva parkirna mjesta za osobe s invaliditetom. 1 centar navodi kako je u tijeku apliciranje prostora na projekt poboljšanja infrastrukture u svrhu deinstitucionalizacije u sklopu kojeg između ostalog je planirano uređenje sanitarnog čvora uz adaptaciju za osobe s invaliditetom kao i postavljanje natpisa prilagođenih slabovidnim osobama. 1 centar navodi kako priprema dokumentaciju za izradu nove rampe. 1 centar objašnjava kako su u najmu prostora od fizičke osobe te je ista krenula u adaptaciju prostora i seljenje jer je predviđeno za 2017. godinu. 1 centar posebno napominje kako ima zaposlenog stručnog radnika koji je osoba s invaliditetom (slijepa osoba), te su mu putem sufinanciranja troškova za prilagodbu uvjeta rada preko Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom iz Zagreba, osigurali skener Abbyy Dinereader Professional Edition i Zoomtext-software za povećanje sadržaja na ekranu u vrijednosti 6.162,50 kn. 2 centra napominju kako su u prostoru od grada te kako ga nisu u mogućnosti adaptirati. Negativan odgovor su dala **3** centra, a **73** centra nisu dala odgovor. Na pitanje postoji li **plan omogućavanja**

pristupačnosti pozitivan odgovor je dalo **19** centara, od kojih 1 napominje kako su se prijavili na projekt „Unaprjeđivanje infrastrukture CZSS-a kao podrška procesu deinstitucionalizacije-faza1“ u svrhu izgradnje zgrade centara. Negativno odgovara **60** centara, od kojih 1 navodi kao problem neriješeno pitanje vlasništva nekretnine. 3 kao problem ističu to što nemaju vlastiti prostor te 1 kako je prostor skučen za adaptaciju. **31** centar nije dao odgovor.

Na predviđenost sredstva za omogućavanje pristupačnosti i dr. napomene pozitivan odgovor je dalo **11** centara. 1 navodi kako su predviđena sredstva u proračunu Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku, za gradnju nove zgrade. **71** centar je dao negativan odgovor. 1 navodi kako u njihovim prostorijama uvjeti nisu prihvatljivi niti za stručne radnike, kao niti bilo koju skupinu korisnika. 1 navodi kako za uređenje ulaza imaju na raspolaganju 65.000,00 kn uz uvjet da realizacija istog ovisi o resornom Ministarstvu. **28** centara nije dalo odgovor. Od toga 1 navodi kako će osigurati sredstva za prilagodbu iz Europskih fondova za regionalni razvoj, a 1 iznosi kako ne donose samostalno plan za prilagodbu niti raspolažu proračunskim sredstvima. *Detaljnije se nalazi u Prilogu 5. izvješća.* Prema podacima vidljivo je da od 110 prostora CZSS osam ih je u potpunosti pristupačno, 71 ih je djelomično pristupačno, a 31 u potpunosti nepristupačno.

S obzirom da svake godine šaljemo preporuke i podsjećamo na važnost osiguravanja pristupačnosti prostora CZSS, upoznati smo da se čine minimalni pomaci, međutim podaci iz anketnog ispitivanja pokazuju na sustavni problem. *(Više se nalazi u području ovog izvješća – Jednakost i nediskriminacija.)*
Preporuka: Predlažemo da Ministarstvo demografije, obitelji, mladih i socijalne politike zajedno s Centrima za socijalnu skrb provedu analizu stanja pristupačnosti te uz pomoć sredstava EU fondova osiguraju pristupačne prostore korisnicima usluga CZSS.

Mišljenja smo da tijela javne vlasti – HZMO, HZZO, CZSS kao i sva druga tijela moraju imati pristup dobrima i uslugama dostupan svim građanima neovisno radi li se o osobi s ili bez invaliditeta.

Podaci koje smo zaprimili, smatramo pokazateljima dugogodišnjeg odnosa prema korisnicima ne uvažavajući njihove specifičnosti i potrebu za ostvarivanjem temeljnih prava.

Unatoč donesenim propisima koji navode odredbe o obvezama osiguravanja pristupačnosti kao temeljnog prava, antidiskriminacijske odredbe o uvažavanju temeljnih prava i načela razumne prilagodbe, ne snose se nikakve sankcije, a nečinjenje se opravdava raznim mogućnostima predlaganja pozitivnih rješenja – prilagodbi odnosno uklanjanja prepreka. Npr. „Imamo zvono, pa siđemo s kata“, „Izlazimo strankama u automobil“, „Nalazimo se u prostoru kulturne baštine“, „U unajmljenom smo prostoru“...

U 2015. godini proveli smo anketna ispitivanja pristupačnosti ministarstava i sudova. Pokazatelji su također bili poražavajući za osobe s invaliditetom (Više možete pogledati u izvješću za 2015. godinu pod Pristup pravosuđu, www.posi.hr).

Stoga predlažemo i upozoravamo sve donosioce odluka neovisno radi li se o privatnom ili javnom sektoru da shvate i promijene mišljenja i stavove o važnosti pristupa dobrima i uslugama jer osobe s invaliditetom žele biti korisnici usluga, potrošači, turisti, zaposlenici, pacijenti, gosti... Uživati kao i svi drugi građani temeljna prava i mogućnost nesmetanog korištenja svih usluga na ravnopravnoj osnovi.

Pristup uslugama u prostorima ljekarni

Uredu pravobraniteljice obratila se udruga roditelja OKO upozorivši na nepristupačnost ljekarni. S obzirom da se radi o javnoj usluzi neophodnoj za osobe s invaliditetom, iznimno nam je važno da prostori i usluge ljekarni budu dostupne svim osobama s invaliditetom neovisno o oštećenju. Zbog navedenog proveli smo mini istraživanje, nasumice izabranih 50 adresa ljekarni diljem RH. Od 33 ljekarne koje su nam odgovorile iste posluju u 151 ljekarničkoj jedinici. Točan broj nije moguće utvrditi jer neke nisu navele broj ljekarničkih jedinica u kojima posluju, a njihov sveukupni najmanji mogući broj koji se sa sigurnošću može utvrditi je 151. Kao razlog nepostojanja prilagođenog sanitarnog čvora osobama s invaliditetom sve navode kako ga nisu obvezne imati jer za pacijente nije predviđeno korištenje sanitarnog čvora, pritom isključivši osobe s invaliditetom kao moguće zaposlenike. Neke navode kako ljekarne ne bi uopće smjele dobiti suglasnost – odobrenje Ministarstva zdravlja RH za rad na katu ili podrumu jer moraju biti u razini zemlje, odnosno u prizemlju pa prema tome ne bi smjela postojati ni jedna ljekarna koja bi bila nepristupačna, što se nije pokazalo točnim. Naime, od 151 obrađenih anketnih lista dobivenih od ljekarničkih jedinica 17 ih je u potpunosti nepristupačno, a 10 je

djelomično nepristupačno. Prema podacima, u 151 ljekarničkih jedinica zaposleno je ukupno samo 14 osoba s invaliditetom s time da ih je 5 zaposleno na području Grada Zagreba, a jedna na području Zagrebačke županije. Taktilne crte vođenja za slijepe postoje u svega pet ljekarničkih jedinica, a samo jedna ih ima u planu napraviti. Kod 10 djelomično pristupačnih ljekarni kao problem se navodi postojanje ulaznog podesta od otprilike visine 20 centimetara zbog čega je za ulazak osoba koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica u ljekarnu potrebna pomoć treće osobe. U svih spomenutih 10 slučajeva u planu je izgradnja spojnog nagiba između pločnika i podesta kako bi se ulaz učinio pristupačnim u potpunosti. U 3 slučaja predviđena je izgradnja rampe. Bitno je napomenuti kako ni jedna ljekarnička jedinica u svom proračunu za 2016. godinu nema predviđena sredstva za osiguravanje prilagodbe, iako neke navode kako plan postoji. Kao druge prilagodbe koje su navedene tijekom popunjavanja anketnih upitnika zapaženo je da 16 ljekarničkih jedinica Zagrebačke županije imaju postavljene stolne petlje za gluhe osobe. Jedna ljekarna navodi kao posebnu prilagodbu koju je učinila za osobe s invaliditetom kako ispred vrata ima „zvono za invalide“ te kad pozvone „sve mogu riješiti - sve im donesemo na ulicu ili pred vrata (račun, kusur, lijekove).“ Gradske ljekarne Zagreb imaju u planu osposobiti jednu DRIVE IN ljekarnu. Druge posebne prilagodbe nisu navedene.

Pristupačnost sanitarnih čvorova

U proteklim razdobljima pravobraniteljica je provela niz anketnih ispitivanja o elementima pristupačnosti i dostupnosti javnih usluga. Između ostalih pitanja jedno se odnosi na **pristupačnost sanitarnog čvora** osobama s invaliditetom. Neovisno govorimo li o tijelima javne vlasti, jedinicama lokalne samouprave, državnim tijelima, kinima, bankama, kolodvorima, obrazovnim ili zdravstvenim ustanovama, najčešće se susrećemo s odgovorom: „NE, nemamo prilagođen sanitarni čvor za osobe s invaliditetom.“ I onda kada sanitarni čvor postoji, često se pretvara u skladište, odlagalište sanitarnog i drugog inventara ili je jednostavno zaključan.

Iskustvo osobe s invaliditetom: *Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom pritužila se osoba s invaliditetom smanjene pokretljivosti, navodeći kako je doživjela neprijatno iskustvo dok je čekala autobus na **kolodvoru u Zagrebu**, zbog nemogućnosti korištenja sanitarnog čvora i zadovoljenja osnovnih fizioloških potreba. Premda Autobusni kolodvor ima sanitarni čvor namijenjen osobama s invaliditetom, isti je bio zaključan, a na vratima se nalazio natpis da je ključ kod čistačice. Međutim, uz to što je prostor bio zaključan, imenovana je u krajnje neugodnoj situaciji morala sama tražiti osobu koja ima ključ, a kad se ista pojavila, imala je pogrešne ključeve. Tek nakon određenog vremena uspjela je ući u sanitarni čvor.*

Nakon zaprimljene pritužbe pravobraniteljica je zatražila očitovanje i uputila preporuku Autobusnom kolodvoru Zagreb pozivajući se na nacionalno zakonodavstvo i međunarodne dokumente s posebnim naglaskom na osiguravanje pristupa javnim dobrima i uslugama te upozorivši na odredbu Zakona o suzbijanju diskriminacije („Narodne novine“, br. 85/08, 112/12) kojom se smatra diskriminacijom i propust da se osobama s invaliditetom sukladno njihovim specifičnim potrebama omogući korištenje javno dostupnih resursa. Osim što su nerazumljivi razlozi iz kojih je WC za osobe s invaliditetom bio zaključan, nedvojbeno je da se ta okolnost u konkretnom slučaju može smatrati diskriminatornom obzirom da je pritužiteljica stavljena u neravnopravan položaj u odnosu na osobe bez invaliditeta čiji WC-i na autobusnom kolodvoru nisu bili zaključani. Pozivajući se na prethodno navedeno, a uzevši u obzir činjenicu da mnogobrojne osobe s invaliditetom redovno koriste usluge AKZ, preporučili smo da se osigura dostupnost sanitarnog čvora namijenjenog osobama s invaliditetom 24 sata (otključan) kako bi ga osobe s invaliditetom mogle nesmetano koristiti.

U očitovanju AKZ između ostalog navodi: „ ... Konceptcija i pristup WC-u za osobe s utvrđenim invaliditetom uvjetuje zaključavanje navedenog sanitarnog prostora prvenstveno zbog zaštite od vandalizma, imovinske štete, a ujedno i zaštite kvalitete i standarda osoba koje se koriste takvom, prilagođenom vrstom sanitarnog čvora. Navedeno ističemo zbog iznimno velike fluktuacije korisnika na javnim WC-ima kojih ima cca 60 000 mjesečno. Kada bi WC koji je namijenjen i prilagođen osobama kojima je to najpotrebnije bio cijelo vrijeme otvoren, nažalost zbog velikog broja korisnika koji bi ga koristili, a na to nemaju pravo, higijenski standard ne bi bio zadovoljavajući, a iz iskustva koje imamo s regularnim WC-om, možemo reći bilo bi dosta problema imovinske naravi. Tako velik broj korisnika teško je kontrolirati iz više različitih aspekata od kojih je jedan i zaštita privatnosti.“ Osim navedenog

također su javili da su od predstavnika osoba s invaliditetom informirani o europskim iskustvima te slijedom navedenog ključ od WC-a se nalazi kod portira, a kontakt brojevi portira su vidljivi na samim vratima WC-a. Nakon očitovanja AKZ i razgovora s predstavnicima osoba s invaliditetom vidljivo je da je pronađeno jedino moguće rješenje s obzirom na okolnosti učestale devastacije sanitetskih čvorova. **Iskustvo osobe s invaliditetom:** *Osoba s invaliditetom se obratila pritužbom radi nepristupačnog sanitarnog čvora u **AquaeBelissae toplicama Daruvar**, prilikom obiteljskog posjeta istima. Zaprimitivši pritužbu, pravobraniteljica je uputila upozorenje i zatražila očitovanje u kojem predstavnici toplica između ostalog navode: „...U konkretnom slučaju, uslijed velikog broja gostiju u navedeni dan, željom i brigom da primjerenom čistoćom i higijenom, u sanitarni prostor namijenjen invalidnim osobama bile su privremeno odložene kante s sredstvima za čišćenje i čistačici je bilo neugodno dovesti gospođu ... u za nju odgovarajući sanitarni čvor u takvom stanju. Iznimno nam je žao što je došlo do navedene situacije. Sanitarni čvor namijenjen invalidnim osobama i osobama sa smanjenom pokretljivosti je u cijelosti u funkciji i raspolaganju navedenim osobama, te se ovakve situacije ubuduće više neće događati...“*

Iskustvo osobe s invaliditetom: *Stranka s invaliditetom, s oštećenjem vida i korisnik invalidskih kolica pritužio se Uredu radi nepristupačnosti sanitarnog čvora u **KBC Sestre milosrdnice u Zagrebu**. Stranka navodi kako nije mogla ući u prostor sanitarnog čvora te je bilo upitno obavljanje njezine fiziološke potrebe. Pravobraniteljica je zatražila očitovanje ravnatelja KBC-a, koji u odgovoru između ostalog ističe kako su svjesni problema te da vode računa o tome da se osobama s invaliditetom omogući pristupačnost i nesmetano kretanje kao i boravak u ustanovi čim to financijska situacija dopusti.*

Iskustvo osobe s invaliditetom: *Nakon nekoliko godina ustrajnosti također želimo istaknuti primjer gdje zahvaljujući upornosti osoba s invaliditetom, preporukama pravobraniteljice, te od strane ravnatelja prepoznavanju važnosti i obveza koje proizlaze iz nacionalnog zakonodavstva, osigurao se pristupačan sanitarni čvor u **Kliničkom zavodu za rehabilitaciju i ortopedsku pomagala – KBC Zagreb**. Iako u navedenom primjeru pozdravljamo pozitivan pomak, nedopustivo je da godinama zdravstvena ustanova nije imala osnovne preduvjete da bi omogućila boravak, liječenje i rehabilitaciju osoba s invaliditetom kao ni sredstva na raspolaganju da bi učinila navedenu prilagodbu.*

Pristupačnost sanitarnih čvorova, unatoč propisanoj obvezi poštivanja zakona i pravilnika, tijela u javnom sektoru, ali i privatni sektor ne prepoznaju i ne razumiju da i osobe s invaliditetom imaju fiziološke potrebe koje trebaju obavljati i kada su van svojih domova. Nerazumljivo je da Ured pravobraniteljice u 21. stoljeću zaprima pritužbe kako zdravstvena ustanova X nema pristupačan sanitarni čvor već ta osoba mora odlaziti izvan kruga bolnice i obavljati fiziološke potrebe u obližnjem kafiću. Nitko ne razmišlja da se svi građani mogu jednom u životu naći u gotovo identičnoj situaciji i da to nije pitanje dobre volje, već ugrožavanja života.

Ovo su samo neki od slučajeva koje pravobraniteljica „sluša“ godinama, a gdje su pomoci doista minimalni i često s opravdanjem „hvala što ste nas upozorili, međutim čim osiguramo sredstva, isto će biti riješeno (prilagođeno)“.

*S obzirom da ovi slučajevi nisu usamljeni, **preporučujemo** svim pružateljima usluga da iskoriste razne izvore financiranja, od proračuna pa do sredstava europskih fondova kako bi suzbili diskriminaciju u navedenom području i osigurali osobama s invaliditetom njihove primarne potrebe.*

Projekt rješavanja pristupačnosti objektima osoba s invaliditetom – podaci Ministarstvobranitelja

Prema podacima koje nam je dostavilo Ministarstvo branitelja, navode da u suradnji s udrugama osoba s invaliditetom od 2004. godine provode Projekt rješavanja pristupačnosti objektima osoba s invaliditetom, a kojim se nastoji podržati svaka inicijativa prilagodbe građevina, ustanova i javnih površina te unaprjeđenje njihove pristupačnosti kako bi se poboljšala kvaliteta života osoba s najtežom vrstom i stupnjem invaliditeta i osigurala neovisnost njihova življenja u zajednici. Pored građevinskih objekata javne namjene, u problem rješavanja pristupačnosti navedenim projektom uključeni su i ostali sadržaji koje koriste osobe s invaliditetom u svakodnevnom životu kao što su: prilagodba kupališta, gradskih bazena, učionica, opremanje semafora zvučnom signalizacijom i ugradnja taktilnih polja upozorenja, upuštanje rubnjaka, ugradnja dizala, vertikalno podiznih platformi, koso podiznih sklopivih

platformi, prilagodba ulaznih prostora, sanitarnih čvorova, postavljanje orijentacijskog plana za kretanje u građevini, prilagodba stajališta i perona, parkirališnih mjesta i sl. U 2016. ukupno su zaprimili 27 zahtjeva jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave i jedan zahtjev Ureda državne uprave za sufinanciranje 32 projekta. Na prijedlog Radne skupine koja je razmotrila zaprimljene zahtjeve, u 2016. godini Ministarstvo je sufinanciralo 20 prilagodbi u 17 jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave i to u četiri županije: Bjelovarsko - bilogorska (dva projekta), Varaždinska, Krapinsko - zagorska i Dubrovačko - neretvanska, devet gradova: Pleternica, Vodice, Pazin, Sisak, Garešnica (dva projekta), Vis, Duga Resa, Slatina i Karlovac te četiri općine: Velika Pisanica, Križ, Rovišće i Špišić Bukovica (dva projekta), u ukupnom iznosu od **1.326.561,50** kuna.

Uspoređujući zaprimljene podatke s 2015. godinom, tada je zaprimljeno 25 zahtjeva za sufinanciranje 33 projekta. Na prijedlog Radne skupine koja je razmotrila zaprimljene zahtjeve, u 2015. godini Ministarstvo je sufinanciralo **19** prilagodbi u 17 jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave i to u dvije županije (Bjelovarsko-bilogorska i Šibensko-kninska), 10 gradova (Bjelovar, Glina, Karlovac, Labin, Lipik, Nova Gradiška, Ozalj, Pazin, Petrinja i Rijeka) te pet općina (Čepin, Kali, Križ, Svetvinčenat i Žakanje), u ukupnom iznosu od **1.500.000,00** kuna. U nastavku se nalazi tablica o objektima i vrsti prilagodbe, te iznosu odobrenom za sufinanciranje jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave u 2016. godini.

SUFINANCIRANI PROJEKTI RJEŠAVANJA PRISTUPAČNOSTI OBJEKTIMA OSOBA S INVALIDITETOM TEMELJEM JAVNOG POZIVA U 2016. GODINI				
	Podnositelj zahtjeva	Objekt	Prilagodba	Odobreni iznos
1.	Općina Velika Pisanica	Dom zdravlja	izgradnja pristupne rampe na ulazu	20.000,00 kn
2.	Grad Pleternica	(budući) Centar udruga (zgrada društvene namjene koja je trenutno u rekonstrukciji)	izgradnja pristupne rampe na ulazu i prilagodba sanitarnog čvora za OSI	150.000,00 kn
3.	Bjelovarsko - bilogorska županija	Specijalna bolnica za medicinsku rehabilitaciju „Daruvarske toplice“, smještajni objekt Hotel „Termal“	nabava i ugradnja dizala (2 kom.) za ulaz u vodu OSI na unutarnjem i vanjskom bazenu	72.700,00 kn
		Ustanova za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje OSI "Suvenir Arbor"	izgradnja dva parkirališna mjesta i prilagodba sanitarnog čvora	100.000,00 kn
4.	Varaždinska županija	Specijalna bolnica za medicinsku rehabilitaciju „Varaždinske toplice“	nabava i postavljanje prijenosnog dizala za ulaz u terapijski Bazen 5 OSI, nabava i montaža automatskih vrata za prilagodbu 2 ulaza (u garderobu hidroterapije „Terme“ i dvoranu za medicinsku gimnastiku u objektu „Minervi“)	63.220,00 kn
5.	Grad Vodice	gradska plaža Srima	rampa za ulaz u vodu osoba s invaliditetom	50.000,00 kn

5.	Grad Vodice	gradska plaža Srima	rampa za ulaz u vodu osoba s invaliditetom	50.000,00 kn
6.	Grad Pazin	OŠ Vladimira Nazora Pazin - Matična škola Pazin	prilagodba sanitarnog čvora na 1. katu (u okviru projekta rekonstrukcije sanitarne vertikale, 2.faza)	100.000,00 kn
7.	Krapinsko - zagorska županija	OŠ Pavla Štoosa	izgradnja pristupne (kose) rampe na ulazu	50.000,00 kn
8.	Grad Sisak	poslovna zgrada (poslovni prostor I - lokal i 3 prostorije - ustupljen na korištenje Udrugi za osobe s invaliditetom Sisačko - moslavačke županije)	izgradnja pristupne rampe na ulazu i prilagodba sanitarnog čvora OSI	72.250,00 kn
9.	Grad Garešnica	javna i poslovna zgrada	izgradnja pristupne rampe na ulazu	35.000,00 kn
		zgrada gradske uprave	izgradnja pristupne rampe na ulazu, uređenje parkirališnog	50.000,00 kn

;	V		mjesta za OSI, uređenje kolnog i pješačkog pristupa zgradi	
10.	Grad Vis	gradsko kupalište (plaža)	rampa za ulaz u vodu osoba s invaliditetom	50.000,00 kn
11.	Grad Duga Resa	Dom zdravlja Duga Resa	izgradnja pristupne rampe na ulazu	50.000,00 kn
12.	Općina Križ	Dom kulture Josip Badalić	prilagodba (bočnog) ulaza izgradnjom pristupne rampe, prilagodba sanitarnog čvora OSI, postavljanje taktilne crte vođenja	27.391,50 kn
13.	Općina Rovišće	Društveni dom Rovišće	izgradnja pristupne rampe na ulazu i uređenje izmještenog šaltera za rad s OSI	30.000,00 kn
14.	Grad Slatina	zgrada Starog kotara - Zavičajni muzej Slatina	ugradnja dizala za OSI	100.000,00 k
15.	Općina Špišić Bukovica	zgrada Općine	izgradnja pristupne rampe na ulazu	30.000,00 kn
		Društveni dom	izgradnja pristupne rampe na ulazu	16.000,00 kn
16.	Grad Karlovac	zgrada gradske uprave	prilagodba sanitarnog čvora OSI	50.000,00 kn
17.	Dubrovačko - neretvanska županija	Osnovna škola Vladimira Nazora	dogradnja dizala	210.000,00 k
UKUPNO: 1.326.561,50 kn				

Pozdravljamo odluke lokalnih zajednica koje su putem ovog projekta osigurale niz prilagodbi u proteklim godinama, a što je vidljivo i iz gore prikazanih podataka i tablica.

Predlažemo da se jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave kao osnivači brojnih ustanova, što kvalitetnije pripreme za ovaj natječaj i na vrijeme ga prijave s obzirom da u 2016. godini nisu iskorištena sva osigurana sredstva za provedbu projekta.

Pristupačnost Studentskog doma „Cvjetno naselje“ u Zagrebu

Pravobraniteljica je iz medija te na temelju pritužbi studenata s invaliditetom saznala da obnovljene sobe za osobe s invaliditetom u Studentskom domu Cvjetno naselje u Zagrebu nisu propisno preuređene čime su povrijeđena prava studenata s invaliditetom na nesmetano kretanje te im time uskraćen pristup dobrima i uslugama odnosno dovedeni su u nepovoljni položaj uskraćivanjem razumne prilagodbe što je jedan od oblika diskriminacije s osnova invaliditeta. Studenti navode kako se ne mogu kretati po sobama, pristupiti umivaoniku, ući pod radni stol...da su na vanjskim ulazima ugrađene platforme koje nisu bile potrebne (postoji betonska kosina adekvatnog postotka nagiba), dok istovremeno nije osiguran prilaz učionici na katu. S obzirom da je zadatak pravobraniteljice da štiti prava i interese osoba s invaliditetom te da djeluje na suzbijanje diskriminacije temeljem nacionalnog zakonodavstva i međunarodnih dokumenata uputila je prijavu i zatražila nadzor Građevinske inspekcije te Ministarstva graditeljstva i prostornog uređenja. Ujedno je uputila upozorenje i zatražila očitovanje nadležnog arhitektonskog ureda, Studentskog doma Cvjetno naselje, Grada Zagreba, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta, Sveučilište u Zagrebu te također i Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije, Upravu za strateško planiranje, koordinaciju fondova EU i međunarodnih programa.

Također smo upozorili da su zbog navedenog ne poštivanja propisa i učinjenih prepreka potrebna sredstva za podmirivanje novonastalih troškova koji će cijeli projekt znatno poskupiti, a što se moglo izbjeći da se pristupilo samoj obnovi razumno, poštivajući propise i suradnjom sa studentima s invaliditetom-korisnicima navedenog prostora.

Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u više navrata je u proteklom razdoblju upozoravao nadležna tijela, javnost i stručnjake na nužnost osiguravanja elemenata pristupačnosti kao jednog od osnovnih preduvjeta za uključivanje osoba s invaliditetom u zajednicu putem medijskih natpisa, organiziranja stručnih predavanja, okruglih stolova, tribina te davanja preporuka i upozorenja, ali isto tako i o važnosti uključivanja osoba s invaliditetom kao obveznih članova povjerenstva za obavljanje tehničkog pregleda tijela graditeljstva nadležnog za izdavanje uporabne dozvole što su neke od lokalnih sredina i usvojile, npr. grad Vinkovci. Sukladno članku 7., 9. i 10. Zakona o pravobranitelju za osobe s invaliditetom („Narodne novine“, br. 107/07), zatražili smo da se poduzmu sve moguće mjere kako bi se žurno učinile potrebne preinake te uklonili nedostaci zbog kojih su studentske sobe namijenjene studentima s invaliditetom nepristupačne za smještaj, a kako bi se u što kraćem roku omogućilo njihovo useljenje u Studentski dom Cvjetno naselje.

U odgovoru Ured ovlaštenog arhitekta iz ožujka 2016. između ostalog se navodi sljedeće:

„... Sveučilište u Zagrebu, Studentski centar u Zagrebu upravo je završilo prvu fazu najveće investicije u svojoj povijesti na poboljšanju studentskog standarda kroz rekonstrukciju dvaju studentskih naselja Cvjetno naselje i Stjepan Radić...

Za provođenje Projekta zadužen je Studentski centar u Zagrebu, koji je proveo postupke javne nabave za projektante, nadzorne inženjere, koordinatore zaštite na radu i izvođače radova rekonstrukcije obaju naselja, te organizirao provođenje Projekta. Ukupna vrijednost Projekta dosegla je iznos od gotovo 300.000.000 kuna investiranih u 2015. godini i procjenu od gotovo 150.000.000 kuna za Fazu projekta 2 koja je pred nama. Dosadašnja investicija je u potpunosti financirana putem financiranja iz Fondova EU, donacijama i subvencijama Fonda za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost te nacionalnim sufinanciranjem preko Ministarstva znanosti obrazovanja i sporta. Potpisom Ugovora o izvođenju radova dana 19.08.2015. godine započeo je dio Projekta koji se tiče izvođenja građevinskih i obrtničkih radova na rekonstrukciji studentskih naselja... Nažalost, na samom koncu projekta javilo se nezadovoljstvo kod studenata s invaliditetom s rezultatima projekta. Nakon što smo dana 06.02.2016. doznali za problem putem medija, odmah smo dana 08.02.2016. održali sastanak sa studentima s invaliditetom i s Vama... Tada su nam studenti zajedno s Vama prenijeli svoje nezadovoljstvo koje se odnosi uglavnom na premalene sobe koje su namijenjene osobama s invaliditetom. Dosadašnje kupaonice nisu bile usklađene s Pravilnikom „Pravilnik o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti“ („Narodne novine“, br. 78/13.) i morale su biti rekonstruirane

te prilagođene minimalnim dozvoljenim mjerama pravilnika. Nažalost to je **značilo da se sobe smanjuju za cca 20 cm**. Projektanti tvrtke Konzalt-ing d.o.o. su pokušali tada iznaći što je moguće bolje projektno rješenje. Rješenju problema smo prije mjesec dana pristupili želeći individualno pomoći svakom budućem stanaru, a ukoliko bude potrebno SC će naći mogućnosti da se prilagodimo i svim budućim generacijama...

Problem se rješava na način da smo napravili uzornu sobu s namještajem koji je sada raspoređen po željama studenata i sukladno njihovom radu s mojim arhitektima, te se nadam da smo na pragu rješenja problema. Rok za ugradnju novog namještaja koji smo zadali proizvođačima namještaja je 15 dana... Nakon što smo prošli petak pokazali predstavnicima studenata prilagođeni namještaj, voljeli bismo da i Vi posjetite Cvjetno naselje kako biste se zajedno s predstavnicima studenata uvjerali o naporima za prevladavanje ove neželjene situacije..."

U odgovoru Studentski centar navodi između ostalog: „...Sveučilište u Zagrebu, Studentski centar u Zagrebu spreman je napraviti sve što je u našoj moći da u prostornim gabaritima koje imamo, maksimalno izidemo u susret svim studentima s posebnim potrebama koji će ove godine boraviti u našim domovima ali isto tako i svim kolegicama i kolegama koji će u naseljima boraviti u budućnosti. U jučerašnjem telefonskom kontaktu s MZOS isto nam je ponovno dalo potporu da damo svoj maksimum u naporima za rješavanje situacije nezadovoljstva naših studenata. O svemu sam pismeno obavijestio i MRRFEU jednako kao i o našim aktivnostima u proteklih mjesec dana. Osobno sam razgovarao s građevinskim inspektorom oko navedene problematike, a nadzorna služba dostavila je Građevinskoj inspekciji e-mailom traženu dokumentaciju..."

U svom očitovanju Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta navodi između ostalog sljedeće: „Ministarstvo je po zaprimanju Vašeg dopisa zatražilo žurno očitovanje nadležnih osoba Studentskog centra u Zagrebu Sveučilišta u Zagrebu te zatražilo plan aktivnosti centra kako bi se otklonili problemi navedeni u dopisu te osigurali primjereni uvjeti stanovanja za sve studente s invaliditetom koji su ostvarili smještaj u Studentskom domu „Cvjetno naselje“..."

Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije u svom očitovanju iz ožujka 2016. između ostalog navodi sljedeće: „...Projekt „Rekonstrukcija građevina, infrastrukture i okoliša unutar studentskih naselja Stjepan Radić i Cvjetno naselje“ odabran je unutar Poziva za dodjelu bespovratnih sredstava modernizacija, unaprjeđenje i proširenje infrastrukture studentskog smještaja za studente u nepovoljnom položaju u okviru Operativnog programa Konkurentnost i kohezija (OPKK). Poziv je osmišljen za stvaranje jednakih mogućnosti za studente u nepovoljnom materijalnom položaju i studente s invaliditetom, a kriterije za odabir projekata odobrio je Odbor za praćenje OPKK-a. Ugovor za navedeni projekt potpisan je 8. ožujka 2016. godine, čime je projekt formalno postao projekt ESI fondova te će se sukladno tome kontrolirati provedba svih stavki ugovora, što uključuje i pitanja koja se odnose na omogućavanje pristupačnosti za osobe s invaliditetom i izvedeno stanje u skladu s Pravilnikom o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti („Narodne novine“, br. 78/13). Premda je projekt već bio prijavljen za korištenje sredstava ESI fondova, Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije nije imalo nadležnost nad njegovom provedbom u trenutku kada su nastupile situacije koje opisujete u dostavljenoj prijavi. Budući da u prijavi koju ste nam poslali predlažete i uključivanje osoba s invaliditetom u povjerenstva za obavljanje tehničkog pregleda tijela nadležnog za izdavanje uporabne dozvole, što nije u nadležnosti MRRFEU-a, Vašu prijavu prosljeđujemo nadležnom Ministarstvu graditeljstva i prostornog uređenja radi iznalaženja mogućeg rješenja. **Kako bismo bili sigurni da se slična situacija u budućnosti neće ponoviti odnosno u svrhu unaprjeđenja prakse na budućim infrastrukturnim projektima čije provođenje planiramo, nadležne službe MRRFEU-a kontaktirat će Vas kako bismo suradnju produbili izvan Vašeg sudjelovanja u Odboru za praćenje OPKK-a...**“

Nakon završenih radova pravobraniteljica je zatražila uvid u napravljene preinake te je uočila sljedeće: na ulazu u paviljon nalazi se povišeni prag koji otežava ulazak osobi koja se samostalno kreće uz pomoć inv. kolica, sobe su skućene, nema prostora za nesmetano kretanje, otežano je opremanje takvog skućenog prostora, u kupaonicama su postavljene trake, međutim iste su se već nakon nekoliko tuširanja studenata odlijepile. I dalje je ostavljena na korištenje neadekvatno ugrađena školjka i dr.,

dok su u okruženju postavljene dvije hidraulične platforme unatoč postojanju adekvatne betonske kosine. Unatoč navedenim pomacima kako ih prepoznaju nadležna tijela, smatramo da rješenja nisu primjerena.

Također smatramo da je nedopustivo da se dogodio ovakav propust koji je studentski dom Cvjetno naselje stavio u poziciju iz jednog od najpozitivnijih primjera prakse u najnegativniji primjer prakse, stavljajući studente s invaliditetom u nepovoljniji položaj u odnosu na studente bez invaliditeta, umjesto da im je osigurao ravnopravno uživanje temeljnih prava.

Stoga očekujem da će počinioci ovog propusta biti kažnjeni sukladno propisima, a studentske sobe namijenjene studentima s invaliditetom u što žurnijem roku opremljene kako bi maksimalno služile na korist studenata s invaliditetom.

U ožujku 2016. pravobraniteljici se obratila predstavnica MRRFEU tražeći mišljenje vezano uz **Nacrt uputa za korisnike i potencijalne korisnike Operativnog programa Konkurentnost i kohezija**, u dijelu koji se odnosi na ostvarivanje pristupačnosti za osobe s invaliditetom. Kako su većina korisnika programa JLRS-e i javne ustanove, interes je da se poštuju propisi, posebno u dijelu koji treba biti obavezan (za građevine i sl.). Za korisnike, privatne pravne osobe potrebno je dati mišljenje o preporuci, a ne uputi te je interes da posredničko tijelo kreira određeni poziv u kojem će biti bodovan određeni doprinos odnosno prihvatljivost. Upute su podijeljene na: dostupnost infrastrukture, što uključuje i IKT (web) i transport (promet), što je identificirano kao najveći problem; razumna prilagodba te univerzalni dizajn. U uputama je sve potkrijepljeno primjerima i navođenjem obaveza koje će se tražiti od korisnika. Navedene su i obaveze za korisnika, od prijave, preko praćenja i izvještavanja. Nakon zaprimljenog nacrtu uputa pravobraniteljica je zatražila mišljenje predstavnika osoba s invaliditetom koji su pregledali nacrt, ugradili prijedloge vezano uz pristupačnost i prilagodbe te je Ministarstvo prihvatilo navedene sugestije. Više se nalazi na mrežnim stranicama: http://www.strukturnifondovi.hr/UserDocsImages/Strukturni%20fondovi%202014.%20%E2%80%93%202020/MRRFEU%20Upute%20za%20prijavitelje_201606.pdf

Podaci o inspekcijama

U odgovoru Uprave za inspeksijske poslove, Ministarstva graditeljstva i prostornog uređenja na upit pravobraniteljice o podacima iz svih područnih ureda i jedinica, dostavili su sljedeće informacije: "...Građevinska inspekcija od 2007. godine na razne načine prati usklađenost građenja s propisima u svezi pristupačnosti osobama smanjene pokretljivosti. Tako se do 2011. godine u nadzorima građevinske inspekcije provjeravala i zakonitost izdanih građevinskih dozvola u odnosu na propise, ali izmjenama i dopunama iz 2011. godine tada važećeg Zakona o prostornom uređenju i gradnji, određeno je da građevinski inspektori više nisu ovlašteni predlagati ukidanje/poništenje građevinskih dozvola. Od tada u slučaju kada inspektor u nadzoru posumnja da projekt koji je sastavni dio građevinske dozvole sadrži nepravilnost, obavještava o tome službu u ovom Ministarstvu nadležnu za nadzor rada upravnih odjela u gradovima i općinama koji izdaju akte za gradnju, te komoru ovlaštenih arhitekata. Od 01. siječnja 2014. godine, kada stupaju na snagu novi propisi, pristupačnost građevina osobama s invaliditetom regulirana je Zakonom o gradnji („Narodne novine“, br. 153/13) kao jedan od temeljnih zahtjeva te Pravilnikom o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjenom pokretljivosti („Narodne novine“, br. 78/13), kojim su određeni obvezni elementi pristupačnosti u projektiranju i građenju: element pristupačnosti za svladavanje visinskih razlika; element pristupačnosti neovisnog življenja i element pristupačnosti javnog prometa. Isto tako, definirane su obveze projekatnata u svezi s projektiranjem novih građevina, kao i obveze prilagodbe postojećih građevina u slučajevima rekonstrukcije. Međutim, kako je navedeno, građevinska inspekcija je ovlaštena nadzirati građenje sukladno navedenim propisima iz područja graditeljstva, ali ne i projektiranje građevina. U slučajevima kada se građenje izvodi bez propisane dozvole ili akta radi se o nezakonitom građenju te se u tim slučajevima niti ne provjerava ne/usklađenost zahtjeva pristupačnosti. U slučajevima kada se građenje izvodi s odobrenjem i investitor prijavi početak građenja, a radi se o javnim i većim stambeno-poslovnim zgradama, inspektor obvezno provjerava usklađenost građenja s izdanom dozvolom i glavnim projektom, uključujući projektirane zahtjeve

pristupačnosti. Pri tome se napominje da građevinska inspekcija nije ovlaštena provjeravati pristupačnost postojećih građevina, osim u slučajevima kada se izvode radovi rekonstrukcije. Isto tako način evidentiranja obavljenih nadzora za sada ne razlikuje građenje novih zgrada u odnosu na rekonstrukciju, nego se podaci vode u odnosu na vrstu građevina. I svezi Vašeg upita o prijavama, **utvrđeno je da je ukupan broj prijava (32) u promatranom razdoblju, a koje se odnose na pristupačnost građevina, izuzetno malen. Inspekciji se rijetko obraćaju građani s invaliditetom i udruge. Razlog tome je što se nove zgrade i građevine (prometnice) projektiraju i grade uglavnom u skladu sa propisanim zahtjevima, a građevinska inspekcija nije nadležna nadzirati i poduzimati mjere u slučajevima na koje se osobe s invaliditetom najviše pritužuju: pristupima postojećim javnim zgradama u kulturno zaštićenim gradskim cjelinama, te problemima s arhitektonskim barijerama na javno-prometnim površinama, koje su nadležne rješavati i nadzirati jedinice lokalne samouprave..."**

S obzirom na navedeno naglašavamo da je Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u više navrata u proteklom razdoblju proveo niz aktivnosti u području suzbijanja diskriminacije, a vezano uz pristupačnost usluga i dobara, stoga kao jednu od najvažnijih preporuka smatramo uključivanje osoba s invaliditetom od strane jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave kao obvezne članove povjerenstva za obavljanje tehničkog pregleda tijela graditeljstva nadležnog za izdavanje uporabne dozvole.

Zaključno, vidljivo je da i dalje postoji prostor za poboljšanja i potrebu kontinuiranih edukacija stručnjaka o potrebama osoba s invaliditetom kao i njihovog uključivanja od samog početka do kraja procesa izgradnje ili obnavljanja građevina i dr. Time bi spriječili nepoštivanje propisa, prevenirali moguće poskupljenje provedbe samog projekta, tj. nepotrebne troškove, a ono što je najvažnije, suzbili bi moguću diskriminaciju, odnosno kršenje prava osoba s invaliditetom.

Preporuke

- *potrebno je osigurati sudjelovanje samih osoba s invaliditetom u planiranju uklanjanja postojećih prepreka i omogućiti utjecanje na osiguranje elemenata pristupačnosti prilikom odobravanja projekata za izgradnju javnih građevina i površina te utjecati na učinkovit inspekcijski nadzor i sankcioniranje u slučaju nepoštivanja propisa.*
- *veću suradnju s predstavnicima osoba s invaliditetom od lokalne do državne razine – uključivanjem u Povjerenstva i radne skupine koje utječu da izvršene prilagodbe budu sukladne propisima i u korist stvarnih potreba osoba s invaliditetom*
- *potrebno je poduzeti učinkovite mjere da sankcije „zažive“ u stvarnosti te se kršitelji propisa doista i učinkovito sankcioniraju*
- *potrebno je kadrovski opremiti inspekcije*
- *na državnoj, regionalnoj i lokalnoj razini potrebno je evidentirati građevine javne i poslovne namjene koje je potrebno prilagoditi, predstaviti ukupno stanje radi planiranja prostorne prilagodbe te izraditi operativne godišnje planove za provedbu pristupačnosti s jasnom definiranim i realnim rokovima.*
- *na državnoj, regionalnoj i lokalnoj razini potrebno je osigurati i prikazati primjere učinkovitosti sustava sankcija u slučajevima nepoštivanja propisa koji će osigurati dostupnost usluga osoba s invaliditetom.*
- *potrebno je educirati stručnjake o važnosti primjene načela univerzalnog dizajna pri osiguravanju pristupačnosti za osobe s invaliditetom.*

3.15.1.2. PRISTUPAČAN TURIZAM

Povodom Svjetskog dana turizma, 2016. godina bila je pod motom "Turizam za sve - promicanje univerzalne pristupačnosti". Glavna je preporuka promicanje "Turizma za sve" u kojem se jamči stvarna fizička, ekonomska i društvena dostupnost i izbjegavaju svi oblici diskriminacije pa tako i s osnova invaliditeta. Međutim, takav cilj moguće je postići jedino suradnjom svih: javnog i privatnog sektora, osoba s invaliditetom, udruga kao i svih koji djeluju u tom području.

U svijetu se oko 200 putničkih agencija u 60-ak zemalja bavi specijaliziranom ponudom za osobe s invaliditetom, a u ovom se segmentu godišnje zaradi 17,3 milijarda dolara i noćenja.

U Hrvatskoj se godišnje ostvaruje 66 milijuna noćenja, od čega preko 90% ostvaruju strani gosti. Stvaranjem preduvjeta za dolazak ciljane skupine turista s invaliditetom te osmišljavanjem i provedbom

novih turističkih proizvoda otvara se poželjno tržište za 15% turističke populacije koja dosad nije imala mogućnost dolaska u Hrvatsku, što iznosi 9,9 milijuna noćenja godišnje.

Promatrajući gore navedene podatke smatramo da RH još uvijek nije prepoznala u dovoljnoj mjeri u turističkim planovima, razvoju i obogaćivanju turističke ponude interes da učini turizam dostupan osobama s invaliditetom. Zemlja koja promišlja na sveobuhvatnost turističke ponude trebala bi prepoznati osobe s invaliditetom kao potrošače, a time i turiste, a onda i potencijalno moguću zaradu. Sustav zaboravlja da ako želimo dostupan turizam za sve, svaka osoba s invaliditetom ovisno o svojem oštećenju pa tako i njezina obitelj mora imati pravo izbora turističke destinacije po vlastitoj želji, što znači potrebne različite pristupačne resurse u zajednici, a ne samo plažu. Što je s turizmom u zimi, proljeću, na selu, brdima, otocima?

„Naime, kada je turizam u pitanju,... na otoku i gradu Korčuli...,ne znam tko je manje zainteresiran za prilagodbu kretanju invalida , JLRS ili investitori koji ulažu u gradnju novih objekata. Za sada ni jedan objekt u gradu Korčuli nije dovoljno prilagođen, jedino možda Dom zdravlja koji je nedavno obnavljan pa je kretanje invalidima unutar njega olakšano.

Međutim, ono zbog čega turisti dolaze u grad su stara gradska jezgra, plaže, stare crkve, muzeji... Moram priznati, prvi put ove godine obnovljena je jedna od ulica u starom dijelu grada kojom se djelomično (samo u jednom smjeru omogućilo kretanje invalidskim kolicima, a navodno će se na drugom dijelu u dogledno vrijeme postaviti rampa). Uglavnom, turistički izlet invalidne osobe u Korčuli, bez značajnog angažiranja pomoćnika koji bi, nosio, vozio, gurao, nema smisla... U cijeloj Korčuli ne postoji niti jedna plaža na koju bi bio omogućen dolazak invalidskim kolicima, niti jedna betonirana rampa koja bi omogućavala spuštanje s invalidskim kolicima u more. Takva mogućnost postoji u naselju Prigradica, na drugom kraju otoka... Restorani i ugostiteljski objekti uglavnom su nedostupni, kao i prodajni a objekti. Istina u modernom trgovačkom centru Tommy postoje kavane i picerija u koje je moguće ući.Moderni sanitarni čvorovi u samom gradu ili na plazama, s toaletima za invalide ne postoje.Sve u svemu pomaci su mali, a nade polažemo u sredstva europskih fondova.

No, kako bi se sredstva zaista i zatražila i uradili se kvalitetni projekti, JLS -u je potreban poticaj...“

Pristupačan turizam u ruralnom okruženju

„U svijetu je danas milijardu osoba s invaliditetom, a 300 milijuna njih često putuje.

Riječ je o ljudima koji su vrlo motivirani za putovanja i uvijek putuju u pratnji najmanje jedne osobe. Na putovanje se odlučuju izvan sezone, kad nema gužvi te ostaju minimalno pet dana. Stoga, kad govorimo o turistima s invaliditetom, ne govorimo o socijalnom turizmu u smislu humanitarnog karaktera, već o vrlo profitabilnom poslu,“ ističe Stipe Splivalo, suosnivač i direktor turističke agencije TravAble.

Pod pokroviteljstvom Ministarstva turizma i u organizaciji Hrvatske udruge za turizam i ruralni razvoj „Klub članova Selo“ te suorganizaciji Međunarodnog sveučilišta Libertas, Specijalizirane turističke agencije za osobe s invaliditetom TravAble i HF Eko Etno grupe, seminar je održan u okviru projekta „**Za razvoj ruralnih krajeva – Obrazovanje za turizam na seljačkim gospodarstvima i ruralni turizam**“.

„U okviru projekta ove je godine organizirano desetak seminara na kojima vlasnici OPG-ova, turističkih seljačkih gospodarstava, poduzetnika u ruralnom području, predstavnika turističkih agencija, područne i lokalne samouprave dobiju odgovore na sva pitanja vezana uz ruralni prostor i poticanje snažnije poljoprivredne proizvodnje i održivog razvoja hrvatskih ruralnih područja. Seminarom o pristupačnom turizmu u ruralnom okruženju željeli smo potaknuti inkluziju osoba s invaliditetom i iznimno mi je drago što je ova tema zainteresirala veliki broj turističkih djelatnika ne samo iz ruralnog područja, nego i iz ostalih dijelova Hrvatske“, rekla je mr. sc. Dijana Katica, predsjednica Hrvatske udruge za turizam i ruralni razvoj „Klub članova Selo“. Primjena univerzalnog dizajna omogućuje dodanu vrijednost našem turizmu pri čemu je uključenost svih segmenata društva ključna za njihovu dosljednu provedbu.

Sudionici navedenog seminara su kroz različite prezentacije, među ostalim, predstavili i razmijenili primjere dobre prakse, poduzetnička iskustva i znanja prikazujući i raspravljajući o važnosti pristupačnosti i univerzalnog dizajna općenito, a naročito kako bi se poboljšala u turistička ponuda za osobe s invaliditetom, a time i za njihove bližnje. Skupu je nazočio savjetnik pravobraniteljice za osobe s invaliditetom.

Iskustvo osobe s invaliditetom: *Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom se obratila stranka s teškim invaliditetom koja se kreće uz pomoć inv. kolica i u potpunosti je ovisna o pomoći druge osobe. Tijekom ljeta odlučila je boraviti u Dalmaciji te posjetiti na više dana rodbinu u dalmatinskom zaleđu. Tražeći smještaj koji se odnosio na pristupačan ulaz, sanitarni čvor te adekvatan krevet, preispitujući poznanike i putem web stranica saznala je da na navedenom području nema pristupačnih hotela ni motela pa su joj preporučili nove OPGove. Međutim, u desetak OPGova nije našla rješenje već joj je ponuđeno da bude smještena u Dom za starije i nemoćne. Za to vrijeme njezini bližnji ne bi mogli biti s njome. Stranka je odustala od putovanja.*

Iskustvo druge osobe s invaliditetom: *Pravobraniteljici se pritužila stranka s invaliditetom koja se kreće u inv. kolicima na nepristupačan smještaj. Navodi kako je na području Pazinštine nakon traženja smještaja prihvatila ponudu u privatnom smještaju koji se deklarira kao pristupačan. Međutim, pri dolasku uočeno je da se stranka ne može kretati u okruženju, a u apartmanu za koji je naglašeno da je pristupačan nije mogla pristupiti sanitarnom čvoru, niti izaći na balkon.*

Preporuka: *Predložimo turističkim zajednicama da prikupe točne informacije i da nadzorom utvrde da li su se ispoštivali standardi kako bi gosti s invaliditetom imali sigurnost da doista dolaze u pristupačan prostor, a ne da moraju odustajati od boravka u željenoj destinaciji.*

U Splitu je u studenom 2016. godine održana međunarodna konferencija **“Zeleni i pristupačni turizam”** u organizaciji zastupnika u Europskom parlamentu Davora Škrleca, Igora Šoltesa i zastupnice Jean Lambert. Cilj konferencije bio je da se predstave mogućnosti za oblikovanje turističkog modela zasnovanog na principima zelene ekonomije, ali ujedno i na razvoju pristupačnosti koja osobe smanjene pokretljivosti ne svrstava u socijalnu kategoriju. Primjena univerzalnog dizajna i načela kružne ekonomije omogućuje dodanu vrijednost našem gospodarstvu pri čemu je uključenost svih segmenata društva ključna za njihovu dosljednu provedbu. Stručnjaci su kroz razne aktivnosti raspravljali i o primjerima dobre prakse, ali i o aktualnim propisima koji su na dnevnom redu europskih institucija – Paketu kružne ekonomije i **Europskom aktu o pristupačnosti** koji će se direktno odraziti i na Hrvatsku. Skupu je nazočio savjetnik pravobraniteljice za osobe s invaliditetom.

Pravobraniteljica je, kako bi preispitala aktivnosti Ministarstva turizma, a vezano uz pristupačan turizam za osobe s invaliditetom zatražila odgovore koje navodimo u nastavku: „... u evidencijama kategoriziranih objekata koje se vode u Sektoru za kvalitetu Ministarstva turizma, nema zasebnih podataka o broju smještajnih objekata prilagođenih osobama s invaliditetom. U „Pravilniku o razvrstavanju, kategorizaciji i posebnim standardima ugostiteljskih objekata iz skupine hotela“ („Narodne novine“, br. 56/16), propisano je da se za vrste: Hotel baština (Heritage), Difuzni hotel, Hotel, Aparthotel, Turističko naselje, Turistički apartmani i Integralni hotel (udruženi), može utvrditi posebni standard „za osobe s invaliditetom“. Isto tako, u Prilogu I. navedenog Pravilnika (Uvjeti za kategorije hotela), posebno se boduju uvjeti za osobe s invaliditetom i to: pristupačne staze oko objekta (širina minimalno 120 cm, nagib najviše 1:12), pristupačno i označeno parkiralište blizu ulaza u objekt, pristupačan ulaz u objekt, pristupačan put do sadržaja i smještajnih jedinica, smještajne jedinice i kupaonice prilagođene osobama s invaliditetom sukladno posebnoj oznaci, i pristup plaži prilagođen osobama s invaliditetom. U „Pravilniku o razvrstavanju i kategorizaciji ugostiteljskih objekata iz skupine kampovi“ („Narodne novine“, br. 54/16.), za osobe s invaliditetom propisani su uvjeti pristupačnosti do smještajnih jedinica (kamp mjesta), do sadržaja za hranu i piće (restorani i si.) i uvjeti za poseban sanitarni čvor, prilagođen osobama s invaliditetom. Ministarstvo turizma i Uredi državne uprave u županijama, kao nadležna upravna tijela za izdavanje rješenja o obavljanju ugostiteljske djelatnosti i kategorizaciju, navedena rješenja izdaju kada su ispunjeni propisani standardi i kada su za objekte pribavljeni pravovaljani dokazi o uporabljivosti istih (uporabna dozvola i sl.). Upravni postupak kategorizacije obavlja se na objektima koji su već izgrađeni, dovršeni i spremni za primitak gostiju, a dokumente o dozvoli i uvjetima gradnje, kao i uporabljivosti istih, izdaju upravna tijela nadležna za graditeljstvo, odnosno Ministarstvo graditeljstva i prostornog uređenja i nadležni

uredi u županijama. Obzirom da navedena tijela nadležna za graditeljstvo u postupcima prije izdavanja uporabne dozvole provjeravaju pristupačnost objektima, a sukladno propisima iz područja graditeljstva, predlažemo da se u svezi navedene problematike kontaktiraju navedena upravna tijela graditeljstva i prostornog uređenja.

2. Ministarstvo turizma uskoro objavljuje natječaj „Poboljšanje pristupa ranjivih skupina tržištu rada u sektoru turizma i ugostiteljstva“ s ciljem osposobljavanja i usavršavanja nezaposlenih mladih i starijih i osoba s invaliditetom za rad u turizmu i ugostiteljstvu što im daje dodanu vrijednost na tržištu rada...

3. Kroz Javni natječaj za sufinanciranje programa i projekata strukovnih udruga u turizmu i/ili ugostiteljstvu u 2016. financiran je 1 projekt namijenjen osobama s invaliditetom (Udruga nastavnika u djelatnosti ugostiteljskog obrazovanja – Projekt Looking for cooking) u vrijednosti 299,859,64 kn. Napominjemo da se kroz ovaj natječaj boduje dodatnim bodovima ukoliko prijavitelj upošljava osobu s invaliditetom na projektu koji prijavljuje.

4. Kroz Program razvoja javne turističke infrastrukture u 2016. godini sufinancirani su projekti uređenja morskih plaža i kupališta na jezerima i rijekama. Od sedam (7) kriterija kojima se boduje i vrednuje projekt jedan je i: „Pristupačnost projekta osobama s invaliditetom: omogućen pristup i kretanja osoba s invaliditetom ili smanjenom pokretljivošću (rampe/liftovi za invalide, sanitarni čvorovi za invalide, oznake na Braillevom pismu, taktilne crte vodilje, pristupačnost projekta informacijama i komunikaciji za gluhe i slijepe osobe) i prilagođenost drugim ranjivim skupinama. U tom smislu potpore za sufinanciranje odobrene su za projekte uređenja plaža koje ispunjavaju (između ostalih) i taj kriterij: Grad Novigrad - Uređenje plaže Rivarela; Grad Poreč - Uređenje gradskog kupališta Poreč; Grad Pula - Uređenje plaže hidrobaza; Općina Lovran - Uređenje plaže Medveja u Medveji; Grad Opatija - Uređenje plaže kod Hotelijerskog fakulteta u Iki, Opatija; Grad Novi Vinodolski - Uređenje plaže na Bribirskoj obali; Grad Obrovac - Uređenje plaže u Gornjem Karinu; Grad Vodice - Uređenje plaže Vruje; Općina Podgora - Uređenje plaže ispred hotela Medora Auri u Podgori; Grad Omiš - Sekundarno uređenje gradske plaže u Omišu; Općina Podstrana - Izgradnja plaže od ušća rijeke Žrnovnice do sportske lučice; Strožanac; Općina Draž - Revitalizacija i opremanje plaže javnom turističkom infrastrukturom na Topoljskom Dunavcu u Dražu; Grad Ozalj - Kupalište Slave Raškaj; Grad Karlovac - Foginovo kupalište; Grad Petrinja - Grad na Kupu te Grad Orahovića - Kontinentalna plaža kupališta Jezero.

Temeljem Programa razvoja javne turističke infrastrukture u 2016.g. za uređenje centara za posjetitelje i interpretacijski centri, jedan od kriterija je bio i pristupačnost projekta osobama s invaliditetom. S tim kriterijem želi se potaknuti predlagatelje projekata (općine, gradove i županije) da svakako promišljaju u tom smjeru i svoje projekte prilagode i toj skupini posjetitelja (i što se tiče fizičkih prepreka i što se tiče same prezentacije i doživljaja). Velika većina predlagatelja je uzela u obzir i navedeni kriterij te su im odobrena sredstva za sufinanciranje projekata. Odluka o dodjeli sredstava je na mrežnim stranicama Ministarstva turizma. Međutim, pošto još uvijek niti jedan projekt nije (u potpunosti) završen, ne možemo navesti konkretan primjer. Ujedno napominjemo, da se kriterij pristupačnosti provodio kao obvezan već u Programu razvoja javne turističke infrastrukture iz 2015. godine, da je nastavljen u 2016. i da se kroz taj kriterij stvaraju preduvjeti koji kroz financiranje kapitalnih projekata javnog sektora konkretno doprinosi pristupačnosti objekata ranjivim skupinama. Iste mjere provodit će se i nadalje kako bi još više podigli konkurentnost turističkih destinacija.

5. Program konkurentnosti turističkog gospodarstva za dodjelu bespovratnih sredstava također je kroz svoje opće uvjete u 2016. zahtijevao da projekti stvaraju uvjete novih tržišnih segmenata za turiste s invaliditetom i posebnim potrebama. Tako su, između ostalih, prihvatljive aktivnosti bile i povećanje i poboljšanje standardnih i propisanih uvjeta za osobe s invaliditetom u kampovima, kamp odmorištima, hostelima i drugim vrstama ugostiteljskih objekata za smještaj te u seljačkim domaćinstvima. Isto tako, moguće je bilo sufinancirati i ulaganje u realizaciju tematskog definiranja Hotela, odnosno utvrđivanje posebnog standarda za vrstu Hotel posebnog standarda: Hotel za osobe s invaliditetom.

6. Ministarstvo turizma usvojilo je također Akcijski plan odnosno Nacionalni programa razvoja socijalnog turizma koji je dostupan na: [http://www.mint.hr/Useii\)ocslmages/I51014 akcijski soeijalni.pdf](http://www.mint.hr/Useii)ocslmages/I51014%20akcijski%20soeijalni.pdf) a bio je i javno predstavljen na ISTO - Svjetskom kongresu socijalnog turizma (Zagreb, 18.

do 21. listopada 2016. godine) te na međunarodnoj konferenciji "Zeleni i pristupačniturizam" održanoj 3. do 4. studenoga 2016. u Splitu.

7. Što se tiče broja pristupačnih hotela, plaža i ostalih turističkih objekata i plaža Ministarstvo turizma je u suradnji s agencijom TravAble pokušalo prikupiti informacije o pristupačnim turističkim sadržajima..."

U Zagrebu održan ISTO 2016 – Svjetski kongres socijalnog turizma

Polazeći od Strategije razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020. godine i izrade akcijskih planova, kao i dosadašnjih mjera i aktivnosti koje su pozitivno utjecale na program razvoja socijalnog turizma, Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je podržala inicijativu Udruge za kulturu osoba oštećena sluha Hrvatske „Svijet tišine“ u organiziranju Svjetskog kongresa socijalnog turizma u Zagrebu 2016. godine. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom od samog početka pruža podršku udruzi „Svijet tišine“ i svemu što je na bilo koji način vezano uz promociju i utjecaj na prava osoba s invaliditetom, pa tako i u području turizma.

U organizaciji Međunarodne organizacije socijalnog turizma - ISTO u Zagrebu je od 18. do 21. listopada održan **Svjetski kongres socijalnog turizma**. Glavna tema Kongresa bila je Pokretanje turizma kroz uključivost u okviru koje se raspravljalo o pristupačnosti, socijalnoj politici kao pokretaču rasta domaćeg turizma, razvoju regije i održivom razvoju. Na Kongresu je sudjelovalo dvjestotinjak sudionika, predstavnika javnog i privatnog sektora, sveučilišta i međunarodnih organizacija iz 22 države s područja Sjeverne i Južne Amerike, Afrike i Europe. Kongres je održan pod pokroviteljstvom Grada Zagreba, Ministarstva turizma, Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku, Hrvatske gospodarske komore, te Hrvatske turističke zajednice. Znatno doprinos Kongresu dale su i brojne udruge koje promoviraju Turizam za sve. Detaljnije se može pogledati na mrežnoj stranici <http://www.oits-isto.org/oits/public/index.jsf>.

Osvrt na dostupni turizam udruge UNUO

U dosadašnjem radu smo vidjeli pomake sa strane raznih Udruga, Saveza, državnih institucija te privatnog sektora vezano za arhitektonske barijere koje se nalaze u ugostiteljskom sektoru odnosno turizmu ali bi željeli da osim udruge UNUO uključi se i više drugih udruga ili institucija, Ministarstvo znanosti i športa, razni fakulteti vezano za razbijanje predrasuda prema osobama s invaliditetom i edukaciji ugostiteljskog kadra vezano za turiste/osobe s invaliditetom. Udruga UNUO u dosadašnjem radu održala je veliki broj radionica vezano za razbijanje predrasuda prema osobama s invaliditetom, i samim tim uvidjela je da postoji velika potreba za održavanjem takvih vrsta radionica u RH.

Pravobraniteljica je u 2016. godini podržala aktivnosti udruge UNUO te isti navode kako su proveli sljedeće radionice: *Održavanje radionica u svrhu educiranja ugostiteljsko/turističkog kadra - s ciljem upoznavanja polaznika sa specifičnostima pojedinih oštećenja osoba s invaliditetom, umanjena i suzbijanja postojećih predrasuda prema istima te ih poučiti kako pristupiti, komunicirati i raditi s osobama s invaliditetom kao gostima i zaposlenicima, odnosno kako nastavnici mogu prenijeti te vještine na svoje učenike, buduće zaposlenike u sektoru ugostiteljstva i turizma; održavanje radionica "Mala škole kuhanja za život" za turiste OSI - program je usmjeren na pružanje životnih iskustava, doživljaja i priča turistima/osobama s invaliditetom koje će pridonijeti njihovom osobnom rastu kroz fizičku i intelektualnu aktivnost, a ujedno poboljšati i u turističku potrošnju u RH; osposobljavanje OSI za samostalno obavljanje poslova u pripremi, dovršavanju i serviranju jela - kroz "Malu školu kuharstva za život" grupa osoba s invaliditetom, lokalnih stanovnika, osposobljena je za obavljanje poslova u ugostiteljstvu: priprema, dovršavanje i serviranje jela; održavanje radionica za licencirane turističke vodiče- turistički vodiči upoznali su se sa 4 vrste invaliditeta: slijepi, gluhi, osobe sa tjelesnim oštećenjima i osobe sa slabijim mentalnim sposobnostima. Osmišljena je ruta kretanja turista, osoba s invaliditetom, uzimajući u obzir specifičnosti pojedinih invaliditeta.*

Sukladno dosadašnjim iskustvima Pravobraniteljice na temelju pritužbi osoba s invaliditetom, **preporučujemo** sljedeće:

- ispitivanje turističke ponude za osobe s invaliditetom; utvrđivanje stvarnog stanja pristupačnosti za osobe s invaliditetom; edukacija o isplativosti turizma za osobe s invaliditetom te o pravilnom pristupu i točnom informiranju osoba s invaliditetom;

Također je potrebno na temelju dosadašnjih iskustava donijeti strategiju prilagodbi: smještajnih objekata, ugostiteljskih objekata, prijevoza, infrastrukture, savjetodavnog centra za prilagodbu kao i standardizaciju usluga. Sve navedeno potrebno je učiniti u suradnji s udrugama osoba s invaliditetom.

3.15.2. MOBILNOST

Mobilnost uz pristupačnost i stanovanje predstavlja osnovni preduvjet za uključivanje osoba s invaliditetom u aktivnosti svakodnevnog življenja i njihovo uključivanje u zajednicu te upravo zato Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom kao jednu od svojih glavnih zadaća ima osvještavanje društva o svim preprekama na koje osobe s invaliditetom svakodnevno nailaze i poticanje svih dionika na suradnju da se zajedničkim naporima one uklone. Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom svakodnevno zaprima pritužbe na povredu prava na znak pristupačnosti, njegovu zlouporabu te nepropisno parkiranje na označenim mjestima za vozila osoba s invaliditetom.

3.15.2.1. CESTOVNI PRIJEVOZ

Prijevoz osoba s invaliditetom u lokalnim sredinama

Kako bi unaprijedili sustav prijevoza u RH uputili smo preporuku svim gradovima i županijama, upozorivši na međunarodne i domaće propise, uz poseban naglasak na pritužbe, ali i primjere organiziranog prijevoza u lokalnim sredinama, koje je RH prikazala u Inicijalnom izvješću o primjeni Konvencije o pravima osoba s invaliditetom UN Odboru za prava osoba s invaliditetom. Međutim, u 2016. godini nije došlo do značajnih pomaka kada govorimo o javnom prijevozu prilagođenom osobama s invaliditetom, a koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica ili drugih pomagala. I dalje smo tijekom obilazaka uočili nedostatak senzibiliteta i prepoznavanja važnosti prilagođenog prijevoza za osobe s invaliditetom kao usluge koja u mnogim sredinama je jedini način uključivanja osoba s invaliditetom u život zajednice. Osobe s invaliditetom su u značajnoj mjeri ovisne o pomoći drugih osoba, vrlo često žive na rubu siromaštva te u njihovim okruženjima jedino sredstvo prijevoza je osobni automobil, ako imaju sredstva da si ga mogu priuštiti. Unatoč tome što obiteljima koje imaju člana s invaliditetom osobni automobil predstavlja primarnu potrebu, za mnoge od njih on je luksuz. Ako su članovi obitelji zaposleni, tada osobe s invaliditetom, u slučaju da žive u ruralnim sredinama, na otocima, a često i u prigradskim mjestima nemaju mogućnost otići niti do liječnika, a kamo li u knjižnicu, kino, banku, poštu ili na druge lokacije od važnosti za njihovu društvenu uključenost.

Prijevoz je jedna od najvažnijih usluga stoga ne smije biti prepuštena na volju i senzibilitet čelnika jedinica lokalne i regionalne samouprave.

U mnogim sredinama jedini prijevoz je prilagođeno kombi vozilo od udruge za osobe s invaliditetom, međutim, ako osoba treba prijevoz, a da nije vezano uz aktivnost u udruzi ili nije član udruge, bez obzira što uslugu sufinancira grad ili općina, upitno je da li će moći koristiti navedenu uslugu. Također je problem i prijevoz ako osoba s invaliditetom živi na većoj udaljenosti nego što je predviđeno za svakodnevno korištenje prijevoza kombi vozilom. To su samo neki od problema s kojima se suočavaju u prijevozu osobe s invaliditetom, a da se tiču nedostatka prilagođenih prijevoznih sredstava.

Kada zamijeti diskriminaciju na osnovi invaliditeta, Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom nadležan je provoditi Zakon o suzbijanju diskriminacije („Narodne novine“, br. 85/08, 112/12). Diskriminacijom u smislu Zakona o suzbijanju diskriminacije smatra se: „...i propust da se osobama s invaliditetom, sukladno njihovim specifičnim potrebama, omogući:

– **korištenje javno dostupnih resursa**,... prilagodbom infrastrukture i prostora, korištenjem opreme i na drugi način koji nije nesrazmjern teret za onoga tko je to dužan omogućiti.“

Nakon rasprave o primjeni Konvencije, održane u Ženevi u travnju 2015. godine, Hrvatskoj je UN Odbor za prava osoba s invaliditetom uputio, između ostalog, i sljedeća zaključna zapažanja i preporuke: Pristupačnost (čl. 9.)

15. Odbor je zabrinut zbog toga što je pristup...prijevozu te informacijama i komunikaciji još uvijek dosta loš, posebno izvan područja glavnoga grada. Odbor je zabrinut što se pristupačnost usko tumači u smislu fizičkog okruženja i prijevoza, dok su informacijske i komunikacijske usluge zanemarene.

16. Preporuka je Odbora da država potpisnica pristupi pristupačnosti u odnosu na zgrade, mjesta i prijevoz te pristupačnosti informacijskih i komunikacijskih usluga na način kako je navedeno u općem komentaru Odbora br. 2 (2014.) i donese planove za poboljšanje pristupačnosti s jasno definiranim i realističnim rokovima i pokazateljima. Organizacije osoba s invaliditetom trebaju biti uključene u planiranje i provedbu ovih planova. Nadalje, Odbor je preporučio i da se izdvajaju dostatni resursi za realizaciju pristupačnosti javnog i privatnog prijevoza.

Unatoč preporukama jedinicama lokalne i regionalne samouprave vidljivo je iz 2016. da nije došlo do značajnih pomaka, a niti do osiguravanja financijskih sredstava za pružanje usluga javnog prijevoza prilagođenog osobama s invaliditetom, neovisno o članstvu u udruzi.

*Stoga i dalje **preporučujemo** da se iznađu izvori financiranja koji će osigurati dostupan prijevoz svim osobama s invaliditetom neovisno da li su članovi udruga ili ne, već po principu jednake dostupnosti prijevoza svim građanima.*

Motorno vozilo – osobama s invaliditetom prioritet, a ne luksuz

Osobama s invaliditetom koje se kreću uz pomoć ortopedskih pomagala i osobama smanjene pokretljivosti vozilo je pomagalo koje im ne služi samo za prijevoz od jednog do drugog odredišta već im omogućava uključivanje u život. Brojnim osobama s invaliditetom motorno vozilo omogućava odlazak na posao ili na fakultet, bavljenje sportom, glazbom i drugim aktivnostima. Svatko ima individualne potrebe pa su im stoga potrebna različita vozila s određenim specifičnostima. Neke osobe same upravljaju vozilom pomoću automatskog mjenjača i/ili ručnih komandi, dok druge prevoze njihovi bližnji. Ovisno o vrsti oštećenja potrebne su i određene prilagodbe vozila od kojih su neke zahtjevnije, npr. prilagođena rampa, platforme, ležajevi i dr.

Poseban porez na motorna vozila

U studenom 2016. godine obratila nam se obratila Carinska uprava Ministarstva financija tražeći podatke o osobama s invaliditetom čije je oštećenje donjih ekstremiteta 60%, odnosno 80%, radi potrebe analize zakonskih rješenja vezano uz oporezivanje motornih vozila. Prema podacima HZJZ 1.595 osoba sa 60%, 4.336 osoba s 70% te 716 osoba s 80% ima oštećenje na donje ekstremitete, a u svrhu definiranja prijedloga izmjena Pravilnika o posebnom porezu na motorna vozila, odnosno čl. 3 Pravilnika te smo u mišljenju dostavljenom Carinskoj upravi dali prijedloge u svrhu oslobađanja od plaćanja posebnog poreza na motorna vozila, Međutim, HZJZ navodi kako navedeni podaci nisu apsolutno točni, ali mogu poslužiti kao okvirni broj potencijalnih korisnika. Kako Pravilnik o posebnom porezu na motorna vozila, odnosno konkretno odredba članka 3. ima važnu ulogu u osiguravanju prava na nesmetano kretanje i mobilnost osoba s invaliditetom isto kao i financijski utjecaj, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je zatražila nadležno tijelo da dostavi nacrt prijedloga Pravilnika kada se bude razmatrao, što je i učinjeno u prosincu 2016. godine, na koji je pravobraniteljica za osobe s invaliditetom dala sljedeće prijedloge:

Članak 3.(1) **Motornim vozilom posebno prilagođenim za prijevoz osoba s invaliditetom smatra se motorno vozilo koje je prilagođeno na način da u njega invalidska kolica, odnosno drugo srodno ortopedsko pomagalo namijenjeno prijevozu i transportu može ući putem rampe ili lifta i u koje je ugrađen mehanizam za njihovo pričvršćivanje radi osiguranja stabilnosti.**

Obrazloženje: Osim invalidskih kolica osoba može koristiti i drugo odgovarajuće pomagalo za prijevoz poput posebno izrađene stolice ili pak osobe koje se zbog invaliditeta ne mogu posjedati već se mogu prevoziti zajedno s krevetom odnosno prilagođenim ležajem.

(2) Osim motornog vozila iz stavka 1. ovoga članka, motornim vozilom posebno prilagođenim za prijevoz osoba s invaliditetom smatra se i motorno vozilo za koje je rješenjem nadležnog carinskog ureda utvrđeno da ispunjava uvjete propisane ovim Pravilnikom i:

1. čija se tehnička prilagodba odnosi na:

a) upravljački mehanizam koji je posebno prilagođen za upravljanje od osoba s invaliditetom od najmanje 80% tjelesnog oštećenja donjih ekstremiteta ili

Prijedlog izmjene: **U točki 1 podtočka a, predlažemo utvrđivanje najmanje 60 % oštećenja donjih ekstremiteta.**

Obrazloženje: Ovim bi se prijedlogom izjednačio ovaj pravilnik s Pravilnikom o znaku pristupačnosti, a time bi se obuhvatile i osobe koje npr. zbog gubitka jedne noge ili gubitka njezine funkcionalnosti ne mogu koristiti motorno vozilo bez posebno prilagođenog mehanizma. Ovakav prijedlog sadrži kumulativno dva kriterija – uz postotak od 60 % oštećenja donjih ekstremiteta uvjet je i upravljački mehanizam za upravljanje od osobe s invaliditetom.

b) prilagodbu mehanizma za pričvršćivanje djece s težim smetnjama u razvoju (teža tjelesna ili mentalna oštećenja ili teže psihičke bolesti zbog kojih dijete ne može samostalno izvoditi aktivnosti primjerene djetetovoj dobi i koja ovise o pomoći druge osobe, pri čemu je utvrđena prijevka potreba stalne pomoći i njege druge osobe u punom opsegu, odnosno teži ili teški invaliditet

Prijedlog dopune: **U točki 1 podtočka b, smatramo potrebnim dodati da se odnosi i na osobe kod kojih je utvrđen teži ili teški invaliditet**

Obrazloženje: Navedeno predlažemo da bi se olakšala primjena odredbe u slučajevima kada se status osobe s invaliditetom utvrđuje upravnim aktom temeljem Zakona o socijalnoj skrbi ili drugim posebnim propisima

2. čija prodajna kao novog motornog vozila, odnosno čija tržišna cijena kao rabljenog motornog vozila na hrvatskom tržištu nije viša od 100.000,00 kuna, što ne uključuje vrijednost izvršenih prilagodbi

3. koje se stječe najviše jednom u pet godina i

4. čija snaga motora nije veća od 75 kilovata (kW).

Prijedlog: Predlažemo brisati točke 2. i 4.

Obrazloženje: Napominjemo da osobe s invaliditetom i roditelji djece s težim razvojnim smetnjama nemaju izbora pri kupnji već su ograničene na kupnju vozila izvan predloženih gabarita. Vozila namijenjena prijevozu osoba s invaliditetom su najčešće vozila koja zbog nosivosti i mogućnosti prijevoza invalidskih kolica i drugih pomagala i opreme moraju imati snagu motora (kW) veću od 100 čija je cijena gotovo uvijek viša od 100.000 kn (bez izvršenih prilagodbi).

(3) Rješenjem nadležnog carinskog ureda utvrđuje se da:

a) motornim vozilom iz stavka 2. točke 1. podtočke a, može upravljati osoba s invaliditetom od najmanje 80% tjelesnog oštećenja donjih ekstremiteta i na čije ime se motorno vozilo mora registrirati ili

Prijedlog: U stavku 2, točka 3, podtočka a, izmijeniti 80 % na 60 %

b) motornim vozilom iz stavka 2. točke 1. podtočke b, može upravljati roditelj ili skrbnik djeteta s težim smetnjama u razvoju, težim ili teškim invaliditetom i na čije ime se motorno vozilo mora registrirati.

Obrazloženje: Predloženom dopunom obuhvaćaju se i odrasla djeca (starija od 18 godina) koja više nisu u razvojnoj dobi, ali u pravnom smislu imaju status djeteta.

(4) U postupku izdavanja rješenja iz stavka 2. ovoga članka status osobe s invaliditetom od najmanje 60% umjesto 80% tjelesnog oštećenja donjih ekstremiteta, odnosno djeteta s težim smetnjama u razvoju (teža tjelesna ili mentalna oštećenja ili teže psihičke bolesti zbog kojih dijete ne može samostalno izvoditi aktivnosti primjerene djetetovoj dobi i koja ovise o pomoći druge osobe, pri čemu je utvrđena prijevka potreba stalne pomoći i njege druge osobe u punom opsegu, teži ili teški invaliditet utvrđuje se na temelju rješenja Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje ili rješenja nadležnog Centra za socijalnu skrb kojim se priznaje pravo na doplatak za pomoć i njegu, osobnu invalidninu ili status roditelja njegovatelja.

(5) Motorno vozilo koje se smatra motornim vozilom posebno prilagođenim za prijevoz osoba s invaliditetom ne smije se prodati ili otuđiti po drugoj osnovi, davati drugome na uporabu, zalog, najam, rabiti u komercijalne ili druge slične svrhe ili predati kao osiguranje za druge obveze bez prethodne obavijesti nadležnom carinskom uredu i plaćanja posebnog poreza, i to do isteka roka od pet godina od dana registracije motornog vozila. U prometnu dozvolu motornog vozila oslobođenog od plaćanja posebnog poreza upisuje se zabrana otuđenja.

(6) Postupanje protivno odredbama ovoga članka i/ili protivno uvjetima iz rješenja iz stavka 2. ovoga članka smatra se nezakonitom uporabom motornog vozila na području Republike Hrvatske. Obveza obračunavanja i uplate posebnog poreza nastaje na dan izdavanja rješenja iz stavka 2. ovoga članka.

(7) U smislu ovoga članka tržišnom cijenom se smatra vrijednost rabljenog motornog vozila na hrvatskom tržištu sa svim javnim davanjima, bez uključenog posebnog poreza.

Prijedlog: Brisati točku 7 s jednakim obrazloženjem kao i obrazloženje za brisanje toč 2. i 4.

Navedeni prijedlozi iz prosinca 2016. godine su djelomično prihvaćeni, a što je vidljivo u Pravilniku objavljenom 2. siječnja 2017. godine u Narodnim novinama.

S obzirom da zaprimamo pritužbe na objavljeni Pravilnik, Ured je dao nove prijedloge te iste obrazložio usmeno na sastanku s predstavnicima Carinske uprave.

Osposobljavanje osoba s invaliditetom za vozače

Pravobraniteljici su se učestalo u prethodnim godinama prituživale osobe s invaliditetom, udruge osoba s invaliditetom te auto škole, zahtijevajući da se od ograničavanja starosti vozila trebala izuzeti ona vozila koja su posebno opremljena i prilagođena za obuku i osposobljavanje kandidata osoba s invaliditetom za vozače "B" kategorije. Takvih je vozila na području Republike Hrvatske izuzetno malo pase ovakvim o ograničenjem osobama s invaliditetom dodatno otežava stjecanje vještine upravljanja motornim vozilom. Na ovaj problem smo ukazivali i u izvješću za 2015. godinu.

Prema trenutno važećem članku 202. stavku 4. Zakona o sigurnosti prometa na cestama („Narodne novine“, br. 67/08, 48/10, 74/11, 80/13, 158/13, 92/14 i 64/15) propisano je da: najmanje po jedno vozilo one kategorije za koju se obavlja osposobljavanje u vlasništvu ili zakupu opremljeno za osposobljavanje kandidata za vozače, **B kategorije do 7 godina starosti**, A1, A2, A i M kategorije do 10 godina starosti, priključno vozilo do 20 godina starosti, a za ostale kategorije vozilo do 12 godina starosti...Jedino vozilo osposobljeno za obuku kandidata s invaliditetom na prostoru cijele Istočne Hrvatske na relaciji od Vukovara do Križevaca i Zagreba u studenome 2014. godine imalo je sedam godinesukladno gore navedenom članku na tom se vozilu više nije smjela obavljati obuka vozača. Također smo upoznati da do kraja 2016. godinejoš dva vozilnavršavaju sedam godina starosti, a koja služe za osposobljavanje vozača u drugim dijelovima Republike Hrvatske. Određivanja starosti vozila su izvršenavjerojatno na temelju njegove eksploatacije što je opravdano kada se u obzir uzme činjenica da na jednom vozilu mjesečno obuku obavlja 15-20 kandidata, odnosno oko 200 kandidata godišnje, pa je razumljivo u takvim slučajevima ograničenje starosti vozila na sedam godina. Međutim, postoje opravdani razlozi da starost vozila prilagođenog za obuku vozača s invaliditetom ne bude ograničena starošću vozila na sedam godina. Naime, prema iskustvu auto škole koja posjeduje ovo vozilo na istome se obuči oko 3-5 kandidata (osoba s invaliditetom) godišnje što znači da je na njemu u ovih sedam godina osposobljeno oko 30 vozača. Napominju da na takvom vozilu obuku mogu obavljati i osobe bez invaliditeta, ali u tom slučaju dobivaju vozačku dozvolu „B“ kategorije za upravljanje vozilom s automatskim mjenjačem te u tih sedam godina nisu imali takvog kandidata jer automobil s ručnim mjenjačem se ne smije voziti s ovakvom dozvolom. Slijedom navedenog predložili smo izmjenu odredbe članka 202. stavka 4. Zakona o sigurnosti prometa na cestama na način da se isti nadopuni ili doda novi stavak kojim bi se predvidjelo da ukoliko autoškola ima vozilo „B“ kategorije opremljeno za osposobljavanje osoba s invaliditetom u vlasništvu ili zakupu takvo vozilo ne smije biti starije od 12 godina. Ovakav prijedlog bi bio u okviru standarda razumne prilagodbe.

Pravo na kretanje osoba s oštećenjem vida uz pomoć pasa vodiča

Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom se pritužila slijepa osoba navodeći da joj je uskraćen pristup s psom vodičem u Specijalnu bolnicu za medicinsku rehabilitaciju. Stranka navodi kako joj je prethodna dva puta omogućeno da sa svojim psom vodičem boravi po 21 dan u istoj ustanovi kao pratitelj supruge koja u navedenoj ustanovi jednom godišnje ostvaruje pravo na stacionarnu rehabilitaciju. Stranka je upoznata da nije bilo u proteklom razdoblju izmjena propisa, stoga mu nisu jasni razlozi donošenja nove odluke o nemogućnosti boravka s psom vodičem u ustanovi. Smatra da je diskriminiran. Zaprimivši pritužbu pravobraniteljica za osobe s invaliditetom, pozivajući se na međunarodne dokumente i nacionalno zakonodavstvo s posebnim naglaskom na načela razumne prilagodbe te suzbijanje diskriminacije s osnove invaliditeta, zatražila je očitovanje ustanove te uputila upozorenje ustanovi, Ministarstvu zdravstva i Hrvatskom zavodu za zdravstveno osiguranje.

Sukladno odredbama Zakona o kretanju slijepa osoba uz pomoć psa vodiča („Narodne novine“, br. 131/98) slijepa osoba je osoba koja je osposobljena za kretanje s psom vodičem, a pas vodič je školovani pas s položenim ispitom. Člankom 6. ovog Zakona propisano je da slijepa osoba sa psom vodičem ima pravo pristupa na javna mjesta i objekte radi korištenja različitih usluga - uključujući i zdravstvene ustanove. Važno je naglasiti da je pas vodič neodvojiv od slijepa osobe i zabrana ulaska u javni objekt psa vodiča znači istovremeno i zabranu ulaska i slijepa osobe što predstavlja kršenje Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, uskraćivanje dostupnosti usluge odnosno uskraćivanje razumne prilagodbe sukladno Zakonu o suzbijanju diskriminacije („Narodne novine“, br. 85/08 i 112/12), kao i kršenje odredbi ranije navedenog Zakona. Time se slijepa osobe dovode u nepovoljan položaj u odnosu na druge građane. U stvarnosti se često događa da se ove odredbe krše ne samo zbog nerazumijevanja, nego i zbog neinformiranosti i needuciranosti zaposlenika javnih ustanova. Sukladno navedenom, u upozorenju smo zatražili da se sve zdravstvene ustanove u Republici Hrvatskoj koje provode medicinsku rehabilitaciju upoznaju s njihovim obvezama po Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom i odredbama Zakona o kretanju slijepa osobe uz pomoć psa vodiča.

U svom odgovoru HZZO navodi sljedeće: „S obzirom da Zavod ne sklapa ugovore o provođenju zdravstvene zaštite iz obveznog zdravstvenog osiguranja sa svim zdravstvenim ustanovama odnosno privatnim zdravstvenim radnicima u Republici Hrvatskoj, kao i činjenici da Zavod nadzire ugovorne partnere glede obveze poštivanja odredbi Zakona o zdravstvenoj zaštiti, Zakona te propisa koji su doneseni na temelju njih, ističemo da Zavod nije nadležan za postupanje po Vašoj predstavi. Kako bi se podigla razina svijesti o pravima osoba s invaliditetom u okviru pružanja zdravstvene zaštite iz obveznog zdravstvenog osiguranja, obavještavamo Vas kako je Zavod svim ugovornim partnerima poslao dopis kojim se upozoravaju o obvezi poštivanja odredaba Konvencije o pravima osoba s invaliditetom odnosno Zakona o kretanju slijepa osobe uz pomoć psa vodiča.“

Također, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je zatražila informacije i od Hrvatske udruge za školovanje pasa vodiča i mobilitet radi predlaganja izmjena odredbi Zakona koji govori o boravku i/ili radu osobe s oštećenjem vida, a koja se kreće uz pomoć psa vodiča kako bi isti podržali ili da predložimo na osnovu pritužbi izmjenu Zakona. Iz udruge navode kako se gotovo svakodnevno njihovi članovi susreću s problemima vezano uz primjenu postojećeg Zakona o kretanju uz pomoć psa vodiča ili Zakona o diskriminaciji pa navode: „No, oni koji bi te propise trebali primjenjivati ne smatraju nas i naše pse vodiče ili druge pse pomagače dovoljno vrijednima u društvu, a da bi zaslužili njihovu pažnju. I tako se događaju bešćutne i beskrupulozne životne situacije...“ Osim navedenog istaknuli su suradnju s Centrom Silver i Ministarstvom socijalne politike i mladih RH pripremivši Prijedlog zakona o korištenju pasa pomagača. U tom su prijedlogu mnoga rješenja preciznija, pa i ovo koje se tiče pristupa i boravka u zdravstvenim ustanovama.

U svom očitovanju Ministarstvo zdravstva navodi kako su zatražili žurno izvješće zdravstvene ustanove po zaprimljenom podnesku stranke. Navode sljedeće: „...Obzirom da je člankom 9. Zakona o kretanju slijepa osobe uz pomoć psa vodiča („Narodne novine“ br. 131/98) propisano da nadzor za provedbu istog provodi Ministarstvo nadležno za poslove socijalne skrbi, izvješćujemo Vas da će Ministarstvo zdravlja po ovom pitanju zatražiti tumačenje predmetnog Zakona od Ministarstva socijalne politike i mladih...“

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je mišljenja kako je nužno izmijeniti Zakon o kretanju slijepa osobe uz pomoć psa vodiča s obzirom da navedeni primjer nije jedini, o čemu svjedoče problemi i u drugim područjima u kojima je uskraćena dostupnost javne usluge kada se radi o korisniku slijepoj osobi koja se kreće uz pomoć psa vodiča čime se te osobe diskriminiraju, odnosno krše se njihova temeljna prava. Prema informacijama zaprimljenim od Ministarstva demografije, obitelji, mladih i socijalne politike u proteklom razdoblju provedena su internetska savjetovanja, održani okrugli stolovi, izrađena izvješća te su zatražena mišljenja od nadležnih tijela vezano uz novi Nacrt prijedloga Zakona o korištenju psa pomagača. Ministarstvo između ostalog navodi kako se tijekom godine očekuju daljnje aktivnosti jer je godišnjim planom normativnih aktivnosti Vlade Republike Hrvatske predviđeno upućivanje navedenog Zakona u postupak donošenja u IV. tromjesečju 2017. godine.

Pravo na znak pristupačnosti i nepropisno parkiranje na označenim parkirališnim mjestima za osobe s invaliditetom

Tijekom 2016. godine i dalje smo zapimali pritužbe na kršenje prava radi nepropisnog parkiranja nesavjesnih građana, ali isto tako i osoba s invaliditetom koje su svoj znak posuđivale prijateljima i članovima obitelji. Gotovo u svim područjima Republike Hrvatske postoje navedeni problemi, stoga važnu ulogu imaju upravo policijski službenici (a u nekim sredinama i komunalni redari) kako bi spriječili i kaznili one koje nepropisno parkiraju na označenim mjestima za osobe s invaliditetom, ali isto tako i upozorili na poštivanje propisa. U nekim sredinama došlo je do ukidanja ili premještanja postojećih označenih mjesta za osobe s invaliditetom uvođenjem pješačkih zona što je kod osoba s invaliditetom izazvalo veliko nezadovoljstvo i ogorčenje. Naime, upoznati smo da u većini sredina značajno je manji broj označenih parkirnih mjesta za osobe s invaliditetom u odnosu na stvarne potrebe, unatoč propisanom postotku sukladno Pravilniku o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti („Narodne novine“, br. 78/13).

O navedenom svjedoči slijedeći primjer iz Splita.

Uredu Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom obratila se stranka s invaliditetom s pritužbom na nedovoljan broj označenih mjesta za parkiranje u gradu Splitu. Navodi da se radi o najužem centru i to oko 30 mjesta: parkirna mjesta ispred Galerije umjetnina (sad pretvoreno u pješačku zonu) - oko 20 mjesta; parkirna mjesta na istočnoj strani Đardina sva pobrisana (između Hrvojeve i Zagrebačke) – oko 5 mjesta; izbrisana su parkirna mjesta na parkiralištu kraj Lučke kapetanije - oko 6-7 mjesta; 1 parkirno mjesto na vrhu Hrvojeve. Između ostalog stranka navodi: „... Godinama su osobe s invaliditetom i članovi njihovih obitelji svjedoci kako pravo na parkirna mjesta umjesto da se uskladi sa zakonom, ono se još i zakida, posebno zadnjih godina, oduzimanjem niza parkirnih mjesta u užem centru grada osobama s invaliditetom...“

Tijekom boravka u Splitu pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je u medijima istaknula navedeni problem te pozvala nadležne institucije na njegovo rješavanje. Također je u gostovanju u emisiji Dobro jutro Hrvatska u direktnom razgovoru s predstavnikom Grada Splita ukazala ponovo na potrebu iznalaženja označenih parkirališnih mjesta u najužem centru s obzirom na potrebe osoba s invaliditetom ne samo građana Splita, već i drugih građana koji iz raznih potreba borave u Splitu. Problem je kada osoba želi putovati na otok, a nema gdje parkirati vozilo u najužem centru, posebno ako su u luci sva mjesta zauzeta.

Kao i prethodnih godina tijekom 2016. godine Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom su se i dalje obraćale pritužbama osobe s invaliditetom na nemogućnost ostvarivanja prava na znak pristupačnosti zbog dugotrajnosti postupka, traženja savjeta kako da ostvare pravo na znak pristupačnosti, ali isto tako ukazujući na potrebu žurne izmjene zakonodavstva kao i nadležnih tijela. Osobe s invaliditetom koje se prvi put vještače uglavnom je zanimalo gdje trebaju podnijeti zahtjev za ostvarivanje prava na znak pristupačnosti, na koji način, koji su kriteriji i dr., a druge, koje su trebale produžiti važenje navedenog prava, su uglavnom bile ogorčene potrebom ponovnog vještačenja radi utvrđenja je li došlo do promjene u njihovom zdravstvenom stanju. Naime, Pravilnikom o znaku pristupačnosti („Narodne novine“, br. 78/08 i 87/14) u članku 4. je određeno „...Osoba s invaliditetom iz članka 2. stavka 1. ovoga Pravilnika podnosi zahtjev za izdavanje znaka pristupačnosti nadležnom tijelu. Uz zahtjev prilaže nalaz i mišljenje ovlaštenog vještaka Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje, odnosno nalaz i mišljenje drugostupanjskog liječničkog povjerenstva nadležnog za davanje nalazi i mišljenja prema Zakonu o pravima hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji ili prema Zakonu o zaštiti vojnih i civilnih invalida rata.“

U nekim uredima državne uprave traže ponovno utvrđivanje je li došlo do nekih promjena u njegovom/njezinom zdravstvenom stanju. Jedino je upitno ima li ta osoba adekvatno rješenje odnosno nalaz i mišljenje koji odgovaraju kriterijima iz Pravilnika propisanim u članku 2. stavku 1.: „Pravo na znak pristupačnosti ima osoba s 80 ili više posto tjelesnog oštećenja, odnosno osobe koje imaju oštećenja donjih ekstremiteta 60 ili više posto.“

S obzirom da u razdoblju od 2013. godine do danas nije došlo do pozitivnih pomaka u primjeni navedenog Pravilnika niti njegove izmjene, zatražili smo od ureda državne uprave u županijama da nam dostave podatke i prijedloge poboljšanja provedbe Pravilnika i zakonodavstva prema iskustvima s terena.

Prema odgovorima ureda državne uprave vidljivo je da je najveći broj rješenja odnosno znakova pristupačnosti izdano u Gradu Zagrebu, njih 2.382, dok je najmanji broj izdan u Virovitičko-podravskoj županiji njih 84. Ukupno je u 2016. godini izdano u svim županijama 8.668 rješenja.

BBŽ	KŽ	KKŽ	SMŽ	ŠKŽ	OBŽ	VŽ	ZŽ	SDŽ	KZŽ	MŽ	VSŽ	VPŽ	ZGŽ	PSŽ	IŽ	PGŽ	LSŽ	BPŽ	DNŽ	GZG
207	242	283	283	203	284	473	260	762	363	271	98	84	712	126	456	817	130	146	86	2382

Prijedloge poboljšanja naveli su sljedeći uredi:

UDU BJELOVARSKO BILOGORSKA ŽUPANIJA: Mišljenje: „...Tu bi se trebao ustrojiti jedinstveni upisnik između Ureda u županijama, Policijskih uprava i Hrvatskog registra osoba s invaliditetom. Mi nemamo pritužbe osoba kojima su odbijeni zahtjevi za izdavanje rješenja jer svi koji podnose zahtjeve ispunjavaju uvjete u skladu s navedenim Pravilnikom i Zakonom o sigurnosti prometa na cestama. Prijedlog za poboljšanje navedenog sustava vidimo u tome da bi se više trebala obratiti pozornost što od službenika policije ili komunalnih redara tko koristi znak pristupačnosti i da li je u prekršaju.“

UDU KARLOVAČKA ŽUPANIJA: Mišljenje: „3. ... Pritužbe su se uglavnom odnosile na pozitivne propise, a iskazane su usmeno iz sljedećih razloga: zašto rješenje o ostvarenom pravu na znak pristupačnosti nema trajno važenje, već se izdaje na rok od pet godina; zašto se pravo na znak pristupačnosti ne može ostvariti temeljem rješenja kojim je utvrđen invaliditet nego se to pravo može ostvariti temeljem nalaza i mišljenja ovlaštenog vještaka Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje, odnosno nalaza i mišljenja drugostupanjskog liječničkog povjerenstva nadležnog za davanje nalaza i mišljenja prema Zakonu o pravima hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji ili prema Zakonu o zaštiti vojnih i civilnih invalida rata; radi nepoznavanja propisa nadležne osobe koja kontrolira zakonitost korištenja znaka pristupačnosti - primjerice, naplaćena je kazna korisniku koji je koristio stari znak pristupačnosti, a kojem nije istekao rok važenja; Dakle, poboljšanje sustava ostvarivanja prava na dodjelu znaka pristupačnosti, a kojima osobe s invaliditetom ostvaruju pravo na parkiranje na označenim mjestima moguće je poboljšati na način da svi koji sudjeluju u navedenom sustavu pravilno primjenjuju propise koji reguliraju navedeno područje.“

UDU KOPRIVNIČKO-KRIŽEVAČKA ŽUPANIJA: Mišljenje: „...Navode kako osobe s invaliditetom imaju sljedeće prigovore: „-odredbu članka 4. Pravilnika o znaku pristupačnosti („Narodne novine“, br. 78/08 i 87/14) koja propisuje da se uz zahtjev prilaže nalaz i mišljenje ovlaštenog vještaka, a ne i rješenje o prizatom invaliditetu kao opcija; odredbu članka 5. stavka 2. istog Pravilnika koja propisuje da se znak pristupačnosti izdaje na razdoblje od 5 godina, a invalidne osobe smatraju da je razdoblje na koje se znak izdaje prekratko; isto tako osobe s invaliditetom povremeno se žale da parkirališna mjesta koja su posebno obilježena u svrhu parkiranja osoba s invaliditetom uzurpiraju osobe koje nemaju invaliditet, a samim time ni pravo na znak pristupačnosti; ... Napominjemo da dolazi do izbljeđivanja znaka zbog čestog izlaganja suncu preko vjetrobranskog stakla te predlažemo, ukoliko je moguće, da se samo poveća kvaliteta obrasca.“

UDU SISAČKO-MOSLAVAČKA ŽUPANIJA: Mišljenje/Prijedlozi: „...Prijedlozi za poboljšanje sustava i izbjegavanje zlouporaba: plastificiranje znakova ili slično s obzirom da istaknuti znak za godinu-dvije izbljedi dapečat postane potpuno nevidljiv, također često se ne vidi ni rok na koji je znak izdan; upisnik izdanih i važećih znakova na nivou RH, a ne na nivou ureda državne uprave u županiji ili ispostave; usklađivanje propisa, naime članak. 4. Pravilnika o znaku pristupačnosti („Narodne novine“, br. 78/08 i 87/14) propisuje da stranka uz zahtjev priloži nalaz i mišljenje ovlaštenog vještaka HZMO, odnosno nalaz i mišljenje drugostupanjskog liječničkog povjerenstva nadležnog za davanje nalaza i mišljenja prema Zakonu o pravima hrvatskih branitelja... prema Zakonu o zaštiti vojnih i civilnih invalida rata, dok Zakon o jedinstvenom tijelu vještačenja („Narodne novine“, br. 85/14 i 95/15) propisuje da je za izdavanje nalaza i mišljenja nadležan Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom.“

UDU ŠIBENSKO-KNINSKA ŽUPANIJA: Prijedlog: „Radi obveze vođenja registra izdanih rješenja o znaku pristupačnosti, predlaže se uspostava jedinstvenog informacijskog sustava registra po županijama o svim izdanim rješenjima kao i o osobama na koje se odnose navedeni znakovi.“

UDU OSJEČKO-BARANJSKA ŽUPANIJA: Prijedlog poboljšanja za ostvarivanje prava osobama s invaliditetom: „Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture osobama s invaliditetom izdaje rješenje kojim ostvaruju pravo na oslobođanja plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta i cestarine, a zbog bržeg i jednostavnijeg rješavanja upravnog postupka ti poslovi bi se mogli prenijeti u nadležnost Ureda državne uprave. U praksi osobe s invaliditetom često u nadležnim Uredima izražavaju svoje nezadovoljstvo u smislu troškova i dugotrajnijeg postupka pri rješavanju navedenih zahtjeva u nadležnom Ministarstvu, a temelj je ista dokumentacija kao i za „znak pristupačnosti“.“

UDU ZADARSKA ŽUPANIJA: Prijedlog: „...Predložili su da osobama koje koriste navedeni znak, a imaju trajna oštećenja, koja se protekom vremena ne poboljšavaju, da se omogući izdavanje znaka za razdoblje duže od 5 godina.“

UDU VUKOVARSKO-SRIJEMSKA ŽUPANIJA: Mišljenje/Prijedlog: „...Način na koji utječu na sprječavanje mogućih zlouporaba je da u izrekama rješenja kojima se utvrđuje pravo na uporabu znaka pristupačnosti i na samom znaku navode do kada izdani znak pristupačnosti vrijedi. Također se u rješenju navodi da je korisnik izdani znak dužan istaknuti u donjem lijevom kutu prednjeg vjetrobranskog stakla vozila parkiranog na mjestu za invalide, i da u vozilu mora biti osoba na koju se znak odnosi (kao vozač ili kao suputnik), tako da osobe ovlaštene za provjeru (djelatnici MUP-a, djelatnici koji naplaćuju parkiralište) mogu provjeriti do kada znak vrijedi i na koga se odnosi. Što se tiče poništavanja, izdana rješenja kojima je istekao rok važenja se ne poništavaju. Poništavali bi ih samo u slučaju kada bi stranka prijavila da je izgubila važeći znak pristupačnosti ili bi tražila zamjenu važećeg znaka (npr. zbog promjene prezimena), po objavi u Narodnim novinama da je znak nevažeći, ali do sada nisu imali takav slučaj...“

UDU VIROVITIČKO-PODRAVSKA ŽUPANIJA: Mišljenje: „...Nema žalbi ni pritužbi na donesena rješenja jedino ima komentara starijih osoba koje smatraju da bi trebali dobiti rješenje za „trajno“, a ne samo na 5 godina. U izreci rješenja kao i na samom znaku pristupačnosti je naveden rok do kada važi rješenje odnosno znak tako da ih posebno ne poništavamo, a i nema potrebe jer su kontrole važenja znaka pristupačnosti česte i nema prijava o zloupotrebi istih.“

UDU POŽEŠKO-SLAVONSKA ŽUPANIJA: Prijedlog: „...Također navode da bi u izmjenama Pravilnika o znaku pristupačnosti trebalo jasno stajati da se uz zahtjev prilaže nalaz i mišljenje ovlaštenog vještaka u svrhu znaka pristupačnosti. Naime, stranke žele priložiti uz zahtjev nalaz i mišljenje ovlaštenog vještaka izdan u neke druge svrhe (npr. u svrhu oslobođanja od cestarina, plaćanja poreza i sl.) te navode da se iz istih vidi postotak invalidnosti, a u Pravilniku jasno ne stoji da nalaz i mišljenje moraju biti baš u svrhu ostvarivanja prava na znak pristupačnosti.“

UDU PRIMORSKO-GORANSKA ŽUPANIJA: Mišljenje/Prijedlog: „...Navode kako su se tijekom 2016. godine najčešće pritužbe odnosile na zlouporabe u korištenju znakova pristupačnosti na terenu, na način da se znakom pristupačnosti koristi osoba koja nije osoba s invaliditetom, odnosno da se znakom označi vozilo u kojem se ne prevozi osoba s invaliditetom. Smatraju da bi se poboljšanjem sustava kontrole korištenja izdanih znakova, smanjile i pritužbe korisnika znakova pristupačnosti.

„...Smatramo također da bi izrada registra izdanih znakova pristupačnosti na nivou Republike Hrvatske, kao i vođenje upisnika o izdanim znakovima pristupačnosti u elektroničkom obliku putem centralnog registra, olakšala kontrolu nad izdanim znakovima i omogućila uvid u podatke tijelima zaduženim za nadzor korištenja prava koja proizlaze na temelju znaka pristupačnosti.“

UDU BRODSKO-POSAVSKA ŽUPANIJA: Mišljenje/Prijedlog: „...Uobičajena praksa službenika na izdavanju znaka je da se od korisnika koji zatraže novu karticu zbog isteka roka važenja, zatraži dotadašnja („stara kartica“) i odloži u predmet... Prigovori koji su izneseni Uredu odnose se na postupanja službi koje kontroliraju parkiranje u jedinicama lokalne samouprave, pri čemu su stranke upućivane na nadležna mjesta. Podnositelji zahtjeva glavnu pritužbu imaju na Zavod na vještačenje, odnosno na duljinu njihovog rješavanja zahtjeva za izdavanje nalaza i mišljenja za izdavanje Znaka pristupačnosti... Strankama je ponekad nerazumljiva situacija kada u rukama imaju rješenje HZMO-a u kojem je naznačeno tjelesno oštećenje u visini od 100%, a službenik ga sukladno

Pravilniku šalje po Nalaz i mišljenje. U postupanju sa HRVI gdje se traži nalaz i mišljenje drugostupanjskog liječničkog povjerenstva ističem problematiku da su isti pisani rukom i da su nerazumljivi u dijelu ispunjavanja uvjeta 60% na donje ekstremitete, kada npr. stranka ima oštećenje 70%, mi ne možemo iščitati iz takvog akta da li se radi o oštećenju donjih ekstremiteta ili ne. Kako se radi o posebno osjetljivoj populaciji molimo za pomoć i uputu u tom dijelu, u smislu da li prihvatiti potvrdu liječnika opće medicine, jer postupak izdavanja novog nalaza i mišljenja, a radi utvrđivanja da li se radi i oštećenju donjih ekstremiteta je dugotrajan.“

UDU DUBROVAČKO NERETVANSKA ŽUPANIJA: Prijedlog: „U konačnici smatramo potrebnim ukazati da bi se odgovarajućim promjenama sada važećeg Pravilnika moglo olakšati korisnicima znaka pristupačnosti dokazivanje stupnja tjelesnog oštećenja ukoliko isti raspolažu i predoče odgovarajuću medicinsku dokumentaciju, odnosno pravovaljana rješenja nadležnih tijela koja su po posebnim propisima utvrdila invalidnost osobi. Po važećem Pravilniku sada je isključivi dokaz o invaliditetu nalaz medicinskog vještaka koji bi po našem mišljenju trebao ostati kao alternativni dokaz.“

GRAD ZAGREB: Mišljenje/prijedlozi: „...Nadalje, praksa je ukazala da bi neka pitanja svakako trebalo urediti radi valjanog vođenja postupaka izdavanje znaka pristupačnosti: 1. *Pravilnikom precizno odrediti treba li svakih 5 godina (budući da se znak pristupačnosti izdaje na rok od 5 godina) prilikom podnošenja zahtjeva za izdavanje znaka pristupačnosti dostavit i novi nalaz i mišljenje Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom ili je dovoljna preslika prethodnog nalaza i mišljenja.* 2. *Pravilnikom regulirati postupanje u slučaju gubitka ili oštećenja znaka pristupačnosti.* 3. *Kad je znak pristupačnosti izgubljen razmotriti propisivanje obveze objave gubitka znaka u Narodnim novinama, koje akte prilagati uz zahtjev za izdavanje novog znaka, na kojirok se izdaje novi znak (na koji je bio izdan izgubljeni znak ili na novi rok od 5 godina), izrijeком propisati da se ukida rješenje kojim je bio izdan izgubljeni znak pristupačnosti.* 4. *Kad je znak pristupačnosti oštećen, razmotriti propisivanje obveze vraćanja oštećenog znaka, koje akte prilagati uz zahtjev za izdavanje novoga znaka, rok na koji se izdaje novi znak (na koji je bio izdana uništeni znak ili novi rok od 5 godina), izrijeком propisati da se ukida rješenje kojim je bio izdan oštećeni znak pristupačnosti. Uređenje spornih pitanja ujednačilo bi praksu i olakšalo bi postupak izdavanja znaka pristupačnosti u navedenim slučajevima. ...“*

Zaključno, prema podacima zaprimljenim od svih županija vidljivo je kako postoji neujednačen obrazac podnošenja zahtjeva za ostvarivanje prava na znak pristupačnosti. Također je vidljivo da postoji nezadovoljstvo osoba s invaliditetom činjenicom traženja novih nalaza odnosno dokumentacije ako se radi o trajnom zdravstvenom stanju. Postoji neusklađenost u traženju dokumentacije pa tako dok neki uredi odobravaju rješenje o tjelesnom oštećenju HZMO-a dotle drugi zahtijevaju novi nalaz i mišljenje Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom. S obzirom na sve navedeno pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je uputila prijedloge za izmjenu postojećeg zakonodavstva. Međutim, unatoč inicijativama, značajne promjene se nisu dogodile. Povodom pokrenutog postupka eSavjetovanja o izmjenama Zakona o sigurnosti prometa na cestama, iz čijih odredbi proizlazi pravo na znak pristupačnosti, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom ponovno je uputila Ministarstvu unutarnjih poslova, Ministarstvu zdravstva i Ministarstvu mora, prometa i infrastrukture preporuku i prijedlog izmjena i dopuna Zakona o sigurnosti prometa na cestama te prijedlog izmjena i dopuna Pravilnika o znaku pristupačnosti. Godinama neprekidno i kontinuirano upozoravamo sva nadležna tijela o nužnosti izmjena Zakona o sigurnosti prometa na cestama u dijelu kojim se propisuje i uređuje način korištenja znaka pristupačnosti, kao i nužnoj izmjeni odredbi Pravilnika o znaku pristupačnosti („Narodne novine“, br. 78/08 i 87/14). Analizirajući cjelokupnu problematiku, mišljenja smo da je neophodna promjena nadležnosti o čemu smo već u više navrata upućivali naše preporuke ministarstvima zdravstva, unutarnjih poslova te mora, prometa i infrastrukture. Podjela nadležnosti za donošenje, provedbu i primjenu Pravilnika o znaku pristupačnosti između nemalog broja tijela, zapreka je da se učini bilo kakav iskorak u smjeru nužnih izmjena navedenog Pravilnika. Naime, budući da je Ministarstvo unutarnjih poslova nadležno za Zakon o sigurnosti prometa na cestama iz kojeg kao podzakonski akt proizlazi Pravilnik o znaku pristupačnosti, smatramo neodrživim da nadležno tijelo odgovorno za provedbu istoga bude Ministarstvo zdravstva.

Međutim, navedeno nije jedini razlog, već su to i problemi čestih zlouporaba kao i nezaštićenost znaka pristupačnosti kao javne isprave na temelju koje se ostvaruju određena prava. Osim toga kontrolu njegovog korištenja obavljaju u najvećem dijelu policijski službenici. Također povezivanjem već postojećih baza podataka Ministarstva unutarnjih poslova s podacima ureda državne uprave u županijama, kao izdavatelja znaka pristupačnosti, omogućila bi se učinkovita kontrola, kao i stvarno sudjelovanje prometnih redara jedinica lokalne samouprave, kojima su prema informacijama sa sastanka već sada dostupni podaci postojećih baza Ministarstva unutarnjih poslova. Od 2008. godine nisu potvrđeni razlozi niti stvarna potreba da Ministarstvo zdravstva bude nadležno jer nema ovlasti provedbe Pravilnika ni u kojem segmentu kriterija za dobivanje, a niti za kontrolu provedbe. Također, s obzirom na djelokrug poslova nije razvidna niti funkcija Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture, budući da uređenja prometa u mirovanju nema izravnu povezanost s prometom za koji je ovo Ministarstvo nadležno. Slijedom svega navedenog predložili smo da se nadležnost za navedeni Pravilnik prenese u djelokrug Ministarstva unutarnjih poslova, jer je to jedino tijelo koje stvarno i operativno raspolaže mehanizmima kojima se postiže poboljšanje. Svjesni smo pri tome činjenice da će kratkoročno takva promjena nadležnosti iziskivati veće napore kapaciteta ovog Ministarstva, ali uvjereni smo da će se tako dugoročno osigurati učinkovita i suštinska kontrola korištenja ovog prava. Pri tome posebno želimo istaknuti činjenicu kako već sada postoji povezanost baza podataka Ministarstva unutarnjih poslova s prometnim radarima jedinica lokalne samouprave na terenu te da je izražena intencija ovog Ministarstva da promet u mirovanju u potpunosti kontroliraju prometni redari jedinica lokalne samouprave.

S obzirom na izneseno zatražili smo žurno da se ministarstva usuglase oko nadležnosti te ostalih predloženih izmjena kako bi unaprijedili ovo područje koje je sada izrazito nepovoljno za osobe s invaliditetom. Prema odgovorima zaprimljenim od ministarstava vidljivo je da nije došlo do traženih izmjena do kraja izrade ovog Izvješća.

Preporuka: *Prema navedenom preporučamo Vladi Republike Hrvatske da utječe na donosiocima odluka odnosno nadležna tijela kako bi zajedničkom koordinacijom i suradnjom unaprijedili ostvarivanje i korištenje prava na znak pristupačnosti koje je osobama s invaliditetom jedno od osnovnih prava. Mišljenja smo da je upravo problem neprepoznavanje dugotrajnosti zanemarivanja rješavanja ovog kompleksnog područja nadležnosti gdje niti jedno ministarstvo ne vidi stvaran problem već u svojim odgovorima navode da sve poduzimaju sukladno svojim nadležnostima ne uvažavajući činjenicu da nema međusobne suradnje koja je jedino rješenje potrebno da bi se ovo područje uredilo.*

Pravo na oslobađanje od plaćanja godišnje naknade kod registracije i cestarine („SMART kartica“)

Odredbama članka 88. Zakona o cestama („Narodne novine“, br. 84/11, 22/13, 54/13, 148/13 i 92/14) propisano je da osobe s 80% ili više postotaka tjelesnog oštećenja, odnosno osobe kod kojih je utvrđeno tjelesno oštećenje koje ima za posljedicu nesposobnost donjih ekstremiteta 60% ili više postotaka, ne plaćaju godišnju naknadu za uporabu javnih cesta (u daljnjem tekstu: godišnja naknada) za jedan osobni automobil koji imaju u svom vlasništvu, odnosno koji koriste na temelju ugovora o *leasingu*. Osobe kod kojih je utvrđeno tjelesno oštećenje koje ima za posljedicu nesposobnost donjih ekstremiteta 80% ili više postotaka te HRVI sa 100% tjelesnog oštećenja te osobe kojima je utvrđeno tjelesno oštećenje osjetila vida od 100%, ne plaćaju cestarinu za uporabu autocesta i objekata s naplatom (u daljnjem tekstu: cestarina) jedan osobni automobil koji imaju u svom vlasništvu, odnosno koji koriste na temelju ugovora o *leasingu*.

U cilju poboljšavanja načina provjera ostvarivanja prava na oslobađanje plaćanja godišnje naknade i načina korištenja SMART kartica, 1. siječnja 2017. godine na snagu je stupio Pravilnik o ostvarivanju prava na nadoknadu iznosa godišnje naknade za uporabu javnih cesta i cestarine za uporabu autocesta i objekata s naplatom („Narodne novine“, br. 92/16). Navedeni Pravilnik sadrži tehničke odredbe kojim se uređuje i na detaljan način utvrđuje način ostvarivanja nadoknada za predmetna oslobađanja plaćanja, odnosno određuje način, postupanja i dinamika ostvarivanja prava na nadoknadu iznosa godišnje naknade i cestarine, te dokumentacija koju su upravitelji dužni dostaviti, a što će omogućiti automatsku obradu unutar Baze registra vozila osoba s invaliditetom.

U očitovanju Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture navodi kako iz podataka zaprimljenih od strane Hrvatskih autocesta d.o.o. kao izdavatelja potvrda/SMART kartica, na dan 31. siječnja 2017. godine je bilo aktivnih 17.597 SMART kartica (godinu dana ranije, u siječnju 2015. godine aktivnih je bilo 17.116 SMART kartica). Tijekom 2016. godine, ovo je Ministarstvo izdalo ukupno 5.464 rješenja (od čega je 321 rješenje izdano prema zahtjevima Hrvatskih ratnih invalida Domovinskog rata, a 3.770 rješenja prema zahtjevima ostalih osoba s invaliditetom). Pozitivno je riješeno ukupno 3.886 zahtjeva, negativno 210 zahtjeva, a poništeno je ukupno 1.368 ranije izdanih rješenja. Od pozitivno riješenih zahtjeva 1.652 rješenja su izdana godišnju naknadu i cestarinu, 567 rješenja su izdana za godišnju naknadu uz odbijanje cestarine, 205 rješenja su izdana samo za cestarinu, te 1.462 rješenja su izdana samo za godišnju naknadu. Na kraju 2016. godine je oko 190 rješenja preneseno u 2017. godinu zbog oslabljenih kadrovskih kapaciteta, postupka dopuna zahtjeva te datuma zaprimanja u posljednjim danima prošle (2016.) kalendarske godine.

Od navedenog ukupnog broja izdanih rješenja u 2016. godini, za godišnju naknadu i cestarinu njih 210 je odbijeno rješenjem donesenim u upravnom postupku zbog neispunjavanja uvjeta propisanih odredbama članka 88. stavkom 1. i 2. Zakona o cestama i to: 80 slučajeva odbijanje cestarine zbog nepostojanja propisanog tjelesnog oštećenja, 45 slučajeva odbijanja godišnje naknade zbog nepostojanja propisanog tjelesnog oštećenja, 51 slučaj odbijanja godišnje naknade i cestarine zbog neispunjavanja različitih formalnih uvjeta (nedostavljanja dokumentacije prema zahtjevu o dopuni i sl.), 6 slučajeva odbijanja godišnje naknade i cestarine radi vrste vozila, te 23 slučaja odbijanja cestarine i godišnje naknade zbog vlasništva vozila.

Razmatrajući broj od ukupno 3.886 izdana pozitivna rješenja za godišnju naknadu i/ili cestarinu, treba uzeti u obzir da se tu ne radi o ukupnom broju novih korisnika navedenih prava nego da su pri tome ubrojani i svi slučajevi promjene vlasništva vozila nositelja prava. Napominjemo, kako je Ministarstvo unutar Baze podataka vozila osoba s invaliditetom ugradilo kontrolne mehanizme koji onemogućavaju izdavanje rješenja nositelju prava kojemu je nekad ranije već izdano isto rješenje i/ili kojim se onemogućuje izdavanje rješenja za automobil za koji već postoji nekad ranije izdano rješenje. Kontrola se obavlja automatskom obradom podataka na temelju OIB-a (kod provjera nositelja prava), odnosno VIN oznake (kod provjera vlasništva automobila), a rješenja o poništavanju ranijeg rješenja o pravu na cestarinu se istovremeno u svim slučajevima bez iznimke dostavljaju na znanje i postupanje Hrvatskim autocestama održavanje i naplata cestarine d.o.o., kao izdavatelju SMART kartica. Navedeni izdavatelj na temelju takvog dostavljenog rješenja Ministarstva istovremeno predmetne SMART kartice blokira za daljnje korištenje.

Vezano za osigurana sredstva, u Državnom proračunu Republike Hrvatske za 2016. godinu za aktivnost Godišnja naknada za uporabu javnih cesta i cestarina za najteže invalide (A754005), programa 3110 - Razvoj sustava cestovnog prometa, bilo je osigurano ukupno 28.500.000,00 kuna. U razdoblju od prosinaca 2015. do studenoga 2016. utrošeno je oko 26.668.794,27 kuna od kojih 14.679.830,27 kuna za godišnju naknadu (za registraciju 30.168 vozila), te 11.988.964,00 kuna za cestarinu (za 341.225 prolaska autocestama). Za 2017. godinu u Državnom proračunu Republike Hrvatske planirano je 28.000.000,00 kuna.

Kontrolu korištenja SMART kartica na terenu prilikom korištenja od strane nositelja prava kao korisnika obavljaju na svojim dionicama operateri kao upravitelji autocesta (to su sljedeća trgovačka društva: Hrvatske autoceste d.o.o., Autocesta Rijeka - Zagreb d.d., Autocesta Zagreb - Macelj d.o.o. i Autocesta BINA ISTRA d.d.). U slučaju utvrđenih nepravilnosti prilikom korištenja SMART kartice (npr. ukoliko osoba koja je korisnik prava na oslobađanje od plaćanja nije u vozilu, ukoliko korisnik koristi vozilo u tuđem vlasništvu i sl.) korisniku se naplaćuje uporaba dionice autoceste, a po potrebi kada za to postoji osnova predmetna SMART kartica se blokira.

Prema dostupnim podacima na dionicama autoceste kojom upravljaju Hrvatske autoceste d.o.o. tijekom 2016. godine evidentirano je 8 zloupotreba ili pokušaja zloupotrebe SMART kartica od strane korisnika. U svim slučajevima predmetne kartice su blokirane, a o vrsti zloupotreba izvješteno Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture.

Autocesta Zagreb-Macelj d.o.o., Autocesta Rijeka - Zagreb d.d. i BINA ISTRA d.d., dostavili su podatke prema kojima tijekom 2016. godine nije bio utvrđeno slučajeva zloupotrebe SMART kartice.

Tijekom 2016. godine ovo Ministarstvo je zaprimilo šest pritužbi građana vezanih za blokiranje SMART kartica od strane izdavatelja za koje je provjerama utvrđeno kako su one bile neosnovane. Ukupno osam takvih prijava vezanih za sumnju na postojanje tjelesnog oštećenja je prosljeđeno na provjeru Hrvatskom zavodu za mirovinsko osiguranje i Zavodu za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom.

Nadalje, Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture je tijekom 2016. godine povodom izdanih rješenja o odbijanju zahtjeva za ostvarivanjem prava na oslobađanje od plaćanja godišnje naknade i/ili cestarine kao nadležno tijelo u tri slučaja tuženo pred upravnim sudovima Republike Hrvatske (u Zagrebu i Splitu). U sva tri slučaja presudama upravno sudskih tijela tužbe su odbijene kao neosnovane.

Također, Ministarstvo je izvijestilo kako je Uprava prometne inspekcije tijekom 2016. godine zaprimila jednu prijavu o zloupotrebi SMART kartice na temelju koje je podnesen prekršajni nalog, onemogućeno daljnje korištenje navedene SMART kartice, te naplaćena prekršajna novčana kazna.

Zakon o cestama

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom se uključila u postupak savjetovanja sa zainteresiranom javnošću te je dostavila sljedeće prijedloge:

Umjesto: „Članak 115. Novčanom kaznom od 2.000,00 do 5.000,00 kuna kaznit će se za prekršaj vlasnik odnosno korisnik leasinga osobnog automobila ako je njegovo vozilo bez plaćene cestarine sudjelovalo u prometu autocestom ili cestovnim objektom pod naplatom, a vlasnik ne ispunjava uvjete propisane člankom 88. stavkom 2. ovoga Zakona.“

Članak 115. mijenja se i glasi: „Novčanom kaznom u iznosu od 10.000,00 kn do 30.000,00 kuna kaznit će se za prekršaj osoba koja suprotno članku 88. stavak 2. ovog zakona koristi tuđu „Smart karticu“ bez da se vlasnik „Smart kartice“, odnosno osoba s invaliditetom nalazi u vozilu, za svaki pokušaj prelaska vozilom naplatne postaje, odnosno pokušaj korištenja tuđe „Smart kartice“ radi izbjegavanja plaćanja autocestarine.

Oduzimanjem „Smart kartice“ na 3 godine kaznit će se za prekršaj vlasnik „Smart kartice“ koji ju daje na korištenje drugoj osobi koja nije osoba s invaliditetom, odnosno kad se njegovom karticom u pokušaju prelaska naplatne postaje radi izbjegavanja plaćanja cestarina koristi osoba koja nije osoba s invaliditetom sukladno članku 88. stavak 2. ovoga Zakona.“

Obrazloženje: Osobe s invaliditetom često se žale ovom uredu na nedostatak kontrole djelatnika koncesionara na naplatnim postajama (u najvećem slučaju djelatnika HAC-a) koji nedovoljno kontroliraju dali se osoba s iskaznice („Smart kartice“) i zaista nalazi u vozilu. Ovome pridonose i male kazne za one koji zloupotrebljavaju karticu. Ovakvom formulacijom i kaznama doći će do zaustavljanja zlouporabe „Smart kartica“. Ovakve kazne izjednačene su sa kaznama u EU gdje su za zlouporabu i korištenje „Smart kartice“ od strane osobe koja nije osoba s invaliditetom također zapriječene kazne oduzimanja iste na period 3 godine.

Nadalje, kako bi se u priznavanju prava na oslobađanje od cestarina izjednačile sve osobe s invaliditetom neovisno o uzroku invaliditeta predloženo je:

Članak 88. st. 2 izmijeniti: Predlažemo propisati da se oslobode od plaćanja cestarine sve osobe s invaliditetom kod kojih je utvrđeno tjelesno oštećenje koje imaju za posljedicu nesposobnost donjih ekstremiteta 80% ili više postotaka te osobama sa 100% tjelesnog oštećenja gdje se postotak od 100% odnosi na jednu vrstu tjelesnog oštećenja (bolesti), a ne na više vrsta tjelesnih oštećenja čiji zbroj onda čini 100%, koji ne plaćaju cestarinu iz čl. 86 st. 2. ovog Zakona za osobno vozilo ili prilagođeno kombi vozilo za osobe s invaliditetom u kojem se nalaze.“

Obrazloženje: Ovaj način bio bi pravedan jer bi bile obuhvaćene sve osobe s invaliditetom koje imaju najteži vid oštećenja zdravlja (100% oštećenja samo jednog organa, a ne kao do sada više organa). Izjednačili bi se osobe s 100% tjelesnim oštećenjem (civilni) sa 100% HRVI.

Također smatramo kako se oslobađanje od plaćanja cestarine ne može smatrati socijalnom naknadom već kompenzacijom zbog nemogućnosti korištenja javnog prijevoza osobama s invaliditetom. Kao što smo i predlagali u proteklom razdoblju, vlasništvo ili dugotrajno korištenje vozila ne smije biti uvjet oslobađenja od plaćanja cestarine, jer se takvom zakonskom regulativom diskriminira osobe s invaliditetom koje nemaju vozilo u osobnom vlasništvu ili korištenju temeljem ugovora o *leasingu*.

Stoga osobe s invaliditetom kao i Pravobraniteljica predlažemo da se nezakonito korištenje mogućnosti oslobođenja plaćanja cestarine može minimalizirati izjavom o osobnoj odgovornosti, provjerom identifikacijskih dokumenata osobe s invaliditetom koja se nalazi u vozilu te pripadajuće isprave o oslobođenju plaćanja.

O navedenim prijedlozima do dana zaključenja izvješća nije zaprimljeno očitovanje Ministarstva mora, prometa i infrastrukture, a navedeno Ministarstvo nije donijelo najavljene izmjene i dopune Zakona o cestama.

Iako je Ured tijekom 2016. godine, u odnosu na prijašnje godine, zaprimio manji broj pritužbi i upita osoba s invaliditetom i roditelja djece s teškoćama u razvoju vezano za povrede i ostvarivanje prava na oslobađanje od plaćanja godišnje naknade i cestarine, smatramo kako niti tijekom 2016. godine nije bilo značajnijih pozitivnih pomaka u odnosu na prethodne godine. Navedeno prvenstveno iz razloga što nije bilo promjena propisa u ovom području. Mišljenja smo kako tehnološka rješenja koja su danas dostupna treba u većoj mjeri koristiti za sprječavanje nepravilnosti prilikom naplate, gdje je vidljivo kako postoji značajan prostor za djelovanje u cilju onemogućavanja vlasnike SMART kartica u daljnjim zlouporabama i to kroz mjere prevencije i mjere kažnjavanja. Pravobraniteljica preporučuje da se za ostvarivanje ovog prava i dalje osiguraju potrebna sredstva u Državnom proračunu.

3.15.2.2. ŽELJEZNIČKI PRIJEVOZ

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je tijekom proteklog razdoblja poticala i predlagala mjere i aktivnosti kako bi željeznički prijevoz bio dostupniji osobama s invaliditetom neovisno o stupnju i vrsti tjelesnog oštećenja. Odredbama Zakona o povlasticama u unutarnjem putničkom prometu („Narodne novine“, br. 97/00 i 101/00) i odredbama Pravilnika o postupku za ostvarivanje prava na korištenje povlastice u unutarnjem putničkom prometu („Narodne novine“, br. 14/01) uređeno je pravo na povlašteni prijevoz za osobe s invaliditetom. Povlastica se ostvaruje na temelju objave koju izdaje nadležno tijelo uprave za Grad Zagreb (Gradski ured za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom, Odjel za zaštitu osoba s invaliditetom), odnosno nadležni županijski ured (upravni odjel).

Prema pritužbama osoba s invaliditetom najveći problemi osoba s invaliditetom u željezničkom prijevozu su:

- 1. nedovoljan broj niskopodnih vlakova s podiznim platformama (unatoč najavama njihov je broj i dalje vrlo mali i oni prometuju na malom broju relacija)*
- 2. nedovoljan broj strojovođa obučениh za upravljanje niskopodnim vlakovima (zbog čega oni nerijetko prometuju na određenim relacijama samo jednom dnevno ili čak i još rjeđe i to u vrlo ranim jutarnjim terminima te se vraćaju na polazišne lokacije već nakon dva-tri sata)*
- 3. nedovoljni prihvatni kapaciteti niskopodnih vlakova s podiznim platformama za osobe s invaliditetom (takvi vlakovi mogu odjednom prevesti samo jednu osobu u invalidskim kolicima, čije je predviđeno mjesto na iznimno prometnom položaju pored toaleta koji koriste svi putnici)*
- 4. neprimjerena obuka osoblja željezničkih kolodvora i vlakova o pravilnom rukovanju podiznim platformama i sigurnosnim vezovima predviđenim za invalidska kolica (zbog čega se ugrožava sigurnost putnika koji su osobe s invaliditetom i njihovih pratioca, a što je nerijetko jedan od razloga kašnjenja vlakova)*
- 5. nepostojanje bilo kakvih rampi ili podiznih platformi na željezničkim kolodvorima kojima bi osobe s invaliditetom ulazile u sve druge vlakove osim niskopodnih vlakova (osim mehaničke podizne platforme na Glavnom kolodvoru u Zagrebu koja nakon svakog popravka radi samo po nekoliko tjedana nakon čega vrlo često ne radi i do godinu i pol dana, zbog čega osobe s invaliditetom uopće ne mogu putovati bilo kakvim starijim vlakovima na području Republike Hrvatske)*
- 6. nedovoljna usklađenost službi HŽ-a (zbog čega unatoč brojnim dopisima i traženjima osoblje katkada zaboravi prikopčati vagone dovoljno širokih prolaza za ulazak i kretanje u invalidskim kolicima; pod pretpostavkom da mehanička podizna platforma na Glavnom kolodvoru u Zagrebu uopće radi)*
- 7. opća needuciranost osoblja o pravilnom pristupu i potrebama putnika - osoba s invaliditetom.*

Na temelju preporuka pravobraniteljice za osobe s invaliditetom iz 2014. godine, u prvom kvartalu 2016. godine održane su edukacije u Požegi, Slavonskom Brodu, Vinkovcima i Osijeku. Pravobraniteljica

za osobe s invaliditetom je predložila da se kao edukatori uključe osobe s invaliditetom iz lokalnih udruga, odnosno osobe s različitim oštećenjima, koje najčešće i koriste usluge željezničkog prijevoza. Prema informacijama dobivenim od strane HŽ Infrastrukture d.o.o. provedene su edukacije osoblja na pojedinim željezničkim kolodvorima. Tako su npr. u Vinkovcima u sklopu predavanja o prometnim propisima pozvani predstavnici osoba s invaliditetom koji su prometnicima vlakova, strojovođa, skretničarima, dispečerima, manevristima, rukovateljima i čuvarima, ukazali na potrebe osoba s invaliditetom, kao i na uvažavanje njihovih specifičnosti i različitosti. Nadalje, s djelatnicima RJ HŽ Infrastruktura Istok prometnog sektora u edukativnom centru u Osijeku održana je edukacija vezana za ophođenje s putnicima koji su osobe s invaliditetom. Povratne informacijama govore kako su edukacije odrađene uspješno te jedan od predstavnika osoba s invaliditetom uključen u edukaciju kao edukator između ostaloga navodi kako se prilikom izvođenja građevinskih zahvata kojima se osigurava pristupačnost ne bi smjelo voditi skupim rješenjima, već treba uvažavati načelo razumne prilagodbe. Opća preporuka svih sudionika edukacija bila je da se naprave naputci odnosno smjernice o specifičnostima pojedinih oštećenja.

HŽ Infrastruktura d.o.o. navodi kako je ovu vrstu edukacije u okviru redovne edukacije prošlo oko 450 zaposlenika HŽ Infrastrukture d.o.o. – Regionalne jedinice HŽ Infrastrukture Istok. U preostalim regionalnim jedinicama HŽ Infrastrukture d.o.o. edukacija još nije provedena, ali će se uputiti nadležne da to što prije učine.

Sukladno rješenju Hrvatske regulatorne agencije za mrežne djelatnosti kojeg su zaprimili HŽ Putnički prijevoz d.o.o. i HŽ Infrastruktura d.o.o., a sukladno Uredbi (EZ-a) 1371/2007. Europskog parlamenta i Vijeća od 23. listopada 2007. o pravima i obvezama putnika u željezničkom prometu, konkretno odredbi članka 19., željeznički prijevoznici i upravitelj infrastrukture moraju imati uvedena pravila nediskriminirajućeg pristupa u cilju prijevoza osoba s invaliditetom i osoba smanjene pokretljivosti. HŽ Putnički prijevoz d.o.o. i HŽ Infrastruktura d.o.o. sazvali su sastanak jer su tijekom izrade predloženih pravila uočili potrebu za savjetovanjem s predstavnicima osoba s invaliditetom i pravobraniteljicom za osobe s invaliditetom. Nakon održanog sastanka predstavnici osoba s invaliditetom uputili su prijedloge te je najveće nezadovoljstvo izazvala odredba navedene Uredbi (EZ-a) 1371/2007 kojom se propisuje kako osoba s invaliditetom treba najaviti svoje putovanje 48 sati prije početka putovanja, što je neprihvatljivo iz više razloga. Vezano za navedeno, jedan od prijedloga je bio (SOIH) da to bude tri sata prije početka putovanja. Također, prijedlozi SOIH-a su bili sljedeći: „...obaveza HŽ-a je osigurati pristupačnost svih kolodvora i željezničkih postaja kako pristupu građevinskim objektima tako i prijevoznim sredstvima, odnosno vlakovima. Kada govorimo o osobama u invalidskim kolicima onda je nužno, radi očuvanja digniteta osobe s invaliditetom, potpuno isključiti mogućnost ulaska u vlak bez invalidskih kolica što je za brojne osobe i nemoguće jer im se mora osigurati i položaj tijela u kolicima. Budući da sadašnji vlakovi nisu opremljeni podiznim platformama potrebno je kolodvore i željezničke postaje opremiti kolodvorskim podiznim platformama (postoje različite povoljne mogućnosti poput teleskopske rampe, platforme na viličarima, aluminijske sklopive rampe i sl.). Uvažavajući načela razumne prilagodbe podizne platforme mogu imati i multifunkcionalnu namjenu. U tom bi slučaju ovakav oblik zahtjeva koji bi osoba s invaliditetom ispunjavala imalo smisla, ali nikako 48 sati nego tri sata prije započinjanja putovanja. Ukoliko bi se prihvatilo rješenje s najavom u obliku zahtjeva, predloženi oblik zahtjeva bilo bi nužno izmijeniti i to na način:

- *gdje god je to moguće učiniti obrazac takvim da je dovoljno samo staviti oznaku „X“;*
- *„vrsta oštećenja“: tjelesno, senzoričko), intelektualno i mentalno;*
- *„vrsta pomagala“, navesti taksativno: invalidska kolica na motorni pogon, invalidska kolica na ručni pogon, štake, štapovi, hodalice, bijeli štap, pas pomagač...*

Za komunikaciju između davatelja i korisnika usluge treba koristiti sve raspoložive moderne tehnologije, ali i uvažiti činjenicu da neke osobe s invaliditetom nisu u mogućnosti koristiti takve tehnologije.“

Predstavnici Hrvatskih udruga paraplegičara i tetraplegičara (HUPT) u svom prijedlogu navode kako: *„Sva rješenja koja ne omogućavaju osobama koje se kreću u invalidskim kolicima samostalnost pri ulasku i izlasku - za nas koji se krećemo u invalidskim kolicima, nisu prihvatljiva. Povlastice o kojima se govori, gotovo da i ne koriste osobe koje se kreću u invalidskim kolicima ili koje se otežano kreću. Za članove HUPT-a, a sigurna sam i za 90% osoba koje se kreću u invalidskim kolicima, jedino ispravno*

rješenje je postupno uvođenje pristupačnih vlakova i pristupačnih perona. Polovična rješenja i „povlastice“ koje nas i dalje onemogućavaju, jednostavno „danas“ kada imamo dokumente na koje smo se obvezali radi izjednačavanja mogućnosti više ne možemo prihvatiti. Na ovaj način, zapravo sprečavamo da se pitanja mobilnosti javnim prijevozom osoba s invaliditetom sustavno riješi.“

Osoba s invaliditetom koja se učestalo kreće i putuje s različitim dostupnim prijevoznim sredstvima iz svog iskustva navodi sljedeće:

„Pogledao sam dokumente i nemam tu što dodati, osim da ne vidim razlog zašto opseg popusta za osobe s invaliditetom ne bi bio 100 posto kao i za njihove pratiocice. Također, iako je to u teoriji lijepo zamišljeno, u praksi to nije tako. Primjerice, kada sam htio putovati u Koprivnicu jednim od svega tri pristupačna vlaka HŽ-a, nisam to mogao jer vlak polazi samo u 4 h ujutro i vraća se već u 11 h za Zagreb iz banalnog razloga, a to je da tek nekoliko strojovođa zna upravljati takvim vlakovima, stoga ne mogu prometovati u drugim terminima. Usto, povlastica sama po sebi ne znači mnogo jer su preostala dva pristupačna vlaka prigradska, a jedino u Zagrebu postoji ukrcajna rampa (koja je barem 300 dana u godini u kvaru) za ulazak u druge vlakove, što zapravo znači da nikamo ni ne možeš putovati jer nigdje drugdje ne možeš izaći.“

Nakon dostavljenih prijedloga HAKOM-u i HŽ-u zatraženo je izvješće o uvrštenim prijedlozima i daljnjim preporukama te se HŽ očitovao kako slijedi: „U svezi Vaše molbe za dostavom izvješća u kojem se utvrđuju potrebe za osiguravanjem boljeg pristupa i dostupnosti usluga u željezničkom prometu napominjem kako isto u formi izvješća nije izrađeno. Naime, u sklopu postupaka inspekcijskog nadzora Hrvatske regulatorne agencije za mrežne djelatnosti, izvršenih u nadzoru provedbe Uredbe (EZ) br. 1371/2007 Europskog parlamenta i Vijeća o pravima i obvezama putnika u željezničkom prometu, izrađene su službene bilješke u kojima je navedeno i stanje opreme željezničkih službenih mjesta (kolodvora i stajališta). Na navedenim mjestima je vidljiva potreba za boljim održavanjem postojećih objekata i uređivanjem istih kako bi bili pristupačniji putnicima, a posebno invalidnim osobama i osobama smanjene pokretljivosti. Dostupnost službenih mjesta i vozila za osobe smanjene pokretljivosti regulirana je navedenom Uredbom i to samo člankom 21. stavkom 1. U inspekcijskom nadzoru HŽ Infrastruktura d.o.o. kao upravitelj kolodvora je konstatirao kako se sve rekonstrukcije službenih mjesta i izgradnja novih radi u skladu s tehničkim specifikacijama interoperabilnosti (TSI-ovima), a HŽ Putnički prijevoz d.o.o. je, u svojstvu željezničkog putničkog prijevoznika u više navrata istaknuo kako su svi novi vlakovi niskopodni, te da posjeduju rampe za invalidne osobe.“

Predstavnik HŽ putničkog prijevoza d.o.o. navodi: „Uprava HŽ Putničkog prijevoza d.o.o. donijela je, pod brojem UP-60-9/16. od 22. prosinca 2016., Odluku o podršci/prijevozu osoba s invaliditetom i osoba smanjene pokretljivosti... U prilogu Odluke nalazi se postupak kod otpreme osobe s invaliditetom i osobe smanjene pokretljivosti (isto objavljeno i na <http://www.hzpp.hr/podrska-prijevoz-osoba-s-invaliditetom-i-osoba-smanjene-pokretljivosti?p=462&mp=463>). Što se tiče prijevoznih sredstava u 2015. godini, HŽ Putnički prijevoz d.o.o. je nabavio 16 elektromotornih vlakova, a u 2016. godini nabavljeno su još četiri elektromotorna vlaka i jedan dizel vlak. Radi se o dizel i elektromotornim niskopodnim garniturama koje imaju vlastitu rampu za ulazak/izlazak osoba s invaliditetom i osoba smanjene pokretljivosti. Rukovanje ugrađenom rampom na predmetnim garniturama je u nadležnosti strojovođe na vlaku za što su isti osposobljeni. Što se tiče vagona, HŽ Putnički prijevoz d.o.o. u svom vagonском parku ima tri putnička vagona s mogućnošću prijevoza osoba s invaliditetom i osoba smanjene pokretljivosti. U slučaju pravovremeno najavljenog prijevoza osobe s invaliditetom ovi vagoni uvrštavaju se u vlakove klasičnih sastava. Što se tiče edukacije osoblja HŽ Putničkog prijevoz d.o.o., ona se provodi kroz redovita poučavanja koja obuhvaćaju promjene prijevoznih uvjeta, ophođenje s putnicima i sl., no konkretno nije bilo poučavanja osoblja na temu načina ophođenja s osobama s invaliditetom. Ukoliko nam možete osigurati stručne predavače možemo kroz redovita poučavanja osoblja organizirati i ovaj segment poučavanja. Više o uputama se može pronaći na mrežnoj stranici: <http://www.hzpp.hr/podrska-prijevoz-osoba-s-invaliditetom-i-osoba-smanjene-pokretljivosti?p=462&mp=463> .“

Prema zaprimljenom odgovoru HŽ Infrastruktura d.o.o. navodi:

“...u 2015. i 2016. g., izgrađena su, odnosno obnovljena, sljedeća službena mjesta:

- stajalište Buzin (bočni peron, pothodnik, dizalo); dionica Okučani - Novska; stajalište Rajić (prilazna rampa, komunikacija putnika je pomoću pješačkog prijelaza u razini); kolodvor Okučani (visoki peroni, dizalo, pothodnik)

- Što se tiče planiranih aktivnosti, HŽ Infrastruktura d.o.o., prilikom gradnje novih i rekonstrukcije postojećih međunarodnih pruga, osigurava elemente pristupačnosti osobama s invaliditetom i osobama smanjene pokretljivosti u skladu s Uredbom Komisije EU br. 1300/2014 o tehničkoj specifikaciji za interoperabilnost u vezi s pristupačnošću željezničkog sustava Unije osobama s invaliditetom i osobama s ograničenom pokretljivošću. U tom smislu, svi projekti koji su trenutno u tijeku, kao i budućí, sadržavaju odgovarajuće projektirane elemente pristupačnosti (kose rampe, dizala, perone visine 0,55 ili 0.76 cm i dr.). Trenutno su u fazi izvođenja radova na izgradnji drugog kolosijeka na dionici Dugo Selo - Križevci i Gradec - Sveti Ivan Žabno, u sklopu kojih se izvode i radovi na uređenju i ostvarivanju uvjeta iz navedene Uredbe u sljedećim kolodvorima i stajalištima:

1. Dionica Dugo Selo - Križevci: kolodvor Dugo Selo, kolodvor Vrbovec, kolodvor Križevci, kolodvor Gradec (novi kolodvor), stajalište Božjakovina, stajalište Repinec

2. Dionica Gradec - Sveti Ivan Žabno: kolodvor Sveti Ivan Žabno

U pripremi su sljedeći projekti:

1. Dionica Križevci - Koprivnica - drž. granica... 2. Dionica Zaprešić - Zabok... 3. Dionica Vinkovci - Vukovar... 4. Dionica Zagreb Borongaj - Dugo Selo...

Naprijed navedeni projekti nalaze se u fazi završenosti Glavnih projekata za ishodenje građevinske dozvole, u postupku su dobivanje dozvola ili su već dobivene pojedine građevinske dozvole. U fazi izrade tehničke dokumentacije nalaze se dionice:

- Hrvatski Leskovac - Karlovac; Dugo Selo -Novska; Škrljevo - Rijeka - Jurdani.“

Prema dosadašnjim saznanjima od strane osoba s invaliditetom neka od mogućih rješenja koja bi unaprijedila usluge željezničkog prijevoza za osobe s invaliditetom su (Izvor: Agencija TravAble, 2016.):

1. **postavljanje prijenosnih mehaničkih podiznih platformi na svaki željeznički kolodvor u Republici Hrvatskoj** (vrlo mala investicija koja bi poslužila kao dugogodišnje prijelazno rješenje u dugotrajnom i skupom postupku osuvremenjivanja voznog parka)

2. **primjerena i suvremena obuka većeg broja vozača suvremenih niskopodnih vlakova s podiznim platformama** (čime bi se maksimalno iskoristili postojeći kapaciteti suvremenog voznog parka i educiranog osoblja)

3. **uključive izmjene univerzalnog dizajna koje bi povećale prihvatne kapacitete** kako postojećih tako i budućih suvremenih niskopodnih vlakova s podiznim platformama (ne postoje valjani razlozi ni izlike za to da takvi vlakovi mogu primiti tek jedna invalidska kolica)

4. **primjerena i suvremena obuka osoblja željezničkih kolodvora i vlakova o pravilnom rukovanju podiznim platformama i sigurnosnim vezovima predviđenim za invalidska kolica** (zbog čega bi se izbjeglo ugrožavanje sigurnosti putnika – osoba s invaliditetom i njihovih pratioca, a vlakovi zbog toga ne bi kasnili)

5. **bolja usklađenost službi HŽ-a** (čime bi se izbjegli veliki propusti u pripremi prijevoza te samom putničkom prijevozu osoba s invaliditetom)

6. **opća edukacija osoblja o pravilnom pristupu i potrebama putnika-osoba s invaliditetom**

7. **obvezno uključivanje aktivnih putnika-osoba s invaliditetom u savjetodavna tijela pri donošenju odluka usko povezanih s poboljšanjem kvalitete pružanja usluga njihovog prijevoza** (uključujući pretproizvodni i proizvodni proces, preinake i prilagodbe postojećih vlakova, pristup željezničkim kolodvorima i infrastrukturi, ulazak u vlakove, sigurnosna pitanja, dostojanstveno i profesionalno ophođenje itd.)

Mišljenje/Preporuka: Slijedom svega navedenog upoznati smo da su proteklih godina vidljiva značajna ulaganja u poboljšanje željezničkog prijevoza općenito, kako u vidu poboljšanja željezničke infrastrukture, tako i u vidu nabavke novih vlakova. Međutim, ne može se konstatirati da je željeznički prijevoz jednako dostupan svima. Stoga je potrebno i nadalje ulagati napore kako bi postojeće rampe

za invalidska kolica na željezničkim kolodvorima bile uvijek u funkciji, kako bi novi niskopodni vlakovi prometovali na što više različitih relacije te kako bi pristup informacijama o putovanjima bio još bolji i prilagođen svima za primanje

3.15.2.3. POMORSKI PRIJEVOZ

Jadrolinija je najveće društvo za linijski pomorski prijevoz putnika i tereta u Republici Hrvatskoj te je u 100% vlasništvu države. Tijekom 2016. godine Jadrolinija je prevezla ukupno 11,4 miliona putnika i 2,8 miliona vozila sa svojom flotom od 50 brodova (3 velika putnička trajekta za međunarodne linije, 34 trajekta u lokalnom putničkom prometu, 10 katamarana i 3 klasična broda) ukupnog kapaciteta oko 3.900 vozila i 30.000 putnika. Brodovi tijekom ljetne sezone obavljaju preko 600 polazaka dnevno, a najfrekventnije linije održavaju se kontinuirano 24 sata.

U svom očitovanju Jadrolinija je dostavila sljedeće podatke:

„U 2016. godini, sukladno zakonskim povlasticama za osobe s invaliditetom, ostvareno je ukupno 2.869 putovanja te je ukupna visina odobrenog popusta iznosila 80.386,00 kuna. Navedeni iznos ne potražuje se od državnog proračuna, a pravo se ostvaruje prilaganjem objave nadležnog županijskog ureda o invaliditetu. Dodatno, temeljem usvojenih komercijalnih uvjeta Jadrolinije, po povoljnijim uvjetima iskorišteno je i 895 putovanja od strane hrvatskih ratnih vojnih invalida s pripadajućim brojem od 748 vozila, gdje je ukupna visina odobrenog popusta iznosila 95.685,00 kuna. Kako bi dodatno olakšali prijevoz osobama s invaliditetom, Jadrolinija je u vlastitim komercijalnim uvjetima predvidjela i odobravanje popusta u iznosu od 90% za udruge i pojedinačne slučajeve teško oboljelih osoba i djece s posebnim potrebama s prebivalištem na otocima. Temeljem navedenog, iskorišteno je 320 putovanja s pripadajućim brojem od 210 vozila, a ukupna visina odobrenog popusta iznosila je 63.250,00 kuna. ...Dodatno bismo napomenuli kako kod brodova koji nisu opremljeni pristupnim rampama za osobe u invalidskim kolicima, Jadrolinijine posade stoje na raspolaganju svakom putniku te vrlo često i na vlastitim rukama osiguravaju i omogućavaju ukrcaj i daljnje kretanje po brodu. Nadalje, svi noviji brodovi u floti Jadrolinije imaju omogućen ukrcaj i pristup sanitarijama te je navedeno postalo standard usluge na našim brodovima. Istim ćemo se voditi prilikom daljnje obnove flote gdje se izričito vodi računa da se osobe s invaliditetom i osobe smanjenje pokretljivosti na što lakši način uključe u zajednicu te im se olakša njihova svakodnevnica.“

Preporuka: Pomorski prijevoz je potrebno učiniti dostupnijim osobama s najtežim invaliditetom kojima osobni automobil služi kao nužno pomagalo, jer javni prijevoz na otocima u Republici Hrvatskoj nije pristupačan za osobe s invaliditetom. U svim tim i takvim slučajevima, osobni automobil je osobama s najtežim stupnjem invaliditeta neophodan za njihovo nesmetano kretanje i dostupnost svih usluga. Kako je i ranije predlagano, pravo na oslobađanje plaćanja karte za osobni automobil koji imaju u svom vlasništvu imale bi samo osobe s invaliditetom, i to osobe s najtežim tjelesnim oštećenjima, odnosno one kod kojih je utvrđeno tjelesno oštećenje koje ima za posljedicu nesposobnost donjih ekstremiteta 80% ili više postotaka, HRVI sa 100% tjelesnog oštećenja te osobe kojima je utvrđeno tjelesno oštećenje osjetila vida od 100%, a čiji ukupni broj iznosi aproksimativno 1/5 ukupnog broja dosadašnjih korisnika Jadrolinijinih plovila, odnosno otprilike 540 osoba godišnje. Nadalje, polazeći od pretpostavke da je cijena karte za prijevoz osobnog automobila u prosjeku pet puta veća od cijene prijevozne karte samo za osobu, došli smo do okvirnog podatka da bi se sadašnji iznos izdvojen za subvencioniranje ove povlastice udvostručio te smo o svemu navedenom u nekoliko navrata obavijestili Ministarstvo financija od kojeg nismo do današnjeg dobili očitovanje. Slijedom navedenog Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom preporučuje aktualizirati razmatranje ove teme.

3.15.2.4. ZRAČNI PRIJEVOZ

Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom se zamolbom obratila osoba koja se kreće u invalidskim kolicima tražeći podršku kako bi izbjegla neželjene situacije u zračnom prijevozu. „...Obraćam vam se kao osoba sa stopostotnim invaliditetom u elektromotornim invalidskim kolicima koja 13. listopada putuje iz Zagreba za Dakar te vam u prilogu šaljem detalje leta. U mojem prethodnom međunarodnom letu iz Zagreba za Lisabon, unatoč svim mojim upozorenjima i apelima da se osobito pripazi na navedena kolica kao moje neophodno pomagalo bez kojeg se nikako ne mogu kretati, netko od osoblja zračne luke ostavio je kolica u Zagrebu. Budući da prvo putujem Croatia Airlinesom, pa zatim

IberiaAirlineom, mogućnost ponovnog gubitka kolica udvostručuje se, stoga vas molim da dodatno upozorite osoblje kako pristupiti jednom takvom životno važnom pomagalu da mi ovoga puta ne bi zagubili niti oštetili kolica. Također vas molim za savjet kako je takva kolica najbolje ukrcati u zrakoplov (je li to najbolje učiniti uobičajenim postupkom ili postoji kakav sigurniji način ako se kolica tretiraju kao nekakav specialhandling teret) te za odgovor hoće li mi kolica biti dostupna u Bruxellesu gdje mijenjam zrakoplovnu kompaniju ili će ih osoblje zračne luke u Bruxellesu automatski preuzeti i ukrcati u zrakoplov kompanije IberiaAirline.“

Nakon zaprimljene zamolbe stranke pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je zatražila informacije od zračne luke između ostalog navodeći: *“...Iako je privremeni gubitak prtljage neugodnost za sve putnike, bez invalidskih kolica kao ortopedskog pomagala osobama s invaliditetom onemogućeno je kretanje. Zbog toga nas zanima je li odnosno na koji je način dodatno reguliran ukrcaj i prijevoz invalidskih kolica kako bi se spriječila mogućnost njihova gubitka i oštećivanja odnosno što se može poduzeti kako bi se smanjila mogućnost pojavljivanja takve neželjene situacije. Postupajući po ovoj pritužbi mogli smo se uvjeriti da na web stranicama Međunarodne zračne luke Zagreb postoje informacije o pomoći koja se osigurava osobama s invaliditetom sukladno Uredbi (EZ) br. 1107/2006 Europskog parlamenta i Vijeća o pravima osoba s invaliditetom i osoba smanjene pokretljivosti u zračnom prijevozu. Iz tih informacija se može zaključiti da se u Međunarodnoj zračnoj luci Zagreb primjenjuju svi potrebni standardi koju omogućuju ravnopravnost osoba s invaliditetom pri korištenju usluga zračne luke. Dodatno nas zanima je li sukladno članku 12. Uredbe za osoblje Međunarodne zračne luke Zagreb osigurano osposobljavanje o potrebama osoba s različitim vrstama invaliditeta kao i osposobljavanje iz područja jednakopravnosti osoba s invaliditetom i podizanja svijesti o invaliditetu.“*

U svom odgovoru Međunarodna zračna luka Zagreb navodi sljedeće:

„Događaj o kojem putnik ... piše dogodio se prije otprilike tri godine dok je Međunarodnom zračnom lukom Zagreb upravljalo društvo Zračna luka Zagreb d.o.o. Prema informacijama kojima raspolažemo iz tog vremena, navodimo da su putnikova invalidska kolica nakon što je putnik prebačen na službena kolica za ukrcavanje na zrakoplov, išla odvojeno na sigurnosni pregled na RTG uređaj u prostorije objekta Cargo (jedino je tamo dovoljno veliki uređaj za pregled takvih kolica po gabaritima i težini). Nakon što je obavljen sigurnosni pregled, kolica su vraćena u sortirnicu prtljage radi ukrcaja u zrakoplov, ali je na žalost putnikov zrakoplov u međuvremenu odletio i kolica su ostala u Zagrebu. Isti dan navečer putnikova kolica su poslana putniku prvim mogućim zrakoplovom preko Frankfurta za Porto. Nakon ovog događaja, poduzeto je niz mjera kako se ovakva situacija više ne bi ponovila, pa je uspostavljena bolja komunikacija i prosljeđivanje potrebnih informacija među svim uključenim službama kao i osobljem uključenim u poslove prihvata i otpreme putnika i prtljage. Nadalje, radi pojašnjenja, Međunarodna zračna luka Zagreb d.d., Ulica Rudolfa Fizira 1, Velika Gorica i Republika Hrvatska sklopili su Izmjene br. 2 Ugovora o koncesiji za izgradnju i upravljanje zračnom lukom Zagreb od 2. prosinca 2013. godine te je društvo Međunarodna zračna luka Zagreb d.d. sukladno tom Ugovoru postalo Koncesionar i stekao isključiva upravljačka prava na 30 godina na području zračne luke Zagreb. Na dan 5. prosinca 2013. godine Međunarodna zračna luka Zagreb d.d. je kao Koncesionar preuzeo upravljanje zračnom lukom Zagreb i zajedno sa svojim povezanim društvima započeo pružanje usluga zračne luke odnosno započeo s obavljanjem svih djelatnosti preuzetih od društva Zračna luka Zagreb d.o.o. Međunarodna zračna luka Zagreb d.d. je sa svojim podizvođačem - sadašnjim pružateljem usluga kontrolnog pregleda putnika i prtljage dogovorio da se kod naprijed opisanih slučajeva kad god je moguće koristi alternativna vrsta pregleda kolica koja se obavlja na izlazu 7, te nakon što invalidska kolica prođu sigurnosni pregled idu odmah u sortirnicu, što znači da nema eventualnog gubitka vremena koji može uzrokovati naprijed opisanu situaciju. Iz navedenog je vidljivo da Međunarodna zračna luka Zagreb d.d. je poduzela i poduzima mjere kako bi spriječili ponavljanje ovakve neželjene situacije. Također, u kontekstu upita koji smo primili, ovo je bio jedini i izolirani slučaj te od tog događaja više nismo imali istih ili sličnih situacija s prtljagom koja putnicima-osobama s invaliditetom predstavlja pomagalo za kretanje, što dokazuju mnoga putovanja drugih putnika koja su se sa zračne luke Zagreb odvila bez sličnih problema, a između ostalog i sam g. ... to može potvrditi svojim kasnijim putovanjima sa zračne luke Zagreb.

...Nastavno na tražene dodatne informacije da li je za osoblje Međunarodne zračne luke Zagreb d.d. osigurano osposobljavanje o potrebama osoba s različitim vrstama invaliditeta kao i osposobljavanje iz područja jednakopravnosti osoba s invaliditetom i podizanja svijesti o invaliditetu u skladu s odredbama Uredbe (EZ) br. 1107/2006 Europskog parlamenta i Vijeća o pravima osoba s invaliditetom i osoba smanjene pokretljivosti u zračnom prijevozu, očitujemo se sljedeće: Međunarodna zračna luka Zagreb d.d. u svom školskom centru provodi sve programe osposobljavanja uključujući i program osposobljavanja za PRM putnike (eng. PersonwithReducedMobility). Sukladno propisima, program osposobljavanja i instruktori u školskom centru Međunarodne zračne luke Zagreb d.d., odobreni su od strane Hrvatske agencije za civilno zrakoplovstvo (CCAA), dok su programi osposobljavanja prethodno usklađeni s ranije navedenom Uredbom. Također možemo potvrditi da su radnici koji rade u neposrednom kontaktu s kategorijom PRM putnika prošli potrebno školovanje o potrebama osoba s različitim vrstama invaliditeta kao i osposobljavanje iz područja jednakopravnosti osoba s invaliditetom i podizanja svijesti o invaliditetu.“

Povodom otvaranja novog terminala Zračne luke Franjo Tuđman (ranije Međunarodna zračna luka Zagreb) Hrvatske udruge paraplegičara i tetraplegičara (HUPT) dostavila je pravobraniteljici za osobe s invaliditetom na znanje sljedeći dopis upućen Zračnoj luci Franjo Tuđman: „...zahvaljujemo vam na mogućnosti što su naši predstavnici osobe koje se kreću u invalidskim kolicima imali priliku sudjelovati na testiranju nove zračne luke Zagreb. Razveselilo nas je kad smo vidjeli prilagođene sanitarne čvorove, toteme i opću prilagodbu.

Ipak smo slobodni ukazati vam na određene nedostatke koje smo uspjeli uočiti, iako su još uvijek trajali radovi na uređenju prostora kada su oni bili na testiranju zračne luke.

Radi se o: nespuštenom rubniku odmah na ulasku u terminal (na gornjem katu); šalter za osobe s invaliditetom na check-inu nije izveden na propisanoj razini za pultove na javnim mjestima; nije bio utvrđen postupak kod preuzimanja kolica i transfernog leta (na većini aerodroma se kolica preuzimaju u gateu dok je trenutna praksa na starom terminalu bila preuzimanje kolica u prostoru s ostalom prtljagom. Vjerujemo i molimo da se ovi manji nedostaci uklone na vrijeme, kako bi na obostrano zadovoljstvo putovanja i boravak na aerodromu protekli na obostrano zadovoljstvo. Zamolba za uklanjanje ovih nedostataka smatramo kulturološkim, socijalnim, a i zakonskom obvezom za ovakve građevine. Prilikom obilaska, budući da su još bili u tijeku radovi nije bilo moguće pregledati pristupačnost restorana i drugih sadržaja poput toaleta i sl. te vas ovim putem molimo da i te sadržaje imamo priliku ocijeniti na vrijeme.“

Od Hrvatske agencije za civilno zrakoplovstvo kao nadležnog tijela za provedbu zaštite prava putnika u zračnom prijevozu (sukladno Uredbi (EZ) 261/2004 Europskog parlamenta i Vijeća) zaprimili smo informaciju kako je tijekom 2016. godine zaprimljen jedan prigovor koji je bio podnesen od putnika sa smanjenom pokretljivošću.

Preporukapravobraniteljice za osobe s invaliditetom je da se završnim radovima na novom terminalu Zračne luke Franjo Tuđman omogućí ispunjavanje svih zakonskih i podzakonskih obveze o osiguravanju pristupačnosti osobama s invaliditetom na koje su upozoreni i tijekom testiranja. Navedeno posebno s obzirom da se sada dodatni naponi mogu uložiti bez potrebe osiguravanja dodatnih financijskih sredstava budući da su završni radovi na samom terminalu još uvijek u tijeku.

3.15.3. STANOVANJE

Tijekom 2016. godine kao i u proteklim razdobljima prituživale su nam se osobe s invaliditetom radi nemogućnosti ostvarivanja prava na nesmetano kretanje, a vezano uz stambeni prostor.

Naime, obraćale su nam se osobe s invaliditetom i njihovi bližnji koji su zbog posljedica nesreće ili bolesti ostale nepokretne ili polupokretne na donje ekstremitete (korisnici ortopedskih pomagala).

Osobe s invaliditetom u svakodnevnicu se suočavaju sa siromaštvom jer nemaju sredstava za pokrivanje iznimno visokih troškova posljedica invaliditeta.

Kada se radi o vlastitom stanu ili kući, pitanje prilagodbe istoga za potrebe kretanja osobe s invaliditetom odgovornost je samog vlasnika odnosno njegove obitelji; u tom slučaju potrebne

preinake i adaptacije prostora stanovanja ovise isključivo o materijalnim mogućnostima vlasnika. Od strane državnih tijela ili institucija ne postoje mogućnosti su/financiranja ovih prilagodbi pod povoljnijim uvjetima.

Međutim, problem je i osobama s invaliditetom koje žive u stambenim jedinicama čiji su vlasnici, ali su dio manjih ili većih stambenih cjelina sa zajedničkim suvlasničkim prostorima. U ovim slučajevima za potrebe prilagodbi za kretanje osoba s invaliditetom postoje zakonske mogućnosti, ali su one teško ostvarive u slučajevima kada nije moguće dobiti suglasnost svih suvlasnika ako sredstva za tu namjenu treba osigurati iz zajedničke pričuve. U svim drugim slučajevima koji se tumače kao zajedničke poboljšice, Zakon o vlasništvu i drugim stvarnim pravima („Narodne novine“, br. 91/96, 68/98, 137/99, 22/00, 73/00, 129/00, 114/01, 79/06, 141/06, 146/08, 38/09, 153/09, 143/12, 152/14) ne propisuje obvezu usuglašavanja ostalih suvlasnika, no poboljšica ovisi o (ne)postojanju potrebnih sredstava pričuve.

Kada se radi o zamjeni ili kupovini druge nekretnine vrlo često ista mora biti veće kvadrature, a što znači i potrebna veća financijska sredstva. U većini slučajeva radi se o preseljenju u veće i pristupačnije stanove za osobe koje se kreću u inv. kolicima. S obzirom da su prisiljene još i plaćati porez na promet nekretnina (nije im prva nekretnina) navedeni novi stan je za njih neostvariv.

Jedinice lokalne, regionalne (područne) samouprave (dalje: JIRS) sukladno raspoloživim mogućnostima osiguravaju stambeno zbrinjavanje sa zaštićenom najamninom osobama koje niti na koji način ne mogu riješiti pitanje stanovanja. U gotovo svim odlukama je pitanje invaliditeta ili bolesti vrednovano s više bodova. Jednako tako JIRS sudjeluju i u plaćanju troškova stanovanja; u pravilu ne raspoložuju dovoljnim brojem stambenih jedinica prilagođenih osobama s invaliditetom.

Međutim, navedeni problemi nisu jedini, postoji niska svijest i među samim građanima – sustanarima. **Iskustvo osoba s invaliditetom:** *Pravobraniteljici se pritužila grupa stanara stambene zgrade u Šibeniku upozoravajući nas na propuštanje razumne prilagodbe. Iz predmetne pritužbe kao i priložene dokumentacije proizlazi kako stanari prva dva kata nisu u mogućnosti koristiti lift jer na istima nisu predviđeni niti izvedeni ulazi/izlazi iz istih. Tako da stanari 2. kata koji se otežano kreću idu liftom do 3. kata i onda jedan kat dolje pješke. Ujedno su stanari zajedno s predstavnikom suvlasnika pokrenuli inicijativu otvaranja vrata za lift što bi po predračunu kojeg je izradila tvrtka koja se, inače brine o liftu, iznosilo ukupno 35.000,00 kn s PDV-om. U pričuvi je na raspolaganju trenutačno oko 60 tisuća kuna. Temeljem navedenog, sazvan je skup stanara kojem se odazvalo jedva 15-ak osoba. Došli su samo neki stanari prvog i drugog kata jer su tri stana iznajmljena pa se do vlasnika nije na brzinu uspjelo doći, dok ostali vlasnici stanova nisu zainteresirani za ovu problematiku jer ih se „ne tiče“.*

Nakon zatraženog očitovanja u kojem se predstavnik suvlasnika poziva na nezainteresiranost suvlasnika upoznajemo ga sa zakonskim mogućnostima koje Zakon o vlasništvu omogućava.

Predstavniku suvlasnika smo radi boljeg razumijevanja i postizanja pozitivnog rezultata citirali odredbe Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima („Narodne novine“, 91/96, 68/98, 137/99, 22/00, 73/00, 129/00, 114/01, 79/06, 141/06, 146/08, 38/09, 153/09 i 143/12) čl. 87 st. 3 propisuje da „Iznimno od odredbe st. 1 ovog članka, pristanak svih suvlasnika nije potreban ni za poboljšicu kojom se na zajedničkim dijelovima i uređajima nekretnine osigurava nesmetan pristup, kretanje i rad osobama smanje pokretljivosti“.

Uz požurivanje postupka, uputili smo i preporuku jer je postojalo nerazumijevanje od strane suvlasnika, ali i nedovoljna angažiranost predstavnika stanara unatoč postojanju financijskih sredstava za provedbu prilagodbe. Nakon što su inicijatori pritužbe peticijom prikupili potpise, pokrenuta je realizacija projekta koji je prema našim saznanjima od stranke dovršen do kraja izvještajnog razdoblja te je osiguran pristup svim katovima.

Iskustvo osoba s invaliditetom: *Pravobraniteljici se obratila stranka, suprug osobe s invaliditetom pritužujući se da im Gradski urbanistički plan i Urbanistička pravila zabranjuju dogradnju dizala. Nekoliko osoba s invaliditetom i osoba smanjene pokretljivosti žive u stambenoj zgradi šesterokatnici koja ima pristupačan ulaz – kosinu, međutim nema osigurano kretanje po zgradi s obzirom nepostojanje dizala. Zainteresirani stanari su podnijeli zahtjev za dogradnjom panoramskog dizala.*

Međutim isti je odbijen, a iz obrazloženja Gradskog ureda za prostorno uređenje, izgradnju Grada, graditeljstvo, komunalne poslove i promet, proizlazi da nije moguće izdavanje akta za dogradnju dizala uz stambenu zgradu zbog neusklađenosti takvog zahvata s odredbama prostornog plana za predmetno područje. U zaprimljenom očitovanju Gradski ured tumači da dogradnja panoramskog dizala prema Zakonu o gradnji („Narodne novine“, br. 153/13) predstavlja rekonstrukciju građevine kojom se mijenja usklađenost građevine s lokacijskim uvjetima u skladu s kojima je izgrađena te se izvedbi građevinskih radova može pristupiti na temelju pravomoćne građevinske dozvole, a graditi se mora u skladu s tom dozvolom. Takvo pravno stajalište i tumačenje je u potpunosti suprotno s odredbama čl. 3. st. 1. toč. 6. i čl. 5. st. 1. toč. 1. Pravilnika o jednostavnim i drugim građevinama i radovima („Narodne novine“, br. 79/14, 41/15 i 75/15 koji navodi: „Na stubama, hodnicima i drugim prostorima na pristupima građevini i unutar građevine te na javnim površinama radi omogućavanja nesmetanog pristupa i kretanja osobama s teškoćama u kretanju ako se time ne narušava funkcija i namjena građevine, ako se ne utječe na ispunjavanje temeljnih zahtjeva za građevinu mehaničke otpornosti i stabilnosti.“... „Na postojećoj građevini kojima se poboljšava ispunjavanje temeljnih zahtjeva za građevinu, a kojima se ne mijenja usklađenost te građevine s lokacijskim uvjetima u skladu s kojima je izgrađena.“ Također, Zakonom o potvrđivanju Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i Fakultativnog protokola uz Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom („Narodne novine“, MU, br. 06/07 i 5/08), u dijelu koji govori o pristupačnosti u članku 9. propisano je:

1. Države stranke ove Konvencije poduzet će odgovarajuće mjere osiguravanja pristupačnosti osobama s invaliditetom, izgradnjom okruženja, ... kako u urbanim, tako i u ruralnim područjima, na ravnopravnoj osnovi, kako bi osobama s invaliditetom osigurale život neovisan o tuđoj pomoći i potpuno sudjelovanje u svim područjima života. Ove će se mjere, koje će uključivati identifikaciju i uklanjanje prepreka i barijera pristupačnosti, primjenjivati, među ostalim, na: (a) **građevine**, ceste, prijevoz i druge zatvorene i otvorene prostore, uključujući škole, **stambene zgrade**,...

Smatramo da se u slučaju navedenog zahvata nikako ne radi o gradnji ili nadogradnji, već postavljanju sredstva opreme-uređaja pomagala u kretanju, sukladno čl. 4 Zakona o potvrđivanju Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i Fakultativnog protokola uz Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom. Prema tome, radi se o uređaju za vertikalno savladavanje visinskih razlika kojim se osobama s invaliditetom i dalje omogućava nesmetano kretanje, a koji ni na koji način ne pričinjava štetu, a niti se ugrožavaju susjedne građevine.

Sukladno navedenom pravobraniteljica je zatražila sastanak s nadležnim tijelima kako bi se iznašli načini rješavanja dogradnje dizala.

Do kraja izvještajnog razdoblja predviđeno je da pravobraniteljica uputi preporuku za izmjenu GUP-a jer je predviđena javna rasprava i savjetovanje o prijedlogu izmjena do lipnja 2017. godine.

Zakon o gradnji

Povodom pokrenutog postupka e-Savjetovanja o Prijedlogu Zakona o izmjenama i dopunama **Zakona o gradnji** pravobraniteljica za osobe s invaliditetom uputila je mišljenje.

Smatramo da će predloženi tekst, konkretno predloženi tekst odredbe članka 3. (koja se odnosi na sada važeću odredbu članka 16.) svojom primjenom u bitnome otežati ostvarivanje prava osoba s invaliditetom na osiguravanje nesmetanog pristupa i kretanja, koje je uređeno odredbom članka 16. stavka 2. važećeg Zakona. Naime, tijekom rada, Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom uočila je značajni porast pritužbi osoba s invaliditetom radi administrativnih poteškoća koje se pojavljuju prilikom ugradnje / dogradnje dizala, a kojima je cilj osiguravanje nesmetanog pristupa osoba s invaliditetom i smanjene pokretljivosti mjestu stanovanju i nesmetanog kretanja.

Između ostalog se pojavljuju sljedeći problemi:

1. Ukoliko se dizalo ugrađuje s vanjske strane na fasadi stambene zgrade - kada u stubištu nema dovoljno prostora, površina i volumen okna dizala povećava građevinsku bruto površinu i volumen zgrade koja se po smjernicama prostornih planova ne smije povećavati te takav zahvat postaje automatski neizvediv. Svako povećanje površine / volumena, dovodi do novih odnosa u zgradi, upisa u katastar, korekcije elaborata, etažiranja, upisa u zemljišne knjige - pa se vraćamo na dokaz legalnosti (lokacijsku, građevinsku dozvolu) uporabnu dozvolu.

2. Ukoliko se dizalo ugrađuje u unutarnji prostor postojeće zgrade - predmetnim propisom nije jednoznačno navedeno, da se ugradnja ne smatra rekonstrukcijom cijele zgrade. To dovodi do mnoštva različitih tumačenja od strane voditelja postupaka različitih ureda - kod tehničkog pregleda i uporabne dozvole kao i do različitih tumačenja javno pravnih tijela...

Ukoliko je ugradnja rekonstrukcija cijele zgrade - podrazumijeva se osim suglasnosti svih suvlasnika, legalnost objekta, potvrde mjerodavnih javnopravnih tijela na glavni projekt, sudjelovanje na tehničkom pregledu i uporabnoj dozvoli – za cijelu zgradu. Postojeće zgrade nemaju sve status legalnosti, nisu sve usklađene sa sada važećim propisima i zakonima, naročito u pogledu temeljnih zahtjeva – zaštite od požara, toplinskoj zaštiti i uštedi energije itd. Izrada svih traženih projekata i potrebnih revizija, u svrhu ishođenja Potvrda na projekt od javnopravnih tijela, povećava investiciju u fazi projekta, ali i cjelokupnu investiciju. Uz izvođenje i osiguranje pristupačnosti investitor je u obvezi izvesti i kompletnu rekonstrukciju postojeće zgrade vezano uz zaštitu od požara, energetska efikasnost te sve traženo važećim zakonima.

U odnosu na gore navedeno predložili smo:

Učiniti iznimku u slučajevima osiguravanja nesmetanog pristupa i kretanja osoba s invaliditetom i osoba smanjenje pokretljivosti na način:

- da površina i volumen okna za dizalo, kada se radi o ugradnji ili dogradnji uređaja i drugih elemenata za savladavanje visinskih razlika (dizala, podiznih platformi i sl.), ne ulazi u obračun površina postojećih zgrada.

Mišljenja smo da odredbe Zakona o gradnji moraju biti u skladu s člankom 9. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom gdje ističemo obveze RH.

Slijedom navedenoga mišljenja smo da kada se radi o ugradnji/dogradnji dizala u svrhu otklanjanja arhitektonskih prepreka, odnosno savladavanju visinskih razlika koje onemogućavaju nesmetano kretanje osobama s invaliditetom i osobama smanjenje pokretljivosti, odredbe Zakona o gradnji moraju biti u skladu s citiranim člankom 9. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom. Uz navedeno, predložili smo izostaviti stavak 3. članka 16 važećeg Zakona budući da ne nalazimo osnova da se suglasnost za odstupanje od temeljnih zahtjeva za građevinu, neosnovano upućuje na nadležnost Ministarstva nadležnog za poslove socijalne skrbi. Do kraja izvještajnog razdoblja imamo saznanja da navedeni prijedlog nije usvojen.

Preporuke:

-potrebno je prioritetno uvesti planirane kvote prilagođenih stanova te definirati politiku adaptacije/prilagodbe stanova i subvencioniranja prilagodbi na stanovima u privatnom vlasništvu.

-Vlada bi trebala osigurati elemente pristupačnosti za stanovanje u skladu s načelima univerzalnog dizajna kako bi se omogućilo samostalno stanovanje osobama s invaliditetom.

-preporučujemo da se donese Zakon o socijalnom stanovanju.

-preporučujemo jedinicama lokalne i regionalne samouprave da svojim sugrađanima osiguraju elemente pristupačnosti apliciranjem na natječaje strukturnih fondova EU.

-osnivanje zaklade/fonda financiranog iz različitih izvora iz čijih bi se sredstava mogle financirati potrebne prilagodbe nepristupačnih stanova u privatnom vlasništvu.

-provesti analizu stanja i broja osoba s invaliditetom u potrebi za pristupačnim stanovima (kroz planove savjeta za socijalnu skrb) i potreba za različitim vidovima podrške uključujući lepezu usluga i pristupačnih stambenih prostora

-zatražiti od Ministarstva za upravljanje državnom imovinom popis nekretnina u vlasništvu države koje bi se mogle staviti u funkciju organiziranog stanovanja za potrebe stanovanja prilagođenog osobama s invaliditetom.

3.15.3.1. POREZNA REFORMA

Iskustvo osobe s invaliditetom: *Početak 2016. godine putem elektronske pošte pravobraniteljici se obratila zamolbom stranka, suprug osobe s invaliditetom oboljele od multiple skleroze. Stranka navodi kako njegova supruga boluje od multiple skleroze, što joj s vremenom stvara sve veće probleme pri kretanju. Stanuju u stambenoj zgradi u Zagrebu na katu, međutim zgrada nema dizalo. Po dogovoru s predstavnikom stanara i ostalim stanarima zgrade, stranka želi ugraditi dizalo, s time da bi polovicu*

troškova snosila sama stranka, a drugu polovicu bi financirali iz zajedničke pričuve. Stranka se obratila Uredu s upitom može li ostvariti pravo na oslobođenje od plaćanja poreza na dodanu vrijednost prilikom navedene preinake zgrade koja se smatra poboljšicom jer osigurava nesmetano kretanje osoba s invaliditetom i drugih teže pokretljivih osoba. Prema postojećim propisima, a to je Zakon o porezu na dodanu vrijednost („Narodne novine“, br. 73/13, 99/13, 148/13, 153/13, 143/14) takvo oslobođenje nije predviđeno za ugradnju elemenata pristupačnosti, stoga je Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom naveo stranci kako je predlagao (ali nije prihvaćeno) izmjene propisa, međutim pripremiti će ponovo prijedlog izmjene navedenog Zakona kojim bi se uvele takve olakšice. U preporuci se pozivala na temeljne slobode osoba s invaliditetom te suzbijanje svih oblika diskriminacije zbog invaliditeta sukladno Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom („Narodne novine“, MU, br. 6/07, 5/08) koja u čl. 2. definira „razumnu prilagodbu“ kao: „... potrebnu i odgovarajuću prilagodbu i podešavanja, koja ne predstavljaju neproporcionalno ili neprimjereno opterećenje, da bi se u pojedinačnom slučaju, tamo gdje je to potrebno, osobama s invaliditetom osiguralo ravnopravno uživanje ili korištenje svih ljudskih prava i temeljnih sloboda na ravnopravnoj osnovi s drugima...“. Navedena Konvencija također nalaže osiguravanje svih elemenata pristupačnosti, odnosno uklanjanje svih prepreka koje mogu otežati ili onemogućiti kvalitetno življenje u zajednici. Čl. 9. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom govori o pristupačnosti i obvezi koju Republika Hrvatska ima kako bi osobama s invaliditetom osigurala osnovne preduvjete za ostvarenje svih drugih prava.

S obzirom na sve ranije izneseno, a uzevši u obzir odredbe propisa koji reguliraju razumnu prilagodbu, univerzalni dizajn, pristupačnost i korisnost navedene preinake za sve stanare dotične stambene zgrade, pravobraniteljica je zatražila i informacije o mogućnostima dobivanja olakšica odnosno sufinanciranja od strane jedinice lokalne samouprave na način, da se podmire samo troškovi plaćanja poreza na dodanu vrijednost za učinjenu preinaku. Predloženo sudjelovanje Grada Zagreba u snošenju troškova navedene preinake bio bi dobar primjer pozitivne prakse jedinice lokalne samouprave, a samim time i značajan doprinos Grada Zagreba inkluziji osoba s invaliditetom u društvo te ostvarivanju ustavnog načela jednakosti svih građana Republike Hrvatske. U svom očitovanju grad Zagreb navodi kako: „...Za izgradnju dizala za osobe s invaliditetom potrebno je izraditi tehničku dokumentaciju sukladno Pravilniku o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti („Narodne novine“, br. 78/13), Zakonu o gradnji („Narodne novine“, br. 153/13) i Zakonu o prostornom uređenju i gradnji („Narodne novine“, br. 153/13). Ako se izgradnjom dizala ulazi u dio konstruktivnih elemenata zgrade, potrebna je izrada glavnog projekta i ishodenje građevinske dozvole. U programu gradnje objekata i uređaja komunalne infrastrukture na području grada Zagreba u 2016. godini u planu je izjednačavanje mogućnosti za osobe s invaliditetom na javnim površinama i objektima javne namjene. Nismo u mogućnosti realizirati zahtjev za sufinanciranje izgradnje dizala za osobe s invaliditetom za ulaz u zgradu..., budući da se radi o katastarskoj čestici i stambenoj zgradi u privatnom vlasništvu.“

Porezna uprava, Ministarstvo financija je u rujnu 2016. u odgovoru stranci navela sljedeće: „... obratio nam se sa zamolbom za oslobođenje od plaćanja poreza na dodanu vrijednost (dalje: PDV) na nabavu i ugradnju dizala za teško pokretne osobe u stambenoj zgradi u kojoj živi s obitelji obzirom da je njegova supruga nedavno oboljela od multiple skleroze. Ističe kako je njegova obitelj spremna financirati 50% vrijednosti ukupnog troška spomenutog dizala koji iznosi 300.000,00 kuna dok bi ostatak podijelili s ostalim stanarima. Podnositelj upita navodi kako se u vezi predmetne situacije obratio nadležnim državnim institucijama kako bi se troškovi nabave i ugradnje predmetnog dizala umanjili za trošak PDV-a, te je u vezi istog putem telefona kontaktirao više poduzeća i ustanova, i to: HZZO, Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo socijalne politike i mladih, Ured gradonačelnika grada Zagreba, porezne savjetnike te Udrugu za promicanje istih mogućnosti (UPIM), a planira i posjet Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom. Na postavljen upit odgovaramo u nastavku: Pristupanjem Republike Hrvatske Europskoj uniji hrvatsko zakonodavstvo moralo se uskladiti s pravnom stečevinom Europske unije, što podrazumijeva i područje oporezivanja PDV-om koje je u potpunosti usklađeno s Direktivom Vijeća 2006/112/EZ o zajedničkom sustavu PDV-a. Predmet oporezivanja PDV-om je sukladno čl. 4. st. 1. točkama 1. i 3. Zakona o porezu na dodanu vrijednost („Narodne novine“, br. 73/13, 99/13, 148/13,

153/13 i 143/14, dalje: Zakon o PDV-u) isporuka dobara i obavljanje usluga u tuzemstvu uz naknadu koje obavi porezni obveznik koji djeluje kao takav. Osobe koje nisu porezni obveznici su krajnji potrošači i zaračunani porez snose kao trošak, odnosno nemaju pravo na odbitak odnosno povrat PDV-a, a oporezivanje krajnje potrošnje je i svrha oporezivanja PDV-om. Odredbama Zakona o PDV-u nije propisana mogućnost oslobađanja od plaćanja PDV-a koji građanin kao krajnji potrošač treba platiti pri kupnji dobara, u konkretnom slučaju dizala za teško pokretne osobe u stambenoj zgradi, kao ni mogućnost povrata PDV-a nakon kupnje predmetnog dizala. Stoga, Porezna uprava mimo zakonskih odredbi nema mogućnost oslobađanja od plaćanja PDV-a, kao ni mogućnost povrata PDV-a.“

Kako je u 2016. godini bila aktualna izmjena propisa koji se tiču poreza (porezna reforma) Ministarstvu financija uputili smo prijedlog za izmjene zakona.

1. Prijedlog Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o porezu na dodanu vrijednost

- U prijedlogu Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o porezu na dodanu vrijednost u dijelu koji se odnosi na porezna oslobođenja, u članku 40. iza stavka 7. dodati novi stavak 8. koji glasi: „PDV-a su oslobođena dobra i usluge (uključujući izvođenje radova) kojima se osigurava nesmetan pristup, kretanje i rad osobama s invaliditetom koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica kao što su postavljanje ili ugradnja kosina, platformi, lifta i drugih uređaja u građevinama stambene namjene. Ovo oslobođenje odnosi se na fizičke osobe.“

Dosadašnji stavak 8. postaje stavak 9.

Obrazloženje: Činjenica je da je ukinuto porezno oslobođenje za osobe koji u svom vlasništvu stječu prvu nekretninu, također, svatko danas, sutra može postati osoba koja se kreće uz pomoć invalidskih kolica, te da ona tada mora kompletno preurediti svoj životni prostor kako bi se mogla kretati, a također i prostor stambene zgrade u kojoj stanuje. Navedeno iziskuje enormno velike troškove koje ta osoba ima, uz sve zdravstvene troškove koje također mora nadoknaditi, što sve predstavlja nepremostivi problem za takvu osobu i njezinu obitelj. Krajnja posljedica je da osoba s invaliditetom ostaje uskraćena za pravo na nesmetano kretanje, odnosno potpuno je ovisna o članu obitelji koji će je morati doslovno fizički nositi izvan stambene zgrade a sve u svrhu osiguravanja prava na život i izlazak odnosno pravo na kretanje zbog kojeg razloga i potrebe smo istaknuli i gore navedeni prijedlog. Prijedlog nije prihvaćen.

2. Prijedlog Zakona o porezu na dohodak

- U prijedlogu Zakona o porezu na dohodak u članku 14. stavku 4. u tablici pod rednim brojem 13. iza riječi doplatka za pomoć i njegu staviti zarez i ubaciti riječi: „osobnu invalidninu“.

Obrazloženje: Navedeno zbog razloga što su i pravo na doplatku za pomoć i njegu i pravo na osobnu invalidninu novčana prava koja proizlaze iz Zakona o socijalnoj skrbi („Narodne novine“ br. 157/13, 152/14, 99/15 i 52/16), a koja se dodjeljuju osobama s invaliditetom s težim i teškim oštećenjem zdravlja gdje je prema Listi težine i vrste invaliditeta – oštećenja funkcionalnih sposobnosti osobna invalidnina se dodjeljuje za teže vrste oštećenja zdravlja u odnosu na doplatku za pomoć i njegu (osobna invalidnina stupac 4 liste, dok se doplatku za pomoć i njegu dodjeljuje za oštećenja navedena u stupcu 3 navedene Liste koja se nalazi u Uredbi o metodologijama vještačenja („Narodne novine“ br. 153/14 i 108/15). Prijedlog je prihvaćen.

- U prijedlogu Zakona o porezu na dohodak u članku 14. u tablici uskladiti povećanje odbitka za osobe s invaliditetom sa povećanim odbitkom svih ostalih rezidenata kojima je osobni odbitak od 2.600,00 kn povećan na 3.800,00 kn tako da u točki 12. liste umjesto: 0,4 stoji: „0,5, ili

Da se ne uvodi nova kategorija: „Osnovica osobnog odbitka“ koja iznosi 2.500,00 kn, već da se koeficijenti koji postoje od ranije za osobe s invaliditetom (0,3 i 1.0) kao do sada stavljaju u odnos (množe) sa osnovnim osobnim odbitkom (ranije 2.600,00, a sada 3.800,00).

Obrazloženje: Novim prijedlogom Zakona o porezu na dohodak uvedena je Osnovica osobnog odbitka, kao novi institut u sustavu oporezivanja dohotka, koja iznosi 2.500 kn, a odredila se prema iznosu minimalne plaće utvrđene Uredbom Vlade Republike Hrvatske sukladno Zakonu o minimalnoj plaći, umanjenoj za obvezne doprinose iz plaće sukladno posebnim propisima i predstavljala bi polaznu veličinu za izračun svih prava i neoporezivih primitaka određenih Zakonom. Ranije nije postojala ova osnovica u iznosu 2.500,00 kn već se odbitak računao prema osnovnom osobnom odbitku koji je tada

iznosio 2.600,00 kn a sada iznosi 3.800,00 kn (te kako se povećavao osnovni osobni odbitak za sve ostale građane, tako se povećavao i uvećani osobni odbitak za osobe s invaliditetom). Što bi značilo da se ranije osobni odbitak npr. od 0,3 stavljao u odnos prema iznosu od 2.600,00 kn, a sada se odbitak od 0,4 stavlja u odnos prema 2.500,00 kn umjesto 0,3 prema 3.800,00 kn kako je to bilo do sada. Prijedlog nije prihvaćen.

Također smo uputili i **nadopunu prijedloga Zakona o porezu na dohodak**. Naime, u prvom prijedlogu propustili smo predložiti i sljedeće izmjene koje se tiču članka 14. stavka 7. prijedloga novog Zakona o porezu na dohodak:

Na način da umjesto sadašnjeg stavka 7. članka 14. koji glasi:

- (7) Osobama s invaliditetom u smislu stavka 4. ovoga članka smatraju se fizičke osobe – porezni obveznik i/ili uzdržavani članovi njegove uže obitelji i uzdržavana djeca kojima je rješenjem donesenim prema propisima o mirovinskom osiguranju, zaštiti vojnih i civilnih invalida rata, socijalnoj skrbi, odgoju i obrazovanju te prema drugim posebnim propisima utvrđena invalidnost ili tjelesno oštećenje.

Ubaciti novi koji glasi:

- (7) Osobama s invaliditetom u smislu stavka 4. ovoga članka smatraju se fizičke osobe – porezni obveznik i/ili uzdržavani članovi njegove uže obitelji i uzdržavana djeca koje imaju status osobe s invaliditetom prema propisima o mirovinskom osiguranju, zaštiti vojnih i civilnih invalida rata, socijalnoj skrbi, odgoju i obrazovanju ili prema drugim posebnim propisima utvrđenu invalidnost ili tjelesno oštećenje.

Ili ... koje imaju status osobe s invaliditetom sukladno članku 4. Pravilnika o sadržaju i načinu vođenja očevidnika zaposlenih osoba s invaliditetom („Narodne novine“, br. 44/14, 97/14 i 02/15)“.

Obrazloženje: Osobe koje su sukladno članku 4. stavak 1. točka 13. Pravilnika o sadržaju i načinu vođenja očevidnika zaposlenih osoba s invaliditetom upisane u očevidnik zaposlenih osoba s invaliditetom, temeljem uvjerenja Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom ne mogu ostvariti pravo na osobni odbitak temeljem članka 14. stavka 7. jer spomenuta odredba ne predviđa uvjerenja kao javnu ispravu kojom se dokazuje invaliditet, već samo rješenja. Budući da je uvjerenje o invaliditetu u odnosu na rad isprava na temelju koje se osoba upisuje u očevidnik zaposlenih osoba s invaliditetom, potrebno je analogno tome nadopuniti stavak 7. članak 14. novog Zakona o porezu na dohodak na način da obuhvati i osobe koje posjeduju uvjerenje o invaliditetu u odnosu na rad.

Kako ove osobe s invaliditetom ne bi bile stavljene u neravnopravan položaj u odnosu na druge osobe koje također imaju status osobe s invaliditetom predložili smo nadopunu gore navedenog sadržaja. Međutim, prijedlozi nisu prihvaćeni.

Pravobraniteljica je također predložila da se ne povećava stopa PDV-a na ortopedska pomagala i lijekove. Preporuka je prihvaćena.

3.16. NEOVISNO ŽIVLJENJE I ŽIVOT U ZAJEDNICI

Prema članku 19. Konvencije po pravima osoba s invaliditetom, dužnost države potpisnice je osigurati jednako pravo svim osobama s invaliditetom na život u zajednici, s pravom izbora jednakim kao i za druge osobe, uključujući:

... *“jednako pravo svim osobama s invaliditetom da biraju mjesto boravka, gdje i s kim će živjeti... te da nisu obvezne živjeti bilo kojim nametnutim načinom života;*

...*pristup širokom rasponu usluga koje različite službe potpore pružaju osoba s invaliditetom u njihovom domu...uključujući osobnu asistenciju potrebnu za potporu življenju i za uključenje u zajednicu, kao za sprečavanje izolacije ili segregacije iz zajednice...”*

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom zaprimila je tijekom 2016.g. pritužbe koje ukazuju na problem s kojim se suočavaju osobe kojima je potrebna najviša razina potrebne podrške kako bi živjele u vlastitom domu. Zbog nedostatka drugih mogućnosti primorani su na dugotrajni smještaj u instituciju, što je protivno njihovoj želji, dovodi do izolacije i segregacije iz zajednice jer im onemogućava sudjelovanje u aktivnostima i životu zajednice, posebice kada govorimo o osobama s invaliditetom mlađe životne dobi.

Pravobraniteljici se obratila stranka s tjelesnim invaliditetom u dobi od 45 godina koja se kreće u elektromotornim kolicima. Stranka je u potpunosti ovisna o pomoći druge osobe. Prije nekoliko godina joj je umrla majka koja je o njoj brinula te je brigu preuzela sestra. Unatoč usluzi osobnog asistenta stranci nije bila dovoljna pomoć tri sata dnevno, a sestra je o stranci skrabila samo u vremenu kada je njoj odgovaralo. S obzirom da se radi o stranci kojoj treba pomoć kroz dan i noć, zatražila je pomoć centra za socijalnu skrb. Stranka raspolaže financijskim sredstvima, ali nedovoljno da bi mogla platiti potrebne usluge u vlastitom domu. Smještena je u dom za starije i nemoćne.

Pravobraniteljici se obratila stranka s tjelesnim invaliditetom u dobi od oko 60 godina koja se kreće u elektromotornim kolicima. Stranka je u potpunosti ovisna o pomoći druge osobe. Prije nekoliko mjeseci mu je umrla supruga koja je o njemu brinula. Stranka ima sina koji živi s obitelji u malom nepristupačnom stanu za roditelja s invaliditetom. S obzirom da se radi o stranci kojoj treba pomoć kroz dan i noć, zatražila je pomoć centra za socijalnu skrb. Više nije mogla ostati u vlastitom domu. Smještena je u dom za starije i nemoćne.

Ovakvi se slučajevi prema saznanju pravobraniteljice uobičajeno putem centara za socijalnu skrb rješavaju smještavanjem osobe u dom za starije i nemoćne osobe, s obzirom da jedino u takvim institucijama mogu dobiti potrebnu zdravstvenu skrb. Sustav socijalne skrbi zajedno sa zdravstvom nije u stanju postojećim sustavom usluga i mjera omogućiti ostanak osobe u vlastitom stanu nakon smrti člana obitelji koji ih je do tada njegovao. Osoba iz prvog primjera gotovo bi u tome uspjela, ali patronažne sestre, i pružatelji usluge pomoći u kući ne pružaju svoje usluge u popodnevnim satima i vikendom!

Ovo najbolje ilustrira priča mlade osobe s invaliditetom koja nam se sa svojim problemima i teškoćama više puta obraćala:

„...mama joj ima 61. godinu, tata 66. Da im se nešto dogodi, Ivana bi išla u dom. Ako bi je htjeli primiti jer nerado prihvaćaju pacijente s kojima imaju više posla. Vjerojatno bi završila u domu u kojemu su starije, nemoćne osobe na kraju života, gdje bi polako gasnula ležeći u krevetu...

*Nikada nije o tome ozbiljno razmišljala, ali joj je utješno znati da sama može odlučiti hoće li živjeti, oko toga barem ne treba ničiju pomoć. Ivana je već provjerila koje su joj mogućnosti. Za pristojnije privatne domove nema novaca. Mislila se preseliti u dom u M., najviše kako bi olakšala roditeljima. Tamo je provela probnih mjesec dana ... Dobila je lijepu sobu i bilo joj je dobro jer je bila u gradu i mogla ići okolo, ali u smjeni rade jedna sestra i jedna njegovateljica na 54 korisnika, mahom starijih te nešto mlađih osoba s mentalnim oštećenjima. Imala je sreće što joj je knjigovođa doma rođak pa ju je redovito stavljao u kolica. Taj dom nije rješenje za nju. „Moja jedina šansa za pristojan život je da se osnuje stambena zajednica. Da država ili lokalna uprava dodijele stan u kojem bi živjele, recimo 3 osobe poput mene. Stan bi bio prilagođen osobama u kolicima, što nisu neke velike prilagodbe, i stalno bismo imali njegovatelja. To ne bi bio ni tako veliki trošak, jer i ovako imamo njegovatelja, to je meni mama i za to prima 2500 kuna mjesečno, pa bi se ti novci preusmjerili na zajedničkog njegovatelja. Bilo bi dobro da smo povezani s udrugama tako da možemo nešto i raditi“, kaže Ivana. Želja joj je da taj stan bude u Zagrebu, jer su joj tamo brat i prijatelji, mogla bi se sama kolicima kretati gradom, ući u niskopodni tramvaj i otići na predstavljanje knjiga, koncerte, u šoping, pojesti nešto kinesko, tajlandsko... „**Nemam puno vremena, moram raditi na tome. Roditeljima treba starost, a meni život**“, kaže.*

(Izvor: publikacija „Kako ste?“, B. Matejčić, 2015., Izdavač: H. B. Stiftung, HR)

Navedena iskustva osoba s invaliditetom pokazuju da u Hrvatskoj veliki dio pružanja podrške osobama s invaliditetom obavljaju članovi obitelji bez dostatne pomoći sustava i države. Osobe s invaliditetom time gube svoju samostalnost, a obitelj se svodi na pukog pružatelja usluge... Konvencija o pravima

osoba s invaliditetom u svojoj preambuli navodi: „... x. Uvjerene da je obitelj prirodna i temeljna skupna jedinica društva i da ima pravo na zaštitu društva i države, a da osobe s invaliditetom i članovi njihovih obitelji trebaju primiti potrebnu zaštitu i pomoć kako bi se obiteljima omogućilo davanje doprinosa punom i ravnopravnom uživanju prava osoba s invaliditetom..“.

Kao društvo smo nedovoljno učinili da i obiteljima, kao i njihovim članovima s invaliditetom omogućimo zadovoljavajuću kvalitetu života. To nije pitanje samo jednog sustava niti samo jedne razine vlasti. Socijalne usluge, zdravstvenu zaštitu, socijalno stanovanje, socijalne naknade... sve segmente potrebno je uskladiti sa jednim ciljem - da sve osobe s invaliditetom, neovisno o potrebnom stupnju podrške mogu ostati živjeti u svojem domu, umjesto da jedino što u konačnici imamo (a pokazuju to i navedeni primjeri) bude smještaj u dom.

Osobe s invaliditetom, njihovi skrbnici, rođaci ili udruge u njihovo ime, često nam opisuju probleme s kojima se suočavaju nakon smrti roditelja, strahove da će ih „centar za socijalnu skrb smjestiti u dom i uzeti imovinu“ ili strahove da će izgubiti svojeg asistenta zbog nekog zastoja u provođenju natječaja.

U nekoliko pritužbi naglašen je strah da će nadležni centar za socijalnu skrb, kada preuzme skrb o štíćeniku čiji je roditelj preminuo odmah i bez razmatranja bilo kakvih drugih mogućnosti, osigurati dugotrajni smještaj u instituciju. Nakon provedenih ispitnih postupaka u više takvih slučajeva uočavamo da su se centri za socijalnu skrb udaljili od imperativa „zaštite“, te u nekoj mjeri podržavaju prvenstveno pravo osobe da živi u vlastitom domu, ukoliko je to u njezinom interesu. Međutim, za takvu odluku centar za socijalnu skrb treba imati odgovarajuće resurse – pružatelja usluge organiziranog stanovanja u zajednici ili centra za usluge u zajednici. Ukoliko takvih pružatelja nema, centar za socijalnu skrb odlučuje se za smještaj u instituciju.

To je utvrđeno i u slučaju mlađe osobe s tjelesnim i manjim intelektualnim oštećenjima koja je živjela s bakom koja nije na odgovarajući način o njoj skrblila niti kad se radi o osnovnim životnim potrebama (uzimanje lijekova, ostvarivanje zdravstvene zaštite i dr.). Baka je tada odlukom centra za socijalnu skrb razriješena dužnosti skrbnika, a osoba je smještena u jednom domu za starije osobe u obližnjem mjestu. Ona taj smještaj smatra lošim za sebe, prvenstveno jer nema mogućnost komunikacije s osobama njezine dobi i njezinog stanja te izražava želju da živi u svojoj obitelji, da joj se osigura podrška druge osobe te da joj se osigura uključivanje u neki od dnevnih programa u kojem bi ostvarila svoju potrebu za druženjem s osobama sličnih karakteristika.

Razmatranjem ovog slučaja nismo utvrdili da je centar za socijalnu skrb povrijedio prava svoje štíćenice što se tiče razriješenja skrbnice njezine skrbničke dužnosti. Ponašanje skrbnice moglo je dovesti čak i do ugroze njezinog života, s obzirom da ne samo da nije vodila računa o zdravlju i liječenju štíćenice, nego je aktivno sprječavala liječničke preglede, odlazak na dijalizu, odbijajući svaku komunikaciju sa liječnicima i djelatnicima centra za socijalnu skrb.

Međutim, u odluci o primjerenoj podršci osobi s invaliditetom, osim odredbi Konvencije o pravima s invaliditetom, nužno je primijeniti i načela socijalne skrbi, posebno načelo sudjelovanja u donošenju odluka, poštivanja ljudskih prava i integriteta korisnika, uključenosti korisnika u zajednicu te načelo slobode izbora i individualizacije.

Izbor ustanove u koju je privremeno smještena uvjetovan je potpunim nepostojanjem drugih odgovarajućih usluga u zajednici te ograničenim izborom adekvatnih ustanova u samom mjestu boravka. Stoga je kao jedina mogućnost od strane centra za socijalnu skrb izabran smještaj u domu za starije osobe u obližnjem mjestu, prvenstveno s namjerom da se omogući dostupnost njezine liječnice, odlazak na dijalizu, a donekle i kontakte s bakom. Međutim, dom za starije ne može osigurati ostvarivanje radnih, socijalnih, rekreacijskih i drugih potreba mlađoj osobi s invaliditetom. Centru za socijalnu skrb preporučeno je da nakon saniranja zdravstvenog stanja štíćenice planira daljnje aktivnosti zajedno sa štíćenicom, a to prije svega uključuje korištenje dnevnih rehabilitacijskih programa za vrijeme trajanja smještaja, a kad se steknu potrebni uvjeti, i povratak u vlastiti stan i osiguravanje potrebne podrške samostalnom življenju štíćenice.

Potrebna podrška životu u vlastitom stanu za sada se može osigurati korištenjem prava na usluge predviđene Zakonom o socijalnoj skrbi¹⁹ ili putem projekata udruga. Pokušaji kombiniranja različitih usluga iz različitih sustava (zdravstvo, socijalna skrb), korištenjem resursa ustanova socijalne skrbi, udruga i lokalne zajednice i najuže životne sredine, prema našim saznanjima rijetko su prihvatljiv izbor za centre za socijalnu skrb jerse centri teško mogu nositi s percepcijom njihove potpune odgovornosti za dobrobit korisnika. Različite usluge iz različitih sustava često se teško usklađuju sa stvarnim potrebama korisnika – dovoljno je samo prisjetiti se da niti jedan centar za pomoć u kući ne radi u poslijepodnevnim satima i vikendom niti se tada pruža ni jedna usluga iz sustava socijalne skrbi!

Takav je bio i slučaj mladića koji je u vrlo teškim socijalnim uvjetima živio s majkom, a nakon njezine smrti uredu je signalizirano da mladić živi bijedno, da je gladan i sam. Nadležni centar za socijalnu skrb izvijestio je da se radi o osobi s lakom mentalnom retardacijom, mladiću koji je nekritičan u odnosu na svoje stanje, introvertiran i koji teško uspostavlja komunikaciju s nepoznatim ljudima. Živio je u skromno opremljenoj kućici koju je nakon smrti njegove majke grad u suradnji s centrom adaptirao, opremio svim potrebnim priključcima i namještajem. Nitko se od bliže rodbine nije htio prihvatiti skrbništva te je po službenoj dužnosti određena socijalna radnica. Imenovani je ostvario obiteljsku mirovinu nakon smrti majke, a naslijedio je i novac koji je oročen. U sustavu socijalne skrbi ostvario je sva pripadajuća prava. Skrb za imenovanog organizirana je na način da mu se dostavlja ručak svakodnevno osim vikenda, a osigurano mu je i pospremanje kuće i održavanja osobne higijene. Jednom tjedno skrbnica ga posjećuje u njegovom domu, ostavlja mu novac, kupuje hranu i potrepštine. Centar za socijalnu skrb niti u jednom trenutku nije planirao zbrinuti ga dugotrajnim smještajem u ustanovu, nego prvenstveno poštuju njegovu želju da ostane u vlastitoj kući. Skrb o njemu u velikoj mjeri bazira se i na susjedskoj pomoći i od drugih segmenata u zajednici (župni ured, Crveni križ, mjesni odbor i dr.). Unatoč navedenom, Uredu redovito pristižu anonimni e-mailovi kojima se ukazuje na navodnu nebrigu Centra i neodgovarajuću podršku, posebno za vrijeme vikenda kada mu nitko od službenih osoba ne dolazi. U ovom slučaju Centar unatoč navedenim primjedbama stoji iza svoje odluke te smatra da je na odgovarajući način osigurana podrška sukladno mogućnostima zajednice, te navodi da se pritom rukovodio osnovnim načelom slobode izbora i uključenosti u zajednicu. Alternativa ovako uređenoj podršci bila bi institucija.

U više slučajeva pravobraniteljici su se obraćale osobe koje su ukazivale na navodnu namjeru centra za socijalnu skrb da neke osobe nakon smrti njihovih roditelja „namjerava smjestiti u dom“. Ispitivanjem tih slučajeva uvjerali smo se da centri za socijalnu skrb sve više promišljaju o pravu osobe da nastavi živjeti u vlastitom domu, te se odluke o smještaju u instituciju donose samo u slučajevima kad se radi o osobi s težim invaliditetom kojoj je potrebna sveobuhvatna podrška s naglaskom na njegu i zdravstvenu skrb te u slučajevima kada nije bilo moguće osigurati potrebne usluge u vlastitom domu.

Međutim, iskustvo na terenu pokazuje da u zajednici nemamo dostupne usluge koje bi se pružale korisniku u njegovom domu, fleksibilno i prema individualnim potrebama.

Neke su udruge ranijih godina kroz trogodišnje programe potencirale razvoj usluge mobilnog tima, a podrška je obuhvaćala brigu o sebi, uređenje prostora, administrativne poslove, ali i njegu, podršku i pratnju u raznim socijalnim aktivnostima, sve prema potrebama korisnika. Ova je podrška uključivala i hitni privremeni smještaj u slučaju potrebe.

Mišljenja smo da samo takva sveobuhvatna i fleksibilna podrška ukoliko je dostupna, može omogućiti da se oživotvori odredba Konvencije o pravu osobe s invaliditetom na izbor...mjesta gdje će živjeti...gdje i s kim će živjeti...na ravnopravnoj osnovi s drugima.

Iako svjesni iznimno teške gospodarsko socijalne situacije u Republici Hrvatskoj, treba naglasiti da je odgovornost države i njezinih institucija poduzimati konkretne mjere za poboljšanje položaja osoba s invaliditetom, što su i obveze preuzete međunarodnim kao i nacionalnim dokumentima. Zacrtna reforma sustava skrbi za osobe s invaliditetom ima za cilj ovaj sustav učiniti fleksibilnim i prilagodljivim

¹⁹ Zakon o socijalnoj skrbi („Narodne novine“, br. 157/13, [152/14](#), [99/15](#), [52/16](#))

stvarnim potrebama osoba s invaliditetom potičući što veći stupanj njihove neovisnosti i uključenosti u zajednicu i osiguravajući im ravnopravno aktivno sudjelovanje.

S obzirom da je u odnosu prema osobama s invaliditetom desetljećima razvijan sustav institucionalne skrbi, za očekivati je da će u restrukturiranju ovog sustava biti teškoća. Prateći proces deinstitutionalizacije proteklih nekoliko godina uočavamo da je najveća prepreka da se ovaj proces odvija očekivanom dinamikom nedostatak potrebnih usluga u zajednici kojima bi se zadovoljile kompleksne potrebe osoba s invaliditetom u krugu vlastite obitelji, osigurala zadovoljavajuća kvaliteta života i poštivanje temeljnih ljudskih prava uz mogućnost odabira onih oblika skrbi koji odgovaraju njihovim individualnim potrebama. Stoga je potrebno i na državnoj i na lokalnoj razini vlasti razviti sustavne pretpostavke za razvoj usluga u zajednici i njihovu dostupnost svakom pojedincu u potrebi, na način i u mjeri koji će osigurati pravo na neovisno življenje.

Tijekom 2016. g. izvršili smo obilazak **Psijhijatrijske bolnice Ugljan** te uočili da je veliki broj pacijenata dugotrajno smješten u toj ustanovi zbog nedostatka socijalnih usluga u zajednici. Mnogi pacijenti trebaju intenzivniju podršku, a jedan dio mogao bi dobro funkcionirati u organiziranom stanovanju uz povremenu podršku. Zbog nedostatka kapaciteta za smještaj osoba s invaliditetom u sustavu socijalne skrbi, činjenica je da je, osim nepotrebnog opterećivanja proračuna za zdravstvo, ovim osobama povrijeđeno pravo na život u zajednici. Osobe koje u PB Ugljan provedu i više desetljeća života žive u neprirodnom bolničkom okruženju. Sama PB Ugljan pokušala je u suradnji s nadležnim centrima za socijalnu skrb za više osoba za koje nije potrebno liječenje i imaju kapaciteta za život u zajednici osigurati odlazak i primjereniji smještaj, međutim do danas ovo nije realizirano.

Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku na našu preporuku za primjereniji način zbrinjavanja pacijenata PB Ugljan dostavilo je svoje očitovanje u kojem navodi da PB Ugljan pruža socijalne usluge za 19 korisnika. Ministarstvo je svim nadležnim centrima za socijalnu skrb uputilo zahtjev za postupanja vezana uz smještaj korisnika s mentalnim teškoćama u cilju zaštite njihovih prava i interesa, te će ih također upoznati sa preporukom ovog Ureda radi iznalaženja adekvatnijeg oblika zbrinjavanja ovih korisnika sukladno njihovim individualnim potrebama.

O razvoju izvaninstitucionalnih usluga i mogućnosti većeg obuhvata njihovih korisnika upitali smo Dom za odrasle osobe Sv. Frane Zadar, te Dom za odrasle osobe Zemunik.

Dom za odrasle osobe Zadar pruža usluge smještaja, cjelodnevnog boravka, psihosocijalne podrške i pomoći u kući. U procesu je realizacije i usluga organiziranog stanovanja, ali očekuje se odgovor Državnog ureda za upravljanje državnom imovinom o stambenoj jedinici za smještaj korisnika. Dom pruža uslugu dnevnog boravka za 10 korisnika, a kapacitet je 14 korisnika. Unatoč brojnim pokušajima uspostavljanja suradnje s liječnicima iz BP Uglja i OB Zadar, nije postignut uspjeh u namjeri da njihovi pacijenti za koje postoji potreba, pri otpustu započnu s korištenjem usluge psihosocijalne podrške u obitelji kako bi ih se dodatno osnažilo za samostalan život. Iskustva u radu s korisnicima dnevnog boravka su vrlo pozitivna, korisnici uz stručnu podršku u Domu budu osposobljeni za brigu o sebi, čak i nakon prestanka tretmana. Međutim, prema mišljenju djelatnika Doma, ove usluge još uvijek nisu prepoznate kao korisne i nužne u prevenciji hospitalizacije ili institucionalizacije korisnika s mentalnim oštećenjima.

Dom Zemunik je u skladu s nacionalnom i lokalnom socijalnom politikom 2010.g. započeo s provođenjem programa organiziranog stanovanja uz svakodnevnu kratkotrajnu podršku. Nakon pripremnog dijela programa u stambenom objektu u krugu Doma, vlastitim sredstvima uz financijsku podršku Zadarske županije, opremljen je stan u Zemuniku Donjem u vlasništvu Doma zdravlja Zadarske županije, gdje od 2012. g. borave 4 osobe s mentalnim oštećenjem. Dom trenutno u jedinici za pripremu za organizirano stanovanje radi na osamostaljivanju 6 novih korisnika. U ranijim pokušajima razvijanja usluge organiziranog stanovanja u gradskoj sredini u pronalasku stambene jedinice u gradu Zadru, Dom je nailazio na otpor potencijalnih najmodavaca zbog stigmatizacije osoba s mentalnim oštećenjima, ali i objektivnih poteškoća u pronalasku stanova za dugoročno iznajmljivanje, budući da je lokalno stanovništvo usmjereno na turizam. Uz nedostatak stambenih kapaciteta, prepreka razvoju usluge organiziranog stanovanja je svakako nedovoljno razvijena podrška u lokalnoj zajednici.

Budući da Dom Zemunik nije u prvom Operativnom planu deinstitucionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi, nije mogao sudjelovati u dostavljanju projektnih prijedloga za 2016.g. u kojim su obuhvaćene 32 ustanove socijalne skrbi. Za daljnji razvoj usluge organiziranog stanovanja neophodno je osnivanje psihosocijalnih timova u zajednici koji bi predstavljao najkvalitetniju podršku ostanku osoba s mentalnim oštećenjima u vlastitom domu. Što se tiče usluge organiziranog stanovanja, za daljnje širenje usluge nužno je osiguranje stambenih prostora, ali i potreban broj stručnih djelatnika za podršku.

Zaključak i preporuka: *U podupiranju procesa deinstitucionalizacije potrebno je osigurati dodatna proračunska sredstva, budući da će se uz postojeće institucije, uz nužnost njihove transformacije, morati paralelno razvijati sustav izvaninstitucionalne skrbi na lokalnoj razini, sukladno potrebama i konkretnim programima.*

Racionalan i održiv sustav skrbi o osobama s invaliditetom, uključuje i osiguravanje odgovarajućih materijalnih naknada, kao što su doplatak za pomoć i njegu i osobna invalidnina koje ne smiju imati karakter socijalnih naknada, odnosno koje se u svojoj suštini ne bi smjele temeljiti na prihodima osobe s invaliditetom, nego ovisiti isključivo o stupnju potrebne podrške. Tim naknadama osobe s invaliditetom podmiruju dodatne troškove koje proizlaze iz invaliditeta, i zajedno s odgovarajućom uslugom mogu biti garancija neovisnog življenja. Jednako smatramo nužnim redefinirati pravo na status roditelja njegovatelja ili status njegovatelja bez ograničenja u odnosu na osobu njegovatelja, stavljajući primarno ovo pravo u kontekst sprečavanja institucionalizacije, osiguravajući pravo korisnika na osobni izbor. Ispravnost našeg stava potvrđena je u posljednje vrijeme i presudama upravnih sudova u korist zahtjeva za ostvarivanje prava na status njegovatelja šireg kruga članova obitelji kod odraslih osoba s invaliditetom. Nadležnom Ministarstvu uputili smo preporuke da u narednom razdoblju započne i proces zakonodavnog usklađivanja sa stavovima sudova, čime bi se nesumnjivo racionalizirali troškovi svih sustava odgovornih za skrb o osobama s najvećom razinom potrebne podrške i podigla kvaliteta njihova života. Isto tako, **preporučili smo** da se u proračunu za iduću godinu neizostavno osiguraju potrebna sredstva za uspostavu racionalnog i dugoročno održivog sustava skrbi o osobama s invaliditetom koji će na primjeren i sveobuhvatan način odgovoriti na pojedinačne potrebe osoba s invaliditetom, potičući ih na aktivno sudjelovanje i uključenost sukladno njihovim preostalim sposobnostima.

3.16.1. USLUGE OSOBNOG ASISTENTA

Vežano za uslugu osobnog asistenta Ured i dalje zaprima pritužbe osoba koje nisu mogle ostvariti uslugu asistenta ili je ne ostvaruju u obimu koji bi bio dostatan za podršku osobama s najvećom razinom potrebne podrške. Obraćaju nam se i osobe mlađe životne dobi, ali i roditelji adolescenata apelima da se i njih uvrsti u korisnike usluge osobnog asistenta. Iako mladima s najtežim invaliditetom njegu i pomoć pružaju roditelji koji su ostvarili pravo na status roditelja njegovatelja, oni traže osobnog asistenta koji će im omogućiti određenu autonomiju od roditelja za vrijeme bavljenja određenim aktivnostima ili socijalizacije s vršnjacima.

Osobni asistent i dalje se financira projektno, što povremeno stvara niz poteškoća, kako u provedbi projekta (zastoji u financiranju asistenata), a konačno i najvažnije, osobe s invaliditetom nemaju kontinuiranu i sigurnu uslugu.

Na samom početku 2016.g. intenzivirao se problem financiranja projekta i isplate plaće asistentima. Naime, EU projekt „Širenje usluge osobne asistencije za osobe s invaliditetom”- “Pružanje usluge za osobe s invaliditetom” HR.2.3.05-0016, potpisan je 29.10.2015. godine. Posljednja isplata po projektu bila je za siječanj 2016.g., a od tada udruge nisu zaprimile niti jednu uplatu sredstava kojim isplaćuju plaće osobnim asistentima, troškove prijevoza i drugo. S druge strane, svaki poslodavac dužan je do petnaestog u mjesecu isplatiti plaće i doprinose, za što predsjednik udruge, tj. poslodavac podliježe i kaznenom postupku. Međutim, poslodavac bez isplaćenih sredstava po projektu nije u mogućnosti ispuniti ove obaveze, a postoji bojazan od otkazivanja ugovora o radu osobnih asistenata. Svakome tko poznaje način provođenja ovog natječaja, jasno je koje bi bile posljedice takve situacije za osobe s invaliditetom i njihove udruge. Tada smo nadležnom Ministarstvu uputili **preporuku** da se žurno izvrši isplata potrebnih sredstava.

18. travnja 2016. godine zaprimili smo od Ministarstva socijalne politike i mladih dopis sljedećeg sadržaja: „...Udrugama osoba s invaliditetom koje provode navedeni projekt financijska sredstva trenutno ne mogu biti isplaćena budući da iste nisu u potpunosti ispunile ugovorne obveze te nisu slijedile odredbe natječajne dokumentacije. Naime, potrebno je pažljivo razmotriti prihvatljivost troškova korisnika bespovratnih sredstava vezanih uz financiranje plaća osobnih asistentata u onim slučajevima u kojima su asistenti započeli s pružanjem usluga korisnicima bez prethodnog pohađanja edukacije, koja je u natječajnoj dokumentaciji navedena kao preduvjet za početak pružanja usluge osobne asistencije. Posebno naglašavamo da projekti tijekom i nakon provedbe mogu biti i predmet revizije Agencije za reviziju sustava provedbe programa Europske unije.

Vezano uz gore navedenu odredbu naglašavamo da je nositeljima provedbe projekata odredbama natječajne dokumentacije bilo omogućeno da planiraju provedbu edukacija već nakon donošenja financijske odluke, a prije potpisivanja ugovora o dodjeli bespovratnih sredstava, s ciljem da sama usluga osobne asistencije bude pružana što dulje krajnjem korisniku u okviru planiranog trajanja provedbe projekta.

Razumljivo je da su udruge započele s pružanjem usluga u što kraćem roku nakon potpisivanja ugovora o dodjeli bespovratnih sredstava, zbog izuzetne važnosti iste za osobe s invaliditetom, no odredbe kojima se propisuje način planiranja i provedbe trebaju biti poštivane i u cilju zaštite osoba s invaliditetom kako bi iste dobile adekvatnu i kvalitetnu uslugu uz puno poštivanje njihovih prava, kao i Etičkog kodeksa za osobnog asistenta i korisnika usluga.

Svjesni smo problema s kojima se suočavaju udruge no ističemo da su za nositelje provedbe natječaja nakon ugovaranja organizirane Informativne radionice o provedbi natječaja te da se sva pitanja mogu upućivati nadležnim voditeljima projekata pri Hrvatskom zavodu za zapošljavanje.

Vezano uz prigovor o učestaloj izmjeni voditelja projekata pri Hrvatskom zavodu za zapošljavanje, obavještavamo Vas da je do izmjena došlo prilikom zapošljavanja novih zaposlenika te Ministarstvo socijalne politike i mladih u slučaju pojave pitanja iz svoje nadležnosti, koja potencijalno mogu biti tumačena na više načina, pismenim putem dostavlja očitovanja i tumačenja predstavnicima Hrvatskog zavoda za zapošljavanje.

Unutar operativne strukture odgovorne za pripremu i provedbu natječaja za dodjelu bespovratnih sredstava iz Europskog socijalnog fonda, osim Ministarstva socijalne politike i mladih kao Posredničkog tijela razine 1, nalazi se i Ministarstvo rada i mirovinskog sustava kao Upravljačko tijelo te Hrvatski zavod za zapošljavanje (Ured za financiranje i ugovaranje projekata Europske unije) kao Posredničko tijelo razine 2. Ministarstvo socijalne politike i mladih u suradnji s drugim tijelima unutar operativne strukture poduzima sve potrebne mjere kako bi se u što bržem roku, poštujući sve gore navedene odredbe, odnosno odredbe ugovora i natječajne dokumentacije, pronašlo najadekvatnije rješenje“.

Nakon zaprimljenog odgovora, a obzirom na iznimno važnu ulogu osobnog asistenta u svakodnevnom životu osoba s invaliditetom korisnicima projekta „**Širenje usluge osobne asistencije za osobe s invaliditetom**“, upozorili smo Ministarstvo socijalne politike i mladih, Ministarstvo rada i mirovinskog sustava te Hrvatski zavod za zapošljavanje da stanje u pojedinim dijelovima Hrvatske po ovom pitanju ocjenjujemo dramatičnim te smo preporučili da bez odlaganja i kao što su naveli u dopisu - u zajedničkoj suradnji, dogovore poduzimanje hitnih interventnih mjera da se osiguraju isplate plaća i pripadajućih troškova osobnim asistentima te da se obavijeste korisnici i asistenti o sigurnosti nastavka provođenja projekta. To je konačno i učinjeno, ali dugoročno je potrebno promijeniti uvjete natječaja za projekt odobravanja osobnog asistenta tako da nema prekida u isplatama plaća asistentima, te da se u što većoj mjeri omogući osobni izbor osobe asistenta.

Također smo ih informirali o podacima vezano uz Zaključne primjedbe i preporuke UN Odbor za prava osoba s invaliditetom koji je nakon rasprave o inicijalnom izvješću RH o primjeni Konvencije o pravima osoba s invaliditetom u članku 19. Neovisno življenje i uključenost u zajednicu između ostalog naglasio slijedeće:

1. ...Odbor je zabrinut da je pravni okvir za usluge osobnog asistenta kojim se omogućava samostalan život u zajednici nepotpun te da su takve usluge na raspolaganju samo ograničenom broju osoba s invaliditetom.

2. ...Odbor preporuča donošenje pravnog okvira kojim se predviđa pravo na usluge osobnog asistenta u zajednici i pokretanje procesa u kojem lokalna zajednica i mainstream usluge postaju dostupne osobama s invaliditetom.

Prema podacima Ministarstva, u studenom 2016. objavljen je otvoreni Poziv na dodjelu bespovratnih sredstava "Razvoj usluge osobne asistencije za osobe s invaliditetom", ukupne vrijednosti od 90.000.000,00 kn, za projekt osiguravanja usluge osobne asistencije, tumača/prevoditelja hrv. znakovnog jezika i usluge videćeg pratitelja.

Prema podacima objavljenim na mrežnim stranicama **MDOMSP** u 2016. godini usluga osobnog asistenta se osigurava za **1153 osoba**: za 644 korisnika kroz trogodišnje programe (od 2016. do 2018. godine), za 509 korisnika kroz projekte 51 udruge korištenjem sredstva Europskog socijalnog fonda
Gluhim i gluhoslijepim osobama u 2016. osigurana su kroz trogodišnje programe (od 2016. do 2018. godine) **64 tumača/prevoditelja** iz dijela prihoda od igara na sreću.
Slijepim osobama sredstvima iz dijela prihoda od igara na sreću osigurava se kroz trogodišnje programe (od 2016. do 2018. godine) zapošljavanje **23 videća pratitelja**.

Ovakva podrška omogućava osobama s invaliditetom brigu o sebi, kretanje, aktivnost, neovisnost. Projektno financiranje usluge asistenta ponovo je krajem 2016.g. izazivalo apele brojnih osoba s invaliditetom i udruga zbog isteka jednogodišnjih ugovora kojima je bilo osigurano financiranje usluge osobnog asistenta. Osobe s invaliditetom zabrinule su se za nastavak usluge, prvenstveno zbog mogućnosti da njihovi osobni asistenti neće ostati i čekati provedbu novog natječaja, a pogotovo isplatu plaće za svoj rad.

Smatramo da nema racionalnog opravdanja za kašnjenje u provedbi natječajnog postupka, jer se ovdje radi o životno važnoj podršci osobama s najtežim invaliditetom. Ne ulazeći u opravdanja nadležnih institucija (kašnjenje provedbe propisanih procedura, manjak administrativnog i drugog osoblja i dr.), ostaje činjenica da su Ministarstvo demografije, obitelji, mladih i socijalne politike kao posredničko tijelo razine 1 i Hrvatski zavod za zapošljavanje kao posredničko tijelo razine 2 odgovorni za provedbu projekta „Širenje usluge osobne asistencije za osobe s invaliditetom“. Osobna asistencija za većinu korisnika ove usluge, a njih je preko 500, doslovno znači održavanja života i očuvanja elementarnog ljudskog dostojanstva, s obzirom da im ona po svojem sadržaju osigurava izvršavanje osnovnih životnih potreba (podrška u aktivnostima svakodnevnog zbrinjavanja - higijene, hranjenja, presvlačenja, davanja lijekova i sl.). Prestanak financiranja ove usluge direktno se odražava na položaj osoba s invaliditetom dok novi projekti nisu raspisani. Tada smo zahtijevali traženje hitnih interventnih rješenja za prevladavanje ove situacije.

Zaključak: *Punih 8 godina predlažemo da se usluga osobnog asistenta zakonski uredi kao jedno od osnovnih prava kojim se omogućuje neovisno življenje osoba s invaliditetom. Brojni nedostaci projektnog financiranja ove usluge svake godine iznova izazivaju nesigurnost i strepnju osoba s invaliditetom od gubitka pomoći asistenta, a kod udruga – nositelja projekta stvaraju niz financijskih i pravnih problema.*

Smatramo da je zakonsko uređenje ove usluge preduvjet neovisnog življenja osoba s invaliditetom i direktna prevencija institucionalizacije i izolacije. Unatoč činjenici da se broj korisnika ove usluge s godinama povećavao, te je i proširen krug korisnika, projektni način ostvarivanja ove usluge, veliki broj osoba s invaliditetom ostavlja izvan bilo kakve mogućnosti dobivanja neophodne podrške.

Stoga uz ponovo naglašavanje važnosti i hitnosti zakonskog uređenja i sustavnog osiguravanja ove usluge, preporučujemo da se do tada proširi kategorija osoba koje na natječaj mogu aplicirati, te da se ostvarivanje usluge omogući i adolescentima s najtežim invaliditetom, kako bi se i oni u smislu prava na neovisnost izjednačili s mladima bez invaliditeta.

3.16.2. OBILASCI OBITELJSKIH DOMOVA

Sve dok usluge ne budu dostupne, osobe s invaliditetom i dalje će se smještavati u institucije – domove socijalne skrbi i bolnice, udomiteljske obitelji i obiteljske domove.

Usmjerenost na socijalnu integraciju i neovisno življenje osoba s invaliditetom, koja posljednjih godina determinira sustav socijalne politike u Republici Hrvatskoj rezultirao je i zamahom procesa deinstytucionalizacije domova socijalne skrbi, ponajprije za osobe s intelektualnim oštećenjima, a u manjoj mjeri i za osobe s mentalnim oštećenjima. Ovaj smjer u svojoj osnovi pretpostavlja pravo osobe na izbor, aktivnost i samoodlučivanje, naglasak je na podršci, a u manjoj mjeri na potrebu njezine zaštite.

Međutim, intenzitet ovog procesa u prvi je plan nametnuo problem kapaciteta za podršku osobama za život u zajednici. Nedostatak (stambenih) kapaciteta i profesionalne podrške nastoji se prevladati uslugom udomiteljstva i smještajem u obiteljske domove. Koncept smještaja u obiteljski dom po svojoj prirodi predstavlja suprotnost načelu prava na izbor i sudjelovanje korisnika, usmjeren je prvenstveno na zaštitu osobe, za koju se pretpostavlja da niti nema kapaciteta za odlučivanje niti o najosnovnijim potrebama.

Preporuka UN-ovog Odbora za prava osoba s invaliditetom je da se u proces deinstytucionalizacije uključe sve ustanove za sve osobe s invaliditetom, kao i udomiteljske obitelji za odrasle osobe s invaliditetom.

Radi uvida u način ostvarivanja brige o osobama s invaliditetom koje su smještene u navedene domove i poštivanja njihovih prava, savjetnice pravobraniteljice tijekom 2016.g. godine izvršile su obilazak 4 obiteljska doma. Obiteljski dom osigurava skrb za 5-20 osoba, a pruža je fizička osoba – član obitelji. Tijekom obilaska izvršen je uvid u prostorije doma, uključujući spavaonice, sanitarne čvorove, zajedničke prostorije, održan je sastanak s vlasnicima domova te su obavljani individualni razgovori s korisnicima.

Dom za odrasle osobe Kordić

Dom Kordić kapaciteta 20 korisnika, ima rješenje Ministarstva socijalne politike i mladih o ispunjavanju minimalnih uvjeta za pružanje usluge smještaja 20 osoba s duševnim smetnjama i intelektualnim teškoćama.

Skrb o korisnicima vode vlasnica doma, 1 njegovatelj (suprug), 1 kuharica, 1 vozač/administrator, uglavnom članovi obitelji.

Korisnici su smješteni u komfornoj obiteljskoj kući u kojoj koriste prizemlje i kat. Kuća ima sve potrebne priključke (struja, voda, grijanje, telefon, Internet...). Korisnici borave u 1-krevetnim, i 2-krevetnim sobama, primjerene kvadrature, primjereno opremljene krevetima, noćnim ormarićima i ormarima. Svaki korisnik ima svoj ormar i noćni ormarić, korisnici mogu imati svoje osobne stvari. Korisnici jedu u blagovaonici i borave u dnevnom boravku, vanjski prostor Doma je uređeno dvorište, bez drugih uočljivih sadržaja za provođenje slobodnog vremena. U domu nema organiziranih radnih aktivnosti. U okolici Doma nema zabavnih ili bilo kakvih drugih sadržaja. Kroz razgovor s korisnicima nije uočeno da imaju bilo kakvih interesa za aktivno provođenje slobodnog vremena ili radne aktivnosti. Nije uočeno da se korisnike potiče u razvoju određenih vještina i interesa. 17 korisnika koristi pelene (?). Lijekovi se nalaze u posebnoj prostoriji pod ključem. Korisnici izlaze iz Doma kada odlaze na liječničke kontrole, uvijek u pratnji osoblja. Džeparac dobivaju i njime raspolaže vlasnica Doma. Od tih sredstava korisnicima se isključivo zajednički kupuju slatkiši i razne slastice. Što se tiče komunikacije s članovima obitelji i skrbnicima, ona je u potpunosti omogućena. Dom na zahtjev nadležnog centra za socijalnu skrb dostavlja izvješće o korisniku, ali primjedba je vlasnice Doma da od nadležnih centara za socijalnu skrb ne dobivaju bitne podatke potrebne kod smještaja.

Zaključna zapažanja

Dom Kordić pruža zadovoljavajuće uvjete smještaja, prehrane i brige o zdravlju korisnika.

Područje u kojem se Dom nalazi ne pruža mogućnosti za aktivno i smisleno korištenje slobodnog vremena izvan ustanove, nema potencijala za zapošljavanje ili razvijanje interesa pojedinih korisnika za aktivnije sudjelovanje u zajednici.

Međutim, niti u okviru Doma od strane osoblja ne postoji svijest o potrebi aktivnog provođenja slobodnog vremena. Prijedlog da se korisnicima organiziraju izleti i slične aktivnosti, vlasnici Doma otklanjaju zbog nedostatka novčanih sredstava.

Na osnovu uočenih nedostataka u pružanju usluge dugotrajnog smještaja, Obiteljskom domu Kordić Mirele upućuju se sljedeće **preporuke**:

- *potrebno je u okviru doma i prema mogućnosti osmisliti neke dodatne sadržaje primjerene korisnicima, koristeći mogućnosti zajednice i resurse ustanove.*
- *sredstva za osobne potrebe korisnika (džeparac) treba trošiti individualizirano, prema željama samih korisnika. Nije prihvatljivo zajedničko korištenje osobnih sredstava korisnika isključivo na slastice. Preporučujemo da Dom u najvećoj mogućoj mjeri poštuje osobni integritet korisnika na način da im se omogući pravo izbora vezano uz trošenje osobnih sredstava, ali i izbore koji se odnose npr. na prehranu, aktivnosti i sl.*
- *problematičnom držimo činjenicu da iako Dom osigurava smještaj za odrasle korisnike s intelektualnim i mentalnim oštećenjima, od ukupno 20 korisnika, njih 17 koristi pelene. Nametanje korištenja pelena odraslim osobama narušava njihovo dostojanstvo. Stoga je potrebno u suradnji s obiteljskim liječnikom utvrditi stvarnu potrebu nošenja pelena, te usvajanje higijenskih navika korištenja toaleta ugraditi u individualni program rada sa svakim pojedinim korisnikom*
- *sukladno Pravilniku o minimalnim uvjetima za pružanje socijalnih usluga („Narodne novine“, br. 40/2014) obiteljski dom treba na poslovima socijalne rehabilitacije zaposliti minimalno 0,5 izvršitelja na 10 korisnika, te 0,25 izvršitelja dodatno na svakih 5 korisnika. Sukladno navedenom, preporučujemo zapošljavanje djelatnika na poslovima socijalne rehabilitacije, što bi značajno unaprijedilo kvalitetu usluge smještaja u obiteljskom domu.*

Obiteljski dom Mihek

Kapaciteta 100 korisnika, podružnica u Šibeniku ima rješenje Ministarstva socijalne politike i mladih o ispunjavanju minimalnih uvjeta za pružanje usluge smještaja 50 osoba s duševnim smetnjama, a trenutno se na smještaju nalazi 43 korisnika. 10 korisnika smješteno je temeljem rješenja centra za socijalnu skrb, dok su ostali korisnici smješteni direktnom pogodbom.

Skrb o korisnicima vode 4 medicinske sestre, 1 socijalni radnik, 1 socijalni radnik na ugovor o djelu na 2 sata dnevno, njegovatelji i drugo osoblje. U Dom dolazi i psihijatar iz PB Rab 1x mjesečno, a s tom Bolnicom Dom ima ugovor za bolničko liječenje pacijenata. U trenutku obilaska, na bolničkom liječenju bilo je troje korisnika.

Podružnica u Šibeniku bivši je hostel, preuređen za smještaj odraslih osoba s mentalnim oštećenjima. Na katu ustanove nalaze se sobe za smještaj korisnika, dok se prizemlje ustanove koristi kao dnevni boravak i prostor za radnu okupaciju i grupni rad s korisnicima.

Korisnici borave u 1-krevetnim, 2 i 3-krevetnim sobama, primjerene kvadrature. Opremljene su krevetima, noćnim ormarićima i ormarima. Svaki korisnik ima svoj ormar, neke sobe imaju i WC i tuš kabinu, kupaonice i WC nisu prilagođeni za nepokretne osobe. Prostor se grije klima uređajima. Lifta nema. Dnevni boravak u prizemlju opremljen je za sjedenje i gledanje televizije, a taj se prostor korisnici i za provođenje grupnog rada s korisnicima.

Neki korisnici se intenzivnije angažiraju u kućanskim poslovima u domu – pomažu oko serviranja hrane, serviranja stola, čišćenja, peglanja. Korisnici nemaju organizirane radne aktivnosti, ali se svakodnevno provodi grupni rad u vidu edukativnih predavanja ili terapijskih razgovora o određenim temama, a vrijeme uglavnom provode u kući gdje koriste dnevni boravak i gledaju televiziju ili čitaju. Dom je udaljen od centra Šibenika, nema javnog prijevoza, te za odlaske u kupovinu i liječniku korisnike voze vlasnici Doma. Nažalost, drugih sadržaja u bližoj okolici nema, tako da se sve slobodne aktivnosti svode na odlazak u kafić onih korisnika koji za to imaju interes. Vlasnik ustanove navodi da je bilo otpora susjedstva za otvaranje Doma, te da korisnici nisu prihvaćeni od uže zajednice. Korisnici su sudjelovali na parlamentarnim izborima. Korisnici slobodno izlaze, uz dogovor s vlasnicima, posjeduju mobitel a mogu telefonirati i putem fiksnog telefona ustanove s članovima obitelji i skrbnicima. Predstavnik doma ističe problem radnog angažmana korisnika, pogotovo korisnika koji su sposobni i motivirani za radne aktivnosti pa i radni odnos. Nije upoznat sa reperkusijama eventualnog zapošljavanja korisnika

u smislu korisnikovog sudjelovanja u plaćanju smještaja. Davanje cjelokupne plaće za troškove smještaja bilo bi demotivirajuće za korisnika, iako bi rad u velikoj mjeri doprinio kvaliteti života i zdravlja korisnika. Čak i radne aktivnosti unutar ustanove (čišćenje, peglanje i sl.) koje korisnici obavljaju po svojoj volji moglo bi se staviti u negativan kontekst, te u tom smislu vlasnik ustanove traži i stručnu pomoć (da li nekim ugovorom verificirati radne i obaveze i eventualnu nagradu i sl.).

Preporuke:

1. *Potrebno je u okviru mogućnosti osmisliti još neke sadržaje primjerene korisnicima – radne aktivnosti i aktivnog provođenja vremena na svakodnevnoj razini, koristeći mogućnosti zajednice i resurse ustanove. Isto tako, treba pokušati barem na godišnjoj razini osmisliti neku aktivnost izvan Doma – npr. izlet, sudjelovanje u nekom kulturnom događaju, prezentacija vlastitih proizvoda i sl.*
2. *Dom nema zadovoljavajuće uvjete za skrb o nepokretnim korisnicima (sobe na katu, neprilagođeni sanitarni čvor), stoga bi trebalo razmisliti o osiguravanju odgovarajućih uvjeta za takve korisnike u prizemlju ustanove.*

Obiteljski dom Progovečki

Obiteljski dom Progovečki ima rješenje Ministarstva socijalne politike i mladih o ispunjavanju minimalnih uvjeta za pružanje usluge smještaja 14 osoba s duševnim smetnjama te za tih 14 osoba ima i sklopljen ugovor o pružanju socijalnih usluga. Uz tih 14 osoba, Dom smještava još 6 osoba koje su smještene direktnom pogodbom. U trenutku obilaska, Dom je po zamolbi Ministarstva smjestio još 1 korisnika. 12 korisnika od 15 lišeno je poslovne sposobnosti. Skrb o korisnicima vode supružnici Progovečki. Osim njih 2 sata dnevno zaposlena je medicinska sestra te 1 njegovatelj na puno radno vrijeme. Korisnici su smješteni u obiteljskoj kući u kojoj koriste prizemlje i prvi kat, te u drugom objektu, katnici, u kojoj u prizemlju boravi 6 korisnika, a na katu obitelj Progovečki. Kuća ima sve potrebne priključke (struja, voda, grijanje, telefon, Internet...). Korisnici borave u 1-krevetnim, 2 i 3-krevetnim sobama, primjerene kvadrature. Opremljene su krevetima, noćnim ormarićima i ormarima. Dnevni boravak opremljen je za sjedenje i gledanje televizije, u tom prostoru korisnici i jedu. Kupaonica i WC su zajednički na svakom katu. Kupaju se kada žele, ali obavezno 2 puta tjedno. Jednom tjedno mijenja se posteljina. Korisnici nemaju organizirane radne aktivnosti, samo 2 korisnika se intenzivnije angažiraju u kućanskim i poljoprivrednim poslovima. Vrijeme uglavnom provode u kući gdje koriste dnevni boravak i gledaju televiziju ili čitaju, te u dvorištu.

Džeparac dobivaju i njime osobno raspolažu – neki ga potroše sami u pokretnoj trgovini, ili se korisnicima za taj novac kupi ono što žele. Korisnicima nije zabranjeno imati mobitel niti bilo koju osobnu stvar. Dom je udaljen oko 3,5 km od Vrbovečke Dubrave, nema javnog prijevoza, te za odlaske u kupovinu i liječniku vlasnici koriste osobni automobil. U mjestu je crkva, trgovina i kafić, drugih sadržaja nema. Vlasnik ustanove navodi da je bilo otpora susjedstva za otvaranje Doma, te da korisnici nisu prihvaćeni od uže zajednice. Na žalost, drugih sadržaja u mjestu nema, tako da se sve slobodne aktivnosti svode na odlazak u kafić. Kontakte s korisnicima drugih domova ne održavaju. Korisnici slobodno izlaze, uz dogovor sa vlasnicima. Međutim, predstavnik doma ističe problem njegove odgovornosti za korisnika i usluge koju treba pružiti, a koje su u suprotnosti za pravom na izbor kod korisnika s duševnim smetnjama. Tako je potpuno slobodan izlazak korisnika nesporno ljudsko pravo korisnika, ali problem je kod korisnika koji su skloni konzumiranju alkohola, a uzimaju lijekove zbog čega nije dozvoljeno istovremeno uzimanje alkohola. U tom slučaju, korisnika se nadzire. Radi lakšeg odlučivanja vezano uz izlaske iz doma, vlasnica je od liječnika korisnika zatražila da potvrde za svoje pacijente mogućnost izlazaka iz doma bez nadzora, međutim, niti jedan liječnik psihijatar nije htio napisati takvu „potvrdu“. Komunikacija s članovima obitelji i skrbnicima je u potpunosti omogućena. Nekim korisnicima (ovisno o zdravstvenom stanju) vlasnici Doma željeli su organizirati ljetovanje, ali korisnici nisu dobili financijsku potporu za povećane troškove, tako da su od te ideje odustali.

Iz individualnih razgovora s korisnicima doznali smo kako gotovo svi izražavaju zadovoljstvo uvjetima u Domu, ali se gotovo svi žale na nemogućnost sadržajne uključenosti u zajednicu. Udaljenost od centra mjesta i nedostatak sadržaja daje im osjećaj besmisla.

Svi korisnici koji posjeduju vlastitu imovinu nemaju nikakav uvid u stanje nekretnina kojih su vlasnici, imaju samo površnu informaciju da se npr. stan iznajmljuje, ali nemaju detaljnije informacije o tome, ne znaju o stanju financija, ušteđevinama i sl.

Preporuka: *Potrebno u okviru mogućnosti osmisliti određene sadržaje primjerene korisnicima – radne aktivnosti i aktivnog provođenja vremena na svakodnevnoj razini, koristeći mogućnosti zajednice i resurse ustanove. Isto tako, treba pokušati barem na godišnjoj razini osmisliti neku aktivnost izvan Doma – npr. izlet, sudjelovanje u nekom kulturnom događaju i sl.*

Što se tiče problema u ostvarivanju prava korisnika na slobodu i slobodu kretanja, potrebno je intenzivnije kontaktirati s korisnikovim skrbnikom, nadležnim centrom za socijalnu skrb i liječnikom. Smatramo da je već u samoj odluci centra za socijalnu skrb razmotrena činjenica da smještaj u obiteljski dom pretpostavlja slobodu kretanja. Stoga bi sloboda kretanja trebala biti pravilo, a ograničavanje kretanja treba biti obrazloženo jedino zaštitom interesa korisnika, u minimalnom trajanju.

Dom za psihički bolesne odrasle osobe Vila Nena

Dom Villa Nena je kapaciteta 40 korisnika, ima rješenje Ministarstva socijalne politike i mladih o ispunjavanju minimalnih uvjeta za pružanje usluge smještaja 40 osoba s duševnim smetnjama, a za 15 osoba ima sklopljen ugovor o pružanju socijalnih usluga. Trenutno je 5 osoba smješteno iznad ugovorenog kapaciteta, ostali korisnici su smješteni direktnom pogodbom. U trenutku obilaska, u Domu je bilo smješteno 42 korisnika.

Skrb o korisnicima vode 4 medicinske sestre, 2 kuharice, 1 vozač, 1 radni terapeut i socijalni radnik na pola radnog vremena. Radni terapeut trenutno koristi roditeljski dopust, a u tijeku je natječaj za zamjenu za to radno mjesto.

Korisnici su smješteni u obiteljskoj kući u kojoj koriste prizemlje i kat. Kuća ima sve potrebne priključke (struja, voda, grijanje, telefon, Internet...). Korisnici borave u 1-krevetnim, 2 i 3-krevetnim sobama, primjerene kvadrature, opremljene su krevetima, noćnim ormarićima i ormarima. Svaki korisnik ima svoj ormar i noćni ormarić, korisnici mogu imati svoje osobne stvari. Svaki trakt ima mali dnevni boravak opremljen za sjedenje i gledanje televizije, primanje posjeta. Korisnici jedu u blagovaonici. Dom ima više vanjskih i unutarnjih prostora za pušače. U sobama je pušenje zabranjeno. Vanjski prostor Doma primjeren je za boravak na terasi, društvene aktivnosti (stolni tenis, stolni nogomet i sl.), šetnju. U Domu se korisnicima osigurava smještaj, prehrana, briga o zdravlju i slobodno vrijeme. Korisnici imaju također svakodnevno organizirane radne aktivnosti, uglavnom kreativne likovne radionice i sl., u čemu većina korisnika rado sudjeluje. Neki se korisnici intenzivnije angažiraju u kućanskim poslovima – briga o rublju, čišćenje zajedničkih prostorija. U Kućnom redu ustanove propisano je kako korisnicima doma nije dozvoljeno spavanje u prijedodnevni satima s obzirom da je dnevni odmor od 14-16 sati. Dva dana u tjednu (utorkom i petkom) zainteresirani korisnici odlaze u Dubravu na kavu, organizirano, u grupicama od desetak korisnika. U mjestu je crkva, trgovina i kafić, drugih sadržaja nema. Korisnici po želji odlaze na misu, uglavnom nedjeljom. Na poseban upit, može li pojedinac ili grupa otići u Dubravu na kavu neki drugi dan, po vlastitoj želji, dobivamo načelno negativan odgovor. S druge strane, prema izjavi vlasnice doma, korisnici po vlastitoj želji, bez ograničenja iako uz prethodnu najavu mogu izaći u šetnju u okolicu Doma. Džeparac dobivaju i njime osobno raspolazu ili se korisnicima za taj novac kupi ono što žele. Korisnicima nije zabranjeno imati mobitel niti bilo koju osobnu stvar. S vlastitih mobitela telefoniraju bez ograničenja i nadzora poziva. S fiksnog telefona mogu nazivati utorkom i subotom, a njih se može na isti telefon nazvati bez ograničenja. Kontakte s korisnicima drugih domova iz okolice ne održavaju. Dom povremeno organizira zajedničke izlete za korisnike. Što se tiče komunikacije s članovima obitelji i skrbnicima, ona je u potpunosti omogućena. Unutar Doma korisnici nemaju posebnih pravila i zabrana, izuzev pušenja u sobi. Korisnici su sudjelovali na izborima. Dom na zahtjev nadležnog centra za socijalnu skrb dostavlja izvješće o korisniku, kao i prijedloge vezano uz vraćanje poslovne sposobnosti nekim korisnicima. Individualni planovi za korisnike su u izradi.

Zaključna zapažanja

Dom Villa Nena pruža zadovoljavajuće uvjete smještaja, prehrane i brige o zdravlju korisnika. Dodatnu kvalitetu usluge daje činjenica da Dom ima zaposlenog radnog terapeuta, čiji rad doprinosi kvaliteti provođenja slobodnog vremena, te razvoju određenih vještina.

Korisnici imaju slobodu komuniciranja i kretanja. Nažalost područje u kojem se Dom nalazi ne pruža mogućnosti za aktivno i smisleno korištenje slobodnog vremena izvan ustanove, nema potencijala za zapošljavanje ili razvijanje interesa pojedinih korisnika za aktivnije sudjelovanje u zajednici.

Preporuka: *Potrebno je u okviru mogućnosti osmisliti još neke sadržaje primjerene korisnicima koristeći mogućnosti zajednice i resurse ustanove. Pravo korisnika na slobodu kretanja potrebno je što manje ograničavati, odnosno prednost dati individualnim željama korisnika, pa u tom smislu omogućiti izlaske bez ograničenja, koje sada postoji vezano uz odlaske u Dubravu. Iako sama narav institucije i priroda invaliditeta smještenih korisnika podrazumijeva primjenu određenih pravila, dvojbena je sa stajališta ljudskih prava korisnika apsolutna zabrana spavanja/odmora prema vlastitom izboru, svih korisnika, bez iznimke. Stoga je u tom dijelu potrebno korigirati kućni red ustanove.*

Na osnovu dobivenog uvida u ovim ustanovama, nadležnom Ministarstvu dostavljene su sve pojedinačne preporuke i izvješća o obilascima navedena 4 obiteljska doma, a onda i opća **preporuka za poboljšanje uvjeta smještaja, ali i preispitivanje ovog oblika smještaja i uključivanje u planove transformacije i deinstitutionalizacije ovih ustanova:**

1. Sloboda kretanja i aktivno provođenje slobodnog vremena

Neki obiteljski domovi imaju praksu ograničavanja kretanja korisnika izvan doma, pravdajući se sklonosti korisnika konzumiranju alkohola, ili brigom za njihovu sigurnost. U većini obiteljskih domova korisnici svo vrijeme borave u objektu ili dvorištu doma, a izvan doma odlaze jedino kada idu na liječničku kontrolu. Čak i odlazak na kontrole (uglavnom u veće mjesto ili grad) ne koristi se za još neku aktivnost kao što je odlazak u kupnju ili na kavu. Vlasnici domova odlazak na kontrole obavljaju samo kao jednu od obaveza, i svako zadržavanje i izbjivanje navodno im otežava skrb o preostalim korisnicima koji za to vrijeme ostaju u domu.

Korisnici u većini obiteljskih domova vrijeme provode potpuno besciljno – sjedi se u boravku ili dvorištu i očekuje obrok, gleda se TV. Nema izazova, nema mogućnosti, nema aktivnosti. Obiteljski domovi ne omogućavaju neke sadržaje i aktivnosti u okviru doma – kreativne aktivnosti, društvene igre u zatvorenom ili na otvorenom prostoru. S obzirom da su privatni obiteljski domovi uglavnom u manjim i izoliranim sredinama, korisnici niti nemaju priliku za kretanje radi smislenih aktivnosti i aktivnog provođenja slobodnog vremena. Ne postoji praksa planiranja zajedničkih aktivnosti i susreta korisnika iz različitih domova u okolici. Neki vlasnici obiteljskih domova pokazuju svijest o potrebi takvih aktivnosti, ali se pritužuju na nedostatak sredstava za provođenje istoga (novac, prijevoz i sl.). Zabrinjava kada kod vlasnika doma niti ne postoji svijest da je to potrebno.

U jednom obiteljskom domu utvrdili smo da postoji potpuna zabrana kontakata korisnika s njihovim obiteljima, korisnicima je zabranjeno korištenje mobitela i nemaju pristup internetu. Vlasnik doma obrazlaže takvo pravilo činjenicom da su korisnici nametljivi i uznemiravaju članove obitelji.

Opisani način skrbi o osobama s invaliditetom predstavlja kršenje njihovih osnovnih ljudskih prava. Ove osobe žive u potpunoj socijalnoj izolaciji i uskraćena im je sloboda kretanja, čime im je protuzakonito oduzeto pravo na slobodu.

Uskraćivanje prava na telefoniranje o vlastitom trošku s vlastitih mobitela krši se njihovo pravo na komunikaciju. Obitelji kojima korisnici „dosaduju“ neprestanim telefoniranjem treba prepustiti da se nose s ovim inkomodiranjem.

Opisana postupanja vlasnika doma za korisnike je ponižavajuće i neminovno dovodi do osjećaja bespomoćnosti i manjka samopouzdanja. Držanje korisnika zatvorenih u ustanovi, nezakonito oduzetog prava na slobodu, bez ikakvog kontakta sa zajednicom, bez mogućnosti sklapanja poznanstava ili prijateljstava u toj istoj zajednici dovodi do jačanja predrasuda i doprinosi dodatnoj stigmatizaciji ove kategorije osoba s invaliditetom. Osim toga, ovakvo postupanje predstavlja temeljnu suprotnost ostvarivanju prava korisnika na slobodu i slobodu kretanja

Preporuka: *Osigurati pravo korisnika na slobodu kretanja i komuniciranja.*

2. Individualno raspolaganje sredstvima za osobne potrebe korisnika, individualno odlučivanje o svakodnevnim aktivnostima u domu (vrijeme kupanja, vrijeme spavanja i sl.)

U velikom broju obiteljskih domova utvrdili smo da sredstvima za osobne potrebe korisnika raspolaže vlasnik doma koji tim sredstvima zajednički podmiruje neke dodatne potrebe korisnika (npr. zajednička kupnja slatkiša) ili kupuje za svakog korisnika ono što on želi. Korisnici koji su o tome mogli sukladno svojim teškoćama izreći svoje mišljenje, uglavnom su u većini običanih domova, izražavali želju da se za njihov džeparac njima kupi ono što oni žele, ili da to što žele mogu sami i kupiti, što im nije omogućeno.

U nekim domovima utvrdili smo da je strogo određeno vrijeme kada korisnici trebaju spavati (biti isključivo u sobama), odnosno vrijeme kada se mogu kupati.

Smatramo da je oduzimanje prava na izbor u apsolutno svim područjima i svim segmentima života – počevši od toga što će i kada pojesti, kako će potrošiti džeparac od 100 kuna, kada će se okupati, doseže razmjere povrede osobne autonomije korisnika.

Naročito smo zabrinuti zbog slučajeva u kojima izjave nekih vlasnika doma: „njima je svejedno“, „oni nemaju potrebe“, „bitno da je slatko“ pokazuju da se radi o stavu da je opisani režim skrbi o korisnicima jedino ispravan i potpuno opravdan. To predstavlja nepoznavanju osnovnih ljudskih prava osoba s invaliditetom na poštovanje digniteta, osobne autonomije i prava na izbor.

Preporuka: *Obiteljskim domovima i centrima za socijalnu skrb potrebno je uputiti preporuke vezano uz osiguravanje prava korisnika na slobodu izbora i osobnu autonomiju korisnika. U edukaciju vlasnika obiteljskih domova potrebno je ugraditi teme koje se odnose na poštivanje ljudskih prava osoba s invaliditetom.*

3. Imovina, prihodi, obitelji

U gotovo svim obiteljskim domovima u individualnim razgovorima s korisnicima utvrdili smo da gotovo niti jedan korisnik ne zna ništa o svojoj imovini i financijama, osim osnovne informacije da su naslijedili kuću ili stan od roditelja, ili da je imovina prodana. Osim tih najosnovnijih informacija o imovini, korisnici smještaja nemaju niti približne informacije vezano uz vlasništvo ili imovinu. Isto tako, veliki broj korisnika izražava želju za intenzivnijim osobnim kontaktima s članovima obitelji, za koje navode da ih ne mogu realizirati isključivo zbog udaljenosti od obitelji.

Što se tiče imovinskih prava smatramo da se sustavno premalo čini kako bi osobe s invaliditetom smještene u institucije ili obiteljske domove, neovisno o tome da li su ili nisu lišene poslovne sposobnosti, dobile potpunu informaciju o vlastitoj imovini i financijskim sredstvima, na prikladan način koji odgovara njihovim sposobnostima. Osobe s invaliditetom trebaju ostvarivati pravo da posjeduju i nasljeđuju imovinu, ali i da o njoj odlučuju. Njima se treba na prikladan način dati informacije vezano uz imovinu, ali i omogućiti ostvarivanje prava koja proizlaze iz vlasništva (npr. posjet i odlazak u kuću ili stan). U slučaju da je nekretnina prodana, treba im se na prikladan način dati informacija o vrijednosti nekretnine, novčanim sredstvima koja su preostala i načinu na koji se troše.

Što se tiče kontakata s obitelji, trebalo bi se prilikom odlučivanja o smještaju poštivati načela iz Zakona o socijalnoj skrbi (načelo dostupnosti) te dati prednost smještaju najbliže mjestu u kojem korisnik živi. Ukoliko korisnik izrazi želju za smještajem bliže obitelji, potrebno je da centri za socijalnu skrb poduzmu konkretne mjere za regionalizaciju korisnika i njihovo smještavanje bliže obitelji odnosno mjesta na kojem su živjeli, a o ishodu nastojanja potrebno je povratno izvijestiti korisnika.

Preporuka: *Centrima za socijalnu skrb treba uputiti preporuke vezano uz bolje informiranje smještenih osoba o stanju njihove imovine i financija. Kada je to moguće i odgovara potrebama i željama korisnika, a pogotovo povodom izričitog traženja korisnika potrebno je preispitati oblik skrbi i omogućiti smještaj korisnika što bliže obitelji, osim ukoliko se nedvojbeno utvrdi da to nije najbolji interes korisnika. O provedenim aktivnostima i njihovom ishodu centar za socijalnu skrb treba informirati korisnika. Ukoliko smještaj nije moguće osigurati u blizini mjesta iz kojeg korisnik dolazi, potrebno je povremeno osigurati posjet mjestu odakle korisnik dolazi, ukoliko on to želi.*

Osigurati da smješteni korisnik koji posjeduje vlastitu imovinu može, barem povremeno, ukoliko to želi, obići svoju nekretninu.

4. Uvjeti smještaja, stručni djelatnici

U većini obiteljskih domova koje smo obišli utvrdili smo da nema zaposlenih stručnih djelatnika. Iznimke su obiteljski domovi s preko 40 korisnika koji su imali zaposlene socijalne radnike, radne terapeute ili stručno medicinsko osoblje. Međutim, obiteljski domovi s 20 smještenih osoba u pravilu ne zapošljavaju djelatnike za provođenje stručnog socijalnog rada ili psihosocijalne rehabilitacije. Zbog nedostatka profesionalnih kapaciteta tih domova, ne koriste se niti mogućnosti samog doma i okolice.

Domovi nemaju praksu osiguravanja nekih dodatnih sadržaja izvan doma (izleti, zajednička druženja izvan doma), niti imaju praksu poticanja korisnika na bavljenje nekim aktivnostima po želji i izboru korisnika unutar doma ili u zajednici (crkveni zbor, susreti s korisnicima drugih domova i sl.). Isto tako ne radi se na jačanju i unapređivanju socijalnih vještina, interesa i želja, i sve ono što je sadržaj psihosocijalne rehabilitacije. Takav sustav skrbi stoga je potpuno promašen za kategoriju odraslih i pokretnih osoba s intelektualnim i mentalnim oštećenjima. Ovakav oblik skrbi može zadovoljiti samo najosnovnije egzistencijalne potrebe korisnika, te eventualno korisnika koji su potpuno nesamostalni i ovisni o tuđoj pomoći i njezi.

Sukladno Pravilniku o minimalnim uvjetima za pružanje socijalnih usluga, obiteljski dom treba na poslovima socijalne rehabilitacije zaposliti minimalno 0,5 izvršitelja na 10 korisnika, te 0,25 izvršitelja dodatno na svakih 5 korisnika.

Socijalna rehabilitacija obuhvaća između ostalog ...poticanje i održavanje kognitivnih i motoričkih vještina...razvoj socijalnih i emocionalnih osobina...primjena različitih metoda podrške u svrhu usmjeravanja i osposobljavanja za rješavanje problema...razvijanje spremnosti za traženje pomoći od osoba u neposrednoj blizini...pomoć u održavanju, razvijanju i unapređenju socijalnih vještina...razvijanje radnih navika; sudjelovanje u organiziranju radnih aktivnosti u lokalnoj zajednici...poticanje društveno prihvatljivog ponašanja korisnika...motivacija i razvijanje interesa, želja, inicijativnosti i kreativnosti i drugo.

Preporuka: *Osigurati zapošljavanje djelatnika na poslovima socijalne rehabilitacije, čime bi se značajno unaprijedila kvaliteta usluge smještaja u obiteljskom domu.*

Stambeni uvjeti u obiteljskim domovima uglavnom su zadovoljavajući. Međutim, postoji prostor za poboljšanja, pogotovo u smislu dodatnih sadržaja za kreativne aktivnosti, društvene igre i sl. Postojanje prostora za boravak manjeg broja korisnika umjesto velikog dnevnog boravka za sve smještene korisnike, omogućilo bi individualne aktivnosti i sadržaje za pojedinog ili manji broj korisnika prema njihovim željama. U vanjskom prostoru doma trebalo bi osigurati također barem neke dodatne sadržaje i aktivnosti. Za korisnike pušače treba osigurati i unutar i izvan ustanove posebne prostorije/prostore za pušenje.

Preporuka: *Osigurati kvalitetnije uvjete za boravak i aktivnosti korisnika.*

5. Geografska izolacija

Većina obiteljskih domova nalazi se u iznimno izoliranim ruralnim područjima, udaljenim od većeg središta, bez javnog prijevoza. Ove sredine obilježava nedostatak bilo kakvih sadržaja u zajednici i pristup obrazovanju ili radu. Korisnici u takvim domovima samim tim nemaju niti prilike za bilo kakav osobni rast, učenje, zaposlenje ili kvalitetno provođenje slobodnog vremena. Ovo rezultira monotonijom i besmisлом. Korisnici se svode na puko bivanje. Jedina aktivnost korisnika je osnovna briga o sebi i čekanje obroka.

Zaključno, s obzirom na navedeno, preporučamo Ministarstvu da:

1. osigura kvalitetnije uvjete u obiteljskom domu, sukladno gore navedenim preporukama,
2. uključi obiteljske domove u proces transformacije i deinstitucionalizacije za odrasle korisnike s intelektualnim i psihosocijalnim oštećenjima.

Struktura korisnika smještenih u ove domove, geografska izolacija tih domova i nedostatak stručnih djelatnika iz područja socijalnog rada ili psihosocijalne rehabilitacije, čini ove ustanove naglašeno institucionaliziranim, a time i najlošijim izborom za smještaj odraslih osoba s intelektualnim i mentalnim oštećenjima. Broj korisnika u obiteljskom domu ne osigurava obiteljsku atmosferu i dinamiku dok s druge strane, nedostatak stručnih djelatnika, kvalitetnih programa i sadržaja, ovaj oblik skrbi pretvara samo u zadovoljavanje osnovnih egzistencijalnih potreba.

Stoga smo mišljenja da je potrebno preispitivanje instituta smještaja u obiteljskim domovima jer je takav oblik smještaja neprikladan za odrasle osobe s intelektualnim ili psiho-socijalnim teškoćama. Smještaj u obiteljskim domovima bez stručne podrške i nadzora, u pretežno u marginaliziranim sredinama bez ikakvih sadržaja i mogućnosti za osobni razvoj korisnika, u svojoj je biti u suprotnosti sa načelima zaštite ljudskih prava.

Obiteljski domovi u kojima osobe s invaliditetom žive segregirane i izolirane, depersonalizirane i pasivne, bez prava da same kontroliraju vlastiti život, donose odluke ili vrše odabire o načinu života, provodeći vrijeme bez osmišljenih aktivnosti, predstavljaju neprihvatljiv izbor za skrb za mlađe osobe s intelektualnim i mentalnim oštećenjima te preporučujemo da se ovaj oblik zbrinjavanja korisnika zamijeni organiziranim stanovanjem uz podršku.

Smještaj u obiteljski dom za ovu kategoriju korisnika treba za centre za socijalnu skrb postati posljednji izbor, a sustav socijalne skrbi, odnosno Ministarstvo, treba što prije u planove deinstitutionalizacije i transformacije ustanova uključiti i privatne obiteljske domove.

3.16.3. USTANOVE SOCIJALNE SKRBI

Uredu su se i tijekom prošle godine obraćali roditelji čija su djeca korisnici nekih programa domova socijalne skrbi. U tim se pritužbama odražavaju i problemi s kojima se suočavaju domovi socijalne skrbi i prepreke za uspostavu kvalitetnijeg sustava skrbi za djecu s teškoćama i osobe s invaliditetom. Pritužbe se odnose na neriješeno pitanje prijevoza, nedovoljan broj stručnih djelatnika, nedostatak edukacija za rad sa specifičnim kategorijama korisnika (autizam), te sadržaj pojedinih usluga definiranih Pravilnikom o minimalnim uvjetima za pružanje socijalnih usluga („Narodne novine“ br. 40/14).

Centar za odgoj i obrazovanje Vinko Bek

Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom višestruko su se obraćali roditelji korisnika programa Centra za odgoj i obrazovanje Vinko Bek zahtjevom za žurno iznalaženje kvalitetnog rješenja za odrasle korisnike u programu psihosocijalne podrške. Navode da korisnici na adresi Kušlanova 59 nemaju uvjete za provođenje programa psihosocijalne rehabilitacije pa se tako npr. uopće ne provodi program likovnih aktivnosti i sl.

Prostor – potkrovlje, u kojem ovi korisnici borave su skućeni, s previše prepreka koje im otežavaju kretanje, tako da se neki korisnici navodno i ozljeđuju. Navode i da su od nadležnog Ministarstva još u rujnu 2015.g. zatražili inspekcijski nadzor kojim bi se utvrdilo postojanje prostornih i drugih uvjeta za provođenje psihosocijalne rehabilitacije i boravka za odrasle korisnike s višestrukim teškoćama u tom „adaptiranom“ prostoru, ali da do danas nisu informirani da li je nadzor proveden i kakvi su rezultati toga nadzora. Roditelji i dalje problematiziraju činjenicu da je Centar Vinko Bek trajno odustao od zgrade u Nazorovoj 53, tim više što je tamo sanirano klizište, a na istoj lokaciji i dalje nesmetano djeluje Centar za odgoj i obrazovanje Slava Raškaj, Dom za djecu i druge ustanove.

Na navedene pritužbe nadležno Ministarstvo uputilo je odgovor u kojem se naglašava da zgrada u Nazorovoj ulici nema uvjeta za daljnji boravak korisnika, a da će se u narednom razdoblju požuriti s izgradnjom planiranog Paviljona u Kušlanovoj ulici, čime bi se postiglo da se svi programi Centra Vinko Bek provode na jednoj lokaciji.

U 2016. predstavnici roditelja korisnika COO „Vinko Bek“ i Udruge slijepih Zagreb u više navrata su tražili od MSPM/MDOMSP-a rješavanje problema korisnika dislociranog objekta ovog Centra u Nazorovoj ulici koji su nastali nakon zatvaranja tog objekta u rujnu 2015. U tri navrata održani su sastanci u Ministarstvu (dva u prvoj polovici 2016.). Unatoč svemu korisnici su i dalje u zamjenskim neadekvatnim prostorima i to osnovnoškolci u obiteljskoj kući u Filipovićevoj ulici, a odrasli slijepi s dodatnim oštećenjima u poludnevnom boravku na odjelu za odrasle kasnije oslijepjele u Kušlanovoj ulici. Zbog prekapacitiranosti korisnika i podkapacitiranosti stručnog kadra na tom odjelu smanjio se obim i kvaliteta rehabilitacije kasnije oslijepjelih osoba. Prema zaključku sa sastanka kod ministrice demografije, obitelji, mladih i socijalne politike 22.11.2016. zatraženo je neovisno vještačenje stanja objekta u Nazorovoj ulici kao polazište za daljnje postupanje u rješavanju ovog problema. Prema saznanjima iz početka 2017. godine, provedena je procjena stanja objekta u Nazorovoj ulici.

Centar za odgoj i obrazovanje Juraj Bonači

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom zaprimila je podnesak Vijeća roditelja kojim je podnesena prijava Službi prosvjetne inspekcije, odnosno zahtjev za zaštitu prava učenika Odjela odgoja i obrazovanja. Povodom tog zahtjeva Ured pravobraniteljice uputio je Ministarstvu socijalne politike i mladih preporuku da se pitanje zamjene za odsutnog djelatnika promatra kroz odredbe Konvencije o pravima osoba s invaliditetom o poštivanje najboljeg interesa djece s teškoćama u razvoju, ali i prava na jednakost i jednako postupanje, s obzirom da se u sustavu osnovnoškolskog obrazovanja zamjene za odsutnog djelatnika osiguravaju odmah, i prije isteka 42 dana.

Ministarstvo socijalne politike i mladih je u svojem očitovanju navelo sve što je poduzeto po pitanju zamjena u Centru Juraj Bonači, pa između ostalog i to da je dalo prethodnu suglasnost za zapošljavanje zamjene zbog odsutnosti radnika zbog bolovanja nakon 42 dana. Ukoliko nije moguća preraspodjela zaposlenih radnika, po potrebi je moguće zatražiti suglasnost za zapošljavanje prije isteka 42 dana bolovanja.

Dana 20.1.2016.g. održan je sastanak predstavnika Sindikata Preporod i predstavnika Ministarstva, na kojem je definirana činjenica da je za zapošljavanje radnika na zamjenu prije isteka 42 dana bolovanja potrebno osigurati dodatna financijska sredstva koja u Ministarstvu socijalne politike i mladih nisu osigurana. Zamjene prije isteka 42 dana bolovanja moguće je osigurati tek nakon dobivene posebne suglasnosti Ministarstva, a kako bi se olakšalo funkcioniranje ustanove i osigurala kvaliteta rada, dopisom od 8. veljače 2016.g. potvrđeno je da će se ubuduće takvi zahtjevi rješavati **žurno**, te će ustanove socijalne skrbi odgovore na zahtjeve za zamjene prije isteka 42 dana dobiti u najkraćem mogućem roku.

S obzirom da je riječ o posebno osjetljivoj skupini djece, te otežanom i zahtjevnom radu s njima, te da resorno ministarstvo zbog nedostatka financijskih sredstava nije u svim ustanovama socijalne skrbi u kojima se provodi odgoj i obrazovanje u mogućnosti unaprijed dati prethodnu suglasnost za zapošljavanje stručnih radnika na određeno vrijeme radi zamjene zbog bolovanja prije isteka 42 dana, ono će posebne zahtjeve ustanova rješavati žurno.

Smatramo da se taj problem treba riješiti sustavno, a ne na različite načine u pojedinačnim slučajevima. S obzirom da je u sustavu obrazovanja ovaj problem i sustavno i kvalitetno riješen, smatramo da su ovakvom praksom djeca s teškoćama u razvoju koja se školuju u sustavu socijalne skrbi u nepovoljnijem i nejednakom položaju u odnosu na djecu u općem obrazovnom sustavu.

Centar za odgoj i obrazovanje Dubrava

Centar za odgoj i obrazovanje Dubrava kontinuirano ima problem organizacije prijevoza za svoje učenike s motoričkim teškoćama. Prijevoz učenika reguliran je Zakonom o odgoju i obrazovanju, prema kojem se učenicima s teškoćama u razvoju osigurava prijevoz neovisno o udaljenosti, kao i pratnja ukoliko je pratnja potrebna. Učenicima se ovo pravo realizira ili kao prijevoz školskim vozilom, ovlaštenim prijevoznikom ili individualnim prijevozom roditelja uz nadoknadu troškova. Ove se odredbe odnose na učenike koji se školuju u posebnim ustanovama odgoja i obrazovanja u vlasništvu RH i redovnim školama kojima je osnivač RH ili jedinica lokalne i područne samouprave.

Centar za odgoj i obrazovanje Dubrava je ustanova socijalne skrbi u kojoj se učenici s teškoćama u razvoju školuju u redovnim i posebnim programima obrazovanja. Pravo na naknadu troškova prijevoza reguliran je odredbama Zakona o socijalnoj skrbi, na način da naknadu za troškove prijevoza imaju učenici koji nastavu radi stjecanja srednjoškolskog obrazovanja pohađaju po posebnom programu izvan mjesta prebivališta. S obzirom da se u Centru uglavnom školuju učenici s područja Grada Zagreba, ne samo u posebnom nego i redovnom programu, ovi učenici ne mogu niti ostvariti pravo na nadoknadu povećanih troškova prijevoza. Isto tako, naknadu troškova prijevoza ne mogu ostvariti niti učenici koji u Centru koriste program psihosocijalne podrške iako im je prijevoz od iznimnog značaja, budući se radi o učenicima s motoričkim teškoćama.

Centar za odgoj i obrazovanje Dubrava raspolaže vlastitim kombi vozilima kojima uspijevaju prevoziti oko 50 korisnika, ali ne mogu udovoljiti potrebama svih korisnika koji se ne mogu samostalno koristiti javnim prijevozom.

Na ovaj problem Ured je više godina bezuspješno ukazivao kroz primjedbe na odredbe Zakona o socijalnoj skrbi i preporukama da se na pitanje prijevoza u programe Centra Dubrava treba gledati kao na ključni preduvjet socijalne uključenosti.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom zaprimila je pritužbu roditelja učenice Centra Dubrava kojoj je priznata usluga psihosocijalne podrške kod pružatelja usluge i to fizikalne i radne terapije. U svojoj pritužbi navodi da je dijete temeljem rješenja nadležnog centra za socijalnu skrb od dana 03.06.2014.g. ostvarilo pravo na uslugu psihosocijalne podrške koja se provodi kod pružatelja usluge i to fizikalna i radna terapija, sukladno prijedlogu pružatelja usluge o vrsti, trajanju i učestalosti usluge. Međutim, ustanova je prekinula s pružanjem navedene usluge djetetu, s obrazloženjem da fizikalna i radna terapija nisu predviđene aktivnosti u okviru usluge psihosocijalne podrške normirane Katalogom socijalnih usluga i Pravilnika o minimalnim uvjetima za pružanje socijalnih usluga („Narodne novine“, br. 40/14, 66/15).

Uvidom u spomenuti Katalog socijalnih usluga, vidljivo je da se fizikalna i radna terapija mogu djeci s motoričkim oštećenjima pružati samo u sklopu boravka ili smještaja. Međutim, u dijelu koji se odnosi na pružanje usluge psihosocijalne podrške kod pružatelja usluge pobrojane su aktivnosti: vježbe svakodnevnih vještina, vježbe vida, tiflotehnička obuka, obuka za brajicu, rehabilitacija slušanja, usvajanje znakovnog jezika, logopedska terapija, senzorna integracija, psihološka podrška, socijalni rad u okviru multidisciplinarnog pristupa i odgoj i edukacijska rehabilitacija, iz čega je vidljivo da nisu predviđene aktivnosti usmjerene na rehabilitaciju djece s motoričkim oštećenjima.

Članak 83. Zakona o socijalnoj skrbi definira psihosocijalnu podršku kao socijalnu uslugu koja podrazumijeva rehabilitaciju koja potiče razvoj kognitivnih, funkcionalnih, komunikacijskih ili socijalnih vještina korisnika.

Za djecu s motoričkim oštećenjima, fizikalna i radna terapija su nužan oblik rehabilitacije, a činjenica je da se ove aktivnosti prema navedenom Pravilniku mogu pružati samo u okviru boravka ili smještaja, a ne i programa psihosocijalne podrške. Smatramo da sadašnje pravno uređenje ovog područja ne podržava najbolji interes djeteta s motoričkim oštećenjima, da su djeca s motoričkim oštećenjima zaključno za adekvatne i njima primjerene rehabilitacijske usluge, te se za isto ne može naći razumno opravdanje.

Nadležnom Ministarstvu uputili smo preporuku da se odgovarajućim izmjenama zakonskih propisa omogući da djeca s teškoćama u razvoju s motoričkim oštećenjima dobiju mogućnost korištenja njima primjerenih rehabilitacijskih programa u okviru usluge psihosocijalne podrške, da se utvrdi mogućnost da učenici Centra za odgoj i obrazovanje Dubrava nastave koristiti ranije stečeno pravo na usluge fizikalne i radne terapije u okviru programa psihosocijalne podrške.

U odgovoru Ministarstva navedeno je da se usluga psihosocijalne rehabilitacije pruža temeljem čl.83 Zakona o socijalnoj skrbi („Narodne novine“, br. 157/13, 152/14, 99/15), a podrazumijeva rehabilitaciju koja potiče razvoj kognitivnih, funkcionalnih, komunikacijskih ili socijalnih vještina korisnika, a pruža se „prema procjeni stručnog tima nadležnog centra za socijalnu skrb, a na temelju prethodno pribavljenog mišljenja pružatelja usluge o vrsti, trajanju i učestalosti usluge“.

Dalje se u odgovoru navodi kako Ministarstvo vodi posebnu brigu i skrb za zaštitu interesa i skrb djece s teškoćama u razvoju i odraslih osoba s invaliditetom te će i preporuke Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom vezano uz izmjene zakonskih propisa uzeti u razmatranje. Isto tako se navodi da je Ministarstvo socijalne politike i mladih u travnju 2016.g. osnovalo Stručnu radnu skupinu za izradu Pravilnika o minimalnim uvjetima za pružanje socijalnih usluga i Pravilnika o stručnim i prostornim standardima za pružanje usluga u mreži svrhu iznalaženja najboljeg modela uređenja predmetnog područja.

Sukladno tome, mišljenja smo da Centar za odgoj i obrazovanje Dubrava također treba prvenstveno postupati prema odredbama navedene Konvencije, a onda i Zakona, koji navedenom odredbom ne priječi da se u okviru usluge psihosocijalne podrške pruža rehabilitacija koja potiče razvoj funkcionalnih vještina korisnika. Mišljenja sam da se Centar u konkretnom slučaju u nastavku pružanja ovih usluga mogao osloniti na zakonske odredbe i odredbe Konvencije, a isto tako obratiti se i nadležnom Ministarstvu zamolbom za davanje suglasnosti za pružanje usluge izvan popisa usluga normiranih

Katalogom socijalnih usluga, tim više što i iz navedenog obrazloženja Ministarstva proizlazi da je nepostojanje ove usluge u Katalogu u stvari pogreška koja će se normativno vrlo brzo ispraviti.

CZR Rijeka, podružnica Kraljevica Oštro

U više pritužbi uočili smo interes roditelja za institucije u kojima djeca ostvaruju svoje aktivnosti i programe. U takvim se podnescima ističe kvaliteta stručnog rada i skrb za njihovu djecu, a izražava otpor promjenama, transformacijama, preseljenjima u druge objekte i sl.

„nitko se nama roditeljima nije očitovao za to i misle to napraviti nama iza leđa i dovesti nas pred gotov čin. Svi mi smo protivnici toga naravno (roditelji) kao i djelatnici koji rade s našom djecom (poslan dopis u ministarstvo). ...nama roditeljima zaista treba vaša pomoć da spriječimo te ludorije koje nikako nisu dobre za našu djecu koja sada žive u sasvim odličnim uvjetima.“

Ministarstvo socijalne politike i mladih na ovakvu je pritužbu odgovorilo da se nastavlja transformacije domova socijalne skrbi u pružatelje usluga u zajednici i razvoj kvalitetnih usluga. Uzimajući u obzir regionalnu raspoređenost pružatelja usluga predviđene su i promjene u namjeni pojedinih domova, sukladno potrebama korisnika u lokalnoj zajednici, poštujući načelo individualizacije i uključenosti korisnika u zajednicu. Slijedom toga, ustanove socijalne skrbi izrađuju individualne planove transformacije i deinstitutionalizacije s planom korištenja postojećih nekretnina u svrhu daljnjeg širenja i razvoja izvaninstitucijskih usluga i programa podrške u zajednici. Uslijed takvih procesa može doći i do promjene lokaliteta pružanja pojedinih usluga, ali se nastoji u tom procesu svakom korisniku osigurati one socijalne usluge koje odgovaraju njegovim individualnim potrebama s ciljem pune participacije u životu zajednice.

Prema podacima s mrežne stranice MDOMSP²⁰ na stalnom smještaju u domovima socijalne skrbi u prosincu 2016.g. bilo je 7.901 osoba.

565 osoba koristi smještaj u organiziranom stanovanju, 120 u centru za pružanje usluga u zajednici, dok je u udomiteljskoj obitelji i obiteljskom domu smješteno gotovo 5000 odraslih osoba.

Tablica 1.: Podaci MDOMSP o stalnom smještaju iz prosinca 2016.

smještaj (ukupno)	17.106
dugotrajni	14.393
u udomiteljskoj obitelji	4.333
u obiteljskom domu	711
u centru za pružanje usluga u zajednici	120
u domu socijalne skrbi	7.901
organizirano stanovanje	552

Domovi socijalne skrbi osim usluge stalnog i tjednog smještaja pružaju i usluge integracije, psihosocijalne podrške, rane intervencije, boravka i pomoći i njege, prema navedenim podacima pružaju oko 1500 takvih usluga.

Prema navedenim podacima, veliki je nerazmjer između broja smještenih osoba s invaliditetom u odnosu na skrb u organiziranom stanovanju. Vidimo da je svega nekoliko domova za skrb o osobama s invaliditetom u potpunosti napustilo institucionalni oblik smještaja, te se transformiralo u centar za usluge u zajednici.

Primjer jedne, prema riječima zaposlenika, uspješne transformacije ustanove u centar usluga u zajednici vidjeli smo posjetom Centru usluga u zajednici Ozalj. Ova nekada veličinom impozantna ustanova u svojim objektima više nema niti jedan krevet za stalni smještaj svojih korisnika. Svi korisnici sada žive u Ozlju i Karlovcu u stanovima i kućama, uz odgovarajuću podršku asistenata, koja se kreće od 24-satne do samo povremene podrške. Centar Ozalj od samog je početka u svoje programe rada ugrađivao provođenje svih izvaninstitucijskih usluga (pravo na integraciju, ranu intervenciju,

²⁰ <http://www.mspm.hr/pristup-informacijama/statisticka-izvjesca-1765/statisticka-izvjesca-za-2016-godinu/2290>

psihosocijalnu podršku), te konačno i organizirano stanovanje. Ovaj proces transformacije ustanove protekao je bez pritužbi bilo koje strane, a djelatnici ustanove naglašavaju da se taj proces provodio unazad 7-8 godina, konsenzusom svih djelatnika i korisnika. To objašnjavaju time što su još 2011. provodili obuku obitelji za povratak osoba u obitelj. Prije 6 godina su započeli raditi s roditeljima kako bi čuli što njima treba i kako misle da bi njihova djeca trebala živjeti. Organiziraju privremeni i povremeni boravak kao i stručnu podršku za djecu i odrasle. Sredstva za edukaciju planirali su ranije, još 2009. u svom Master planu transformacije. Strategija im je pružanje podrške u domu korisnika. Velika pažnja posvećena je ulaganju u razvoj stručnih kompetencija djelatnika za nove usluge namijenjen djeci s teškoćama ranog razvoja, čime je ova ustanova postala okosnica podrške roditeljima djece s teškoćama u razvoju na području Ozlja. Centar ostvaruje intenzivnu suradnju s drugim pružateljima usluga u okruženju, ali i lokalnim vlastima koje podržavaju njihove projekte usmjerene na zapošljavanje svojih korisnika u djelatnosti turizma.

Smatramo da za jačanje kvalitete usluge organiziranog stanovanja pružatelje treba podržavati kadrovski i materijalno.

Preporuke:

- *Nadležno Ministarstvo treba pružiti i tehničku, organizacijsku, te financijsku podršku domovima socijalne skrbi u intenziviranju procesa deinstitucionalizacije i transformacije u centre usluga u zajednici.*

- *Institucionalno zbrinjavanje osoba s invaliditetom osim što se protivi ljudskoj prirodi i ljudskim pravima, nedvojbeno predstavlja diskriminaciju, jer osoba SAMO zbog svojeg invaliditeta i u nedostatku druge podrške mora prihvatiti život u instituciji.*

- *Izazovi na koje nailazimo u razvoju i širenju organiziranog stanovanja nisu dokaz neprihvatljivosti takvog oblika skrbi, nego pokazatelj nedovoljne brige sustava prema pružatelju usluge organiziranog stanovanja. Činjenica je da proces deinstitucionalizacije smještenih korisnika treba planirati i širiti mnogo brže nego je to bilo do sada. Ponavljamo i dalje da prevenciji institucionalizacije doprinosi prvenstveno razvoj različitih usluga (socijalnih i zdravstvenih) za podršku osobama s invaliditetom u neovisnom življenju (prvenstveno u vlastitom domu).*

3.16.4. UDOMITELJSTVO

Usmjerenost na socijalnu integraciju i neovisno življenje osoba s invaliditetom, koja posljednjih godina determinira sustav socijalne politike u Republici Hrvatskoj rezultirao je i zamahom procesa deinstitucionalizacije domova socijalne skrbi i uspostavu centara za usluge u zajednici, ponajprije za osobe s intelektualnim oštećenjima, a u manjoj mjeri i za osobe s mentalnim oštećenjima. Ovaj smjer razvoja socijalnih usluga pretpostavka je ostvarivanja prava osobe na izbor, aktivnost i samoodlučivanje, naglasak je na podršci, a u manjoj mjeri na potrebu njezine zaštite.

Međutim, intenzitet ovog procesa u prvi je plan nametnuo problem kapaciteta za podršku osobama za život u zajednici. Nedostatak (stambenih) kapaciteta i profesionalne podrške nastoji se prevladati uslugom udomiteljstva, koje u RH ima dugu tradiciju.

Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom zaprimao je pritužbe odraslih osoba s mentalnim oštećenjima smještenih u obitelji udomitelja, koje su se odnosile na nemogućnost kretanja, posjeta obiteljima (zbog prometne nepovezanosti), daljnjeg školovanja ili daljnjeg stanovanja u vlastitom stanu uz podršku. Većina pritužitelja iskazivala je da nisu mogli birati udomiteljsku obitelj, niti im je udovoljeno zahtjevu za promjenu dosadašnjeg smještaja (zbog sukoba s udomiteljem ili netrpeljivosti). Neki pritužitelji svjedočili su o pretjeranom radu na koji su prisiljeni i za koji nisu dobili nikakvu naknadu, a koji se uobičajeno smatra sadržajem radne okupacije. Pravobraniteljica je saznala i za slučajeve nemogućnosti održavanja higijene zbog štednje struje i vode, ali i zabrane korištenja vlastitog mobitela i sl.

Činjenica da je u Republici Hrvatskoj udomiteljstvo najrazvijenije u središnjoj Hrvatskoj i u ruralnim područjima, sama po sebi predstavlja upitnost ideje uključivanja, aktivnosti, izbora. Udomitelji – poljoprivrednici jedini su koji su uvijek nisku financijsku naknadu za udomiteljstvo kompenzirali vlastitom proizvodnjom hrane, stoga udomitelj „na plaći“ i ovisan o kupovini hrane uglavnom nije bio

motiviran. Neka područja Hrvatske gospodarski su usmjerena npr. na turizam, stoga i nemaju razvijeno udomiteljstvo za odrasle osobe s invaliditetom.

S edukacijom udomitelja i njihovim licenciranjem započelo se tek od 2007.g. donošenjem posebnog Zakona o udomiteljstvu („Narodne novine“, br. 79/2007). Sustavna edukacija djelomično je podigla kvalitetu udomiteljstva, ali nikakva edukacija nije uspjela ukloniti sustavnu pogrešku koja proizlazi iz udomiteljstva koje obilježava naglašena uloga zaštite, ruralno okruženje bez pristupa sustavima obrazovanja, rada, kulture, sadržaja slobodnog vremena i aktivnosti u zajednici te odnos nadređenosti udomitelja svojim korisnicima.

S namjerom da se ovaj oblik skrbi detaljnije istraži u svjetlu poštivanja ljudskih prava odraslih osoba s intelektualnim i mentalnim oštećenjima Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom u suradnji sa Studijem socijalnog rada provela je istraživanje kvalitete udomiteljstva naziva „**Poštivanje prava osoba s invaliditetom smještenih u udomiteljskim obiteljima i obiteljskim domovima**“. Istraživanjebi trebalo biti podloga za drugačije planiranje cjelokupne politike deinstitutionalizacije, usmjerene prvenstveno na razvoj podrške neovisnom življenju kroz stanovanje uz podršku i jačanje usluga za podršku životu u zajednici.

Istraživanjem je ispitano poštivanje ljudskih prava smještenih osoba iz perspektive stručnjaka sustava podrške, korisnika i udomitelja. Rezultati pilot - projekta ukazuju na nepoštivanje prava osoba s invaliditetom smještenih u udomiteljskim obiteljima i obiteljskim domovima.

Sudionici istraživanja – korisnici udomiteljstva, u velikoj mjeri osvrnuli su se na doživljeno nasilje, ograničavanja u vršenju određenih aktivnosti i izbora ili sudjelovanju u određenim aspektima života. Neki su sudionici doživjeli osporavanje prava na komunikaciju i pristup informacijama. Određeni broj ispitanika ukazuje na izostanak privatnosti korisnika. Doživljeno kršenje prava na osobnu autonomiju te prava na sudjelovanje u životu zajednice nerijetko je determinirano nepostojanjem resursa u zajednici, što samo po sebi predstavlja kršenje prava na uključenost u život zajednice.

Perspektive stručnjaka zaposlenih u sustavu formalne podrške jest da je udomiteljstvo najnepoželjniji oblik smještaja odraslih osoba s invaliditetom, jer zbog svojeg ustroja i neuređenosti onemogućuje realizaciju mnogih ljudskih prava osoba s invaliditetom. Ukazuje se na problem nepostojanja standarda kvalitete udomiteljstva i sustavne podrške, čime se dolazi do zaključka da su udomiteljske obitelji prepuštene same sebi, dok je za poštivanje ljudskih prava kroz ovaj oblik skrbi potrebna sinergija svih dionika koji pružaju skrb korisnicima s invaliditetom, uključujući sustav politike.

Iz perspektive udomitelja, činjenica je da se kod samog udomljenja ne poštuje korisnikovo pravo na izbor udomiteljske obitelji i mjesta stanovanja. Udomitelji isto tako ukazuju da nedostatan sustav podrške udomiteljima rezultira općenitim nepoštivanjem prava korisnika s invaliditetom.

Zaključuje se u istraživanju da je potrebno promovirati zaštitu ljudskih prava korisnika udomiteljstva i obiteljskih domova, razvijati suvremenije oblike organiziranog stanovanja ili stanovanja uz podršku.

Naglašeno je da formalno definiranje ovih oblika smještaja izvan vlastite obitelji kao izvaninstitucijske, ne znači da je postignut pomak s institucionalne prakse skrbi o osobama s invaliditetom.“

(Izvor: odlomak iz publikacije „Poštivanje prava osoba s invaliditetom smještenih u udomiteljskim obiteljima i obiteljskim domovima“, autori, M.Buljevac, M. M. Babić, Z. Leutar, izdavač POSI)

Preporuke za područje neovisno življenje i život u zajednici:

- Širiti sustav usluga u zajednici za podršku neovisnom življenju osoba s invaliditetom u vlastitom domu i obitelji. Zakonodavnim promjenama u sustavu socijalne skrbi i sustavu zdravstva treba postići veću usklađenost s odredbama Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, kako bi se podržalo pravo osobe s invaliditetom na neovisno življenje.

- Zakonski sustavno regulirati uslugu osobnog asistenta, osigurati institucionalni okvir za ostvarivanje ove usluge. Zbog projektnog uređenja usluge osobnog asistenta veliki broj osoba s invaliditetom ne dobiva potrebnu podršku i prisiljen je na smještaj u instituciju.

- Potrebno je nastaviti s procesom deinstucionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi. Stalnu skrb o osobama s invaliditetom treba osigurati kroz organizirano stanovanje i podršku u zajednici.

- Prema statističkim izvješćima Ministarstva demografije, obitelji, mladih i socijalne politike, u udomiteljstvu i obiteljskim domovima smješteno je gotovo 5000 odraslih osoba s invaliditetom²¹. Udomiteljstvo i smještaj u obiteljskim domovima imaju sve odlike institucionalnog smještaja. Uz to, prema provedenom istraživanju, u takvom obliku smještaja korisnicima se krše ljudska prava, posebno prava na osobnu autonomiju, pravo na sudjelovanje u kulturnom životu, rekreaciji i športu, pravo na uključenost u zajednicu i druga prava. Stoga je potrebno, sukladno također i preporukama Odbora UN-a za praćenje provedbe Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, u proces deinstucionalizacije uključiti i obiteljske domove i udomiteljske obitelji.

3.17. PRIMJERENI ŽIVOTNI STANDARD I SOCIJALNA ZAŠTITA

Najveći broj obraćanja pravobraniteljici odnosno jedna petina ukazuje na tešku životnu situaciju i ugroženost osnovnih egzistencijalnih potreba osoba s invaliditetom i njihovih obitelji koja proizlazi iz siromaštva jer su često radno nesposobni ili se ne mogu zaposliti, bez prihoda su ili su oni tako niski da su nedovoljni za dostojanstven život. Mnogim osobama je osobna invalidnina u iznosu od 1250 kuna jedini prihod kojim bi trebao podmiriti sve svoje životne troškove. Njezin iznos kao ni iznos ostalih socijalnih naknada nije se mijenjao u posljednjih devet godina.

3.17.1. SOCIJALNA SKRB

I u 2016. godini, kao i prethodnim razdobljima Pravobraniteljici su se osobe s invaliditetom najčešće obraćale tražeći savjet ili se pritužujući na povrede prava u području socijalne skrbi. Tijekom godine zabilježeno je 111 telefonskih poziva osoba s invaliditetom, riješeno je 125 predmeta započelih podneskom stranke u pisanom obliku, a zabilježeno je i 13 osobnih dolazaka osoba s invaliditetom u Ured radi dobivanja savjeta ili ulaganja pritužbe te jedno obraćanje putem e-maila. Ukupno ovo čini 250 obraćanja osoba s invaliditetom Pravobraniteljici, od ukupno 1366 obraćanja u svim područjima, što čini udio od 18 % obraćanja u svim područjima. Ovaj broj odnosi se na sljedeća područja unutar socijalne skrbi: savjetovanje o pravima, materijalna prava iz socijalne skrbi, stambeno zbrinjavanje/podmirenje troškova stanovanja, pritužbe na djelatnike iz sustava socijalne skrbi. U području socijalne skrbi zabilježeno je i najviše povreda prava osoba s invaliditetom zajamčenih Ustavom, Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom ili zakonom.

Osobe s invaliditetom često se obraćaju pravobraniteljici samo radi davanja savjeta o tome koja materijalna prava na temelju invaliditeta mogu ostvariti, navodeći svoju tešku životnu situaciju koja proizlazi iz siromaštva jer su često radno nesposobni, ili se ne mogu zaposliti, bez prihoda, ili s prihodima nedovoljnima za dostojanstven život.

Ponekad se ovom Uredu obraćaju radi dobivanja informacija koje nisu dobili u centrima za socijalnu skrb, a zabilježeno je i više pritužbi radi odbijanja zaprimanja zahtjeva za ostvarivanje pojedinih prava. Tako pritužiteljica navodi: „išla sam predati papire za osobnu invalidninu, ali socijalna radnica mi je rekla da nemam pravo na invalidninu i nije htjela uzeti papire“. U ovakvim slučajevima stranke smo upoznali s njihovim pravom da nadležno tijelo zaprimi njihov zahtjev i o istome odluči nakon provedenog postupka.

Česte pritužbe koje su stranke iznosile su neujednačenost kriterija za priznavanje nekih prava. Pritužitelji navode da nisu uspjeli ostvariti neko materijalno pravo s osnove invaliditeta jer im nije utvrđen dovoljno težak stupanj invaliditeta, a neka druga osoba koju poznaju i koja funkcionira bolje od njih to je pravo ostvarila. Tako pritužitelj koji je pretrpio spinalnu ozljedu s posljedičnom oduzetošću jedne ruke i jedne noge i nije uspio ostvariti pravo na osobnu invalidninu zbog nepostojanja teškog invaliditeta navodi da je u toplicama upoznao osobu koja se nakon iste ozljede gotovo u potpunosti oporavila i hoda samostalno bez pomagala, a ostvarila je pravo na osobnu invalidninu. Navodimo još jedan primjer gdje se Uredu obratila stranka pritužbom zbog odbijanja zahtjeva za priznavanje prava

²¹. <http://www.mspm.hr/pristup-informacijama/statisticka-izvjesca-1765/statisticka-izvjesca-za-2016-godinu/2290> Statističko izvješće MDOMSP, stanje od 31.12.2016

na osobnu invalidninu, navodeći kako osobe koje imaju istu dijagnozu kao i ona ostvaruju pravo na osobnu invalidninu. U svom odgovoru pojasnili smo kako za ostvarivanje ovog prava nije odlučujuća dijagnoza već funkcioniranje pojedinca, što je u skladu sa socijalnim modelom invaliditeta pa tako i Uredba o metodologijama vještačenja („Narodne novine“, broj 153/14) opisuje težak invaliditet (kao jedan od uvjeta za ostvarivanje prava) kao postojanje „nemogućnosti samostalnog izvršavanja niti jedne važnije aktivnosti svakodnevnog života (higijena, oblačenje, hranjenje, pijenje)“, savjetujući pritužiteljici na nužnost dokazivanja ovih činjenica u slučaju podnošenja novog zahtjeva. Ona nam upućuje odgovor sljedećeg sadržaja: „svake godine idem u toplice i tamo srećem osobe kojih mogućnosti koje primaju osobnu invalidninu i žive u Hrvatskoj. Nitko ih ne hrani, ne oblači, ne kupi i ne daje im piti...Nažalost je istina kako kad ne možeš čeka se najgori stadij kako bi mi novčano pomogli. Možda do toga ne bi ni došlo kad bi mogla otići u ljekarnu npr. po vitamine... Nikad nisam ništa tražila. I sada imam uvjete za življenje samo ne mogu nikako rastegnuti 1700 kn“.

Ovakve pritužbe na neujednačene kriterije vještačenja su česte. Na nužnost ujednačavanja kriterija ukazano je Zavodu za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom koje tijelo je nadležno za provođenje vještačenja. Razmatranjem problema na sastanku s predstavnicima Zavoda zaključeno je kako je za sada jedini način korekcije i postizanja ujednačene prakse postupanja upućivanje žalbi na rješenje, a vezano uz rezultate vještačenja, kako bi Središnji ured Zavoda svojim nadvještačenjem uspio postići barem donekle ujednačeno postupanje, odnosno donošenje jednakih odluka u sličnim slučajevima.

Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom obratila se majka djeteta sa dijagnozom Sy Down nezadovoljna činjenicom da neka djeca s ovom dijagnozom ostvaruju pravo na osobnu invalidninu, a druga ne. Mišljenja je da je jedan od temeljnih razloga zašto se djeca sa sindromom Down odbijaju u zahtjevu za ostvarivanje ovog prava činjenica što isti sindrom nije kao zasebna kategorija uvršten u Listu oštećenja organizma koja je prilog Uredbi o vještačenju i da bi to bila osnova da se svoj djeci sa ovim sindromom prizna pravo na osobnu invalidninu. Od pravobraniteljice traži da sagleda problem te pomogne u njegovom rješavanju.

Pojam invaliditeta ne može se izjednačiti s pojmom oštećenja, već je vezan uz funkcioniranje osobe u okolini i zaprekama koje postoje u toj okolini, u različitim područjima. Konkretno, u slučaju ostvarivanja prava na osobnu invalidninu osoba sa sindromom Down, nije odlučno postojanje same dijagnoze, već posljedice iste dijagnoze/oštećenja na funkcioniranje osobe. Sindrom Down za posljedicu ima intelektualno oštećenje koja može varirati od lakog do najtežeg. Uz tu glavnu posljedicu, osobe sa ovim sindromom mogu imati i druga oštećenja, primjerice tjelesno. I sama ta obilježja stvaraju razlike u funkcioniranju – različite osobe trebaju različite oblike podrške i potpore, različite prilagodbe, u različitom obimu i oblicima. Prema tome osoba s istom medicinskom dijagnozom može imati različiti stupanj invaliditeta – teži ili teški. S obzirom na navedeno, pritužiteljici je upućeno mišljenje Pravobraniteljice da bi bilo pogrešno, odnosno u neskladu sa socijalnim modelom invaliditeta sindrom Down navesti kao posebnu kategoriju oštećenja u Listu težine i vrste invaliditeta – Oštećenja funkcionalnih sposobnosti (Prilog 5) Uredbe o metodologijama vještačenja („Narodne novine“, broj 153/14; u daljnjem tekstu: Lista).

Nekoliko pritužbi pravobraniteljica je primila od osoba s invaliditetom koje nemaju nikakvih prihoda, ali ne žele ostvariti pravo na zajamčenu minimalnu naknadu iz sustava socijalne skrbi iz razloga što je isto povezano sa stavljanjem zabilježbe na nekretninu, a oni ni pod koju cijenu ne žele ostati bez svoje imovine, odnosno od iznimne im je važnosti da njihova djeca ne ostanu bez svog nasljedstva. Unatoč činjenici da su pritužiteljima detaljno pojašnjene zakonske odredbe kojima je regulirana zabilježba, povrat isplaćenih iznosa te mogućnost nagodbe i otpisa duga, činjenica da će im kako kažu „centar sjesti na nekretninu“ spriječila ih je u ostvarivanju prava na zajamčenu minimalnu naknadu kako bi podmirili svoje osnovne životne potrebe.

Tijekom 2016. godine Pravobraniteljica je nastavila s ukazivanjem na nužnost izmjena sustava socijalne skrbi vezano uz materijalne naknade za osobe s invaliditetom, a kako bi se nacionalno zakonodavstvo

uskladilo s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom. U komunikaciji sa novim Ministarstvom za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku istaknuli smo nužnost formiranja prava za osobe s invaliditetom u skladu s načelima Konvencije koje je jasno i nedvojbeno protumačio UN Odbor za prava osoba s invaliditetom u Zaključnim zapažanjima i preporukama u travnju 2015. o primjeni Konvencije u RH, kada je naglasio kako je *zabrinut i zbog restriktivne procjene cenzusa čime je naknada osobama s invaliditetom srozana na naknadu iz sustava socijalne zaštite. preporuča da se **naknade čiji je cilj umanjiti povećane troškove koji proizlaze iz invaliditeta, temelje na procjeni potreba pojedinaca te da ne podliježu procjeni cenzusa.***

Osobna invalidnina

Osobna invalidnina kao pravo iz sustava socijalne skrbi koje ostvaruju samo osobe s teškim invaliditetom tako je vezano uz imovinski i prihodovni cenzus, pa je dostupno samo onim osobama s invaliditetom koji ne ostvaruju prihod (uz neke iznimke), unatoč tome što je Zakonom o socijalnoj skrbi propisana svrha osobne invalidnine zadovoljavanje životnih potreba osoba s teškim invaliditetom ili drugim teškim trajnim promjenama u zdravstvenom stanju za uključivanje u život zajednice.

Ukoliko osoba s teškim invaliditetom ostvaruje prihod od npr. 1.500,00 kn temeljem ugovora o djelu, neće ostvariti pravo na osobnu invalidninu, a osoba koja ostvaruje mirovinu u istom iznosu istodobno će uz to ostvarivati i osobnu invalidninu u punom iznosu. Samac bez ikakvih primanja ima pravo na minimalnu novčanu naknadu u iznosu od 800,00 kn mjesečno, a ako je to osoba s teškim invaliditetom imala bi pravo uz taj iznos ostvariti i puni iznos osobne invalidnine, odnosno još 1.250,00 kn mjesečno. Ali osobi koja bi npr. ostvarila honorar u iznosu od 800,00 kn mjesečno osobna invalidnina će se umanjiti, te iznositi samo 450,00 kn.

Ovakvim uređenjem ovog prava, osobama s invaliditetom na žalost se šalje poruka da se drže socijalne naknade i neka ne prihvaćaju bilo kakvo zaposlenje, pa niti honorarni posao ili neki kraći radni angažman na temelju ugovora o djelu. Dok s jedne strane sustav zapošljavanja razvija mjere aktivne politike zapošljavanja osoba s invaliditetom, s druge strane sustav socijalne skrbi tako uređenim odredbama ne podržava stjecanje niti najmanjeg prihoda od rada. To je ne samo protivno odredbama Konvencije o pravima osoba s invaliditetom nego i u opreci sa socijalnim modelom invaliditeta, prema kojem društvo treba omogućiti puno i učinkovito sudjelovanje i uključivanje u društvo osoba s invaliditetom, a ne stvarati prepreke tom uključivanju. Jedini rezultat dosadašnje ovakve politike za osobe s invaliditetom je njihova daljnja pasivizacija.

Ured je nadalje nadležnom ministarstvu predložio da se osobna invalidnina prizna osobama sa teškim osjetilnim oštećenjima - slijepim, gluhim i gluho-slijepim osobama, a s obzirom na to da su iste, sukladno sadašnjim odredbama u nepovoljnijem položaju od osoba s drugim vrstama oštećenja (intelektualno, mentalno, tjelesno) te na činjenicu da su naknade upravo za osobe sa osjetilnim oštećenjima među najnižima u Europi.

Obzirom na samu narav osobne invalidnine, čija svrha dakle nije zadovoljiti primarne životne potrebe, smatramo da ista ne bi trebala biti ukinuta osobama kojima je priznato pravo na stalni smještaj u ustanovi. Naime, osobi koja je smještena u instituciju često nisu zadovoljene potrebe za uključivanjem u život zajednice. U ovim slučajevima osobe uglavnom raspolažu samo sa džeparcem u iznosu od 100,00 kuna mjesečno jer troškove smještaja podmiruju svim svojim prihodima i imovinom. Smatramo stoga da im je na raspolaganju potrebno ostaviti osobnu invalidninu (ukoliko postoje zakonski uvjeti težine oštećenja zdravlja), kojim bi zadovoljili upravo ove potrebe za uključivanjem u život zajednice.

Inkluzivni dodatak

Ministarstvo socijalne politike i mladih je 2013. godine započelo raditi na pripremi Nacrta prijedloga zakona o inkluzivnom dodatku te je temeljem Zakona o procjeni učinka propisa objavilo teze. Održana su dva okrugla stola 2013. godine te je pravobraniteljica uputila primjedbe na navedene prijedloge – između ostalog i na uvođenje dohodovnog cenzusa.

U jesen 2013. Ministarstvo se izjasnilo kako nema dostatna sredstva za donošenje Zakona u kojem ne bi bio propisan dohodovni cenzus te je stoga zaključeno da se nastavlja raditi na Nacrtu zakona i da se

donošenje do daljnjega odgađa. Unatoč najavi proširivanja radne skupine i daljnjem radu, na istome se, gotovo godinu dana nisu učinili značajni pomaci. U svibnju 2015. godine dopunjuje se radna skupina. Od lipnja 2015. nastavlja se dalje raditi na izradi zakonskog rješenja te prema navodima ministarstva „Članovi Radne skupine su se glasanjem izjasnili za uvođenje inkluzivnog dodatka kao novog prava koje će objedinjavati postojeća prava osoba s invaliditetom te za uvođenje imovinskog cenzusa. Također su izglasali i utvrđivanje razine potpore u četiri razine, s obzirom na činjenicu da Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom već vještači na temelju četiri razine.

Također, na sastanku je dogovorena potreba izrade analize postojećih prava na osnovi invaliditeta u različitim sustavima, što će koordinirati Ministarstvo socijalne politike i mladih u suradnji s drugim tijelima te će temeljem navedene analize Radna skupina odlučiti koja prava će biti obuhvaćena inkluzivnim dodatkom.“

Do danas nemamo saznanja što je dogovoreno odnosno neslužbeno saznajemo da se radna skupina nije sastala od kolovoza 2015. godine.

S obzirom da je definirano kako inkluzivni dodatak služi izjednačavanju mogućnosti osoba s invaliditetom pri uključivanju u svakodnevni život, odnosno radi se o izjednačavanju položaja osoba s i bez invaliditeta, neprihvatljivo je ugraditi u odredbu imovinski cenzus za ostvarivanje ovog prava. Inkluzivni dodatak trebao bi služiti nadoknađivanju onih povećanih troškova koje proizlaze iz invaliditeta.

Stoga sukladno i preporukama UN Odbora za prava osoba s invaliditetom pravobraniteljica također smatra kako se naknade za povećane izdatke koji proizlaze iz invaliditeta trebaju temeljiti na individualnim procjenama stupnja potrebne podrške bez imovinskog i prihodovnog cenzusa.

Naknada za osobne potrebe korisnika smještaja

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom zaprimila je pritužbu više osoba, koje se nalaze na stalnom smještaju u dvije ustanove socijalne skrbi - centru za rehabilitaciju i domu za starije i nemoćne osobe, a u kojoj se navodi kako pomoć za osobne potrebe u iznosu od 100,00 kuna nije dovoljna za podmirenje gotovo nikakvih osobnih potreba koje te osobe imaju. Naime, u pritužbi se opisuje kako navedeni iznos moraju potrošiti na različite lijekove i dijetetske proizvode koje zbog tegoba uzrokovanih oštećenjem zdravlja moraju kontinuirano uzimati, a čiji troškovi nisu podmireni zdravstvenim osiguranjem.

Osobe koje se nalaze na stalnom smještaju, sukladno Zakonu o socijalnoj skrbi imaju podmirene samo primarne potrebe, a to je stanovanje, prehrana i briga o zdravlju. Iznosom naknade za osobne potrebe trebali bi moći podmiriti neke druge osobne potrebe, a iznos od 100,00 kuna mjesečno nije dovoljan za podmirenje niti minimuma osobnih potreba pojedinca.

S obzirom na navedeno preporučili smo nadležnom ministarstvu povećati iznos naknade za osobne potrebe korisnika smještaja. U svom odgovoru Ministarstvo je navelo kako je *iznos prava na naknadu definiran Zakonom o socijalnoj skrbi jednak za sve korisničke skupine, a čije se osobne potrebe razlikuju te je stoga potrebno definirati specifične osobne potrebe u odnosu na svaku korisničku skupinu kao i prosječni iznos potreban za njihovo zadovoljenje. Redefiniranje navedenog prava, a samim time i povećanje iznosa, u mnogome će ovisiti o uštedama u državnom proračunu odnosno smanjenju troškova smještaja i povećanju pružanja izvaninstitucionalnih usluga, uvođenju novog modela ugovaranja socijalnih usluga, provođenjem projekta modernizacije sustava socijalne zaštite (konsolidacija socijalnih naknada), provođenju procesa deinstitucionalizacije i transformacije i slično.* Zakon o socijalnoj skrbi propisuje mogućnost jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave da osiguraju ostvarivanje novčanih naknada i socijalnih usluga stanovnicima na svom području u većem opsegu nego što je utvrđeno Zakonom, na način propisan njihovim općim aktom, ako u svom proračunu imaju za to osigurana sredstva.

Sukladno navedenom, Grad Zagreb je Odlukom o socijalnoj skrbi (Službeni glasnik Grada Zagreba, broj 26 od 29. prosinca 2014.) propisao člankom 4. mogućnost ostvarivanja novčane pomoći za osobne potrebe (džeparac) korisnicima doma za starije osobe, dok se u uvodnom dijelu Odluke, u članku 3. navodi kako prava socijalne skrbi utvrđena Odlukom ostvaruju državljani Republike Hrvatske s prebivalištem u Gradu Zagrebu. Međutim, kasnije se člankom 15. regulira pravo na novčanu pomoć za

osobne potrebe te se navodi da istu mogu ostvariti „korisnici stalnog smještaja ili privremenog smještaja u domu za starije osobe na području Grada Zagreba,... „

Iz navedenog je vidljiva neusklađenost odredbi Odluke, koja vjerojatno proizlazi iz pretpostavke da su građani Grada Zagreba (koji na području Grada imaju prebivalište) smješteni u domove na području Grada Zagreba. Međutim, to ne mora biti tako, što upravo pokazuje slučaj iz naše pritužbe gdje su pritužitelji osobe s prebivalištem u Gradu Zagrebu, ali smještene u instituciji na području druge županije.

Gradu Zagrebu uputili smo mišljenje kako bi se, osim osobama koje su smještene u domove za starije i nemoćne, i drugim ranjivim skupinama, uključujući osobama s invaliditetom koje se nalaze u različitim oblicima smještaja trebalo priznati pravo na novčanu pomoć za osobne potrebe. Stoga smo preporučili izmijeniti Odluku o socijalnoj skrbi na način da se pravo na novčanu pomoć prizna svim građanima Grada Zagreba s invaliditetom, koji su smješteni na temelju rješenja centra za socijalnu skrb, bez obzira na području koje jedinice regionalne samouprave su smješteni, te neovisno o vrsti institucije u kojoj su smješteni (dom za starije i nemoćne osobe, centar za rehabilitaciju, dom za odrasle osobe i dr.). U svom odgovoru Grad Zagreb navodi kako se „u ovom trenutku, ovo pravo odnosi samo na korisnike doma za starije osobe kojima je Grad Zagreb osnivač, a ne i na korisnike ustanova drugih osnivača, kao što su centri za rehabilitaciju i domovi za odrasle, koje u potpunosti financira primjerice RH odnosno nadležno Ministarstvo. Grad Zagreb, kao lokalna zajednica, u ovom trenutku, prednost daje ustanovama kojima je osnivač, ... Iako Proračunom Grada Zagreba za 2017. g. nisu osigurana sredstva za prava koja Vi predlažete, u narednom periodu, sigurno će biti razmotrene, u skladu s prioritarnim potrebama građana Grada Zagreba.“

Status roditelja njegovatelja ili status njegovatelja

Brojne su primjedbe Pravobraniteljice na zakonske odredbe kojima je regulirano ovo značajno pravo te su u tom smislu nadležnom ministarstvu predložene sljedeće izmjene:

- korištenje statusa njegovatelja potrebno je odobriti za dijete/odraslu osobu s invaliditetom koje ima teški invaliditet zbog kojeg je u potpunosti ovisno o pomoći, njezi i brizi druge osobe, neovisno o kojoj vrsti oštećenja se radi;
- pravo na status roditelja njegovatelja potrebno je odobriti i ako je dijete uključeno u poludnevni boravak, u trajanju do 6 sati dnevno
- korištenje prava na status njegovatelja za osobe s invaliditetom potrebno je odobriti i drugim članovima obitelji, odnosno uvesti tzv. „pomoćnika osobi s invaliditetom u obitelji“ koji može biti član obitelji, srodnik ili bilo koja druga osoba koja ispunjava propisane uvjete, a po izboru same osobe s invaliditetom/njezinog zakonskog zastupnika
- potrebno je urediti odredbe o prestanku prava na status roditelja njegovatelja ili status njegovatelja

Naime, sadašnjom zakonskom odredbom u nepovoljniji položaj dovedene su osobe s drugim vrstama oštećenja u odnosu na one s tjelesnim invaliditetom, jer je za ostvarivanje prava na status njegovatelja nužno da osoba, ukoliko se ne radi o teškom tjelesnom invaliditetu, ima više vrsta teških oštećenja. Mišljenja smo da je potrebno propisati uvjete težine oštećenja kao preduvjet ostvarivanja prava na status, bez obzira na vrstu oštećenja.

Konvencija o pravima osoba s invaliditetom u članku 19. nalaže osigurati pristup različitim uslugama i oblicima potpore osobama s invaliditetom u njihovom domu, radi punog uključivanja i sudjelovanja u zajednici. Stoga smatramo da bi barem za odrasle osobe s invaliditetom bilo nužno, sukladno odredbama Konvencije pa i samog Zakona o socijalnoj skrbi, omogućiti pravo na njegu, čuvanje, brigu i skrb u vlastitoj obitelji, umjesto da sve te usluge ostvaruje isključivo u nekoj ustanovi ili udomiteljskoj obitelji. Pravo na pomoćnika u obitelji omogućilo bi racionalno, ciljano i efikasno trošenje državnih sredstava. Korisnici ovog prava bile bi i odrasle osobe s teškim invaliditetom koje žive u vlastitim stambenim jedinicama, koje se sada zbog izostanka potrebne njege i skrbi u obitelji smještavaju u ustanove, unatoč tome što imaju imovinu pogodnu za stanovanje.

Odredba da roditelj ne može ostvariti pravo na status njegovatelja ukoliko dijete boravi u ustanovi dulje od 4 sata dnevno diskriminira u najvećoj mjeri djecu, koja ukoliko im je osigurana skrb od strane

njegovatelja ne mogu istodobno biti uključeni u određene školske i rehabilitacijske programe duže od 4 sata. Zakonom je propisana i iznimka – mogućnost ostvarivanja prava na status roditelja njegovatelja i ako dijete u ustanovi boravi više od 4 sata dnevno, ukoliko roditelj djetetu za vrijeme toga boravka pruža potrebnu njegu i pomoć. Ministarstvo znanosti obrazovanja i sporta izdalo je naputak („obavijest“) od 03. ožujka 2014. godine svim odgojno-obrazovnim ustanovama da se roditelju treba omogućiti (na njegov zahtjev) „aktivno“ ili „pasivno“ dežurstvo, kako bi bili zadovoljeni kriteriji „pružanja usluge pomoći i njege“ nužni za ostvarivanje prava na status roditelja njegovatelja. Međutim, prema pritužbama i obavijestima koje smo dobili, zbog različitog tumačenja odnosno primjene “naputka“ i dodatnih obavijesti dolazi do nejednake primjene istoga u različitim institucijama i prema djeci s različitim teškoćama, tako da su jedni stavljeni u nepovoljniji položaj od drugih.

Saznanja smo da dolazi do ne sporazumijevanja između centara za socijalnu skrb, vezano uz uvjete za priznavanje prava na status roditelja njegovatelja i vremena potpisivanja „Izjava o suradnji“ (de facto ugovora) roditelja sa nekim obrazovnim ustanovama. Naputak koji se sada primjenjuje u obrazovnim ustanovama dovodi do diskriminacije između korisnika različitih programa, a stvara pravnu nesigurnost obzirom da je u suprotnosti sa značenjem zakonske odredbe.

Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom obratila se majka koja navodi kako je podnijela zahtjev za ostvarivanje prava na status roditelja njegovatelja. Uz zahtjev je trebala predati i potvrdu da dijete ne boravi dulje od 4 sata u nekoj od ustanova, odnosno da je ona pasivno dežurna neki period njegovog boravka. Dijete je uključeno u centar za rehabilitaciju – 4 sata dnevno. Majka ga čeka jer je njihovo mjesto stanovanja udaljeno 65 km do centra za rehabilitaciju. Nije mogla dobiti predmetnu potvrdu, s obrazloženjem soc.radnice kako je istu zabranjeno izdati. Moli Ured za pomoć jer nije sigurna u istinitost obrazloženja socijalne radnice, odnosno zakonitost njezinog postupanja.

Stranci je upućen odgovor s pojašnjenjem zakonskih odredbi Zakona o socijalnoj skrbi („Narodne novine“, br. 157/13, 152/14 i 99/15), sukladno kojima pravo na status roditelja njegovatelja ne može ostvariti roditelj čijem djetetu je priznato pravo na uslugu poludnevnog ili cjelodnevnog boravka u skladu sa Zakonom o socijalnoj skrbi. Iznimno se roditelju može priznati pravo na status roditelja njegovatelja ukoliko dijete boravi više od četiri sata dnevno u predškolskoj, obrazovnoj ili zdravstvenoj ustanovi, domu socijalne skrbi, centru za pružanje usluga u zajednici, ako mu roditelj ili njegovatelj tijekom boravka pruža usluge pomoći i njege. Potreba za pružanjem njege realno ne postoji u odgojno-obrazovnim ustanovama koje u potpunosti osiguravaju potrebnu podršku djeci s teškoćama u razvoju. Obzirom da su odgojno-obrazovne ustanove dužne osiguravati inkluzivno obrazovanje osiguravanjem raznih oblika podrške (arhitektonske prilagodbe, pomoćnike u nastavi i dr.), očito je trebalo pronaći način da se omogući roditelju da svojim boravkom uz dijete na neki način „obrani“ korištenje prava na status roditelja njegovatelja. Kako roditelj ne bi svojom prisutnošću ometao vlastito dijete u njegovoj socijalizaciji i emancipaciji, Ministarstvo znanosti obrazovanja i sporta izdalo je naputak svim odgojno-obrazovnim ustanovama da se roditelju treba omogućiti „aktivno“ ili „pasivno“ dežurstvo. Aktivno dežurstvo preporučeno je u ustanovama koje nemaju organiziranu medicinsku skrb ili je medicinska skrb nedostatna s obzirom na specifične potrebe djeteta, a pasivno dežurstvo podrazumijeva dolazak roditelja po pozivu u odgojnu ustanovu, a predviđeno je za odgojno-obrazovne ustanove koje imaju organiziranu medicinsku skrb koja u potpunosti zadovoljava potrebe pomoći i njege unutar školskog prostora.

Na taj je način Ministarstvo nadležno za obrazovanje svojim uputama pomirilo potrebu za samostalnošću i neovisnošću djeteta, ali i njegov istodobni interes da mu roditelj pruža potrebnu njegu u preostalih 20 sati dnevno. Istovremeno, Ministarstvo socijalne politike i mladih nije uputilo ovakav naputak svojim ustanovama koje provode poludnevne programe za osobe s najtežim invaliditetom, što se odnosi i na ovaj konkretni slučaj. Iz istog razloga centar za rehabilitaciju doista nije mogao izdati traženu potvrdu stranci i ona stoga nije mogla ostvariti pravo na status roditelja njegovatelja.

Okolo ovog pitanja pravobraniteljica je okupila na zajedničkom sastanku predstavnike dva ministarstva, kako bi se bez odgađanja našlo rješenje kojim će se u okviru zakonskih mogućnosti naći rješenja koje neće kao što je to sada dovoditi do diskriminacije pojedinih kategorije djece s teškoćama u

razvoju/osoba s invaliditetom, ovisno o tome koji oblik boravka i u kojem sustavu koriste (obrazovanje/dom socijalne skrbi / ustanova zdravstva). Na sastanku se međutim nije uspjelo iznaći rješenje problema. Mišljenja smo kako je jedini prihvatljiv način za uređenje spornog pitanja izmjena zakonske odredbe koja se odnose na status roditelja njegovatelja u kontekstu boravka djeteta u ustanovi, odnosno da se djetetu čiji roditelj ostvaruje pravo na status roditelja njegovatelja omogućiti poludnevni boravak u ustanovi bez da to utječe na daljnje ostvarivanje ovog prava.

Sve prijedloge za izmjenu Zakona o socijalnoj skrbi Pravobraniteljica je imala priliku iznijeti na više sastanaka koji su organizirani sa ministricom za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku i njezinim suradnicima, a na kojima je iskazana spremnost da se vrlo skoro i započne s radom na opisanim izmjenama zakona.

3.17.2. JEDINSTVENO TIJELO VJEŠTAČENJA

Kada govorimo o novom sustavu vještačenja uspostavljenom 2015. godine, najčešći prigovori pravobraniteljici se u 2016.g. odnose na način vještačenja, izostanak dodatnih vještina i znanja vještaka ne samo o pojedinim oštećenjima ili rijetkim bolestima, nego **prvenstveno utjecaju istih na funkcioniranje osobe u različitim životnim aktivnostima** i područjima, izostanak ciljanog i strukturiranog pregleda, a posebice na neujednačenost kriterija u procjeni sličnih ili istih oštećenja/stanja. što je rezultiralo nezadovoljstvom brojnih osoba zbog gubitaka ranije stečenih prava ili umanjivanjem postojećih prava te izazvalo javne prosvjede roditelje djece s teškoćama.

Iskustvo osobe s invaliditetom: *Uredu se pritužila majka punoljetne kćerke sa psiho-socijalnim teškoćama koja je korisnica prava na doplatak za pomoć i njegu u punom opsegu od 1994. godine. Posljednje preispitivanje prava, kada je obavljeno i vještačenje bilo je 2015. godine. Stranka je 2016. godine pokrenula postupak za priznavanje prava na osobnu invalidninu te je provedeno vještačenje kojim je utvrđeno da nije utvrđeno oštećenje izraženo u stupnju definiranom kao teži ili teški invaliditet te je pravo na doplatak za pomoć i njegu ukinuto rješenjem centra.*

Pritužiteljica u pritužbi pravobraniteljici ponajprije ističe da se u roku od godine dana od kada je provedeno prethodno vještačenje ništa nije promijenilo u zdravstvenom stanju i funkcioniranju njezine kćerke pa ističe kako je nejasno kako su tada postojali uvjeti za priznavanje prava na doplatak za pomoć i njegu, a sada više ne postoje. Ističe kako je izrazito nezadovoljna načinom na koji je vještačenje provedeno. Navodi da je vještačenje trajalo nekoliko minuta, a sastojalo se od svega dva pitanja upućena kćerki: „Kako se zoveš“ i „Možeš li se sama oprati“. Majka navodi kako je njezina kćerka na posljednje pitanje odgovorila potvrdno, premda je istina da se ona nije u stanju sama se oprati, niti samostalno poduzeti neku drugu radnju svakodnevnog zbrinjavanja, osim što samostalno jede. Navodi da ne zna pripremiti najjednostavniji obrok, ne zna se brinuti o higijeni prostora niti o vlastitoj higijeni, ne može samostalno doći do željenog odredišta jer se izgubi. Majka je vodi liječnicima i uvijek mora biti uz nju. Stoga ne može prihvatiti ovakvo vještačenje i mišljenje za koje smatra da ne odražava stvarno stanje kćeri i njezino funkcioniranje niti je to bilo moguće utvrditi na opisani način kako je pregled obavljen. Osim toga, obvezna dokumentacija koja se prilaže zahtjevu za vještačenje nisu socio-anamnestički podaci koji daju cjelovitiji uvid u razvojna i druga bitna obilježja koja utječu na zdravlje/bolest/oštećenje i obrnuto.

Navodimo još jedan primjer pritužbe na kvalitetu vještačenja. *Majka maloljetne djevojčice pritužila se zbog ukidanja prava djetetu na osobnu invalidninu. Navodi kako je dijete bilo pozvano na vještačenje, međutim vještakinja ju nije pogledala.*

Često zaprimamo pritužbe kako se stranke, zbog nepristupačnosti prostora vještače u automobilima, na parkiralištima institucija, bez adekvatnog pregleda.

Sudeći prema zaprimljenih pritužbama pravobraniteljici od strane osoba s invaliditetom i obitelji djece s teškoćama očigledno je da novi sustav vještačenja ne zadovoljava standarde koje treba imati jedan dobar sustav vještačenja, usklađen s principima Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i socijalnim modelom invaliditeta.

U osnovi svakog vještačenja treba biti procjena bolesti ili oštećenja, procjena potreba u odnosu na individualne specifičnosti jedne osobe te utjecaja povoljnih i nepovoljnih vanjskih čimbenika na zdravstveno stanje i na životne aktivnosti unutar obiteljskog, radnog ili obrazovnog okruženja osobe koja se vještači.

Vještačenje mora dati odgovore na bitna pitanja u svim upravnim postupcima u kojima se rješava po zahtjevima za ostvarivanje određenih prava, a u kojima je nalaz i mišljenje jedinstvenog tijela neizostavan dokaz. Je li to tako bilo zadnje dvije godine djelovanja jedinstvenog tijela vještačenja (kroz područne urede i središnji ured)? Jesu li s vještačenja koja danas provodi jedinstveno tijelo vještačenja brža, kvalitetnija, stručnija, objektivnija od ranijeg uređenja vještačenja?

Može li nalaz i mišljenje dati odgovor na pitanje: Tko su osobe s invaliditetom u RH? Da li je nalaz i mišljenje javna isprava kojom se dokazuje invaliditet? Brojna pitanja nakon više sastanaka i prijedloga ovog Ureda za poboljšanje sustava vještačenja - ostala su bez odgovora.

2015.g. je bila godina transformacije u novi sustav vještačenja, kada se jedinstveno tijelo vještačenja suočilo s "naslijeđenih", nezavršenih oko 9000 predmeta preuzetih od prethodnih tijela vještačenja, ali teško je razumjeti razloge zbog kojih su se i u 2016. problemi nastavili a broj nagomilanih, nezavršenih i neriješenih predmeta vještačenja višestruko narastao.

Pravobraniteljica je već u siječnju 2016. godine sazvala sastanak s predstavnicima Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom (dalje: ZOSI) kako bi ih upozorila na brojne pritužbe na dugotrajnost, ali i načine te kvalitete procjena, dobila informacije o razlozima istaknutih problema, ali i planovima i smjernicama za njihovo otklanjanje.

Prema podacima dobivenima od Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje u svibnju 2016. došlo je do smjene čelnništva te se navodi da je novo ravnateljstvo zateklo ukupno **48.885** neriješenih predmeta. Broj zaprimljenih, a neriješenih vještačenja na dan 31. 12. 2016. bio je **40.835** predmeta.

STANJE NA DAN 31.12.2016.				
PU/SU	HZMO	HZZO	CZSS/MDOMSP	UDU/MB
SU ZAGREB	982	3	55	15
PU ZAGREB	11786	85	6766	367
PU OSIJEK	3497	69	2527	41
PU VARAŽDIN	4129	10	1873	304
PU RIJEKA	2164	42	814	51
PU SPLIT	2456	88	2537	174
UKUPNO	25014	297	14572	952

Prema podacima o prikazu neriješenih predmeta na dan 31.12.2016. iskazano po središnjem uredu i područnim uredima te razvrstano po sustavima iz kojih Zavod dobiva zahtjeve za vještačenje, vidljivo je da se najveći broj neriješenih predmeta odnosi na predmete koje se vještači za potrebe ostvarivanja prava u sustavu mirovinskog osiguranja što je podudarno

i s brojem pritužbi pravobraniteljici, koje se najčešće odnose na postupke utvrđivanja radne ne/sposobnosti, preostale ili djelomične radne sposobnosti. Premda su se i u 2016. godini najčešće pritužbe odnosile na dugotrajnost vještačenja, ZOSI navodi da je u promatranom razdoblju znatno skraćeno vrijeme čekanja: „Čekanje na prvostupajsko vještačenje radne sposobnosti a koje je najkompleksnije, sada je skraćeno i traje od 3 mjeseca u Područnom uredu u Splitu i Područnom uredu Rijeci do 8 – 10 mjeseci u Područnom uredu u Zagrebu. Drugostupajski (žalbeni) postupak je znatno kraći i traje između 1 i 3 mjeseca.“

U 2015. se isticalo kao razlog dugotrajnosti postupka nedovoljan broj stručnjaka/vještaka, odnosno kadrovska neekipiranost kada je u jedinstvenom tijelu vještačenje bilo zaposleno 68 vještaka, a 20 vještaka je bilo angažirano kao vanjski suradnici. ZOSI je u drugoj polovici 2016. zaposlio dodatne stručnjake te ih je danas 128 što odgovara projekcijama o optimalnom broju potrebnih stručnjaka/vještaka jedinstvenog tijela vještačenja (područnih ureda i središnjeg ureda). Prema podacima zaprimljenim od ZOSI iz Izvješća Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2015. godinu navodi se: „Premda je prilikom analize koja je prethodila donošenju Zakona o jedinstvenom tijelu vještačenja utvrđena potreba za 90 vještaka-doktora medicine, nakon jednogodišnjeg iskustva u

radu u ZOSI smatraju da bi najoptimalniji broj vještaka-doktora medicine kojim bi se vještačenja odvijalo bez višemjesečnih čekanja bio oko 120.“

Međutim, činjenica da je u jedinstvenom tijelu zaposleno dovoljno vještaka, nije utjecala na smanjenje broja pritužbi pravobraniteljici na kvalitetu vještačenja kojih je u 2016. godini zaprimljeno ukupno 69. Ovo se osobito odnosilo na predmete vještačenja u postupcima iz sustava socijalne skrbi.

Prikaz prema kvalifikacijskoj strukturi stručnjaka/vještaka u područnim uredima i središnjem uredu nalazi se u sljedećoj tabeli:

KVALIFIKACIONA STRUKTURA VJEŠTAKA NA DAN 31.12.2016.				
Središnji ured Zagreb - viši vještaci specijalisti	PU Zagreb - vještaci specijalisti	PU Osijek - vještaci specijalisti	PU Rijeka - vještaci specijalisti	PU Split - vještaci specijalisti
4 spec. medicine rada	4spec. interne medicine	2 spec. radiologije	4 spec. fizik. med. i rehab.	2 spec. medicine rada
2 spec. interne medicine	4 spec. medicine rada	1 spec. obiteljske med.	1spec. medicine rada	2 spec. radiologije
1 spec. školske medicine	3 spec. fizikalne med. i reh.	1 spec. digestivne kirur.	1 spec. školske medicine	2 spec. školske medicine
1 spec. pedijatrije	3spec. pedijatrije	1 spec. interne medicine	1spec. interne medicine	2 spec. fizik. med. i reh.
1 spec. opće medicine	2 spec. neurologije	1 spec. opće medicine	2socijalna radnika	1 spec. psihijatrije
1 spec. psihijatar	2 spec. obiteljske medicine	1 spec. javnog zdravstva	1 pedagog. psiholog	1 spec. ginekologije
1 spec. anesteziologije	2 spec. oftalmologije	1 spec. urologije	1 defektolog	1 spec. pneumoftizilog
1 spec. gastroenterologije	1 spec. školske medicine	1 spec. otorinolaringolog.	1 psiholog	1 spec. obiteljske medicine
1 spec. fizikalne med. i reh.	1 spec. javnog zdravstva	4 socijalna radnika		1 spec. neurokirurgije
1 spec. neurologije	1spec. reanim. i intenz. lij.	1 psiholog		1 spec. med. rada i sporta
1 spec. inter. med. + spec. nefrol.	1 spec. opće medicine	1 defektolog		1 dr. med.
8 socijalnih radnika	1 spec. epidemiologije			4 socijalna radnika
3 psihologa	1 spec. škol. + s. transf. med.			1 pedagog
1 rehabilitator	1 spec. radioterap. i onkol.			1 defektolog
1 logoped	8 socijalnih radnika			
1 pedagog	2 rehabilitatora			
1 defektolog	1 pedijatar			
	1 psiholog			
	1 pedagog			
	1 logoped			
UKUPNO: 30	UKUPNO: 41	UKUPNO: 15	UKUPNO: 12	UKUPNO: 21
SVEUKUPNO 128				

Potrebnu razinu profesionalnosti, stručnosti, nepristranosti i objektivnosti moguće je postići kontinuiranim edukacijama vještaka kako bi sintetiziranjem vlastitih opažanja i znanja te uvidom u medicinsku i drugu dokumentaciju mogli dati cjelovit prikaz vještačene osobe.

Prema dobivenim podacima od ZOSI u veljači 2016. godine održana je edukacija na temu:

a/ Profesionalna rehabilitacija

b/ Vještačenje funkcionalnih sposobnosti

c/ Vještačenje stupnja oštećenja organizma - tjelesnog organizma

Unatoč navodima da su kasnije tijekom godine vještaci sudjelovali u stručnim skupovima, kongresima i simpozijima sa svrhom ujednačavanja kriterija vještačenja, smatramo ovakav vid edukacije nedostatnim **jer nije ciljana i usmjerena na svrhu i ciljeve vještačenja.**

Jedno od najspornijih pitanja današnjeg vještačenja je svakako praksa da se jedna osoba poziva na preglede u svrhu vještačenja onoliko puta koliko prava zahtijeva u pojedinim sustavima, što generira opravdano nezadovoljstvo osoba s invaliditetom, roditelja i udruga, budući da je upravo namjera da se izbjegnju višekratna vještačenja, bila razlogom uspostave jedinstvenog tijela vještačenja. Moto „jedan nalaz i mišljenje za različita prava u različitim sustavima“ nije do sada ostvaren, a niti ga je moguće ostvariti bez izmjena Uredbe. Naime, Uredba propisuje formu i sadržaj obrazaca koji su njezin sastavni dio, a koji se razlikuju ovisno o tome koje upravno tijelo traži vještačenje i u kojem postupku.

Premda u svom izvješću ZOSI navodi da je temeljna prepreka to što sustav nije informatički povezan i jer nedostaje informacijska infrastruktura, mišljenja smo da je boljom organizacijom i postojećom infrastrukturom, a posebno nastojanjima za ujednačavanje procjena konkretnim i ciljanim edukacijama bilo moguće povezivanje i razmjena podataka kako bi se izbjegla višekratna vještačenja, te nepotrebna preklapanja što nije u interesu osoba koje se vještače. Međutim, iz ZOSI navode da bi spomenuti problemi trebali biti otklonjeni u 2017. godini uz tvrdnju da su u proračunu za tu godinu osigurana sredstva za tu namjenu uz mogućnost financiranja putem kredita Svjetske banke.

Brojne pritužbe i životna važnost ove teme bile su povod da pravobraniteljica u studenom 2016. ponovno održi sastanak s predstavnicima ZOSI, ministricom demografije, obitelji, mladih i socijalne politike, pomoćnikom ministra rada i mirovinskog sustava, saborskom zastupnicom te predstavnicima saveza i udruga osoba s invaliditetom na kojemu je istaknuto da su unatoč nastojanjima za njihovo otklanjanje u 2016. godini, ostali gorući problemi:

-dugotrajnost postupka vještačenja predstavlja povredu zakonskih odredbi o trajanju postupka za priznavanja prava u slučajevima u kojima je nalaz i mišljenje bitno dokazno sredstvo

-neodgovarajući sastav vijeća vještaka - česti su prigovori da predsjednici vijeća vještaka nemaju odgovarajuću specijalnost i potrebna stručna znanja osobito u postupcima vještačenja djece i mladih, ne prepoznaju kompleksnost različitih stanja kao što su rijetke bolesti, a što izravno utječe na ne/mogućnost ostvarivanja životno važnih prava, osobito u sustavu socijalne skrbi. Kao primjer roditelji često navode vještačenje djece s poremećajima iz autističnog spektra gdje osobito dolazi do izražaja nedovoljno poznavanje specifičnosti ovog poremećaja te stvarnih i kompleksnih teškoća funkcioniranja ovih osoba na planu najjednostavnijih socijalnih vještina i komunikacije unatoč stupnju razvoja intelektualnih sposobnosti

-višekratno vještačenje jedne osobe – broj vještačenja i dalje ovisi o broju traženih prava u različitim sustavima unatoč tome što je jedan od najvažnijih razloga za uspostavu jedinstvenog tijela vještačenja bio taj da će se jedan nalaz i mišljenje koristiti u postupcima ostvarivanja prava u različitim sustavima u kojima je nalaz i mišljenje dokazno sredstvo. Jedina je razlika što sada osobe višekratno dolaze na vještačenje u istu područnu službu jedinstvenog tijela vještačenja, a ranije je to bilo pri tijelima vještačenja u pojedinim sustavima. Primjerice nalaz i mišljenje kojeg zatraži centar za socijalnu skrb u svrhu ostvarivanja prava iz socijalne skrbi, ne sadrži podatak o postotku invaliditeta (oštećenja) koji je još uvijek uvjet za ostvarivanje mnogih prava iz drugih sustava pa se osoba podvrgava novom vještačenju kako bi se utvrdila ova činjenica. Jedan od razloga zašto je to tako je svakako činjenica da Uredba propisuje različite obrasce nalaza i mišljenja – ovisno o naručitelju istoga, odnosno sustavu za

koji se vještačenje i obavlja. Stoga bi trebalo osmisliti formu jedinstvenog obrasca koji će sadržavati sve informacije i podatke relevantne za ostvarivanje bilo kojeg prava iz bilo kojeg sustava.

- Česte su pritužbe da broj članova vijeća vještaka koji sudjeluje u pregledu ne odgovara onom propisanom u Uredbi, odnosno da dijete/osobu pregledava samo jedan vještak.

-terminološka i sadržajna neusklađenost niza zakona i podzakonskih akata i Uredbe o metodologijama vještačenja(npr. Zakon o socijalnoj skrbi propisuje da je za ostvarivanje prava na osobnu invalidninu bitan uvjet postojanje teškog invaliditeta, koji pojam Uredba ne poznaje, već prepoznaje stupnjeve (I-IV) oštećenja i funkcionalnih sposobnosti. Tek se u obrascu nalaza i mišljenja pojam teškog invaliditeta iz Zakona o socijalnoj skrbi poistovjećuje s IV. stupnjem funkcioniranja iz Uredbe.)

- nepristupačnost objekata gdje se vještačenje obavlja npr. vještačenje se u područnog uredu u Splitu obavlja u prostoru do kojega vode stepenice, nema rampe, dizala niti platforme na ulazu u prostorije. Osnovni je preduvjet da svi prostori u kojima se obavlja vještačenje budu u potpunosti pristupačni osobama s invaliditetom.

- nedostatak stručnih kadrova i slab interes liječnika za ovo područje (jedan vještak pokriva ogromno teritorijalno područje), odgovarajućih prostora u kojima bi se mogla istovremeno obavljati vještačenja multidisciplinarnog vijeća i opreme (automobili za rad na terenu, uredska oprema)

- otežana provedba vještačenja na terenu osoba s invaliditetom koji ne mogu pristupiti u prostorije tijela vještačenja – Ured je zaprimio nekoliko pritužbi osoba s invaliditetom koji su obaviješteni da vještačenje u njihovom domu nije moguće

- nepotrebno kompliciran sustav utvrđivanja invaliditeta u odnosu na rad...

Cilj sastanka bio je potaknuti nalaženje što skorijeg rješenja na navedene probleme, a pravobraniteljica je predložila da se u proračunu za 2017-u godinu osiguraju dodatna sredstva kako bi se prostori učinili pristupačnim te povećali kadrovski kapaciteti, s ciljem ubrzanja postupaka vještačenja. Zaključeno je kako je potrebno započeti s izmjenama zakonodavstva, između ostaloga i radi međusobnog usklađivanje pojedinih propisa, i nadalje raditi na kadrovskom ekipiranju, poduzeti napore za osiguravanje vještačenja u domu korisnika kada je to potrebno, osigurati pristupačnost građevina u kojima se provodi vještačenje te osigurati primjeren prostor za provođenje vještačenja. Sustav je potrebno urediti tako da se osoba s invaliditetom jednom podvrgne vještačenju koje će biti osnova za priznavanje prava iz različitih sustava.

Utvrđivanje invaliditeta u odnosu na rad

Utvrđivanje invaliditeta u odnosu na rad

Komplicirana procedura utvrđivanja invaliditeta u odnosu na rad i radne sposobnosti razlog je brojnih lutanja osoba s invaliditetom i treba ju učiniti vidljivijom, jasnijom i jednostavnijom za širu javnost.

Danas procedura izgleda ovako:

Ako nezaposlena osoba želi utvrditi invaliditet u odnosu na rad, osobno podnosi zahtjev ZOSI, Službi za profesionalnu rehabilitaciju koja ovu uslugu (1.1) zatraži od Centra za profesionalnu rehabilitaciju, a koji donosi nalaz i mišljenje, dostavlja ga ZOSI, koji temeljem nalaza izdaje uvjerenje o postojanju invaliditeta u odnosu na rad čiju valjanost kao dokaz invaliditeta neki poslodavci osporavaju pa postoje brojni zahtjevi da se invaliditet u odnosu na rad utvrđuje u upravnom postupku te se o toj činjenici donosi rješenje. Za nezaposlene osobe je ova usluga besplatna. U ovom slučaju ZOSI ima ulogu posrednika budući da nalaz i mišljenje o utvrđivanju bitnih činjenica potražuje od Centra za profesionalnu rehabilitaciju čiji su nalazi primjer profesionalnog i sveobuhvatnog pristupa u procjeni svih elemenata utjecaja invaliditeta na radnu sposobnost. Obzirom na navedeno, smatramo da bi bilo racionalnije zahtjeve za utvrđivanje invaliditeta u odnosu na rad upućivati izravno centrima za profesionalnu rehabilitaciju, obzirom da su najkompetentniji u području procjene radne sposobnosti osoba s invaliditetom, a samim time bi se znatno skratilo vrijeme obrade.

Ako zaposlena osoba želi utvrditi invaliditet u odnosu na rad, procedura je nešto jednostavnija: zahtjev se upućuje izravno Centru za profesionalnu rehabilitaciju, a može ga uputiti sama osoba ili poslodavac, s tim da uslugu plaća naručitelj iste. Slično je postupanje i u postupcima utvrđivanja preostale radne sposobnosti.

Utvrđivanje preostale radne sposobnosti

U postupcima utvrđivanja preostale radne sposobnosti za nezaposlene osobe, HZZ upućuje osobu ZOSI za utvrđivanje preostale radne sposobnosti, a ZOSI upućuje osobu na rehabilitacijsku procjenu o razini radne sposobnosti, razini znanja radnih navika i profesionalnih interesa Centru za profesionalnu rehabilitaciju (CPR), odnosno Uslugu (1). CPR provodi interdisciplinarnu stručnu obradu, te predlaže daljnje usluge profesionalne rehabilitacije te predlaže HZZ-u pružanje drugih usluga profesionalne rehabilitacije u svrhu pripreme za zapošljavanje. Ovakav postupak je nepotrebno kompliciran jer se osobu prvotno upućuje na vještačenje u ZOSI koji ju upućuje na rehabilitacijsku procjenu u CPR što usporava rad i otežava uključivanje OSI na tržište rada – pa bi se u tom segmentu zakonskim promjenama procedure trebalo krajnje pojednostavniti. Tako komplicirana procedura i dugotrajnost vještačenja imaju negativne učinke za osobe s invaliditetom odugovlačeći između ostalog uključivanje u programe osposobljavanja što potvrđuje niže navedeni primjer

Tijekom 2016. godine izvršen je odabir i pripremljena opsežna dokumentacija za upućivanje osoba s invaliditetom u ZOSI u cilju vještačenja, koji je slijedom propisanog postupka, nakon provedenog vještačenja ove osobe uputio na rehabilitacijsku procjenu u CPR Zagreb. Usprkos činjenici da je Regionalni ured Zagreb pripremio opsežnu potrebnu dokumentaciju za ukupno 41 osobu s invaliditetom (14 za program Virtualne radionice, 17 za program Radnog centra i 10 za „Pilot projekt vještačenja“), ali je zbog opsežnosti i dugotrajnosti postupka vještačenja i dijagnostičke obrade (petodnevna rehabilitacijska procjena), kao i zbog duljine čekanja na termin vještačenja, samo je dvoje kandidata uključeno u program Virtualne radionice i to u siječnju 2017.

Kod zaposlenih osoba je slična procedura. U postupcima ostvarivanja prava iz mirovinskog osiguranja (procjena radne sposobnosti) HZMO upućuje osobu na ZOSI, koji traži od CPR rehabilitacijsku procjenu kao uslugu, taj postupak je nepotrebno dugotrajan zbog administrativnih procedura i kolanja zahtjeva te dokumentacije na relaciji HZMO – ZOSI - CPR.

Jednako tako smatramo protivno Zakonu o jedinstvenom tijelu vještačenja postupanje u predmetima ostvarivanja prava na znak pristupačnosti, sukladno Pravilniku o znaku pristupačnosti. Zahtjevi za ostvarivanje ovog prava podnose se nadležnom županijskom (ili grada Zagreba) uredu za promet koji donosi rješenje o ne/priznavanju ovog prava temeljem nalaza i mišljenja jedinstvenog tijela vještačenja (ili rješenja područne službe HZMO o postotku oštećenja) koja sadrže postotak tjelesnog oštećenja temeljem kojega se odlučuje o navedenom pravu.

Premda smo u izvješću za 2015. upozoravali da se opisano postupanje predstavlja kršenje Zakona o jedinstvenom tijelu vještačenja koje nalaže da tijelo koje rješava u predmetima priznavanja određenog prava upućuje zahtjev jedinstvenom tijelu vještačenja upozoravajući na neusklađenost ova dva propisa, u 2016. godini nije otklonjena ta nepravilnost. Jednako smatramo nelogičnim da područni uredi HZMO i nadalje na zahtjeve stranaka za utvrđivanje postotka oštećenja zdravlja, provode upravni postupak za priznavanje prava na naknadu za tjelesno oštećenje premda se unaprijed zna da nisu ispunjeni zakonski uvjeti za stjecanje prava na naknadu – da bi u tim postupcima utvrđivali i postotak oštećenja zdravlja, što je jedini razlog zbog kojih podnose zahtjev, a u svrhu ostvarivanja prava temeljem postotka oštećenja u različitim sustavima.

Smatramo potrebnim preispitati odredbe brojnih propisa koji uređuju prava i povlastice temeljem te izvršiti njihovo terminološko i suštinsko usklađivanje s Uredbom o metodologijama vještačenja pa ističemo neke:

Pravilnik o uvjetima i postupku za stjecanje prava zaposlenog roditelja i samozaposlenog roditelja djeteta s težim smetnjama u razvoju na dopust ili rad u skraćenom radnom vremenu radi njege djeteta („Narodne novine“, br. 18/09 I 25/09) – umjesto teža smetnja smatramo da bi bilo životnije utvrditi potrebu intenzivne re/habilitacije, liječenja radi prevencije težih/teških oštećenja.

-Pravilnik o mjerilima i postupku za utvrđivanje nesposobnosti za samostalan život i rad i nedostatak sredstava za uzdržavanje za osobe s prebivalištem u RH kojima se zdravstvena zaštita ne osigurava po

drugoj osnovi („Narodne novine”, br. 39/02). Smatramo potrebnim definirati i razdvojiti kriterije za ostvarivanje zdravstvene zaštite zbog potrebe liječenja (kao pravo iz zdravstvenog osiguranja) od kriterija za procjenu radne sposobnosti (pravo iz mirovinskog osiguranja). Međutim, uredi državne uprave upućuju na vještačenje radi utvrđivanja radne nesposobnosti, ali u svrhu ostvarivanja prava na zdravstvenu zaštitu što smatramo neprihvatljivim budući da se potreba liječenja ne bi smjela uvjetovati utvrđivanjem radne nesposobnosti.

Na sastanku pravobraniteljice i predstavnika saveza i udruga osoba s invaliditetom zaključeno je da dvogodišnje djelovanje jedinstvenog tijela vještačenja nije dalo očekivane rezultate smatrajući da najveći problemi proizlaze iz neujednačenosti postupanja u procjenama i primjeni Uredbe od strane pojedinih područnih službi, što se odražava izravno na neujednačenost u ostvarivanju životno važnih prava za osobe s invaliditetom, u nedovoljnoj educiranosti vještaka i nedostatku specifičnih znanja pogotovo u postupcima vještačenja djece i mladih te informatičke nepovezanosti baza podataka što postupak usporava. Uredbu o metodologijama vještačenja i obrazac nalaza i mišljenja potrebno je dopuniti i korigirati pogotovo u odnosu na pojedina oštećenja (poput autizma ili gluhoslijepih osoba).

Preporuke:

Unatoč navedenim nedostacima u radu jedinstvenog tijela vještačenja, mišljenja smo da je potrebno žurno napraviti analizu dvogodišnje primjene novog sustava vještačenja kako bi se detektirali problemi i planirale daljnje smjernice. Stoga smatramo da promjene trebaju ići u dva pravca:

- izmjene Uredbe o metodologijama vještačenja i međusobno usklađivanje uredbe sa zakonima i podzakonskim aktima
- osiguravanje optimalnih uvjeta rada vještaka u područnim uredima i središnjem uredu (potreban broj stručnjaka, odgovarajući i pristupačni prostori za preglede, oprema, kontinuirana edukacija vještaka) kako bi se rad unaprijedio i profesionalizirao

Budući da se vještačenjem utvrđuje stupanj i intenzitet oštećenja zdravlja te funkcionalna sposobnost, neizostavno je u postupcima vještačenja osigurati specijaliziranost, ali i **multidisciplinarnost**. Stoga smatramo potrebnim Uredbom propisati kao potrebnu specijalnost liječnika predsjednika vijeća vještaka ovisno o dobi vještačenih osoba (za djecu predškolske dobi pedijatar odnosno neuropedijatar, za djecu školske dobi liječnik školske medicine, a za odrasle osobe liječnik medicine rada, odnosno liječnik obiteljske medicine) te kao obvezne članove vijeća stručnjake drugih profila psiholog, socijalni radnik, rehabilitator;). Uredbom bi trebalo propisati i listu stručnjaka koji nisu zaposlenici ZOSI o čijem uključivanju u vještačenje ocjenu potrebe donosi predsjednik na pripremnoj sjednici.

Predlažemo propisati obveznom dokumentaciju koja se prilaže zahtjevu: osim medicinske dokumentacije i socijalnu anamnezu te mišljenje rehabilitatora ako je osoba uključena u neki od rehabilitacijskih postupaka (po zahtjevima iz sustava socijalne skrbi). Zbog učestalih prigovora na način provedbe pregleda vještačene osobe – nužno je Uredbom propisati trajanje i strukturu pregleda vještaka te okvirno potrebu kontrolnih vještaka za pojedine dobne skupine.

U listi težine i vrste invaliditeta-oštećenja funkcionalnih sposobnosti predlažemo preraspodjelu raspona vrijednosti Barthelovog indexa u 3. i 4. razini koja odgovara stvarnom stanju (3. razina od 35 do 60, a 4. razina od 0-34) uz propisivanje obveze primjene Barthelovog indexa od strane fizijatra.

Unatoč tome što Uredba obuhvaća sva postojeća oboljenja/oštećenja i detaljno razrađene kriterije, utvrđuje pripadajuće postotke, razine potpore i stupnjeve – nalaz i mišljenje kao „produkt” nije odraz visoko stručnog postupka vještačenja ne dajući uvid u cjelovitu i objektivnu sliku stanja vještačene osobe ostavljajući tako previše prostora za različitost tumačenja činjenica u nalazu što izravno utječe na ishod postupka u priznavanju konkretnih prava. Stoga nalaz i mišljenje mora sadržavati sve elemente i informacije o činjenicama vezanima uz oštećenja, ali i onim vezanima uz druge utjecajne čimbenike te njihovo međudjelovanje jer samo takav cjelovit i jedinstven nalaz i mišljenje postaje osnovom za priznavanje različitih prava.

Zaključak:

Da bi osobe s invaliditetom pravovremeno ostvarile odgovarajuću potporu, pravo i zaštitu, sustav vještačenja mora biti profesionalan, protočan, pristupačan, objektivan i nepristran. Prema Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom, invaliditet je rezultat interakcije oštećenja osobe i okoline. Invaliditet mora uključivati sljedeće elemente: oštećenje, posljedicu, funkcionalnu (ne)sposobnost i odnos čimbenika okoline. **Stoga je kod procjenjivanja težine invaliditeta potrebno vrednovati prvenstveno gubitak funkcionalne sposobnosti.** Pojam invaliditeta ne može se izjednačiti s pojmom oštećenja, već je vezan uz funkcioniranje osobe u okolini i zaprekama koje postoje u toj okolini, u različitim područjima, kao što je primjerice školovanje, zapošljavanje, ostvarivanje zdravstvene zaštite, mobilnost, itd. Zakonom o socijalnoj skrbi („Narodne novine“, br. 157/13, 152/14 i 99/15) propisano je kako se pravo na osobnu invalidninu priznaje osobi s teškim invaliditetom ili drugim teškim trajnim promjenama u zdravstvenom stanju, u svrhu zadovoljavanja njezinih životnih potreba za uključivanje u svakodnevni život zajednice. Unatoč istoj dijagnozi, oboljenju ili oštećenju osobe se razlikuju ne samo po stupnju i intenzitetu istoga nego i po utjecaju drugih individualnih obilježja/oštećenja, ali i vanjskih čimbenika zbog kojih su osobe s istom dijagnozom različiti u funkcioniranju toliko koliko se razlikuju i osobe bez invaliditeta.

Stoga dijagnoza/bolest/oštećenje sama po sebi ne smije biti jedini uvjet za procjenu stupnja invaliditeta, ne/funkcionalnosti ili onesposobljenosti u svim promatranim područjima ili aktivnostima, već procjena mora biti rezultat rada više disciplina. Vještačenje primarno treba uzimati u obzir **posljedice** dijagnoze/bolesti/oštećenja procjenjujući u kolikoj mjeri i u kojem stupnju dijagnoza/oštećenje/bolest utječe na funkcionalne sposobnosti i izvršavanje životnih aktivnosti konkretne osobe.

Ako bi stupanj i težinu invaliditeta te razinu funkcionalnih sposobnosti utvrđivali samo na temelju dijagnoze i oštećenja, tada bi vještačenje bilo nepotrebno.

Osoba s istom medicinskom dijagnozom može imati različiti stupanj invaliditeta – teži ili teški. Osim same dijagnoze niz vanjskih, okolišnih čimbenika utječe na razinu funkcioniranja osobe.

Broj i karakter pritužbi na jedinstveno tijelo vještačenja ukazuju na važnost ovog segmenta za osobe s invaliditetom i obitelji djece s teškoćama u razvoju te se nameće potreba za žurnim unaprjeđenjem sustava vještačenja, podizanjem stručnih kompetencija vještaka, otklanjanjem organizacijskih teškoća, te osiguravanjem potrebnih tehničkih i prostornih uvjeta.

3.17.3. MIROVINSKO OSIGURANJE

U području mirovinskog osiguranja u 2016. godini u odnosu na godinu ranije ne bilježe se značajnije promjene. Uvođenje raznih novih formula izračuna mirovina rezultiralo je smanjivanjem istih pa su mirovine koje su ranije ostvarene, usprkos uvećanju plaća veće od sadašnjih mirovina. Mirovine, su niže od razine koja predstavlja granicu socijalne sigurnosti na što ukazuju i sljedeći statistički podaci dobiveni od strane Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje (dalje u tekstu HZMO-a):

1. Na dan 31.12.2016. u evidencijama Zavoda evidentirano je **70 742** invalida rada **izvan radnog odnosa**, kojima je priznato pravo na invalidsku mirovinu zbog utvrđene **profesionalne nesposobnosti za rad**, odnosno djelomičnog gubitka radne sposobnosti, prosječna svota mirovine iznosila je **1.740,53 kune**.

2. Na dan 31.12.2016. evidentirana su **5 439** invalida rada koji su **bili zaposleni** i priznato im je pravo na invalidsku mirovinu zbog utvrđene profesionalne nesposobnosti za rad, odnosno djelomičnog gubitka radne sposobnosti, prosječna svota mirovine iznosila je **1.098,79 kuna**.

3. Na dan 31.12.2016. invalida rada kod kojih je **utvrđena opća nesposobnost za rad**, odnosno potpuni gubitak radne sposobnosti i priznato im je pravo na invalidsku mirovinu evidentirano je **53431**, prosječna svota mirovine iznosila je **2.096,56kuna**.

4. Na dan 31.12.2016. broj korisnika **starosnih mirovina** koji su pravo na mirovinu ostvarili prema Zakonu o mirovinskom osiguranju bio je **782 894**, prosječna svota mirovine iznosila je **2.432,14 kuna**.

5. Udio ukupne prosječne mirovine isplaćene po ZOMO u prosječnoj mjesečnoj isplaćenoj neto plaći Republike Hrvatske **na dan 31.12.2016.** iznosio je **38,63%**, (izvor: Državni zavod za statistiku) i dalje kako slijedi:

- na dan 31.12.2015. udio mirovine u neto plaći RH iznosio je **38,77%**
- na dan 31.12.2014. udio mirovine u neto plaći RH iznosio je **39,17%**
- na dan 31.12.2013. udio mirovine u neto plaći RH iznosio je **40,79%**
- na dan 31.12.2012. udio mirovine u neto plaći RH iznosio je **39,81%**

Iz kojih podataka se vidi da se iz godine u godinu mirovine konstantno smanjuju i već sada su ispod razine onih mirovina koje garantiraju najnižu socijalnu sigurnost umirovljenika, odnosno imamo najniže mirovine u odnosu na prosječnu plaću u Europskoj uniji.

Najveći broj osoba s invaliditetom koristi mirovinu zbog profesionalne nesposobnosti za rad koja u prosjeku iznosi 1.740,53 kune.

Osim pritužbi na male mirovine od kojih se teško živi, najviše pritužbi osoba s invaliditetom odnosilo se na dugotrajnost u postupku donošenja rješenja od strane HZMO-a, što je najčešće posljedica dugotrajnosti postupka vještačenja, zatim na nepriznavanje prava na invalidsku mirovinu, nepriznavanje postotka tjelesnog oštećenja, beneficirani radni staž, kao i na doplatu za djecu.

Sve je veći broj osoba s invaliditetom koje se pravobraniteljici obraćaju premda njihova prava nisu povrijeđena postupanjem javno-pravnih tijela, već zbog savjeta ili informacija u svezi ostvarivanja prava iz sustava mirovinskog osiguranja.

Smatramo potrebnim naglasiti da dugotrajnost postupka po zahtjevima za priznavanje prava na invalidske mirovine dovodi do toga da se stranci priznaje invalidnost, a onda i navedeno pravo od datuma vještačenja (koji se uzima kao datum nastanka invalidnosti). Međutim, ukoliko je od dana podnošenja zahtjeva pa do vještačenja protekao duži period, a trajanje čekanja na postupak vještačenja u mirovinskom osiguranju je prosječno godinu dana, tada se stranka zakida za primanje invalidske mirovine za duži vremenski period.

S obzirom na navedeno i ove godine kao i prethodne zatražili smo od Središnje službe Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje (dalje HZMO) dostavu objedinjenih podataka o postupanjima povodom zahtjeva za ostvarivanje prava iz mirovinskog osiguranja koji se odnose na sve Područne službe HZMO-a tijekom 2016. godine. U nastavku se nalaze odgovori HZMO-a:

1. „Tijekom 2016. godine u Hrvatskom zavodu za mirovinsko osiguranje **ukupno su podnesena 23164 zahtjeva za priznavanje prava na osnovi smanjenja radne sposobnosti uz preostalu radnu sposobnost, djelomičnog gubitka radne sposobnosti i potpunog gubitka radne sposobnosti (čl.39. ZOMO-a).** Od navedenog broja bilo je **6755 (30%)** zahtjeva za čije rješavanje nije bilo potrebno provoditi vještačenje radne sposobnosti.“

Ovdje moramo primijetiti da se dešava konstantno smanjivanje broja podnesenih zahtjeva za invalidsku mirovinu, pa tako i u odnosu na prošlu godinu podnesena su **3326**, odnosno **12,5%** manje zahtjeva nego prošle godine.

2. „Tijekom 2016. godine u Hrvatskom zavodu za mirovinsko osiguranje **ukupno je podneseno 14728 zahtjeva za utvrđivanje postotka tjelesnog oštećenja (zbog ostvarivanja prava na naknadu za tjelesno oštećenje i zbog ostvarivanja drugih prava izvan sustava mirovinskog osiguranja).**“

Primjećujemo da je u 2016. godini **povećan broj zahtjeva** za utvrđivanje postotka tjelesnog oštećenja za **1496** zahtjeva, što znači za **11,3%**. Pretpostavljamo da je to zbog većeg broja gluhih osoba koje su s obzirom na izmijenjeni postotak tjelesnog oštećenja sa 70% na 100% tražili povećanje postotka tjelesnog oštećenja.

3. „U 2016. godini bilo je **9915** postupaka vještačenja i donesenih nalaza i mišljenja za priznanje prava na osnovi smanjenja radne sposobnosti uz preostalu radnu sposobnost, djelomičnog gubitka radne sposobnosti i potpunog gubitka radne sposobnosti.“

U odnosu na 2015. godinu ovaj broj je gotovo identičan, što bi značilo da i dalje imamo skoro duplo manje donesenih nalaza i mišljenja u odnosu na broj podnesenih zahtjeva za utvrđivanje vještačenja nesposobnosti za rad u 2016. godini (**odrađeno samo 60,4% zahtjeva**), što se može tumačiti nedostatnim brojem vještaka u odnosu na broj predmeta.

4. „U 2016. godini doneseno je **4728** nalaza i mišljenja radi utvrđivanja **postotka tjelesnog oštećenja.**“

Ovaj broj sličan je broju nalaza i mišljenja koji su doneseni u 2015. godini. Kad usporedimo broj donesenih nalaza i mišljenja prema broju podnesenih zahtjeva dođemo do postotka od samo **32,1%** odrađenih zahtjeva (odnosno donesenih nalaza i mišljenja).

5. „Tijekom 2016. doneseno je **22794** rješenja za priznanje prava na osnovi smanjenja radne sposobnosti uz preostalu radnu sposobnost, djelomičnog gubitka radne sposobnosti i potpunog gubitka radne sposobnosti.“

S obzirom na broj podnesenih zahtjeva u 2016. godini **23164** to znači da su riješena **98,4%** svih podnesenih zahtjeva što je puno bolji postotak izvršenja nego godinu ranije.

6. „U 2016. godini doneseno je **10221** rješenja o tjelesnom oštećenju.“

S obzirom da je podneseno **14728** zahtjeva u 2016. godini to je **riješeno 69,4%** podnesenih zahtjeva što je također dosta bolje nego 2015. godine.

7. „U 2016. godini podneseno je **3837** žalbi na prvostupanjsko rješenje o priznanju prava na osnovi smanjenja radne sposobnosti uz preostalu radnu sposobnost, djelomičnog gubitka radne sposobnosti i potpunog gubitka radne sposobnosti u odnosu na ukupan broj donesenih rješenja“.

Ovaj broj podnesenih žalbi na donesena rješenja je dosta manji u odnosu na 2015. godinu, i on iznosi **16,8% od ukupno donesenih rješenja**, što bi značilo da je 16,8% osoba nezadovoljno sa svojim rješenjima te je podnijelo žalbu što je duplo manji broj žalitelja u odnosu na prethodnu godinu kada ih je bilo 31,5%.

8. „U 2016. godini podneseno je **985** žalbi na prvostupanjsko rješenje o tjelesnom oštećenju u odnosu na ukupan broj donesenih rješenja o tjelesnom oštećenju“.

Postotak žalitelja je 9,6% u odnosu na ukupan broj donesenih rješenja o tjelesnom oštećenju.

9. Na naš upit postavljen Središnjoj službi HZMO-a o prosječnom vremenu trajanja od njihovog dostavljanja zahtjeva za vještačenjem Zavodu za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom, pa do povratnog dostavljanja Nalaza i mišljenja, HZMO u svom odgovoru ističe: „Prema raspoloživim podacima prosječno vrijeme od dostavljanja zahtjeva za vještačenje Zavodu za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom, pa do njihovog povratnog dostavljanja nalaza i mišljenja ovom Zavodu **je oko 9 mjeseci**.“

Ova činjenica je prijavljivana uredu od strane osoba s invaliditetom koje su se prituživale na duže čekanje – i preko godine dana do pozivanja na vještačenje povodom zahtjeva za ostvarivanje pojedinih prava iz mirovinskog osiguranja.

Na ovaj problem ukazivali smo i u našem izvješću od 2015. godine. Smatramo ozbiljnim propustom ako osoba zbog dugotrajnosti postupka vještačenja ne može bitna prava ostvarivati pravodobno. Na ovu činjenicu ukazivali smo i predlagali Zavodu za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom da se kad god je to moguće na temelju uvida u medicinsku dokumentaciju određuje raniji dan nastanka invalidnosti, odnosno nesposobnosti za rad, što im omogućuje čl. 22. st. 2. i 4. o čemu će više riječi biti u dijelu koji se odnosi na vještačenje.

Od strane HZMO-a, Središnje službe u Zagrebu zatražili smo i podatke o broju osoba s invaliditetom upisanih u očevidnik zaposlenih i samozaposlenih osoba s invaliditetom sukladno Pravilniku o sadržaju i načinu vođenja očevidnika zaposlenih osoba s invaliditetom („Narodne novine“, br. 44/14, 97/14 i 02/15), sa stanjem na dan 31. prosinca 2016. bilo je zaposleno:

Broj zaposlenih i samozaposlenih osoba s invaliditetom – stanje na dan 31.12.2016.	Stanje na dan 31.12.2015.	
Zaposleni u javnom sektoru	4231	5338
Zaposleni u privatnom sektoru	5932	6396
Samozaposlene osobe	88	88
Osiguranci koji su izgubili status osobe s invaliditetom	0	0
UKUPNO:	10257	11822

Razlog 13,2 % manjeg broja osoba s invaliditetom upisanih u očevidnik vjerojatno je rezultat načina dokazivanja invaliditeta. Naime, stanoviti broj osoba koje su poslodavci evidentirali kao osobe s invaliditetom, nisu imale valjani dokaz invaliditeta sukladno Pravilniku o sadržaju i

načinu vođenja očevidnika zaposlenih osoba s invaliditetom („Narodne novine“, br. 44/14, 97/14 i

02/15). Pravo na profesionalnu rehabilitaciju koja je uređena odredbama čl. 44. Zakona o mirovinskom osiguranju („Narodne novine“, br. 157/13, 151/14, 33/15, 93/15 i 120/16) (dalje u tekstu ZOMO), kao pravo na prekvalifikaciju, kao i na dokvalifikaciju je pravo koje se rijetko, gotovo nikako ne koristi u mirovinskom osiguranju, te prema dobivenim podacima od HZMO-a, Središnje službe u Zagrebu u **2016. godini nije bilo osiguranika kojima je priznato pravo na profesionalnu rehabilitaciju.**

Kao i prošle godine, s obzirom na odredbu čl. 37. st. 6. novog ZOMO-a kojim je uvedena nova kategorija osiguranika koji su nakon ispunjenja uvjeta za starosnu mirovinu uz primanje mirovine nastavili raditi s polovicom punog radnog vremena, zatražili smo podatke o broju tih korisnika, njihovoj stručnoj spremi, te djelatnosti u kojima rade te smo zaprimili tabelarni odgovor od strane HZMO-a koji prilažemo:

1. Broj korisnika koji su nastavili s radom (polovicom punog radnog vremena), te primaju starosnu mirovinu:2874 (u odnosu na prošlu godinu ovaj broj korisnika je povećan), od čega većina ovih osiguranika zaposlena je u javnom sektoru (javnim službama), njih 2647, dok je 227 zaposleno u privatnom sektoru.

2. Stručna sprema korisnika koji su nakon ispunjenja uvjeta za starosnu mirovinu nastavili raditi s polovicom punog radnog vremena, prikazana je u tablici u nastavku:

Stručna sprema	VSS	VŠS	SSS	NSS	VKV	KV	PKV	NKV	Nepoznato	Ukupno
Broj korisnika	1261	296	748	52	53	226	5	183	50	2874

Iz ovih podataka zaključujemo da se u većini slučajeva radi o djelatnicima koji imaju visoku i višu stručnu spremu.

3. Radna mjesta na kojima su zaposleni:

REDNI BROJ	SKUPINA ZANIMANJA	BROJ KORISNIKA
1.	1 – čelnici i članovi zakonodavnih tijela, čelnici i dužnosnici državnih tijela, direktori	537
2.	2 – stručnjaci i znanstvenici	994
3.	3 – inženjeri, tehničari i srodna zanimanja	492
4.	4 – uredski i šalterski službenici	273
5.	5 – uslužna i trgovačka zanimanja	154
6.	6 – poljoprivrednici, lovno uzgojni, šumarski radnici i ribari	9
7.	7 – zanimanja u obrtu i pojedinačnoj proizvodnji	105
8.	8 – rukovatelji strojevima, vozilima i sastavljači proizvoda	146
9.	9 – jednostavna zanimanja	128
10.	0 – vojna zanimanja	0
11.	Nepoznata/neprevedena šifra zanimanja	36
UKUPNO:		2874

4. Broj korisnika koji su uz korištenje starosne mirovine nastavili raditi s polovicom punog radnog vremena prikazan prema djelatnostima:

REDNI BROJ	DJELATNOSTI	BROJ KORISNIKA
1.	A - poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	34
2.	B - rudarstvo i vađenje	5
3.	C - prerađivačka industrija	284
4.	D - opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija	1
5.	E - opskrba vodom, uklanjanje otpadnih voda, gospodarenje otpadom te djelatnosti sanacije okoliša	8
6.	F - građevinarstvo	174
7.	G - trgovina na veliko i malo	449
8.	H - prijevoz i skladištenje	141
9.	I - djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane	100
10.	J - informacije i komunikacije	54

11.	K - financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	32
12.	L - poslovanje nekretninama	28
13.	M - stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti	749
14.	N - administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	92
15.	O - javna uprava i obrana; obvezno socijalno osiguranje	11
16.	P - obrazovanje	172
17.	Q - djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi	420
18.	R - umjetnost, zabava, rekreacija	27
19.	S - ostale uslužne djelatnosti	81
20.	T - djelatnosti kućanstva kao poslodavca	8
21.	U - djelatnosti izvan teritorijalnih organizacija i tijela	2
22.	Nepoznato – neprevedene šifre djelatnosti	2
UKUPNO		2874

Od **2 874** osiguranika koji koriste ovo pravo, njih **44** imaju status osoba s invaliditetom.

U 2016. godini dosta pritužbi zaprimili smo od strane „gluhih“ osoba koje se pritužuju na neujednačenost postupanja pojedinih područnih službi HZMO-a. Neki područni uredi utvrđuju 100% tjelesno oštećenje, prema novoj Listi oštećenja, odnosno po novoj Uredbi o metodologijama vještačenja („Narodne novine“, br. 153/14 i 108/15), osobama koje imaju gubitak sluha veći od 93 % po Fowleru s komunikacijskim teškoćama, dok druge područne službe HZMO-a, u svojim rješenjima navode da nije nastupilo pogoršanje zdravstvenog stanja te odbijaju zahtjev gluhe osobe te utvrđuju i dalje postojanje 70% tjelesnog oštećenja, premda i kod jednih i kod drugih osoba radi se o gluhoći od rođenja.

Na nedopustivost ovakvog stanja ukazivali smo i HZMO-u, Središnjoj službi u Zagrebu koja ne samo da nije uvažila našu preporuku nego su u dostavljenom nam odgovoru opravdali takvo (po našem mišljenju protupravno) postupanje svojom nenadležnošću. Čak štoviše, uputili su svim područnim uredima HZMO-a i Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom (u daljnjem tekstu ZOSI) protuzakonitu Uputu pod naslovom „Postupanje pri donošenju rješenja o priznanju prava i ponovnom utvrđivanju postotka tjelesnog oštećenja“ od 31. svibnja 2016. navodeći da su istu napisali u suradnji sa ZOSI.

U spomenutoj uputi navodi se da svim takvim osobama, ukoliko nije nastupilo pogoršanje zdravstvenog stanja i dalje se određuje postotak od 70% tjelesnog oštećenja, bez obzira što Uredba za gluhoću takvog stupnja propisuje 100%. HZMO ističe da tako postupaju sukladno odredbi čl. 175. st. 2. ZOMO-a, premda je naše stajalište da se spomenuta odredba pogrešno primjenjuje i tumači na štetu osoba s invaliditetom. Glede navedenog članka 175. st. 2. ZOMO-a kako ga tumači HZMO isti onemogućava stranke u ostvarivanju njihovih zakonskih prava koja im pripadaju sukladno čl. 139. st. 2. i 3. jer uslijed izmijenjenih okolnosti koje idu u korist korisnika, isti ne mogu ostvariti veća prava od onih što su im već dana čime se krše osnovna načela ZUP-a.

Naime, ukoliko nisu nadležni za postupanje po ovakvim zahtjevima stranaka, tada su dužni postupiti po članku 18. Zakona o općem upravnom postupku („Narodne novine“ br. 47/09) (dalje u tekstu ZUP-a), te uputiti stranku na nadležno tijelo. Ukoliko ono ne postoji kao u ovom slučaju rješenjem odbaciti podnesak i upozoriti nadležno tijelo, odnosno Vladu RH na podnormiranost pojedinih odredi zakona, ili na neusklađenost pojedinih Zakona sa Uredbom. Također, potrebno je predložiti da se izmijene i nadopune pojedine zakonske odredbe, eventualno odrediti zakonsko tijelo koje bi bilo ovlašteno za donošenje rješenja o postotku tjelesnog oštećenja koje se traži radi ostvarivanja pojedinih prava iz drugih sustava, kao što je to npr: pravo na besplatno korištenje autocesta koje proizlazi iz Zakona o cestama, te Pravilnika o postupku i načinu ostvarivanja prava na oslobođanje plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta i cestarine („Narodne novine“ br. 136/11). Člankom. 2. navedenog Pravilnika je utvrđeno da isto pravo ostvaruju osobe s određenim postotkom tjelesnog oštećenja, a čl.

4. je utvrđeno da se zahtjevu između ostalog prilaže i rješenje Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje ili rješenje nadležnog tijela po propisima o pravima hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji ili rješenje nadležnog tijela po propisima o posebnoj zaštiti vojnih invalida i civilnih invalida rata. Što bi značilo da osobi s invaliditetom kao stranci u ovom postupku nije dovoljno priložiti samo nalaz i mišljenje vještaka ZOSI-ja već i rješenje određenog javno-pravnog tijela koje za sada kao takvo ne postoji (nije određeno u propisima). Druga mogućnost je da se promijene pravni propisi te da se propiše da je uz zahtjev za ostvarivanje prava na neplaćanje cestarine uz ostalo dovoljno priložiti samo nalaz i mišljenje jedinstvenog tijela vještačenja (koje djeluje u sklopu ZOSI), koji stranka ne može sama pribaviti jer nije ovlaštena za pokretanje postupka vještačenja već su to ovlašteni samo ona tijela koja rješavaju o pojedinim pravima, povlasticama o čemu govore čl. 3. st. 3. Zakona o jedinstvenom tijelu vještačenja, kao i čl. 1. st. 3. Uredbe o metodologijama vještačenja i tako smo opet došli na početak začaranog kruga koji se tiče donošenja rješenja o postotku tjelesnog oštećenja.

U svim ovakvim slučajevima gdje zahtjev podnose osobe s invaliditetom koje ne primaju novčanu naknadu za tjelesno oštećenje prema ZOMO-u, niti ju traže, već su postavile zahtjev za određivanje postotka tjelesnog oštećenja radi ostvarivanja prava/povlastica danih im posebnim zakonima, ovim osobama preostaje jedino da svoja prava ostvare tužbom pred Upravnim sudom RH.

Ovakvo postupanje prijavili smo Ministarstvu rada i mirovinskoga sustava, kao tijelu koje obavlja nadzor na radom HZMO-a, koje nije utvrdilo nezakonitost Napatka HZMO-a, već je navelo da bi te osobe, ukoliko ne traže novčanu naknadu za postotak tjelesnog oštećenja sukladno čl. 3. st. 2. Zakona o jedinstvenom tijelu vještačenja, koji propisuje da se vještačenje provodi na zahtjev nadležnog tijela koje odlučuje o pravima u područjima iz stavka 2. ovoga članka, a za ostvarivanje kojih je potreban nalaz i mišljenje tijela vještačenja, morali svoj zahtjev upućivati onom tijelu koje donosi rješenje o ostvarivanju pojedinog prava. Međutim, čini nam se da nisu dovoljno upoznati da ta tijela kojima se podnosi zahtjev traže od stranke da prilože gotovo rješenje o postotku tjelesnog oštećenja a ne samo nalaz i mišljenje jer je to tako navedeno u posebnim zakonima kojima su propisana određena prava i povlastice za osobe s invaliditetom.

Stoga bi svi ti posebni zakoni morali biti usklađeni sa odredbama Zakona o jedinstvenom tijelu vještačenja, kao i odredbama Uredbe o metodologijama vještačenja; u protivnom je moralo biti određeno javno-pravno tijelo koje bi vještačilo postotak tjelesnog oštećenja za potrebe drugih sustava, što do sada nije učinjeno.

Ministarstvo rada i mirovinskog sustava navodi također da bi se zahtjevi za postotak tjelesnog oštećenja podnosili HZMO-u samo onda ukoliko mogu na temelju novije dokumentacije dokazati pogoršanje ranije ocijenjenog tjelesnog oštećenja, te bi tada to rješenje za njih bilo pozitivno.

Spomenut ćemo još jedan Naputak HZMO-a kojim je strankama onemogućen uvid i preslika Nalaza i mišljenja vještaka na kojima se zasniva rješenje, na čiju nezakonitost smo također ukazali HZMO-u i o čemu smo već i govorili u izvješću iz prethodne godine. U svom odgovoru HZMO, Središnja služba u Zagrebu poziva se na svoju uputu iz 2014.: („*Razgledavanje spisa-članak 84. Zakona o općem upravnom postupku*“) kojom su propisali postupanje u slučajevima kada stranka traži razgledavanje i umnožavanje pojedinih akata iz predmeta.

Smatramo da je navedena „Uputa o postupanju“ dijelom nezakonita zbog razloga što u njoj stoji da stranka o čijem se pravu rješava u predmetu **nema pravo razgledavanja, ni umnožavanja „Nalaza i mišljenja“** ovlaštenog vještaka, kao ni „Nalaza i mišljenja“ vještaka revizora.

Navode HZMO-a smatramo neutemeljenim jer posjedujemo veći broj rješenja u kojima se u obrazloženju samo navodi postojanje nalaza i mišljenje vještaka, broj dnevnika i datum, a bez navođenja sadržaja nalaza uzetih u razmatranje u postupku vještačenja i rezultata zaključnog razmatranja koji određuju ishod postupka odlučivanja o konkretnim pravima. Čak, i kad bi sadržaj nalaza i mišljenja bio u cijelosti citiran u obrazloženju rješenja, smatramo da stranke imaju pravo na primjerak nalaza i mišljenja na uvid jer u protivnom **se krše odredbe članka 30. i 52. Zakona o općem upravnom postupku (dalje ZUP-a), kojima se stranci jamči pravo sudjelovanja u postupku, koje uključuje i pravo na izjašnjavanje o svim činjenicama i dokazima u predmetu.**

Ukoliko stranka nema uvid u nalaz i mišljenje, nema mogućnosti provjere da li su u obrazloženju rješenja sadržane sve bitne činjenice iz „Nalaza i mišljenja“, odnosno ne može provjeriti koju medicinsku dokumentaciju je tijelo vještačenja uzimalo u obzir prilikom vještačenja.

Napominjemo da je Upravni sud Republike Hrvatske rješavajući po pritužbama stranaka, rješenja HZMO poništio kao nezakonita upravo iz gore navedenih razloga.

Smatramo da se svim strankama (koje su podnijele zahtjev za ostvarivanje prava iz mirovinskog osiguranja), uz dostavljeno rješenje mora dostaviti i Nalaz i mišljenje na temelju kojeg je doneseno rješenje, bez obzira dali su ga zatražile ili nisu, o čemu smo uputili ponovljenu preporuku Ministarstvu rada i mirovinskog sustava, budući da je ranije Ministarstvo rada i mirovinskog sustava nije smatralo navedeni naputak nezakonitim.

Kao primjer navodimo presudu Upravnog suda u Splitu kojom je poništeno nezakonito rješenje HZMO-a, poslovni broj: 3 Uslmio-389/15-8 u kojoj je navedeno: „*ocjenjujući zakonitost osporavanog rješenja, po ocjeni ovog Suda u konkretnom slučaju je povrijeđen Zakon na štetu tužiteljice. Ovaj sud ne može otkloniti prigovor tužiteljice da nije moga valjano ispitati osporavana rješenja koja se pozivaju jedino i isključivo na nalaze i mišljenja vještaka tuženog tijela, a koji nalazi iz prvostupanjskog i drugostupanjskog postupka da nikada nisu dostavljeni tužiteljici, niti da joj je pružena mogućnost da se na iste očituje te istakne prigovore te predloži dokaze, radi čega su povrijeđena temeljna pravila postupka, a koji prigovor i tužbeni navodi tužiteljice su u cijelosti osnovani. Naime, u konkretnom slučaju, po ocjeni ovog Suda povrijeđeno je pravo stranke na sudjelovanje u postupku, a kako je to propisano odredbom čl. 30. Zakona o općem upravnom postupku.*“

Međutim, događaju se slučajevi kada Upravni sud RH presudi u korist stranaka, te u izvršenju presude Upravnog suda RH, vještaci Zavoda za vještačenje u ponovnom postupku opet donesu istovjetni nalaz i mišljenje da kod stranke ne postoji invalidnost, tako da je stranka prisiljena ponovno voditi sudski spor o istom slučaju. Također, ovdje se može dogoditi i da vještaci u ponovnom postupku postupajući po presudi kojom se poništava prvotno rješenje, donesu drugačiji nalaz i mišljenje, odnosno da osobi priznaju invalidnost, međutim kao datum neće se uzeti onaj datum kada je Upravni sud poništio rješenje, odnosno prvi datum vještačenja, već se kao datum nastanka invalidnosti uzima datum novog vještačenja koji može biti utvrđen nekoliko godina kasnije od datuma prvog podnošenja zahtjeva.

Zbog ovakvog postupanja upravnih tijela u kojima osoba može biti zakinuta za višegodišnje primanje invalidske mirovine jedini način ostvarivanja zaštite je da se prilikom podnošenja tužbe Upravnom sudu, osim na nezakonitost samog rješenja stranka obrati Sudu (koji je sada sud pune jurisdikcije), sa zahtjevom za rješavanjem merituma stvari na način angažiranja neovisnih stalnih sudskih vještaka medicinske struke o čemu govore i nedavne presude Upravnog suda u Splitu i Visokog upravnog suda Republike Hrvatske.

U presudi Upravnog suda u Splitu, poslovni broj: Usl-212/12 od 18. travnja 2013., koja je potvrđena presudom Visokog upravnog suda Republike Hrvatske, poslovni broj: Usž-318/13-7 od 18. ožujka 2015., sudovi su izrazili jasna pravna stajališta, pozivajući se na zakonske odredbe, pri čemu ta stajališta korespondiraju i s navedenim pravno teorijskim stajalištima: „*U pogledu ocjene postojanja i vremena nastupa invalidnosti zbog profesionalne nesposobnosti za rad tužitelja, ovaj sud vjeruje nalazu i mišljenju stalnih sudskih vještaka (...) kao objektivnom i vjerodostojnom dokazu, koji je sačinjen po pravilima medicinske struke i znanosti te sukladno najvišim medicinskim dostignućima, s obzirom na to da su vještaci pravne osobe kojoj je povjereno vještačenje uže specijalnosti (sudska medicina i medicina rada) u odnosu na vještake upravnih tijela, budući da je njihovo vještačenje u dostatnoj mjeri u suglasju s izvedenim dokazima, medicinskim ispravama, a posebno čitanim uvjerenjem dr. (...) i povijesti bolesti od 23.11.2011. kao i ostalom raspoloživom medicinskom dokumentacijom koja prileži spisu upravnog tijela te budući da su sačinili nalaz i mišljenje, dajući podrobno i detaljno obrazloženo očitovanje. (...) U odnosu na navode tuženika da bi sva daljnja medicinska dokumentacija, izvan one priložene spisu upravnog tijela, bila irelevantna i da su tužiteljevu radnu sposobnost ovlaštenu cijeliti isključivo ovlaštenu vještaci upravnih tijela, naglasiti je da, prema pravnom shvaćanju ovog suda, u upravnom*

sporu sud je dužan primarno (prvenstveno) postupati prema postupovnim pravilima propisanim Zakonom o upravnim sporovima („Narodne novine“, br. 20/10 i 143/13, dalje ZUS-a).

Dakle ZUS, a ne Zakon o općem upravnom postupku („Narodne novine“, br. 47/09, dalje: ZUP), uređuje nadležnost, sastav suda i pravila postupka na temelju kojih upravni sudovi odlučuju o zakonitosti odluka javnopravnih tijela, kao i o pravima, obvezama i pravnim interesima fizičkih i pravnih osoba i drugih stranaka te o zakonitosti postupanja javnopravnih tijela iz područja upravnog prava.

Tako, prema članku 33. Stavku 1. ZUS-a, Sud u upravnom sporu slobodno ocjenjuje dokaze i utvrđuje činjenice, dok prema stavku 2. Istog članka sud uzima u obzir činjenice utvrđene u postupku donošenja osporene odluke, ali kojima nije vezan te činjenice koje je sam utvrdio.“ – Usl-212/12.

„Sud ocjenjuje neosnovanim razloge sadržane u žalbi tužitelja, da sud u upravnom sporu činjenično stanje utvrđuje isključivo na temelju nalaza ovlaštenih vještaka Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje i da bi dokazivanjem vještačenjem od sudskih vještaka bilo protivno zakonu i da se to ne može učiniti s obzirom na prirodu stvari. Iz navedene odredbe članka 33. ZUS-a neprijeporno proizlazi da u upravnom sporu Sud odluku temelji i na činjenicama koje je sam utvrdio, i to provođenjem dokaza, između ostalog, i **vještačenjem po sudskom vještaku odgovarajuće struke**. Sud donosi odluku na temelju slobodne ocjene dokaza i utvrđenih činjenica pri čemu uzima u obzir činjenice utvrđene u upravnom postupku, kojima nije vezan.

Visoki upravni sud postupajući po žalbi žalitelja ispituje zakonitost prvostupanjske presude u granicama razloga navedenih u žalbi te ocjenjuje neosnovanim razloge u žalbi žalitelja, da u upravnom sporu, o pravima iz mirovinskog osiguranja s osnova invalidnosti Sud odlučuje isključivo na temelju nalaza ovlaštenih vještaka žalitelja te da odluka nije mogla biti utemeljena na nalazu i mišljenju sudskih vještaka datom u upravnom sporu. Navedeno je u suprotnosti s navedenom odredbom članka 33. ZUS-a prema kojoj Sud uzima u obzir činjenice koje je sam utvrdio u upravnom sporu, provođenjem dokaza prema pravilima kojima je uređeno dokazivanje u parničnom postupku, u ovom slučaju provođenjem dokaza vještačenjem po sudskom vještaku odgovarajuće struke“ -Usž-318/13-7 od 18. ožujka 2015.

„Navedena sudska praksa odnosno presuda Visokog upravnog suda Republike Hrvatske, Usž-318/13-7 od 18. ožujka 2015. razriješila je jedno od spornih i značajnih pitanja i bit će od velike važnosti za ostvarenje fundamentalne funkcije upravnog sudovanja, a time i za zaštitu ljudskih prava stranaka, koje će izbjeći „začarani krug“ odnosno moći će svoje pravo na pravično suđenje, koje uključuje i pravo na meritornu odluku koju mogu ostvariti u razumnom roku (čl. 29. Ustava Republike Hrvatske)(...)“ – autori teksta: S. Čović i D. Juras („O razriješenoj dvojbi o priznanju prava po osnovi invalidnosti iz mirovinskog osiguranja“ Informator, br. 6371/15).

Osnovni problemi koje smo uočili kod ostvarivanja invalidske mirovine tiču se valjane medicinske dokumentacije. Pa tako se u čl. 6. st. 1. Uredbe navodi i da postupak u svrhu ostvarivanja prava na temelju smanjenja radne sposobnosti pokreće nadležna ustrojstvena jedinica Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje, ili u povodu prijedloga izabranog doktora medicine i njegovog mišljenja o zdravstvenom stanju i radnoj sposobnosti osiguranika ili prema propisima o obveznom zdravstvenom osiguranju, ali postupak može pokrenuti i najčešće se i pokreće na zahtjev same osobe.

Premda u čl. 6. st. 2. Uredbe se navodi da nadležna ustrojstvena jedinica HZMO-a, u kojoj je pokrenut postupak upućuje tu osobu doktoru medicine iz stavka 1. ovoga članka, koji su dužni prikupiti cjelokupnu medicinsku dokumentaciju koja je potrebna za vještačenje, dešava se da nadležne područne službe HZMO-a to ne čine u svim slučajevima. Ukoliko i postupe po navedenoj odredbi izabrani doktori opće prakse čini nam se da nisu dovoljno upoznati sa člancima uredbe koji propisuju kakva medicinska dokumentacija treba biti.

Redovite su pritužbe osoba koje same pokreću postupak i dostavljaju medicinsku dokumentaciju, da su odbijene u svom zahtjevu za invalidsku mirovinu, zbog napomene vještaka da liječenje nije završeno. U slučajevima kada se radi o trajnim i teškim stanjima bez mogućnosti poboljšanja, te činjenice moraju biti navedene u medicinskoj dokumentaciji sukladno člancima 7. do 13. navedene Uredbe (kojima se čl. 11. propisuje da specijalisti moraju u svom nalazu napisati prognozu bolesti, tj. očekuje li se s

vremenom poboljšanje zdravstvenog stanja, nepromijenjeno ili progredijentno pogoršanje zdravstvenog stanja). Međutim, dešava se da to nije tako.

S obzirom da ni izabrani liječnici primarne zdravstvene zaštite, kao ni svi specijalisti medicinske struke u raznim medicinskim ustanovama nisu dovoljno upoznati prema našem mišljenju s odredbama Uredbe, smatramo potrebnim da ih se upozna s navedenim člancima Uredbe o čemu smo uputili preporuku Hrvatskom zavodu za zdravstveno osiguranje, Središnjoj službi u Zagrebu.

U praksi se događa da određene područne službe HZMO-a, odnosno kada osoba nije u radnom odnosu, ukoliko postoji bilo kakva medicinska dokumentacija ne upućuju osobu na izabranog doktora, već je odmah dostavljaju na vještačenje nadležnoj područnoj službi Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom.

Slijedom većeg broja primjedbi osoba s invaliditetom da vještaci Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom, ne uvažavaju nalaze pojedinih specijalista medicinske struke, te na izostanak obrazloženja od strane vještaka o razlozima neuvažavanja, zatražili smo podatak o broju slučajeva u kojima su ovlaštene vještaci uputili zahtjev za dopunu medicinske i ostale dokumentacije. U svom odgovoru ZOSI navodi da: „U slučaju da neki specijalistički nalaz u svom sadržaju opisuje stanje osiguranika bitno drugačijim u odnosu na ostale nalaze, odnosno ako nije u skladu sa kliničkim statusom, a ako pri tome postoji ostala dokumentacija koja svojim sadržajem i opsegom omogućava postupak vještačenja, navedeni nalaz se ne uzima u obzir.“

Glede drugog pitanja te traženja nadopune dokumentacije od strane liječnika opće prakse navode: „nadležni ordinarijus ispunjava 1IN – Izvješće s nalazom i mišljenjem liječnika, koji je definiran zakonski i koji je nužan preduvjet (uz obrazac 2IN) za provedbu vještačenja. U obrascu 1IN, u za to predviđenim rubrikama, ispisuju se uz ostalo, dijagnoze, terapijski postupci, hospitalizacije, mišljenje ordinarijusa te se uz njega prilaže i pripadajuća medicinska dokumentacija. U slučaju da je obrazac IN pogrešno popunjen ili ako je nepotpun, u skladu s Uredbom, vraća se ordinarijusu „Izvješće s nalazom i mišljenjem izabranog doktora medicine zdravstvene zaštite“ sa zahtjevom za dopunu/korekciju samog Izvješća, odnosno medicinske dokumentacije.“

Uvidom u brojnu medicinsku dokumentaciju primjećujemo da nalazi bilo liječnika primarne zdravstvene zaštite bilo liječnika specijalista uz dijagnozu sadrže tek šturi opis stanja, a bez detaljnog opisa utjecaja bolesti ili ozljede na funkcionalne sposobnosti osobe.

Vještačenje u mirovinskom osiguranju

Od 01.01.2015. odnosno od dana kada je u sklopu Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom (skraćeno ZOSI) započelo sa radom Jedinствeno tijelo vještačenja, postupak vještačenja izdvojen je iz sustava mirovinskog osiguranja, odnosno iz HZMO-a, kao i iz drugih sustava u kojima je vještačenje bilo dijelom upravnog postupka priznavanja određenih prava čime se trebala osigurati veća profesionalnost i objektivnost. U stvarnosti područni uredi Jedinственог tijela vještačenja u pravilu koriste prostore područnih ureda HZMO-a, što kod stranaka stvara dojam da ova promjena nije donijela poboljšanje, već naprotiv – teže i duže ostvarivanje određenih prava.

Tabela prikazana u području ovog Izvješća koje se odnosi na Jedinствeno tijelo vještačenja sadrži i podatke o broju predmeta vještačenja iz područja mirovinskog osiguranja.

Glede samog postupka vještačenja prva i osnovna pritužba vještačenih osoba u postupcima iz mirovinskog osiguranja je da se u većini slučajeva pregledi u svrhu vještačenja obavljaju samo od strane jednog vještaka, a ne od strane vijeća vještaka. Takav je postupak protivan onome propisanom u Uredbi. Razlog tome je vjerojatno nerazmjer između broja predmeta vještačenja i broja zaposlenika u jedinstvenom tijelu vještačenja (vještaka, ali i drugih stručnjaka i administratora).

Iz tablice o broju i kvalifikacionoj strukturi vještaka na dan 31.12.2016. (tablica se nalazi u području ovog izvješća koje se odnosi na Jedinствeno tijelo vještačenja) vidljivo je da u pojedinim područnim uredima nedostaje dovoljan broj vještaka određene specijalnosti poput vještaka neurologa, fizijatar, psihijatar (primjerice psihijatar postoji samo u središnjoj službi u Zagrebu, i u područnoj službi u Splitu

što je nedostatan obzirom na razmjerno visok broj osoba s mentalnim oštećenjima). Premda se vještaci prema navodima ZOSI oslanjaju u procjenama na medicinsku dokumentaciju, prema odredbi čl. 17 Uredbe, nalaz i mišljenje vijeće vještaka daje tek nakon neposrednog pregleda – podjednako važnog kao i dokumentacija.

Posebno upozoravamo na problem koji se javlja kao posljedica dugotrajnosti postupka vještačenja, a odnosi se na datum nastanka smanjene radne sposobnosti, datum nastanka oštećenja na što smo više puta ukazivali Zavodu za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom. Naime, budući da se kao datum nastanka oštećenja, smanjenja, djelomičnog ili potpunog gubitka radne sposobnosti uzima dan (datum) kada je na temelju obavljenog pregleda dano mišljenje vijeća vještaka o toj činjenici i ostalim činjenicama o kojima vještači, dugotrajnost postupka izravno odgađa ostvarivanje značajnih prava koja se temelje na vještačenju. Kako u članku 22. stavku 2. i 4. Uredbe o metodologijama vještačenja („Narodne novine“, br. 153/14 i 108/15) postoji mogućnost da se iznimno kao dan nastanka smanjenja radne sposobnosti uz preostalu radnu sposobnost, djelomičnog gubitka radne sposobnosti ili potpunog gubitka radne sposobnosti, neposredne opasnosti od nastanka smanjenja radne sposobnosti, odnosno oštećenja organizma i funkcionalne sposobnosti/nesposobnosti, kao itjelesnog, intelektualnog, osjetilnog i mentalnog oštećenja odredi i raniji datum, a sukladno medicinskoj dokumentaciji; predlagali smo da se obrazac nalaza i mišljenja dopuni sa još jednom stavkom, i to:

- **datum nastanka (smanjenja radne sposobnosti, ili datum nastanka oštećenja i dr.),** a koji bi se odredio prema postojećoj medicinskoj dokumentaciji iz spisa, ukoliko se ta činjenica može na nedvojbjen način utvrditi.

Na navedenu preporuku ZOSI je odgovorio: „*Moramo Vas izvijestiti da se u prvom stupnju ocjena radne sposobnosti donosi nalazom i mišljenjem, a čiji je sastavni dio i klinički pregled, te da se samo u iznimnim situacijama ocjena može donijeti bez istog, odnosno prije istog. U takvim situacijama, osiguranik može postupiti sukladno pouci o pravnom lijeku koja stoji u rješenju pa će se eventualna promjena datuma nastanka rješavati u drugom stupnju.*“

Premda ZOSI upućuje da se stranke žale, moramo upozoriti da se u pogledu žalbe ista treba odnositi ne na cijelo rješenje već samo na dio u kojem je utvrđen kasniji datum ostvarivanja prava.

U nastavku iznosimo nekoliko slučajeva pritužbi Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom:

Zaprimili smo više pritužbi osoba s invaliditetom koji su ostvarili invalidsku mirovinu zbog opće nesposobnosti za rad, ali im ista nije isplaćivana jer su imali registriranu samostalnu djelatnost (obrt) u kojem u su bili jedini djelatnici.

Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom obraćaju se osobe s invaliditetom, samostalni obrtnici (samostalna profesionalna djelatnost), koji su ostvarili invalidsku mirovinu zbog opće nesposobnosti za rad po „starom“ Zakonu o mirovinskom osiguranju („Narodne novine“, br. 102/98., 127/00., 59/01., 109/01., 147/02., 117/03., 30/04., 177/04., 92/05., 43/07. 79/07., 35/08., 40/10., 121/10., 130/10., 61/11., 114/11., 76/12. i 133/13.) koji je bio važeći do 01.01.2014. Stanoviti broj njih je nakon što je ostvario pravo na invalidsku mirovinu nastavio raditi, odnosno obavljati samostalnu djelatnost obrta (nisu zatvarali obrt) te su tako neki od njih nakon dobivanja rješenja o nesposobnosti za rad ostvarili i više od desetak godina mirovinskog staža. Za sve to vrijeme uredno su uplaćivali porez, kao i doprinose iz mirovinskog i zdravstvenog osiguranja.

U njihovim rješenjima o općoj nesposobnosti za rad također stoji i da: „***Mirovina po navedenom rješenju neće se isplaćivati budući da korisnica obavlja samostalnu djelatnost.***“

Što bi značilo da premda su te osobe bile u invalidskoj mirovini, mirovina im je stavljena u mirovanje (nije im se isplaćivala) jer su imali registrirani obrt na svoje ime.

Po trenutno važećem Zakonu o doprinosima ("Narodne novine", br. 84/08, 152/08, 94/09, 18/11, 22/12, 144/12, 148/13, 26/14, 30/14, 41/14 i 143/14), članku 5., stavku 2., točka 1. fizička osoba koja obavlja samostalnu djelatnost obrta i s obrtom izjednačenu djelatnost obveznik je plaćanja doprinosa.

Ove osobe zakinute su u svojim pravima iz mirovinskog osiguranja jer je HZMO bio dužan s obzirom da su one bile i ujedno jedine djelatnice obrta (u kojem su one i dalje radile), uputiti ih na vještačenje radi procjene radne sposobnosti.

Imenovani navode da im je od strane djelatnika Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje (u daljnjem tekstu HZMO) kada su ostvarivali pravo na invalidsku mirovinu bilo rečeno da će im se kada navrše godine života za starosnu mirovinu, priznati pravo na starosnu mirovinu na osnovi mirovinskog staža navršenog prije i nakon utvrđene invalidnosti. Međutim, kada su te osobe u 2015. godini ostvarile uvjete za starosnu mirovinu na HZMO-u ih je dočekao novi zakon kao i saznanje da korisnici invalidske mirovine zbog potpunog gubitka radne sposobnosti, nemaju pravo na ponovno određivanje iznosa invalidske mirovine na osnovi staža osiguranja stečenog nakon utvrđene invalidnosti, koje pravo je omogućeno korisnicima invalidske mirovine zbog profesionalne nesposobnosti za rad ostvarene do stupanja na snagu novog Zakona, kao i korisnicima invalidske mirovine zbog djelomičnog gubitka radne sposobnosti, kao i korisnicima starosne i prijevremene starosne mirovine. Što bi značilo da je svima njima člankom 100. Zakona o mirovinskom osiguranju („Narodne novine“, br. 157/13, 151/14, 33/15 i 93/15) - novi ZOMO) omogućeno da im se mirovina ponovno obračuna nakon ostvarivanja određenih godina staža osiguranja. Nova mirovina određuje im se prema članku 79. stavcima 1. i 2. i člancima 81. – 88. novog ZOMO-a prema ukupno navršenom mirovinskom stažu i ostvarenim vrijednosnim bodovima do dana stjecanja prava na starosnu ili prijevremenu starosnu mirovinu.

Dakle, jedino korisnici invalidske mirovine zbog potpunog gubitka radne sposobnosti, nemaju pravo na starosnu mirovinu, kada za tu mirovinu ispune uvjete, a niti imaju pravo na povrat doprinosa za mirovinsko osiguranje koje su redovito plaćali, jer da to nisu izvršili ne bi im se uopće ni počela isplaćivati mirovina.

Na osnovu pritužbi ovih kategorija osoba s invaliditetom koji navode da su zakinuti u svojim pravima, predložili smo MRMS-u izmjenu i dopunu članka 100. Zakona o mirovinskom osiguranju („Narodne novine“, br. 157/13, 151/14, 33/15 i 93/15) na način da se korisnicima invalidske mirovine zbog potpunog gubitka radne sposobnosti prizna te osigura sljedeće:

- 1. Pravo na ponovno određivanje invalidske mirovine na osnovi staža osiguranja navršenog nakon utvrđene opće nesposobnosti za rad, ukoliko je tako izračunata mirovina povoljnija od dotadašnje koju su ostvarili;*
- 2. Pravo na starosnu ili prijevremenu starosnu mirovinu na osnovi staža navršenog prije i poslije utvrđene invalidnosti (kada ispune propisane uvjete za starosnu ili prijevremenu starosnu mirovinu), ukoliko je novo izračunata mirovina povoljnija za njih od dotadašnje*
- 3. Ili da se osiguranicima, samostalnim obveznicima uplate doprinosa za mirovinsko osiguranje vrate uplaćeni iznosi (za ono vrijeme za koje nije nastupila zastara povrata).*

U svom odgovoru MRMS navelo je da: „1. Što se tiče prava na ponovno određivanje invalidske mirovine na osnovi staža osiguranja navršenog i nakon utvrđene opće nesposobnosti za rad, ukoliko je tako izračunata mirovina povoljnija od mirovine koju su dosad ostvarili napominjemo, da prema članku 90. stavku 6. prijašnjeg Zakona o mirovinskom osiguranju koji je bio na snazi do 31. prosinca 2013. godine, a niti prema članku 100. novog ZOMO-a koji je stupio na snagu 1. siječnja 2014. godine nije moguće ponovno određivanje invalidske mirovine zbog opće nesposobnosti za rad/potpunog gubitka radne sposobnosti, i to iz više razloga.

Prvi je taj da se datum priznanja prava na mirovinu veže uz vrstu mirovine odnosno datum nastanka osiguranog slučaja (opća nesposobnost za rad/potpuni gubitak radne sposobnosti), odnosno osnovno je pravilo da osiguranik pravo na invalidsku mirovinu stječe od dana nastanka osiguranog slučaja invalidnosti, odnosno ako je invalidnost nastala šest mjeseci prije podnošenja zahtjeva za ocjenu radne sposobnosti tada se pravo priznaje od prvog dana idućeg mjeseca nakon podnošenja zahtjeva i za šest mjeseci unatrag, a isplata mirovine ovisi o datumu prestanku osiguranja, odnosno obavljanja obrta, odnosno o korištenju naknade plaće zbog privremene nesposobnosti za rad.

Također, pridodani staž koji se zbog nastale invalidnosti, pribraja stvarno ostvarenom mirovinskom stažu prigodom određivanja visine invalidske mirovine, ako osiguranik na dan nastanka opće nesposobnosti za rad/potpunog gubitka radne sposobnosti nije navršio 60 godina života korisnicima invalidske mirovine računa se od dana nastanka potpunog gubitka radne sposobnosti. Mirovinski staž i prosječni vrijednosni bodovi odnosno osobni bodovi za određivanje invalidske mirovine računaju se na temelju plaća odnosno osnovica osiguranja ostvarenih do dana nastanka opće nesposobnosti za rad/potpunog gubitka radne sposobnosti odnosno do dana priznanja prava na tu mirovinu (a ne do prestanka osiguranja).

Dakle, datum prestanka osiguranja odnosno prestanka radnog odnosa ili, obavljanja djelatnosti, nije odlučan za određivanje ove mirovine, već djeluje samo na početak isplate te se navršen mirovinski staž kao i ostvarene plaće i/ili naknade nakon osiguranog slučaja invalidnosti, po prirodi stvari, ne može uračunati u mirovinu do nastanka osiguranog slučaja.

2. Vezano za pravo na starosnu ili prijevremenu starosnu mirovinu na osnovi staža navršenog prije i poslije utvrđene invalidnosti, ukoliko je novo izračunata mirovina povoljnija, potrebno je istaknuti da prema prijašnjem ZOMO-u nije bio propisan obvezni kontrolni pregled za korisnike invalidske mirovine zbog opće nesposobnosti za rad, s danom ponovnog stupanja u osiguranje, nakon stečene invalidske mirovine zbog opće nesposobnosti za rad, već je kontrolni pregled korisnika invalidske mirovine zbog potpunog gubitka radne sposobnosti uveden tek novim ZOMO-om (članak 126. stavak 2.). Iz toga razloga, a zbog pravne praznine u propisima u praksi su i korisnici invalidske mirovine zbog opće nesposobnosti za rad mogli prema vlastitoj volji nastavljati obavljati obrt ili samostalnu profesionalnu djelatnost ili ponovno zasnovati radni odnos te nije bilo moguće pokrenuti po službenoj dužnosti obvezni kontrolni pregled radi utvrđivanja eventualnog poboljšanja zdravstvenog stanja i uspostave pune radne sposobnosti, koji je uspostavljen novim ZOMO-om, jer je upitan potpuni gubitak radne sposobnosti kod osoba koje su samoinicijativno nastave raditi.

Ti korisnici koji su nastavili obavljati obrt ili su ponovno stupili u radni odnos prije 1. siječnja 2014. godine mogu ostvariti starosnu mirovinu, ako su bili u statusu osiguranika nakon umirovljenja, te uredno uplatiti doprinos za mirovinsko osiguranje nastavljajući obavljati obrt i nakon stečene mirovine te mogu izabrati povoljniju mirovinu u skladu s člankom 98. novoga ZOMO-a. To je zbog toga što je prema odredbama prijašnjeg ZOMO-a, jednako kao i prema odredbama novoga ZOMO-a propisano da je status osiguranika uvjet za ostvarivanje prava iz mirovinskog osiguranja.

Slijedom toga nema zakonske mogućnosti da ostvare pravo na starosnu mirovinu oni korisnici koji nakon stečene mirovine zbog opće nesposobnosti za rad nisu bili u osiguranju odnosno nisu ostvarili staž osiguranja nastavljajući raditi ili ponovno stupivši u osiguranje, budući da su ti korisnici pravo iz mirovinskog osiguranja već konzumirali stjecanjem prava na invalidsku mirovinu. Pravo na starosnu mirovinu ne steže navršenim godinama života za starosnu mirovinu, već se novo pravo može steći tek po osnovi naknadnog osiguranja navršenog nakon umirovljenja.

Napominjemo da se svim korisnicima invalidske mirovine zbog potpunog gubitka radne sposobnosti ostvarene prema novome ZOMO-u, kao i korisnicima invalidske mirovine zbog opće nesposobnosti za rad ostvarene prema općim propisima koji su bili na snazi prije stupanja na snagu novoga ZOMO-a s danom navršene starosne dobi za ostvarivanje prava na starosnu mirovinu, prevodi to pravo po službenoj dužnosti u istoj svoti na starosnu mirovinu.

3. Vezano za Vašu preporuku da se osiguranicima, samostalnim obveznicima uplate doprinosa za mirovinsko osiguranje vrate uplaćeni doprinosi za mirovinsko i zdravstveno osiguranje, ističemo da su samostalni obveznici uplate doprinosa jednako kao i radnici u radnom odnosu obveznici uplate doprinosa za obvezna osiguranja po sili zakona, ako obavljaju samostalnu djelatnost i kao takvi su obvezno prijavljeni na mirovinsko osiguranje te u skladu s odredbama Zakona o doprinosima i Zakona o mirovinskom osiguranju nije moguć povrat doprinosa za vrijeme provedeno u mirovinskom osiguranju.

Iz svega navedenoga zaključujemo da se korisnicima invalidske mirovine zbog opće nesposobnosti za rad stečene do 1. siječnja 2014. godine koji su nastavili raditi odnosno obavljati obrt odnosno djelatnost i ostvarili staž osiguranja po tome osnovu nakon umirovljenja te stekli uvjete na temelju staža osiguranja za starosnu ili prijevremenu starosnu mirovinu prema novome ZOMO-u, ne isključuje

mogućnost stjecanja prava na starosnu ili prijevremenu starosnu mirovinu te za to nije potrebna izmjena ZOMO-a.

Ponovno stjecanje prava na mirovinu isključeno je samo onim korisnicima koji nisu navršili staž osiguranja po osnovi rada nakon umirovljenja odnosno staž osiguranja nakon stečene invalidske mirovine zbog opće nesposobnosti za rad ili potpunog gubitka radne sposobnosti, jer su ti korisnici stjecanjem invalidske mirovine svoje pravo po osnovi prethodno ostvarenog staža osiguranja već konzumirali, i nemaju naknadno navršenog staža osiguranja po osnovi uplate doprinosa za mirovinsko osiguranje.“

U svom odgovoru Ministarstvo je previdjelo činjenicu da je ostvarivanje starosne mirovine njima onemogućeno (bez obzira što su naknadno stekli status dugogodišnjeg osiguranika) člankom 58. stavkom 1. novog ZOMO-a koji kaže da se njihova invalidska mirovina po službenoj dužnosti u istoj svoti prevodi na starosnu mirovinu (bez ikakvog ponovnog izračuna starosne mirovine zbog navršениh godina radnog staža-staža osiguranja). Napominjemo da ovaj članak nije postojao u bivšem „starom“ Zakonu o mirovinskom osiguranju koji je bio važeći do 01.01.2014. S obzirom da smo iz odgovora MRMS-a iščitali da ove osobe mogu po ispunjavanju uvjeta za starosnu mirovinu zatražiti ostvarivanje iste te novi izračun mirovine (starosne koja bi obuhvaćala sve ostvarene godine staža osiguranja - bez pridodanog staža), te ujedno izbor one mirovine koja je za njih povoljnija što je u koliziji sa odredbom članka 58. novog ZOMO-a ponovno smo se obratili MRMS-u za još jednom za razmatranje našeg prijedloga za izmjenom i dopunom članka 100. novog ZOMO-a.

U svom odgovoru MRMS navodi: „*Također, korisnike prava na invalidsku mirovinu zbog opće nesposobnosti za rad, odnosno potpunog gubitka radne sposobnosti koji su nakon prestanka zaposlenja, odnosno obavljanja djelatnosti su nakon umirovljenja bili u osiguranju odnosno ostvarili staž osiguranja nastavljajući raditi ili ponovno stupivši u osiguranje navedeni članak 58. ZOMO-a se ne odnosi.*“, te smo takav odgovor proslijedili i strankama.

Beneficirani radni staž

Zaprimili smo upit jedne Udruge u kojoj se navodi: *Molim Vas povratnu informaciju da li se beneficirani radni staž osobe oboljele od multiple skleroze računa od dana postavljanja dijagnoze ili od dana nastanka tjelesnog oštećenja?*

Naime radi se o jednom našem članu D.H. te u prilogu šaljem sva rješenja koja je dobio, a nejasan je odgovor za beneficirani radni staž. Njemu je svakako u interesu ostati u radnom odnosu, a s obzirom da radi puno radno vrijeme u trgovačkom lancu KONZUM d.d., pitanje je s obzirom na dijagnozu multiple skleroze do kada će to moći.

U odgovoru samo ukazali na čl. 22. st. 2. i 4. Uredbe o metodologijama vještačenja, te na činjenicu da ukoliko iz medicinske dokumentacije proizlazi da je invaliditet postojao i ranije onda vještaci iznimno kao dan nastanka invaliditeta mogu utvrditi navedeni raniji datum.

Što bi značilo da je prilikom podnošenja zahtjeva za utvrđivanjem staža osiguranja s povećanim trajanjem, odnosno beneficiranog radnog staža, potrebno navesti u zahtjevu da se staž s povećanim trajanjem utvrdi od datuma stvarnog nastanka invaliditeta koji je u značajnoj mjeri utjecao na život i rad koji se dokazuje sa valjanom medicinskom dokumentacijom iz koje se iz datuma navedenih u njoj proizlazi postojanje određene dijagnoze zbog koje se sukladno čl. 7. Zakona o stažu s povećanim trajanjem („Narodne novine“ br. 71/99, 46/07 i 41/08) traži donošenje rješenja o priznavanju staža osiguranja u povećanom trajanju.

Također, na već doneseno rješenje može se uložiti žalba na onaj dio koji se tiče samog datuma utvrđivanja postojanja invaliditeta.

Zaključak: S obzirom da se iz dostavljenih podataka koji su dani na početku poglavlja o mirovinskom osiguranju vidi da je stanje glede udjela ukupne prosječne mirovine isplaćene po ZOMO u prosječnoj mjesečnoj isplaćenoj neto plaći RH ispod razine socijalne sigurnosti, **na dan 31.12.2016.** iznosio je **38,63%**, odnosno svake godine je sve manji i manji, predlažemo da se rast mirovina veže uz rast plaća u RH.

Ostali problemi koje smo uočili u sklopu mirovinskog osiguranja tiču se:

- onemogućavanje uvida u Nalaz i mišljenje vještaka na kojemu se zasniva samo rješenje kojim se rješava o pravu stranke čime se krše odredbe čl. 30., čl. 52., čl. 84., čl. 98 i dr. ZUP-a.
- donošenje „Naputaka“ od strane HZMO-a kojima se protupravno ograničava i umanjuje jednako pravni položaj stranaka u postupku (konkretno osiguranika naspram javno-pravnog tijela – HZMO-a)
- kršenja članka 125. ZOMO-a, ne donošenjem rješenja o pravu iz mirovinskog osiguranja u zakonskom roku.
- HZMO u svom odgovoru pravobraniteljici, a vezano uz ukazane propuste, navodi da se stranka nije žalila u zakonom predviđenom roku na rješenje koje je nezakonito. Međutim, smatramo da razlog što se stranka nije žalila na nezakonito rješenje ne bi trebao biti opravdanje da se u ponovljenom postupku po službenoj dužnosti ne donese novo zakonito rješenje koje ne bi bilo na štetu neuke stranke koja je zbog neinformiranosti propustila rok za žalbu.

Doplatak za djecu

Na inicijativu udruga koje skrbe o djeci i osobama s invaliditetom, Hrvatskom zavodu za mirovinsko osiguranje (HZMO-u), Središnjoj službi u Zagrebu predložili smo da Središnja služba putem interne upute svim Područnim službama da se roditelji djece s težim ili teškim invaliditetom glede ostvarivanja prava na doplatku oslobode od obveze da moraju svake godine podnositi zahtjev i prilagati jedan te isti Nalaz i mišljenje Jedinog tijela vještačenja (dalje JTV), nego bi jednom doneseno rješenje o uvećanom doplatku za određeno dijete sa težim ili teškim invaliditetom vrijedilo sve dok vrijedi izdani Nalaz i mišljenje JTV-a.

S obzirom da doplatka za dijete s težim ili teškim invaliditetom ne ovisi o imovinskom cenzusu, a također pripada sve dok taj invaliditet postoji, nema nikakvih zapreka da navedeno rješenje o uvećanom doplatku koje se jednom donese (pogotovo ukoliko se radi o teškom oštećenju zdravlja trajnog karaktera) vrijedi sve dok vrijedi i Nalaz i mišljenje JTV-a.

Također, u navedenom Zakonu u članku 28. propisano je i da je korisnik doplatka za djecu dužan nadležnoj ustrojstvenoj jedinici Zavoda prijaviti svaku promjenu u tijeku godine, radi koje je došlo do promjene u ispunjavanju uvjeta za ostvarivanje prava na doplatku za djecu i to u roku od 15 dana od dana nastale promjene.

HZMO nije prihvatio prijedlog te u svom odgovoru navode: „Pravo na doplatku priznato rješenjem HZMO nije prestajalo po osnovi ranije utvrđenog težeg oštećenja sve dok se nije utvrdila promjena u zdravstvenom stanju djeteta. U slučaju da u nalazu i mišljenju nije bio određen kontrolni pregled, HZMO više nije vodio postupak novog vještačenja.

Počevši od 1. siječnja 2015., na osnovi zakona o jedinstvenom tijelu vještačenja, donesena je Uredba o metodologijama vještačenja, na osnovi koje HZMO od 1. siječnja 2015. za sve podnesene zahtjeve za ostvarivanje prava na doplatku za djecu na osnovi invaliditeta djeteta pokreće postupak vještačenja po službenoj dužnosti.

Počevši od 1. siječnja 2015. , stranka više nema nikakvu obvezu dostavljanja nalaza i mišljenja, jer se sva vještačenja za ostvarivanje prava na doplatku za djecu provode po službenoj dužnosti prema odredbama Uredbe o metodologijama vještačenja.

Što se tiče postupka podnošenja zahtjeva za nastavno određivanje prava na doplatku za svaku tekuću godinu, svi korisnici, pa i korisnici koji pravo ostvaruju bez utvrđivanja dohodovnog cenzusa, trebaju podnijeti zahtjev za svaku tekuću godinu, u kojem postupku se provjeravaju pravni uvjeti za nastavno utvrđivanje prava. To su postojanje uvjeta prebivališta korisnika, postojanje stalnog smještaja djeteta u ustanove, sklapanje bračne zajednice djeteta, prestanak zajedničkog kućanstva korisnika s djetetom, prestanak uzdržavanja djeteta i sl. ovdje je potrebno navesti da se pravo na doplatku za djecu ostvaruje i za osobe s utvrđenim invaliditetom bez obzira na godine njihovog života u vrijeme podnošenja zahtjeva, ako je invaliditet nastao prije 18. godine života, odnosno za vrijeme redovitog školovanja.

Uvezi s rješavanjem zahtjeva za nastavno ostvarivanje prava roditelja djece s utvrđenim težim ili teškim invaliditetom, napominjemo da se, za razliku od drugih korisnika doplatka, korisnicima koji ostvaruju pravo bez utvrđivanja dohodovnog cenzusa, u povećanoj svoti, pravo nastavno određuje od 1. ožujka tekuće godine, bez obzira kada u tijeku godine podnesu zahtjev, te da se u organizaciji rada HZMO-a ti zahtjevi žurno rješavaju“.

HRVATSKI RATNI VOJNI INVALIDI, CIVILNI INVALIDI RATA I MIRNODOPSKI VOJNI INVALIDI

Najveće pritužbe u ovom području odnosile su se na nemogućnost ostvarivanja statusa Hrvatskog ratnog vojnog invalida (dalje u tekstu HRVI), osoba kojima su se naknadno pojavile razne bolesti i oštećenja zdravlja, a koje su posredno produkt proživljenog stresnog stanja i izloženosti ratnim zbivanjima. Hrvatski branitelji koji nemaju status HRVI, a kojih je velik broj, ne mogu ostvariti ni minimalna prava koja su im dana Zakonom o pravima hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji („Narodne novine“, br. 174/04, 92/05, 107/07, 65/09, 137/09, 146/10 - OUSRH, 55/11, 140/12, 33/13, 148/13 i 92/14) zbog raznih prepreka. Najčešći razlog neostvarivanja prava je što ona postoje samo deklarativno, odnosno propisana su zakonom, ali u stvarnosti se teško ostvaruju. Na primjer, prednost pri zapošljavanju koja se u stvarnosti ne poštuje i ne može ostvariti (prednost pod jednakim uvjetima znači da branitelj mora postići najveći broj bodova na testiranju, te mu tada prednost ni ne treba), zatim pravo na financijsku potporu prilikom kupnje prve nekretnine (stana ili kuće) na tržištu koja je dana Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o pravima hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji („Narodne novine“, br. 140/12), u određenom novčanom iznosu se čeka dugi niz godina (10 i više godina), te s obzirom da je prosječan životni vijek Hrvatskog branitelja 51,9 godina života postavlja se pitanje tko je i kada može ostvariti. Dosadašnje opravdanje Ministarstva branitelja bilo je da nema dovoljno proračunskih sredstava predviđenih za tu namjenu.

Pritužbe osoba koje već imaju status HRVI-ja odnosile su se na rješenja Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje (dalje u tekstu HZMO-a) gdje se HRVI-ma od strane HZMO-a u rješenju o utvrđivanju postotka mirovine koji se obračunavao po posebnom propisu nije uzet i obračunat onaj postotak koji je osoba već ostvarila pravomoćnim rješenjem kojim joj je priznat status HRVI u određenom postotku (40%). U navedenim slučajevima HZMO je navedeni postotak priznao u manjem iznosu ili uopće nije priznat te je mirovina obračunata po općem propisu – Zakonu o mirovinskom osiguranju (ZOMO), umjesto dijelom prema Zakonu o pravima hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji po kojem je mirovina dosta veća od one izračunate po ZOMO-u.

U 2016. godini ponovno smo uputili prijedlog da se vrati pravo na opskrbninu najugroženijim skupinama civilnih invalida rata kao i hrvatskim ratnim vojnim invalidima.

Nadležnom ministarstvu iznijeli smo novi Prijedlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti vojnih i civilnih invalida rata, i prijedlog Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o pravima hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji.

Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti vojnih i civilnih invalida rata („Narodne novine“ broj 148/13), člankom 44. propisano je da prestaje pravo na opskrbninu danom stupanja na snagu ovog zakona, odnosno ukinuto je to pravo svim vojnim i civilnim ratnim invalidima. Također pravo na opskrbninu ukinuto je i hrvatskim braniteljima 1. siječnja 2014. godine Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o pravima hrvatskih branitelja iz domovinskog rata i članova njihovih obitelji rata („Narodne novine“, br. 148/13).

Navedeno ukidanje Ministarstva branitelja i tadašnje Ministarstvo socijalne politike i mladih (danas: Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku) pravdali su samo formalno reorganizacijom sustava socijalne skrbi odnosno primjenom novoga Zakona o socijalnoj skrbi („Narodne novine“, br. 157/13) koji je na snazi od 1. siječnja 2014. godine, i kojim se dotadašnje pravo na opskrbninu prevodi u zajamčenu minimalnu naknadu. Novom socijalnom naknadom nazvanom zajamčena minimalna naknada, prema tvrdnjama tadašnjeg Ministarstva socijalne politike, objedinjene su dosadašnje naknade - naknada za nezaposlene, pomoć za uzdržavanje, te opskrbbine. **No, u stvarnosti su opskrbbine zapravo ukinute velikom broju dotadašnjih primatelja** što je dovelo do porasta nezadovoljstva brojne braniteljske populacije i civilnih ratnih stradalnika.

Pravo na opskrbninu do tada su, naime, **imali najugroženiji i najsiromašniji ratni stradalnici** (bilo civilni, bilo branitelji), odnosno korisnici osobne ili obiteljske invalidnine te hrvatski branitelji koji su nesposobni za privređivanje, ako su ispunjavali sljedeće uvjete: da su nezaposleni, da ne obavljaju samostalno gospodarsku ili profesionalnu djelatnost, da nisu korisnici mirovine ili mirovine sa

zaštitnim dodatkom veće od osnovice za određivanje opskrbnine i da nisu korisnici novčanog primanja u vezi s profesionalnom rehabilitacijom, odnosno zbog nezaposlenosti.

S obzirom da nakon ukidanja opskrbnine imamo pritužbe pojedinih osoba s invaliditetom, a bivših primatelja opskrbnine, na tešku životnu situaciju i neimaštinu u kojoj se nalaze od kojih kao primjer imamo ročnog vojnika koji ima status mirnodopskog vojnog invalida jer je nastradao kao ročni vojnik te nije radno sposoban. Nije putem suda tužio Republiku Hrvatsku te zahtijevao na vrijeme isplatu rente, jer je dobivao opskrbninu. Međutim, opskrbnina je ukinuta, on je nesposoban za rad, nema radnog staža da bi ostvario vlastitu mirovinu (nije ga ni mogao steći jer je nastradao prije 20 godine života), a prošao mu je zakonski rok za tužbu protiv Republike Hrvatske i zahtijevanje doživotne rente koja bi zamijenila izgublenu dobit. Tako on sada preživljava od 1.248,00 kn osobne invalidnine koju prima kao mirnodopski invalid IV skupine.

Trećom novelom Zakona o mirovinskom osiguranju od 1. siječnja 2017. godine brisane su odredbe kojima se razdvajaju mirovine ostvarene prema posebnim propisima o mirovinskom osiguranju, mirovine HRVI-a, (određivanje mirovina u dva dijela). Izmjenama i dopunama Zakona o mirovinskom osiguranju („Narodne novine“, br. 120/16), mirovine ostvarene prema posebnim propisima glede njihova određivanja i usklađivanja s ekonomskim kretanjima, po službenoj dužnosti izjednačene su s mirovinama ostalih korisnika u sklopu mirovinskog osiguranja.

Kod civilnih invalida rata pritužbe su se odnosile na nemogućnost ostvarivanja tog statusa za određeni krug osoba (aktiviranje ratnog materijala gdje osobe s invaliditetom same moraju dokazivati da je taj ratni materijal (bomba) došao sa ratišta, a ne da je kupljen od strane pripadnika Hrvatske vojske i dr.)

Primjer pritužbe Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom:

Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom obratio se Z.J. pritužujući se na rješenja HZMO-a kojim mu je određena invalidska mirovina.

Naime imenovanom je mirovina izračunata prema čl. 79. ZOMO-a, kao povoljnija od one izračunate prema čl. 21. Zakona o pravima hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji (dalje u tekstu ZOPHBDR) („Narodne novine“, br. 174/04, 92/05, 107/07, 65/09, 137/09, 146/10, 55/11, 140/12, 33/13, 148/13 i 92/14), odnosno obračunata mu je invalidska mirovina po statusu hrvatskog branitelja iz Domovinskog rata, a ne po statusu HRVI-a koji on posjeduje. Naime, imenovani posjeduje pravomoćno rješenje izdano od strane prvostupanjskog tijela od 11. srpnja 2005. godine kojim mu je priznat status HRVI od 40% zbog bolesti određene dijagnoze, iste one bolesti zbog koje je ostvario opću nesposobnost za rad. Ovo rješenje je bilo priloženo spisu uz medicinsku dokumentaciju koja se nalazi pri HZMO-u, Područnoj službi u Z.

Također, imenovani posjeduje rješenje Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje, Područnog ureda u Z. od 21. kolovoza 2006. godine kojim mu je za sve vrijeme bolovanja priznata naknada plaće u stopostotnom iznosu, za bolovanje kao posljedica sudjelovanja u Domovinskom ratu, što znači da je njemu činjenično i pravno ta bolest priznata kao posljedica sudjelovanja u Domovinskom ratu i navedeno je trebalo uzeti u obzir radi pravilnog utvrđivanja uzroka njegove opće nesposobnosti za rad (presuda Upravnog suda RH, US-1918/2005 od 14. lipnja 2007.)

Zbog svega navedenog HZMO-u, Središnjoj službi u Zagrebu dostavili smo svu dokumentaciju, te zatražili poništavanje nezakonitog rješenja po službenoj dužnosti, te ostvarivanje prava stranke dana joj člancima 15, 16, 17, 18. i 20. ZOPHBDR-a.

U svom odgovoru HZMO, Središnja služba u Zagrebu navodi da je rješenjem od 16. svibnja 2016. godine, imenovanom priznato pravo na invalidsku mirovinu zbog potpunog gubitka radne sposobnosti, te s obzirom da se imenovani nije na isto žalio da je ono postalo pravomoćno. Međutim, smatramo da razlog što se stranka nije žalila na nezakonito rješenje ne bi trebao biti opravdanje da se u ponovljenom postupku po službenoj dužnosti ne donese novo zakonito rješenje koje ne bi bilo na štetu neuke stranke koja je zbog neinformiranosti propustila rok za žalbu. Nedostatak rješenja proizlazi iz činjenice da stranci nije na uvid dostavljen nalaz i mišljenje vještaka iz kojeg bi se vidjelo da imenovanom nije uzet u obzir postotak oštećenja bolesti iz Domovinskog rata, a iz rješenja se ne iščitava ni mirovina ni visina iste kao ni izračun iste jer su kasnije donesena još dva rješenja u kojima se

detaljno navodi visina invalidske mirovine, datum od kojeg imenovanog mirovina pripada, izračun same mirovine i drugo, i na koja je imenovani uložio žalbu.

Uredu se pritužila stranka sa navodima da mu je protuzakonito ukinut status HRVI-a.

Naime, imenovani je osoba s invaliditetom koji posjeduje dva priznata statusa na temelju kojih po različitim zakonima na temelju pravomoćnih rješenja ostvaruje određena statusna prava. Status civilnog invalida rata (dalje: CIR) od 80% koji je posljedica ranjavanja zadobivenog od eksplozije zaostalog ratnog materijala iz Drugog svjetskog rata priznat mu je pravomoćnim rješenjem Ministarstva rada i socijalne skrbi 1993. godine. Na osnovi navedenog rješenja i stečenog statusnog prava CIR ostvaruje pravo na osobnu invalidninu.

Drugi status ima po osnovi HRVI VIII. skupine od 40% oštećenja organizma po osnovi oboljenja za stalno koje je posljedica PTSP-a priznat mu je pravomoćnim rješenjem Ministarstva hrvatskih branitelja, 2000. godine. Ovo je rješenje o statusu potvrđeno presudom Upravnog suda Republike Hrvatske 2004. godine. Na osnovi navedenog rješenja i stečenog statusnog prava ostvaruje pravo na osobnu invalidninu, posebni doplatak i uvećanu invalidsku mirovinu.

Imenovani se pritužuje da više ne prima osobnu invalidninu koju je primao po osnovi rješenja Ministarstva rada i socijalne skrbi od 1993., kao osobnu invalidninu po statusu civilnog invalida rata, također na temelju privremenog rješenja od 2016. godine donesenog od strane Ureda državne uprave u županiji Z. (prvostupanjskog tijela) ukinut mu je i status HRVI, ujedno ukinuto pravo na isplatu osobne invalidnine koju prima po statusu HRVI.

U obrazloženju ovog privremenog rješenja kojim se ukida osobna invalidnina donositelj se poziva na čl. 65. st. 2. Zakona o pravima hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji („Narodne novine“, br. 174/04, 92/05, 02/07, 107/07, 65/09, 137/09, 146/10, 55/11, 140/12, 19/13, 33/13, 148/13, 92/14) koji glasi:

„(2) Invalidu koji je zadobio više oštećenja organizma pod različitim okolnostima i to:

– u obrani suvereniteta Republike Hrvatske, na odsluženju obveznoga vojnog roka, mirnodopski vojni invalid (MVI) u svezi s ratnim događajima, civilni invalid rata (CIR) i u II. svjetskom ratu (NOR), pri ocjenjivanju postotka oštećenja organizma uzimaju se u obzir sva takva oštećenja organizma, a status se određuje prema oštećenju organizma za koje se, pri ocjenjivanju ukupnog postotka oštećenja, utvrdi najveći postotak osim ako se invalid ne odluči drukčije izjavom na zapisnik kod tijela koje vodi postupak.“

Iz gore navedenog privremenog rješenja Ureda državne uprave u Z. županiji, Službe za društvene djelatnosti od 2016. godine, proizlazi da se imenovanom od dana 2016. godine utvrđuje prestanak isplate osobne invalidnine koju prima po statusu HRVI, premda se ne zna na temelju čega mu je prestala isplata osobne invalidnine koju je primao prema statusu CIR.

Smatramo da je navedeno privremeno rješenje, kao i rješenje Ministarstva branitelja od 2016. godine kojim je potvrđeno prvostupanjsko rješenje, protuzakonito zbog više razloga kako slijedi u nastavku teksta.

Ministarstvo branitelja pri utvrđivanju statusa i prava koja iz tih statusa proizlaze, gore navedeni čl. 65. st. 2. Zakona tumači na način da ako postoje okolnosti na temelju kojih se mogu ostvarivati prava po više statusa, korisniku se priznaje samo jedan status i utvrđeni postotak oštećenja na temelju kojeg je taj status priznat bez da se pri ocjeni ukupnog postotka oštećenja u obzir uzmu sva oštećenja.

I. Ministarstvo branitelja također navodi: **„...valja napomenuti da je člankom 15. st. 3. Zakona o zaštiti vojnih i civilnih invalida rata („Narodne novine“, br. 33/92, 77/93, 58/93, 2/94, 76/94, 108/95, 82/01, i 103/03) bilo propisano da se invalidu koji je zadobio više oštećenja pod različitim okolnostima predviđenim ovim Zakonom, pri ocjenjivanju postotka oštećenja organizma uzimaju se u obzir sva takva oštećenja, a svojstvo se određuje prema oštećenju organizma za koje se, pri ocjenjivanju ukupnoga postotka oštećenja, utvrdi najveći postotak.“**

Ni ova odredba čl. 15. st. 3. Zakona o zaštiti vojnih i civilnih invalida rata ne odnosi se na imenovanog jer on govori o osobama koje imaju više oštećenja koja su predviđena tim propisom što bi značilo više statusa, ali samo onih koji su navedeni u Zakonu o zaštiti vojnih i civilnih invalida rata, a to su: ratni

vojni invalidi, mirnodopski vojni invalidi, civilni invalidi rata, sudionici rata i članovi obitelji. Imenovani posjeduje dva statusa ostvarena na temelju prava iz dva različita zakona.

Na imenovanog bi se čl. 15. st. 3. eventualno odnosio samo onda kada bi on imao dva statusa po tom zakonu, npr. status mirnodopskog vojnog invalida i status civilnog invalida rata, što nije slučaj jer on ima statute koji su regulirani različitim zakonima, odnosno status civilnog invalida rata po Zakonu o zaštiti vojnih i civilnih invalida rata i status Hrvatskog ratnog vojnog invalida iz Domovinskog rata koji je stečen po tada važećem čl. 2. Zakona o pravima hrvatskih branitelja iz domovinskog rata i članova njihovih obitelji („Narodne novine“, br. 108/96), koji je u stavcima 4., 5. i 6. davao definiciju HRVI.

Također, napominjemo da je u trenutku ostvarivanja statusa HRVI imenovanog važeći Zakon o pravima hrvatskih branitelja iz domovinskog rata i članova njihovih obitelji („Narodne novine“, broj 108/96), u svom čl. 77. st. 2. propisivao i sljedeće:

„(2) Danom stupanja na snagu ovoga Zakona prestaje važiti odredba članka 5. stavka 1. točka 1. i stavka 2. Zakona o zaštiti vojnih i civilnih invalida rata („Narodne novine“, br. 33/92, 77/92, 58/93, 02/94. i 76/94.) i prestaju se na osobe iz članka 2. ovoga Zakona primjenjivati one odredbe toga Zakona koje uređuju pitanja koja su uređena ovim Zakonom.“

II. Također u daljnjem tekstu Ministarstvo branitelja pozivajući se na čl. 65. st. 2. i čl. 118. navedenog zakona upućuje prvostupanjsko tijelo i navodi: „*Sukladno odredbama članka 65. stavka 2. i članka 118. Zakona o pravima hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji upućujemo da predmete imenovanog prosljedite mjesno nadležnoj područnoj ustrojstvenoj jedinici Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom na vještačenje u prvostupanjskom postupku, a kako bi se utvrdio njegov ukupni postotak oštećenja organizma i imenovanom odredio status prema oštećenju organizma za koje se, pri ocjenjivanju ukupnog postotka oštećenja utvrdi najveći postotak. Nadalje, postoji i mogućnost da se invalid izjavom na zapisnik kod tijela koje vodi postupak odluči za status hrvatskog vojnog invalida iz Domovinskog rata VIII. skupine sa 40% oštećenja organizma koji mu je možebitno iz određenih razloga povoljniji. U tom se slučaju odriče statusa civilnog invalida rata i taj se postotak ne dodaje vojnom jer je civilni veći (80% oštećenja organizma). Pri tome je potrebno utvrditi i iz kojih razloga nije prijavio promjenu činjenice koja utječe na gubitak prava ili smanjenje opsega korištenja tog prava.“*

Članak 65. stavak 2. Zakona o pravima hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji glasi:

„(2) Invalidu koji je zadobio više oštećenja organizma pod različitim okolnostima i to:

– u obrani suvereniteta Republike Hrvatske, na odsluženju obveznoga vojnog roka, mirnodopski vojni invalid (MVI) u svezi s ratnim događajima, civilni invalid rata (CIR) i u II. svjetskom ratu (NOR), pri ocjenjivanju postotka oštećenja organizma uzimaju se u obzir sva takva oštećenja organizma, a status se određuje prema oštećenju organizma za koje se, pri ocjenjivanju ukupnog postotka oštećenja, utvrdi najveći postotak osim ako se invalid ne odluči drukčije izjavom na zapisnik kod tijela koje vodi postupak.“

Osim svega navedenoga, čl. 65. st. 2. Zakona na koji se i prvostupanjsko i drugostupanjsko tijelo u svojim spornim odlukama pozivaju, ne može odnositi na status imenovanogjer isti nije postojao u trenutku ostvarivanja prava, odnosno stjecanja oba statusa imenovanog.

III. Stečena statusna prava imenovanog ostvarena su pravomoćnim rješenjem Ministarstva rada i socijalne skrbi od 1993. kojim mu je priznat status civilnog invalida rata IV grupe sa 80% oštećenja organizma uslijed ranjavanja zadobivenog od eksplozije zaostalog ratnog materijala te pravo na osobnu invalidninu; te pravomoćnim rješenjem Ministarstva hrvatskih branitelja i članova njihovih obitelji, od 2000. (priznat status hrvatskog ratnog vojnog invalida, VIII skupine s 40% oštećenja organizma po osnovi oboljenja PTSP-a za stalno, s pravom na osobnu invalidninu.).

Sukladno načelu zaštite stečenih prava stranaka propisanom Zakonom o općem upravnom postupku („Narodne novine“, br. 47/09, dalje: ZUP) koji govori da se: „*Odluka javnopravnog tijela protiv koje se ne može izjaviti žalba niti pokrenuti upravni spor (pravomoćna odluka), a kojom je stranka stekla*

određeno pravo, odnosno kojom su stranci određene neke obveze, može se poništiti, ukinuti ili izmijeniti samo u slučajevima propisanim zakonom“ (čl. 13. ZUP-a).

Nadalje nisu ostvareni ni uvjeti koje propisuju čl. 129., kao ni čl. 130. ZUP-a.

Prema tome, kako su rješenja kojima je imenovani stekao prava na temelju dvaju različitih statusa pravomoćna te budući da nisu ispunjene navedene zakonske pretpostavke za njihovo poništavanje ili ukidanje, mišljenja smo da je sporno privremeno rješenje nezakonito (da ne spominjemo da je od pravomoćnosti rješenja kojima je stranka ostvarila svoja stečena prava proteklo 15 godina).

Kako su oba dva statusna prava ostvarena prije 30.10.2001. kada je u „Narodnim novinama“, br. 94/2001 objavljen Zakon o pravima hrvatskih branitelja iz domovinskog rata i članova njihovih obitelji koji je tada prvi puta u svom čl. 20. st. 2. uveo odredbu da se ne mogu istovremeno ostvarivati dva različita statusa (npr. status HRVI i status civilnog invalida rata zbog više oštećenja organizma pod različitim okolnostima), te **s obzirom da čl. 90. st. 4. Ustava Republike Hrvatske** („Narodne novine“, br. 85/10) **izričito zabranjuje povratno djelovanje zakona**, na imenovanog se ne može primijeniti navedena zakonska odredba već samo unaprijed na one stjecatelje **koji nakon stupanja na snagu navedenog Zakona (08. studenoga 2001.)** ostvare dva različita statusa i prava po tim statusima (više oštećenje organizma pod različitim okolnostima (MVI-CIR-NOR).

Navedeno je potvrdilo i samo Ministarstvo branitelja, tadašnje Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti (MOBMS), o čemu govori Odluka i Rješenje Ustavnog suda Republike Hrvatske broj U-I-4042/2005 i dr. od 15. prosinca 2010. („Narodne novine“, br. 146/10) – koja je sastavni dio Zakona o pravima hrvatskih branitelja iz domovinskog rata i članova njihovih obitelji.

U tekstu navedene Odluke i rješenja Ustavnog suda navodi se pod točkom 5.2.:

„5.2. MOBMS je u očitovanju KLASA: 562-01/10-0001/163, URBROJ: 519-04/3-10-4 od 5. ožujka 2010. godine naveo, između ostalog, sljedeće:

»(...) Članak 15. Zakona ne djeluje povratno. Ne može se smatrati da povratno djelovanje postoji samo zbog toga što ova odredba propisuje način rješavanja zatečenih predmeta. Povratno djelovanje u ustavnopravnom smislu postoji samo ako propis djeluje na pravomoćno okončane predmete. Samo propis kojim se ukida stečeno pravo retroaktivan je u strogom smislu značenja **zabrane povratnog djelovanja.**“

Ovom rečenicom iz dopisa koji je 5. ožujka 2010. godine tadašnje Ministarstvo branitelja uputilo Ustavnom sudu, Ministarstvo branitelja je samo utvrdilo da se propis ne može retroaktivno primjenjivati na osobu koja je ranije stekla određena prava.

Na temelju svega navedenoga, uputili smo predmet Ministarstvu uprave te zatražili provođenje inspekcijskog nadzora na temelju čl. 12. Zakona o upravnoj inspekciji („Narodne novine“, br. 63/08) te otklanjanje nezakonitosti u provedbi upravnog postupka davanjem prijedloga za provedbu postupka za poništavanje spornog rješenja.

3.18. SUDJELOVANJE U POLITIČKOM I JAVNOM ŽIVOTU

Izbori za zastupnike/zastupnice u Hrvatski sabor 2016.

Povodom predizborne kampanje za parlamentarne izbore 2016. Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom dao je **priopćenje za javnost** apelirajući na političke stranke da poštuju pravo osoba s invaliditetom da biraju i budu birani.

Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom je u dosadašnjim političkim kampanjama primijetio niz postupanja štetnih za osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju. Teška situacija osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju koristi se u svrhu podizanja rejtinga političkih stranaka i pokazivanja njihove socijalne osviještenosti. Istovremeno se takva deklarativna opredijeljenost za prava osoba s invaliditetom ne prenosi u postupke kojima se stvarno poštuju njihova biračka prava i pravo na uključenost u politički život.

Prilikom određivanja biračkih mjesta ne vodi se kriterijem da se biraju lokacije koje su ujedno i pristupačne osobama s invaliditetom i drugim osobama smanjene pokretljivosti. Biračka mjesta se rijetko određuju u zdravstvenim ustanovama i ustanovama socijalne skrbi u kojima borave osobe s

invaliditetom pa je njima otežano ostvarivanje biračkog prava za razliku od primjerice osoba u zatvorskom sustavu za koje su organizirana posebna biračka mjesta. Prava osoba s invaliditetom krše se i prilikom prenošenja poruka biračima preko medija koji ne vode računa da informacije budu pristupačne gluhim i slijepim biračima kao i onim s intelektualnim teškoćama. Istovremeno izrazita podzastupljenost osoba s invaliditetom koje su aktivne u političkom životu upućuje na brojne prepreke koje se pred njih postavljaju u načinu na koji funkcioniraju političke stranke.

Stoga smo putem priopćenja apelirali na sve aktere predizborne kampanje da se suzdrže od korištenja osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju u predizborne svrhe. Ujedno smo pozvali političke stranke da svoje programe predstavljaju na način koji će biti pristupačan osobama s invaliditetom posebno gluhim, slijepim i biračima s intelektualnim teškoćama te da se zalažu da biračka mjesta budu pristupačna osobama s invaliditetom, a da se i osobama koje su smještene u domovima socijalne skrbi ili se nalaze u zdravstvenim ustanovama omogući da ostvare svoje biračko pravo.

Zamjenica i savjetnica pravobraniteljice za osobe s invaliditetom 26. srpnja 2016. održale su **sastanak s predstavnicama Državnog izbornog povjerenstva** vezano uz ostvarivanje biračkog prava osoba s invaliditetom na predstojećim izborima. Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom nakon svakih izbora zaprima pritužbe osoba s invaliditetom koje ukazuju na teškoće u ostvarivanju njihovog biračkog prava. Slijedom tih pritužbi u više smo navrata uputili Državnom izbornom povjerenstvu dopise u kojima upozoravamo na teškoće. Unatoč tome, te se teškoće nisu riješile a prvenstveno se odnose na nepristupačnost biračkih mjesta, neomogućavanje glasanja kod kuće i nesnalaženje članova biračkih odbora u osiguravanju biračkog prava osoba s različitim vrstama invaliditeta na biračkom mjestu.

Na sastanku je dogovoreno da će Državno izorno povjerenstvo poslati preporuku općinskim i gradskim izbornim povjerenstvima da se prilikom određivanja biračkih mjesta vode kriterijem pristupačnosti prostora osobama s invaliditetom. Iz Državnog izbornog povjerenstva obavijestili su nas o pomacima u razini ostvarivanja biračkog prava za osobe s invaliditetom: Državno izorno povjerenstvo surađuje s Hrvatskim savezom slijepih na iznalaženju prihvatljivih rješenja za glasanje slijepih birača; preko Hrvatskog saveza gluhoslijepih osoba Dodir financira troškove prevoditelja znakovnog jezika koji prati gluhoslijepe osobe na biračka mjesta; osobe koje su lišene poslovne sposobnosti dobile su pravo glasa; u ustanovama socijalne skrbi u kojima su smještene osobe s invaliditetom i starije osobe organiziraju se posebna biračka mjesta, a birački odbori obavezni su organizirati posjet biračima koji zbog invaliditeta ne mogu doći do biračkog mjesta ukoliko se prijave do 12 sati na dan izbora. Možemo zaključiti da je nakon intenzivne višegodišnje suradnje Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom i Državnog izbornog povjerenstva DIP uložio veće napore u ostvarivanje biračkog prava osoba s invaliditetom što se očituje i u gore navedenim pomacima. Posebno je važno naglasiti da su se nakon upozorenja pravobraniteljice za osobe s invaliditetom da nije regulirano glasanje birača-korisnika ustanove socijalne skrbi, posebna biračka mjesta počela organizirati u ustanovama socijalne skrbi kao što je to bio slučaj za zatvore.

Prema podacima Državnog izbornog povjerenstva, posebna biračka mjesta u ustanovama socijalne skrbi na kojima glasuju birači smješteni u tim ustanovama po prvi puta su određena na izborima za članove u Europski parlament iz Republike Hrvatske koji su održani 14. travnja 2013. Nakon toga, posebna biračka mjesta u ustanovama socijalne skrbi bila su određena i na:

- državnom referendumu održanom 1. prosinca 2013.,
- izborima za članove u Europski parlament iz Republike Hrvatske održanim 25. svibnja 2014.,
- izborima za predsjednika Republike Hrvatske održanim 28. prosinca 2014. i 4. siječnja 2015.,
- izborima zastupnika u Hrvatski sabor održanim 8. studenoga 2015.,
- izborima zastupnika u Hrvatski sabor održanim 11. rujna 2016.

Na svim onim izborima, odnosno na referendumu gdje je zakonom propisana mogućnost glasanja birača na biračkim mjestima izvan mjesta njihova prebivališta kao i mogućnost određivanja posebnih biračkih mjesta u ustanovama socijalne skrbi. Posebna biračka mjesta u ustanovama socijalne skrbi, ovisno o vrsti

izbora, određuje ministar nadležan za poslove socijalne skrbi ili nadležno izborno povjerenstvo na prijedlog navedenog ministra.

Iz Državnog izbornog povjerenstva obavijestili su da takav način glasanja neće biti moguć na izborima za predstavnička i izvršna tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave (555 općina i gradova, 20 županija i u Gradu Zagrebu, koji će se održati 21. svibnja 2017. Jedna od specifičnosti navedenih izbora je ta da birači glasuju na biračkim mjestima prema mjestu njihova prebivališta u jedinici za čije se tijelo izbori provode. Dakle, na lokalnim izborima ne postoji mogućnost, kao kod prethodno navedenih izbora, da birač može, uz ispunjenje određenih zakonom propisanih pretpostavki (npr. podnošenje zahtjeva za privremeni upis, za izdavanje potvrde za glasanje izvan mjesta prebivališta i dr.) glasovati na biračkom mjestu izvan mjesta svog prebivališta. Uzimajući u obzir navedeno, kao i činjenicu da Zakon o lokalnim izborima („Narodne novine“, broj 144/12. i 121/16.) ne propisuje određivanje posebnih biračkih mjesta u ustanovama socijalne skrbi, birači smješteni u navedenim ustanovama moći će na predstojećim lokalnim izborima glasovati samo u jedinici u kojoj imaju prebivalište, na biračkom mjestu određenom prema mjestu njihova prebivališta.

U Tablici 1 je prikazan broj birača po tipu ustanove socijalne skrbi koji su glasali u posebnim biračkim mjestima određenim u 96 ustanova tog tipa. Tako je na parlamentarnim izborima 2015. godine glasalo 7 314 birača.

Tablica 1. Broj glasača na posebnim biračkim mjestima određenim u ustanovama socijalne skrbi – Parlamentarni izbori 2015.

TIP USTANOVE	BROJ USTANOVA	UKUPNO BIRAČA	GLASovalo BIRAČA
Domovi za (psihički bolesne) odrasle osobe	22	991	885
Centri za rehabilitaciju	12	387	342
Domovi za starije i nemoćne osobe	60	7229	5974
Ostalo: Kuća sv. Franje	1	37	34
Ostalo: Centar za pružanje usluga u zajednici Ja kao i ti	1	86	79
UKUPNO	96	8 736	7 314

Pod *Ukupno birača* misli se na broj osoba koje su se prethodno registrirale za glasanje na određenom biračkom mjestu i za koje je izvršen privremeni upis u popis birača na posebnom biračkom mjestu nakon izdavanja potvrde za glasanje izvan mjesta prebivališta mjestu. Neki od birača koji su se na taj

način registrirali na dan izbora nisu iskoristili svoje biračko pravo pa je zbog toga broj birača koji su glasali manji.

Tablica 2. Broj glasača na posebnim biračkim mjestima određenim u ustanovama socijalne skrbi – Parlamentarni izbori 2016.

TIP USTANOVE	BROJ USTANOVA	UKUPNO BIRAČA	GLASovalo BIRAČA
Domovi za (psihički bolesne) odrasle osobe	24	1124	980
Centri za rehabilitaciju	12	395	335
Domovi za starije i nemoćne osobe	61	7479	5956
Ostalo: Centar za pružanje usluga u zajednici Ja kao i ti	1	82	70
UKUPNO	98	9 080	7 341

U Tablici 2. prikazan je broj birača na posebnim biračkim mjestima određenim u ustanovama socijalne skrbi na Parlamentarnim izborima održanim 2016. Iako je broj birača na tim izborima za opću populaciju bio manji nego na izborima prethodne godine, birača smještenih u ustanova

koji su iskoristili svoje pravo bilo je nešto više. To se može objasniti činjenicom da su posebna biračka mjesta otvorena u 2 ustanove više.

Za razliku od prethodnih izbora, ovaj put Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom nije zaprimila pritužbe osoba s invaliditetom na kršenje njihovih biračkih prava. U našim priopćenjima upućivali smo birače s invaliditetom da se obrate izravno DIP-u. Iz Državnog izbornog povjerenstva Republike Hrvatske obavijestili su nas da su zaprimili je nekoliko primjedbi birača s invaliditetom, uglavnom putem telefona,

koje su se odnosile na uređenje biračkih mjesta, odnosno da ona nisu bila prilagođena za glasovanje birača s invaliditetom. Sve primjedbe su rješavane tako da je nadležnim izbornim povjerenstvima dana uputa da, ukoliko biračko mjesto nije pristupačno osobama s invaliditetom, birački odbor postupi sukladno Obvezatnoj uputi Z VII -O načinu glasovanja birača s tjelesnom manom, slijepih i slabovidnih birača, nepismenih birača te birača koji nisu u mogućnosti pristupiti na biračko mjesto.

Uredu pravobraniteljica za osobe s invaliditetom obratio se Hrvatski paraolimpijski odbor koji nas je upoznao s komunikacijom s Ministarstvom uprave vezano uz omogućavanje glasanja članovima Hrvatske paraolimpijske misije i delegacije HPO-a na Prijevremenim izborima za zastupnike u Hrvatski sabor 2016. Iz HPO-a su naveli da je biračko mjesto u diplomatsko-konzularnom predstavništvu RH u Braziliji gdje je predviđeno biračko mjesto znatno udaljeno od lokacije (Rio de Janeiro) na kojoj će biti hrvatski paraolimpijci. Stoga su predložili da se razmotri mogućnost da se glasanje za njih organizira u nekom od diplomatskih predstavništava zemalja Europske unije koji imaju svoje urede u Rio de Janeiru.

Državno izborno povjerenstvo je u svom odgovoru na preporuku pravobraniteljice da se pokuša iznaći način na koji bi se paraolimpijcima omogućilo da glasaju bliže mjestu gdje će u vrijeme izbora predstavljati Republiku Hrvatsku odgovorilo da takav prijedlog nije u skladu s Ustavom i zakonom te stoga nije moguće odrediti biračko mjesto u nekom od diplomatskih predstavništava zemalja Europske unije koje imaju svoj ured u Rio de Janeiru. Pri tome su se pozvali na čl. 45 Ustava RH koji između ostalog propisuje da hrvatski državljani koji se u doba izbora zateknu izvan granica RH mogu glasati u sjedištima diplomatsko-konzularnih predstavništava RH u stranoj državi u kojoj se nalaze. Isto je tako propisano i čl. 6 Zakona o izborima zastupnika u Hrvatski sabor dok čl. 54 propisuje da Državno izborno povjerenstvo određuje biračka mjesta u sjedištima diplomatsko-konzularnih predstavništava RH na prijedlog Ministarstva vanjskih i europskih poslova. Sukladno tome DIP je odredio da će biračko mjesto u Saveznoj Republici Brazil biti u Veleposlanstvu RH u Brasiliji.

Budući da su nas predstavnici DIP-a na sastanku informirali o namjeri da pošalju preporuku općinskim i gradskim izbornim povjerenstvima da se prilikom određivanja biračkih mjesta vode kriterijem pristupačnosti prostora osobama s invaliditetom zatražili smo povratnu informaciju o tome. Iz DIP-a su nas obavijestili da je, što se tiče određivanja biračkih mjesta izbornim zakonima, propisano da se pri njihovom određivanju mora voditi računa o broju birača koji će na njima glasovati, dostupnosti i prostornoj udaljenosti biračkog mjesta te veličini prostorije za glasovanje na biračkom mjestu.

S tim u svezi, Državno izborno povjerenstvo Republike Hrvatske daje preporuke nadležnim izbornim povjerenstvima da prilikom određivanja biračkih mjesta brinu i o njihovoj dostupnosti biračima s invaliditetom. Pri tome je potrebno napomenuti da se izborna povjerenstva nadležna za određivanje biračkih mjesta, redovito susreću na svakim izborima odnosno referendumu, s istim problemom u vidu nedostatka adekvatnih prostorija za određivanje biračkih mjesta. Upravo iz tog razloga, unatoč svim nastojanjima izbornih povjerenstava, nije moguće uvijek odrediti biračka mjesta u prostorijama, koje bi u potpunosti zadovoljile svim zahtjevima pristupačnosti biračima s invaliditetom.

3.19. SURADNJA S ORGANIZACIJAMA CIVILNOG DRUŠTVA

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je u svibnju 2016. uputila preporuku Vladi RH, ministrima kao i Predsjednici RH kako bi podržali saveze i udruge osoba s invaliditetom te žurno osigurali **održivo financiranje usluga namijenjenih djeci s teškoćama u razvoju i osobama s invaliditetom**. Ujedno je Pravobraniteljica poslala i priopćenje za medije.

Savezi i udruge osoba s invaliditetom upoznali su pravobraniteljicu da postoji opasnost od zatvaranja saveza i udruga osoba s invaliditetom. Gotovo svi savezi osoba s invaliditetom sa svojim članicama provode niz projekata kroz koje se osiguravaju usluge od primarne važnosti za zdravlje i obrazovno i socijalo uključivanje djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom kao što su usluga osobnog asistenta, prevoditelja znakovnog jezika, pratitelja za slijepce, asistenata u nastavi, pomoći u kući i brojnih drugih. Važno je napomenuti da te usluge država nije osigurala niti na jedan drugi način i provode ih isključivo udruge osoba s invaliditetom. S obzirom na navedeno pravobraniteljica je pozvala nadležne da žurno osiguraju održivo financiranje udruga i saveza osoba s invaliditetom kako ne bi došlo

u pitanje osiguravanje usluga za osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju. Nakon svih događanja koja u posljednje vrijeme ugrožavaju ostvarivanje prava djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom, a sada dovode u pitanje održavanje udruga koje im pružaju neophodne usluge, osobe s invaliditetom i roditelji djece s teškoćama u razvoju pitaju se što je sljedeće.

Udruge i licenciranje pružatelja usluga

Kako bi u svojim sredinama nadomjestile nedostatke potrebnih usluga iz sustava skrbi, mnoge udruge razvijale su polu/dnevne programe pružanja različitih usluga kojima su izravno utjecale na poboljšanje kvalitete života osoba s invaliditetom bez potrebe njihovog izdvajanja iz domicilnih sredina, stručno se kapacitirale, osiguravale primjereni prostor i potrebnu opremu. Danas se te iste udruge suočavaju s nedostatkom potrebnih sredstava, s jedne strane zbog izostanka natječaja kroz koje bi osigurale sredstva za nastavak svojih aktivnosti, a onda i zbog zaustavljanja procesa licenciranja i sklapanja ugovora o suradnji s Ministarstvom za provođenje svojih programa. I tijekom 2016. g. ponovo nam se obratila Udruga Vukovarski leptirići, koja tada nije dobila financijsku potporu za zapošljavanje stručnjaka koji su nužni u radu s korisnicima – djecom s teškoćama u razvoju. Ovoj smo udruzi savjetovali da se organiziraju kao pružatelj socijalnih usluga, te tako osiguraju sustavno financiranje za svoje programe. Sukladno čl. 184. i 85. Zakona o socijalnoj skrbi (Narodne novine 157/13, 152/14, 99/15) propisano je da ispunjavanje minimalnih uvjeta za pružanje određenih socijalnih usluga ispituje povjerenstvo koje imenuje ministar nadležan za poslove socijalne skrbi. Na temelju nalaza povjerenstva, Ministarstvo donosi rješenje o ispunjavanju minimalnih uvjeta za pružanje socijalnih usluga, protiv kojeg se može pokrenuti upravni spor pred nadležnim upravnim sudom. Socijalne usluge u mreži pružaju se u skladu s minimalnim standardima kvalitete socijalnih usluga koje pravilnikom propisuje ministar nadležan za poslove socijalne skrbi (čl. 196. Zakona). Ocjena o usklađenosti sa standardima socijalnih usluga je javna isprava koja pružatelju socijalnih usluga predstavlja preduvjet za sudjelovanje u pregovorima za sklapanje ugovora o pružanju socijalnih usluga u mreži. Pravne i fizičke osobe koje su pribavile rješenje o ispunjavanju minimalnih uvjeta za pružanje socijalnih usluga mogu s Ministarstvom sklopiti ugovor o pružanju socijalnih usluga. Ponudu za sklapanje ugovora s Ministarstvom mogu podnijeti svi pružatelji socijalnih usluga koji imaju licencu i time postaju ponuditelji u postupku za dodjelu ocjene o usklađenosti sa standardima socijalnih usluga.

Takav ugovor s Ministarstvom ranijih godina sklopilo je više udruga - pružatelja socijalnih usluga. Međutim, zbog nedostatka sredstava na poziciji namijenjenoj za pružatelje usluga socijalne skrbi, već nekoliko godina Ministarstvo nije sklapalo ugovore s novim pružateljima socijalnih usluga. Poznata su nam iskustva niza udruga koje su tek nakon višegodišnjih zamolbi uspjele u postupku pregovaranja sklopiti takav ugovor i postići određenu cijenu usluge koju pružaju. Stoga smo preporučili nadležnom ministarstvu da je nužno **što prije započeti sa novim postupcima pregovaranja i sklapanja ugovora o međusobnoj suradnji s pružateljima usluga drugih osnivača**. *Prema saznanjima iz siječnja 2017. udruga „Vukovarski leptirići“ dobila je status pružatelja socijalnih usluga iz psihosocijalne podrške djeci s teškoćama u razvoju.*

Pravobraniteljica je zaprimila i nekoliko pritužbi koje se odnose na udruge kao pružatelje određenih usluga. U tim pritužbama opisuju se sukobi s rukovodstvom udruge, zbog kojih član udruge bude isključen iz određenih programskih aktivnosti, najčešće zbog navodnog „narušavanja ugleda udruge“ i sl. Problem je težak ukoliko djeca s teškoćama u razvoju zbog sukoba roditelja i djelatnika u udruzi, bivaju onemogućena u korištenju određenih programa udruge. Preporučujemo, kada se radi o uskrati rehabilitacije djeci koja nisu nanijela nikakvu štetu ugledu udruge i koja sa aktivnostima roditelja nemaju nikakve veze, da se u njihovom interesu omogući nastavak korištenja programa udruge.

U slučaju jedne udruge – pružatelja usluge organiziranog stanovanja, uočili smo problem suradnje s centrom za socijalnu skrb i sukob po pitanju nadležnosti za odluku o izboru i promjeni oblika skrbi. Pravobraniteljici se obratila udruga zamolbom za uputu o postupanju povodom ogluhe centra za socijalnu skrb o zahtjevu za prestanak smještaja korisnika u programu organiziranog stanovanja. Istovremeno nam se obratio i nadležni centar zamolbom za zaštitu osobe s invaliditetom i upute o

postupanju vezano uz istog korisnika organiziranog stanovanja zbog prijetnje udruge da će korisnika ostaviti pred vratima centra.

Uvidom u očitovanja u konkretnom slučaju utvrdili smo da centar nije bio pasivan u traženju drugog oblika skrbi nakon formalnog zahtjeva za premještaj te do trenutka svojevrzne eskalacije tog sukoba nije pronađena druga mogućnost smještaja iako se centar obratio svim centrima za rehabilitaciju na području Hrvatske i svim centrima za socijalnu skrb radi informacije o odgovarajućim udomiteljskim obiteljima. Od svih je centar zaprimio negativan odgovor.

Međutim, uočeno je i to da je centar za socijalnu skrb poduzimao niz aktivnosti i stručnih postupaka s ciljem promjene u ponašanju korisnika i ostanka u ovom obliku skrbi, što je bila prvenstveno želja korisnika. U izvješćima i bilješkama centra za socijalnu skrb vidljiva su zapažanja stručnih djelatnika u odnosu na korisnika i pružatelja usluge - prvenstveno je uočeno nerazumijevanje karakteristika osobe s intelektualnim teškoćama, odsustvo razumijevanja osobina i potreba korisnika, usmjerenost na njegove negativne strane, naglašena „institucionalna“ atmosfera (usmjerenost na poštovanje pravila kućnog reda), a u odnosu na centar za socijalnu skrb očekivanje da djelatnici „nekako promijene“ ponašanje korisnika. Takav način nije u suglasju s principima neovisnog življenja i programa stanovanja uz podršku, u kojem je naglasak na potrebama korisnika i njegovom pravu na izbor, a ne pravilima pružatelja usluge.

U svim izvješćima Udruge o korisniku naglašava se nepoštivanje „pravila života unutar stambene zajednice, i činjenice da se korisnik organiziranog stanovanja „ne uklapa“ u takav oblik skrbi, da mu je potrebno organizirati nadzor „kroz socijalne usluge koje takav nadzor podrazumijevaju, samim time i prestanak usluge organiziranog stanovanja u Udruzi“, čime, pretpostavljamo, predlaže smještaj u instituciju.

Ovaj opis situacije ukazuje na nekoliko problema na koje želimo ukazati:

1. Razumijevanje značenja ovlaštenja za donošenje odluke o obliku skrbi korisnika
2. Stručno osnaživanje pružatelja usluge organiziranog stanovanja
3. Normativi radnika u organiziranom stanovanju propisani člankom 159. Pravilnika o minimalnim uvjetima za pružanje socijalnih usluga („Narodne novine“, br. 40/14)

1. Razumijevanje značenja ovlaštenja za donošenje odluke o obliku skrbi korisnika

Zakonom o socijalnoj skrbi propisano je da odluku o izboru oblika skrbi za korisnika donosi nadležni centar za socijalnu skrb. Izbor oblika skrbi temelji se prvenstveno na primjeni načela individualizacije, uključenosti korisnika u zajednicu, poštivanja ljudskih prava i integriteta korisnika, informiranosti o pravima i uslugama i sudjelovanja u donošenju odluka. Centar za socijalnu skrb odlučuje o priznavanju prava u sustavu socijalne skrbi, kao i socijalnim uslugama, a odluku donosi na zahtjev korisnika i drugih osoba propisanim člankom 105. st.2. ili po službenoj dužnosti. Nadalje centar za socijalnu skrb tijekom postupka za priznavanje prava izrađuje individualni plan skrbi, u suradnji s podnositeljem zahtjeva i članovima obitelji. Centar za socijalnu skrb će u slučaju promijenjenih okolnosti donijeti novo rješenje o priznavanju prava iz socijalne skrbi.

Stoga jasno proizlazi isključivo ovlaštenje centra za socijalnu skrb za odlučivanje o pravima iz socijalne skrbi.

Iz ovoga jasno proizlazi da pružatelj ne može očekivati da je centar za socijalnu skrb dužan bez prethodnog ispitnog postupka udovoljiti zahtjevu za prekid smještaja za određenog korisnika.

2. Stručno osnaživanje pružatelja usluge organiziranog stanovanja

U nekoliko službenih bilješki u opisanom slučaju spominje se uočeno nesnalaženje asistenata i drugih osoba u izboru odgovarajućih postupaka u „tretmanu“ korisnika koji je 4 godine u istom programu funkcionirao dobro, a onda naglo promijenio svoje ponašanje, međutim nitko se nije potrudio istražiti uzroke takve negativne promjene, s ciljem ostanka u dosadašnjem programu. Pružatelj usluge očekivao je da će centar za socijalnu skrb promijeniti korisnikovo ponašanje, a nije vidljiva ozbiljna promjena do tada primijenjenih strategija i stručnih postupaka prema korisniku, niti timsko razmatranje slučaja, suradnja s korisnikovim liječnicima, stručnjacima iz okruženja i zajednice ili centra za socijalnu skrb s ciljem zadržavanja korisnika u organiziranom stanovanju. Na neki način se u ovom slučaju ne uočava odnos partnerstva s djelatnicima centra za socijalnu skrb.

Pravilnik o minimalnim uvjetima za pružanje socijalnih usluga („Narodne novine“, br. 40/14) u članku 147. opisuje usluge podrške koje se osiguravaju kroz organizirano stanovanje, pa između ostalog navodi: „...*razvijanje i poticanje radnih navika; podrška korisnicima u sudjelovanju u radnim aktivnostima u lokalnoj zajednici, poticanje društveno prihvatljivog ponašanja korisnika; motivacija i razvijanje interesa, želja, inicijativnosti i kreativnosti, pružanje podrške u svakodnevnim životnim situacijama*“.

Podršku u organiziranom stanovanju iz stavka 1. ovoga članka provodi asistent u organiziranom stanovanju. Članak 159. propisuje da asistent u organiziranom stanovanju treba imati najmanje osnovnoškolsko obrazovanje i tečaj za njegu.

Prema Katalogu socijalnih usluga, u organiziranom stanovanju minimalno treba osigurati 1 izvršitelja/rehabilitatora na 20 korisnika za provođenje socijalne rehabilitacije.

Kompleksnost oštećenja kod korisnika organiziranog stanovanja zasigurno zahtijeva stručniji pristup i specifična znanja u iznalaženju mogućnosti koje su u najboljem interesu korisnika, umjesto da se u takvim slučajevima pribjegava zahtjevu za premještaj iz programa iz čega proizlazi da je kadrovsko i stručno kapacitiranje pružatelja usluga organiziranog stanovanja racionalno.

Stoga smo nadležnom Ministarstvu uputili preporuku da poduzme mjere iz svoje nadležnosti kako bi sve centre za socijalnu skrb osnažili za ozbiljnu primjenu svojih ovlaštenja i preuzimanju odgovornosti u izradi, praćenju i provođenju ili revidiranju individualnog plana rada s korisnikom.

U prijedlogu za premještaj odnosno prestanak usluge organiziranog stanovanja (ili bilo kojeg drugog oblika skrbi) nužno je obrazložiti koje je uvjete potrebno osigurati korisniku, a da to nije moguće kod postojećeg pružatelja usluge. U protivnom postoji opasnost učestalih promjena oblika skrbi koje nisu utemeljene na detaljnoj analizi slučaja, nego su posljedica „metode pokušaja i pogrešaka“, što svakako nije najbolji interes korisnika.

Preporuka:*Pružateljima usluge organiziranog stanovanja također je potrebna edukacija o ovlaštenjima centra za socijalnu skrb i primjeni prakse timskog odlučivanja (zajedničkih odluka djelatnika centra za socijalnu skrb i pružatelja usluge) odmah s nastankom poteškoća u radu s korisnikom i daleko prije konačnog prijedloga i zajedničke odluke o premještanju korisnika.*

Tijekom listopada 2016. pravobraniteljica je upozorila nadležna tijela kao i javnost na problem vezan uz **širenje usluge osobne asistencije**.

„Posljednjih nekoliko dana zaprimili smo dramatične apele brojnih osoba s invaliditetom i udruga zbog isteka jednogodišnjih ugovora kojima je bilo osigurano financiranje usluge osobnog asistenta. Ugovori sklopljeni između udruga, Ministarstva socijalne politike i mladih i Hrvatskog zavoda za zapošljavanje ističu krajem listopada, a još uvijek nije raspisan novi natječaj. Nema opravdanja za kašnjenje u provedbi postupka za osiguravanje sredstva iz Europskog socijalnog fonda za životno važnu podršku osobama s najtežim invaliditetom, kao što je osobna asistencija. Punih 8 godina predlažemo da se ova vrsta potpore zakonodavno uredi, upravo zbog brojnih nedostataka projektnog financiranja ove usluge koje svake godine iznova izaziva nesigurnost i strepnju osoba s invaliditetom od gubitka podrške asistenta, a kod udruga – nositelja projekta stvara niz financijskih i pravnih problema. Osobna asistencija za većinu korisnika ove usluge, a njih je preko 500, doslovno znači održavanje života i očuvanja elementarnog ljudskog dostojanstva, s obzirom da im ona po svojem sadržaju osigurava izvršavanje osnovnih životnih potreba (podrška u aktivnostima svakodnevnog zbrinjavanja - higijene, hranjenja, presvlačenja, davanja lijekova i sl.). Želim upozoriti javnost i nadležna tijela na ozbiljnost situacije u kojoj bi se moglo naći više stotina osoba s najtežim invaliditetom zbog prestanka financiranja ove usluge dok novi projekti nisu raspisani, a situacija u kojoj će se tada naći osobe s najtežim stupnjem invaliditeta za odgovorne institucije treba biti jedino polazište u traženju hitnih interventnih rješenja za prevladavanje ove situacije. Apeliram na nadležna i odgovorna tijela da žurno poduzmu konkretne interventne mjere kako bi se pravovremeno osigurala potrebna sredstva nakon isteka jednogodišnjeg projekta, pa do dovršetka provedbe novog natječaja za osiguravanje potpore osobnih asistenata.“

Obilježavanje 8 godina institucije Pravobranitelja za osobe s invaliditetom

19. studenog 2008. službeno je u zgradi Zagrepčanke otvoren Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom. Nakon što je 1. srpnja 2008. stupila na dužnost, pravobraniteljica je tražila prostor koji bi bio pristupačan osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti. Te i druge aktivnosti oko formiranja nove državne institucije završene su u studenom kada je Ured službeno otvoren. **8 godišnjica** poklopila se i s početkom drugog osmogodišnjeg mandata Anke Slonjšak koja i sama dolazi iz pokreta osoba s invaliditetom pa joj je suradnja s udrugama i savezima osoba s invaliditetom od izuzetno velike važnosti u obavljanju dužnosti pravobraniteljice. Na skupu koji je održan tim povodom okupilo se preko 30 predstavnika saveza osoba s invaliditetom. Marica Mirić iz Zajednice saveza osoba s invaliditetom Hrvatske podsjetila je nazočne na inicijativu pokreta osoba s invaliditetom da osobe s invaliditetom dobiju specijaliziranog pravobranitelja kako bi zagovaranje za njihova prava dobilo veću snagu i vidljivost. Istaknula je kako se Ured u proteklom osmogodišnjem razdoblju pod vodstvom Anke Slonjšak profilirao u instituciju koja je postala prepoznatljiva u zemlji i u inozemstvu. Tijekom rasprave na skupu, pravobraniteljicu su posebno zanimala viđenja predstavnika saveza osoba s invaliditetom vezana uz načine unaprjeđenja međusobne komunikacije i očekivanja koje savezi imaju od pravobraniteljice. Predstavnici saveza su u tom smislu istaknuli pružanje podrške inicijativa saveza i udruga osoba s invaliditetom te zajedničko usklađeno zagovaranje. Među gorućim problema koje treba zagovarati u sljedećem razdoblju istaknuto je pitanje sustavnog financiranja udruga i saveza, zagovaranje donošenja zakona o inkluzivnom dodatku, sustavno zakonsko uređenje osobne asistencije, rane intervencije, jedinstvenog tijela za vještačenje, položaja osoba s invaliditetom nakon 21. godine života, donošenje i primjena Nacionalne strategije izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom i uključivanje osoba s invaliditetom u procese planiranja i donošenja politika i zakona, po modelu „Ništa o nama bez nas“. Razgovaralo se i o mogućnostima daljnjeg unaprjeđenja dosadašnje uspješne suradnje posebice kroz osnivanje savjetodavnog tijela pravobraniteljice za osobe s invaliditetom.

U nastavku se nalaze neke od podrški i preporuka koje je pravobraniteljica uputila organizacijama civilnog društva:

Pravobraniteljica je dala preporuku **Hrvatskom savezu slijepih** za projekt *Ministarstva zdravlja „Slatke suze“* kojim se Savez namjerava prijaviti na raspisani natječaj Ministarstva zdravlja. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je putem javnih nastupa te u svojim godišnjim izvještajima dugi niz godina izvještavala javnost te upozoravala institucije o potrebi daljnjih edukacija medicinskog osoblja, ali i samih osoba s pojedinom vrstom oštećenja. Slijepoća kao osjetilno oštećenje povezano sa dodatnim oštećenjem zdravlja-dijabetesom, bez primjerene potpore obitelji, okoline i struke izrazito loše djeluje na vlastito samopoimanje slijepih osoba i općenito njeno funkcioniranje u obitelji i društvu. Program i ciljevi navedeni u projektu Hrvatskog saveza slijepih obuhvaćaju sve aktere koji međusobnim djelovanjem utječu na funkcioniranje osobe s osjetilnim oštećenjem u društvu. U prvom je redu to osoba s invaliditetom, slijepa osoba sa dijabetesom koja mora biti informirana o oštećenju i mogućim komplikacijama, o prehrani, samokontroli bolesti, fizičkoj aktivnosti, mogućnostima rehabilitacije, uslugama psihosocijalne i psihološke podrške. Kao što preporučuje Odbor UN-a potrebno je provesti edukaciju zdravstvenih djelatnika, što bi u slučaju slijepih osoba s dijabetesom, konkretno značilo, kao što je navedeno u programu Hrvatskog saveza slijepih: „Informiranje sadašnjih i budućih zdravstvenih djelatnika o pristupu i specifičnim potrebama slijepih dijabetičara što znači da je potrebno održati niz stručnih edukacija o pristupu i specifičnim potrebama slijepih osoba s naglaskom na slijepih dijabetičare u zdravstvenim ustanovama te u srednjim medicinskim školama u ciljanim županijama, zatim niz stručnih edukacija o pristupu i specifičnim potrebama slijepih osoba s naglaskom na slijepih dijabetičare u primarnim zdravstvenim ustanovama i povezivanje s patronažnim službama u ciljanim županijama“. Svakako je pohvalna inicijativa osvještavanja javnosti putem tribina, a na temu stvaranja novog pristupa u liječenju i rehabilitaciji slijepih dijabetičara kojom prilikom će se obratiti pozornost na specifičnosti ove kronične nezarazne bolesti kao i komplikaciju dijabetesa- slijepoća te na važnost prevencije razvoja daljnjih komplikacija dijabetesa i odgovorniji pristup samih slijepih dijabetičara u tretiranju bolesti. Dugogodišnji kvalitetan rad Hrvatskog saveza slijepih s daljnjim konkretnim i ciljanim

aktivnostima koje su ovim projektom definirane kao i dosadašnje aktivnosti Hrvatskog saveza slijepih kojima se upozoravalo na kršenje ljudskih prava u institucijama i društvu svakako od posebnog interesa za područje cijele države te su u suglasju sa Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom o preporukama Odbora.

U svom radu na zaštiti, praćenju i promicanju prava osoba s invaliditetom u Hrvatskoj, pravobraniteljica je upoznata sa stručnošću rada **Udruge Ozana** i brojnim aktivnostima i socijalnim uslugama koje se pružaju osobama s invaliditetom, djeci s teškoćama u razvoju i njihovim obiteljima kroz programe koje Udruga provodi, a koje odlikuje raznolikost, kreativnost i inovativnost. Od svog osnutka 1991. godine Udruga prati potrebe osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju i odgovara na njih razvojem novih i inovativnih socijalnih usluga u zajednici. Ciljevi koje si je zacrtala Udruga te njezine dosadašnje aktivnosti na najbolji način doprinose ostvarenju međunarodno preuzetih obveza Republike Hrvatske na području zaštite prava i povećanja kvalitete života osoba s invaliditetom te smo dali podršku njihovom radu i preporuku da nadležni u okviru svojih mogućnosti poduzmu sve što je potrebno kako bi udruga nastavila provoditi svoje aktivnosti na dobrobit osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju.

Pravobraniteljica je uputila preporuku i dostavila svim Povjerenstvima za ravnopravnost spolova te drugim nadležnim tijelima primjerak **istraživanja „Majčinstvo i žene s invaliditetom“** kojega je udruga Roda provodila tijekom 2015. godine i 2016. godine u partnerstvu s Pravobraniteljicom za osobe s invaliditetom, Hrvatskim savezom slijepih i Zajednicom saveza osoba s invaliditetom Hrvatske. Dio istraživanja u obliku dubinskih intervjua nastao je u okviru projekta „Psihosocijalna podrška ženama s invaliditetom u reproduktivnoj dobi“ kojega je provodila udruga Roditelji u akciji – Roda u partnerstvu s Udrugom slijepih Zagreb i Savezom gluhih i nagluhih Grada Zagreba. Projekt se provodio od rujna 2015. godine do rujna 2016. godine uz financijsku podršku Ministarstva zdravlja Republike Hrvatske. U ovom istraživanju sudjelovalo je 120 žena s različitim vrstama fizičkih i senzornih oštećenja iz gotovo cijele Hrvatske, a cilj je bio istražiti u kojoj je mjeri Hrvatsko društvo poticajno i pruža podršku ženama s invaliditetom koje žele postati ili već jesu majke. U pogledu dostupne i sustavne podrške ali i neodgovorenih potreba majki s invaliditetom, rezultati istraživanja su uznemirujući i ukazuju na to da Hrvatska, iako potpisnica Konvencije Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom, ne prepoznaje ranjivost trudnica i majki s invaliditetom.

Intimne ispovijesti i životne priče majki s i invaliditetom na kraju istraživanja sumirane su u zaključke upućene cijelom društvu, a pogotovo donosiocima javnih politika i programa:

Više se nalazi u ovom izvješću u području Poštivanje doma i obitelji.

Pravobraniteljica je dala podršku **Hrvatskom savezu invalida rada** kao vanjski suradnik odnosno izvoditelj aktivnosti vezano uz projekt/program “informirani i uključeni za kvalitetniji život u trećoj dobi” u okviru *Poziva za prijavu programa i projekata usmjerenih smanjenju i prevenciji socijalne isključenosti te socijalnom uključivanju i integraciji u život zajednice socijalno osjetljivih skupina*. U okviru ovog projekta aktivnosti pravobraniteljice biti će zajednička suradnja u kreiranju javnih politika s udrugama civilnog društva, djelatnicima sustava zdravstvene i socijalne skrbi, institucijama i lokalnim/regionalnim tijelima vlasti te ukazati na nejednakost, stereotip i nedostatak pravnog pristupa koji sve više pogađa starije osobe od neprimjerenog tretmana, zanemarivanja i zlostavljanja. Također ćemo zajednički utjecati na kreiranje sustavnog rješavanja problema i time unaprijediti kvalitetu života starijih osoba.

Rad i zalaganje **Udruge roditelja u akciji-RODA** u promicanju trudnoće i roditeljstva od velike je važnosti za podizanje svijesti u društvu kao i temelj za poduzimanje konkretnih strateških i zakonodavnih aktivnosti. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je uputila preporuku Ministarstvu zdravlja te podržala projekt Udruge RODA kojemu je glavni cilj zaštita i unapređenje **reproduktivnog zdravlja** žena s invaliditetom. Svakako je u tom smislu potrebno educirati zdravstvene djelatnike koji neovisno o struci ipak nemaju dovoljno informacija na koji način pristupiti ženi s pojedinom vrstom invaliditeta. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom podržava i pohvaljuje rad Udruge na promicanju

i zaštiti temeljnih ljudskih prava roditelja s invaliditetom koji su višestruko diskriminirani i čija su prava dodatno ugrožena samo radi činjenice postojanja invaliditeta.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom pohvaljuje i podržava zalaganje i pokazanu inicijativu **Centra za mir, nenasilje i ljudska prava Osijek** vezano za rad na edukaciji i podizanju svijesti o ranom otkrivanju i liječenju ginekoloških tumora. Kao što je uvodno naznačeno, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom, podržava pokazanu inicijativu i zalaganje za opisanu problematiku.

Pravobraniteljica je dala preporuku i podržala **Udrugu roditelja u akciji-RODA** u promicanju trudnoće, roditeljstva i djetinjstva od velike je važnosti za podizanje svijesti u društvu kao i temelj za poduzimanje konkretnih strateških i zakonodavnih aktivnosti. Prostor u kojem Udruga provodi svoje aktivnosti bio je neprimjeren i nije odgovarao trenutnim potrebama Udruge, planu organizacijskog razvoja i Strateškom planu. Edukacije i radionice s trudnicama, roditeljima i djecom provodile su se u prostoru koje Udruga ima na raspolaganju (44 m²) na adresi Čanićeva 14, Zagreb. Isti prostor služio je i za skupljanje humanitarne pomoći, radne sastanke, kao arhiva, ali i skladište. S obzirom na povećani opseg aktivnosti Udruge s tendencijom daljnjeg širenja, dosadašnji prostor više nikako nije mogao zadovoljiti potrebe Udruge. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom podržala je Udrugu RODA u nastojanju da dobije prostor koji bi u potpunosti zadovoljio organizacijske potrebe Udruge. Ujedno, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom, je dala preporuku Gradu Zagrebu da uvažavajući dosadašnji dugogodišnji uspješan rad Udruge u promicanju i zaštiti temeljnih ljudskih prava roditelja i djece, razmotri i uvaži prijavu Udruge na javni natječaj za dodjelu prostora. Preporuka je prihvaćena.

Pravobraniteljica je dala pismo podrške aktivnostima **socijalne zadruge Kameleon** koja pokreće proizvodnju, pripremu i prodaju jela koje će pripremati osobe s invaliditetom. Smatramo da je rad Zadruga ovim aktivnostima edukativne namjene postigao jedinstvenost i originalnost, a time je i potreban, budući da pridonosi ne samo stjecanju znanja i vještina u svrhu profesionalnog osposobljavanja djece s teškoćama u razvoju već i podizanju kvalitete života osoba s invaliditetom. Primarni zadatak kroz aktivnosti je osigurati edukaciju, zatim povećati mogućnost zapošljavanja osoba s invaliditetom, a prodajom iz gastro vozila udruge **UNUO** promovirati sposobnosti i mogućnosti osoba s invaliditetom, obogatiti turističku ponudu grada Zagreba te utjecati na podizanje svijesti i uklanjanje predrasuda posjetioca odnosno kušača uradaka. Preporuka je djelomično prihvaćena.

Zahvaljujući angažmanu udruge „Svijet tišine“ te drugim ključnim dionicima, Hrvatska je odabrana kao zemlja domaćin Svjetskog kongresa socijalnog turizma koji je održan u listopadu 2016. u organizaciji International Social Tourism Organization (ISTO), te **udruge za kulturu osoba oštećena sluha Hrvatske „Svijet tišine“** kao lokalnog organizatora preko kojeg je Hrvatska dobila kandidaturu za održavanje predstojećeg kongresa, a uz podršku Ministarstva turizma, Ministarstva socijalne politike i mladih, Ministarstva zdravlja, Instituta za turizam i niza drugih važnih institucija. Pravobraniteljica je prije održavanja Kongresa uputila desetke preporuka - Ministarstvu zdravstva, turizma, socijalne politike i mladih, Institutu za turizam te Gradu Zagrebu kao i drugim mogućim izvorima financiranja kako bi se navedeni Kongres održao. Preporuke su prihvaćene – Kongres je održan.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom podržala je **Udrugu za promicanje kvalitetnog obrazovanjamladih s invaliditetom ZAMISLI**, te aktivno sudjelovala tijekom provedbe projekta „Podrška studentima s invaliditetom“ koji je financiran sredstvima programa Europske unije Erasmus+. *Više možete pogledati u izvješću u području Visokoškolsko obrazovanje.*

Razne aktivnosti u suradnji s organizacijama civilnog društva:

17. i 18. listopada 2016. održan je 21. hrvatski simpozij osoba s invaliditetom s međunarodnim sudjelovanjem o temi **Konvencija UN o pravima OSI – primjena i monitoring**, u Hotelu Holiday, u organizaciji Zajednice saveza osoba s invaliditetom Hrvatske – SOIH. Na skupu je savjetnica pravobraniteljice održala predavanje na temu „**Razumna prilagodba – preduvjet ravnopravnosti osoba s invaliditetom**“.

02. prosinca 2016. Udruga za samozastupanje organizirala je 6. konferenciju na temu **Čija je moja**

imovina? Na konferenciji su sudjelovali samozastupnici iz 15 udruga i grupa samozastupnika koje djeluju na lokalnoj razini širom Hrvatske. Također su sudjelovali i samozastupnici iz 6 ustanova socijalne skrbi koje se bave pružanjem usluga i skrbi osobama s invaliditetom, kao i brojni stručnjaci, predstavnici akademske zajednice i civilnog društva. Tom prilikom pravobraniteljica je pohvalila rad Udruge te naglasila važnost implementacije i poštivanja prava sukladno čl. 12 Jednakost pred zakonom te čl. 19 Neovisno življenje i uključenost u zajednicu Konvencije o pravima osoba s invaliditetom. U panelu *Skrbnništvo i zaštita imovine osobe pod skrbništvom* ispred Ureda pravobraniteljice izlagala je savjetnica pravobraniteljice.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom zajedno sa suradnicama, prilikom dvodnevnog boravka u Splitu, susrela se sa **udrugama osoba s invaliditetom na području Splitsko dalmatinske županije**. U dvosatnom sastanku pravobraniteljica je održala predavanje o aktivnostima Ureda na području promicanja i zaštite osoba s invaliditetom. Aktivnosti su se odnosile na predstavljanje rada na predlaganju zakonskih prijedloga i to na području socijalne skrbi, zdravstva, mirovinskog osiguranja, zapošljavanja, cestovnog prometa zatim održavanja seminara, edukacija i skupova. U daljnjoj raspravi predstavnici udruga su posebnu zabrinutost iskazivali vezano za područje prometa i prava na znak pristupačnosti, te nepropisno parkiranje. Upućivana su pitanja i prijedlozi za izmjene i dopune zakonodavstva, a posebno donošenja nove Nacionalne strategije. U isto vrijeme, savjetnice pravobraniteljice održale su individualna savjetovanja u konkretnim situacijama, vezano uz područja zapošljavanja i socijalne skrbi.

Hrvatski savez udruga invalida rada (HSUIR) organizirao je okrugli stol povodom Međunarodnog dana osoba s invaliditetom. Cilj okruglog stola bio je približiti udrugama invalida rada i ostalim osobama s invaliditetom planove i programe rada: saborske zastupnice Ljubice Lukačić, Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom i Zavoda za unapređivanje zdravlja na radu. Predsjednik Hrvatskog saveza udruga invalida rada Josip Petrač pozdravio je u ime HSUIR-a sve nazočne, te istaknuo da je trenutno u Hrvatskoj 115.000 invalida rada. Ispred Ureda pravobraniteljice na okruglom stolu je sudjelovao savjetnik pravobraniteljice.

Invalidi rada u okviru saveza i svojih udruga aktivno promiču svoje interese nastojeći u suradnji s nadležnim institucijama riješiti mnoga pitanja, a između ostalog i zakonski regulirati rad udruga od posebnog društvenog interesa i sustavno financiranje njihovih programa.

Savjetnik pravobraniteljice za osobe s invaliditetom istaknuo je važnost suradnje Ureda sa savezima i udrugama te upoznao sve nazočne ukratko sa najvažnijim aktivnostima Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom kroz 2016. godinu koji se ogledao između ostalog i u davanju mišljenja kao i u predlaganju izmjena i dopuna raznih propisa. Zalaganje Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom i nadalje će biti osnaživanje osoba s invaliditetom kako bi mogle živjeti neovisno i pridonositi društvu socijalno i ekonomski isplativo, a one koje su u invalidskoj mirovini živjeti dostojanstveno, u čemu nam je važna suradnja sa svim udrugama i savezima jer jedino zajedno svi skupa možemo učiniti jedan korak više.

Više možete pogledati u ovom izvješću po područjima.

3.20. SUDJELOVANJE U KULTURNOM ŽIVOTU, REKREACIJI, RAZONODI I SPORTU

U zaključnim zapažanjima i preporukama UN Odbor za prava osoba s invaliditetom nakon rasprave o Inicijalnom izvješću RH o primjeni Konvencije o pravima osoba s invaliditetom u području „Sudjelovanje u kulturnom životu, rekreaciji, razonodi i sportu“ (čl. 30.) naveo je sljedeće:

47. Odbor je zabrinut zbog slabog sudjelovanja osoba s invaliditetom u kulturnom životu. Nadalje je zabrinut zbog toga što Hrvatska još uvijek nije potvrdila Ugovor iz Marakeša za olakšavanje pristupa objavljenim djelima slijepim, slabovidnim i osobama koje se iz nekog drugog razloga ne mogu služiti standardnim tiskom.

48. Odbor preporuča državi potpisnici da poduzme odgovarajuće korake kako bi osigurala pristupačnost glavnim kulturnim objektima i poduzme odgovarajuće mjere poput umjetničkih festivala osoba s invaliditetom kako bi osobama s invaliditetom dala priliku da razvijaju i koriste svoj

kreativni, umjetnički i intelektualni potencijal. Preporuča se da država potpisnica potvrdi Ugovor iz Marakeša.

Sudjelovanje djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom u sportskim, kulturnim i drugim stvaralačkim aktivnostima ima izuzetan značaj za kvalitetu njihovog življenja. Iako su osobama bez invaliditeta navedene aktivnosti dio svakodnevnice, kod osoba sa invaliditetom one znače zdravlje, rehabilitaciju, veće samopouzdanje, socijalizaciju i često jedini način da se neko dijete ili osoba izvuče iz depresivne i izolirane okoline.

3.20.1. KULTURA

Unatoč pomacima, sudjelovanje u kulturnim događanjima za osobe s invaliditetom izrazito je otežano zbog različitih prepreka, prvenstveno neprilagođenosti prostora u kojima se održavaju različite radionice, predstave, i druge aktivnosti u kulturi, te izostanka potpora (prijevoz, asistencija, pratnja i sl.).

Pravo osoba s invaliditetom da kao pojedinci budu u potpunosti uključeni u društvo ovisi o tome mogu li sudjelovati u kulturnim aktivnostima u svojoj sredini kao i osobe bez invaliditeta. Potrebno je uvažavanje i međusobna suradnja da bi se mogućnosti i kvaliteta života osoba s invaliditetom usmjerila kroz pristup i sudjelovanje u umjetnosti i društvenom životu. Ovdje bi se trebao također upotrijebiti koncept razumne prilagodbe posebno kada govorimo o pristupačnosti kulturnim i povijesnim spomenicima, tj. starim objektima.

*„...na otoku i gradu Korčuli..., ne znam tko je manje zainteresiran za prilagodbu kretanju invalida, JLS ili investitori koji ulažu u gradnju novih objekata. Za sada ni jedan objekt u gradu Korčuli nije dovoljno prilagođen... Međutim, ono zbog čega turisti dolaze u grad su stara gradska jezgra, plaže, stare crkve, muzeji. Ništa od toga, uključujući i Centar za kulturu Korčula (u kojemu se priredbe događaju i ljeti, a zimi redovito), kao i gradsku knjižnicu Ivan Vidali, nije ni minimalno prilagođeno kretanju invalidnih osoba... **Nadležni za rješavanje ovog i drugih sličnih problema opravdavaju se nemogućnošću interveniranja u prostor zbog protivljenja konzervatora. Sve u svemu pomaci su mali, a nade polažemo u sredstva europskih fondova. No, kako bi se sredstva zaista i zatražila i uradili se kvalitetni projekti, JLS -u je potreban poticaj...**“*

Pravobraniteljica je zaprimila pritužbe osoba s invaliditetom glede pristupačnosti kazališta. U nastavku je primjer prostora ZGK Komedija. Naime, stranke navode *„...kazalište Komedija uređeno je tako da je nedostupno svim osobama s poteškoćama u kretanju, a pogotovo ljudima u kolicima ili na štakama. Nije arhitekt tako zamislio već je uprava kazališta zatvorila glavni ulaz pa se u gledalište penje da bi se poslije spuštalo. Da bi bilo u stilu komedije postoji i WC za invalide“...*

Prema odgovoru iz 2014. godine na upitnik koji smo poslali svim kazalištima, a vezano uz pristupačnost, ZGK Komedija je navela da je u potpunosti nepristupačna. Iz odgovora posebno zabrinjava činjenica da nije navedeno što se planira poduzeti da se stanje unaprijedi. Pozivajući se na članak 30. Konvencije SUDJELOVANJE U KULTURNOM ŽIVOTU, REKREACIJI, RAZONODI I ŠPORTU, postojeće propise u RH u području pristupačnosti te odgovor našem Uredu iz 2014. godine uputili smo preporuku i zatražili očitovanje o poduzetim aktivnostima. Naime, upoznati smo da se u ZGK Komedija može ući kroz bočni prolaz odnosno kroz izlazna vrata za gledaoce, međutim na samom ulazu nema jasno vidljive oznake da je to moguće, niti osoba s invaliditetom može doći do kontakt osobe (jer postoje stepenice) ili blagajne kako bi samostalno obavila kupovinu karata ili zatražila informaciju (ako je u prolazu). Posebno to navodimo i zbog napomene s vaše internet stranice koja glasi: *„Napomena: gore navedeni popusti za pojedince mogu se ostvariti isključivo na blagajni. Pri kupnji internetom plaća se puna cijena ulaznica.“* Nakon požurnice zaprimljen je odgovor u kojem Kazalište navodi: *„... Postavljene su jasno vidljive oznake za osobe s invaliditetom; Bočni ulaz je proširen te prilagođen za osobe s invaliditetom; Zaposlenici na porti upoznati su s potrebama osoba s invaliditetom te sukladno tome stoje im na raspolaganju, kao i biljeteri na predstavi. Pitanje sanitarnog čvora nije riješeno, te je Kazalište Komedija o istome obavijestilo svoga osnivača Grad Zagreb. Napominjemo da je zgrada Kazališta Komedija, na adresi Kaptol 9, Zagreb u vlasništvu Franjevačkog samostana te je u procesu povrata istom. Zagrebačko*

gradsko kazalište „Komedija“ suglasno je s Vašim prijedlogom da se kroz sredstva iz Fondova EU osmisli projekt te ćemo u tom smjeru stupiti u kontakt s navedenim institucijama.“

Navedeni primjeri nisu jedini – pristupačnost kulturnih ustanova obrađivali smo u više navrata tijekom proteklih godina, međutim pomaci su minimalni.

Tijekom 2016. godine uputili smo preporuku **Ministarstvu kulture** te smo između ostalog naveli sljedeće: „... Člancima 5., 16., 17., 18., 34., 35. i 44. Pravilnika o osiguravanju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti, propisani su uvjeti pristupačnosti koje moraju ispuniti građevine javne i poslovne namjene, a u koje građevine spadaju i građevine **kulturne namjene** (čl. 5. st. 8. Pravilnika). U Pravilniku o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti posebno ističemo i čl. 44. (Obvezna primjene elemenata pristupačnosti): „Građevine javne i poslovne namjene moraju se projektirati i biti izvedene tako da, ovisno o svojoj namjeni, sadrže elemente pristupačnosti iz slijedećih članaka ovoga Pravilnika: ...

8. građevine kulturne namjene: sveučilišna knjižnica iz članaka: 16., 17., 18., 32., 34. i 35.; knjižnica iz članka 16. i 32.; kulturni centar iz članaka: 16., 17., 18., 34. i 35.; kongresni centar iz članaka: 16., 17., 18., 27., 33., 34. i 35.; muzej, galerija, izložbeni prostor površine 300 m² i više iz članaka: 16., 17., 18., 32. i 34.; kino, kazalište i koncertna dvorana, sa 100 i više mjesta u gledalištu iz članaka: 16., 17., 18., 27., 33. i 34.

S obzirom na sve gore navedeno, upućujemo Vam preporuku da, sukladno odredbama navedenih pravnih propisa, osigurate pristupačnost osobama s invaliditetom koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica kao i osobama smanjene pokretljivosti prostorima kulturne namjene odnosno te predložimo da:

- provedete istraživanje o pristupačnosti objekata kulturne namjene odnosno koji su prostori pristupačni, djelomično pristupačni i nepristupačni radi utvrđivanja prioriteta
- temeljem prikupljenih podataka donesete plan potrebnih preinaka za osiguravanje pristupačnosti s rokovima i potrebnim sredstvima (te u slučaju da sredstva nisu dostupna putem državnog proračuna, postoji mogućnost prijave projekta na natječaj EU putem ESF ili nekih drugih dostupnih izvora financiranja). Smatramo potrebnim utvrditi prioritete u suradnji sa savezima i udrugama osoba s invaliditetom kako bi život osoba s invaliditetom učinili dostojnim i ravnopravnim bez diskriminacije. Također, molimo da nas izvijestite o aktivnostima koje ste proveli u 2015. te provodite u 2016., a tiču se kulturnih sadržaja – financiranja projekata vezano uz sudjelovanje umjetnika s invaliditetom, pristupa kao i sve podatke za koje smatrate da su od značaja za poboljšanje dostupnosti usluga osobama s invaliditetom u području kulture.“ Do kraja izvještajnog razdoblja nismo zaprimili odgovor.

Stoga **preporučujemo** jedinicama lokalne i regionalne samouprave, ministarstvu kulture te kulturnim ustanovama da kulturne sadržaje učine dostupnim svim građanima.

Sudjelovanje na događanjima

Na trgu Bana Jelačića kroz tri dana tijekom svibnja 2016., održan je **Festival jednakih mogućnosti** u organizaciji Društva tjelesnih invalida, Zagreb. Festival se sastojao od glazbeno-scenskog, likovnog, filmskog, edukacijsko-rekreacijskog i sportskog programa. Na festivalu je nastupilo više od 900 izvođača iz zemlje i inozemstva, od kojih 600 osoba s invaliditetom, a u organizacijskom timu je radilo oko 20 stručnjaka i 130 ciljanih volontera – studenata s petnaestak fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. 15. godinu zaredom Festival je imalo priliku promatrati značajan broj građana te upoznati se sa vrijednostima, vještinama i sposobnostima osoba s invaliditetom različite dobi i različitih oštećenja. Svrha festivala bila je predstavljanje stvaralačkih mogućnosti izvođača programa, šireći poruku da i osobe s invaliditetom trebaju uživati ista prava i obveze poput drugih građana.

Hrvatski savez gluhoslijepih osoba Dodir i umjetnici uključeni u likovne radionice Pučkog otvorenog učilišta „Klub 17“ predstavili su 06. rujna 2016. godine u Arheološkom muzeju u Zagrebu **izložbu taktilno-mirisnih slika pod nazivom „Zajedno“**. Slike su poklon Kluba 17 Savezu Dodir, nevladinoj i neprofitnoj organizaciji koja promiče interese gluhoslijepih osoba u Hrvatskoj. Slijepe i slabovidne osobe lišene osjetila vida, razvile su opip pomoću kojeg mogu predočiti lik ili površinu. Članovi Kluba 17 prilikom izrade slika koristili su razne materijale (konopac, gumb, listovi, školjke, spužve, kartoni,

debeli namazi) kako bi površina slike bila neujednačena, na dodir različita, te su uz pomoć mirisa pokušali osmisлити djela koja će gluhoslijepe osobe prepoznati uz pomoć opipa i mirisa.

Otvaranju izložbe prisustvovala je savjetnica pravobraniteljice.

Pravobraniteljica za djecu u suradnji sa učenicima Škole za primijenjenu umjetnost u Rijeci predstavila je u Maloj kući dječjih prava izložbu pod nazivom: **“Poznajem i poštujem dječja prava”**. Na izložbi su predstavljeni radovi učenika koji su na svoj način i vlastitim odabirom tema i likovnih tehnika ispričali priču o Konvenciji o pravima djeteta. Izložba je organizirana povodom Međunarodnog dana prava djeteta. Cilj suradnje je bio približiti djeci i mladima značenje načela Konvencije, predstaviti im ulogu pravobraniteljice za djecu kao i rad njezine mreže mladih savjetnika te izraditi kalendar za 2017. godinu. Ispred Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom otvorenju izložbe prisustvovala je savjetnica pravobraniteljice.

Povodom Međunarodnog dana ljudskih prava te **obilježavanja 10 godina Konvencije o pravima osoba s invaliditetom**, Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom u suradnji s Centrima za odgoj i obrazovanje – Dubrava, Slava Raškaj, Vinko Bek i Zagreb organizirala je **izložbu radova učenika s teškoćama, polaznika Centara**. U uvodnom djelu, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom istaknula je važnost primjene Konvencije o pravima osoba s invaliditetom u svakodnevnom životu. Ratificiranjem Konvencije RH je prihvatila stajalište da sudjelovanje osoba s invaliditetom u društvu nije ograničeno ili onemogućeno zbog oštećenja koje osoba ima, nego zbog različitih prepreka. Ovom izložbom radova učenika s invaliditetom upravo smo željeli potaknuti njih same na promišljanja što za njih predstavlja Konvencija, kako oni vide svoja prava te da svojim vještinama i kompetencijama kroz radove i kulturno umjetnički program izraze svoje stavove i razmišljanja. Radovi su izloženi u prostorima Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, Savska cesta 41/3, Zagreb.

Na izložbi i u programu sudjelovali su predstavnici Centara, učenici i voditelji: Centra za odgoj i obrazovanje Dubrava, Centra „Slava Raškaj“, Zagreb, Centra za odgoj i obrazovanje Vinko Bek te Centra za odgoj i obrazovanje Zagreb, Zagorska.

3.20.2. SPORT

U 2016. godini pravobraniteljica je sudjelovala na događanjima u području sportskih aktivnosti. Također je i organizirala sastanke s predstavnicima Hrvatskog paraolimpijskog odbora, posebno se to odnosilo na razdoblje prije početka Paraolimpijskih igara u Rio de Janeiru.

Ured je prije početka igara uputio HRTu preporuku naglasivši između ostalog sljedeće: „ ... Svjesni značaja javne televizije i svih pozitivnih utjecaja koje ima na građanstvo, podsjećamo da obveze praćenja proizlaze i iz definicije sadržaja i funkcija javnih usluga sadržanih u članku 9. Zakona o hrvatskoj radioteleviziji (Narodne novine, br. 137/10, 76/12) kao i programskim načelima i obvezama sadržanim u članku 5., st. 2 istog Zakona. Sukladno navedenom preporučujemo da tijekom nadolazećih Paraolimpijskih igara javna televizija ima jednak tretman kao i prema sportašima bez invaliditeta (kada se prate Olimpijske igre – od otvaranja igara, praćenja natjecanja i dr.) te da se osigura primjeren broj novinara sa terena kao i iz zemlje. Također preporučujemo da prijenosi budu u dnevnim i večernjim terminima, a ne noćnim, kako bi što više djece i odraslih osoba pratilo natjecanja i događanja te upoznavanjem mogućnosti, sposobnosti i vještina osoba s invaliditetom mijenjalo svoje stavove i uklanjalo predrasude te na taj način utjecalo na veću jednakost i uključivanje djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom u zajednicu.“

Nakon što je HRT u svom očitovanju djelomično prihvatio preporuku, ponovno smo uputili sljedeću gdje između ostalog navodimo: „ ... Unatoč Vašem pojašnjenju i informacijama o aktivnostima praćenja koje planirate osigurati na sportskim događanjima tijekom igara, a s obzirom na dosadašnje iskustvo izražavamo bojazan i nezadovoljstvo predloženim. Kao što ste naveli, HRT ima obvezu poštovati nacionalno zakonodavstvo, ali ne samo nacionalno već i međunarodne dokumente što odlukom, da će samo jedan novinar sa snimateljem pratiti i prenositi s terena niz događanja čini nam se zapravo diskriminirajućom u odnosu na praćenje sportaša bez invaliditeta. Svjesni općeg financijskog stanja države pa tako i proračuna javnog medijskog servisa, smatramo da odluke o praćenju i prijenosu sa iznimno važnih sportskih događanja ne bi smjele ići na uštrb osoba s invaliditetom. Stoga predlažemo

da se razmotri mogućnost osiguravanja većeg broja novinara i snimatelja sa terena te prijenosa u dnevnim i večernjim terminima kompletnih sportskih događanja, a ne samo sažetaka, kako bi što više djece i odraslih osoba imalo priliku pratiti natjecanja te uživati u uspjesima naših sportaša s invaliditetom. Republika Hrvatska ima 17 predstavnika na 15. Paraolimpijskim igrama i smatramo da svi oni zaslužuju da naši građani upoznaju njihov talent i vještine, ne samo u specijalnoj emisiji prije početka igara već upravo tijekom događanja, na što trebamo biti ponosni.“ Nakon što je započela paraolimpijada, već prvi dan smo uočili propuste te smo ponovo uputili HRT preporuku: „Unatoč pravodobno upućenoj preporuci koju smo Vam uputili 8. srpnja ove godine i upozorenjima na propuste HRT-a u prenošenju prethodnih paraolimpijskih igara te Vašem odgovoru kojim jamčite da će HRT kao javni servis svih građana pratiti hrvatske sportaše s invaliditetom – to se nije dogodilo prvog dana prijenosa natjecanja, premda je prijenos otvaranja paraolimpijskih igara dao nadu da će sada biti drugačije. Polazeći od uloge i značenja Hrvatske radiotelevizije u promicanju jednakosti i ravnopravnosti za sve građane, nije dopustiv selektivan pristup u prijenosu natjecanja sportaša s invaliditetom što ih je stavilo u neravnopravan položaj u odnosu na sportaše bez invaliditetom na nedavno završenim olimpijskim igrama. To potvrđuje i odluka da se otkupi samo generalna trasa čime se nije omogućilo hrvatskoj javnosti da prati prikaz cjelovitih natjecanja svih naših paraolimpijaca poštujući načelo jednakosti. Upozoravamo da ovakvo selektivno postupanje odražava neprihvatljive stavove s elementima diskriminacije. Vjerujući da je brončana medalja paraolimpijca Velimira Šandora prvog dana natjecanja prva u nizu uspjeha koji smo zavrijedili vidjeti i doživjeti kroz sva bacanja, imate priliku narednih dana do kraja ove Paraolimpijade omogućiti da kroz cjelovite prijenose natjecanja u kojima sudjeluju svi naši paraolimpijci dijelimo s njima nade, bodrimo ih i veselimo se njihovim uspjesima.“ Preporuka je u konačnici uvažena.

Na **XV. Paraolimpijskim igrama u Rio de Janeiru**, koje su održane od 07. do 18.09.2016. nastupilo je 19 hrvatskih paraolimpijaca u 5 disciplina: atletika, plivanje, stolni tenis, streljaštvo i judo. Paraolimpijske igre su drugi najveći sportski događaj na svijetu nakon Olimpijskih igara. Na Paraolimpijskim igrama u Rio de Janeiru nastupilo je 4.000 sportaša iz 170 zemalja svijeta. Šest paraolimpijki/aca iz Hrvatske osvojili su dvije zlatne medalje - Sandra Paović i Mikela Ristoski, 2 srebrne medalje - Zoran Talić i ženska stolnoteniska ekipa - Anđela Mužinić i Helena Dretar Karić te 1 brončanu medalju - Velimir Šandor. Čestitamo svim natjecateljima koji svojim sposobnostima i vještinama mijenjaju stavove i uklanjaju predrasude u društvu, a posebno čestitamo dobitnicima medalja. Svima želimo puno zdravlja, dobrih rezultata te uspjeha na osobnom i poslovnom planu. Uz mnogobrojne nazočne, na konferenciji i dočeku prisustvovala je zamjenica pravobraniteljice za osobe s invaliditetom.

29. kolovoza je u Zagrebu održana premijera dokumentarnog filma o **Mihovilu Španji**, sportašu paraolimpijcu koji je s 26 medalja najtrofejniji hrvatski sportaš od neovisnosti. **Skrivena strana medalja** prikazuje život Mihovila Španje kroz sport i sve ono što sportski uspjeh sa sobom nosi. Film ujedno podsjeća društvo na život mladih, na ulogu roditelja i obitelji u odgoju djece sportaša, kako onih s invaliditetom, tako i onih koji nemaju fizičkih prepreka i teškoća. Producentica i redateljica filma je Antonia Dubravka Carneud, a na scenariju je uz nju surađivao Mihovil Španja. Premijeri filma nazočila je zamjenica pravobraniteljice.

3.21. MEĐUNARODNA SURADNJA

Kao i u prethodnim izvještajnim razdobljima, razmjena međunarodnih iskustava realizirala se kroz sudjelovanje predstavnika Ureda pravobraniteljice na skupovima i edukacijama gdje su troškove sudjelovanja snosili organizatori kao što je sudjelovanje na Radnom forumu o provedbi Konvencije o osobama s invaliditetom u Europskoj uniji organizaciji Europske komisije, seminar o Pristupačnosti i razumnoj prilagodbi u organizaciji mreže Equinet i 16. neformalni seminar o ljudskim pravima osoba s invaliditetom Azijsko-europske zaklade.

U svrhu prenošenja međunarodnih iskustava i dobre prakse pravobraniteljica je nastavila suradnju s Europskom mrežom za neovisno življenje i Organizacijom za sigurnost i suradnju – Ured za demokratske institucije i ljudska prava na organizaciji seminara o zločinu iz mržnje nad osobama s

invaliditetom za predstavnike državnog odvjetništva i policije. Savjetnici pravobraniteljice bili su aktivni u Europskoj mreži tijela za jednakost EQUINET čiji je punopravni član Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom kao i u radnoj grupi za Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom pri Europskoj mreži nezavisnih tijela za ljudska prava ENNHRI.

Upiti međunarodnih organizacija i tijela pravobraniteljici za osobe s invaliditetom

Pri Radnoj skupini za KPOSI Europske mreže nezavisnih tijela za ljudska prava (ENNHRI) provodi se istraživanje o provedbi članka 12 Konvencije. U sklopu istraživanja proveden je upitnik među svim tijelima o trenutnoj situaciji u svakoj pojedinoj zemlji. O situaciji o Hrvatskoj podatke je dostavio Ured POSI.

Organizacija ENIL pripremila je anketni upitnik kojim su željele prikupiti primjere dobre prakse u suzbijanju zločina iz mržnje prema osobama s invaliditetom. Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom ispunio je upitnik s informacijama o mjerama poduzetim u Hrvatskoj kao i aktivnostima koje po tom pitanju poduzima Ured.

ENIL je također zamolio kontakte udruga osoba s invaliditetom u svrhu organizacije treninga peer podrške. Željeli su uputiti poziv mladima s invaliditetom koji bi bili zainteresirani sudjelovati na treningu na kojem će steći vještine pružanja peer podrške i osnažiti se za promicanje peer podrške u svojim zemljama.

Agencija za temeljna prava EU-a (FRA) je preko ENNHRI zatražila informacije od nacionalnih institucija za ljudska prava o tome kako se provodi čl. 33, stav.2 KPOSI. Zatražene su sljedeće informacije: o pravnoj osnovi, ljudskim potencijalima i financijskim sredstvima, sastavu okvira za praćenje, uključivanju udruga osoba s invaliditetom, organizaciji zadataka, koordinaciji i suradnji (kako se donose odluke unutar okvira, imaju li svi članovi jednaka glasačka prava, ima li tijelo funkciju redovitog izvještavanja, kako se koordinira vanjska komunikacija).

FRA je također provodio savjetovanje vezano uz novi programski fokus za 2018. godine u sklopu kojeg je Ured POSI također dao svoje mišljenja s osvrtom na to koliko su predviđene aktivnosti relevantne za naš rad, daju li dodanu vrijednost te koje bi još aktivnosti bilo dobro provesti.

Organizacija MDAC zamolila je informaciju o odredbama Obiteljskog zakona vezanim uz skrbništvo i je li novim zakonom predviđeno uvođenje odlučivanja uz podršku.

Iz Centra za podršku osobama s mentalnim teškoćama, Zeld iz Latvije (www.zelda.org.lv/en) zatražili su informaciju o odredbama novog Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama: nužnost da sudac posjeti osobu koja je prisilno smještena.

Istraživačica u istraživanju o medijskom pluralizmu u zemljama članicama EU kojeg je provodio European University Institute iz Firence kontaktirala je Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom tražeći informacije o ocjeni stanja zastupljenosti osoba s invaliditetom u medijima, posebice u javnom medijskom servisu u Hrvatskoj (Hrvatskoj televiziji i Hrvatskom radiju). Pitanja su bila: Kako ocjenjujete politiku pristupa medijskim sadržajima od strane osoba s invaliditetom u vašoj zemlji? Postoji li opće politika uključivanja osoba s invaliditetom u javni medijski servis? Kako ocjenjujete podršku dostupnu osobama s oštećenjima sluha u audiovizualnim medijima?

Pravobraniteljici su se obratile studentice iz Italije tražeći mišljenje o procesu deinstitucionalizacije za potrebe pisanja svog diplomskog rada.

Skupovi u suorganizaciji s međunarodnim organizacijama

Nastavljena je suradnja s Europskom mrežom za neovisno življenje (European Network for Independent Living) i Uredom za demokratske institucije i ljudska prava na podizanju razinu svijesti o kaznenim djelima motiviranim predrasudama prema osobama s invaliditetom (zločin iz mržnje). U suorganizaciji s tim dvjema organizacijama održan je dvodnevni seminar o zločinu iz mržnje prema osobama s invaliditetom za policijske službenike i državno odvjetništvo.

Savjetnica pravobraniteljice je govorila o hrvatskim iskustvima u podizanju svijesti o o zločinu iz mržnje prema osobama s invaliditetom na skupu koji je u organizaciji ENIL-a 29. studenog 2016. godine okupio predstavnike europskih institucija (udruge osoba s invaliditetom, Europske komisije i Europskog parlamenta), a održala je i izlaganje o kaznenim djelima motiviranim predrasudama prema osobama s invaliditetom na edukaciji za više policijske službenike iz zemalja EU-a u organizaciji hrvatskog tima Agencije Europske unije za osposobljavanje u području izvršavanja zakonodavstva (CEPOL). Partneri hrvatskom timu bile su organizacije iz Velike Britanije, Poljske i Litve te agencije FRA i ODIHR/OSCE.

Aktivnosti u sklopu članstva u Equinetu

Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom postao je u rujnu 2015. godine punopravni član Europske mreže tijela za jednakost- Equinet. Članstvo u Mreži obuhvaća brojne aktivnosti usmjerene na izgradnju kapaciteta njezinih članica kroz međusobnu razmjenu iskustava. Rad u Mreži odvija se kroz radne grupe, seminare, klustere i prikupljanja informacija o radu i načinu rješavanja slučajeva diskriminacije. Jednom godišnje održava se i godišnja skupština na kojoj se sumiraju postignuća i dogovora plan rada za sljedeću godinu. Savjetnica pravobraniteljice sudjelovala je na sastanku radne grupe o antidiskriminacijskom zakonodavstvu a dvije savjetnice sudjelovale su na seminaru o razumnoj prilagodbi i pristupačnosti. Predstavnica Ureda POSI sudjelovala je i na godišnjoj skupštini Equineta. Ured POSI dao je doprinos u anketi koji je proveo Equinet o načinu na koji tijela za jednakost koriste društvene medije, a pripremili smo i profil Ureda POSI za objavu na mrežnim stranicama Equineta u sklopu internetskog imenika tijela za jednakost u Europi.

Na Godišnjoj skupštini Equineta održanoj u Bruxellesu 29. i 30. rujna je kao punopravna članica Europske mreže tijela za jednakost sudjelovala je institucija Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom. Na Skupštini su uz predstavnike Equineta govorili i predstavnici Agencije EU-a za temeljna prava, Europske komisije, Europskog parlamenta, Mreže nezavisnih institucija za ljudska prava i Europske komisije protiv rasizma i netolerancije Vijeća Europe.

Uz Skupštinu je održan i sastanak s donatorima koji sudjeluju u financiranju u sklopu Norveškog i granta Europskog gospodarskog područja. U sljedećem programskom razdoblju unutar kojeg trenutno pregovaraju s vladama zemalja koje se mogu natjecati za sredstva posebno je istaknuto osnaživanje tijela za jednakost. Norveška, Island i Liechtenstein su u uskoj suradnji s predstavnicima EU-a osigurali 2.8 milijardi eura za potporu 15 manje razvijenih članica EU-a. Za ta sredstva mogu aplicirati Poljska, Rumunjska, Mađarska, Bugarska, Češka, Litva, Grčka, Slovačka, Hrvatska, Portugal, Latvija, Estonija, Slovenija, Cipar i Malta. Hrvatska je u ovom programu od 2014. godine, i do sada je iskoristila 103.4 milijuna eura čime je po iznosu povučenih sredstava na 9.-om mjestu od 15 zemalja koje imaju pravo na apliciranje. Na prvom mjestu je Poljska s povučenih skoro milijardu eura (808.3 milijuna eura). Donatori su željeli upoznati predstavnike tijela za jednakost s mogućnostima koje se otvaraju u sklopu tog granta. Na sastanku su se razmijenila mišljenja o prioritetima i programima koji će se financirati u periodu do 2021. godine te o najboljim načinima apliciranja za raspoloživa sredstva.

Naglasak rada na Godišnjoj skupštini bio je na predstavljanju standarda za djelovanje tijela za jednakost s naglaskom na njihovo jačanje, proširenje njihovih ovlasti, veće i stabilnije proračune unutar nacionalnih država u kojima tijela djeluju, razvijanje jamstava a postizanje potpune neovisnosti i osiguranje veće učinkovitosti rada.

Na Skupštini se glasalo o Planu rada EQUINETa za 2017. godinu. Naglasak u radu u 2017. bit će na jačanju kapaciteta članica mreže kroz organizaciju seminara i drugih edukacija, postizanje većeg utjecaja EQUINET-a na europsku agendu vezanu uz jednakost i ravnopravnost, daljnje razvijanje EQUINET-ovih resursa da služe svojim članicama kao glavni izvor znanja u području jednakosti i ravnopravnosti te nastavak započete konsolidacije mreže i njenih članica.

Pravobraniteljica je sudjelovala na sastanku Radne grupe za Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom u sklopu Godišnje skupštine Europske mreže nezavisnih tijela za ljudska prava. Pravobraniteljica je na sastanku razmijenila iskustva o aktivnostima na praćenju, zaštiti i promicanju prava osoba s invaliditetom kao što su istraživanje o kvaliteti života osoba u udomiteljskim obiteljima i obiteljskim domovima, kao i aktivnosti promicanja Konvencije, posebno na lokalnoj razini.

Studijske posjete Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom

3. veljače 2016. godine, pravobraniteljica i njezini zamjenici primili su izaslanstvo Turkmenistana tijekom njihove studijske posjete Republici Hrvatskoj. 2013. delegacija se željela upoznati s institucijama koje se bave zaštitom i promocijom ljudskih prava, dok je ove godine naglasak bio na hrvatskom iskustvu u stručnom osposobljavanju, inkluzivnom obrazovanju i zapošljavanju osoba s invaliditetom, s posebnim naglaskom na programe za slijepe i gluhe osobe. Posjet je organizirao Program Ujedinjenih naroda za razvoj preko ureda u Hrvatskoj i Turkmenistanu. Delegacija se sastojala od predstavnika civilnog društva, ministarstva obrazovanja i tekstilne industrije, zdravlja i izgradnje/arhitekture. Najviše ih je zanimao hrvatski zakonodavni okvir koji garantira prava osoba s invaliditetom s posebnim naglaskom na strukovno i stručno obrazovanje te zapošljavanje kao i prepreke u provedbi zakona i javnih politika u tom području.

Hrvatska udruga radnih terapeuta (HURT) Hrvatska, jedna je od sudionica projekta čiji su ciljevi pridonošenje razvijanja podrške za osobe s invaliditetom radi osnaživanja neovisne participacije, razvijanje usklađene metodologije i alata temeljenih na najboljim praksama sustava podrške, razvijanje suradničkog pristupa učenju između osobe s invaliditetom, stručnjaka i obitelji te osnaživanje i osvještavanje korištenja i uporabe informacijske i komunikacijske tehnologije (ICT). U sklopu projekta u Hrvatskoj su se od 04. do 05. veljače 2016. održavali sastanci partnerskih zemalja IDIPOWER projekta, a na inicijativu HURT-a održan je sastanak s Pravobraniteljicom za osobe s invaliditetom kao primjer državne institucije koja prati i promiče prava osoba s invaliditetom. Pravobraniteljica je tom prilikom prezentirala rad te na temelju dosadašnjih saznanja izložila položaj osoba s invaliditetom u RH s posebnim osvrtom na dostupnost usluga u lokalnim sredinama.

Uz HURT na sastanku su nazočile predstavnice AMICA te Association Coordinadora de Centros Ocupacionales de la Comunidad Valenciana - COPOVA (Španjolska), CERCIOEIRAS (Portugal), IAT - Institute for Work and Technology of the Westfälische Hochschule Gelsenkirchen Bocholt Recklinghausen (Njemačka) i CUDV Draga (Slovenija). Više pogledajte na <http://www.idipower.eu/>.

Sudjelovanja na međunarodnim konferencijama i skupovima

Savjetnica pravobraniteljice je 22.03.2016. sudjelovala na prvom susretu radne grupe Antidiskriminacijsko zakonodavstvu sklopu mreže Equinet.

Savjetnica je ukratko predstavila rad Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom pri čemu je posebno pojasnila dio koji se odnosi na postupanje u slučaju prijave diskriminacije naglasivši da se radi o diskriminaciji temeljem invaliditeta, a da prijavljeni slučajevi ukazuju da se ona pojavljuje u svim društvenim područjima. Posebno je govorila o uskrati razumne prilagodbe. Glavna tema sastanka bila je diskriminacija na osnovi rase ili etničke pripadnosti s naglaskom na diskriminaciju Roma. Sudionici radne skupine su prezentirali najčešće slučajeve iz svojih zemalja vezano za gore navedenu diskriminaciju te je potom uslijedila rasprava na kojoj su sudionici ukazivali na koji način su pojedine situacije uređene u njihovim zemljama i na koji način predlažu da se prezentirani slučaj povoljnije za stranku riješi. Zaključeno je da se ova vrsta diskriminacije pojavljuje u svim bitnim životnim i društvenim područjima poput zapošljavanja, obrazovanja, turističkim uslugama, pristupu pravima, zdravstvu, tijekom kaznenih postupaka i drugo. Raspravljano je o glavnim izazovima za zemlje koje najviše pogađa ovaj problem i tijela koja se bave zaštitom od diskriminacije.

Savjetnica pravobraniteljice sudjelovala je na međunarodnoj konferenciji o vladavini prava na razini Europske unije održanoj u ožujku 2016. u Hrvatskom saboru. Konferenciju su organizirale CROSOL (Platforma za međunarodnu građansku solidarnost) i Platforma 112 (zagovaračka inicijativa koja okuplja organizacije civilnog društva oko pitanja vladavine prava nastala tokom pristupanja Hrvatske u EU koja nastavlja djelovanje i nakon ulaska u EU).

Cilj konferencije bio je održati raspravu o mehanizmima zaštite načela vladavine prava na razini Europske unije, ulozi različitih institucija i aktera u monitoringu i zaštiti vladavine prava (nacionalni parlamenti, Europski parlament, Europska komisija, civilno društvo). Vladavina prava podrazumijeva slobodu medija i okupljanja, neovisno sudstvo i civilno društvo što je sve potrebno kako bi demokracija kao sustav funkcionirala.

Nakon ulaska Hrvatske u Europsku uniju postavlja se pitanje o garancijama koje će omogućiti da ono što je ispregovano tijekom pretpristupnih pregovora posebice u poglavlju 23 o pravosuđu i temeljnim pravima vrijediti, posebice kad se uzmu u obzir negativni trendovi u EU. Izvješće o napretku u pretpristupnom razdoblju bilo je učinkovit mehanizam nadzora poštivanja temeljnih prava međutim takvo nešto ne postoji na razini EU-a. Najučinkovitija mjera prema vladama koje ugrožavaju vladavinu prava je gubitak EU sredstava međutim Europska komisija rijetko pribjegava takvom kažnjavanju, a ne postoji ni kontinuiran nadzor.

Na konferenciji je istaknuto kako javnost treba početi cijeniti vrijednosti vladavine prava i demokracije inače mjere koje se poduzimaju iz Bruxellesa neće imati željeni učinak. Pri tom je izuzetno velika važnost aktivnog i neovisnog civilnog društva i edukacija javnosti. Važna je i suradnja civilnog društva s nezavisnim institucijama za zaštitu ljudskih prava kakve su pravobraniteljski uredi koje daju dodatni legitimitet i jačinu zahtjevima civilnog društva.

U okviru Europske mreže za ljudska prava-Euqinet, održan je u Beču 04.-05. travnja 2016. godine dvodnevni seminar na temu pristupačnosti i razumne prilagodbe osobama s invaliditetom u zapošljavanju i drugim područjima. Izlagači su bili priznati stručnjaci s područja zaštite temeljnih ljudskih prava osoba s invaliditetom. Skup je organiziran u suradnji s austrijskim pravobraniteljem, koji je u uvodnom djelu ukratko izložio rad Ureda i napomenuo kako se veliki dio rada, osim postupanja po pritužbama, odnosi i na postupke mirenja. Seminaru su prisustvovala savjetnice pravobraniteljice.

U svrhu prikupljanja informacija za Nacionalnu studiju o antidiskriminaciji, održan je 18. travnja 2016. na Pravnom fakultetu Stručni skup o antidiskriminacijskom zakonodavstvu. Skup su organizirali Njemačko društvo za međunarodnu suradnju (GIZ) i Otvoreni regionalni fond za jugoistočnu Europu (ORF LR). Nakon pozdravnog govora dekanice Pravnog fakulteta u Zagrebu, izlaganja su održali predstavnici pravnih fakulteta iz Zagreba, Rijeke i Osijeka, pravobraniteljice za ravnopravnost spolova, djecu te zamjenica pučke pravobraniteljice, predstavnice Pravosudne akademije, Pravne klinike u Zagrebu, te Centra za mirovne studije. Također su nazočili i predstavnici drugih institucija te organizacija civilnog društva koji u svom djelokrugu rada provode aktivnosti u svrhu suzbijanja diskriminacije. Pravobraniteljica Anka Slonjšak je u izlaganju govorila o iskustvu pravobraniteljstva u suzbijanju diskriminacije posebno naglasivši kako je diskriminacija na osnovi invaliditeta u hrvatskom društvu sveprisutna i svakodnevna.

U prostorijama Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta od 15. do 17. 04. 2016. godine održao se drugi po redu Međunarodni kongres studenata ERFUSS'16 s bogatim programom radionica, predavanja i kulturno-zabavnim programom. Na Kongresu je 17.04.2016. gostovala pravobraniteljica Anka Slonjšak te u sklopu posjete održala interaktivnu tribinu s tridesetak studenata iz Hrvatske, Makedonije, Srbije i Bosne i Hercegovine. Diskutiralo se o položaju djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom s posebnim osvrtom na njihova temeljna ljudska prava.

U organizaciji udruge Osvit i Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom u Zadru je 12. i 13. svibnja, pod pokroviteljstvom Ministarstva rada i mirovinskog sustava, održan 12. Međunarodni stručni skup na temu „Profesionalnom rehabilitacijom do zapošljavanja – snaga za promjenu“.

Skupu su nazočili predstavnici Ministarstva rada i mirovinskog sustava, Saborskog odbora za rad, mirovinski sustav i socijalno partnerstvo, Hrvatske gospodarske, Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje, Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, Centra za profesionalnu rehabilitaciju, brojni domaći i gosti iz inozemstva te međunarodne institucije EASPD, BBRZ i BWG. Cilj stručnog skupa bilo je cjelovito sagledavanje izazova u području profesionalne rehabilitacije, rada i zapošljavanja osoba s invaliditetom na europskom tržištu rada, kao i status osoba s invaliditetom na tržištu rada u Republici Hrvatskoj nakon što se započelo s implementacijom novog modela profesionalne rehabilitacije.

Na skupu je sudjelovala i savjetnica pravobraniteljice.

Radni forum o provođenju UN-ove Konvencije o pravima osoba s invaliditetom u Europskoj uniji i zemljama članicama

Radni forum je okupio predstavnike središnjih točaka za praćenje provođenja Konvencije pri vladama zemalja članica EU-a, predstavnike nezavisnih tijela, osoba s invaliditetom i institucija EU-a. Teme ovogodišnjeg Radnog foruma bile su pristup invaliditetu temeljen na ljudskim pravima, provođenje Konvencije kroz strategije i socijalna zaštita i odgovarajući standard življenja. Na Radnom forumu sudjelovala je savjetnica pravobraniteljice za osobe s invaliditetom kao predstavnic Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom koji je nezavisno tijelo za praćenje Konvencije u Hrvatskoj, predstavnic Ministarstva socijalne politike i mladih kao središnje točke pri Vladi i predstavnic Zajednice saveza osoba s invaliditetom Hrvatske kao predstavnic osoba s invaliditetom. 10 godina nakon što je UN usvojio Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom dio osoba s invaliditetom izrazio je nezadovoljstvo sporošću ostvarivanja prava osoba s invaliditetom na svim razinama. Savjetnica pravobraniteljice sudjelovala je i na sastanku Radne skupine za prava osoba s invaliditetom pri Europskoj mreži nezavisnih institucija za ljudska prava i na sastanku nezavisnog okvira sastavljenog od institucija Europske unije s nacionalnim mehanizmima. Nezavisni okvir za praćenje Konvencije na razini Europske unije čine Europski parlament, Europski forum osoba s invaliditetom, Europski pravobranitelj i Agencija za temeljna prava EU-a.

Istraživanje koje je provela Akademska mreža europskih stručnjaka za invaliditet pokazalo je da je na razini Europske unije 18,6 % osoba s invaliditetom u riziku od siromaštva. Ono što je posebno zabrinjavajuće je da osobe s invaliditetom imaju visoku razinu rizika od siromaštva i nakon socijalnih transfera. Nakon što im se isplate naknade s osnove invaliditeta njih 16,5 % i dalje je u riziku od siromaštva.

Od predstavljenih nacionalnih iskustava predstavnic Flandrije govorila je o njihovim nastojanjima ka uvođenju sustava osobnog financiranja dodatnih troškova koji proizlaze iz invaliditeta. Prezentacije održane na skupu dostupne su na:

<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=88&eventsId=1112>

Savjetnica pravobraniteljice za osobe s invaliditetom sudjelovala je na obilježavanju Međunarodnog dana osoba s invaliditetom i 10.-te godišnjice usvajanja UN-ove KPOSI koja je u organizaciji Europskog foruma osoba s invaliditetom i Europske komisije održana u Bruxellesu 29. i 30. studenog 2016. Konferencija je bila usmjerena na sagledavanje napretka koji je ostvaren u EU na promicanju prava osoba s invaliditetom i prikazu praktičnih primjera provedbe Konvencije. Povjerenica za zapošljavanje, socijalna pitanja, vještine i mobilnost radne snage objavila je pobjednike nagrade za pristupačnost koja se dodjeljuje gradovima kako bi se nagradila njihova nastojanja na osiguravanju pristupačnog okruženja za sve.

Predstavnic pravobraniteljskih ureda u Republici Hrvatskoj sastali su se s posebnim izvjestiteljem UN-a za područje zdravlja, Dainiusom Purasom. Pravobraniteljica za djecu Ivana Milas Klarić, predstavnik Ureda pravobraniteljice za ravnopravnost spolova, savjetnik Nebojša Paunović i zamjenica Pučke pravobraniteljice Tena Šimonović Einwalter, istaknuli su osnovne probleme s kojima se susreću u svom području rada.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom Anka Slonjšak kao važna područja istaknula je područje mentalnog zdravlja, usluge u zajednice, rane identifikacije i intervencije za djecu s teškoćama u razvoju, ali i kod osoba s invaliditetom ukoliko invaliditet nastupi u kasnijoj dobi. Zdravstvene ustanove nisu opremljene adekvatnom opremom, nepristupačne su u pogledu ulaza u ustanovu, unutrašnjosti, a pogotovo su nepristupačni sanitarni čvorovi. Pravobraniteljica se posebno osvrnula na Zaključne primjene i preporuke Odbora UN za osobe s invaliditetom i dužnost Republike Hrvatske za njihovu primjenu kako bi se postigli ciljevi propisani Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom.

Regionalna suradnja

Pravobraniteljica se sastala s Povjerenicom za zaštitu ravnopravnosti Republike Srbije Brankicom Janković, njezinom pomoćnicom Kosanom Beker i načelnicom Tatjanom Jakanović te predstavnicima Misije OESS-a u Srbiji koji su boravili 12. travnja u Hrvatskoj kako bi se upoznali s radom institucija za zaštitu ravnopravnosti u Hrvatskoj. S pravobraniteljicom za osobe s invaliditetom razgovarali su o problemima na zaštiti prava osoba s invaliditetom od kojih je u obje države posebice naglašen nedostatak socijalnih usluga. Diskriminacija je u Srbiji najviše izražena na tržištu rada, a invaliditet je

treća osnova po brojnosti pritužba nakon diskriminacije po spolu i nacionalnoj pripadnosti. Posjet je bio najava uspostave veće suradnje institucija za zaštitu ravnopravnosti iz susjedstva koja će se održavati kroz organizaciju redovitih skupova.

Na regionalnoj konferenciji koja je održana u Beogradu 16. studenog na Međunarodni dan tolerancije potpisana je izjava kojom je formalizirana dosadašnja uspješna suradnja tijela za jednakost jugoistočne Europe i osnovana Mreža tijela za jednakost jugoistočne Europe. Sporazum su potpisali predstavnici pravobraniteljstava iz Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Makedonije, Albanije, Crne Gore i Srbije koji su nadležni za suzbijanje diskriminacije u svojim zemljama. U drugom dijelu konferencije razmijenjena su iskustva u suzbijanju diskriminacije na području rada i zapošljavanja po raznim osnovama. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom govorila je o iskustvima iz rada Ureda na području suzbijanja diskriminacije na osnovi invaliditeta. Sljedeći godišnji sastanak novoosnovane mreže održat će se u Zagrebu, a domaćin će mu biti Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova.

Povodom obilježavanja Međunarodnog dana borbe protiv nasilja nad ženama, 25. studenog pravobraniteljica za ravnopravnost spolova organizirala je Regionalnu konferenciju „Femicid Watch“ - za prevenciju femicida u Republici Hrvatskoj. Uvodno predavanje održala je predstavnik Republike Hrvatske u UN-u, Dubravka Šimonović-specijalna izvjestiteljica UN-a za nasilje nad ženama, njegove uzroke i posljedice koja se ujedno zalaže za uspostavu „Femicide Watch“ ili „Gender - Related Killing of Women Watch“ u svim državama. Na Konferenciji je istaknut problem femicida i nasilja koja u sve većem broju završavaju ubojstvima žena od njima bliskih muškaraca i samoubojstvima muškaraca. Na regionalnoj konferenciji sudjelovala je savjetnica pravobraniteljice.

Savjetnica pravobraniteljice sudjelovala na 16.-om neformalnom seminaru o ljudskim pravima osoba s invaliditetom Azijsko-europske zaklade. Seminar je organizirala Zaklada ASEF u suradnji s francuskim Ministarstvom vanjskih poslova, švedskim Institutom Raoul Wallenberg i filipinskim Ministarstvom vanjskih poslova. Sudjelovali su predstavnici ministarstava, civilnog sektora, nezavisnih institucija i odvjetnika koji se bave ljudskim pravima iz preko 40 zemalja iz Europe i Azije. Uz savjetnicu pravobraniteljice Branku Meić Salie Hrvatsku je predstavljala odvjetnica Ines Bojić. Rad na konferenciji odvijao se u četiri radne grupe: sudjelovanje u političkom i kulturnom životu, socijalna i ekonomska inkluzija, pravni status, pravosuđe i pravni lijekovi te nacionalna implementacija i međunarodna suradnja. Na temelju diskusija u radnim grupama donijet će se preporuke koje će se poslati relevantnim institucijama u zemljama ASEM-a. Zaklada Azija-Europa (Asia-Europe Foundation ASEF) osnovana je 1997. nakon sastanka između čelnika 25 europskih i azijskih zemalja i Europske komisije (ASEM). ASEF se financira dobrovoljnim priložima vlada zemalja članica, a projekte koje provodi sufinanciraju partneri iz civilnog sektora iz Azije i Europe. Misija ASEF-a je promicanje većeg međusobnog razumijevanja između Azije i Europe kroz intelektualnu, kulturnu i razmjenu ljudi. Pitanja kojima se bavi civilno društvo predstavljaju bitan dio razmatranja na sastancima predstavnika zemalja Azije i Europe. Hrvatska se zakladi ASEM-a pridružila 2014.

Seminari i edukacije

Savjetnica pravobraniteljice sudjelovala je na dvodnevnom seminaru *Primjena antidiskriminacijskog zakonodavstva EU-a* u organizaciji Akademije europskog prava u Trieru koji je financirala Europska komisija. Na seminaru je prikazana sudska praksa iz područja suzbijanja diskriminacije na osnovi spola, rase, vjere, nacionalne pripadnosti, dobi i invaliditeta. Sudjelovali su predstavnici tijela za jednakost, poslodavaca, nevladinog sektora i odvjetnika iz više zemalja Europske unije. Predavači su bili iz Velike Britanije, Francuske, Češke, Poljske, Hrvatske i Nizozemske.

3.22. PODIZANJE RAZINE SVIJESTI

Podizanje razine svijesti o socijalnom modelu invaliditeta i zaokretu prema osobama s invaliditetom koji je unijela Konvencija o pravima osoba s invaliditetom i u ovom je izvještajnom razdoblju predstavljalo značajnu aktivnost pravobraniteljice za osobe s invaliditetom. Kroz organizaciju skupova, sudjelovanje u medijima kao i kroz sudjelovanje na skupovima u organizaciji udruga osoba s invaliditetom i drugih aktera pravobraniteljica je veliki naglasak stavila na osnaživanje samih osoba s invaliditetom i njihovih obitelji kako bi se što aktivnije uključili u sve aspekte života i tražili svoje pravo na uključenost.

Mediji mogu i čine puno za osobe s invaliditetom i uglavnom su vrlo osjetljivi za teškoće na koje oni nailaze. Međutim, postoji bojazan da se kroz izvještavanje o osobama s invaliditetom učvršćuju predrasude i stereotipi o njima kao o bespomoćnim žrtvama bešćutne državne administracije ili pak „heroje“ koji nam svima mogu biti inspiracija. Takvim prikazom se zapravo osobe s invaliditetom iskorištavaju da bi se osobe bez invaliditeta bolje osjećale jer su suosjećajne, pomažu jadnim i nemoćnima ili se osobama s invaliditetom oduzima pravo da budu ljudi kao i svi ostali sa svim svojim manama i slabostima.

Svakako je potrebno više poraditi na edukaciji novinara jer je njihova dobra volja neosporna, ali često zbog neznanja i neosvještavanja stereotipa dobre namjere ne polučite najbolji rezultat.

Odlične upute za novinare sadržane su u Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom koja u članku 8. Podizanje razine svijesti govori *o nužnosti borbe protiv stereotipa, predrasuda i štetnih postupaka prema osobama s invaliditetom na svim područjima života, uključujući one utemeljene na spolu i dobi, promicanja svijesti o sposobnostima i doprinosu osoba s invaliditetom, promicanja pozitivne percepcije osoba s invaliditetom i većeg stupnja društvene svijesti o osobama s invaliditetom, promicanje priznavanja vještina, stvarnih vrijednosti i sposobnosti osoba s invaliditetom te njihova doprinosa na radnom mjestu i tržištu rada.*

Posebna je umješnost izbjeći zamku prekomjernog idealiziranja. Na internetskim stranicama Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom nalaze se kratke smjernice za intervjuiranje osoba s invaliditetom, a želja nam je prikupljati i objavljivati više takvih materijala kao i organizirati edukacije za novinare posebno takve u kojima bi ugostili njihove kolege iz zemalja koje imaju višu razinu osviještenosti o nestigmatizirajućem prikazivanju osoba s invaliditetom u medijima.

3.22.1. PREDAVANJA STUDENTIMA I OSOBLJU U OBRAZOVNIM I ZDRAVSTVENIM USTANOVAMA

UN-ov Odbor za prava osoba s invaliditetom je u Zaključnim zapažanjima i preporukama povodom rasprave o Inicijalnom izvješću RH o primjeni Konvencije o pravima osoba s invaliditetom prepoznao nedostatak kontinuirane edukacije u raznim područjima te u svojim preporukama RH navodi sljedeće:

Obrazovanje (čl. 24.)

36. Odbor preporuča da se za učitelje/nastavnike i ostale stručnjake osigura edukacija o inkluzivnom obrazovanju...

Podizanje razine svijesti (čl. 8.)

14... Preporuka je Odbora državi potpisnici da osigura edukaciju za sva tijela s javnim ovlastima i javne ili privatne stručnjake koji rade s osobama s invaliditetom o pravima predviđenim u Konvenciji.

Zdravlje (čl. 25.)

38. Preporuka je Odbora ... da zdravstveni djelatnici u redovnoj zdravstvenoj službi budu hitno educirani o adekvatnom načinu pružanja usluga osobama s invaliditetom i poštivanju prava predviđenih Konvencijom.

Kako bi spriječili diskriminatorno ponašanje, predrasude i stereotipe te educirali o važnosti uvažavanja temeljnih prava osoba s invaliditetom, pravobraniteljica i suradnici su tijekom 2016. godine održali radionice i predavanja studentima te osoblju u zdravstvu i obrazovanju.

Pravni fakultet, Studijski centar socijalnog rada

Na Studijskom centru socijalnog rada pri Pravnom fakultetu u Zagrebu pravobraniteljica za osobe s invaliditetom održala je predavanje studentima 3. godine kolegija *Diskriminacija i antidiskriminacijske politike*. Ispred 30-ak studenata, budućih socijalnih radnika, predstavila je djelokrug rada, dosadašnja iskustva vezano uz prava osoba s invaliditetom u području socijalne zaštite, pritužbe na diskriminaciju, posebno s naglaskom na rješavanje pojedinačnih slučajeva te odgovarala na upite studenata.

Kineziološki fakultet

U okviru Kineziološkog Fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, studenti koji se opredjeljuju za modul kineziterapija slušaju nastavne jedinice u kojima je zastupljena cjelokupna problematika osoba s invaliditetom. Kao rezultat višegodišnje uspješne suradnje, pravobraniteljica kontinuirano gostuje na

Kineziološkom fakultetu, te studente 5. godine, buduće profesore, trenere i dr., upoznaje sa specifičnostima i položajem djece s teškoćama i osoba s invaliditetom.

Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

Na osnovu dugogodišnje suradnje, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je u 2016. godine održala izlaganje studentima 1. godine u sklopu kolegija Uvod u inkluzivnu edukaciju i rehabilitaciju, na Edukacijsko-rehabilitacijskom fakultetu, koji se izvodi na preddiplomskom studiju Rehabilitacija. Ispred 50-ak studenata predstavila je djelokrug rada, dosadašnja iskustva vezano uz prava osoba s invaliditetom i njihovog položaja u RH te također prenijela informacije vezano uz studente s invaliditetom. Nakon izlaganja održana je rasprava.

Policijska akademija u Zagrebu

U sklopu specijalističkog tečaja za maloljetničku delinkvenciju i kriminalitet na štetu obitelji i mladeži čiji su polaznici policijski službenici kriminalističke policije, a koji se provodi u organizaciji Policijske akademije, zamjenica pravobraniteljice održala je predavanje na temu: „Institucija i nadležnost Pravobraniteljstva za osobe s invaliditetom i suradnja s policijom“. Predavanje se odnosilo na informiranje polaznika o instituciji pravobranitelja za osobe s invaliditetom, iskustvima Ureda u suradnji s policijom, specifičnostima i položaju osoba s invaliditetom u RH, te preporukama određenih poboljšanja u radu policije u postupanjima kada su žrtve nasilja osobe s invaliditetom. Cilj tečaja je specijalizacija policijskih službenika više i visoke stručne spreme za postupanje u predmetima maloljetničkog kriminaliteta, kaznenopravne zaštite djece i mladeži i nasilja u obitelji.

Zdravstveno veleučilište u Zagrebu

Hrvatski zavod za javno zdravstvo organizirao je 12. prosinca 2016. godine stručni skup na temu: „Kako ostvariti primjereni kontakt s osobama s invaliditetom te specifičnosti zdravstvenih potreba i skrbi za ovu izrazito vulnerabilnu populaciju“. Stručnom skupu prisustvovali su liječnici i medicinske sestre, a predavanja su održali predstavnici organizacija civilnog društva za pojedinu vrstu invaliditeta, navodeći koji je najbolji pristup u liječenju u odnosu na pojedino oštećenje. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom u uvodnom obraćanju osvrnula se na odredbe Konvencije o pravima osoba s invaliditetom te je sa prisutnima podijelila i svoje osobno iskustvo prilikom obavljanja liječničkih pregleda i pristupa u komunikaciji pojedinih liječnika.

3.22.2. SUDJELOVANJE NA DOGAĐANJIMA

Aktivno smo sudjelovali na nizudogađanja na način da su pravobraniteljica i njezini suradnici održali predavanja i/ili interaktivne radionice kako bi podizali svijest o pravima, sposobnostima i mogućnostima kao i samom položaju osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju te sudjelovali u raspravama. U nastavku navodimo neke od tih događanja, a *više o takvim aktivnostima nalazi se po područjima u izvješću.*

U organizaciji studenata Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta, organiziran je 2. međunarodni kongres Edukacijskog-rehabilitacijskog fakulteta. Na navedenom kongresu 15. travnja 2016. godine je bila prisutna pravobraniteljica.

U organizaciji Društva distrofičara, invalida cerebralne i dječje paralize i ostalih tjelesnih invalida je održano obilježavanje 30-te godišnjice djelovanja Društva. Na svečanosti koja je održana 01.04.2016. godine je sudjelovala savjetnica pravobraniteljice.

Psihijatrijska bolnica za djecu i mladež je organizirala Međuresorni sastanak vezan uz psihijatrijsko liječenje i smještaj ml. Josipa Kalksa. Sastanak je održan 16. 03.2016. godine, a ispred Ureda je bila prisutna zamjenica pravobraniteljice.

Povodom obilježavanja Svjetskog dana socijalnog rada, Centar za socijalnu skrb Zagreb je organizirao Javnu tribinu „Promicanje dostojanstva i vrijednosti osoba s intelektualnim poteškoćama i duševnim smetnjama s datumom održavanja 14.03.2016. godine. Nazočila je zamjenica.

14. ožujka 2016. godine održana je 4. Sjednica Odbora za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Hrvatskog sabora s dnevnim redom vezanim uz Državni proračun. Nazočila je zamjenica.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom, prisustvovala je 10.03.2016.godine na promociji knjige – vodiča za pristup slijepim i slabovidnim osobama za zdravstvene djelatnike „ Osobe s oštećenjem vida – naši pacijenti“ organizirano od strane Sveučilišta u Zagrebu, Stomatološki fakultet.

18. ožujka 2016. godine održana je redovna skupština Hrvatskog saveza slijepih, na kojoj je sudjelovala zamjenica pravobraniteljice.

Savez Udruga za Autizma Hrvatske je povodom obilježavanja Svjetskog dana svjesnosti o autizmu u Gradu Zagrebu 01.04.2016. godine organizirao niz aktivnosti između kojih je i tradicionalno puštanje balona s natpisom „AUTIZAM 12000“ . Na navedenom događaju nazočila je zamjenica.

Savjetnica pravobraniteljice je povodom obilježavanja Svjetskog dana autizma 04.04.2016. godina sudjelovala na edukativnoj radionici „Kako pomoći djeci s komunikacijskim i govorno-jezičnim teškoćama“ u organizaciji Udruge Murid.

Ured pravobraniteljice je zaprimio poziv na završnu konferenciju projekta pod nazivom „Sinergijski socijalni sustav“ u organizaciji Ministarstva socijalne politike i mladih u Predstavništvu Europske komisije u Republici Hrvatskoj. Na navedenoj konferenciji održanoj 30.03.2016. godine ispred Ureda je bila savjetnica.

U organizaciji Udruge Plemeniti – Udruga obitelji starih i nemoćnih osoba, te obitelji osoba s duševnim smetnjama organizirano je otvorenje inkluzivne radionice pod nazivom „BRAIN STORMING“. Na otvaranju navedene radionice 25. travnja 2016. godine bila je prisutna savjetnica.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom, nazočila je svečanoj promociji Monografije Centar Slava Raškaj Zagreb „Naših 130 godina“ 26. travnja 2016. godine u organizaciji istoimenog Centra pod pokroviteljstvom Ministarstva socijalne politike i mladih.

U organizaciji Đakovačko Osječke nadbiskupije organiziran je Šesnaesti nadbiskupijski susret osoba s invaliditetom i njihovih obitelji, 04. lipnja 2016. godine, pod geslom „Milosrdni kao Otac“. Zamjenik pravobraniteljice je prisustvovao navedenom susretu.

Hrvatsko društvo za dječju i adolescentnu psihijatriju i psihoterapiju Hrvatskog liječničkog zbora, Klinika za Psihološku medicinu Medicinskog fakulteta, Sveučilište u Zagrebu i Klinički bolnički Centar Zagreb su 02. lipnja 2016. godine organizirali Predstavljanje prijedloga strateškog plana razvoja dječje i adolescentne psihijatrije i simpozij o aktualnim pitanjima dječje i adolescentne psihijatrije i psihoterapije „ Specifičnosti pristupa i liječenja u dječjoj i adolescentnoj psihijatriji i psihoterapiji“. Na navedenom događaju ispred Ureda pravobraniteljice je bila prisutna zamjenica pravobraniteljice.

Zamjenica pravobraniteljice je 17. svibnja 2016. godine bila prisutna na svečanom otvorenju 15. Festivala jednakih mogućnosti (15. F=M), u organizaciji Društva tjelesnih invalida.

U organizaciji Ureda za obrazovanje, kulturu i sport Grada Zagreba i Dječji vrtići Grada Zagreba održan je stručni skup na temu „Veliki grad za malo dijete – Nove paradigme ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja“ 18.05.2016. godine. Na stručnom skupu nazočila je savjetnica.

Savjetnica pravobraniteljice je 28. svibnja 2016. godine sudjelovala na 7. Susretima klubova osoba s intelektualnim teškoćama u Ludbregu, u organizaciji Hrvatskog saveza udruga osoba s intelektualnim teškoćama – Savez OSIT.

02. rujna 2016. otvoren je radni prostor Hrvatske udruge za školovanje pasa vodiča i mobilitet. Na navedenom događanju je sudjelovala zamjenica pravobraniteljice.

07. rujna 2016. održan je 16. susret osoba s invaliditetom Hrvatske "Križevci 2016" u organizaciji Udruge osoba s invaliditetom Križevci. Sudjelovala je zamjenica pravobraniteljice.

21.-27. rujna 2016. obilježeno je 50 godina Udruge invalida rada Grada Zagreba u prostorijama UIR-a. Na navedenom događanju je sudjelovao zamjenik pravobraniteljice.

30. rujna 2016. održan je 13 okrugli stol za knjižnične usluge za osobe s invaliditetom i osobe s posebnim potrebama u Gradskoj knjižnici Zagreb u organizaciji Hrvatskog knjižničarskog društva. Na navedenom događanju je sudjelovao savjetnik pravobraniteljice.

22. i 23. rujna 2016. održana je Konferencija žrtve kaznenih djela – unapređenje sustava zaštite kroz individualiziranu procjenu potreba u Zagrebu u organizaciji Hrvatskog pravnog centra. Na navedenom događanju sudjelovao je zamjenik pravobraniteljice.

30. rujna 2016. obilježen je dan Centra za rehabilitaciju Stančić Dugo Selo. Na navedenom događanju nazočile su savjetnice pravobraniteljice.

14. listopada 2016. održan je Sajam društvenog poduzetništva u Čakovcu. Prisustvovala je savjetnica pravobraniteljice.

18. listopada 2016. održan je Europski projekt "Učinite prvi korak" na Tribini Grada Zagreba u organizaciji Hrvatski savez slijepih. Prisustvovao je savjetnik pravobraniteljice.

11. studeni 2016. održan je seminar na temu "Pristupačni turizam" u organizaciji Turističke zajednice grada Zagreba. Na navedenom događanju je prisustvovao savjetnik.

22. studeni 2016. u organizaciji grada Zagreba održana je tribina na temu "Medijska prisutnost osoba s invaliditetom" na kojoj je nazočila zamjenica.

28. i 29. studeni 2016. u organizaciji Centra za mirovne studije održana je konferencija pod nazivom "Dobre prakse prikupljanja podataka o (ne)jednakosti". Na navedenom događaju prisustvovala je savjetnica pravobraniteljice.

02. prosinca 2016. savjetnica pravobraniteljice održala je savjetovanje roditeljima polaznika Centra Lug povodom obilježavanja 30 godina poludnevnog boravka.

02. prosinca 2016. u organizaciji Gradske skupštine grada Zagreba obilježen je Međunarodni dan osoba s invaliditetom. Na navedenom događanju prisustvovala je savjetnica pravobraniteljice.

05. prosinca 2016. obilježen je Međunarodni dan OSI u gradu Zagrebu u organizaciji Saveza edukacijskih rehabilitatora Hrvatske. Prisustvovala je savjetnica pravobraniteljice.

13. prosinca 2016. u organizaciji Hrvatskog saveza slijepih obilježeno je 70. godina postojanja saveza. Na navedenom događaju prisustvovala je pravobraniteljica za osobe s invaliditetom.

3.22.3. SUDJELOVANJE UREDA U MEDIJIMA

Prepoznatljivost i prisutnost pravobraniteljice i predstavnika Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u medijima nastavila je rasti.

Pravobraniteljica, njezini zamjenici i drugi djelatnici Ureda sudjelovali su davanjem izjava, gostovanjem u emisijama i reagiranjem na napise u sljedećim medijima- emisijama:

Hrvatska uživo, Vita jela Zelen bor, Šesto čulo, Radio Split, Daruvar, Šibenik, RTL, Z1, Istra TV, Novi list, Jutarnji list, Slobodna Dalmacija, Večernji list, Index hr, IN Portal, Ukljuci.in, 24 sata, HKR, HINA, Provjereno, NovaTV, GoSucker, Tportal, Šibenik portal, Dubrovački list, Glas grada, Novosti, Glas Slavonije, Dubrovački dnevnik, HRT dnevnik, dnevnik.hr, Unitas, infozona.hr, Yammam.FM, Dalje.com, Media Servis, Tjednik novosti, Prigorski.hr, Narod.hr, Nacional.hr, republika.eu, radio Čazma, radio Slunj, radio Zelina, Sveti Ivan Zelina, Megamix, Hvar, radio Ogulin, radio Borovo, Vukovar, radio Narona, Metković, radio Gorski Kotar, Delnice, UNIDU (radio Sveučilista u Dubrovniku), radio Martin, radio Samobor, radio Jaska, radio Maestral, radio Ploče, radio Selnica, radio Stubica, Donja Stubica, radio Brač, Regional express, Al Jazeera Balkans, Tris HR, Međimurski list, StudentTV, Zagreb magazin, Forum.tm, radio101, Lider magazin, Varaždinska TV, HR Drniš, HR Đakovo, HR Ilok.

Više o medijskih aktivnostima nalazi se u Prilogu 6. Sudjelovanje u medijima.

Priopćenja za javnost pravobraniteljice za osobe s invaliditetom

Pravobraniteljica se kroz priopćenja za medije obraćala javnosti u cilju podizanja razine svijesti o položaju osoba s invaliditetom povodom važnih datuma kojima se obilježavaju dani određenih kategorija osoba s invaliditetom. Također je reagirala na neprimjeren javni govor o osobama s invaliditetom koji je u nekim segmentima dosegao i razinu govora mržnje ili saznanja o drugim oblicima nasilja prema djeci s teškoćama u razvoju i osobama s invaliditetom.

Siječanj 2016.

*Pravobraniteljica je upozorila javnost na **nepristupačnost obnovljenih soba u Studenskom domu „Cvjetno naselje“***

Upozorila je da su obnovljene studentske sobe za osobe s invaliditetom neprilagođene su boravak i kretanje studenata s invaliditetom. Premda već godinama kontinuirano kroz medije, stručne skupove, predavanja, konkretne preporuke i smjernice upozoravamo stručnjake (osobito projektante i izvođače radova), nadležna tijela i cjelokupnu javnost na obvezu osiguravanja pristupačnosti javnih prostora i

usluga za osobe s invaliditetom, slučaj doma na Cvjetnom naselju u Zagrebu je zadnji u nizu primjera u kojima svjedočimo učestalo ponavljanoj praksi posvemašnjeg zanemarivanja temeljnog prava osoba s invaliditetom na pristupačno okruženje. Istaknula je kako je u ovom slučaju upozorila sve nadležne na propuste čime su studentima s invaliditetom prekršena njihova prava te zatražili nadzor građevne inspekcije. Smatramo da krivce treba kazniti a dodatne troškove koji će nastati ponovnim preinakama kako bi se prostor studenskih soba učinio pristupačnim, trebaju snositi oni koji su odgovorni za nepoštivanje propisa koji jamče pristupačnost javnih građevina.

Ožujak 2016.

*Priopćenje za medije povodom **Nacionalnog dana invalida rada** – 21. ožujak*

Pravobraniteljica je upozorila da se premalo pažnje u javnosti poklanja brojnoj kategoriji osoba čiji je invaliditet nastao tijekom rada i nedovoljno se govori o njihovom teškom položaju kao posljedici malih mirovina i niskih naknada za oštećenje zdravlja koje ne pokrivaju troškove invaliditeta. Posebno je naglasila da što duži ostanak u procesu rada mora biti naš cilj utemeljen na podudarnosti interesa samih osoba s invaliditetom, poslodavaca i društva u cjelini.

*Priopćenje povodom **Međunarodnog dana osoba sa sindromom Down***

Pravobraniteljica je istaknula da nije dovoljno samo prigodno govoriti o njihovim pravima na jednakost ako im tu jednakost ne nudimo svakog dana i ako ona nije opipljiva u svakodnevnim životnim situacijama. Pravobraniteljica je uputila poruku da se osobe sa sindromom Down upoznaju i da im se dopusti da budu naši prijatelji u vrtiću, školi, na poslu.

*Priopćenje povodom najave smanjenja proračunskih sredstava na pozicijama namijenjenim osobama s invaliditetom: **Proračunska sredstva koja se tiču položaja osoba s invaliditetom ne smiju biti umanjena***

Pravobraniteljica je izrazila svoju iznenađenost objavom da se u Državnom proračunu za 2016. godinu umanjuju sredstva za naknade s osnova invaliditeta. Podsjetila je da se Republika Hrvatska sukladno međunarodno preuzetim obvezama obvezala da će omogućiti izjednačavanje mogućnosti za osobe s invaliditetom. Stoga smatra da je nedopustivo da se na jednoj od najranjivijih skupina čine uštede uvođenjem prema najavi imovinskog cenzusa za primaoca doplatka za tuđu pomoć i njegu. Upozorila je da bi posljedice ovakvog zakonskog uređenja za dio osoba s invaliditetom uzrokovao bi pogoršanje njihovog položaja i još veću socijalnu izolaciju.

Travanj 2016.

*Priopćenje povodom obilježavanja **Svjetskog dana svjesnosti o autizmu*** - Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom upozorila je na težak položaj djece i odraslih osoba s autizmom u Republici Hrvatskoj. Pravobraniteljica je ukazala na dosadašnje aktivnosti na osiguravanje primjerene rehabilitacije i podrške osobama s autizmom, ali je naglasila da se svi ti procesi odvijaju jako sporo, tako da konkretni učinci do sada poduzetih aktivnosti još uvijek nisu vidljivi. Još uvijek čekamo kvalitetan sustav usmjeren na odgojno-obrazovne, socijalno-zdravstvene i rehabilitacijske potrebe djece, mladih i odraslih s autizmom na cijelom prostoru RH. Stoga očekujemo od Vlade RH nastavak i ubrzavanje svih započetih aktivnosti.

*Pravobraniteljica je u travnju povodom javnih izjava nezadovoljstva dijela poslodavaca izdala priopćenje u kojem je pojasnila da se **naknada za nezapošljavanje osoba s invaliditetom ne može se smatrati nametom, već izborom poslodavaca da osobama s invaliditetom ne omogući pristup radu.***

Pravobraniteljica je naglasila kako je neosporno da je za povećanje stope zaposlenosti osoba s invaliditetom zaslužan Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom. Stoga smatra neprihvatljivim svaki prijedlog koji bi značio ukidanje zakonske obveze kvotnog zapošljavanja jer bi to za osobe s invaliditetom predstavljalo napuštanje dosegnute razine jednakih prava na rad. Obveza kvotnog zapošljavanja je izjavama predstavnika HUP-a prikazana kao „uteg oko vrata“ poslodavaca, a ne prilika da u vlastiti razvoj ugrade radne potencijale osoba s invaliditetom. Kvotno zapošljavanje ne proturječi niti osiguravanju razumne prilagodbe u području zapošljavanja i rada, niti mjerama kojima se dograđuje i unaprjeđuje sustav poticaja i olakšica za poslodavce koji zapošljavaju

osobe s invaliditetom. Osobe s invaliditetom mogu raditi na većini radnih mjesta ako im se omogući odgovarajuća prilagodba i podešavanje koja ne predstavljaju opterećenje za poslodavca.

*Priopćenje vezano uz neprihvatljivo postupanje djelatnice **Specijalne bolnice za zaštitu djece s neurorazvojnim i motoričkim smetnjama Goljak** prema djeci za vrijeme boravka u Bolnici.*

Pravobraniteljica je javnost obavijestila o mjerama poduzetim po saznanju o nemilom događaju kad je zatražila očitovanje Bolnice o događaju, kao i o mjerama koje namjeravaju poduzeti. Izrazila je zgroženost opisom ponašanja djelatnice prema djeci koja svakodnevno borave u ustanovi, koja bi im trebala pomoći da razviju svoje snage i sposobnosti, a ne da trpe grubost, ponižavanje i nasilje. Izrazila je uvjerenje da će Bolnica Goljak temeljem informacija koje će prikupiti u odnosu na postupanje zaposlenice, zaključiti da se u ovom slučaju u najmanju ruku radi o potpuno neprihvatljivom postupanju, te shodno tome poduzeti najstrože disciplinske mjere koje im stoje na raspolaganju, a isto tako očekujemo i prijavu policiji zbog počinjenja nasilja nad djetetom.

Preporučili smo u narednom razdoblju poduzeti sve kako se ovakav odnos prema bilo kojem djetetu koje boravi u programima Bolnice ne ponovi od strane bilo kojeg djelatnika.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom osudila je tom prilikom svako nasilje, a naročito ono prema djeci s teškoćama u razvoju i to u instituciji koja je dužna o njima skrbiti i od djelatnika odnosno stručnjaka koji su pozvani raditi u najboljem interesu ove djece.

Svibanj 2016.

*Priopćenje kojim je pravobraniteljica upozorila da svaki **propust u vještačenju** može dovesti do nepovoljnih posljedica u ostvarivanju prava djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom*

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom zabrinuta je zbog saznanja da se djeci s teškoćama u razvoju i osobama s invaliditetom nakon provedenog vještačenja ukida, smanjuje ili onemogućava ostvarivanje prava. Prema podacima iznesenima u javnosti o broju nezavršenih predmeta vještačenja dojam je da se interes javnosti usmjerava na prebrojavanje toga koliko je postupaka završeno, a ne na bitnu činjenicu da treba unaprijediti postupak vještačenja.

Slijedom dosadašnjih saznanja pravobraniteljica je iskazala bojazan od mogućih posljedica određenih odluka koje mogu biti nepovoljne za djecu s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom. Svjesni smo da je u radu Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom, odnosno Jedinog tijela vještačenja u sklopu tog istog Zavoda tijekom jedne godine djelovanja bilo teškoća i nedostataka, ali smatramo da glavne razloge takvog stanja treba tražiti prvenstveno u nedovoljnoj ekipiranosti ovog tijela potrebnim stručnjacima te nedostatku vremena za edukacije u primjeni nove Uredbe o metodologiji vještačenja – osobito u odnosu na specifična obilježja pojedinih kategorija vještačenih osoba. Stoga smatramo da se teškoće i objektivni problemi moraju žurno sanirati te je potrebno uložiti napore u podizanje kvalitete sustava vještačenja i uklanjanje postojećih zapreka.

*Priopćenje za medije kao **podrška savezima i udrugama osoba s invaliditetom za žurno osiguranje održivog financiranja usluga** namijenjenih djeci s teškoćama u razvoju i osobama s invaliditetom*

Savezi i udruge osoba s invaliditetom upoznali su pravobraniteljicu da postoji opasnost od njihova gašenja. S obzirom na navedeno pravobraniteljica je javno pozvala nadležne da žurno osiguraju održivo financiranje udruga i saveza osoba s invaliditetom kako ne bi došlo u pitanje osiguravanje usluga za osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju.

Lipanj 2016.

Priopćenje Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom povodom 06. lipnja - Dana prava osoba s duševnim smetnjama

6. lipnja, kada obilježavamo dan prava osoba s duševnim smetnjama u RH, uputili smo priopćenje za javnost kako bi upozorili na nepovoljan položaj osoba s duševnim smetnjama. Apelirali smo na promjenu paradigme liječenja i rehabilitacije osoba s duševnim smetnjama, kao i intenzivan razvoj usluga za podršku životu u zajednici. Time bi i ove osobe ostvarile prava koja su im zagarantirana Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom – pravo na uključenost i život u zajednici, zaštitu osobnog integriteta, jednakost pred zakonom i druga prava.

Srpanj 2016.

Priopćenje povodom isteka mandata pravobraniteljice

1. srpnja navršilo se 8 godina od početka rada Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom. Obavijestili smo javnost da unatoč tome što zbog krize vlasti po isteku mandata prve pravobraniteljice za osobe s invaliditetom Anke Slonjšak pravobranitelj nije imenovan, Ured pravobraniteljice radi i nastavlja postupati po pritužbama osoba s invaliditetom te će i nadalje djelovati na zaštitu njihovih prava i interesa.

Kolovoz 2016.

*Priopćenje Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom povodom kampanje za parlamentarne izbore: **Poštujte pravo osoba s invaliditetom da biraju i budu birani***

Ured pravobraniteljice je apelirao na sve aktere kampanje da se suzdrže od korištenja osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju u predizborne svrhe. Ujedno smo pozivali političke stranke da svoje programe predstavljaju na način koji će biti pristupačan osobama s invaliditetom posebno gluhim, slijepim i biračima s intelektualnim teškoćama te da se zalažu da biračka mjesta budu pristupačna osobama s invaliditetom, a da se i osobama koje su smještene u domovima socijalne skrbi ili se nalaze u zdravstvenim ustanovama omogući da ostvare svoje biračko pravo.

Listopad 2016.

Priopćenje povodom imenovanja Anke Slonjšak na dužnost pravobraniteljice za osobe s invaliditetom
17. listopada 2016. Anka slonjšak po drugi puta je imenovana na dužnost pravobraniteljice za osobe s invaliditetom nakon što joj je 30. svibnja 2016. istekao prvi mandat od 8 godina. Tom prilikom pravobraniteljica se obratila javnosti i sažela je glavne ciljeve svog prethodnog mandata i naznačila smjernice za rad u novom osmogodišnjem mandatu. Zahvalila je svima koji su joj pružili podršku te prepoznali njezin rad i rad zaposlenika Ureda te izrazila vjeru da se zajedničkom suradnjom uz otvorenost, razmjenu iskustva, znanja, stavova i prijedloga život osoba s invaliditetom u RH može učiniti dostojnim svakog čovjeka.

Više o navedenom se nalazi u uvodnom dijelu pod nazivom Imenovanje pravobraniteljice i zamjenika.

*Priopćenje kojim se upozorava na **ugroženost usluge osobne asistencije***

Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom zaprimio je dramatične apele brojnih osoba s invaliditetom i udruga zbog isteka jednogodišnjih ugovora kojima je bilo osigurano financiranje usluge osobnog asistenta. Ugovori sklopljeni između udruga, Ministarstva socijalne politike i mladih i Hrvatskog zavoda za zapošljavanje isticali su krajem listopada, a početkom mjeseca još uvijek nije bio raspisan novi natječaj. Istaknuli smo da nema opravdanja za kašnjenje u provedbi postupka za osiguravanje sredstva iz Europskog socijalnog fonda za životno važnu podršku osobama s najtežim invaliditetom, kao što je osobna asistencija. Upozorili smo javnost i nadležna tijela na ozbiljnost situacije u kojoj bi se moglo naći više stotina osoba s najtežim invaliditetom zbog prestanka financiranja ove usluge dok novi projekti nisu raspisani, a situacija u kojoj će se tada naći osobe s najtežim stupnjem invaliditeta za odgovorne institucije treba biti jedino polazište u traženju hitnih interventnih rješenja za prevladavanje ove situacije. Apelirali smo na odgovorne da žurno poduzmu konkretne interventne mjere kako bi se pravovremeno osigurala potrebna sredstva nakon isteka jednogodišnjeg projekta, pa do dovršetka provedbe novog natječaja za osiguravanje potpore osobnih asistenata.

Studeni 2016.

Upozorenje na kršenje dostojanstva osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju u članku objavljenom u Jutarnjem listu

Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom zaprimio je više reakcija osoba s invaliditetom i udruženja roditelja djece s teškoćama u razvoju na članak objavljen u Jutarnjem listu od 26.11.2016.godine u 22:15 sati, pod nazivom: „THE BIGGEST RETARD IN CROATIA, Uskoro kreće snimanje novog reality showa u Hrvatskoj...“, autor Ante Tomić. U članku se navode okolnosti koje predstavljaju kršenje prava na dostojanstvo osoba s invaliditetom, neovisno o kontekstu u kojem su izrečene, te predstavljaju ponižavajuće i uvredljivo postupanje. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom upozorila je na izrazito ponižavajući i uznemirujući opis osoba s invaliditetom koji dovodi

do izravnog kršenja temeljnih ljudskih prava dovodeći ih u nepovoljan položaj zbog invaliditeta. Istaknula je kako je objavljenim tekstom povrijeđeno je dostojanstvo osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju i njihovih obitelji. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom, sukladno odredbi članka 9. Zakona o pravobranitelju za osobe s invaliditetom je izdala upozorenje radi objave spornog teksta jer isto predstavlja kršenje dostojanstva, diskriminirajuće, ponižavajuće i uvredljivo postupanje i kao takvo je sa stajališta Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, nedopustivo. O tome je uz Jutarnji list obavijestila i javnost.

3. prosinca

Priopćenje povodom **Međunarodnog dana osoba s invaliditetom**: Osobe s invaliditetom očekuju stvarnu ravnopravnost kroz osiguravanje podrške

Osobe s invaliditetom puno očekuju od nove Vlade. Uz deklarativnu opredijeljenost za poštovanje prava osoba s invaliditetom očekuju ulaganja koja će omogućiti pokazivanje njihovog punog ljudskog potencijala. Osim što predstavlja kršenje njihovih ljudskih prava i diskriminaciju, marginalizacija osoba s invaliditetom i podupiranje njihove ovisnosti o drugima su skupi, kako za njihove obitelji, tako i društvo u cjelini. Osnaživanje osoba s invaliditetom kako bi mogle živjeti neovisno i doprinositi društvu socijalno je i ekonomski isplativo.

Pristup informacijama putem internetske stranice posi.hr

Jedan od značajnih pokazatelja pristupa informacijama zainteresiranih građana je godišnja statistika koju prikazujemo u nastavku. Prateći pristup uočili smo da je nužno informirati građane na ovaj način jer su zainteresirani za teme koje se tiču djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom.

Mjesec	Posjetioci	Broj posjeta	Broj stranica	Klikovi
Jan 2016	4,127	5,897	19,213	169,864
Feb 2016	4,097	6,001	15,927	185,565
Mar 2016	3,891	5,847	18,253	190,521
Apr 2016	4,153	6,193	20,74	182,711
May 2016	5,481	8,343	27,932	221,14
Jun 2016	3,799	6,215	20,45	160,417
Jul 2016	2,899	4,803	23,391	138,683
Aug 2016	6,962	9,097	29,58	126,057
Sep 2016	4,632	6,945	46,991	183,954
Oct 2016	2,052	3,004	13,168	74,344
Nov 2016	6,37	9,261	37,825	214,904
Dec 2016	8,225	11,849	46,314	220,541
Ukupno:	56,688	83,455	319,784	2,068,701

3.23. PRIJEDLOZI I PREPORUKE ZA IZMJENE I DOPUNE ZAKONA I DRUGIH PROPISA TE UNAPRJEĐENJE SUSTAVA

Ured pravobraniteljice je tijekom 2016. godine uputio 52 mišljenja nadležnim tijelima na propise te sudjelovao i organizirao po navedenom rasprave.

Mišljenja su se temeljila na pojedinačnim pritužbama, saznanjima relevantnih stručnjaka te razmjenama iskustava i znanja na sastancima u organizaciji pravobraniteljice za osobe s invaliditetom. Predstavnici ureda su također kao promatrači sudjelovali na raspravama vezano uz provođenje operativnih programa *Konkurentnost i kohezija 2014.-2020. te Učinkoviti ljudski potencijali 2014.-2020.* Osim navedenog, Ured je uputio niz preporuka državnim tijelima, jedinicama lokalne i regionalne samouprave, kao i drugim pravnim i fizičkim osobama u svrhu uklanjanja predrasuda, mijenjanja stavova i mišljenja o sposobnostima i mogućnostima osoba s invaliditetom, nudeći konkretne prijedloge kako da se poboljša kvaliteta života djece i odraslih osoba s invaliditetom u lokalnim sredinama.

Od **23** propisa koje je pravobraniteljica razmatrala (3 su se odnosila na planove i strategije), **66%** su u razmatranju ili su povučeni iz procedure ili na njih nije imala primjedbi. Djelomično ili u potpunosti su uvaženi prijedlozi i mišljenja u **34%** propisa.

Prijedlozi za izmjenu i mišljenja dani su na sljedeće međunarodne dokumente, zakone, podzakonske akte, programe i planove: *Nacrt prijedloga Obiteljskog zakona, Zakon o socijalnoj skrbi, Poglavlje 11.2. i 11.3. Operativnog programa Konkurentnost i kohezija 2014.-2020., Operativnog programa Učinkoviti ljudski potencijali 2014. – 2020., Prijedlog Direktive Vijeća o primjeni načela jednakog postupanja prema osobama bez obzira na njihovu vjeru ili uvjerenje, invaliditet, dob ili seksualnu orijentaciju („Anti-diskriminacijska direktiva“), Zakon o jedinstvenom tijelu vještačenja, Pravilnik o znaku pristupačnosti, Pravilnik o uvjetima i načinu ostvarivanja prava iz obveznog zdravstvenog osiguranja, Pravilnik o uvjetima i načinu ostvarivanja prava iz obveznog zdravstvenog osiguranja za bolničko liječenje medicinskom rehabilitacijom i fizikalnom terapijom u kući, Zakon o mirovinskom osiguranju, Nacionalni plan za borbu protiv diskriminacije, 2014.-2018., Nacrt Pravilnika o pomoćnicima u nastavi, Nacrt Zakona o inkluzivnom dodatku, Prijedlog za ocjenu suglasnosti zakona o socijalnoj skrbi s Ustavom, Nacrt Zakona o potvrđivanju Europske socijalne povelje, Nacrt prijedloga Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji, Zakon o općem upravnom postupku, Zakon o cestama, Zakon o sigurnosti prometa na cestama, Pravilnik o posebnom porezu na motorna vozila, Zakon o porezu na dohodak, Zakon o porezu na dodanu vrijednost, Pravilnik o ortopedskim i drugim pomagalicama, Zakon o zaštiti vojnih i civilnih invalida rata i članova njihovih obitelji, Zakon o pravima hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji, Zakon o dobrovoljnom zdravstvenom osiguranju, Zakon o doprinosima, Zagrebačka strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom u razdoblju od 2016. do 2020., Zakon o financiranju jedinica lokalne i regionalne samouprave, Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom, Nacrt Nacionalne strategije za izjednačavanje mogućnosti osoba s invaliditetom 2015.-2020.*

Detaljnije obrade navodimo u područjima ovog izvješća.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom tijekom 2016. godine uputila je 385 preporuka/upozorenja jedinicama lokalne i regionalne samouprave, tijelima državne vlasti te drugim pravnim osobama te 142 preporuke upućene u pojedinačnim slučajevima.

U nastavku navodimo sažetke nekih od preporuka:

Državni proračun

Ministarstvu unutarnjih poslova upućena je preporuka kako bi se osigurala veća proračunska sredstva za 2017. godinu namijenjena poboljšanju položaja osoba s invaliditetom. Preporuka se odnosila na: osiguravanje dostatnih financijskih sredstava potrebnih za osiguravanje pristupačnosti građevina u kojima se nalaze policijske uprave i postaje, za edukaciju policijskih djelatnika o načinu pravilnog ophođenja prema osobama s invaliditetom, kao i za provođenje zakonske dužnosti osiguravanja potrebne prilagodbe i odgovarajuće podrške osobama s invaliditetom prilikom postupanja sukladno Zakonu o policijskim poslovima i ovlastima.

Ministarstvu pravosuđa upućena je preporuka kako bi se osigurala veća proračunska sredstva za 2017. godinu pristupačnosti pravosudnih tijela osobama s invaliditetom. Preporuka se odnosila na osiguravanje pristupačnosti zgrada pravosudnih tijela, sudova i zatvora, za osobe s invaliditetom svih vrsta oštećenja, a kako bi se ispunili zahtjevi Konvencije i Zakona o izvršavanju kazne zatvora.

Ministarstvu rada i mirovinskog sustava, Hrvatskom zavodu za zapošljavanje te Zavodu za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom upućene su preporuke kako bi se osigurala veća proračunska sredstva za 2017. godinu namijenjena rehabilitaciji, zapošljavanju i radu osoba s invaliditetom. Preporuke su se odnosile na: područje zapošljavanja i pripreme za uključivanje osoba s invaliditetom u odgovarajuće modele radnog odnosa, na kojem području prema ocjeni međunarodnih organizacija koje prate položaj osoba s invaliditetom u RH, ali i do sada učinjenog u implementaciji Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, RH nije do ovog trenutka učinila radikalne zaokrete, ako izuzmemo one mjere i aktivnosti koje se provode u dijelu promjene zakonske regulative te nacionalnih planova za poticanje zapošljavanja osoba s invaliditetom. Dane su preporuke za osiguravanje dodatnih financijskih sredstava centrima za profesionalnu rehabilitaciju, kadrovsko kapacitiranje, osiguravanje aktivnih mjera politike zapošljavanja uz ublažavanje kriterija za ostvarivanje potpora iz paketa mjera koji se odnose na zapošljavanje osoba s

invaliditetom, a vezano za vremenski uvjet staža u evidenciji nezaposlenih., sprečavanje dugotrajnosti postupaka vještačenja te osiguravanje pristupačnih prostora.

Pitanje zapošljavanja osoba s invaliditetom mora se promatrati dugoročno kao sastavni dio gospodarskog ozdravljenja, ali i kroz prizmu smanjenja socijalnih naknada te sprečavanja kako socijalne izoliranosti tako i podržavanja pasivno zavisne uloge osoba s invaliditetom.. U cilju ostvarivanja onoga na što smo se obvezali u području zapošljavanja, ali i definirali usvojenim programima i planovima potrebne su sasvim konkretne aktivnosti osobito na planu razvoja i osiguravanja resursa za provedbu profesionalne rehabilitacije, osposobljavanja za konkretna, a konkurentna zanimanja, za razvoj različitih oblika zapošljavanja sa svrhom ciljane iskorištenosti preostalih sposobnosti i potencijala osoba s invaliditetom.

Ministarstvu demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku upućena je preporuka kako bi se osigurala veća proračunska sredstva za 2017. godinu. Preporuka se odnosila na nastavak procesa deinstitucionalizacije, osiguravanje sredstava za materijalne naknade, razvijanje sustava izvaninstitucionalne skrbi na lokalnoj razini, osnaživanje kadrova, prostora i potrebne opreme kao i različite oblike potpora. Svako umanjivanje dosegnute razine skrbi o osobama s invaliditetom ili odustajanje od započetih procesa u ostvarivanja prava na jednakost i uključenost, značilo bi pogoršanje njihovog položaja i dugoročno dovelo do niza neželjenih pojava.

Ministarstvu zdravlja i Hrvatskom zavodu za zdravstveno osiguranje upućena je preporuka kako bi se osigurala veća proračunska sredstva radi unaprjeđenja zdravstvene zaštite za osobe s invaliditetom u 2017. godini. Preporuke su se odnosile na nužnost razvoja tzv. psihijatrije u zajednici te ispunjenje ciljeva iz Nacionalne strategije zaštite mentalnog zdravlja za razdoblje od 2011. do 2016. godine, ortopedska pomagala, nužnost unaprjeđenja i razvoja sustava rane intervencije i habilitacije djece s neurorazvojnim i motoričkim smetnjama na način da ista zdravstvena usluga bude dostupna što je moguće bliže krajevima u kojima djeca žive, izgradnja Spinalnog centra, pružanje i dostupnost stomatoloških usluga, neprilagođenost zdravstvenih ustanova od samo ulaza u ustanovu pa do neprilagođene unutrašnjosti, a pogotovo sanitarnih čvorova te neadekvatnu opremljenost zdravstvenih ustanova.

Zapošljavanje i rad

Svim ministarstvima (njih 20) upućena je preporuka i rezultati anketnog ispitivanja o zapošljavanju osoba s invaliditetom i razumnoj prilagodbi. Preporuka se odnosila, sukladno odredbama Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, na priznavanje prava na rad osobama s invaliditetom na ravnopravnoj osnovi s drugima na tržištu rada i u radnom okruženju koje je otvoreno, uključujuće i dostupno osobama s invaliditetom s posebnim naglaskom na zapošljavanje u javnom sektoru i osiguranje prihvatljive prilagodbe okruženja na radnom mjestu. Preporukom su naglašene odredbe Zakona o suzbijanju diskriminacije koje se odnose na propuštane razumne prilagodbe, ali i drugih referentnih propisa koji uređuju zapošljavanje i rad osoba s invaliditetom, razne poticaje i olakšice, kvotno zapošljavanje i pravo na profesionalnu rehabilitaciju.

Ministarstvu uprave, Ministarstvu rada i mirovinskog sustava te Hrvatskom zavodu za zapošljavanje upućen je prijedlog vezan uz priznavanje prava prednosti pod jednakim uvjetima osobama s invaliditetom i prilikom odabira kandidata za stručno osposobljavanje za rad bez zasnivanja radnog odnosa u tijelima iz čl. 9. st. 1. Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom te uređenje, odnosno usklađivanje provedbe zaštitovog prava, a posebice nadzor nad postupanjem ovih tijela radi osiguravanja provođenja prava prednosti.

Svim jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave poslana je preporuka vezano uz osiguravanje i promicanje zapošljavanja osoba s invaliditetom u javnom sektoru i osiguranje prihvatljive prilagodbe okruženja na radnom mjestu za osobe s invaliditetom. Poseban naglasak stavljen je na postupak zapošljavanja, pravo prednosti pri zapošljavanju te razumnu prilagodbu jedne od osnovnih preduvjeta ostvarivanja svih ljudskih prava osoba s invaliditetom pa tako i prava na rad.

Jedinstveno tijelo vještačenja

Ministarstvu rada i mirovinskog sustavate Zavodu za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom upućena je preporuka vezano uz rad jedinstvenog tijela

vještačenja. Preporuke su se odnosile na unaprjeđenje njegovog rada i otklanjanja ozbiljnih teškoća s kojima se suočava. Poteškoće u radu Jedinistvenog tijela vještačenja za posljedicu ima prolongirani vremenski period u kojemu osobe s invaliditetom ne ostvaruju životno važna prava i time negativno utječu na život velikog broja djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom, o čemu svjedoče gotovo svakodnevne pritužbe. Osim navedenog, preporuke su se odnosile i na osiguravanje prostornih, kadrovskih, informatičkih i drugih resursa.

Mirovinsko osiguranje

Hrvatskom zavodu za mirovinsko osiguranje i Ministarstvu rada i mirovinskoga sustava upućena je preporuka o ujednačavanju postupanja donošenja rješenja o postotku tjelesnog oštećenja za osobe s oštećenjem sluha, s obzirom na činjenicu izmjene postotka u Uredbi o metodologijama vještačenja, gdje su pojedine područne službe HZMO-a za isto tjelesno oštećenje određivali 70%, a druge 100%, premda i kod jednih i kod drugih vještačenih osoba radi se o gluhoći od rođenja.

Ministarstvo rada i mirovinskoga sustava upozorili smo da je potrebno uskladiti pojedine odredbe raznih zakona i pravilnika kojima su propisana određena prava/povlastice osobama s invaliditetom sa odredbama Zakona o jedinstvenom tijelu vještačenja, kao i odredbama Uredbe o metodologijama vještačenja; u protivnom je moralo biti određeno javno-pravno tijelo koje bi vještačilo postotak tjelesnog oštećenja za potrebe drugih sustava, što do sada nije učinjeno.

Hrvatskom zavodu za mirovinsko osiguranje i Ministarstvu rada i mirovinskoga sustava ukazivali smo na nezakonitost naputka HZMO-a, Središnje službe koji je odaslan svim područnim uredima HZMO-a, a kojim je strankama onemogućen uvid i preslika Nalaza i mišljenja vještaka na kojima se zasniva rješenje, jer se tim činom krše odredbe članka 30. i 52. Zakona o općem upravnom postupku, kojima se stranci jamči pravo sudjelovanja u postupku, koje uključuje i pravo na izjašnjavanje o svim činjenicama i dokazima u predmetu.

Hrvatskom zavodu za zdravstveno osiguranje uputili smo preporuku da se izabrani liječnici primarne zdravstvene zaštite, kao i svi specijalisti medicinske struke upoznaju s odredbama Uredbe o metodologijama vještačenja kojima se propisuje kakva medicinska dokumentacija potrebna za postupak vještačenja radi ostvarivanja prava iz mirovinskog osiguranja mora biti, s obzirom da isti nisu dovoljno upoznati sa člancima Uredbe (člancima 7. do 13.)

Zavodu za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom dostavljena je preporuka da se kad god je to moguće na temelju uvida u medicinsku dokumentaciju određuje raniji dan nastanka invalidnosti, odnosno nesposobnosti za rad, što im omogućuje čl. 22. st. 2. i 4. Uredbe o metodologijama vještačenja. Navedeno u cilju da osoba zbog dugotrajnosti postupka vještačenja ne bi bila zakinjuta za svoja prava iz mirovinskog osiguranja s obzirom da se kao datum nastanka invalidnosti uzima datum vještačenja ujedno predlagali smo da se obrazac nalaza i mišljenja dopuni sa još jednom stavkom, i to:

- datum nastanka (smanjenja radne sposobnosti, ili datum nastanka oštećenja i dr.), a koji bi se odredio prema postojećoj medicinskoj dokumentaciji iz spisa, ukoliko se ta činjenica može na nedvojben način utvrditi.

Zdravstvo

Ministarstvu zdravstva i Hrvatskom zavodu za zdravstveno osiguranje upućena je preporuka o potrebi prilagodbe medicinskog osoblja prilikom komunikacije sa osobama s različitim vrstama oštećenja s ciljem da osoba s invaliditetom, kao pacijent, primi potpunu informaciju kako bi mogla aktivno sudjelovati u donošenju odluka o svom zdravlju. U preporuci je institucijama kroz zaprimljene pritužbe objašnjeno **konvencijsko načelo razumne prilagodbe u komunikaciji**. Načelo razumne prilagodbe znači, potrebnu i prikladnu preinaku i podešavanja, koja ne predstavljaju nerazmjerno ili neprimjereno opterećenje, da bi se takvo što u pojedinačnom slučaju, tamo gdje je to potrebno kako bi se osobama s invaliditetom osiguralo uživanje ili korištenje svih ljudskih prava i temeljnih sloboda na ravnopravnoj osnovi s drugima. Uskraćivanje razumne prilagodbe smatra se diskriminacijom“.

Ministarstvu zdravstva i Hrvatskom zavodu za zdravstveno osiguranje upućena je preporuka o potrebi revidiranja propisa iz zdravstvenog osiguranja koje se odnose na reguliranje sanitetskog prijevoza u smislu poštivanja konvencijskog načela slobode izbora najpovoljnijeg prava kao i naknade troškova

prijevoza pratnji budući da su uočene određene nepravilnosti. Ujedno je dostavljena i preporuka o potrebi revidiranja Pravilnika o ortopedskim i drugim pomagalicama u dugu članka 19. i 25. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom.

Ministarstvu zdravstva upućena je preporuka povodom porezne reforme te je naglašeno da taj proces ne smije imati za posljedicu umanjivanje stečenih prava odnosno dosegnutu razinu i kvalitetu zdravstvenih usluga osoba s invaliditetom. Sadašnji položaj osoba s invaliditetom prema ocjeni UN Odbora za prava osoba s invaliditetom je nepovoljan te se takav položaj ne smije dodatno pogoršavati. Naime, UN Odbor za prava osoba s invaliditetom je u Zaključnim zapažanjima i preporukama u travnju 2015. o primjeni Konvencije o pravima osoba s invaliditetom u RH u čl. 28 „Primjereni životni standard i socijalna zaštita“ naglasio kako je zabrinut da mnoge osobe s invaliditetom žive u siromaštvu, posebno osobe s ruralnih područja.....“. Navedena se zapažanja i preporuke Odbora odnose na cjelokupno stanje prava osoba s invaliditetom u Republici Hrvatskoj što znači i na područje zdravstvene zaštite.

Visokom Upravnom sudu u Zagrebu dostavljena je obavijest o potrebi pokretanje postupka za ocjenu zakonitosti općeg akta po službenoj dužnosti članka 59. stavak 7. Pravilnika o ortopedskim i drugim pomagalicama, koji glasi: U roku od 3 mjeseca od dana stupanja na snagu ovog Pravilnika, osigurane osobe do navršene 18. godine života odnosno osigurane osobe iznad 18. godine života na redovitom školovanju imaju pravo na baterije za slušna pomagala.“ (Izmjene i dopune Pravilnika „Narodne novine“ broj:54/14). Prije izmjene i dopune Pravilnika pravo na besplatne baterije imale su sve osobe neovisno o dobnom statusu ili statusu školovanja. Pravobraniteljica smatra kako je osporavana odredba Pravilnika, ne samo u nesuglasju sa Zakonom i Ustavom, nego i sa međunarodnim dokumentima koji su na snazi u Republici Hrvatskoj.

Ministarstvu zdravstva dostavljena je preporuka kojom je pružena podrška Udruzi „Roditelji u akciji“ u javljanju na projekt kojemu je glavni cilj zaštita i unapređenje reproduktivnog zdravlja žena s invaliditetom. Potrebno je educirati zdravstvene djelatnike koji neovisno o struci ipak nemaju dovoljno informacija na koji način pristupiti ženi s pojedinom vrstom invaliditeta. Ženama s invaliditetom izrazito je važna podrška i to u smislu psihološke potpore, a kako bi se žene s invaliditetom lakše nosile sa izazovima majčinstva potrebno je osigurati potporu u zajednici, koja u ovom trenutku nedostaje, a kojoj prethodi podizanje svijesti društva o potrebi za unapređenjem reproduktivnog zdravlja žena s invaliditetom.

Ministarstvu zdravstva dostavljena preporuka o potrebi uvažanja projektne dokumentacije Saveza slijepih osoba pod nazivom: „Slatke suze“. Navedeni je projekt od velike važnosti za slijepu osobu jer se naglasak stavlja na dodatno oštećenje kod slijepih osoba-dijabetes. Slijepa osoba sa dijabetesom mora biti informirana o oštećenju i mogućim komplikacijama, o prehrani, samokontroli bolesti, fizičkoj aktivnosti, mogućnostima rehabilitacije, uslugama psihosocijalne i psihološke podrške kako bi mogla funkcionirati u društvu, a o navedenim okolnostima određena znanja trebaju imati i članovi obitelji, a pogotovo liječnici.

Ministarstvu financija i Vladi Republike Hrvatske dostavljeni su prijedlozi izmjene Zakona o PDV i porezu na dohodak te je upućena preporuka vezano za poreznu reformu koja se u jednom dijelu odnosila na poreza na ortopedska pomagala i lijekove s naglaskom na okolnost negativnog odražavanja reforme na kvalitetu života osoba s invaliditetom kako s aspekta kvalitete ortopedskih pomagala i njihove dostupnosti tako i sa aspekta dodatnog osiromašenja navedene kategorije osoba i njihovih obitelji.

Sloboda od nasilja i izrabljivanja

Jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave, Gradu Splitu i Splitsko-dalmatinskoj županiji kao i Gradu Dubrovniku i Dubrovačko-neretvanskoj županiji upućene su preporuke o potrebi prilagodbe **skloništa za žrtve nasilja** sukladno odredbama Pravilnik o pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti („Narodne novine“, br. 78/13) budući da je provedeno istraživanje Pravobraniteljice pokazalo kako su u pravilu skloništa na području RH neprilagođena za žrtve nasilja s težim invaliditetom.

Pristupačnost

*Kako bi preispitala pristupačnost ljekarni osobama s invaliditetom, pravobraniteljica je uputila stotinu preporuka s upitnikom nasumce izabranim **ljekarnama** diljem RH.*

Nakon provedbe anketnog ispitivanja pristupačnosti **svih ministarstava** osobama s invaliditetom, pravobraniteljica je uputila preporuku istima vezano uz poštivanje propisa u području pristupačnosti. *S obzirom da su javnopravna tijela vlasti obveznici poštivanja nacionalnih propisa i međunarodnih dokumenata, kako bi utvrdila poštivanje istih, pravobraniteljica je uputila svim **HZZO, HZMO i CZSS** preporuku s upitnicima.*

Ministarstvu kulture upućena je preporuka vezano uz pristupačnost kulturnih sadržaja te javnih prostora i usluga osobama s invaliditetom koje se kreću uz pomoć ortopedskih i drugih pomagala.

*Kako bi se osigurao dostupan pristup uslugama i dobrima pravobraniteljica je dala niz prijedloga Ministarstvu demografije, obitelji, mladih i socijalne politike pri izradi **Nacrta Nacionalne strategije izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom 2016. – 2020.***

*Radi osiguravanja pristupačnosti sanitarnih čvorova pravobraniteljica je uputila preporuke **KBC Sestara milosrdnica, KBC Zagreb, Zavod za rehabilitaciju – Božidarevićeva i KB Dubravi.***

*Vještačenje osoba s invaliditetom u Splitu se provodi u nepristupačnom prostoru. S obzirom da osobe s invaliditetom ne mogu pristupiti pravobraniteljica je uputila preporuke **Ministarstvu rada i mirovinskog sustava, zavodu za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom te Gradu Splitu i Splitsko dalmatinskoj županiji.***

Obitelj i socijalna politika

*Ministarstvu socijalne politike i mladih danas **Ministarstvu za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku** upućivani su prijedlozi i preporuke tijekom cijele 2016. godine vezano uz prava iz socijalne skrbi, proces deinstucionalizacije, razvoj mreže usluga u zajednici, usluge osobnog asistenta, udomiteljstvo, roditeljska prava osoba s invaliditetom, izmjene Zakona o socijalnoj skrbi, Zakona o roditeljskim i roditeljskim potporama, Obiteljskog zakona... Više se nalazi u područjima izvješća pod nazivom **Jednakost pred zakonom, Socijalna skrb, Neovisno življenje i život u zajednici te Poštivanje doma i obitelji.***

Obrazovanje

*Ministarstvu znanosti, obrazovanja i sporta danas **Ministarstvu znanosti i obrazovanja** u više navrata tijekom 2016. godine upućivane su preporuke vezano uz podršku inkluzivnom obrazovanju djece s teškoćama u razvoju. Preporuke su se odnosile na uređenje zakonskih i financijskih pretpostavki za odobravanje pomoćnika u nastavi i komunikacijskih posrednika. Ujedno smo preporučili nužnost osiguravanja i drugih oblika podrške učenicima s teškoćama u razvoju, važnim za inkluzivno obrazovanje. Više se nalazi u području **Odgoj i obrazovanje, Osnovnoškolsko obrazovanje.***

Više se nalazi po područjima ovog Izvješća.

4. OPĆE I FINACIJSKO POSLOVANJE

Djelokrug rada Pravobranitelja za osobe s invaliditetom propisan je Zakonom o pravobranitelju za osobe s invaliditetom („Narodne novine“, br. 107/07.), Poslovnikom pravobranitelja za osobe s invaliditetom te Pravilnikom o unutarnjem redu. Pravobranitelj za osobe s invaliditetom nadležan je i za suzbijanje diskriminacije na osnovi invaliditeta sukladno Zakonu o suzbijanju diskriminacije („Narodne novine“, br. 85/08., 112/12.). Također, pravobranitelj za osobe s invaliditetom ima propisane ovlasti sukladno čl. 26 Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama („Narodne novine“, br. 76/14.).

Na dan 31.12.2016. godine u Uredu je bilo zaposleno 11 državnih službenika/ce (od navedenog broja 1 službenica radi na određeno kao zamjena na mjestu administrativne tajnice), 3 dužnosnika/ce i jedan dužnosnik na naknadi.

Državni službenici u Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom – 2016. godine

Službenici	DJELOKRUG RADA	Broj djelatnika
Služba za stručne poslove		
savjetnik pravobraniteljice, dipl.iur., VSS	-pristupačnost, mobilnost, imovinsko-pravni poslovi, radno pravo Predlaganje izmjena i donošenja propisa; po potrebi i druga područja	1
savjetnik pravobraniteljice, dipl.iur., VSS	-mirovinsko osiguranje, doplatak za djecu, opći i kadrovski poslovi Predlaganje izmjena i donošenja propisa; po potrebi i druga područja	1
savjetnica pravobraniteljice, dipl.soc.rad., VSS	-socijalna skrb, odgoj i obrazovanje, obiteljsko-pravna zaštita, organizacije civilnog društva Predlaganje izmjena i donošenja propisa; po potrebi i druga područja	1
savjetnica pravobraniteljice, dipl.iur., VSS	-pravo na roditeljsku naknadu, socijalna skrb, pravosuđe, obiteljsko-pravna zaštita, skrbništvo Predlaganje izmjena i donošenja propisa; po potrebi i druga područja	1
savjetnica pravobraniteljice, dipl.iur., VSS	-zdravstvena zaštita, suzbijanje nasilja, ZZODS, žene s invaliditetom Predlaganje izmjena i donošenja propisa; po potrebi i druga područja	1
savjetnica pravobraniteljice, dipl.iur., VSS	-zapošljavanje, profesionalna rehabilitacija, rad, ovršno pravo, diskriminacija u navedenim područjima Predlaganje izmjena i donošenja propisa; po potrebi i druga područja	1
savjetnica pravobraniteljice, prof., VSS	-odnosi s javnošću, međunarodna suradnja, suradnja s udrugama civilnog društva, suradnja na projektima, visokoškolsko obrazovanje, izdavaštvo i dokumentacija Predlaganje izmjena i donošenja propisa, pristup informacijama; po potrebi i druga područja	1
Služba za opće poslove		
Voditeljica računovodstvenih poslova, SSS		1
Tajnica Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, SSS		2 (od kojih je jedna na određeno vrijeme)
Viši stručni referent, arhivski poslovi i poslovi pisarnice, VŠS		1

Uočene su velike razlike u položaju osoba s invaliditetom ovisno o području u kojem žive. Osobe koje žive u manjim, odnosno ruralnim područjima udaljenima od većih gradskih centara su u znatno nepovoljnijem položaju kad se radi o dostupnosti zdravstvenih, rehabilitacijskih i drugih usluga podrške, a često im je otežan pristup informiranju i ostvarivanja određenih prava. Zbog svega toga je cilj Ureda u sljedećem razdoblju doprijeti do osoba s invaliditetom izvan glavnog grada otvaranjem područnih ureda.

4.1. FINANCIJSKO POSLOVANJE

Sukladno članku 105. st. 1. i 3. Zakona o proračunu, Pravobranitelj za osobe s invaliditetom dostavio je Ministarstvu financija i Državnoj reviziji godišnji obračun i godišnji izvještaj za 2016. godinu.

Tablica 1. Planirana i izvršena sredstva proračuna Pravobranitelja za osobe s invaliditetom

Godina	Planirana sredstva	Ukupni rashodi	Rashodi za zaposlene	Materijalni rashodi	Opremanje	Postotak
2008. 01.07.-31.12.	2.233.000	1.088.938	231.782	492.319	364.837	49,00%
2009.	2.924.732	2.712.434	1.846.625	814.250	51.559	92,74%
2010.	3.225.436	2.993.247	2.033.103	905.343	54.801	92,80%
2011.	3.364.748	3.296.496	2.187.679	975.802	133.015	97,97%
2012.	3.125.000	3.075.631	2.158.288	847.662	69.681	98,42%
2013.	2.970.849	2.947.017	2.065.697	862.869	18.450	99,20%
2014.	3.119.337	2.946.452	2.014.492	881.861	49.000	94,46%
2015.	3.379.000	3.069.494	2.052.557	1.000.400	49.000	90,84%
2016.	3.520.916	3.302.711,82	2.347.586,60	894.818,55	58.737,43	94,30 %

OBRAZLOŽENJE POJEDINIH SKUPINA RASHODA I IZDATAKA

Od ukupno planiranih sredstava za 2016. godinu u iznosu od **3.520.916,00** kn, rashodi iznose **3.302.711,82** kn, odnosno **94,30%**.

Administracija i upravljanje

Na stavkama za rashode za zaposlene planirano je **2.381.116**kn, a potrošeno je **2.347.586,60** kn ili **98,59 %**. Na dan 31.12.2016. u Uredu je bilo zaposleno 11 državnih službenika/ce i 4 dužnosnika/ce, s tim da je jedan od dužnosnika na naknadi 6+6. Iznos na stavkama za materijalne izdatke u 2016. godini iznosio je **1.077.300** kn, a na stavkama za financijske rashode **2.100** kn. Ukupna potrošnja sredstava namijenjenih za materijalne rashode iznosi **894.818,55** ili **83,06 %**, a za financijske rashode **1.569.24** kn odnosno **74,72 %**.

U 2016. godini Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom obavio je tuzemna i inozemna putovanja, s obzirom da je postao član organizacije Equinet koja svojim članovima snosi dio troškova vezanih za službena putovanja u inozemstvo, time su troškovi na kontu 3211- Službena putovanja smanjeni u odnosu na prethodnu godinu. U 2016. godini zbog članstva u organizaciji Equinet, bilo je potrebno platiti članarinu, a čije plaćanje je povećalo trošak na stavci članarina u odnosu na prethodnu godinu. Uz aktivno sudjelovanje na međunarodnim događanjima, pravobraniteljica je izvršila 42 obilaska i uvida diljem RH u prostore gdje su smještene, rade ili se obrazuju osobe s invaliditetom.

S obzirom da je pravobraniteljici istekao mandat 30. svibnja 2016. te je ponovno izabrana 17. listopada 2016. godine, u razdoblju od četiri i pol mjeseca, došlo je do smanjivanja troškova na sljedećim stavkama:

- vezano uz naknadu za prijevoz jer nije bilo troškova prijevoza pravobraniteljice koja je osoba s najtežim stupnjem invaliditeta te koristi prilagođeno kombi vozilo za osobe s invaliditetom.
- smanjen je rashod vezan za intelektualne usluge jer nije bilo plaćanja po ugovorima za vozača pravobraniteljice i asistente, koji pravobraniteljici pružaju radnu i ostalu potrebnu asistenciju, te medicinsku njegu. Pravobraniteljica je osoba s najtežim stupnjem invaliditeta i mora imati pomoć pri obavljanju poslova u službene svrhe u uredu i izvan njega.

Iznosi planirani na stavkama Intelektualne i osobne usluge te Usluge tekućeg i investicijskog održavanja predstavljaju najveće rashode u proračunu. Sa stavke Intelektualne i osobne usluge izvršila su se plaćanja za: vanjske suradnike, poslove asistenata pravobraniteljice, usluge vozača, čišćenja i računovodstvene usluge. Sa stavke Usluge tekućeg i investicijskog održavanja plaćani su troškovi vezani za održavanje radnog prostora Ureda.

Tijekom 2016. godine objavljena su dva natječaja za zapošljavanje službenika i javni poziv za državne dužnosnike (dva zamjenika pravobraniteljice za osobe s invaliditetom), čime se povećao rashod na stavci usluge promidžbe i informiranja u odnosu na prethodnu godinu.

Povećanje troškova reprezentacije u odnosu na 2015. godinu rezultat je održavanja konferencije povodom osam godina rada Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom i organiziranja događanja povodom obilježavanja deset godina Konvencije o pravima osoba s invaliditetom.

Opremanje

Zbog dotrajalosti informatičke opreme, koja nije mijenjana u proteklih sedam godina, tijekom 2016. godine bilo je potrebno zamijeniti dio računala i računalne opreme, a za što je utrošeno **58.737,43 kn**.

5. ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Jednakost i nediskriminacija

U 2016. godini najviše pritužbi na diskriminaciju na osnovi invaliditeta bilo je u području pristupa dobrima i uslugama te se većinom radilo o propuštanju razumne prilagodbe kao oblika diskriminacije. Uočeno je da javna tijela poput HZMO-a, HZZO-a, CZSS-a i sudova stavljaju osobe s invaliditetom u nepovoljniji položaj zbog nepristupačnosti prostora. Od stupanja na snagu Zakona o suzbijanju diskriminacije sudske prakse gotovo da i nema.

- Potrebno je educirati stručnjake i osobe s invaliditetom o oblicima diskriminacije na osnovi invaliditeta te ih osnažiti za njezino prijavljivanje i procesuiranje.
- Potrebno je veću pozornost svih sudionika usmjeriti na pokretanje postupaka strateške litigacije i osnaživati udruge osoba s invaliditetom za tu ulogu jer se samo tako mogu promijeniti trendovi o besmislenosti prituživanja na diskriminaciju koji ne ostavljaju nikakve posljedice kao i priprema/obuka cjelokupnog pravnog sustava o tome kako postupati u sudskim postupcima diskriminacije na temelju invaliditeta, uključujući i prepoznavanje neuspjeha u osiguravanju razumne prilagodbe osobama s invaliditetom, procjenu pretjeranog tereta dokazivanja i prebacivanja tereta dokazivanja.
- Preporučujemo da prava s osnove invaliditeta budu jednaka za sve osobe s invaliditetom neovisno o vrsti i uzroku invaliditeta. Dodatna materijalna prava koja imaju karakter odštete trebala bi se plaćati iz posebnih izvora jasno odvojenih od naknada s osnove invaliditeta.
- Kako bi se postigla jednakost u ostvarivanju prava s osnova invaliditeta, treba definirati kriterije za njihovo ostvarivanje kojima se neće diskriminirati osobe različitih vrsta invaliditeta.

Pristup pravosuđu

Nužno je osigurati financijska sredstva za prilagodbu kako bi se osobe s invaliditetom mogle nesmetano kretati bez obzira jesu li svjedoci, žrtve, okrivljenici, zaposlenici sudova ili posjetioци. Uz arhitektonsku pristupačnost, potrebno je osigurati i pristup u proceduralnom dijelu posebno za osobe s intelektualnim i psihosocijalnim teškoćama. Policijski službenici i socijalni radnici trebaju uvažavati njihovu poslovnu sposobnost i pridavati njihovom svjedočenju vjeru kakva se pridaje drugim pouzdanim svjedocima. Vrste razumne prilagodbe treba razmotriti prije suđenja.

Osobna sloboda i sigurnost

Nakon obilazaka odjela za dječju i adolescentnu psihijatriju može se zaključiti kako je područje dječje psihijatrije dosta zanemareno. Potrebno je poduzeti konkretne radnje koje se odnose na osiguranje primjerenog prostora za rad, potrebnu opremu i školovano osoblje s ciljem poboljšanja uvjeta rada sa djecom i adolescentima s mentalnim oboljenjima što bi dovelo do sprječavanja i ublažavanja mentalnih oboljenja u odrasloj dobi.

Prilikom obilazaka psihijatrijskih ustanova utvrđeni su brojni slučajevi povrede prava na slobodu dobrovoljnih pacijenata u smislu njihovog smještavanja na zatvorene odjele ili ograničavanja slobode kretanja na otvorenim odjelima, sustavom izlaznica, nedostupnošću vlastite odjeće ili ograničavanjem mogućnosti telefoniranja s vlastitih mobitela bez iznimke. Prava osoba s duševnim smetnjama kao pacijenata u psihijatrijskim ustanovama ovise o praksi postupanja i internim pravilima te ustanove ili čak pojedinog liječnika koji nisu usklađeni s odredbama Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama. Načine i metode utjecanja na volju pacijenta koji se prilikom dolaska u psihijatrijsku ustanovu protive liječenju, pa u roku od 48 sati pristanu potrebno je detaljnije ispitati zbog sumnje da se ne radi o dobrovoljnim smještajima.

U pogledu izvaninstitucionalne skrbi za osobe s mentalnim oboljenjima i nadalje nema pomaka.

Sloboda od mučenja ili okrutnog, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja

Odbor za prava osoba s invaliditetom raspravljajući o Inicijalnom izvješću Republike Hrvatske prema Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom dao je hitnu preporuku da se zaustave nedobrovoljni tretmani i korištenje mjera sputavanja. Primjena mjera prisile regulirana je zakonom i pravilnikom u odnosu na ustanove zdravstvenog sustava, dok je u ustanovama socijalne skrbi uređenje ovog područja na razini internih akata što za posljedicu ima povećan rizik od povrede ljudskih prava osoba smještenih u ove institucije. U sustavu zdravstva se novim pravilnikom i drugim aktima nastoji detaljnije regulirati ovo područje s ciljem reduciranja slučajeva povređivanja prava osoba sa psiho-socijalnim teškoćama koje se nalaze na liječenju. Pravobraniteljica je dala mišljenje i preporuku kako je na zakonodavnoj razini potrebno poduzeti mjere kako bi se nacionalni propisi uskladili s Konvencijom, a dok do toga ne dođe dužnost je svih zdravstvenih ustanova odustati od primjene mjera prisile, zamijeniti ih alternativnim mjerama, a u iznimnim slučajevima, kada ih nije moguće izbjeći, potrebno ih je primijeniti u najkraćem mogućem trajanju, vodeći računa o zaštiti ljudskih prava osoba s invaliditetom, provodeći Pravilnikom propisane zaštitne mehanizme. Potrebno je intenzivirati edukaciju osoblja sa svrhom ranog prepoznavanja eskalacije ponašanja pacijenta i primjeni deeskalacijskih tehnika za postupanje u

kriznim situacijama te provesti dodatna zapošljavanja kako bi se omogućila primjena alternativnih mjera.

Arhitektonska nepristupačnost zatvorskog sustava osobama s invaliditetom za posljedicu može imati ponižavajuće ili neljudsko postupanje. Stoga je pravobraniteljica svakom zatvoru/kaznionici koji je obišla preporučila učiniti pristupačnim ulaz u zatvor te barem jednu sobu za boravak zatvorenika s invaliditetom (u prizemlju), uključujući wc i kupaonicu te im omogućiti korištenje šetnice.

Jednakost pred zakonom

Kako bi se nacionalno zakonodavstvo uskladilo s Konvencijom, potrebno je uvođenje potpuno novog sustava odlučivanja uz podršku što očekujemo od izmjena Obiteljskog zakona čija izrada je u tijeku. S druge strane, pravobraniteljica neprestano ističe da je u prijelaznom razdoblju moguće i postojeći sustav skrbništva unaprijediti, kako na zakonodavnoj razini, tako i izmjenom prakse postupanja, na način da on bude manje ograničavajući za prava osoba s invaliditetom. Pritužbe koje zaprimamo, ali i podaci koje smo prikupili pokazuju da nije došlo do željenih promjena u ovom smjeru te je stoga potrebno uložiti daljnje napore u edukaciju i osnaživanje socijalnih radnika, sudaca i vještaka koji sudjeluju u postupcima za lišenje poslovne sposobnosti i stavljanje pod skrbništvo.

Poštivanje doma i obitelji

Zbog neizgrađenog sustava pomoći roditeljima s invaliditetom u provedbi njihovih dužnosti u podizanju djece te ograničavanja ili oduzimanja roditeljskih prava na osnovi invaliditeta, neadekvatnog zastupanja i nedostupne učinkovite pravne zaštite svjedočimo povredama prava i diskriminaciji roditelja s invaliditetom. Teškoće na koje nailaze institucije sustava pokušavajući osigurati primjerenu podršku roditeljima s invaliditetom u ostvarivanju roditeljske skrbi pokazuju koliko je hrvatsko zakonodavstvo manjkavo i u nesuglasju s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom.

Žene s invaliditetom u realizaciji temeljnog ljudskog prava na roditeljstvo nailaze na prepreke i predrasude društva, ali i institucija i struke. Žene s invaliditetom koje se ipak odluče roditi dijete suočavaju se sa nedostatkom konkretne potpore države, i to prvenstveno u području zdravstva (patronažna skrb). Potrebno je da društvo i država osvijeste kako žena s invaliditetom ima iste potrebe kao i žena bez invaliditetom te joj svi zajedno trebaju pružiti primjerenu podršku i potporu u ostvarenju njezinog ljudskog prava. Radi detaljnije uvida u konkretne potrebe koje proizlaze iz pojedine vrste invaliditeta, potrebno je surađivati s roditeljima/majkama s invaliditetom koje mogu dati najprimjerenije informacije te strukom zatim poduzeti adekvatne radnje u cilju otklanjanja poteškoća. Svaki invaliditet ima svoje specifičnosti, međutim, niti jedna vrsta invaliditeta ne smije biti osnova za lišavanje žene s invaliditetom prava na roditeljstvo.

Žene s invaliditetom

Osim prava na majčinstvo, žene s invaliditetom imaju jednako pravo na vođenje brige o reproduktivnom zdravlju kako bi se na vrijeme krenulo sa liječenjem. Žene s invaliditetom su i na ovom području stavljene u nepovoljniji položaj, pogotovo žene s tjelesnim invaliditetom, budući da je za obavljanje ginekoloških pregleda potrebna posebna oprema (stolovi). Stoga preporučamo državi da osigura takvu zdravstvenu skrb koja će biti provedena na primjeren način u skladu s invaliditetom i u ozračju povjerenja i sigurnosti.

Neovisnost žena s invaliditetom temelji se na njenom zaposlenju i redovitim primanjima. U izvješću prikazani podaci pokazuju zabrinjavajući trend u broju zaposlenih žena kao i u niže plaćenim radnim mjestima onih žena koje su zaposlene. Stoga je u skladu s preporukom Vijeća Europe iz 2012. godine potrebno poduzimati radnje kako bi se izrazito negativna situacija preokrenula u korist žena s invaliditetom.

Sloboda odizrabljivanja, nasilja i zlostavljanja

U tijeku je donošenje značajnih strateških dokumenata kojim je u podlozi borba i prevencija protiv nasilja. Analizirajući prethodno razdoblje i kontaktirajući sa osobama s invaliditetom kao žrtvama preporučamo nadležnima, poduzimanje sljedećih radnji:

- Provođenje istraživanja o prevalenciji različitih oblika nasilja nad osobama s invaliditetom (specifično za svaku kategoriju invaliditeta).
- Procjenjivanje potrebe za pružanjem podrške ženama s invaliditetom koje su žrtve obiteljskog nasilja. U skladu s tim potrebno je prilagoditi postojeća kao i nova skloništa i savjetovišta potrebama žena s

invaliditetom, uz financijsku podršku nadležnih državnih tijela i institucija, tako da ne ovise o inicijativama civilnog društva.

- Preporučamo provoditi senzibiliziranje kao i sustavnu, dugotrajnu edukaciju u radu s osobama s invaliditetom i specifičnostima pojedinih oštećenja, kao i o specifičnostima u radu sa ženama s invaliditetom koje su žrtve nasilja, za osobe različitih struka iz institucija i organizacija civilnog društva koje rade sa žrtvama.

- Nužno je nastaviti rad na kontinuiranom i sustavnom osnaživanju žena s invaliditetom kako bi prepoznale različite oblike nasilja i informirale se o mogućnostima ostvarivanja zaštite i stekle povjerenje u postojeće sustave podrške i zaštite, prijavile nasilje, tražile zaštitu posebno kroz medijsku vidljivost i informiranje javnosti o višestrukoj diskriminaciji i problemima žena s invaliditetom koje su žrtve nasilja.

Zločin iz mržnje - Pravobraniteljica je i u 2016. godini organiziranjem treninga za državno odvjetništvo i policiju radila na podizanju svijesti o važnosti koju predrasude vezane uz invaliditet imaju kod počinjenja kaznenih djela. Edukaciju je potrebno uvrstiti u edukaciju o zločinima iz mržnje i sustavno provoditi.

Zdravstvo

Područje zdravlja je za osobe s invaliditetom od velike važnosti, stoga, je nužno potrebno kontinuirano raditi na kvaliteti i dostupnosti zdravstvenih usluga. Smatramo da je potrebno pronaći rješenja koja će optimalizirati zdravstvenu uslugu uzimajući u obzir za osobu s invaliditetom najpovoljnije rješenje.

Nadalje, kako bi osoba invaliditetom bila u mogućnosti donositi odluke o svom zdravlju, potrebno je da informacija koju od medicinskog osoblja dobiva bude za nju pristupačna i razumljiva s obzirom na vrstu oštećenja te je i nadalje potrebno raditi na edukaciji medicinskog osoblja o specifičnostima invaliditeta kako bi medicinsko osoblje raspolagalo potrebnim znanjima s ciljem pružanja najpotpunije informacije.

Rane intervencije i djeca s teškoćama u razvoju

Ispitivanje koje smo proveli vezano uz dostupnost usluga socijalne skrbi (centri za socijalnu skrb u središtu županija) pokazalo je da je od ukupnog broja djece s teškoćama u razvoju u tretmanu centara u dobi od 0-7 godina života, na području RH svega 40% djece obuhvaćeno nekom od ovih usluga. U Gradu Zagrebu taj je obuhvat oko 60%. Podaci svih centara za socijalnu skrb pokazuju da je veća obuhvaćenost uslugama izvan sustava socijalne skrbi u odnosu na usluge sustava socijalne skrbi pa čak i u Zagrebu. Ovo znači da ranointerventne usluge uglavnom pružaju udruge i ustanove drugih osnivača. Gotovo svi centri za socijalnu skrb iskazuju nedostatak pružatelja usluge rane intervencije (prema podacima MDOMSP na dan 31.12.2016.g. ukupno je ostvareno 643 usluge rane intervencije), što pokazuje da se radi o ozbiljnom kršenju prava djece s teškoćama u razvoju.

Odgoj i obrazovanje

U ostvarivanju prava djece s teškoćama na inkluzivni odgoj i obrazovanje potrebno je intenzivirati aktivnosti na razvoju sustava redovnog predškolskog, osnovnoškolskog i srednjoškolskog odgoja i obrazovanja za kvalitetnu odgojno-obrazovnu inkluziju. Još uvijek su učestale pritužbe zbog nemogućnosti uključivanja djece predškolskog uzrasta u dječji vrtić, s opravdanjem da nema pomoćnika ili drugih potrebnih uvjeta. Sustav predškolskog odgoja treba urediti zakonodavnu regulativu što se tiče podrške pomoćnika. U osnovnoškolskom i srednjoškolskom obrazovanju nužno je raditi na usklađivanju sustava sa odredbama pedagoškog standarda u pogledu broja stručnih suradnika, utvrditi elemente pristupačnosti škola, a cjelokupni odgojno-obrazovni sustav treba raditi na edukaciji odgojno-obrazovnih djelatnika za inkluzivno obrazovanje.

Uključivanje studenata s invaliditetom u visokoškolsko obrazovanje potrebno je zakonski regulirati i normirati.

Osposobljavanje i rehabilitacija

Model profesionalne rehabilitacije sukladno Zakonu o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom i provedbenim propisima u primjeni je nešto više od godine dana. Od četiri osnovana centra za profesionalnu rehabilitaciju, tri su otpočela s radom (Zagreb, Rijeka, Osijek), osim centra u Splitu. U narednom razdoblju nužno je da Republika Hrvatska, ali i jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave kao suosnivači osnovanih centara na ujednačen način financijski podupiru

njihov rad sukladno planiranom poslovanju, kako bi održali visoku kvalitetu rada koja ih odlikuje jednaku dostupnost usluga.

Zapošljavanje i rad

Iako je 2016. godina pokazala određene pomake na području zapošljavanja i rada osoba s invaliditetom i dalje su vidljivi određeni problemi koji u znatnoj mjeri koče daljnje povećanje zapošljivosti, ali i što dugoročniji ostanak na tržištu rada osoba s invaliditetom. Nove zakonske regulative moraju u još većoj mjeri biti usmjerene k usklađivanju nacionalnog zakonodavstva s odredbama Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i osnažene s antidiskriminacijskim mjerama s ciljem osiguravanja ravnopravnog položaja osoba s invaliditetom na tržištu rada. Posebice je potrebno i dalje educirati osobe s invaliditetom s njihovim pravima i načinu na koji ih mogu učinkovito štiti.

U narednom razdoblju prijeko je potrebno nadzirati osiguravanje razumne prilagodbe već pri samom provođenju postupaka testiranja i prijavljivati slučajeve kršenja. Nužno je osvještavati među poslodavcima potrebu jednakog postupanja i bez ikakve diskriminacije prema osobama s invaliditetom kako u postupku zapošljavanja, tako i na radnom mjestu. Sustav podrške osobama s invaliditetom mora se razvijati kroz primjenu različitih oblika razumne prilagodbe, asistivne tehnologije i osiguravanjem državnih poticaja. Potrebno je prepoznati zanimanja koja su danas tražena i ona za koja se može predvidjeti da će biti tražena na tržištu rada te obrazovanje osoba s invaliditetom usmjeriti u tom smjeru. Preporuka je i dalje podizati razinu svijesti među poslodavcima o radnom potencijalu koji osobe s invaliditetom posjeduju i mogućnostima koje su im na raspolaganju poput mjera aktivne politike ili poticaja, ali i o važnosti stjecanja društvenog ugleda, u skladu s trendovima na svjetskom tržištu rada, zapošljavanjem bez predrasuda.

Pristupačnost, mobilnost i stanovanje

Osnovni preduvjeti za neovisno življenje i život u zajednici su pristupačnost, mobilnost i stanovanje.

Još uvijek nije dovoljno razvijena svijest niti su poduzeti koraci da bi se shvatila važnost ovog područja za osobe s invaliditetom neovisno o kojem oštećenju govorimo. Upravo je to najčešće područje u kojem su osobe s invaliditetom diskriminirane s osnova invaliditeta, uskraćivanjem razumne prilagodbe.

Nužno je prilikom planiranja i odobravanja projekata kao i izgradnje građevina i površina, ali i prilikom uklanjanja postojećih prepreka omogućiti osobama s invaliditetom utjecaj na isto, na učinkoviti inspekcijski nadzor i provedbu sankcija.

Potrebna je veća suradnja s predstavnicima osoba s invaliditetom od lokalne do državne razine – uključivanjem u povjerenstva i radne skupine koje utječu da izvršene prilagodbe budu sukladne propisima i u korist stvarnih potreba osoba s invaliditetom

Potrebno je poduzeti učinkovite mjere da sankcije zažive u stvarnosti te da se kršitelji propisa učinkovito sankcioniraju. Potrebno je kadrovski ekipirati inspekcije. Na državnoj, regionalnoj i lokalnoj razini potrebno je osigurati i prikazati primjere učinkovitosti sustava sankcija u slučajevima nepoštivanja propisa koji će osigurati dostupnost usluga osoba s invaliditetom. Potrebno je educirati stručnjake o važnosti primjene načela univerzalnog dizajna pri osiguravanju pristupačnosti za osobe s invaliditetom.

Preporučujemo osigurati dostupnost sveobuhvatne turističke ponude za osobe s invaliditetom. Tijekom 2016. nije bilo pomaka u osiguranju dostupnosti prijevoza stoga preporučujemo opremiti vozni park prilagođenim prometnim sredstvima te općenito prilagoditi i financijski omogućiti željeznički, pomorski i cestovni prijevoz.

Stanovanje

Kompleksnost područja stanovanja iziskuje sudjelovanje različitih sustava od državne do lokalne razine uz nužnost njihove koordiniranosti pa sukladno navedenom predložimo:

- potrebno je prioritetno uvesti planirane kvote prilagođenih stanova te definirati politiku adaptacije/prilagodbe stanova i subvencioniranja prilagodbi na stanovima u privatnom vlasništvu.
- Vlada bi trebala osigurati elemente pristupačnosti za stanovanje u skladu s načelima univerzalnog dizajna kako bi se omogućilo samostalno stanovanje osobama s invaliditetom.
- preporučujemo da se donese Zakon o socijalnom stanovanju.
- preporučujemo jedinicama lokalne i regionalne samouprave da svojim sugrađanima osiguraju elemente pristupačnosti apliciranjem na natječaje strukturnih fondova EU.

-osnivanje zaklade/fonda financiranog iz različitih izvora iz čijih bi se sredstava mogle financirati potrebne prilagodbe nepristupačnih stanova u privatnom vlasništvu.

-provesti analizu stanja i broja osoba s invaliditetom u potrebi za pristupačnim stanovima (kroz planove savjeta za socijalnu skrb) i potreba za različitim vidovima podrške uključujući lepezu usluga i pristupačnih stambenih prostora

-zatražiti od Ministarstva za upravljanje državnom imovinom popis nekretnina u vlasništvu države koje bi se mogle staviti u funkciju organiziranog stanovanja za potrebe stanovanja prilagođenog osobama s invaliditetom.

Neovisno življenje i uključenost u zajednicu

Tijekom prethodne godine vidimo izvjesnu stagnaciju u procesu deinstitucionalizacije korisnika smještaja u domovima socijalne skrbi. Nema značajnijeg povećanja broja korisnika organiziranog stanovanja, još uvijek se u izboru usluga za podršku osobama s invaliditetom koje nemaju podrške obitelji prvenstvo daje institucionalnom obliku zbrinjavanja. Usluga osobnog asistenta još se uvijek projektno osigurava, zbog čega velika većina osoba s najtežim invaliditetom nema šansu za ostanak u vlastitom domu i neovisno življenje. Udomiteljstvo i smještaj u obiteljskim domovima za odrasle osobe s mentalnim oštećenjima ocjenjujemo najlošijim izborom, što je i zaključak provedenog istraživanja o poštivanju ljudskih u ovom obliku skrbi.

U mapiranju potrebnih usluga nužna je suradnja sustava socijalne skrbi i zdravstva, državne i lokalne razine vlasti. Proces transformacije ustanova socijalne skrbi treba intenzivirati, uz istovremeni zamah u osnivanju centara za usluge u zajednici.

Uslugu osobnog asistenta potrebno je institucionalizirati i regulirati posebnim zakonom.

Socijalna skrb

Različitim aktivnostima tijekom cijele godine pravobraniteljica je nastavila ukazivati na nužnost izmjena sustava socijalne skrbi vezano ponajprije uz zakonski opis pojedinih prava, naročito osobne invalidnine i statusa njegovatelja. Pravobraniteljica ustraje na prijedlogu da pravo na ostvarivanje osobne invalidnine ne bude vezano uz imovinski, a naročito ne uz dohodovni cenzus, da pravo na status njegovatelja bude dostupno svim osobama s invaliditetom koji imaju teški invaliditet zbog kojega su u potpunosti ovisne o pomoći, njezi i brizi druge osobe, neovisno o kojoj vrsti oštećenja se radi; da se pravo na status može priznati bilo kojoj osobi po izboru osobe s invaliditetom, neovisno o srodstvu te da se pravo na status omogući koristiti i roditelju bez obzira na to što dijete boravi u ustanovi više od četiri sata dnevno.

Jedinstveno tijelo vještačenja

Nalaz i mišljenje jedinstvenog tijela vještačenja neizostavan je dokaz bez kojeg javno-pravna tijela ne mogu rješavati po zahtjevima stranaka o priznavanju životno važnih prava. Dugotrajnost postupka vještačenja dovodi do nepravovremenog i nedjelotvornog ostvarivanja prava. Bez vještačenja nije moguće ostvariti niti jedno pravo iz sustava socijalne skrbi, mirovinskog osiguranja, nekih prava iz zdravstvenog osiguranja, nije moguće utvrditi invaliditet, pravo na osposobljavanje i rehabilitaciju i dr. Stoga, vještačenje postaje jedan od najvažnijih sustava, ali mu se takav značaj ne pridaje. Potrebne su urgentne mjere za njegovo unaprjeđenje.

Mirovinsko osiguranje

Siromaštvo korisnika invalidskih mirovina se iz godine u godinu sve više povećava (kao i kod ostalih korisnika mirovina), te je dosegla donju razinu socijalne sigurnosti uz prosječnu mirovinu od 2.432,14 kuna dok je za 124.173 korisnika invalidske mirovine prosječna mirovina iznosila 1.918,54 kn.

Najveći broj pritužbi u području mirovinskog osiguranja u 2016. godini odnosio se na dugotrajnost u postupcima donošenja rješenja od strane HZMO-a, izračun same mirovine, nepriznavanje prava na invalidsku mirovinu, nepriznavanje postotka tjelesnog oštećenja, obiteljsku mirovinu, beneficirani radni staž i doplatak za djecu.

Već duže vrijeme postoji problem donošenja rješenja o postotku tjelesnog oštećenja za ostvarivanje prava izvan mirovinskog osiguranja za čije donošenje nije nadležan HZMO, a koji ih ipak donosi jer nije određeno javno-pravno tijelo koje bi za bilo nadležno, a navedena rješenja su uvjet za ostvarivanje određenih prava/povlastica iz raznih sustava (posebnih propisa).

Potrebno je sve posebne propise uskladiti s odredbama Zakona o jedinstvenom tijelu vještačenja, kao i odredbama Uredbe o metodologijama vještačenja.

HZMO je donio naputak pod nazivom „Uputa o postupanju“, te je ostavio svim područnim službama HZMO-a u kojoj stoji da stranka o čijem se pravu rješava u predmetu nema pravo uvida u nalaz i mišljenje vještaka. Bez obzira što navedeno Ministarstvo ne vidi ništa sporno u tom napatku HZMO-a, smatramo da su sva rješenja HZMO-a koja se zasnivaju na nalazu i mišljenju vještaka u koji stranka nije imala uvid, nezakonita jer se njima krše odredbe članka 30. i 52. Zakona o općem upravnom postupku Upravni sud Republike Hrvatske rješavajući po pritužbama stranaka, rješenja HZMO poništio kao nezakonita upravo iz gore navedenih razloga.

Kod samog postupka vještačenja u mirovinskom osiguranju glavni problemi tiču se: dugotrajnosti samog čekanja na vještačenje koje u prosjeku iznosi godinu dana; pregledi nisu u skladu sa propisanim u uredbi jer vještači samo jedna osoba umjesto vijeća; u pojedinim područnim uredima nedostaje dovoljan broj vještaka određene specijalnosti poput vještaka neurologa, fizijataru, psihijataru; a također postoji problem medicinske dokumentacije koja nije u skladu sa člancima 7. do 13. Uredbe o metodologijama vještačenja.

Preporuka jedinicama lokalne i regionalne (područne) samouprave

Preporučujemo JLR(P)S da se posebno usmjere na potrebe građana od kojih potrebe djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom trebaju biti na prvom mjestu. Smatramo da je potrebno napraviti analize potreba pojedinih kategorija, odrediti prioritete u kojima bi osobe s invaliditetom bile na prvom mjestu te poticati razvoj usluga u zajednici – od prijevoza, prilagođene stanogradnje i drugih potrebnih resursa u njihovoj nadležnosti kao i poticanja zapošljavanja osoba s invaliditetom.

6. LITERATURA

Ustav Republike Hrvatske (NN, br.85/10.)

Konvencija o pravima osoba s invaliditetom UN-a s Protokolom (NN, MU br. 6/07, 3/08 i 5/08)

Konvencija o pravima djeteta („NN-Međ.ugo.“ br. 12/93.)

Zakon o pravobranitelju za osobe s invaliditetom (NN, br.107/07)

Zakon o suzbijanju diskriminacije (NN, br.85/08, 112/12)

Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015.(NN, br. 63/07.)

Pravilnik o uvjetima i postupku za stjecanje prava zaposlenog roditelja ili samozaposlenog roditelja djeteta s težim razvojnim smetnjama na dopust ili na rad u skraćenom radnom vremenu zbog njege djeteta (NN, br. 18/09 i 25/09)

Zakon o općem upravnom postupku (NN br. 47/09)

Zakon o obveznom zdravstvenom osiguranju (NN br. 80/13 i 137/13)

Pravilnik o uvjetima i načinu ostvarivanja prava iz obveznog zdravstvenog osiguranja na bolničku medicinsku rehabilitaciju i fizikalnu terapiju u kući (NN, br. 26/96, broj:79/97, 31/99, 73/99, 40/07, 46/07-pročišćeni tekst, 64/08, 91/09, 118,09)

Pravilnik o ortopedskim i drugim pomagalicama (NN, br. 129/14)

Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (NN, br. [87/08.](#), [86/09.](#), [92/10.](#), [105/10.](#), [90/11.](#), [5/12.](#), [16/12.](#), [86/12.](#), [126/12.](#), 94/13.)

Državni pedagoški standard osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja (NN br. 63/08., 90/10.)

Pravilnik o osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju (NN, br.23/91)

Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije (NN, br. 124/14.)

Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju (NN, br.10/97., 107/07., 94/13.)

Pravilnik o vrsti stručne spremlje stručnih djelatnika, te vrsti i stupnju stručne spremlje ostalih djelatnika u dječjem vrtiću (NN, br. 133/97)

Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje (NN, br. 05/2015.)

Nacionalna strategija zaštite mentalnog zdravlja za razdoblje od 2011. do 2016. godine.

Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama(NN, br.11/97, 27/98, 128/99, 79/02)

Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama (NN, br. 76/14)

Zakon o zaštiti prava pacijenata (NN, br. 169/04, 37/08)
Protokol o postupanju u slučaju nasilja u obitelji
Zakon o kretanju slijepa osobe uz pomoć psa vodiča (NN br.131/98)
Pravilnik o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti (NN, br. 78/13)
Pravilnik o znaku pristupačnosti (NN, br.78/08, 87/14)
Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom (NN, br. 157/13, 152/14)
Pravilnik o utvrđivanju kvota za zapošljavanje osoba s invaliditetom (NN, br. 44/14., 2/15.)
Pravilnik o profesionalnoj rehabilitaciji i centrima za rehabilitaciju osoba s invaliditetom (NN, br. 44/14; 2/15)
Pravilnik o poticajima pri zapošljavanju (NN, br. 44/14, 2/15 i 13/15)
Pravilnik o načinu i vođenju očevidnika (NN, br. 44/14, 97/14)
Zakon o posredovanju pri zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti (NN, br. 80/08, 94/09, 121/10, 25/12, 118/12, 12/13 i 153/13)
Odluka o načinu ostvarivanja poticaja pri zapošljavanju osoba s invaliditetom (NN, br. 8/2008., 20/2009., 96/2009., 44/2010., 97/2013. i 12/2013.)
Zakon o jedinstvenom tijelu vještačenja (NN, br. 85/14.)
Uredba o metodologijama vještačenja (NN, br. 153/14, 108/15)
Zakon o mirovinskom osiguranju (NN, br.102/98, 127/00, 59/01, 109/01, 147/02, 117/03, 30/04, 177/04, 92/05, 43/07, 79/07, 35/08, 40/10, 121/10, 61/11, 114/11 i 76/12)
Zakon o mirovinskom osiguranju (NN, br.157/13, 151/14)
Zakon o mirovinskom osiguranju (NN, br. 157/13, 151/14, 33/15 i 93/15)
Zakon o obveznim mirovinskim fondovima ("Narodne novine", broj 93/15)
Zakon o doplatku za djecu (NN br. 94/01, 138/06, 107/07, 37/08, 61/11, 112/12 i 82/15)
Zakon o listi tjelesnih oštećenja (NN, br.162/98)
Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o socijalnoj skrbi (NN, br. 79/07.)
Zakon o socijalnoj skrbi (NN, br. 57/11)
Zakon o socijalnoj skrbi (NN, br. 79/12)
Zakon o socijalnoj skrbi (NN, br. 157/13)
Zakon o izmjenama Zakona o socijalnoj skrbi (NN, br. 152/14)
Pravilnik o minimalnim uvjetima za pružanje socijalnih usluga (NN, br. 40/14, 66/15)
<http://www.mspm.hr/dokumenti/10>
Obiteljski zakon (NN, br. 116/03., 17/04., 136/04., 107/07, 57/11, 61/11)
Obiteljski zakon (NN, br. 75/14)
Obiteljski zakon (NN, br. 103/15)
Zakon o sportu (NN, br. 71/06, 150/08, 124/10, 124/11, 86/12, 94/13)
Uredba o kriterijima za dodjeljivanje državnih nagrada za vrhunska sportska postignuća (NN, br. 111/12., 134/12.)
Ustavni zakon o Ustavnom sudu RH (NN, br. 49/02 – pročišćeni tekst)
Zakon o udrugama (NN, br. 74/14)
Zakon o registru birača (NN, br. 144/12)
Zakon o izboru predsjednika Republike Hrvatske (NN, br. 22/92, 42/92, 71/97, 69/04, 99/04, 44/06, 24/11 i 128/14)
Izvešće o osobama s invaliditetom u RH, Hrvatski zavod za javno zdravstvo, 2017.
Plan deinstitucionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi i drugih pravnih osoba koje obavljaju djelatnost socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2011. do 2018. godine, http://www.mspm.hr/content/download/6087/47360/file/plan_DEINSTITUCIJALIZACIJE.pdf
Istraživanje "Poticanje učinkovitog uključivanja osoba s invaliditetom na tržište rada" u okviru programa EU za Hrvatsku IPA komponentu IV - Razvoj ljudskih resursa 2007. – 2013.
Strategija borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti u Republici Hrvatskoj (2014. - 2020.)
http://www.mspm.hr/djelokrug_aktivnosti/socijalna_skrb/strategija_borbe_protiv_siromastva_i_socijalne_iskljucenosti_2014_2020

Izvešće o provedbi Nacionalne strategije za izjednačavanje mogućnosti osoba s invaliditetom 2007.-2015. u 2011. godini

http://www.mspm.hr/djelokrug_aktivnosti/osobe_s_invaliditetom/zakonodavni_okvir

Izvešće o provedbi Nacionalne strategije za izjednačavanje mogućnosti osoba s invaliditetom 2007.-2015. u 2012. godini

http://www.mspm.hr/djelokrug_aktivnosti/osobe_s_invaliditetom/zakonodavni_okvir

Izvešće o provedbi Nacionalne strategije za izjednačavanje mogućnosti osoba s invaliditetom 2007.-2015. u 2013. godini

http://www.mspm.hr/djelokrug_aktivnosti/osobe_s_invaliditetom/zakonodavni_okvir

Izvešće o provedbi Nacionalne strategije za izjednačavanje mogućnosti osoba s invaliditetom 2007.-2015. u 2014. godini

http://www.mspm.hr/djelokrug_aktivnosti/osobe_s_invaliditetom/zakonodavni_okvir

Izvešće o radu Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2009. godinu

http://www.posi.hr/index.php?option=com_joomdoc&view=docman&gid=55&task=cat_view&Itemid=98

Izvešće o radu Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2010. godinu

http://www.posi.hr/index.php?option=com_joomdoc&view=docman&gid=55&task=cat_view&Itemid=98

Izvešće o radu Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2011. godinu

http://www.posi.hr/index.php?option=com_joomdoc&view=docman&gid=55&task=cat_view&Itemid=98

Izvešće o radu Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2012. godinu

http://www.posi.hr/index.php?option=com_joomdoc&view=docman&gid=55&task=cat_view&Itemid=98

Izvešće o radu Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2013. godinu

http://www.posi.hr/index.php?option=com_joomdoc&view=docman&gid=55&task=cat_view&Itemid=98

Izvešće o radu Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2014. godinu

http://www.posi.hr/index.php?option=com_joomdoc&view=docman&gid=55&task=cat_view&Itemid=98

Izvešće o radu Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2015. godinu

http://www.posi.hr/index.php?option=com_joomdoc&view=docman&gid=55&task=cat_view&Itemid=98

7. PRILOZI

Područje Jednakost i nediskriminacija

Prilog 1: Pritužbe u kojima je postupano po Zakonu o suzbijanju diskriminacije

Pritužbe u kojima je postupano po ZSD-u u 2016.; prema **područjima** diskriminacije

PODRUČJE	BROJ
Članstvo u sindikatu, OCD-ovima, političkim strankama	
Javno informiranje i mediji	2
Kulturno i umjetničko stvaralaštvo	
Obrazovanje	6
Sport	
Znanost	
Pravosuđe	
Uprava	
Pristup dobrima i uslugama	13
Rad	3
Zapošljavanje	1
Mirovinsko osiguranje	
Socijalna skrb	4
Zdravstveno osiguranje	
Stanovanje	4
Zdravstvena zaštita	
Pritužbe s višestrukim područjima	
Diskriminacija - općenito	
Ukupno	33

Pritužbe u kojima je postupano po ZSD-u u 2016.; prema **osnovama** diskriminacije

OSNOVA	BROJ
Bračni ili obiteljski status	
Članstvo u sindikatu	
Dob	
Društveni položaj	
Genetsko naslijeđe	
Imovno stanje	
Invaliditet	33
Jezik	
Nacionalno podrijetlo	
Obrazovanje	
Političko ili drugo uvjerenje	
Rasa, etnička pripadnost ili boja kože	
Rodni identitet ili izražavanje	
Socijalno podrijetlo	
Spol	
Spolna orijentacija	
Vjera	
Zdravstveno stanje	
Višestruka diskriminacija	
Nema osnove po ZSD-u	
Ukupno	33

Pritužbe u kojima je postupano po ZSD-u u 2016.; prema spolu pritužitelja/ice

SPOL PRITUŽITELJA/ICE:	BROJ
Žena	17
Muškarac	10
Nepoznato ²²	
Grupa	3
Vlastita inicijativa	3
Ukupno	33

Pritužbe u kojima je postupano po ZSD-u u 2016.; prema prituženim tijelima/osobama

VRSTA PRITUŽENOG TIJELA/OSOBE	BROJ
Fizička osoba	1
Pravna osoba	3
Pravna osoba s javnim ovlastima	16
Tijelo državne uprave	8
Pravosudno tijelo	2
Organizacija civilnog društva	
Tijelo jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave	
Drugo	3
Ukupno	33

Napomena uz evidenciju:

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je u razdoblju od siječnja do prosinca 2016. godine radila na ukupno 147 predmeta koji se tiču suzbijanja diskriminacije. Od tog ukupnog broja pravobraniteljica sumnja na diskriminaciju u 33 predmeta u kojima je postupanje okončano tijekom 2016. godine, a na koje se predmetna evidencija i odnosi.

²² Anonimna pritužba

Prilog 2. Zapošljavanje i rad

Tabelarni prikaz broja uključenih osoba s invaliditetom prema vrsti mjere, odnosno intervencije u 2016. godini

Vrste intervencije	Broj novouključenih OSI	Ukupno uključene OSI
Javni radovi	583	854
Javni radovi	424	596
Javni radovi – pojedinačni projekti	48	110
Javni rad - Pomoć zajednici	60	63
Javni radovi - Elementarna nepogoda	9	15
Javni rad - Podrška transformaciji i deinstitucionalizaciji domova socijalne skrbi	7	14
Komunalni javni radovi	11	13
Financiranje zapošljavanja osoba romske nacionalne manjine u programima javnih radova	12	13
Mladi za mlade	3	12
Javni rad - Zapošljavanje u socijalnom poduzetništvu	2	6
Mladi za zajednicu	2	4
Javni rad - Koordinator i društveno korisnog rada	0	3
Javni rad - Pokreni zajednicu	2	2
Javni radovi - pojedinačni projekti - Romi	2	2
Mladi za EU	1	1
Obrazovanje nezaposlenih	87	129
Obrazovanja nezaposlenih	77	86
Osposobljavane na radnom mjestu	1	34
Osposobljavanje na radnom mjestu - obrazovanje za poznatog poslodavca	9	9
Potpore za samozapošljavanje	9	17
Sufinanciranje samozapošljavanje	9	17
Potpore za zapošljavanje	155	325
Osobe s invaliditetom	144	302
Dugotrajno nezaposlene osobe	6	13
Osobe bez radnog staža	3	5
Osobe iznad 50 godina života	1	3
Posebne skupine nezaposlenih	1	2
Projekti	10	10
Projekti	10	10
Stalni sezonac	2	4
Stalni sezonac	2	4
Stručno osposobljavanje za rad	69	141
Stručno osposobljavanje za rad bez zasnivanja radnog odnosa	68	140
Stručno osposobljavanje za rad bez zasnivanja radnog odnosa - nastavak	1	1
Ukupno	915	1480

Tabelarni prikaz uključenih osoba s invaliditetom u Stručno osposobljavanje bez zasnivanja radnog odnosa po dobi i stručnoj spremi i zanimanjima u 2016. godini.

Stručno osposobljavanje za rad bez zasnivanja radnog odnosa -Dobne skupine-	Ukupno osoba s invaliditetom	Novouključene osobe s invaliditetom
15 - 19	9	4
20 - 24	58	30
25 - 29	45	23
30 - 34	18	9
35 - 39	5	1
40 - 44	6	2
UKUPNO	141	69

Stručno osposobljavanje za rad bez zasnivanja radnog odnosa -Stručna sprema/zvanje/kvalifikacija-	Ukupno osoba s invaliditetom	Novouključene osobe s invaliditetom
(2.1) S.Š. do 3 godine	17	8
(2.2) S.Š. u trajanju od 4 i više godina	56	26
(2.3) gimnazija	9	4
(3.1) prvi stupanj fakulteta, stručni studij i viša škola	1	0
(3.2) preddiplomski sveučilišni studij	6	4
(3.3) stručni studij	16	11
(3.4) specijalistički diplomski stručni studij	6	5
(4.1) fakultet, akademija	6	0
(4.4) integrirani preddiplomski i diplomski studij	5	4
(4.5) diplomski sveučilišni studij	19	7
UKUPNO	141	69

Tabelarni prikaz HZZ prema vrstama mjera aktivne politike i poslodavaca te usporedba po godinama:

Vrsta poslodavca i mjere	Ukupan broj poslodavaca
2016.	
Državno	118
Javni radovi	63
Obrazovanje nezaposlenih	4
Potpore za zapošljavanje	5
Stručno osposobljavanje za rad	46
Privatno	170
Javni radovi	3
Obrazovanje nezaposlenih	3
Potpore za očuvanje radnih mjesta	2
Potpore za samozapošljavanje	8
Potpore za zapošljavanje	146
Stručno osposobljavanje za rad	8
Zadružno/zajedničko	95
Javni radovi	92
Stručno osposobljavanje za rad	3
UKUPNO	383

Vrsta poslodavca i mjere	Ukupan broj poslodavaca
2015.	
Državno	445
Javni radovi	328
Nepoznato	1
Obrazovanje nezaposlenih	6
Potpore za zapošljavanje	13
Stručno osposobljavanje za rad	97
Mješovito	6
Potpore za zapošljavanje	5
Stalni sezonac	1
Privatno	256
Javni radovi	2
Obrazovanje nezaposlenih	7
Potpore za očuvanje radnih mjesta	1
Potpore za samozapošljavanje	24
Potpore za zapošljavanje	209
Stalni sezonac	1
Stručno osposobljavanje za rad	12
Zadružno/zajedničko	129
Javni radovi	124
Potpore za zapošljavanje	5
UKUPNO	836

Vrsta poslodavca i mjere	Ukupan broj poslodavaca
2014.	
Državno	
Javni radovi	181
Nepoznato	2
Obrazovanje nezaposlenih	0
Potpore za zapošljavanje	10
Profesionalna rehabilitacija	1
Stručno osposobljavanje za rad	101
Mješovito	4
Potpore za zapošljavanje	2
Stalni sezonac	1
Stručno osposobljavanje za rad	1
Privatno	228
Javni radovi	1
Lokalna partnerstva	1
Obrazovanje nezaposlenih	0
Potpore za samozapošljavanje	62
Potpore za zapošljavanje	159
Stručno osposobljavanje za rad	5
Zadružno/zajedničko	86
Javni radovi	80
Potpore za zapošljavanje	5
Stručno osposobljavanje za rad	1
UKUPNO	613

Vrsta poslodavca i mjere	Ukupan broj poslodavaca
2014.	
Državno	
Javni radovi	181
Nepoznato	2
Obrazovanje nezaposlenih	0
Potpore za zapošljavanje	10
Profesionalna rehabilitacija	1
Stručno osposobljavanje za rad	101
Mješovito	4
Potpore za zapošljavanje	2
Stalni sezonac	1
Stručno osposobljavanje za rad	1
Privatno	228
Javni radovi	1
Lokalna partnerstva	1
Obrazovanje nezaposlenih	0
Potpore za samozapošljavanje	62
Potpore za zapošljavanje	159
Stručno osposobljavanje za rad	5
Zadružno/zajedničko	86
Javni radovi	80
Potpore za zapošljavanje	5
Stručno osposobljavanje za rad	1
UKUPNO	613

Tabelarni prikaz podataka o brisanju iz evidencije po regionalnim i područnim uredima

Regionalni/ Područni ured	Zapošljavanje na temelju radnog odnosa	Zapošljavanje na temelju drugih poslovnih aktivnosti	Ostali razlozi odjave	Broj OSI uključenih u mjere	Broj novouključenih u mjere
BJELOVAR	159	1	69	75	50
ČAKOVEC	117	0	75	95	59
DUBROVNIK	49	2	25	22	13
GOSPIĆ	24	2	5	16	11
KARLOVAC	69	5	45	31	21
KRAPINA	140	8	64	74	45
KRIŽEVCI	99	0	82	58	46
KUTINA	45	1	30	20	12
OSIJEK	244	3	128	148	96
POŽEGA	64	7	21	40	36
PULA	81	2	47	24	6
RIJEKA	119	12	97	69	37
SISAK	109	6	56	73	52
SLAVONSKI BROD	113	4	63	84	59
SPLIT	153	10	82	73	40
ŠIBENIK	46	1	20	28	17
VARAŽDIN	160	2	73	51	37
VINKOVCI	94	3	20	32	24
VIROVITICA	23	3	21	12	5
VUKOVAR	20	1	8	10	6
ZADAR	60	6	19	41	23
ZAGREB	740	46	510	404	220
Ukupno	2.728	125	1.560	1.480	915

Tabelarni prikaz dodjele sredstava u zaštitnim radionicama po namjenama – podaci ZOSI

Naziv zaštitne radionice	Preporučeni iznos - ukupno	Namjena pod A) iznos	Namjena pod B) iznos	Namjena pod C) iznos	Namjena pod D) iznos
Ustanova SUVENIR ARBOR, Sirač	3.006.083,48	2.148.917,74	0	857.165,74	0
LADA d.o.o. Zagreb	1.166.977,65	471.631,75	31.200,00	642.523,10	21.622,80
Ustanova DES, Split	4.539.132,32	3.177.707,32	0	1.361.425,00	0
Srednja strukovna škola Varaždin	1.384.801,64	324.011,83	42.500,00	928.258,69	90.031,12
Hrast-export-Puklavec d.o.o. Martijanec	1.722.951,98	1.722.951,98	0	0	0
Ustanova URIHO, Zagreb	15.191.244,93	8.707.720,71	156.200,00	6.327.324,22	0
Ustanova TEKOP NOVA, Pula	2.988.808,00	2.986.408,00	2.986.408,00	6.327.324,22	0
	30.000.000,00				

Tabelarni prikaz dodjele sredstava po javnom natječaju za dodjelu posebnih sredstava za održavanje zaposlenosti u zaštitnim i integrativnim radionicama – podaci ZOSI

Naziv zaštitne radionice	Preporučeni iznos - ukupno
Ustanova SUVENIR ARBOR, Sirač	500.000,00
LADA d.o.o. Zagreb	500.000,00
Ustanova DES, Split	500.000,00
Srednja strukovna škola Varaždin	500.000,00
Hrast-export-Puklavec d.o.o. Martijanec	500.000,00
Ustanova URIHO, Zagreb	500.000,00
Ustanova TEKOP NOVA, Pula	491.026,81
	3.491.026,81

Grafički prikaz pravnog oblika korisnika poticaja i broj u 2016. godini – podaci ZOSI

UKUPNO POSLODAVACA - po županijama	2484 - javni sektor	6194 - privatni sektor	42- organizacije civilnog društva
<i>Grad Zagreb</i>	485	1 831	7
<i>Zagrebačka</i>	151	562	1
<i>Krapinsko-zagorska</i>	73	176	2
<i>Sisačko-moslavačka</i>	91	131	2
<i>Karlovačka</i>	79	146	1
<i>Varaždinska</i>	99	301	2
<i>Koprivničko-križevačka</i>	64	104	1
<i>Bjelovarsko-bilogorska</i>	75	126	2
<i>Primorsko-goranska</i>	178	415	4
<i>Ličko-senjska</i>	42	47	0
<i>Virovitičko-podravska</i>	47	81	0
<i>Požeško-slavonska</i>	48	59	0
<i>Brodsko-posavska</i>	70	158	2
<i>Zadarska</i>	101	181	0
<i>Osječko-baranjska</i>	166	350	4
<i>Šibensko-kninska</i>	74	107	1
<i>Vukovarsko-srijemska</i>	109	161	3
<i>Splitsko-dalmatinska</i>	234	577	7
<i>Istarska</i>	143	305	0
<i>Dubrovačko- neretvanska</i>	89	161	1
<i>Međimurska županija</i>	66	215	2

Tablični prikaz za 2016. godinu po mjesecima poslodavaca koji nemaju obvezu zapošljavanja, a zapošljavaju osobe s invaliditetom te poslodavaca obveznika kvotnog zapošljavanja koji obavezu kvotnog zapošljavanja osoba s invaliditetom ispunjavaju zapošljavanjem i to preko kvote.

2016	Siječanj	Veljača	Ožujak	Travanj	Svibanj	Lipanj
Broj poslodavca koji nisu obveznici, a zapošljavaju OSI	682	677	690	718	741	769
Broj obveznika koji zapošljavaju OSI preko kvote	320	333	340	335	348	349
Ukupno	1.002	1.010	1.030	1.053	1.089	1.118

2016	Srpanj	Kolovoz	Rujan	Listopad	Studeni	Prosinac
Broj poslodavca koji nisu obveznici, a zapošljavaju OSI	784	788	782	806	750	741
Broj obveznika koji zapošljavaju OSI preko kvote	347	348	345	357	239	238
Ukupno	1.131	1.136	1.127	1.163	989	979

PODRUČJE PRISTUPAČNOST I MOBILNOST - Pristup dobrima i uslugama

Prilog 3: Pristupačnost Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje

Pristupačnost	Pristupačan ulaz	Kat	Sanitarni čvor-prilagođen	Postojanje taktilnih staza	Druge prilagodbe prostora	Postojanje plana omogućavanja pristupačnosti	Predviđenost sredstva za omogućavanje pristupačnosti i dr. napomene
ISPOSTAVA GRAD							
Osijek HZMO PODRUČNA SLUŽBA OSIJEK, K. Zvonimira 1	DA	NE	DA	NE	/	NE	NE
HZMO PODRUČNA SLUŽBA OSIJEK, ISPOSTAVA BELI MANASTIR	DA	/	NE	NE	/	NE	NE
HZMO PODRUČNA SLUŽBA OSIJEK, ISPOSTAVA DONJI MIHOLIĆ	DA	/	NE	NE	/	/	/
HZMO PODRUČNA SLUŽBA OSIJEK, ISPOSTAVA U ĐAKOVU, P. Preradovića 15	DA	DA	DA	/	/	NE	NE
HZMO PODRUČNA SLUŽBA OSIJEK, ISPOSTAVA NAŠICE, Sokolska 2	NE	NE	NE	NE	/	NE	NE
HZMO PODRUČNA SLUŽBA OSIJEK, ISPOSTAVA VALPOVO	DA	/	NE	NE	/	NE	NE
Rijeka HZMO PODRUČNA SLUŽBA RIJEKA	DA	DA	NE	DA	/	NE	NE
HZMO PODRUČNA SLUŽBA RIJEKA, ISPOSTAVA KRK	NE	NE	NE	NE	/	NE	NE
HZMO PODRUČNA SLUŽBA RIJEKA, ISPOSTAVA RAB	DA	DA	NE	NE	Prostorija ispostave nalazi se u prizemlju zgrade i nema stepenica koje bi onemogućavale pristup invalidnim osobama (u kolicima)	NE	NE
HZMO PODRUČNA SLUŽBA U RIJECI, ISPOSTAVA MALI LOŠINJ	DA	Prostor ispostave se nalazi u prizemlju	DA	NE	Drugi prilagodbi nema	Nemam saznanja	Nemam saznanja
HZMO PODRUČNA SLUŽBA RIJEKA, ISPOSTAVA CRIKVENICA	NE	NE	NE	NE	Nemam saznanja	Nemam saznanja	Nemam saznanja
HZMO PODRUČNA SLUŽBA RIJEKA, ISPOSTAVA OPATIJA	NE	Prostorije su u prizemlju	NE	NE	/	Nemamo saznanja	Nemamo saznanja
HZMO PODRUČNA SLUŽBA RIJEKA, ISPOSTAVA DELNICE	DA	DA	NE	NE	/	/	/
HZMO PODRUČNA SLUŽBA RIJEKA, ISPOSTAVA VRBOVSKO	NE	NE	NE	NE	/	/	Nemam saznanja
HZMO PODRUČNA SLUŽBA RIJEKA, ISPOSTAVA ČABAR	NE	NE	NE	NE	Nemam saznanja	Nemam saznanja	Nemam saznanja
Split HZMO PODRUČNA SLUŽBA U SPLITU	NE	NE	NE	NE	Osigurana 2 parkirna mjesta za osobe s invaliditetom	DA	NE
HZMO PODRUČNA SLUŽBA U SPLITU, ISPOSTAVA KOMIŽA	NE	NE	NE	NE	/	NE	NE (Napomena: Radi se o tuđem prostoru kojeg koristimo temeljem Ugovora o zakupu s gradom Komižom)

HZMO PODRUČNA SLUŽBA U SPLITU, ISPOSTAVA VRGORAC	NE	NE	NE	NE	/	NE	NE (Napomena: Radi se o tuđem prostoru kojeg koristimo temeljem Ugovora o zakupu s gradom Vrgorcem)
HZMO PODRUČNA SLUŽBA U SPLITU, ISPOSTAVA KAŠTELA	DA	DA	DA	NE	/	/	/
HZMO PODRUČNA SLUŽBA U SPLITU, ISPOSTAVA IMOTSKI	NE	NE	NE	NE	/	DA	NE
HZMO PODRUČNA SLUŽBA U SPLITU, ISPOSTAVA HVAR	NE	NE	NE	NE	/	DA	NE
HZMO PODRUČNA SLUŽBA U SPLITU, ISPOSTAVA MAKARSKA	DA	NE	NE	NE	/	DA	NE
HZMO PODRUČNA SLUŽBA U SPLITU, ISPOSTAVA OMIŠ	DA	NE	NE	NE	/	DA	NE
HZMO PODRUČNA SLUŽBA U SPLITU, ISPOSTAVA SINJ	NE	NE	NE	NE	/	DA	NE
HZMO PODRUČNA SLUŽBA U SPLITU, ISPOSTAVA SUPETAR	NE	NE	NE	NE	/	DA	NE
HZMO PODRUČNA SLUŽBA U SPLITU, ISPOSTAVA TROGIR	NE	NE	NE	NE	/	DA	NE
Varaždin HZMO PODRUČNA SLUŽBA U VARAŽDINU ISPOSTAVA VARAŽDIN, Kolodvorska 20C	DA	DA	NE	NE	/	NE	NE
HZMO PODRUČNA SLUŽBA U VARAŽDINU, ISPOSTAVA NOVI MAROF, Varaždinska 15 (Ivanec?)	NE	NE	NE	NE	/	NE	NE
HZMO PODRUČNA SLUŽBA U VARAŽDINU ISPOSTAVA VARAŽDIN, M. P. MIŠKINE 35 (Ludbreg?)	DA	NE	DA	NE	/	NE	NE
HZMO PODRUČNA SLUŽBA U VARAŽDINU, ISPOSTAVA IVANEC, V. Nazora 6 (MP Miškine 35?)	NE	NE	NE	NE	/	NE	NE
HZMO PODRUČNA SLUŽBA U VARAŽDINU, ISPOSTAVA M.P. Miškine 35 (Novi Marof?)	NE	NE	NE	NE	/	NE	NE
Zagreb HZMO PODRUČNA SLUŽBA U ZAGREBU, Tvrtkova 5	DA	DA	NE	NE	/	/	NE
HZMO PODRUČNA SLUŽBA U ZAGREBU, Trpimirova 4	DA	DA	NE	NE	/	/	NE
HZMO PODRUČNA SLUŽBA U ZAGREBU ISPOSTAVA, U DONJOJ STUBICI	NE	Prizemlje	NE	NE	/	/	NE
HZMO PODRUČNA SLUŽBA U ZAGREBU,	NE	NE	NE	NE	/	/	NE

HZMO PODRUČNA SLUŽBA U ZAGREBU, ISPOSTAVA U DUGOM SELU	NE	NE	NE	NE	/	/	NE
HZMO PODRUČNA SLUŽBA U ZAGREBU, ISPOSTAVA U IVANIĆ GRADU	DA	Prizemlje	NE	NE	/	/	NE
HZMO PODRUČNA SLUŽBA U ZAGREBU, ISPOSTAVA U JASTREBARSKOM	NE	NE	NE	NE	/	/	NE
HZMO PODRUČNA SLUŽBA U ZAGREBU, ISPOSTAVA U KLANJCU	NE	NE	NE	NE	/	/	NE
HZMO PODRUČNA SLUŽBA U ZAGREBU, ISPOSTAVA U KRAPINI	NE	NE	NE	NE	/	/	NE
HZMO PODRUČNA SLUŽBA U ZAGREBU, ISPOSTAVA U PREGRADI	NE	NE	NE	NE	/	/	NE
HZMO PODRUČNA SLUŽBA U ZAGREBU, ISPOSTAVA U SAMOBORU	NE	Prizemlje	NE	NE	/	/	NE
HZMO PODRUČNA SLUŽBA U ZAGREBU, ISPOSTAVA U SESVETAMA	NE	NE	NE	NE	/	/	NE
HZMO PODRUČNA SLUŽBA U ZAGREBU, ISPOSTAVA U SV. IVAN ZELINA	DA	/	NE	NE	/	/	NE
HZMO PODRUČNA SLUŽBA U ZAGREBU,	DA	Prizemlje	NE	NE	/	/	NE
HZMO PODRUČNA SLUŽBA U ZAGREBU, ISPOSTAVA U VRBOVCU	NE	NE	NE	NE	/	/	NE
HZMO PODRUČNA SLUŽBA U ZAGREBU, ISPOSTAVA U ZABOKU	NE	NE	NE	NE	/	NE	NE
HZMO PODRUČNA SLUŽBA U ZAGREBU, ISPOSTAVA U ZAPREŠIĆU	NE	NE	NE	NE	/	/	NE
HZMO PODRUČNA SLUŽBA U ZAGREBU, ISPOSTAVA U ZLATAR BISTRICI	NE	NE	NE	NE	/	/	NE
Bjelovar HZMO PODRUČNI URED U BJELOVARU	DA	NE	NE	NE	/	NE	NE
HZMO PODRUČNI URED U BJELOVARU, ISPOSTAVA U ČAZMI	NE	NE	NE	NE	/	NE	NE
HZMO PODRUČNI URED U BJELOVARU, ISPOSTAVA U DARUVARU	DA	NE	NE	NE	/	NE	NE
HZMO PODRUČNI URED U BJELOVARU, ISPOSTAVA U GAREŠNIC	NE	NE	NE	NE	/	NE	NE
HZMO PODRUČNI URED U BJELOVARU, ISPOSTAVA U GRUBIŠNOM POLJU	NE	NE	NE	NE	/	NE	NE
Čakovec HZMO PODRUČNI URED U ČAKOVCU	NE (Područni ured nalazi se u prizemlju, te	NE (Nemamo prostorije na katu)	NE	NE	/	DA (Planiramo prilagoditi ulaz, ali ne u 2017.)	NE (Nisu predviđena sredstva u 2017.)

HZMO PODRUČNI URED U ČAKOVCU, ISPOSTAVA MURSKO SREDIŠĆE	NE (Ispostava Mursko Središće nalazi se u visokom prizemlju te ukoliko dođe osoba sa invaliditetom koja ne može hodati, npr. po potvrdu o životu, djelatnica izađe van do vozila)	NE (Nemamo prostorije na katu)	NE	NE	/	NE	NE (Nisu predviđena sredstva u 2017.)
HZMO PODRUČNI URED U ČAKOVCU, ISPOSTAVA PRELOG	NE (Ispostava Prelog nalazi se u prizemlju, te ukoliko dođe osoba sa invaliditetom koja ne može hodati, npr. po potvrdu o životu, djelatnica izađe van do vozila)	NE (Nemamo prostorije na katu)	NE	NE	/	DA (Planiramo da se to prilagodi, prostor je od grada Preloga)	NE (Nisu predviđena sredstva u 2017.)
Dubrovnik HZMO PODRUČNI URED U DUBROVNIKU, Dr. A. Starčevića 3, 20 000 Dubrovnik	DA	DA	DA	NE	/	/	/
HZMO PODRUČNI URED U DUBROVNIKU, ISPOSTAVA METKOVIĆ	NE	NE	NE	NE	Nemamo spoznaju	NE (Nemamo spoznaju)	NE (Nemamo spoznaju)
HZMO PODRUČNI URED U DUBROVNIKU, ISPOSTAVA PLOČE	NE	NE	NE	NE	/	NE	NE
HZMO PODRUČNI URED U DUBROVNIKU, PODRUČNI URED U DUBROVNIKU, ISPOSTAVA KORČULA	NE	NE	NE	NE	/	NE	NE
Gospić HZMO PODRUČNI URED U GOSPIĆU, Ul. dr. F. Tuđmana br. 6	DA	NE	NE	NE	U navedenom prostoru ne odvija se rad s strankama od 2009. godine jer je organiziran na adresi: Gospić, Ul. dr. F. Tuđmana br. 8	NE	NE
HZMO PODRUČNI URED U GOSPIĆU, ISPOSTAVA Ul. dr. F. Tuđmana br. 8	DA	NE (poslovni prostor nije smješten na katu)	DA	NE	NE	NE	NE
HZMO PODRUČNI URED U GOSPIĆU, ISPOSTAVA D. LAPAC, D. Lapac, S. Matića br. 10	NE	NE	NE	NE	NE (prostor je u vlasništvu Općine Donji Lapac)	NE	NE
HZMO HZMO PODRUČNI URED U GOSPIĆU, ISPOSTAVA KORENICA, J. Jovića br. 16	NE	NE	NE	NE	NE (prostor je u zakupu – zakupodavac „Mrvica“ d.o.o.)	NE	NE

HZMO HZMO PODRUČNI URED U GOSPIĆU, ISPOSTAVA NOVALJA, Vodovodna br. 3	DA	NE (Prostor se nalazi u prizemlju)	NE	NE	NE (prostor u vlasništvu Općine Novalja)	NE	NE
HZMO HZMO PODRUČNI URED U GOSPIĆU, ISPOSTAVA OTOČAC, V. Nazora br. 12	DA	NE	NE	NE	NE	NE	NE
HZMO HZMO PODRUČNI URED U GOSPIĆU, ISPOSTAVA SENJ, , S. S. Kranjčevića br. 3	DA	NE (Prostor je u prizemlju)	NE	NE	NE	NE	NE
Karlovac HZMO PODRUČNA SLUŽBA KARLOVAC, Poslovna zgrada u Karlovcu	DA	DA	DA	NE	Postoji poseban šalter za osobe s invaliditetom u prizemlju zgrade	/	/
HZMO PODRUČNA SLUŽBA KARLOVAC, ISPOSTAVA OGULIN	DA	DA	DA	NE	/	/	/
HZMO PODRUČNA SLUŽBA KARLOVAC, ISPOSTAVA U OZLJU	NE	NE (Prostor je smješten u prizemlju zgrade, postoje stepenice bez pristupa za invalidne)	NE	NE	/	NE (Poslovni prostor nije u vlasništvu HZMO-a, već grada Ozlja)	/
HZMO PODRUČNA SLUŽBA KARLOVAC, ISPOSTAVA U VOJNIĆU	DA	NE	NE	NE	/	/ (Poslovni prostor nije u vlasništvu HZMO-a, smješten u zgradi općine Vojnić)	/
HZMO PODRUČNA SLUŽBA KARLOVAC,	NE	/	NE	NE	/	NE	NE
HZMO PODRUČNA SLUŽBA KARLOVAC, ISPOSTAVA U DUGOJ RESI	NE	NE	NE	NE	/	NE	NE (Napomena: Ispostava se trenutno ne koristi)
Koprivnica HZMO PODRUČNI URED U KOPRIVNICI, Ulica hrvatske državnosti 3	NE, ali Područni ured ima na raspolaganju transporter za podizanje osoba koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica, na traženu razinu	NE, ali osobe koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica mogu uz pomoć transportera pristupiti prostorijama na katu	NE	NE	/	Već duže vrijeme je u planu rekonstrukcija i nadogradnja poslovne zgrade	NE
HZMO PODRUČNI URED U KOPRIVNICI, ISPOSTAVA U ĐURĐEVCU	DA, zgrada ima lift	DA	NE	NE	/	NE	NE
HZMO PODRUČNI URED U KOPRIVNICI, ISPOSTAVA U KRIŽEVcima	DA, poslovni prostor se nalazi u prizemlju i ne postoje barijere za pristup osobama koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica	Poslovni prostor se nalazi u prizemlju	DA	NE	/	/	/
Požega HZMO PODRUČNI URED U POŽEGI	NE	NE	NE	NE	/	NE	NE
HZMO PODRUČNI URED U POŽEGI, ISPOSTAVA PAKRAC	NE	NE	NE	NE	/	NE	NE
Pula HZMO PODRUČNI URED U PULI	DA	NE	NE	NE	/	NE	NE

HZMO PODRUČNI URED U PULI, ISPOSTAVA ROVINJ	NE	NE	NE	NE	/	NE	NE
HZMO PODRUČNI URED U PULI, ISPOSTAVA POREČ	NE	NE	NE	NE	/	NE	NE
HZMO PODRUČNI URED U PULI, ISPOSTAVA UMAG	DA	Zgrada ima samo prizemlje	NE	NE	/	NE	NE
HZMO PODRUČNI URED U PULI, ISPOSTAVA PAZIN	NE (Prizemlje, ali barijera je stepenica)	Zgrada ima samo prizemlje	NE	NE	/	NE	NE
HZMO PODRUČNI URED U PULI, ISPOSTAVA LABIN	DA	Zgrada ima samo prizemlje	NE	NE	/	NE	NE
HZMO PODRUČNI URED U PULI, ISPOSTAVA BUZIN	NE	NE	NE	NE	/	NE	NE
Sisak HZMO PODRUČNI URED U SISKU	DA	DA	NE	NE	/	/	/
HZMO PODRUČNI URED U SISKU, ISPOSTAVA U DVORU	NE, Prostor je u prizemlju, ali na ima stepenice	/	NE	NE	/	/	/ (Prostor u zakupu, HZMO nije vlasnik)
HZMO PODRUČNI URED U SISKU, ISPOSTAVA U GLINI	NE, Prostor je u prizemlju, ali ima stepenice na ulazu	/	NE	NE	/	/	/
HZMO PODRUČNI URED U SISKU, ISPOSTAVA U H. KOSTAJNICI	DA, Prostor je u prizemlju	/	NE	NE	/	/	/ (Prostor u zakupu, HZMO nije vlasnik)
HZMO PODRUČNI URED U SISKU, ISPOSTAVA U NOVSKOJ	NE, Prostor je na katu	NE	NE	NE	/	/	/
HZMO PODRUČNI URED U SISKU,	DA, Prostor je u prizemlju	/	NE	NE	/	/	/
HZMO PODRUČNI URED U SISKU, ISPOSTAVA U TOPUSKOM	NE, Prostor je na katu	NE	NE	NE	/	/	/
HZMO PODRUČNI URED U SISKU, ISPOSTAVA U KUTINI	DA, Prostor je u prizemlju	/	NE	NE	/	/	/
Slavonski Brod HZMO PODRUČNI URED U SLAVONSKOM BRODU	DA	NE	DA	NE	/	/	/
HZMO PODRUČNI URED U SLAVONSKOM BRODU, ISPOSTAVA NOVA GRADIŠKA	NE	NE	NE	NE	/	NE	NE
Šibenik HZMO PODRUČNI URED U ŠIBENIKU	NE	NE	NE	NE	/	NE	NE
HZMO PODRUČNI URED U ŠIBENIKU, ISPOSTAVA DRNIŠ	NE	NE	NE	NE	/	NE	NE
HZMO PODRUČNI URED U ŠIBENIKU, ISPOSTAVA KNIN	NE	NE	NE	NE	/	NE	NE
HZMO PODRUČNI URED U ŠIBENIKU, ISPOSTAVA VODICE	NE	NE	NE	NE	/	NE	NE
Virovitica HZMO PODRUČNI URED U VIROVITICI	DA	NE	NE	NE	/	NE	NE
Vukovar HZMO PODRUČNI URED U VUKOVARU	DA	NE	DA	NE	/	NE	NE

HZMO PODRUČNI URED U VUKOVARU, ISPOSTAVA ILOK	NE	/	NE	NE	/	NE	NE
HZMO PODRUČNI URED U VUKOVARU, ISPOSTAVA OTOK	NE	NE	NE	NE	/	NE	NE
HZMO PODRUČNI URED U VUKOVARU, ISPOSTAVA VINKOVCI	DA	NE	NE	NE	/	NE	NE
HZMO PODRUČNI URED U VUKOVARU, ISPOSTAVA ŽUPANJA	DA	NE	NE	NE	/	NE	NE
Zadar HZMO PODRUČNI URED U ZADRU	DA	NE	NE	NE	/	DA	NE
HZMO PODRUČNI URED U ZADRU, ISPOSTAVA BIOGRAD	NE	NE	NE	NE	/	NE	NE
HZMO PODRUČNI URED U ZADRU, ISPOSTAVA OBROVAC	NE	NE	NE	NE	/	NE	NE
HZMO PODRUČNI URED U ZADRU, ISPOSTAVA GRAČAC	NE	NE	NE	NE	/	NE	NE
HZMO PODRUČNI URED U ZADRU, ISPOSTAVA BENKOVAC	NE	NE	NE	NE	/	DA	DA
HZMO PODRUČNI URED U ZADRU, ISPOSTAVA PAG	NE	NE	NE	NE	/	NE	NE
Središnja služba HZMO SREDIŠNJA SLUŽBA, ZAGREB, Mihanovićeva 3	DA	DA	NE	DA	Predviđa se ugradnja invalidskog WC-a	DA	NE
HZMO SREDIŠNJA SLUŽBA, ZAGREB, Vukovarska 37b	NE	NE	NE	NE	Poslovni prostor u kojem se ne obavlja djelatnost vezana uz stranke	NE	NE
HZMO SREDIŠNJA SLUŽBA, ZAGREB, Žajina 44	DA	NE	NE	NE	Poslovni prostor u kojem se ne obavlja djelatnost vezana uz stranke	NE	NE

Prilog 4. Pristupačnost Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje

Pristupačnost	Pristupačan ulaz	Kat	Sanitarni čvor-prilagođen	Postojanje taktilnih staza	Druge prilagodbe prostora	Postojanje plana omogućavanja pristupačnosti	Predviđenost sredstava za omogućavanje pristupačnosti i dr. napomene	OCIJENA PRISTUPAČNOSTI 2-pristupačno 3-djelomično pristupačno 1-nepristupačno
ISPOSTAVA GRAD								
Direkcija HZZO DIREKCIJA, Margaretska 3	NE	NE (...)	NE	NE	/	/	// (Napomena: poslovni prostor nalazi se u zakupljenom prostoru Grada Zagreba)	1
HZZO DIREKCIJA, Margaretska 1	NE	/ (...)	NE	NE	/	/	// (Napomena: dio poslovnog prostora nalazi se u zakupljenom prostoru)	1
HZZO DIREKCIJA, Dalmatinska 8	NE	NE	NE	NE	/	NE (Na telefonski poziv zaposlenici silaze u prizemlje)	NE	1
HZZO DIREKCIJA, Gundulićeva 24-26	NE	NE	NE	NE	/	NE (U slučaju potrebe postoji zvono ili na telefonski poziv radnik siđe na ulaz poslovnog prostora)	NE	1
HZZO DIREKCIJA, Preradovićeva 32	NE (...)	NE	NE	NE	/	NE (...postoji zvono ili na telefonski poziv radnik siđe...)	NE	1
HZZO DIREKCIJA, Bojnička 94	DA	/ (...)	NE	NE	/	/	/	3, pristupačan ulaz i nalaze se u prizemlju
Zagreb HZZO RU ZAGREB, Branimirova 37	DA	NE (...)	NE	NE	/	/	/	3, pristupačan ulaz
HZZO RU ZAGREB, Ivekovićeva 17	DA	/ (...)	NE	NE	/	/	/	3, pristupačan ulaz i nalaze se u prizemlju
HZZO RU ZAGREB, Jukićeva 12	DA	DA	NE	NE	/	/	/	3, pristupačan ulaz i pristup na kat

HZZO RU ZAGREB, Klovičeva 1	DA	/ (...)	DA	NE	/	/	/	3, pristupačan ulaz, sanitarni čvor i nalaz se u prizemlju
HZZO RU ZAGREB, Kruge 44	DA	NE	NE	NE	/	/	/	3, pristupačan ulaz
HZZO RU ZAGREB, Mihanovičeva 3	DA	DA	DA (...)	NE	/	/	/	3, samo nemaju taktilne staze
HZZO RU ZAGREB, Remetinečki gaj 14	DA	DA	DA	NE	/	/	/	3, samo nemaju taktilne staze
HZZO RU ZAGREB, Andrije Žaje 42	DA	/ (...)	NE	NE	/	/	/	3, pristupačan ulaz i nalaze se u prizemlju
HZZO RU ZAGREB, Andrije Žaje 44	DA	/ (...)	NE	NE	/	/	/	3, pristupačan ulaz i nalaze se u prizemlju
HZZO RU ZAGREB, ISPOSTAVA DUGO SELO	NE	NE	NE	NE	(Na lokaciji je postavljeno zvono ...)	DA	DA	1
HZZO RU ZAGREB, ISPOSTAVA IVANIĆ GRAD	DA	/ (...)	NE	NE	/	/	/	3, pristupačan ulaz i nalaze se u prizemlju
HZZO RU ZAGREB, ISPOSTAVA JASTREBARSKO	DA	/ (...)	DA	NE	Induktivna petlja, orijentacijski plan kretanja	/	/ (Napomena: ispostava uređena 2009. godine)	3, pristupačan ulaz, sanitarni čvor i nalaz se u prizemlju
HZZO RU ZAGREB, ISPOSTAVA SAMOBOR	DA	DA	DA	NE	Prilagođen pult osobama u invalidskim kolicima	/	/ (Napomena: prostor uređen 2006. godine)	3, samo nemaju taktilne staze
HZZO RU ZAGREB, ISPOSTAVA SESVETE	DA	NE	NE	NE	Na lokaciji je postavljeno zvono ...	/	/	3, pristupačan ulaz

HZZO RU ZAGREB, ISPOSTAVA VELIKA GORICA	DA	/ (...)	NE	NE	/	/	/	3, pristupačan ulaz i nalaze se u prizemlju
HZZO RU ZAGREB, ISPOSTAVA VRBOVEC	DA	/ (...)	DA	NE	/	/	/	3, pristupačan ulaz, nalaze se u prizemlju sanitarni čvor
HZZO RU ZAGREB, ISPOSTAVA ZAPREŠIĆ	DA	NE	NE	NE	U prizemlju Doma zdravlja postavljeno je zvono...	/	/	3, pristupačan ulaz
HZZO RU ZAGREB, ISPOSTAVA SVETI IVAN ZELINA	DA	NE (Zavod je u zakupu poslovnog prostora u Domu zdravlja Zagrebačke županije...)	NE	NE	Na lokaciji je postavljeno zvono ...	/	/	3, pristupačan ulaz
HZZO RU ZAGREB, PS VARAŽDIN, LOKACIJA VARAŽDIN	DA	/ (...)	NE	NE	/	/	/	3, pristupačan ulaz
HZZO RU ZAGREB, PS VARAŽDIN, LOKACIJA NOVI MAROF	DA	/ (...)	DA	DA	Pult za osobe u invalidskim kolicima, komunikacijsko pomagalo na šalter pultu, orijentacijski plan kretanja i oglasni pano u vjetrobranu, parkirališno mjesto za osobe s invaliditetom,	/	/	2

HZZO RU ZAGREB, PS VARAŽDIN, LOKACIJA LUDBREG	NE	/ (...)	NE	NE	Na razini ulice/pločnika postavljeno je posebno zvono na visini cca 1m ...	/	/	3, nemaju prostorije na katu
HZZO RU ZAGREB, PS VARAŽDIN, LOKACIJA IVANEC	NE	NE	NE	NE	Na razini ulice/pločnika postavljeno je posebno zvono na visini cca 1m ...	/	/	1
Sisak HZZO PS SISAK	DA	DA	DA	NE	/	/	/	3, samo nemaju taktilne staze
HZZO PS SISAK, ISPOSTAVA DVOR	DA	/ (...)	DA	NE	/	/	/	3, samo nemaju taktilne staze
HZZO PS SISAK, ISPOSTAVA GLINA	DA	DA	DA	NE	/	/	/	3, samo nemaju taktilne staze
HZZO PS SISAK, ISPOSTAVA HRVATSKA KOSTAJNICA	DA	/ (...)	NE	NE	/	/	/	3, pristupačan ulaz
HZZO PS SISAK, ISPOSTAVA KUTINA	DA	/ (...)	NE	NE	/	/	/	3, pristupačan ulaz i nalaze se u prizemlju
HZZO PS SISAK, ISPOSTAVA NOVSKA	DA (Izgrađena rampa)	/	NE	NE	U prizemlju je izvedeno zvonce ...	/	/	3, pristupačan ulaz
HZZO PS SISAK, ISPOSTAVA PETRINJA	DA	/	NE	NE	U prizemlju je izvedeno zvonce ...	/	/	3, pristupačan ulaz
HZZO PS SISAK, ISPOSTAVA TOPUSKO	DA	DA	DA	NE	/	/	/	3, samo nemaju taktilne staze
Krapina HZZO PS KRAPINA	/ (...)	/ (...)	NE	NE	/	/	/	3, imaju rampu i šalt sobu u prizemlju

HZZO PS KRAPINA, ISPOSTAVA DONJA STUBICA	DA	/ (...)	NE	NE	/	/	/	3, pristupačan ulaz
HZZO PS KRAPINA, ISPOSTAVA KLANJEC	/ (Prostor ispostave je u prizemlju naručene su dvije male rampe)	/ (...)	NE	NE	/	/	/	3, nalaze se u prizemlju
HZZO PS KRAPINA, ISPOSTAVA PREGRADA	NE (...)	/ (...)	NE	NE	/	/	/	1
HZZO PS KRAPINA, ISPOSTAVA ZABOK	DA (Zgrada ima dizalo)	DA	NE	NE	/	/	/	3, pristupačan ulaz i pristup katu
HZZO PS KRAPINA, ISPOSTAVA ZLATAR	/ (Zgrada na ulazu ima manje rampe...)	/ (...)	NE	NE	/	/	/	1
Koprivnica HZZO RU ZAGREB, PS KOPRIVNICA	NE	DA	NE	NE	Izvedeno je zvonce...	/	/	3, imaju samo pristup katu
HZZO RU ZAGREB, PS KOPRIVNICA, ISPOSTAVA ĐURĐEVAC	NE	DA	NE	NE	Ugrađeno dizalo	/	/	3, imaju samo pristup katu
HZZO RU ZAGREB, PS KOPRIVNICA, ISPOSTAVA KRIŽEVCI	DA	/ (...)	DA	NE	/	/	/	3, pristupačan ulaz i sanitarni čvor
Karlovac HZZO PS KARLOVAC	DA	DA	DA	NE	Visina šaltera prilagođena je osobama koje	/	/	3, samo nemaju taktilne staze

HZZO PS KARLOVAC, ISPOSTAVA DUGA RESA	NE	NE	NE	NE	Na vanjsku fasadu postavljeno je zvono...	/	/	1
HZZO PS KARLOVAC, ISPOSTAVA OGULIN	DA	/ (...)	DA	DA	Orijentacijski plan kretanja, induktivna petlja, prilagođeni šalter osobama u invalidskim kolicima	/	/ (Napomena: prostor je adaptiran 2013. prema Pravilniku)	2
HZZO PS KARLOVAC, ISPOSTAVA OZALJ	DA	/ (...)	NE	NE	/	/	/	3, pristupačan ulaz i nalaze se u prizemlju
HZZO PS KARLOVAC, ISPOSTAVA SLUNJ	NE	NE	NE	NE	Na vanjsku fasadu postavljeno je zvono...	/	/ (Napomena: zgrada je u suvlasništvu)	1
HZZO PS KARLOVAC, ISPOSTAVA VOJNIC	DA	/ (...)	NE	NE	/	/	/ (Napomena: prostorije su u najmu)	3, pristupačan ulaz i nalaze se u prizemlju
Bjelovar HZZO PS BJELOVAR	DA	NE	DA	NE	/	/	/	3, pristupačan ulaz i sanitarni čvor
HZZO PS BJELOVAR, ISPOSTAVA ČAZMA	DA	/ (...)	NE	NE	/	/	/	3, pristupačan ulaz i nalaze se u prizemlju
HZZO PS BJELOVAR, ISPOSTAVA DARUVAR	DA	/ (...)	NE	NE	/	/	/	3, pristupačan ulaz i nalaze se u prizemlju
HZZO PS BJELOVAR, ISPOSTAVA GAREŠNICA	DA	/ (...)	NE	NE	/	/	/	3, pristupačan ulaz i nalaze se u prizemlju

HZZO PS BJELOVAR, ISPOSTAVA GRZBIŠNO POLJE	DA	/ (...)	NE	NE	/	/	/	3, pristupačan ulaz i nalaze se u prizemlju
Čakovec HZZO RU ZAGREB, PS ČAKOVEC	DA	NE	DA	NE	(...)	/	/	3, pristupačan ulaz i sanitarni čvor
HZZO RU ZAGREB, PS ČAKOVEC, ISPOSTAVA MURSKO SREDIŠĆE	DA	/ (...)	NE	NE	/	/	/	3, pristupačan ulaz i nalaze se u prizemlju
HZZO RU ZAGREB, PS ČAKOVEC, ISPOSTAVA PRELOG	DA	/ (...)	Drugi suvlasnik zgrade raspolaže sanitarnim čvorom prilagođenim osobama s invaliditetom i njime se mogu koristiti stranke koje dolaze u HZZO	NE	/	/	/	3, pristupačan ulaz i nalaze se u prizemlju
Dubrovnik HZZO RU SPLIT, PS DUBROVNIK	DA	DA	DA	NE	Čeka se izgradnja podizne platforme za koju su predviđena sredstva	DA	DA	3, samo nemaju taktilne staze
HZZO RU SPLIT, PS DUBROVNIK, ISPOSTAVA PLOČE	NE	NE	NE	NE	/	NE	NE	1
HZZO RU SPLIT, PS DUBROVNIK, ISPOSTAVA KORČULA	DA	/ (...)	/ (Invalidski i wc postoji u prizemlju prostora najmodavca, i stranke koje dolaze	NE	/	/	/	3, pristupačan ulaz i nalaze su u prizemlju

HZZO RU SPLIT, PS DUBROVNIK, ISPOSTAVA PLOČE (?)	NE	/	/	/	/	/	/	1
HZZO RU SPLIT, PS DUBROVNIK, ISPOSTAVA LASTOVO	/	DA	NE	NE	(...)	DA	Ne znamo	3, pristup katu, ali ne poziv ili najavu
???	NE	NE	NE	NE	/	/	/	1
Split HZZO RU SPLIT	DA	NE	DA	NE	/	/	/	3, pristupačan ulaz i sanitarni čvor
HZZO RU SPLIT, ISPOSTAVA SOLIN	NE	NE (...)	NE (...)	NE	/	/	/	1
HZZO RU SPLIT, ISPOSTAVA TROGIR	DA	(...)	DA	NE	/	/	/	3, samo nemaju taktilne staze
HZZO RU SPLIT, ISPOSTAVA OMIŠ	DA	(...)	DA	DA	/	/	/	2
HZZO RU SPLIT, ISPOSTAVA BRAC	NE	NE	NE	NE	/	NE	NE	1
HZZO RU SPLIT, ISPOSTAVA KAŠTEL SU SUČURAC	DA	(...)	DA	NE	/	/	/	3, samo nemaju taktilne staze
HZZO RU SPLIT, ISPOSTAVA MAKARSKA	DA	(...)	NE	NE	/	/ (HZZO planira adaptaciju poslovnih prostora Ispostave Makarska)	/	3, pristupačan ulaz i nalaze se u prizemlju.
HZZO RU SPLIT, ISPOSTAVA HVAR	NE	NE	NE	NE	/	/	/	1

HZZO RU SPLIT, ISPOSTAVA IMOTSKI	NE	NE	NE	NE	Nije bilo prilagodbi	Nije nam potrebno	Nije nam potrebno	1
HZZO RU SPLIT, ISPOSTAVA VIS	DA	DA	NE	NE	/	/	/	3, pristupačan ulaz i pristup katu
HZZO RU SPLIT, ISPOSTAVA SINJ	NE	NE	NE	NE	Zvonce za pozivanje radnika nije ugrađeno...	/	/	1, ...Invalidne osobe kolicima ne dolaze, z njih dolaze druge osobe, osobe koje koriste štake, protez druga pomagala za hodanje ulaze same uz pomoć drugih stranaka u šalter dvoranu koja ima 7 vanjskih i 4 unutarnj. skalina
HZZO RU SPLIT, ISPOSTAVA VRGORAC	NE	NE	NE	NE	/	/	/ (Napomena: uskoro prelazimo u nove prostorije koji će se nalaziti u prizemlju zgrade te je prilagođena za osobe sa invaliditetom)	1
Šibenik HZZO RU SPLIT, PS ŠIBENIK	NE	NE	NE	NE	/	/	/ (Napomena: HZZO preuzeo je obvezu prilagodbe ulaza u poslovnu zgradu osobama s invaliditetom (poslovna zgrada u kojoj se nalazi PS Šibenik suvlasništvo je HZMO i HZZO))	1
HZZO RU SPLIT, PS ŠIBENIK, ISPOSTAVA VODICE	NE	NE	NE	NE	/	NE	NE (Napomena: poslovni prostor Ispostave Vodice je vlasništvo Grada Vodica, a isti se koristi	1

HZZO RU SPLIT, PS ŠIBENIK, ISPOSTAVA KNIN	DA (Izgrađena rampa)	/ (...)	DA	DA	Ispostava Knin obnovljena je 2008. godine i prilagođena je osobama s invaliditetom...	/	/	2
HZZO RU SPLIT, PS ŠIBENIK, ISPOSTAVA DRNIŠ	DA (...)	/ (...)	NE	NE	/	NE	NE	3, pristupačan ulaz i nalaze se u prizemlju
Zadar HZZO PS ZADAR	DA	NE	NE	NE	/	DA	Nije mi poznato	3, pristupačan ulaz
HZZO PS ZADAR, ISPOSTAVA PAG	NE	(...)	NE	NE	/	/	/	3, nalaze se u prizemlju
HZZO PS ZADAR, ISPOSTAVA GRAČAC	DA	(...)	NE	NE	/	/	/	3, pristupačan ulaz i nalaze se u prizemlju
HZZO PS ZADAR, ISPOSTAVA BIOGRAD	DA	(...)	NE	NE	/	/	/	3, pristupačan ulaz i nalaze se u prizemlju
HZZO PS ZADAR, ISPOSTAVA OBROVAC	NE (...)	NE	NE	NE	/	/	/	1
HZZO PS ZADAR, ISPOSTAVA BENKOVAC	NE	(...)	NE	NE	/	/	/	3, nije potrebno diza
Osijek HZZO, RU OSIJEK, K. Zvonimira 1	DA	(...)	DA (Koristi se kod suvlasnika zgrade HZMO-a)	/	/	DA	DA (Napomena: u tijeku je izvođenje radova u šalter dvorani)	3, samo nemaju taktične staze

HZZO, RU OSIJEK, I. Gundulića 5	DA	DA	DA	/	/	/	/	3, samo nemaju taktične staze
HZZO, RU OSIJEK, ISPOSTAVA BELI MANASTIR	NE	NE	NE	NE	/	DA	DA	1
HZZO, RU OSIJEK, ISPOSTAVA DONJI MIHOLJAC	DA	/ (...)	NE	NE	/	/	/	3, pristupačan ulaz i nije potrebno dizalo
HZZO, RU OSIJEK, ISPOSTAVA ĐAKOVO	DA (Rampa)	NE (...)	DA	NE	/	/	/ (Napomena: zgrade su adaptirane 2006. godine poštujući Pravilnik o osiguranju pristupačnosti)	3, pristupačan ulaz (imaju rampu)
HZZO, RU OSIJEK, ISPOSTAVA NAŠICE	NE	NE	NE	NE	Prizemlje koristi služba HZMO-a, na njihov poziv oduvijek silazimo pomoći osobama s invaliditetom	DA	DA	1
HZZO, RU OSIJEK, ISPOSTAVA VALPOVO	DA	DA (...)	DA	DA	/	/	/	2
Slavonski Brod HZZO PS SLAVONSKI BROD	NE	NE	NE	NE	Izvedeno je zvonce ...	DA	/	1
HZZO PS SLAVONSKI BROD, ISPOSTAVA NOVA GRADIŠKA	NE	NE	NE	NE	/	/	/	1
HZZO RU OSIJEK PS VIROVITICA	NE	NE	NE	NE	Postoji podizna platforma	/	/	1

HZZO RU OSIJEK PS VIROVITICA ISPOSTAVA ORAHOVICA	NE	/	/	/	Stranke se primaju u prizemlju i dizala nema	/	/	1
HZZO RU OSIJEK PS VIROVITICA	NE	/	/	/	Stranke se primaju u prizemlju i dizala nema	/	/	1
HZZO RU OSIJEK PS VIROVITICA ISPOSTAVA SLATINA	NE	NE	NE	NE	/	/	/	1
Vinkovci HZZO PS VINKOVCI	DA	NE (...)	NE	NE	/	/	/	3, pristupačan ulaz
HZZO PS VINKOVCI, ISPOSTAVA ŽUPANJA	DA	DA	NE	NE	/	/	/(Napomena: poslovni prostor se nalazi na 3. katu zgrade Doma zdravlja)	3, pristupačan ulaz i pristup katu
HZZO PS VINKOVCI, ISPOSTAVA OTOK	DA	/ (...)	NE	NE	/	/	/(Napomena: prostor u kojem je smještena Ispostava Otok nalazi se u zgradi koja je u vlasništvu Grada Otoka...)	3, pristupačan ulaz i nalaze se u prizemlju
HZZO PS VINKOVCI, ISPOSTAVA ILOK	DA	/ (...)	DA	NE	/	/	/(Napomena: prostor u kojem je smještena Ispostava Ilok nalazi se u zgradi koja je u vlasništvu Doma zdravlja Vukovar...)	3, pristupačan ulaz i nalaze se u prizemlju
HZZO PS VINKOVCI, ISPOSTAVA VUKOVAR	DA	DA	DA	DA	/	/	/(Napomena: nova zgrada je sagrađena 2010. godine poštivajući Pravilnik o osiguranju pristupačnosti)	2

Požega HZZO PS POŽEGA	NE (Postoji rampa koja nije po standardima)	NE	NE	NE	/	/	/(Napomena: zgrada je u suvlasništvu HZZO i HZMO i grada Požege...)	1
HZZO PS POŽEGA, ISPOSTAVA PAKRAC	NE	NE	NE	NE	/	/	/(Napomena: zgrada je u suvlasništvu s HZMO)	1
HZZO PS POŽEGA, IZDVOJENI URED PLETERNICA	DA (Rampa i podizna platforma)	DA	NE	NE	/	/	/(Napomena: poslovni prostor se nalazi u prizemlju u zgradi Doma zdravlja)	3, pristupačan ulaz i pristup katu
Rijeka HZZO, RU RIJEKA, Slogin kula 1	DA	DA	DA	DA	/	/	/	2
HZZO RU RIJEKA, Uzarska 17	NE	NE	NE	NE	Prijem stranaka prvenstveno se odvija u centralnoj zgradi HZZO-a u Rijeci, Slogin kuli 1	/	/	1
HZZO RU RIJEKA, ISPOSTAVA CRIKVENICA	NE	NE	NE	NE	HZZO je u najmu ovog prostora. U tijeku je adaptacija i u proljeće preseljenje u novi zakupljeni poslovni prostor (prizemlje)	NE	NE	1
HZZO RU RIJEKA, ISPOSTAVA ČABAR	NE	NE	NE	NE	Poslovni prostor ispostave nalazi se u velikom stambenom objektu	/	/	1

HZZO RU RIJEKA, ISPOSTAVA DELNICE	DA	DA	NE	NE	Grad Delnice je vlasnik 91%...	/	/	3, pristupačan ulaz i pristup katu
HZZO RU RIJEKA, ISPOSTAVA KRK	NE	NE	NE	NE	HP-HRVATSKA POŠTA d.d. Zagreb je vlasnik ...	/	/	1
HZZO RU RIJEKA, ISPOSTAVA MALI LOŠINJ	DA	DA	NE	NE	/	/	/	3, pristupačan ulaz i pristup katu
HZZO RU RIJEKA, ISPOSTAVA OPATIJA	NE	NE	NE	NE	GRAD OPATIJA je vlasnik...	/	/	1
HZZO RU RIJEKA, ISPOSTAVA RAB	DA	DA	NE	NE	Ispostava radi u sklopu zdravstvene ustanove u Rabu	/	/	3, pristupačan ulaz i pristup katu
HZZO RU RIJEKA, ISPOSTAVA VRBOVSKO	NE	NE	NE	NE	Poslovni prostor ispostave nalazi se u velikom stambenom kompleksu	/	/	1
HZZO PS PAZIN, J. Dobrile 4	NE	(...)	NE	NE	/	DA	/	3, nalaze se u prizemlju
HZZO PS PAZIN, Prolaz O. Keršovanija 2	DA	DA	DA	DA	/	/	/	2
HZZO PS PAZIN, ISPOSTAVA LABIN	DA	(...)	NE	NE	/	/	/	3, pristupačan ulaz i nalaze se u prizemlju
HZZO ISPOSTAVA ROVINJ	NE	NE	NE	NE	/	/	/	1
HZZO ISPOSTAVA PULA	DA	(...)	NE	NE	/	/	/	3, pristupačan ulaz i nalaze se u prizemlju

HZZO RU RIJEKA, PS GOSPIĆ, ISPOSTAVA KORENICA	NE	NE	NE	NE	/	/	/	1, nije u vlasništvu Zavoda nego u najmu nalazi se na 1. katu zgrade
HZZO RU RIJEKA, PS GOSPIĆ, ISPOSTAVA DONJI LAPAC	NE	/ (Zgrada nema kat)	NE	NE	/	/	/	1, prizemlje sa stepenicama
HZZO ISPOSTAVA POREČ	NE	NE	NE	NE	/	/	/	1
HZZO ISPOSTAVA BUZET	NE	(...)	NE	NE	/	/	/	3, nalaze se u prizemlju
HZZO ISPOSTAVA UMAG	DA (Ispostava se nalazi u prizemlju i ima kosinu na ulazu)	/ (...)	NE	NE	/	/	/	3, pristupačan ulaz i nalaze se u prizemlju
Gospić HZZO RU RIJEKA, PS GOSPIĆ	DA / NE (...)	/ (...)	DA (U zgradi PS Gospić-prostor Liječničkog povjerenstva ima invalidski WC i mogu ga koristiti osigurane osobe koje dolaze u HZZO)	NE	/	/	/	3, pristupačan ulaz gdje se nalazi prosto Liječničkog povjerenstva, a gdje šalter postoje stepenice
HZZO RU RIJEKA, PS GOSPIĆ, IZVOJENI URED U NOVALJI	DA (...)	DA	DA (Nema ga u prostoru HZZO, ali postoji na istoj etaži i osigurane osobe koje dolaze u HZZO mogu se njime koristiti)	NE	/	/	/	3, pristupačan ulaz i pristup katu
HZZO RU RIJEKA, PS GOSPIĆ, ISPOSTAVA OTOČAC	DA (Izgrađena rampa)	/ (...)	DA	DA	Induktivna petlja	/	/ (Napomena: poslovni prostor HZZO obnovljen je 2008...)	2
HZZO RU RIJEKA, PS GOSPIĆ, ISPOSTAVA SENJ	DA (...)	NE (...)	DA	NE	/	/	/ (Napomena: poslovni prostor uređen je krajem 2004.)	3, pristupačan ulaz i sanitarni čvor

Prilog 5: Pristupačnost centara za socijalnu skrb

Pristupačnost	Pristupačan ulaz	Kat	Sanitarni čvor-prilagođen	Postojanje taktičkih staza	Druge prilagodbe prostora	Postojanje plana omogućavanja pristupačnosti	Predviđenost sredstva za omogućavanje pristupačnosti i dr. napomene	OCIJENA PRISTUPAČNOSTI 2-pristupačno 3-djelomično pristupačno 1-nepristupačno
ISPOSTAVA GRAD								
CZSS CRIKVENICA	NE	NE	NE	NE	/	DA (Gradnja novog polovnog prostora)	DA	1
CZSS METKOVIĆ	DA	NE	NE	NE	/	/	NE	3, pristupačan ulaz
CZSS PETRINJA	DA	DA	DA	DA	DA	/	/	2
CZSS VRBOVEC	DA	NE	NE	NE	Unajmljen prostor, pronalazak novog, plan za sanaciju nije napravljen	NE	NE	3, pristupačan ulaz
CZSS SLAVONSKI BROD	DA	DA	DA	NE	/	/	/	3, samo nemaju taktičke staze
CZSS IVANEC	DA	NE	NE	NE	/	DA	NE	3, pristupačan ulaz
CZSS ĐURĐEVAC	DA	DA	DA	DA	/	/	/	2
CZSS DONJI MIHOLJAC	DA	NE	NE	NE	/	NE	NE	3, pristupačan ulaz
CZSS ZAGREB, E. Kumičića 5	DA (u prizemlju, zaštitar pomaže kod korištenja lifta)	DA	NE	NE	/	NE	NE	3, pristupačan ulaz i pristup katu

CZSS VIROVITICA, PODRUŽNICA PITOMAČA, PODRUŽNICA OBITELJSKI CENTAR	DA	-	DA (osim u Pitomači jer ne postoji sanitarni čvor niti mogućnost njegove izrade)	NE (U tijeku izrada)	/	/	DA ...	3, samo nemaju taktičke staze (koje su u tijeku izrade) i nalaze se u prizemlju
CZSS OSIJEK	DA	DA	DA	NE	/	/	/	3, samo nemaju taktičke staze
CZSS SIŠAK	DA	NE	DA	NE	/	NE	NE	3, pristupačan ulaz i sanitarni čvor
CZSS ZAGREB, PODRUŽNICA DONJI GRAD	NE	NE	NE	NE	/	NE	NE	1
CZSS KARLOVAC, PODRUŽNICA VOJNIĆ	DA	NE	NE	NE	/	NE	NE	3, pristupačan ulaz

CZSS SV. IVAN ZELUNA	DA	-	NE	NE	Prilaz sa pločnika	NE	NE	3, pristupačan ulaz i pristup katu i nalaze se u prizemlju
CZSS DUGO SELO	DA	NE	DA	NE	Zgrada je adaptirana 2009....	/	/	3, pristupačan ulaz i sanitarni čvor
CZSS NOVA GRADIŠKA	NE	NE	NE	NE	Napravljeni su kosi pragovi...	NE	NE	1
CZSS DUBROVNIK	DA	NE	NE	NE	... stručni radnici iste posjećuju na terenu te slijepe osobe prate od ulaza do ureda	NE	NE	3, pristupačan ulaz
CZSS ZAGREB, PODRUŽNICA DUBRAVA	NE	NE	NE	NE	/	NE	NE	1
CZSS ZAGREB, PODRUŽNICA ČRNOMEREC	DA	NE	NE	NE	/	NE	NE	3, pristupačan ulaz
CZSS ŠIBENIK, PODRUŽNICA OBITELJSKI CENTAR	DA	DA	NE	NE	/	NE	NE	3, pristupačan ulaz i pristup katu
CZSS ZAGREB, PODRUŽNICA TRNJE	NE	NE	NE	NE	/	NE	NE	1
CZSS PODRUŽNICA SESVETE	NE	NE	NE	NE	Podružnica Sesvete koristi poslovni prostor u Jelkovcu, ...	NE	/	1

CZSS ZAGREB, PODRUŽNICA PEŠČENICA	NE	NE	NE	NE	/	DA	DA	1
CZSS MAKARSKA	DA	DA	NE	NE	/	NE	NE	3, pristupačan ulaz i pristup katu
CZSS SPLIT, PODRUŽNICA HVAR	NE	NE	NE	NE	/	NE	NE	1
CZSS KRAPINA, PODRUŽNICA KRAPINA	DA	-	NE	NE	/	NE	NE	3, pristupačan ulaz i nalaze se u prizemlju
CZSS IVANIĆ GRAD	DA	-	NE	NE	/	DA	DA	3, pristupačan ulaz i pristup katu
CZSS SPLIT, PODRUŽNICA KAŠTELA	NE	NE	NE	NE	/	* fali odgovor	* fali odgovor	1

CZSS DARUVAR	DA	DA	DA	NE	/	/	/	3, pristupačan ulaz, pristup katu i sanitarni čvor
CZSS DARUVAR, PODRUŽNICA GRUBIŠNO POLJE	NE	NE	NE	NE	/	NE	NE...	1
CZSS BUJE	DA	NE	NE	NE	/	NE	NE	3, pristupačan ulaz
CZSS ZABOK, PODRUŽNICA KLANJEC	DA	NE	NE	NE	Nisu učinjene nikakve prilagodbe	NE	NE	3, pristupačan ulaz
CZSS VUKOVAR, PODRUŽNICA ILOK	NE (ima zabetonirani kosi prilaz ...)	-	DA	NE	/	/	/	3, sanitarni čvor i pristup katu
CZSS SINJ	NE	NE	NE	NE	/	NE	NE	1
CZSS SPLIT PODRUŽNICA OBITELJSKI CENTAR	NE	NE	NE	NE	Prostorije su u staroj građevini, iz 18. stoljeća, zaštićenoj, tako da svaka eventualna prilagodba traži vrlo opsežna i raznolika ulaganja	NE	NE	1
CZSS ĐAKOVO	DA	-	NE	NE	/	DA ...	NE	3, pristupačan ulaz i pristup katu

CZSS JASTREBARSKO	DA	-	NE	NE	/	NE	NE	3, pristupačan ulaz i pristup katu
CZSS ZAGREB, PODRUŽNICA GORNJI GRAD MEDVEŠČAK	NE	NE	NE	NE	NE	NE	- ...	1
CZSS KRAPINA	DA	DA	DA	DA	/	/	/	2
CZSS IMOTSKI	NE	NE	NE	NE	/	NE	NE	1
CZSS LABIN, Istarska br. 1	NE	NE	NE	NE	Prošle godine CZSS Labin je od Državnog ureda za upravljanje državnom imovinom ustupljen poslovni prostor za obavljanje djelatnosti, te je u izradi projektna dokumentacija za adaptaciju prostora i prilagodbu prostora za osobe s invaliditetom	DA	DA	1
CZSS ZABOK	DA	-	NE	NE	U tijeku je apliciranje Centra na projekt ...	DA	...	3, pristupačan ulaz i pristup katu

CZSS KOPRIVNICA	DA	DA	DA	DA	CZSS ima osigurana 2 parkirna mjesta za osobe s invaliditetom	/	/	2
CZSS SLUNJ	DA	NE	DA	NE	Rad u prizemlju zgrade gdje se u službene prostorije može ulaziti invalidskim kolicima	NE	NE	3, pristupačan ulaz i sanitarni čvor
CZSS NOVI MAROF	NE	NE	NE	NE	/	DA	DA ...	1
CZSS SLATINA, PODRUŽNICA ORAHOVICA	NE	-	NE	NE	/	NE	NE	3, imaju pristup katu
CZSS ZLATAR BISTRICA, Stjepana Radića 2, 49247 Zlatar Bistrica DA	DA	-	NE	NE	/	NE	NE	3, pristupačan ulaz i pristup katu
CZSS NAŠICE	DA	DA	DA	NE	/	/	/	3, samo nemaju taktilne staze
CZSS CRES-LOŠINJ	DA	NE	DA	NE	u tijeku je izrada projektne dokumentacije za primjereniju „rampu“...			3, pristupačan ulaz i sanitarni čvor
CZSS VINKOVCI	DA	DA	DA	NE	/	NE	NE	3, samo nemaju taktilne staze

CZSS KORČULA	NE / DA	NE / DA	NE / DA	NE	...	NE	NE	1
CZSS ZAGREB, PODRUŽNICA TREŠNJEVKA, Vitezićeva 57	DA (iako nema izgrađene rampe ili podizne platforme)	NE	NE	NE	/	NE...	NE	3, pristupačan ulaz i pristup katu
CZSS ZAGREB, PODRUŽNICA SUSEDGRAD	NE	NE	NE	NE	/	/	/	1
CZSS SLATINA	NE	NE	NE	NE	/	DA	NE	1
CZSS MURSKO SREDIŠĆE	NE	NE	DA	NE	...Tijekom ove godine predviđeno je naše preseljenje.	DA	NE	3, sanitarni čvor
CZSS KARLOVAC	DA	NE	NE	NE	/	NE	NE	3, pristupačan ulaz
CZSS SAMOBOR	NE	NE	NE	DA	U suradnji s gradom Samoborom osigurana su parkirna mjesta za osobe s invaliditetom. Obzirom na zgradu, značajnije preinake nisu izvedive te je potrebno iznaći trajnije rješenje	DA	DA-osigurana su u državnom proračunu ...	3, sanitarni čvor

CZSS LUDBREG	DA	-	DA	NE	Vrata prostorija u kojima se rješava o pravima osoba s invaliditetom su veća i prilagođena nesmetanom ulasku osobe s invalidskim kolicima	/	/	3, samo nemaju taktilne staze i nalaze se u prizemlju
CZSS ŽUPANJA	DA	NE	NE	DA	/	NE	NE	3, pristupačan ulaz i taktilne staze
CZSS KNIN	NE	NE	NE	NE	Osigurano je da osobe s invaliditetom budu primljene u prizemlje zgrade	NE	NE	1
CZSS KUTINA	DA (rampa)	NE	DA	NE	Parkirno mjesto sa znakom za invalidne osobe. Pobojšani pristup samog ulaska u centar nakon rampe.	NE	NE	3, pristupačan ulaz i sanitarni čvor
CZSS DONJA STUBICA	DA	DA	NE	NE	/	NE	NE	3, pristupačan ulaz i pristup katu
CENTAR ZA SOCIJALNU SKRB PULA	DA	NE	NE	NE	/	NE	NE	3, pristupačan ulaz
CZSS SPLIT, PODRUŽNICA SOLIN	DA (Podružnica ima ugrađeno dizalo, a pristup do dizala je prilagođen osobama s invaliditetom)	/	DA	DA	/	/	/	2

CZSS SPLIT	DA	DA	DA	DA	Novi poslovni prostor podružnice Solin također je pristupačan osobama s invaliditetom- Poslovni prostor podružnice Kaštela nije pristupačan osobama s invaliditetom, u planu je preseljenje u adekvatni prostor	DA	NE	2
CZSS CRIKVENICA, PODRUŽNICA RAB	DA	DA	DA	NE	?	DA	DA	3, samo nemaju taktilne staze
CZSS BRAČ-SUPE TAR	DA	NE	NE	NE	/	NE	NE	3, pristupačan ulaz
CZSS TROGIR	DA	NE	DA	NE	/	NE	NE	3, pristupačan ulaz i sanitarni čvor
CZSS PAKRAC	DA	/	NE	NE	Ustanova je u prizemlju stambene zgrade, većina zidova je nosiva te su prilagodbe u skladu s propisima ograničene	DA (Postoji plan, koji je prilagođen prostornim mogućnostima)	DA	3, pristupačan ulaz i nalaze se u prizemlju
CZSS NOVSKA	DA	DA	DA	NE	/	/	/	
CZSS ROVINJ	DA	NE	NE	NE	/	NE	NE	3, pristupačan ulaz
CZSS GOSPIĆ, PODRUŽNICA OBITELSKI CENTAR, Juriše Orlovića 2, 53270	DA	/	NE (djelomično)	NE	Posebno želimo napomenuti da imamo zaposlenog stručnog radnika, koji je osoba s invaliditetom (slijepa osoba), te smo mu putem sufinanciranja troškova za prilagodbu uvjeta rada preko ZOSI	NE	NE	3, pristupačan ulaz i nalaze se u prizemlju

CZSS POREČ	DA	NE	NE	NE	...	NE	NE	3, pristupačan ulaz
CZSS ZAGREB, PODRUŽNICA MAKSIMIR	NE	NE	NE	NE	/	NE	NE	1
CZSS DUGA RESA	DA	/	NE	NE	/	NE	NE	3, pristupačan ulaz i pristup katu
CZSS POŽEGA	DA	NE	NE	NE	Ugrađena je podizna rampa, teška metalna ulazna vrata zamijenjena pvc vratima	DA	NE	3, pristupačan ulaz
CZSS VUKOVAR	DA	NE	DA	NE	/	NE	NE	3, pristupačan ulaz i sanitarni čvor
CZSS GOSPIĆ	DA	DA	DA	NE	Lift sa zvučnim uputama	/	/	3, samo nemaju taktilne staze
CZSS GOSPIĆ, PODRUŽNICA KORENICA	NE	NE	NE	NE	/	NE	NE ...	1
CZSS VALPOVO	DA	/	DA	NE	/	NE	NE...	3, pristupačan ulaz i sanitarni čvor

CZSS PLOČE	DA	DA	DA	NE	/	/	/	3, samo nemaju taktilne staze
CZSS KRK	DA	DA	DA	NE	/	/	/	3, samo nemaju taktilne staze
CZSS ŠIBENIK	NE	NE	NE	NE	NE	DA	NE	1
CZSS OPATIJA	NE	NE	NE	NE	NE	DA	NE...	1
CZSS BELI MANASTIR	DA	NE	NE	NE	/	NE	NE	3, pristupačan ulaz
CZSS GAREŠNICA	DA	DA	DA	NE	/	/	/	3, samo nemaju taktilne staze
CZSS PAZIN	DA	DA	DA	DA	/	CZSS Pazin ispunjava uvjet pristupačnosti OSI	NE	2
CZSS PAZIN, PODRUŽNICA BUZET	NE	NE	NE	NE	Podružnica buzet nema vlastiti prostor, već se nalazi u zgradi Grada Buzeta...	NE	NE	1
CZSS PAZIN, PODRUŽNICA OBITELJSKI CENTAR PULA-POLA	DA	NE	NE	NE	Podružnica Obiteljski centar Pula-Pola nema vlastiti prostor, već se nalazi u zgradi u vlasništvu Grada Pule...	NE	NE	3, pristupačan ulaz
CZSS SENJ	DA	DA	DA	DA	/	/	/	2

CZSS KRAPINA, PODRUŽNICA OBITELJSKI CENTAR KRAPINA, Frana Galovića 1C	DA	NE	NE	NE	Podružnica je u potrebi osiguravanja novog prostora za rad u 2017. godini ...	NE	NE	3, pristupačan ulaz i nalaze se u prizemlju
CZSS ČAZMA	/...	/...	NE	NE	...	/	/	3, nalaze se u prizemlju
CZSS BIOGRAD NA MORU	NE	NE	NE	NE	/	NE	NE	1
CZSS ZAPREŠIĆ	DA	/	NE	NE	Za dio poslovnog prostora imamo pokretnu rampu koja se u svakom trenutku može postaviti	DA (Tijekom 2017. godine imamo u planu rekonstrukciju jedno postojećeg sanitarnog čvora ...	DA	3, pristupačan ulaz i nalaze se u prizemlju

CZSS OSIJEK, PODRUŽNICA OBITELJSKI CENTAR, L. Jagera 12	DA	NE	NE	NE	/	NE	NE	3, pristupačan ulaz i nalaze se u prizemlju
CZSS DRNIŠ	NE	NE	NE	NE	CZSS Drniš koristi prostorije koje se nalaze na katu zgrade koja je u privatnom vlasništvu	NE	NE	1
CZSS RIJEKA	DA	DA	DA	NE	/	NE	...	3, samo nemaju taktilne staze
CZSS GLINA	DA	NE	DA	NE	Zbog nepostojanja dizala, stručni radnici primaju stranke u uredima u prizemlju	NE	NE	3, pristupačan ulaz i sanitarni čvor
CZSS KRIŽEVCI	DA	DA	DA	NE	/	/	/	3, samo nemaju taktilne staze
CZSS VELIKA GORICA	DA	DA	DA	NE	/	/	/	3, samo nemaju taktilne staze
CZSS BJELOVAR	DA	NE	NE	NE	/	NE	NE	3, pristupačan ulaz
CZSS HRVATSKA KOSTAJNICA	DA	DA	DA	NE	/	/	/	3, samo nemaju taktilne staze

CZSS HRVATSKA KOSTAJNICA, PODRUŽNICA DVOR	NE	NE	NE	NE	/	DA	DA	1
CZSS OMIŠ	NE	NE	NE	NE	/	NE	NE	1
CZSS ZAGREB PODRUŽNICA OBITELJSKI CENTAR, Preobraženska 4/IV-sjedište podružnice Ul. Grada Chicaga 13 i 17-dislocirane jedinice	NE ...	NE ...	NE ...	NE	/	/	/ ...	1
CZSS ISPOSTAVA RAB	DA	DA	NE	NE	/	/	/	3, pristupačan ulaz i pristup katu
CZSS OGULIN, Vijenac I. Marinkovića 1	DA	/	NE ...	NE	/	NE	NE	3, pristupačan ulaz i nalaze se u prizemlju
CZSS ZADAR	NE	NE	NE	NE	/	NE	NE	1

PODRUČJE PODIZANJE RAZINE SVIJEŠTI

Prilog 6. Sudjelovanje u medijima

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom sudjelovala je davanjem izjava, gostovanjem u emisijama, reagiranjem na napise u sljedećim medijima- emisijama:

Hrvatska uživo, Vita jela Zelen bor, Šesto čulo, Radio Split, Daruvar, Šibenik, RTL, Z1, Istra TV, Novi list, Jutarnji list, Slobodna Dalmacija, Večernji list, Index hr, IN Portal, Ukljuci.in, 24 sata, HKR, HINA, Provjereno, NovaTV, GoSucker, Tportal, Šibenik portal, Dubrovački list, Glas grada, Novosti, Glas Slavonije, Dubrovački dnevnik, HRT dnevnik, dnevnik.hr, Unitas, infozona.hr, Yammam.FM, Dalje.com, Media Servis, Tjednik novosti, Prigorski.hr, Narod.hr, Nacional.hr, republika.eu, radio Čazma, radio Slunj, radio Zelina, Sveti Ivan Zelina, Megamix, Hvar, radio Ogulin, radio Borovo, Vukovar, radio Naron, Metković, radio Gorski Kotar, Delnice, UNIDU (radio Sveučilista u Dubrovniku), radio Martin, radio Samobor, radio Jaska, radio Maestral, radio Ploče, radio Selnica, radio Stubica, Donja Stubica, radio Brač, Regional express, Al Jazeera Balkans, Tris HR, Međimurski list, StudentTV, Zagreb magazin, Forum.tm, radio101, Lider magazin, Varaždinska TV, HR Drniš, HR Đakovo, HR Ilok.

13. siječnja HRT, Hrvatska uživo – gostovanje pravobraniteljice na temu kvotnog zapošljavanja osi – objavljeno 13.01.

19. siječnja Index.hr, portal – članak na temu Hitnih preporuka UN Odbora za prava osoba s invaliditetom vezano uz primjenu Konvencije o pravima osoba s invaliditetom u RH – objavljeno 07.02.

26. siječnja novinarka Barbara Matejčić – izjava pravobraniteljice vezana uz temu djece s teškoćama u razvoju – objavljeno 28.01

26. siječnja Jutarnji list – novinski članak na temu osiguravanja prilagodbi i obrazovanja učenika s teškoćama D.M. u srednjoj školi – Nadbiskupska gimnazija – objavljeno 26.01.

27. siječnja HR1 Šesto čulo – gostovanje u emisiji na temu obrazovanja djece s teškoćama u razvoju u srednjim školama – objavljeno 27.01.

04. veljače RTL, vijesti – izjava vezano uz nepristupačnost studentskih soba na Cvjetnom naselju u Zagrebu – objavljeno 04.02.

05. veljače In portal i HINA.hr – priopćenje vezano uz nepristupačnost studentskih soba na Cvjetnom naselju u Zagrebu – objavljeno 05.02.

05. veljače HRT Hrvatska uživo – izjava vezana uz nepristupačnost studentskih soba na Cvjetnom naselju u Zagrebu – objavljeno 05.02.

08. veljače HRT, Dnevnik – izjava na temu Hitnih preporuka UN Odbora za prava osoba s invaliditetom vezano uz primjenu Konvencije o pravima osoba s invaliditetom u RH – objavljeno 08.02.

Media servis - izjava na temu Hitnih preporuka UN Odbora za prava osoba s invaliditetom vezano uz primjenu Konvencije o pravima osoba s invaliditetom u RH – objavljeno 08.02.

09. veljače Z1 TV - izjava vezano uz nepristupačnost studentskih soba na Cvjetnom naselju u Zagrebu - objavljeno 09.02.

09. veljače HRT Vita jela, zelen bor – gostovanje u emisiji na temu nepropisnog parkiranja – objavljeno 09.02.

17. veljače HR1, Šesto čulo – gostovanje u emisiji vezano uz nepristupačnost studentskih soba na Cvjetnom naselju u Zagrebu – objavljeno 17.02.

11. veljače Zagreb magazin, portal – članak na temu pristupačnosti studentskih soba u Cvjetnom naselju u Zagrebu – objavljeno na

<http://zg-magazin.com.hr/studentima-s-invaliditetom-useljive-sobe-odgovornima-kazne/>

19. veljače Hak revija – novinski članak na temu položaja osoba s invaliditetom u RH – objavljeno u mjesečniku

23. veljače – priopćenje vezano uz podršku udruzi Zamisli i provođenje projekta Podrška studentima s invaliditetom – objavljeno na HINI. hr, Z1 TV, Šesto čulo HRT 1 i Medija servisu 23.02.

25. veljače 24 sata – novinski članak na temu Hitnih preporuka UN Odbora za prava osoba s invaliditetom vezano uz primjenu Konvencije o pravima osoba s invaliditetom u RH – objavljeno 25.02.

- 1. ožujka** Forum.tm – članak na temu provedbe deinstitucionalizacije u RH, objavljeno 01.03.
- 2. ožujka** Jutarnji list - članak na temu pristupačnosti studentskih soba u Cvjetnom naselju u Zagrebu – objavljeno 03.03.
- 07. ožujka** Varaždinska TV, radio Varaždin – izjava vezano uz objavljivanje knjige Kako ste? te Dana žena – objavljeno 07.03.
- 09. ožujka** Radio Slavonija - gostovanje u emisiji vezano uz Dan žena i suzbijanje nasilja – objavljeno 09.03.
HRT, Hrvatska uživo – gostovanje u emisiji na teme pružanja usluga rane intervencije te rada udruge Vukovarski leptirići – objavljeno 09.03.
- 10. ožujka** HINA.hr, portal – priopćenje na temu Državnog proračuna za 2016. te najave uvođenja imovinskog cenzusa na sve te smanjenja naknada za doplatu za pomoć i njegu - objavljeno 10.03.
Index.hr - članak na temu Državnog proračuna za 2016. te najave uvođenja imovinskog cenzusa na sve te smanjenja naknada za doplatu za pomoć i njegu- objavljeno 10.03.
RTL, RTL Direkt – izjava na temu Državnog proračuna za 2016. te najave uvođenja imovinskog cenzusa na sve te smanjenja naknada za doplatu za pomoć i njegu - objavljeno.
- 11. ožujka** Al Jazeera Balkans– izjava na temu Državnog proračuna za 2016. te najave uvođenja imovinskog cenzusa na sve te smanjenja naknada za doplatu za pomoć i njegu - objavljeno 11.03.
HR1, radio Split - članak na temu Državnog proračuna za 2016. te najave uvođenja imovinskog cenzusa na sve te smanjenja naknada za doplatu za pomoć i njegu- objavljeno
- 13. ožujka** magazin Probono – članak na temu rada Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom i suradnje s Pravnom klinikom pri Pravnom fakultetu u Zagrebu
- 16. ožujka** Jutarnji list – novinski članak vezan uz sumnju na neprihvatljivo postupanje djelatnice Specijalne bolnice za zaštitu djece s neurorazvojnim i motoričkim smetnjama Goljak prema djetetu s teškoćama u razvoju – objavljeno 17.03.
- 16. ožujka** radio Sljeme, HR 1 - izjava za emisiju vezana uz sumnju na neprihvatljivo postupanje djelatnice Specijalne bolnice za zaštitu djece s neurorazvojnim i motoričkim smetnjama Goljak prema djetetu s teškoćama u razvoju – objavljeno 16.03.
- 16. ožujka** HINA.hr, portal – priopćenje vezano uz sumnju na neprihvatljivo postupanje djelatnice Specijalne bolnice za zaštitu djece s neurorazvojnim i motoričkim smetnjama Goljak prema djetetu s teškoćama u razvoju – objavljeno na :
<http://radio.hrt.hr/clanak/apel-jedne-mame-horor-na-goljaku/114877/>
- 17. ožujka** radio 101 – izjava za emisiju vezana uz sumnju na neprihvatljivo postupanje djelatnice Specijalne bolnice za zaštitu djece s neurorazvojnim i motoričkim smetnjama Goljak prema djetetu s teškoćama u razvoju – objavljeno u emisiji Vijesti 17.03.
- 17. ožujka** radio Soundset – izjava za emisiju vezana uz sumnju na neprihvatljivo postupanje djelatnice Specijalne bolnice za zaštitu djece s neurorazvojnim i motoričkim smetnjama Goljak prema djetetu s teškoćama u razvoju
<http://www.soundset.hr/vijesti/hrvatska/pravobraniteljica-za-soundset-o-goljaku-trazimo-istragu-ministarstva-zdravlja>
- 17. ožujka**
<http://net.hr/danas/hrvatska/jos-jedna-majka-svjedocila-grubosti-na-goljaku-medicinski-brat-je-djecakovom-rukom-udarao-po-stolu/>
<http://www.24sata.hr/news/ispovijest-majke-dijete-su-mi-skoro-napravili-invalidom-465783>
<http://vijesti.hrt.hr/326993/druga-majka-svjedoci-o-novom-slucaju-grubosti-na-goljaku>
- 18. ožujka**
<http://www.zagreb.info/aktualno/zg/jos-jedna-majka-progovorila-o-slucaju-goljak-dijete-su-mi-zamalo-napravili-invalidom/44873>
- 18. ožujka** In portal – priopćenje vezano uz sumnju na neprihvatljivo postupanje djelatnice Specijalne bolnice za zaštitu djece s neurorazvojnim i motoričkim smetnjama Goljak prema djetetu s teškoćama u razvoju – objavljeno na
<http://www.in-portal.hr/in-portal-news/in-mreza/10397/anka-slonjsak-dokaze-li-joj-se-krivnja-za-zlostavljanje-djeteta-u-goljaku-medicinska-sestra-bit-ce-ostro-kaznjena>

20. ožujka HINA.hr, portal – priopćenje vezano uz Međunarodni dan osoba s sindromom Down – tema položaj osoba s sindromom Down – objavljeno 20.03.

20. ožujka HINA.hr, portal – priopćenje vezano uz Nacionalni dan invalida rada – objavljeno 20.03.

22. ožujka HR, Radio Sljeme – gostovanje u emisiji na temu Nacionalnog dana invalida rada i Međunarodnog dana osoba s sindromom Down – objavljeno 22.03.

01. travnja HINA.hr, portal – priopćenje vezano uz Svjetski dan autizma – objavljeno 01.04. :

www.hina.hr

<http://narod.hr/hrvatska/foto-obiljezen-svjetski-dan-svjesnosti-o-autizmu-osobe-s-autizmom-socijalno-najisključenije>

<http://direktno.hr/en/2014/zivot/43675>

<http://prigorski.hr/obiljezen-svjetski-dan-svjesnosti-autizmu/>

01. travnja HRT, Dnevnik – izjava vezano uz položaj osoba s autizmom – objavljeno 01. 04.

06. travnja Lider, magazin – članak na temu kvotnog zapošljavanja s osvrtom na ministarstva i poštivanje obveze – objavljeno 06.04.:

<http://liderpress.hr/biznis-i-politika/hrvatska/niti-drzava-ne-postuje-obvezu-kvotnog-zaposljavanja-osoba-s-invaliditetom/>

Varaždinska TV, Varaždinske vijesti – izjava vezana uz podatke o kvotnom zapošljavanju – objavljeno 06.04.

11. travnja HKR, vijesti – izjava vezana uz Godišnje izvješće za 2015. – objavljeno 11.04.

18. travnja HRT, vijesti – gostovanje vezano uz Godišnje izvješće za 2015. – objavljeno 18.04.

22. travnja

Novi list – novinski članak vezan uz objavu HUP-a na portalu Poslovni.hr o novčanim naknadama kao parafiskalnom nametu - kvotno zapošljavanje – objavljeno 22.04.

Nova TV, emisija Dnevnik – izjava na temu zapošljavanja osoba s invaliditetom - objavljeno 22.04.

Radio Mreža – gostovanje na temu Godišnjeg izvješća za 2015. - objavljeno 22.04. na sljedećim radio postajama: Radio Slunj, Radio Zelina, Sveti Ivan Zelina, Megamix, Hvar, Radio Ogulin, Radio Borovo, Vukovar, Radio Narona, Metković, Radio Gorski Kotar, Delnice, UNIDU(Radio Sveučilista u Dubrovniku), Radio Martin, Radio Samobor, Radio Jaska, Radio Maestral, Radio Ploče, Radio Selnica, Radio Stubica, Donja Stubica, Radio Brač

28. travnja HRT, emisija Vita jela, zelen bor - informacije voditelju vezano uz polaganje vozačkog ispita, prilagodbe u automobilu te mogućnost provođenja nastave u autoškolama diljem RH – objavljeno 28.04.

05. svibnja

HRT, Dnevnik – izjava vezana uz stručni skup na temu prava osoba s invaliditeom u radnom odnosu, njihovom zadržavanju na radnom mjestu te osiguravanju razumne prilagodbe – objavljeno 05.05.

Nova TV, Dnevnik- izjava vezana uz stručni skup na temu prava osoba s invaliditeom u radnom odnosu, njihovom zadržavanju na radnom mjestu te osiguravanju razumne prilagodbe zadržavanju na radnom mjestu te osiguravanju razumne prilagodbe – objavljeno 05.05.

HINA.hr, portal – priopćenje i izjava vezana uz stručni skup na temu prava osoba s invaliditeom u radnom odnosu, njihovom zadržavanju na radnom mjestu te osiguravanju razumne prilagodbe zadržavanju na radnom mjestu te osiguravanju razumne prilagodbe – objavljeno 05.05.

RTL, vijesti - izjava vezana uz stručni skup na temu prava osoba s invaliditeom u radnom odnosu, njihovom zadržavanju na radnom mjestu te osiguravanju razumne prilagodbe zadržavanju na radnom mjestu te osiguravanju razumne prilagodbe – objavljeno 05.05.

In portal - priopćenje vezano uz stručni skup na temu prava osoba s invaliditeom u radnom odnosu, njihovom zadržavanju na radnom mjestu te osiguravanju razumne prilagodbe – objavljeno 05.05. :

<http://www.in-portal.hr/in-portal-news/in-mreza/10766/anka-slonjsak-suzbijanje-diskriminacije-osoba-s-invaliditetom-na-radnom-mjestu>

Tris. hr, portal - članak vezan uz stručni skup na temu prava osoba s invaliditeom u radnom odnosu, njihovom zadržavanju na radnom mjestu te osiguravanju razumne prilagodbe – objavljeno 05.05. :

<http://tris.com.hr/2016/05/suzbijanje-diskriminacije-osoba-s-invaliditetom-na-radnom-mjestu/>

Nacional. hr, portal - članak vezan uz stručni skup na temu prava osoba s invaliditeom u radnom odnosu, njihovom zadržavanju na radnom mjestu te osiguravanju razumne prilagodbe – objavljeno 05.05. :

<http://www.nacional.hr/strucni-skup-suzbijanje-diskriminacije-osoba-s-invaliditetom-na-radnom-mjestu/>

09. svibnja 24 sata – novinski članak na temu prava iz socijalne skrbi te donošenje Zakona o inkluzivnom dodatku – objavljeno 09.05.

09. svibnja radio Drniš HR1 – gostovanje u emisiji na temu zapošljavanja osoba s invaliditetom i izvješća za 2015. godinu – objavljeno 09.05.

11. svibnja HR 1 Šesto čulo – gostovanje u emisiji na temu stručnog skupa u organizaciji POSI vezano uz osiguravanje razumne prilagodbe i zadržavanja OSI na radnom mjestu – objavljeno 11.05.

12. svibnja HRT, vijesti – izjava vezano uz zapošljavanje osoba s invaliditetom – objavljeno 12.05.

13. svibnja Al Jazeera Balkans – gostovanje u emisiji na temu prava osoba s invaliditetom – objavljeno 13.05.

13. svibnja HR, radio Knin – izjava vezano uz zapošljavanje osoba s invaliditetom – objavljeno 13.05.

18. svibnja HINA.hr, portal – priopćenje vezano uz rad Jedinog tijela vještačenja na temu vještačenja osoba s invaliditetom i utvrđivanja invaliditeta – objavljeno 18.05.

23. svibnja HRT Dnevnik- izjava za Dnevnik vezano uz publikaciju udruge Krijesnice – objavljeno 23.05.

25. svibnja Al Jazeera Balkans – gostovanje vezano uz zapošljavanje osoba s invaliditetom – objavljeno 25.05.

27. svibnja HINA.hr, portal – priopćenje vezano uz financiranje saveza i udruga – objavljeno 27.05.

31. svibnja HRT, emisija Vita jela, zelen bor – gostovanje na temu zapošljavanja i primjene kao i poštivanja propisa pri provođenju natječaja za zapošljavanje – objavljeno 31.05.

06. lipnja HINA.hr, portal – priopćenje vezano uz Dan prava osoba s duševnim smetnjama – objavljeno 06.06.

15 lipnja objave na portalima vezano uz Izvješće o radu pravobraniteljice za osoba s invaliditetom za 2015. godinu:

<http://narod.hr/clanak/promijeniti-paradigmu-lijecenja-osoba-s-dusevnim-smetnjama>

<http://www.plivazdravlje.hr/vijesti/clanak/28417/Dan-prava-osoba-s-dusevnim-smetnjama.html>

<http://www.in-portal.hr/in-portal-news/in-mreza/10978/anka-slonjsak-osobe-s-dusevnim-smetnjama-zastitu-trenutno-pronalaze-pred-europskim-sudom-za-ljudska-prava>

http://www.najnovijevijesti.net/dan-prava-osoba-s-dusevnim-smetnjama_2768147

<http://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/sabor-raspravlja-o-izvjescu-o-radu-pravobraniteljice-za-osobe-s-invaliditetom---440376.html>

<http://www.vijesti.rtl.hr/novosti/hrvatska/1949425/zastupnici-nacionalnih-manjina-za-opoziv-oreskovica-juhas-vremena-se-mijenjaju/>

<http://direktno.hr/en/2014/domovina/51156/Sabor-nastavljaju-raspravom-o-izvje%C5%A1%C4%87u-o-radu-pravobraniteljice.htm>

15. lipnja – Republika, portal – Izvješće o radu Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom koje je predstavila njezina zamjenica Mira Pekeč Knežević

<http://republika.eu/novost/55053/pekac-knezevic-procedura-izbora-novog-pravobranitelja-za-osobe-s-invaliditetom-> - objavljeno 15.06.

18. lipnja – HRT blog, portal – članak o podnošenju Izvješća pravobraniteljice za osobe s invaliditetom te propust Sabora za produženje ugovora sadašnje pravobraniteljice te posljedice istoga – objavljeno 18.06.

<http://blog.hrt.hr/339786/pravobraniteljice-za-osobe-s-invaliditetom-vise-nema>

22. lipnja Al Jazeera Balkans – dostava podataka vezano uz zapošljavanje osoba s invaliditetom – objavljeno 22.06.

24. lipnja HRT, emisija Hrvatska uživo - gostovanje na temu ukazivanja na moguće teškoće u radu Ureda zbog neimenovanja novog pravobranitelja te isteka mandata zamjenicima u listopadu 2016. zadržavanju na radnom mjestu te osiguravanju razumne prilagodbe – objavljeno 24.06.

28. lipnja Nova TV, emisija Dnevnik – izjava na temu ukazivanja na moguće teškoće u radu Ureda zbog neimenovanja novog pravobranitelja te isteka mandata zamjenicima u listopadu 2016. zadržavanju na radnom mjestu te osiguravanju razumne prilagodbe – objavljeno 28.06.

29. lipnja HR, emisija Šesto čulo - gostovanje na temu ukazivanja na moguće teškoće u radu Ureda zbog neimenovanja novog pravobranitelja te isteka mandata zamjenicima u listopadu 2016. zadržavanju na radnom mjestu te osiguravanju razumne prilagodbe – objavljeno 29.06.

1. srpnja HINA HR, Priopćenje povodom isteka mandata pravobraniteljice

1. srpnja Tportal, portal – članak na temu isteka mandata pravobraniteljice Anke Slonjšak i nastavka rada Ureda – objavljeno 01.07.

<http://www.tportal.hr/vijesti/hrvatska/434925/Pravobraniteljici-za-osobe-s-invaliditetom-istekao-mandat-ali-Ured-nastavlja-rad.html>

7. srpnja, HINA HR, Pravobraniteljice apeliraju na odgovornost političara u predizbornoj kampanji

10. srpnja Tportal, portal – članak u kojem pravobraniteljica za osobe s invaliditetom podsjeća HRT na obvezu praćenja paraolimpijskih igara na jednak način kao i Olimpijskih igara radi negodovanja Paraolimpijskog odbora

<http://www.tportal.hr/sport/ostalisportovi/435705/HRT-ova-reakcija-na-bijes-hrvatskih-paraolimpijaca.html>

12. kolovoza HINA HR, Priopćenje Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom povodom kampanje za parlamentarne izbore: Poštujte pravo osoba s invaliditetom da biraju i budu birani

17. kolovoza Narod.hr, Glas-slavonije.hr, Croportal.hr, portali - Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom pozvao je sve političke aktere da poštuju pravo osoba s invaliditetom da biraju i budu birani, upozorivši da je u dosadašnjim političkim kampanjama primijetio niz postupanja štetnih za osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju.

[http://narod.hr/hrvatska/pravobraniteljica-osobe-s-invaliditetom-postujte-pravo-osoba-s-](http://narod.hr/hrvatska/pravobraniteljica-osobe-s-invaliditetom-postujte-pravo-osoba-s-invaliditetom-da-biraju-budu-birani)
[invaliditetom-da-biraju-budu-birani](http://www.glas-slavonije.hr/309708/1/Postujte-pravo-invalida-da-biraju-i-budu-birani)

<http://www.glas-slavonije.hr/309708/1/Postujte-pravo-invalida-da-biraju-i-budu-birani>

[http://direktno.hr/en/2014/domovina/58084/Poštujte-pravo-osoba-s-invaliditetom-da-biraju-i-](http://direktno.hr/en/2014/domovina/58084/Poštujte-pravo-osoba-s-invaliditetom-da-biraju-i-budu-birani.htm)
[budu-birani.htm](http://www.croportal.net/novosti/Postujte_pravo_osoba_s_invaliditetom_da_biraju_i_budu_birani-3948207)

[http://www.croportal.net/novosti/Postujte_pravo_osoba_s_invaliditetom_da_biraju_i_budu_birani-](http://www.croportal.net/novosti/Postujte_pravo_osoba_s_invaliditetom_da_biraju_i_budu_birani-3948207)
[3948207](http://www.croportal.net/novosti/Postujte_pravo_osoba_s_invaliditetom_da_biraju_i_budu_birani-3948207)

22. kolovoza NovaTV emisija Provjereno i 24sata, izjava i članak na temu smještaja osobe NN u PB Rab

15. rujna Hgk, portal – članak vezan uz održavanje stručnog skupa „Zapošljavanje i rad osoba s invaliditetom – prilika, a ne namet“ u organizaciji Ureda pravobraniteljice za osoba s invaliditetom u suradnji s HGK i Županijskom komorom Šibenik – objavljeno 15.09.

[http://www.hgk.hr/zupanijska-komora-sibenik/zk-sibenik-strucni-skup-zaposljavanje-i-rad-osoba-s-](http://www.hgk.hr/zupanijska-komora-sibenik/zk-sibenik-strucni-skup-zaposljavanje-i-rad-osoba-s-invaliditetom-prilika-a-ne-namet-najava)
[invaliditetom-prilika-a-ne-namet-najava](http://www.hgk.hr/zupanijska-komora-sibenik/zk-sibenik-strucni-skup-zaposljavanje-i-rad-osoba-s-invaliditetom-prilika-a-ne-namet-najava)

Šibenski list, članak vezan uz održavanje stručnog skupa „Zapošljavanje i rad osoba s invaliditetom – prilika, a ne namet“ u organizaciji Ureda pravobraniteljice za osoba s invaliditetom u suradnji s HGK i Županijskom komorom Šibenik

28. rujna Parentium, portal – članak vezan uz stručni skup organiziran u suradnji s HGK na temu zapošljavanja i rada osoba s invaliditetom – objavljeno 28.09.

<https://www.parentium.com/prva.asp?clanak=57346>

28. rujna Regionalexpress – portal, Članci koji prenose da je u organizaciji Ureda pravobraniteljica za osobe s invaliditetom u Puli održan skup „Zapošljavanje i rad osoba s invaliditetom“ čiji je cilj bio da se „Pravilnik o utvrđivanju kvote za zapošljavanje osoba s invaliditetom“ poslodavcima predstavi kao prilika za unapređenje poslovanja

[http://www.regionalexpress.hr/site/more/odran-skup-zapaljavanje-i-rad-osoba-s-invaliditetom-](http://www.regionalexpress.hr/site/more/odran-skup-zapaljavanje-i-rad-osoba-s-invaliditetom-prilika-a-ne-namet)
[prilika-a-ne-namet](http://www.regionalexpress.hr/site/more/odran-skup-zapaljavanje-i-rad-osoba-s-invaliditetom-prilika-a-ne-namet)

04. listopada Jutarnji list, portal – članak na temu prestanka postojanja Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom zbog propusta tehničke Vlade – objavljeno 04.10.

[http://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/svima-im-istjecu-mandati-nema-ih-tko-produljiti-ured-](http://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/svima-im-istjecu-mandati-nema-ih-tko-produljiti-ured-pravobraniteljice-za-osobe-s-invaliditetom-uskoro-prestaje-raditi/4932647/)
[pravobraniteljice-za-osobe-s-invaliditetom-uskoro-prestaje-raditi/4932647/](http://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/svima-im-istjecu-mandati-nema-ih-tko-produljiti-ured-pravobraniteljice-za-osobe-s-invaliditetom-uskoro-prestaje-raditi/4932647/)

05. listopada Radio1 Čakovec, portal – članak vezan uz stručni skup organiziran u suradnji s HGK na temu zapošljavanja i rada osoba s invaliditetom – objavljeno 05.10.

<http://radio1.hr/cakovcu-odrzan-skup-zaposljavanje-rad-soba-s-invaliditetom-prilika-a-ne-namet/>

6. listopada Medimurje.hr – portal, udrugazora.hr – portal, - Članci koji prenose da je u organizaciji Ureda pravobraniteljica za osobe s invaliditetom u Čakovcu održan skup „Zapošljavanje i rad osoba s invaliditetom“ čiji je cilj bio da se „Pravilnik o utvrđivanju kvote za zapošljavanje osoba s invaliditetom“ poslodavcima predstavi kao prilika za unapređenje poslovanja

<https://www.udrugazora.hr/2016/10/06/u-cakovcu-odrzan-skup-zaposljavanje-i-rad-osoba-s-invaliditetom-prilika-a-ne-namet/>

<https://medjimurje.hr/aktualno/politika/invalidne-osobe-imaju-sposobnosti-kojih-se-ne-mozemo-odreci-25696/>

12. listopada Virovitičko podravska županija, portal i Hgk, portal – članak vezan uz stručni skup: „Zapošljavanje i rad osoba s invaliditetom“ u organizaciji Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u suradnji s HGK i Županijskom komorom Virovitica – objavljeno 12.10.

<http://www.vpz.hr/2016/10/12/hgk-zupanijskoj-komori-virovitica-odrzan-strucni-skup-zaposljavanje-rad-osoba-s-invaliditetom-prilika-a-ne-namet/>

<http://www.hgk.hr/zupanijska-komora-virovitica/zk-virovitica-odrzan-strucni-skup-zaposljavanje-i-rad-osoba-s-invaliditetom-prilika-a-ne-namet-najava>

12. listopada Večernji list, portal – prijedlog Vlade da Anka Slonjšak ostane pravobraniteljica za osobe s invaliditetom – objavljeno 12.10.

<http://www.vecernji.hr/hrvatska/vlada-predlaze-da-anka-slonjsak-ostane-pravobraniteljica-za-osobe-s-invaliditetom-1120530>

17. listopada HRT vijesti, portal – članak na temu izbora pravobraniteljice za osobe s invaliditetom – objavljeno 17.10.

<http://vijesti.hrt.hr/356515/u-nastavku-sabora-izbor-pravobraniteljice-osoba-s-invaliditetom>

17. listopada Večernji list – članak na temu podržavanja izbora pravobraniteljice Anke Slonjšak

<http://www.vecernji.hr/hrvatska/hdz-ce-podrzi-imenovanje-anke-slonjsak-dobro-je-poznam-i-mislim-da-odlicno-radi-svoj-posao-1121627>

17. listopada Novi list, portal – članak vezan uz ponovno imenovanje pravobraniteljice za osobe s invaliditetom Anke Slonjšak – objavljeno 17.10.

<http://www.novolist.hr/Vijesti/Hrvatska/Jos-jedan-mandat-Slonjsak-imenovana-pravobraniteljicom-za-osobe-s-invaliditetom>

17. listopada HINA HR, Anka Slonjšak imenovana je na dužnost pravobraniteljice za osobe s invaliditetom

18. listopada Nacional, portal i Direktno, portal – članak o ponovnoj prisezi na mandat pravobraniteljice Anke Slonjšak pred Saborom – objavljeno 18.10.

<http://www.nacional.hr/slonjsak-ponovno-prisegnula-na-mandat-pravobraniteljice-za-osobe-s-invaliditetom/>

<http://direktno.hr/en/2014/domovina/64560/Anka-Slonj%C5%A1ak-ponovno-prisegnula-na-mandat-pravobraniteljice.htm>

19. listopada HSUIR, portal – članak vezan uz ponovno imenovanje pravobraniteljice za osobe s invaliditetom Anke Slonjšak – objavljeno 19.10.

<http://www.hsuir.hr/vijesti/anka-slonjsak-imenovana-pravobraniteljicom-za-osobe-s-invaliditetom>

21. listopada vijesti.hrt.hr, portal – članak i video clip na temu osobne asistencije u kojima pravobraniteljica gostuje i navodi mišljenje

<http://vijesti.hrt.hr/357200/sabor-o-mostovim-dopunama-zakona-o-lokalnim-izborima-stanka-kopija-1>

21. listopada HRT 4 vijesti, gostovanje pravobraniteljice na temu položaja osoba s invaliditetom s osvrtom na usluge osobne asistencije - objavljeno 21.10.

22. listopad Glas Slavonije, portal – članak u kojem pravobraniteljica upozorava kako je usluga osobne asistencije namijenjena je osobama s najtežim invaliditetom koja im po svom sadržaju osigurava izvršavanje osnovnih životnih potreba upravo zbog težine invaliditeta te je potrebno urediti je zakonom

<http://www.glas-slavonije.hr/315221/1/Slonjsak-Osobnu-asistenciju-treba-napokon-urediti-zakonom>

24. listopada HR Sljeme, gostovanje pravobraniteljice na temu usluga asistencije – objavljeno

26. listopada HRT Društvena mreža, gostovanje pravobraniteljice na temu položaja osoba s autizmom – objavljeno 26.10.

8. studeni Civilno društvo, portal – članak na temu javnog poziva za imenovanje dva zamjenika pravobraniteljice – objavljeno 08.11.

<http://www.civilnodrustvo.hr/pravobraniteljica-anka-slonjsak-trazi-dvoje-zamjenika/>

22. studeni HRT Dobro jutro, Hrvatska, gostovanje pravobraniteljice na temu sudjelovanja osoba s invaliditetom u medijima

30. studenog Jutarnji list, Reakcija na članak objavljen 28. studenog u Jutarnjem listu pod nazivom "The biggest retard in Croatia, Uskoro kreće snimanje novog reality showa u Hrvatskoj..."

1. i 3. prosinca, razni mediji, povodom međunarodnog dana osoba s invaliditetom pravobraniteljica je dala priopćenje te sudjelovala u raznim radijskim i televizijskim emisijama te dala izjave za portale:

<http://www.nacional.hr/slonjsak-osobe-s-invaliditetom-ocekiju-stvarnu-ravnopravnost-kroz-osiguravanje-podrske/>

- HINA HR, Priopćenje pravobraniteljice za osobe s invaliditetom povodom Međunarodnog dana osoba s invaliditetom: Osobe s invaliditetom očekuju stvarnu ravnopravnost kroz osiguravanje podrške

- Dnevnik HRT u 17 i 19 sati

<http://prigorski.hr/slonjsak-osobe-s-invaliditetom-ocekiju-stvarnu-ravnopravnost-osiguravanje-podrske/>

<http://www.gosucker.com/1/Hrvatska/0/46/Lokalni-i-regionalni-portali/468/Prigorskihr/Slonjsak-Osobe-s-invaliditetom-ocekiju-stvarnu-ravnopravnost-kroz-osiguravanje-podrske-2167747.html>

<https://www.hina.hr/vijest/9370675>

- izjava za HINU vezano uz održavanje sastanka predstavnika saveza osoba s invaliditetom, pravobraniteljice te predsjednika i članova Vlade RH

2. prosinca, HRT Hrvatska uživo, gostovanje na temu položaja osoba s invaliditetom povodom Međunarodnog dana OSI – objavljeno 2.12.

5. prosinca, Tportal – članak na temu izbora zamjenika pravobraniteljice za osobe s invaliditetom – objavljeno 5.12.

<http://www.tportal.hr/vijesti/hrvatska/455355/Pravobraniteljica-Anka-Slonjsak-odabrala-svoje-zamjenike.html>

5. prosinca, HR Split, Dalmacija news, Slobodna Dalmacija, Jadran TV – izjava vezano uz zapošljavanje OSI i stanja u ustanovi DES - objavljeno 5.12.

5. prosinca, nacional.hr – portal, direktno.hr – portal, 24sata.hr – portal, članci na temu prijedloga pravobraniteljice za osobe s invaliditetom Anka Slonjšak Hrvatskom saboru da za njezinu zamjenicu na još jedan osmogodišnji mandat imenuje Miru Pekeč Knežević, a za zamjenika Darija Jurišića.

<http://www.nacional.hr/sabor-slonjsak-predlozila-dvoje-svojih-zamjenika-ponovno-pekec-knezevic/>

<http://direktno.hr/en/2014/domovina/70543>

<http://www.24sata.hr/news/sabor-danas-na-sjednici-bira-dvoje-zamjenika-anke-slonjsak-503228>

6. prosinca, Mreža TV Split, Vijesti – reportaža i izjava o stručnom skupu „Zapošljavanje osoba s invaliditetom – prilika, a ne namet“ – objavljeno 07.10.

7. prosinca, radio Đakovo, gostovanje telefonskim putem na temu objave članka o osobama s invaliditetom u medijima – objavljeno 7.12.

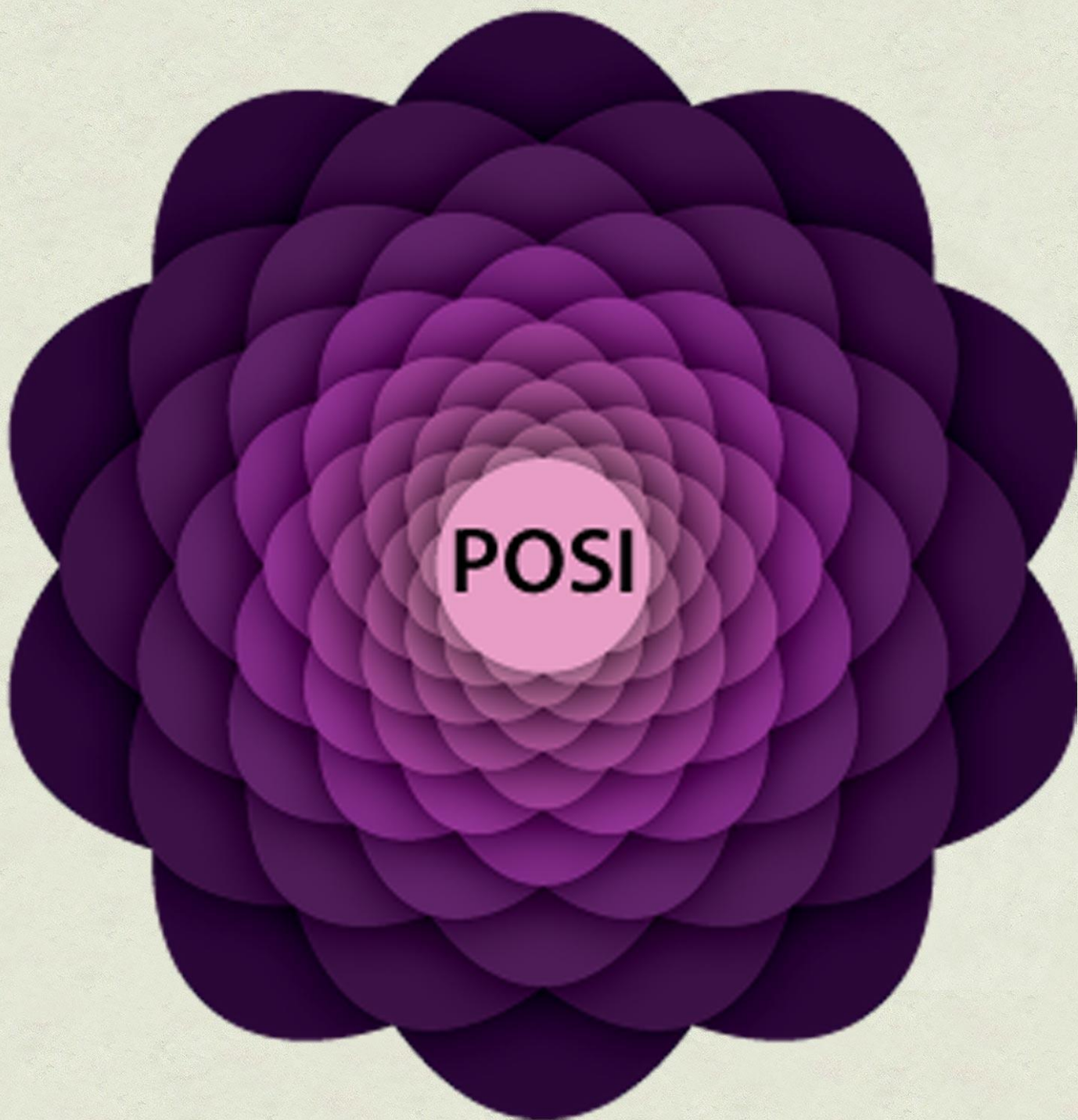
13. prosinca, sabor.hr, – portal – članak vezan uz obilježavanje 10 godina Konvencije o pravima osoba s invaliditetom u Hrvatskom saboru

<http://www.sabor.hr/u-saboru-obiljezana-10-obljetnica-uvajanja-un-ove>

- priopćenje povodom održavanja tematske sjednice u suradnji sa saborskim odborom za zdravstvo i socijalnu politiku povodom obilježavanja 10 godina Konvencije o pravima osoba s invaliditetom

15. prosinca, HR Osijek, HR Ilok, NovaTV, HRT regionalni dnevnik, Glas Slavonije - reportaža i izjava o stručnom skupu „Zapošljavanje osoba s invaliditetom – prilika, a ne namet“ – objavljeno 15. i 16.12.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom
Savska cesta 41/3, Zagreb
tel: 01 6102 170
fax: 01 6177 901
ured@posi.hr
www.posi.hr